1556

00036440

THE
ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
TOWN HALL, BOMBAY-400 023.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 18 July, 2018

POLYDORI VERGILII VRBINATIS ANGLICÆ HISTORIÆ

Tomus Secundus.

Ab ipſo autore poſtremùm iam recogniti, adque amuſsim, ſalua tamen hiſtoriæ [illegible] expoliti.

Acceßit Anglorum Regum Chronices Epitome, per Georgium Lilium Britannum.

Indices rerum ſingularum & vtiles & copioſos, in operis calce adiectos reperies.

3644

GANDAVI

Excudebat [illegible]ilius.

Lat 928.5
Ver/ver/po r
36440
00036440

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ Hiſtoriæ liber decimusſeptimus.

EDOVARDVS poſt primum Gulielmum Normanum, primus, annum agens quintum & trigeſimum, rex factus eſt: qui fuit annus ſalutis humanæ M. CC. LXXIIII. In initio regni ſapientiſsimos quoſque ac fortiſsimos viros ad res benè gerendas, in ſuum domeſticum conſilium delegit, [illegible] cancellarium Angliæ Gulielmũ Martonium virum excellenti animo & virtute. Sed vt populi animum ſibi reconciliaret, qui rege Hērico patre, [illegible] de legum iniquitate conquerendo offenſus erat, primum generatim nominatimque in appellandis ſingulis & vniuerſis, ſigniſq́ beneuolentiæ permultis impertiendis, propè exceſsit [illegible] modum: deinde habito non multò poſt concilio, veteres leges correxit, atque nouas ſalutares [illegible] Poſtremò præfecit Aquitaniæ Ioann[illegible] ex Fano Ioannis erat, virum pruden[illegible] atque fortem, iuſtitiæq; cum diligent[illegible] erat enim vehementer [illegible] ob cędem

 Henrici

Hērici patruelis, de qua ſuperiore libro meminimus, eiusq́; rei Francum optimè gnarum exiſtimabat. Quare ambo odium ſecreto ſub pectore alebant, omni modo aliquando erupturum.

Poſthæc nihil fuit Edouardo prius quā vt ab Henrici patruelis mortem vlciſceretur: quare cū Gregorio Romano pōtifice, qui cū amicitia in [illegible] pio in Syria cōciliata ei intercedebat, primo quoque tempore egit, vt id nefarium parricidiū non pateretur eſſe impunitum. Gregorius quia Guido Montifortenſis percuſſor potentior factus ex eo, quod in Rufi ſoceri comitis Anguillariæ mortui opes ſucceſſerat, capi nō poterat, cum ac eius adiutores impiorum numero ſua authoritate decreuit habendos. Hōc ipſo anno post [illegible]
quo multa [illegible] [illegible] in Vual-
lia pluiſſe [illegible]
ti, cuius [illegible] tēpore [illegible] pa-
ſim [illegible] poris [illegible]
lia [illegible] bonas [illegible]
ſeditione [illegible] Philippo
in ſocietatem [illegible] filiam Simonis
rege [illegible] nomine Alea-
Montifortenſis [illegible] quæ cum ma-
[illegible], ſiorum [illegible] exulabat. Co-
tre, [illegible] Hen [illegible] deſpondit per
ceſſit [illegible]
Henricum [illegible] cum
do vbi ad V [illegible]

fratre capta, ad Edouardum ducitur. Quod vbi Leolinus cognouit, permotus ira per Anglicum agrum incurrit, in armis ſtat, qui primi obueniũt, occidit, omnia deuaſtat. Rex audito Vualli furore, ſuis auxilio venit, tantaq́; celeritate oppreſsit per arua Vuallos euagantes, vt Leolinum videntem [illegible] ſuam in propinquũ deductã diſcrimen, ad pacem cum venia petendam compulerit, quã demum reddita puella haudquaquam vitiata, æque illi concessit. Vuallus impetrata pace, iuſiurãdum more [illegible] dedit. Edouardus ſecundũ hæc, recepit in familiaritatem ſuã Dauid florentem [illegible] ipſius [illegible] fratrẽ, habuitq́; in honore, & [illegible] fecit. Verũ tantum abfuit, vt [illegible] huiuſmodi beneficiorum præbuerit memoriam, vt etiã maleficio [illegible] munerauerit: nanq́; amiſſa vxore [illegible] in agrum Anglicum egreſſus, prædas paſsim agere cœpit: ſed deinde territus regis aduẽtu, qui eo celeriter ad vindicandam [illegible] iniuriam contendit, depoſitis armis, veniam [illegible] Edouar[illegible] iterum non negauit [illegible] paludibus pugnat [illegible] Vuallus [illegible] munitione [illegible] uderet. Sub idem [illegible] antiſtes [illegible] opus eſſet [illegible] [illegible]

à Gregorio pontifice Romano Cãtuarienſi diœ-
ceſi præficitur. Hinc cernere licet, apud noſtros
põtifices aliquid ſynceri iam tum fuiſſe, cùm per
legem paucis liceret duas ſimul obtinere prouin-
cias, quãdo Robertus Portuenſem epiſcopatum
conſecutus, ſe Cantuarienſi abdicauit. O legem
nunc propè euerſam: nam quiſque pro opibus,
pro potentia, plures habent epiſcopatus, vt nulli
illorum (ita credere par eſt) rectè gubernent, qui
talem commiſſi gregis curam nõ [illegible] ſed æ-
que adeo cupiditate meriti videntur. Quo etiam
anno, Alexander rex Scotiæ Edouardo fidẽ per
iuſiurandum, more maiorum obligauit. Et Tho-
mas vir iuris æquè ac diuinarum literarum peri-
tiſſimus, qui antea fuerat in conſilio & familia
Henrici tertii, [illegible] Herefordenſis. Is nẽ-
pe homo tam frugaliſsimus, quàm [illegible] vt [illegible]
mus, ita vitam [illegible] & à Deo & ab homini-
bus ſit poſt mortem [illegible] miraculis claru-
itus ſit poſt mortem ad cœlum ferri, qui [illegible] hum-
extruit.

[illegible] ſecundum Iſ [illegible] circiter annum ſalutis huma-
næ MCCLXXVIII. Edouardus pecuniæ [illegible]
[illegible] ſuo vſu [illegible] eas vt haberet, au-
[illegible] Normanno An-
[illegible] tempus [illegible]
[illegible] copiant [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

tinet dominos, quibus in annos ſingulos, poſſeſſores vt proprietatis ſignum, neſcio quid aut ſoluant, præſtantve, ſeu penſionem reddunt, ſic, vt poſſeſsiones aliæ ad tempus locatæ, vel in perpetuum datæ, nonnullis de cauſis, quæ municipalibus legibus excipiuntur, crebrò ad priſtinos dominos redeant, ac ab illis deinde vel alijs colonis locentur, vel venditentur, ſeu prioribus poſſeſſoribus ſoluta redemptione confirmentur: quod prædiorum genus Anglicè A copyholde dicitur. Si verò poſſeſsiones liberæ ſint, ea ſeruitute carentes, pro quibus pēſio iure tantū dominij debetur domino. Ipſe vero rex cum eſſet bene multarum poſſeſsionum princeps dominus, & non ignoraret tabulas ſiue ſyngraphas, quas vulgò euidentias aut copias vocant, partim ob temporis longinquitatem, partim ob aſsiduas bellorum iniurias, aut conſumptas, aut amiſſas eſſe, publico edicto iuſsit, vt omnes agrorum domorumque poſſeſſores docerent, quo iure quove nomine illa retinerent, vt per hunc modum poſſeſsiones ad ſe dominum pertinentes, rurſus aut venderentur, aut redimerentur. Verum [illegible] edictum [illegible] modi poſt homines [illegible] longè [illegible]

Qui fremitus hom[illegible]

to in odia prin[illegible]

[illegible]

tra regia [illegible]

[illegible]

babant, quæ eò minus admittebantur, quòd nulla tabella conſtarent. Eſt ita cum multis de tali negotio diſceptatum, donec Ioannes Varau[illegible] comes Surrę vnus de multis, homo popularis, videns regem ad prædam faciendam, iam expandere rete, & neminem vnum eſſe, qui reclamaret, ſibi actioni tam acerbæ intercedendum ſtatuit: itaque citatus coram magiſtratibus, quos Iuſtitiarios dicunt, comparuit, interrogatusq́; ecquo iure poſſeſsiones retineret, educto repentè gladio, Hoc, inquit, iure prædia auita poſsideo, hocque eadem defendam. Nō nemo, quod non abhorret à vero, tradit commiſſa rixa comitem occidiſſe Alanum vnum ex magiſtratibus. Cæterū vbi id facinus Rex reſciuit, ſenſitq́; ſe omniū ſermonibus vapulare, veritus ne ſeditio fieret, ab incepto deſtitit. Atque hæc tota res quæ omnibus generatim damno fuiſſet, vnius audacia interpellata ſubitò deferbuit. Eodem anno mortē obijt Gualterus Eboracenſis antiſtes, cui ſucceſsit Guilielmus cognomine Vickeuanus, [illegible] ordine Eboracenſium archiepiſcoporū trigeſimuſſeptimus ponitur. Eo ipſo anno Ioannes Cantuarienſis archiepiſ[illegible] peracto totius ſacerdotū or[illegible] [illegible] conu[illegible] in modum religioſis [illegible] ſequenti anno ægrè [illegible] eſſiſſe ſibi [illegible] Lon[illegible] [illegible]

imum omnium pecuniam populo imperandã curauit, nemine negante, ne quiſquam factæ pau lantę gratiæ ob omiſſam iuris agrorũ cauſam, dicaretur immemor. Deinde permulta quæ è epubl. eſſent, ſtatuta ſunt, & illud, vt ſacerdos rei aut quouis alio capitali crimine conuictus, piſcopo repetẽti traderetur, ſic, vt epiſcopus eũ in ante miſſum faceret, quàm ritè ſe expurgaſ-et. Atque inde epiſcopis cuſtodiendi damnatos cerdotes talis demũ impoſita eſt ſeruitus, qua-em in vita Henrici ſeptimi eſſe docebimus.

Dum iſta domi geruntur, ecce tibi, Dauid, quẽ (vt ſuprà demõſtrauimus) timor, qui raro eſt diu urni magiſter officij, ad Anglum adiunxerat, ab Edouardo clam ad Leolinum fratrem Vualliæ rincipẽ tranſit, & ambo iunctis armis, finitimis nglis bellũ faciunt. Quæ vbi Rex accepit, valdè ommotus quòd vterque & Leolinus & Dauid cepti beneficij immemor fidem feſelliſſet, non rendas rebelliũ iniurias amplius deliberat, de-ctus mi[illegible] habet, exercitum conflat, atq; vin licatum ſcelus in Vualliam extemplò cõtendit. tſi ſunt, qui tradant regem premiſiſſe Ioannem antuarienſem ad rebelles, quos bonis monitis beneficiorum recordatione in officio contine t, & illos cõtemnentes ſalutaria monita, fuiſſe eo antiſtite extra Chriſtianorum communio em eiectos. Sed cum armis non verbis in tantã roſiam comprimendam opus eſſet, illis nõ pu-

to eſſe aſſentiendũ. Interea Vualli captis aliquot caſtellis, ferro & igne omnia deuaſtãt, neq; ſexui aut ætati parcũt: at vbi Regẽ appropinquare ſentiunt, id quod haud pro nihilo putantes, ſtatim more ſolito fugientes ſeſe in Snoundenum montem editiſsimum longeq; quàm aſperrimum qui ad ſeptẽtrionem vergit, proripiunt. Rex Vualliã ingreſſus, vt nouit hoſtes in montes abijſſe, cum omnibus copijs non longo ab illis interuallo cõſedit: poſtero die equitatu ex caſtris educto, omnem eam planiciem quæ radices montium tam ab ortu Solis, quàm à meridie circũplectitur, cõplet, pedeſtresq; copias paulò ab eo loco abditas in locis ſuperioribus conſtituit, atque exin hoſtes ad certamen prouocat, quem vt videt nolle in cãpum deſcendere, vt omnes pręcludat aditus primò inſulam Angliſeam occupat, quòd eò Vuallus confugere conſueuiſſet: deinde iunctis ſimul aliquot nauiculis, pontem facit in fluuio Hauen ſancto, in quem fluit amnis, qui ad radices ipſorum montium oritur, vt ne trans illud flumen hoſtes caſtra ponant. Sunt, qui tradant pontem factum ad ſinum maris nomine Regyd, ex quo in eam inſulam nauigatur. Cæterùm in eo temporis articulo ita vſu venit, vt antequam pons tabularetur aliquot iuuenes Angli per littus animi cauſa ambularint, ac ſpaciandi ſtudio longius progreſsi quàm putarant, ſubito interuentu Vuallorum procul a littore creſcẽte Oceano, telis & ſagittis

reiecti,

reiecti, partim cæſi, partim ab aquis ſubmerſi fuerint. Ex iſtius rei euentu, creuit mirum in modũ Vuallis animus, quippe qui putabant illud factũ eſſe diuinitus, ac oracula ſuorum vatum antiqua repetentes, quibus etiam nunc plurimum fidentes vana identidem ſpe eluduntur, dicebant tum demum veniſſe diem, cùm eorum princeps Angliæ imperio potiretur. Itaque Leolinus in ſpem bene gerẽdæ rei erectus, relicto Dauid fratre, qui loca montana tueretur, ipſe cum electa iuuenum manu, in campum proximum deſcendit, cui continuò Edmundus Mortimerius cum robore militum obuiam factus eſt. Hic prælium vtrobique committitur, quod amplius horas tris anceps fuit, donec Leolinus pugnando ceciderit, tum cognita principis morte, Vualli fugam protinus fecerũt, circiter parte eorum tertia interfecta. Edmundus victor profligatis hoſtibus, ad regẽ qui tunc ad Caernaruanum oppidum erat, caput Leolini detulit, quod poſtea Londinum deportatũ in turris faſtigio pilo infixum diu permanſit, quò rebellium pœna cæteris illuſtrior manifeſtiorq; eſſet. Sunt qui ſcribant Leolinum non fuiſſe in prælio occiſum, ſed ſuis pontem frangere tentantibus, ac ſæpius ab Anglo inde repulſis, ipſum veniſſe auxilio, & cùm alij alio Vualli ab hoſtibus diſsipati fugerent, forte accepiſſe vulnus, ac dein de cognitum à Stephano Suardo percuſſore, tum demum capite obtruncatum: ſed vbicunque ceciderit,

co, vt expulſis Anglis, eius præſidiũ admitteret: verùm antequam quod moliebatur, efficeret, Edouardus de re ſtatim certior factus, tranſmiſit Oceanum, ac cum magno exercitu adſuit, affectisq; ſupplicio coniurationis autoribus, ciuitatẽ ſuſpectis hominibus protinus purgatam reddidit: quo confecto negotio, dum cæteris rebus prouidendis cum ſuo domeſtico ſenatu vacabat, in valetudinem incidit, qua diu poſteà afflictatus eſt.

Interea res Chriſtianæ duorum regum diſcordijs maximè turbatæ ſunt, vnde facultas regi Edouardo data eſt vlciſcendæ cædis Henrici patruelis, id quod cum primis cupiebat. Porrò Martinus Ro. Põtifex, impulſu Caroli Siciliæ regis, execratus eſt Ioannem Palæologum Imperatorem Græcum, quod Chriſtianam rempublicam perturbaret. Quo ille probro, cum Petro Aragoniæ rege fœdus iunxit, qui Siciliæ regnum repetebat ſibi debitum iure dotis Conſtantiæ vxoris Manfredi filiæ, quẽ Carolus pariter vita & regno ſpoliarat, eiq; ſpopondit ſuum ſtudium, conſilium, gratiã, opes ad res paratas fore. Petrus noua fultus amicitia, cum Ioanne Parochita homine inter Siculos autoritate, virtute, nobilitate ſummo agit, vt vno momento per Siculos facto impetũ, omnes Galli contrucidentur, quorũ ſuperbiam illa gens amplius tolerare non poſſet. Ipſe verò interim populato in Africa Hipponenſi agro, cũ ingenti

ingenti claſſe in Sardiniam proficiſcitur, expectaturus illic rei euentum. Nō multò poſt Siculi ſtatuta die, circiter veſperum, Gallos omnes ad vnū interficiunt. Vnde adagiū, Veſper Siculus, quod hodie circunſertur, cùm ſignificatur ſubitā cædē eſſe factam. Carolus audita Siculorum defectione, cum magnis copijs in inſulam tranſit, ac Meſſanam vrbem obſidet. Aragonenſis itidem rex, vbi audiuit id eſſe actum quod expectabat, in Siciliam contendit, eamq; ingreſſus rex ab omnibus conſalutatur. Qua animorum inclinatione, perterritus Carolus in Italiam redit præſtolaturus auxiliū, quod ex Gallia accerſiuerat. Interim reges mutuo iurgio per nuntios & literas ſe laceſſentes, ad ſingulare certamen vterque alterū prouocat; vt vna pugna de vita & regno dimicetur. Locum ex conſenſu Edouardi, Burdegalā dicunt, quò cum centum lectis equitibus eant: ſed Pontifex interceſsit certamini. Tū Petrus claſſem ductu Rogerij Loriæ viri fortiſsimi, Neapolim mittit, qui facto prælio cum Carolo regis Caroli filio victor euadit, illúmq; captum ac protinus vinculis mandatum in Hiſpaniam mittit. Pontifex dolens Caroli caſum, Petrum impium denūtiat. Adfuit paulò poſt Carolus rex, & confirmatis Neapolitanorum animis in Africam traiecit, vbi demum moritur. Philippus inter hæc Francorum rex Gerundam Aragoniæ vrbem obſidet, cui Petrus obuiam factus, vulnus pugnãdo accipit,

pit, ac breui vita excedit. Francus quoq; Gerunda potitus febre abſumitur. Neque eſt tamen funeſtum bellum per hæc trium regum funera finitum, ſed ad ſucceſſores multò acrius delatum. Filij enim Petri Ferdinandus Aragoniæ, & Iacobus Siciliæ à patre reges conſtituti, enixè ſuũ negotium gerebant, cùm Rogerius Francorũ claſſem, quę ex Narbonenſi Gallia veniebat, & in oram Hetruriæ delata Guidonem Montifortẽſem Anguillariæ comitem ſocium belli ſuſceperat, cepit: & Robertus Atrebas in Italia procurator Caroli Iunioris, Catinam Siciliæ vrbem occupauit. Secundum hæc, partim iuſſu Nicolai pontificis Rom. qui Martino ſecundo loco ſucceſsit, partim autoritate regis Edouardi, ad pactionem coagmentandam his conditionibus venitur, vt Carolus è vinculis dimitteretur, qui ſua impenſa Iacobum Petri filium, regem Siciliæ cõſtitueret, & niſi id intra triennium feciſſet, in carcerem rurſus rediturum ſe pollicitus eſt, datis nomine obſidũ in Iacobi poteſtatẽ duobus filijs Roberto & Ludouico florentibus ac illuſtribus adoleſcentibus. Rogerius item Loria, nobiles Frãcos in Gallica claſſe captos à ſuis redemptos dimiſit: Guidonẽ verò comitem Anguillariæ, qui, vt diximus, paucis ante annis, Viterbij Henricum Edouardi patruelem occiderat, nullis neque precibus, neque pretio adduci potuit, vt miſſum faceret, ſed vt ab Anglo gratiã iniret, in cuſtodiã retinuit, vbi ene-

ctus

ctus eſt. Ac ita Guido pœnas editi flagitij Edouardo dedit, & tandē aliquando aras quas innocentiſsimo ſanguine polluerat, morte merita expiauit. Nunc ad rē redeo.

Edouardus rex facta pace, cuius rei cauſa, annales Anglici tradunt eū in Aragoniā iuiſſe, quòd ei cum vtroque rege affinitas intercederet, in Angliā incolumis redijt, cùm Philippus cognomento Pulcher, mortuo Philippo patre in Hiſpania, vt oſtendimus rex Francorum factus eſt. Interea Vualli quietis præſentisq́; fortunæ faſtidio affecti, ac nihil eſſe, quod libertatis cauſa pertimeſcendum ſit, arbitrātes, Rheſum Amereducū ſummæ hominē audaciæ, qui ex Leolini genere originem ducebat, ſibi principē conſtituunt. Is conuocatis ſuis clientibus, facilè eos incendit, quippe qui ſimul cum alijs continuò ad arma concurrunt: deinde in agris habet delectū egentiū ac perditorū, & coacta non modica manu, quoſcunque obuios habet, incitat, ſolicitat, hortatur, commemorat multa, quamobrē debeant Anglico iugo à ceruicibus depulſo, [illegible] libertatē vindicādi cauſa, arma maturè capere. Ita magnis paratis copijs, Anglos adoritur, præſidia ex oppidis ac arcibus minus munitis aut expellit, vel perimit, adeò vt videretur nullo ferè negotio Anglos omnes deleturus, ac prouinciā adepturus, niſi Robertus præfectus & celeritate & maturo conſilio vſus fuiſſet. ille enim cùm animaduerteret aduerſariorū copias in

dies magis magisq́ augeri, ac propterea non expe dire, ſi ſe vno in loco cōtineret cum exercitu, quo ad interim nouos pararet milites, aut loca magis muniret, omnis periculi immemor, relictis ſine præſidio locis, milites Anglos in vnū coēgit, quadratoq́ agmine in aduerſarios contendit ad oppidum Aberkenuenā, ad quam ſe hoſtes congrega rant. Amereducus vbi cognouit Anglos qui multo militū numero inferiores erant, aduentare, iā non expectanda auxilia, ſed pugnā eodé veſtigio, cōmittendam ſtatuens, miro affectus gaudio, inquit ſuis militibus: Iam videtis hoſtes noſtros, quos & viribus & numero longè præſtamus, in manus noſtras temerè venire: quod porrò diuinitus factum auguror, vt videlicet vlciſcamur mortem Leolini principis noſtri & aliorū, quos gens perfida nulla ſeruata belli lege, crudeliter necauit. Quàm verebar ne Robertus præfectus vir aliàs cautus, tādiu ſe aliquo loco munito cōtineret, dū ab Edouardo ſubſidiū mitteretur? Sed ecce nunc in gladios noſtros ſe cū ſuis præcipitē agit. Igitur magno animo iam parate arma, hoſteſque acriter inuadite, ad prædam & gloriam properantes. Hæc vbi ille dixit, in Anglū appropinquantē pro ſe quiſque irrūpit, nulloq́ ſeruato ordine, vt gregarij milites facere ſolent, à fronte, à tergo, à lateribus vrget. Pugnatur acriter, & quò Vualli magis inſtant, hoc Anglica acies fortius inhærés reſiſtit, quæ ad extremu videns hoſtem deſatigatū, facto

impetu,

Impetu,in mediū ſe immittit. Vuallus præter ſpē repulſus,nec fugere,nec reſiſtere auſus paſsim cadit. Amereducus capitur,reliqui ferè omnes interficiuntur. Numerus deſideratorū fuit circiter millia quatuor. Atque ita Vualli meritas rebellionis pœnas pependerunt. Ipſe autē Amereducus Eboracū perductus,ibi de regij ſenatus ſententia, ſecuri percutitur. Affecit ea victoria incredibili lætitia Edouardū, qui antequā iſta acciderent, cùm iter habeet Burdegalā,anno cùm regnare cœpit XIII ad Vueſtmonaſteriū conuentū principū fecit. In eo conuentu,leges populo datæ ſunt,ex quib.ius multiplex manauit, ad ſummū reip.cōmodum. Itē & de regni ſtatu prouiſum eſt. Quibus conſtitutis rebus, rex, vti diximus, in Gallias ſe cōtulit, qui totū ferè trienniū in Aquitania moratus, per eoſdē dies in Angliā redierat: qui fuit annus cùm ille regnare cœperat XVI. & humanæ ſalutis MCCXC.

Anno deinde qui inſecutus eſt,conciliū Londini ad Vueſtmonaſterium habetur, in quo in primis agitatū eſt, de eiectione Iudæorū,quorū erat per omnē Angliā ingens multitudo; quò ſic oues ab hœdis ſegregarentur. Itaque publico edicto iuſſum eſt, vt intra paucos dies,omnes abirent cum bonis. Illi eiuſsis concilij parentes,alij aliò diſceſſerunt. Ita profuga gens de Anglia in perpetuū exiuit,miſera ſemper,aliquò terrarū [illegible], vſque eò dum denique deleatur, cuius occaſus minus

doloris reliquis mortalibus inuret, ſi modò ſuas literas ſuperſtites reliquerit, ſine quibus, haud ſcio quomodo noſtris ſacris bene præcautũ fuerit in poſterum tẽpus. Eodẽ in concilio, Edouardus rex poſuit ſe cupere ire auxilio noſtris in Aſiã, & quia res ad religionẽ pertinebat, placuit vt ſacerdotes pecuniã ſuppeditarent, quã præ manu dederunt. Atqui ille poſt acceptã pecuniam, facilè deſtinato bello res domeſticas præuertit. Poſtremò placuit regi ſimiliter atq; principibus cauere in iure, quò perpetuaretur id, quod ſancitũ iampridẽ fuerat in Magna charta, capite xxxvj. de qua proximo lib. memini, id eſt, vt nemini homini liceret dare prædia collegijs monachorũ: nam additũ eſt, vt non liceret etiã monachis, aut alijs ſacerdotibus emere poſſeſsiones, quò ne poſſeſsiones eiuſmodi cœnobiorũ aliorúmve ſacerdotiorũ dotes fierent. Et legem hanc ad Manumortuã vocarunt, quòd res ſemel datæ collegijs ſacerdotũ, non vtiq; rurſus venderentur velut mortuæ, hoc eſt, vſui aliorum mortalium in perpetuum ademptæ eſſent. Lex diligenter ſeruatur, ſic; vt nihil poſſeſsionum ordini ſacerdotali à quoquam detur, niſi regis permiſſu.

Illo ipſo anno obijt mortẽ Alexander rex Scotiæ, vir ſingularis virtutis, qui inter curſum, vnà cum equo in terrã fortè corruit, ac repentè fracta ceruice interijt. qui nullum reliquit filium ſuperſtitem, id quod breui poſt tẽpore, [illegible] Scotis ipſis

quàm

quàm Anglis multarũ cùm ſimultatũ, tum cædiũ cauſa fuit. Habuit Alexãder in matrimonio Margaritã filiam Henrici, vt in illius vita ſuprà demõſtraui, ex qua ſuſcepit filium Alexandrũ nomine, & filiã, quam ex nomine matris appellauit Margaritã. Alexander ante patrem exceſsit è vita, Margarita verò regi Noruegiæ nupſit. Deinde Margarita regina mortua, Alexander rex poſteritati conſulendi cauſa, in matrimoniũ duxit filiã Guidonis comitis Flandriæ, ex qua nihil liberorũ ſuſcepit, atque ita extremũ familiæ fatum, nullo potuit conſilio auertere. Ex filia autem illius, quam diximus regi Noruegiæ locatã fuiſſe, nata eſt filia Margarita, quę antequã eſſet matura viro, deceſsit: in qua genus Alexandri regis defecit. Igitur Scoti mortuo Alexandro, valdè anxij quem ſibi regem optarent, & timentes ne dum de re tanta inter ſe conſultarent, ad vim non veniretur, ad Edouardum legatos miſerunt, qui rogarent, vt per eum ſibi liceret, ex ſententia principẽ dicere. Audiuit Edouardus libenter legatos, pollicitusq; eſt non modò ſe non impediturũ, verumetiã quantũ in ſe eſſet, operã daturum, vt in creando rege, nulla vis eſſet. Quo accepto reſponſo legati abierunt in Scotiam, legationemq; diligenter renuntiarunt. Fuerunt optimatibus Scotis grata, quæ ab Anglo rege per legatos acceperant, & quia factis more maiorũ populi comitijs, iam diu c[illegible]ptari inter eos cœptum fuerat, de cõmuni conſilio miſsis nouis le-

gatis, Edouardi faciendo noui regis poteſtatẽ dederunt. Rex cognito Scotorũ ſtudio, conciliũ aduocauit, agitaturus de re maturè cum ſuis, antequã legatis reſponſum daret: cùm interea in Scotia maxima de regno decertatio erat, inter Ioannem Baliolum, Robertũ Bruſium, & Ioannẽ Haſtyngium: ij enim ex ſtirpe Dauid fratris Gulielmi regis olim Scotiæ genus trahebant, quia tris Dauid filiæ in familias eorũ nuptæ fuerant. Atq; ita Scoti principes diuiſi, alij Ioanni Baliolo, qui à maiore natu filia Dauid originẽ ducebat, alij autẽ Roberto Bruſio, qui ex altera generis originẽ iactabat, fauebant. Ioanni Haſtyngio pauci admodum ſuffragabantur, quòd ad tertiam & iuniorẽ ſororẽ genus tantũmodo referret. Cæterùm, vt ordiar ab initio, ipſius Dauid generis ſeriẽ breuiter ponã. Enimuero Dauid ex Mathilde vxore filia Ranulphi comitis Ceſtriæ, ſuſtulit Ioannẽ filiũ qui ſine liberis mortuus eſt: & filias quatuor, Margaritam, Mathildẽ, Iſabellã, & Aldam. Margarita prima filia, nupſit Alano Galuidiano, is ex ea creauit duas filias, quarum altera maior natu nomine Dernogilla, locatur Ioanni Baliolo, quæ ex eo genuit illum Ioannẽ Baliolum, qui primus extitit regni Scotiæ cõpetitor. Mathildis altera filia innupta occidit. Tertia Iſabella nupſit Roberto Bruſio, qui ſuſcepit ab ea Robertũ filium patrẽ Roberti alterius regni competitoris. Quarta Alda in matrimonium ducta eſt ab Henrico Haſtyngio, qui

qui ex ea genuit Ioannē filium patrē tertij regni competitoris. Hinc tametſi ſatis licebat colligere, cui veniret hæreditas, attamen res in dubio verſabatur, quia ita natura cōparatum eſt, vt vnuſquiſque regnum ſibi optet, ſummæq; ducat gloriæ aliis imperare. Sed vnde aberrauit, iā redeat oratio. Rex Edouardus poſtquā in concilio cū ſuis principibus de re Scotica agitauerat, oratoribus reſpōdit, ſe perinde populi Scotici ac Angli libertatē, rēpublicā, ſuo ſtudio, conſilio, patrocinio conſeruaturum: ſed cùm interregnum eſſet, & olim Scoti reges fidē ſæpiſsimè eius maioribus obligaſſent, velle ſpeciatim à Scotis principibus conceptis verbis iuſiurandū ſibi dari, vt Scotiæ terræ domino, atque cunctas regni arces in ſuam poteſtatē tradi, ac tum demum daturū operā regi creando. Legati accepto reſponſo, mandata Edouardi ad principes ſedulò detulerunt, quibus etſi petitio viſa eſt nedum aſpera, at parum iuſta, vt Anglus non ſe arbitrum regis creandi, ſed dominū Scotiæ præberet, attamen quia inter ſe iam diſsidebant, morem regi geſſerunt. Quo facto, Edouardus Eboracum proficiſcitur, eoq; non multò poſt optimates Scoti veniunt. Hîc poſt longā diſputationē, ex arbitratu regis, octoginta eliguntur viri ætate graues, & ſapientia longè excellentiſsimi, & in iis triginta Angli, quibus facultas datur renunciandi regis. Ii poſteaquam rectè cognouerunt, cui regnum Scotiæ iure deberetur, Ioannē Baliolum

vna voce regē dicunt. Cōprobauit eorum ſententiam Edouardus, ipſiq́ Ioanni regni Scotiæ poſſeſsionē ſua autoritate confirmauit. Ioannes per hunc modū rex factus, primum omnium in verba Edouardi iurat: dein in Scotiā reuerſus, eo ipſo die qui diuo Andreæ ſacer eſt, & apud eā gentē maximè celebris, magno cum totius populi gaudio coronatur. Is vt plus fauoris ſibi conciliaret ab Anglis, egregias Oxonij ædificauit ædes, eoq́ loci collegiū ſcholaſticorū inſtituit, & illud poſſeſſionibus locupletauit, ac ab ſe, Baliolenſe collegiū nominauit. Veruntamen Ioannes rex haud diu cum Anglo in gratia fuit, vtpote quæ fucoſa erat, ſed maiorū inſtitutum ſecutus, primo quoque tēpore Francorum amicitiā cōplexus, paulatim ſe ab ipſo Anglo alienauit, vt infrà appoſitè demonſtrabitur.

Aderat dum hæc agebantur, iam annus ab eo, quo regnare cœperat Edouardus, XIX, & ſalutis humanæ MCCXCIII, cùm Ioannes Cantuarienſis antiſtes, poſt annū quàm ſedere cœperat decimum & tertium, moritur: cui ſucceſsit Robertus Vyncelſeius, ordine antiſtitū octauus & quadrageſimus: & rex tres filias nuptui dedit, namq́ primā Aleonorā Henrico ſiue Erico, vtrunque ſcriptum reperio, Barri duci locauit, alterā Margaritā Ioanni Brabantiæ duci, & Ioannā tertiā Gilberto Glóceſtriæ comiti. Ac ita Edouardus tris magnos ac potentes viros affinitate ſibi deuinxit,

quæ poſtea ei magno ſæpè vſui fuit. Hoc itidē anno initium magni belli inter Anglum & Francū factum eſt: Edouardus enim cauſa tuendæ Aquitaniæ oræ, ſex naues inſtructas Burdegalā miſerat: duæ ex illis ſecundū Normaniæ littus delatæ, nihil hoſtile timentes à Normanica claſſe capiuntur, atq; bona pars nautarū crudeliter ſuſpendio necatur. Qua re cōperta, Robertus Tiptoſtus præfectus claſsis collecto magno nauium numero; in Normanos curſum vertit, præmittitq; ſpeculatoria nauigia, & cùm nullas in mari obuias haberet naues, vrgente ira, Sequanæ oſtium ſubita vi adortus diripit hoſtiliter, ac multis ex nautis interfectis, ſex inde naues abducit, atque parum in altum delatus dum ſtat in anchoris, vt Francū ad nauale certamen prouocet (nā Angli præterquā quod numero ac robore nauium valebant, cum eo hoſte ſciebant ſibi rem eſſe, quē ob violatū fœdus ſperabant à Deo opt. max. punitum iri) eccę tibi, aliquot Normanorū naues vino onuſtæ ex Vaſconia redeuntes apparent. Tum Robertus facto in eas impetu, nullo ferè negotio capit, tertiáque propè nautarū parte occiſa, in Angliā mittit. Francus interim acceptā in portu cladem vlturus claſſem ſtudio parat, quam vbi milite ac cæteris quæ ad vſum nauium pertinerent, inſtruxerat, in altum non longè ab Anglica claſſe, eduxit. Inter hæc, nuntij vltrò citroq; cōmeabant, alteris pœnas violatæ fidei, alteris bona amiſſa repetentib.

&

& iam, quia iniuſſu vtriuſque regis, primus ille tumultus inter Anglos & Normanos temerè ortus erat, ac eo minus offenſi animi facilè ad pacē redintegrandā inclinabantur, cùm Carolus Valeſius comes Philippi regis frater, vir acris ingenij vlciſcendi cupidus, fratrē ad vindicandū iniuriā cōpulit. Atque ita ad arma itum eſt. Igitur claſsis Gallica pugnandi ſtudio in Anglos curſum flectit, qui nequaquā certamen retardantes pugnā acriter capeſſunt. Fuit ab initio anceps certamen, cædesq́ multò deterrima, qualē in tam validarū claſsium concurſu eſſe oportuit, eſtq́ ea dimicatio aliquandiu extracta, demum fuſa disiectaq́ eſt Francorū claſsis. Amiſſarum nauium numerū, neque annales, neque ſcriptores quos ſequimur, ponunt, omnes tamen ingentē plagā acceptam ſcribunt. Philippus de re malè geſta certior factus, pergrauiter cōmotus, primò ſpecie iuris ſeruandi, Edouardo vt ſuo ob poſſeſsionem Aquitaniæ ac comitatus Pōtiui beneficiario diē dici iubet: deinde quia certò ſciebat futurū, vt Anglus minus compareret, quippe cui nequaquā tutū eſſet Lutetiā ire, quò per iudices vocatus erat, exercitum parat. Edouardus interim mittit Edmundū fratrē Lutetiā ſuæ cauſæ actorē coram iudicibus. Verùm iudices qui magis nodum in ſcirpo, vt dicitur, quàm de cognitione cauſæ quærebant, Edmundi rationes pro fratre reſpondentis minimè admittētes, Edouardū contumacē, id eſt, ſuperbū minimeq́ magiſtratuum

magiſtratuum edictis obedientē declarant, atque omne Aquitaniæ ius amiſiſſe decernunt. Quibus rebus actis, Francus ſecretos præmittit nuntios Burdegalam, qui ciuitatē ſolicitent, & eos ſubſequi iubet Arnulphū Nellā magiſtrū equitū, cum bene magno exercitu. Is vbi eò peruenit, Burdegalam ad defectionē iam paratā nullo negotio capit, ac exin populos finitimos, partim principis Aquitaniæ ciuitatis exēplum ſecutos, partim largitionibus adductos in poteſtatē redigit. At Angli cognita populorū rebellione, quæ ex improuiſo, perincōmodeq; acciderat, ad oppida maritima ſubitò ſe recipiunt, ſed Rionē in primis confugiunt, quod oppidum celeriter muniunt. Poſt amiſſam bonam Aquitaniæ partē, Edouardus habito pro magnitudine periculi celeriter ad Vueſtmonaſterium principum concilio, ingentē pecuniæ ſummā à populo ad bellū gerendū cōtra Francū decretā exigit, atq; deinde magnū exercitū parat, ſeq; ad iter expedit.

Dum hæc geruntur ab Edouardo, Vualli ſine fine tēpus atq; occaſionē nouitatis quærunt, qui audita Aquitanorū defectione, rati illud eſſe idoneum, cùm liceret per regē tempore excluſum, pœ ſere ab eodē pœnas ſui doloris, quē eius ſeueritas cuique iampridē inuſsiſſet, ſubitò in Anglos qui regionē tenebant, inſurgunt, paſsimq; trucidant. Angli repentina fortuna perm oti, arma quæ poſſunt arripiunt, alij ex arcibus ſeſe eijciunt, fit in ho

ſtes impetus eorum, ſed confluentibus ad clamorem vndique agreſtibus Vuallis, ad arces redire coguntur. Quo viſo, Robertus præfectus ad Edouardum nuntios mittit, qui ordine omnia ſignificent, petantq́ꝫ ſubſidiũ. Rex cognita re valdè permotus, duplici cura afficitur: ardebat enim ire in Gallias recuperatum amiſſa, & in præſentiã orta ſeditione domi, timebat ne hoc malum grauius ſerperet, ſi ipſe abeſſet, ita vt eiuſmodi ſolicitudinum aculeis agitatus, aliquantum fuerit anceps dubiusq́ꝫ animi quid faceret: demũ de ſui domeſtici ſenatus conſilio, decreuit ſibi domeſticæ peſti obuiã eundum, ac duces mittendos in Aquitaniã qui ſuis ſuppetias ferrent. Itaque Ioannẽ Britannum virum conſilij magni & virtutis, cum electa militum manu, & Robertũ Tiptoſtũ claſsis præfectũ cum bene magno nauium numero, in Aquitaniã mittit, ipſe verò in Vuallos contendit, ac pͥmo acceſſu ſubigit. At alter exercitus vbi in Galliã peruenit, tantum terroris Franco iniecit, vt præcipiti fuga alij aliò ſe proripuerint, in locáque munitiora receperint: ſunt tamen multi in fuga capti, aut interfecti. Angli pulſo hoſte, aliquot oppida vi occupant, ſed male vtentes victoria ſine ordine prædandi ſtudio, ſeſe per agros temerè effundunt, id quod eis malo fuit: nam Carolus à Philippo fratre cum valido armatorum exercitu miſſus derepentè ſuperuenit, vagantesq́ꝫ incautè Anglos præda exuit, partem etiã occidit. Quæ ſuperfuis

perfuit cædi trepida multitudo, ad loca maritima aut ad claſſem cõpulſa eſt. Duces exercitus, Ioannes qui ex Fano Ioannis erat, & alter Ioãnes, poſtquam militẽ diſsipatum è curſu collegerant, duas cohortes miſerunt Ponteſeium, quæ oppidum tuerentur; itẽ totidẽ ad Fanum Seueræ, vt locum præſidio firmarent, ipſi verò Rionẽ profecti munitiones facere inſtituunt. Quod vbi Carolus cognouit, ne ſpatium ſit hoſtibus maiores vires cõparandi, dat Arnulpho Nellæ, cuius ductu antea Burdegala potiti erant, negocium Ponteſeij oppugnandi, ipſe verò Rionẽ centendit, quo vbi peruenit, cingit confeſtim locum obſidione, oppugnatque hoſtiliter, Contrà Angli cum Vaſconibus ſe acriter defendunt, forasq́ erumpunt: ſed pauci, vt fit, facilè à multitudine reprimuntur. Dum ad Rionem ita pugnatur, Arnulphus Ponteſeium expugnat, confectoq́ feliciſsimè negotio, ad Carolum venit, cum eoq́ copias coniungit, ac in oppugnationẽ Rionenſem ambo totis viribus incumbunt. His cognitis rebus, Angli cum Vaſconibus licet terrore perculſi, reſiſtunt tamen, pariq́ fiducia vbique hoſtium conatibus ſe opponunt, identidem tela & ſaxa in eos iacientes: verum ad vltimum cùm viderent ſe non poſſe amplius locum tueri, nec ſpes vlla foret ſubſidij habendi, de media nocte egreſsi, ad naues confugiunt, quod tamen non tutò omnes tentarunt: nam hoſtes cognita Anglorum fuga, iter præcludunt, atque aliquot

quot primò fugientes aſſecuti interficiunt. Sed ij numero pauci fuerunt, quia reliqui ōnes vbi cognouerant Francum intercluſiſſe viam ad naues, ex neceſsitate facientes virtutē; vſque eò reſtiterunt, dum pugnando in hoſtium poteſtatē expugnato oppido venerint. Franci victoriā non incruentā adepti, nobiles Anglos captos ſeruāt, reliquis tam Anglis quàm Vaſconibus necatis. Carolus poſtquā Rionē cepit, obſeſſum pergit Fanum Seueræ oppidum munitiſsimum, quo poſt menſes tris, quàm circunſederat, per deditionē ab oppidanis fame coactis, incolumitate pacta, factā potitus eſt, ac iſtis rebus proſperè confectis, ad Philippū fratrē victor rediјt. Angli qui his cladibus ſuperſuerant, duces ſuos duos Ioannes, quos quidā falſo ſcribunt eo loci periſſe, ſecuti, Baionā proficiſcuntur, ſeq; intra muros continent. Hæc olim Tarbellorum vrbs fuiſſe dicitur.

Edouardus nuntio allato de re tranſmarina male geſta, valde permotus, primò Adulphum regem Germaniæ in ſocietatē belli gerendi contra Francum magna pecunia ducit, cum eoq; fœdus facit: deinde ſuis ſubſidio in Aquitaniā mittit Hugonē Verium Oxonij comitē, qui primo acceſſu Fanum Seueræ recipit. Erat per hæc bella continua, iam vacuum ærariū regium, quod malum Gulielmus Marchianus quæſtor vnus omnium alieno detrimento ſanandum ſtatuit. Is enim nouerat cùm in cœnobijs, tum in templis pecunias

eſſe depoſitas, quas ſi iuberet tolli, non vtique ſe ſcelus, ſed operæpretium facturum ducebat, ſi pecunia promeretur foras, ad vſum populi, perinde quaſi omnia eſſent cõmunia, quò ſic pecuniã militi ſuppeditaret, præſentemq́; curaret. Itaque præfecti militum quibus ille ſacrilegij patrandi negotium dederat, diſpoſitis paſsim per regnũ militibus, vno tẽpore quicquid pecuniarum in locis ſacris reconditum fuerat, omnibus veſtigijs indagatam ad Edouardum afferunt, gemente paſſim populo, quòd princeps non putaret manum abſtinendã à pecunijs, quibus ſacræ ædes reficiendæ eſſent. Rex autẽ pecuniæ egens rem diſsimulauit, ac nequaquã ea præda contentus, habito non multò poſt concilio, poſtquã inuidiæ declinandæ cauſa, excuſauerat illud ſui quæſtoris factum, bene multis verbis ſignificauit, quàm infiniti ſumptus in nouum exercitũ impenderent, quàm graue immineret bellum, & quæ pericula pro Rep. ſibi atq; prophanis principibus quotidie ſubeũda forent, & quia idem per religionẽ facere non liceret ſacerdotibus, ideo eos debere pecunia iuuare milites, qui per hæc argumẽta, illis dimidiã partẽ omnium vectigalium ſacerdotiorum vnius anni imperandã curauit: ſed vt poſt tot impoſita onera videretur in parte aliqua, velle patribus gratũ facere, pollicitus eſt ſe conceſſurũ aliquid, ſi modò peterent, quod ex vſu ordinis ſacerdotalis eſſet. Epiſcopi capto inter ſe concilio, poſtularunt, vt le-

gem ad Manumortuã,quam ſuo ordini valdè no cere perſpexerant,antiquaret. At rex cui nihil alienius erat,quàm in ea re epiſcopis ſatisfacere,ad id reſpondit,ſibi nequaquã in manu eſſe legẽ tollere ſine conſenſu patrum,quorum conſilio conſtituta eſſet,& eo belliſsimo reſponſo,pontifices contentos voluit. Dum Edouardus ita ex ſacerdotũ opibus ſuas auget, Vualli deficiunt, ſibiq́ duces belli gerendi Mardocũ & Morganũ homines ad ſeditionẽ expeditos,paratosq́ conſtituunt, li cõparata magna militũ manu, Anglos paſsim perſequuntur,locaq́ aliquot capiũt,multis interfectis, ſine vllo diſcrimine ſexus aut ætatis.Miſit rex Edmundum fratrẽ cum non mediocri militũ numero,qui vt in Vualliã peruenit, prælio temerè cum hoſtibus cõmiſſo, profligatus eſt:nimirũ pecunia ſacrilegio quæſita exitio fuit exercitui, qua in primis ille conductus fuerat. Vbi nuntiatum eſt Edmundum ab Vuallis fugatum fuiſſe,Edouardus nouo coacto exercitu, eò celeriter contendit, qui neutiquã paruo negotio ad extremũ prouinciam pacatã reddidit,capto per proditionẽ Morgano altero ducum,quẽ non necandum conſtituit,ſed lenitate vſus tantùm ſubcontumelioſe tractatum miſſum fecit. Eſt laboratũ eo anno,quo hæc geſta ſunt,fame tanta,vt paſsim præ inedia, morerẽtur homines.

Agebatur iam annus XXI ab eo,quo Edouardus regnare cœperat, & humanæ ſalutis M-

CCXCV, cùm Thomã Turbiuillã paulò antè inter alios in expugnatione Rionis captum, virũ nunquã aliàs perfidum, cupiditas vitæ ſeruandæ ſubegit honeſtum dedecorare nomen: enimuerò is vt in libertatẽ ſe vindicaret, promiſit Philippo regi, ſi in Angliã ſibi redire liceret, ita ſe apud Edouardum acturum, vt præfectus claſsis fieret, & id muneris conſecutum, continuò eam claſſem in eius poteſtatẽ traditurum. Placuit Philippo conſilium, ac cõpoſito dolo, Thomã dimiſit, acceptis duobus eius filijs obſidibus. Thomas libertate donatus in cœlo ſibi eſſe videtur, ac nihil cunctatus in Angliam venit, & quia vir ſingularis virtutis erat, accipitur benignè à rege, qui memor fraudis, paucis interiectis diebus, per amicos egit, vti præfectus claſsis fieret, quod rex facere pernegauit, veritus ne non deſiderium filiorum Thomã ſolicitaret ad perfidiã. Francus interim paratam claſſem in altum educit, ſublatiſq; velis in Angliã curſum tenet, vt cauſa ſit, quamobrẽ Anglus citius ſuã claſſem emittat. Expectat ea claſsis aliquot dies in anchoris, præter oram maritimã, aduentũ Thomæ, qui cùm ad dictum diẽ non cõparuiſſet, vna nauis prope littus accedit, exponitq; in terrã nonnullos regionis peritos, qui cauſam huiuſce moræ explorent. Ii ab Anglis fortè capti, cùm interrogati conuenienti non reſponderent, ſubitò necantur. Quamobrẽ incenſus ira præfectus, recto curſu cum omnibus nauibus Douerum pe-

tit, expoſitaq́ꝫ copiarum parte in littus, oppidũ dī ripit. Oppidani ſubito terrore perculſi, longè fugi entes, alios quaquauerſum ad arma capienda cõcitant, adeò vt magna multitudo in vnum collecta ſit, quæ ad veſperum Douerum verſus proficiſcitur, ac Francos prædandi cauſa per agros euagantes inuadit, paſsimq́ꝫ cædit. Præfectus claſſis Gallicæ, qui toto eo die ad diſpoliandum oppidũ intentus fuerat, audito clamore ſuorum ad littus concurrentium, ſtatim ad naues cum ea præda, quàm celerrimè potuit, ſe proripit. Igitur reliqui Franci, qui per agros prædatum exiuerant, ac ad naues in tẽpore redire nequiuerant, omnes illo momento cæſi ſunt, quorum numerus fuit paulò minus octingentis: ex Douerenſibus pauci cecidere, quippe qui ex fuga mox reuerſi hoſtẽ cum alijs fugarunt: ſed mulierum atque puerorũ, quibus hoſtis non pepercit, ingens numerus interijt. Fuit etiam in eo tumultu monachus quidã, nomine Thomas vir longè innocentiſsimus interfectus, per quem deinceps, vt martyrẽ Deo acceptiſſimum, crebra miracula edita ferunt. Dum iſta geruntur, Thomas Turbiuilla punctus moleſtia & cogitatione, quòd non potuiſſet proditionis ſcelus perficere, quod animo deſtinarat, aliud inde moliendum ratus, ſolicitat Ioannẽ regem Scotię, vt ab Anglo ad Philippum deficiat, atque ſimul de excogitato facinore, ipſum Philippum regem certiorẽ facit, hortaturq́ꝫ vt exercitum in Scotiã mittat,

mittat, ad bellum gerẽdum contra Anglum, quò per nouum negotium alibi exhibitum, ei non liceat Aquitanicis ſubuenire rebus. Sed neutrum proceſsit. Porrò inter hæc agitandum, Thomas apud Edouardum proditionis inſimulatur, qui conuictus pariter atque damnatus, merita pœna Londini afficitur. Interea Bonifacius octauus Romanus pontifex cupidus ſedandi diſcordias inter reges diu capitali odio altas, duos cardinales primò ad ipſum Philippum in Gallias, deinde ad Edouardum in Angliam mittit. Hi permulta de pace facienda diligenter agitantes, in medium adduxerunt, quamobrẽ vterque princeps concordiam debuiſſet amplecti: ſed ad extremum cùm viderent inſediſſe in animis principum, odium propulſare ſeu potius explere armis, infecto negotio Romam redierunt. Quo tẽpore rex Edmundum fratrem & Henricum comitem Lincolnienſem cum electa iuuenum manu in Aquitaniam miſit, qui Baionam profecti, ibi cum alijs Anglis hyemarent. Moritur eodem anno Gilbertus comes Gloceſtriæ, & Ioannes Romanus Eboracenſis antiſtes, cui Henricus eiuſdem collegij decanus, quẽ vocant, ſucceſsit.

Per idem tempus Carolus frater Philippi regis, deſpondit filiam Edouardo filio Ioannis Scotiæ regis. Qua re fultus Scotus, cum Franco ſocietatem coit, fœdus icit, eaque noua affinitate ac belli communicatione ſuperbus effectus, iuſſu

Philippi bellum aduerſus Anglum ſecretò comparare incipit. Atque ita res magno in motu erat, quæ aut ſupra Scoti, aut Angli caput ſummum periculum fore oſtendebat. Ioannem autem regem nihil aliud vicit, niſi patriæ ſuæ amor: erat enim natione Gallus, & dominus Aricuriæ principatus in Normania non vltimi, quē poſtea Philippus Valeſius rex comitatum fecit. Ioannes igitur ea in primis de cauſa, iuriſiurādi, quod Anglo dederat, immemor, non dubitauit ſe ad Philippū regem ſuum & amicum, ſecutus Scotorum regū inſtitutum, adiungere. In Aquitania ineunte vere, Edmundus Baiona mouet, vbi hybernauerat, ac in Burdegalenſem agrum proficiſcitur, poſitisq; ſecundum vrbem caſtris, Francis qui ibidem in præſidio erant, pugnandi poteſtatem quotidie facit. At Francus vbi vidit hoſtes temerè, prout ipſe putarat, ad muros accedere, paſsis repentè portis, erumpit, in eosque præcipiti curſu ſeſe concitat. Angli ſimulantes fugam, longè à loco Francos ſequentes ducunt, pedetentimque in inſidias, quas antea loco idoneo collocarant, trahunt. Quo facto, conuerſi ſubitò eos paſsim cædunt, fugientesque in vrbem aſſecuti, omnes ferè in itinere obtruncant: amplius tria millia hominū ceciderunt. Ciues receptis ex fuga aliquot ſuorum intra muros, Anglis portas claudunt, qui ita à ciuibus repreſsi, primò vicos ſuburbanos diripiunt, deinde direptos incendunt. Poſt hæc, ex Burdegalenſib. nonnulli

nonnulli clàm cum Edmundo agitant, de tradenda vrbe in eius poteſtatem: quæ tamen res non proceſsit, quippe illi in facinore deprehenſi, prius animaduerſione oppreſsi ſunt, quàm præſtarent, quod recepiſſent. Id vbi Edmundus comperit, haud terendum tempus ſtatuit, non enim machinas bellicas paratas habebat, quæ ad oppugnationem vrbis pertinebant: itaque Baionam reuerſus eſt, vbi non multò pòſt morbo confectus interijt: qui reliquit filios tris, Thomam Lancaſtri comitem, Henricũ & Ioannem, quos ſuſtulerat ex Blãcha, quæ olim nupta fuerat cum Henrico Cãpano rege Nauarræ, ex qua ille vnicam filiam nomine Ioannã ſuſceperat, quam Philippus Pulcher in matrimoniũ duxit. Angli poſt Edmundi obitum quãcelerrimè poſſunt, loca muniunt, cõmeatus vndique cõparant, quò ſe tutius ab hoſte defendant. Interim ſuperuenit Robertus comes Atrebas, laturus ſuppetias Burdegalenſibus, qui cognita Edmundi morte, in Anglos mouet, atq; vbiq; defatigat. Edouardus interea rebus ſuis haudquaquam indormiens, traxerat in ſocietatem belli aduerſus Francum, Guidonem comitem Flandriæ, & Henricum ducem Barri, cui non multò antè Aleonorã filiam locauerat. Is Guido genitus ex Margarita, quã Thomas, de quo ſuprà meminimus, in matrimonio habuit, & Gulielmo Dampetra natione Burgundione, ſucceſſerat paulò antè Gulielmo fratri ſine liberis mortuo. Itaq; vna

tempore dux Campaniã, & comes loca quæ ad Flandriam pertinent,excurſionibus vexarit. Quis rebus cognitis,Philippus primo Gualterum Greciacum cum magnis copijs ad oppugnandũ Barrum mittit,qui ita oppidum opprimere cœpit, vt Henricum neceſſariò domum redire coëgerit, deinde ipſe cum ingenti cùm peditum tum equitũ numero,in Flandriam contendit,poſitisq; caſtris prope Inſulam,non multò pòſt oppidum cum arce expugnat. Adfuit etiam ex Aquitania eodẽ tempore Carolus Philippi frater, cum magno militũ robore,cui Guido maximis copijs inſtructus,prope Furnas obuiam factus eſt. Hîc cõmittitur prælium,quod diù anceps fuit:ad vltimum ſuperante Franco,Guido Burgas confugit. Edouardus interim in Flandriã traiecit, qui cùm paulò antè comperiſſet Scotum ſentire cum Philippo rege, atq; nouum percuſsiſſe fœdus,vbi Gandauũ peruenit,ita egit, vt Francus qui iam & rerum fluctibus exagitatus, & tempore excluſus pacẽ quàm bellum malebat, vltrò de faciẽdis inducijs ſecum tractarit,quæ in biennium inter eos pactæ ſunt.

Eo confecto negotio,rex Edouardus in Angliam redit,bellum parat,legatos in Scotiam mittit, qui Ioanni regi dicant,citentq;, vt cõpareat intra certum diẽ ad Nouumcaſtrum,dicturus iuriſiurandi violati cauſam,atque doceãt eum fruſtra ſperare poſſe ſe contrà quàm eſt euangelicũ verbum,Dominis ſimul inſeruire duobus:quoniam

quan-

quantum à Franco gratiæ iniret, tantum odij acceſsionis ſibi ab Anglo faceret, cui morē gerere idcirco putaret ſua cum primis intereſſe. Cum his mandatis profecti legati officium diligenter faciunt. Atqui tantum abfuit, vt Scotus aliquid reſpōderit, quod ad inimicitias extinguendas pertineret, vt etiā literas non multò pòſt querelæ plenas ad Edouardum miſerit. Inter hæc, Robertus Bruſius, qui arcem ad Tuedam amnē ſitam tenebat, quā dicunt Vuerke, ad Scotum tranſiuit. Qua re cognita Gulielmus eius frater qui in fide Anglorum erat, arcis tuendæ cauſa, auxiliū ab Edouardo petijt, qui centum milites eò miſit. Hos Robertus in itinere adortus, omnes ad vnum interficit. Rex allato eius rei nuntio, quantum doloris ob ſuorum cædem, tantum voluptatis accepit, quòd per id facinus, Scotus prior belli initium feciſſet: itaq; Eboracum pergit, vbi habito principum cōcilio, primum bellum Scoticum decernitur, deinde à Scoto vt ingrato Huntyngtona comitatus recipitur, quem Henricus paulò antè Alexandro regi genero ſuo reſtituerat, quēadmodum ſuperiori libro oſtendimus: poſtremò tributum indicitur. Rex ita exactis à populo īmanibus pecunijs, cum quatuor millibus equitum, ac triginta millibus peditum, magnoq; numero auxiliariorū militum Vuallorum, Hybernorum, in Scotiam proficiſcitur: & quia id bellum putabat extractum iri ideo vt ad omnes Scotorum motus populus fre-

 quenti-

quentior adeſſet, & principes præſtò eſſent, quos adhiberet ad conſilium, cùm de rebus agendis eſſet deliberandum, iuſsit cancellarium, iudices, & ærarij præfectos ire Eboracum, vt eo loci iuridicos conuentus ſuo more agerent, iudiciaq́ exercerent. Scoti interim, vt venientem hoſtem finib. prohibeant, in agrum Anglicum egreſsi, ac prædas vbique agentes, Carliolum obſident, atq; caſu inaudito ita ferente incendunt, facto intus incẽdio ab exploratore Scoto, qui fortè captus in cuſtodia erat, auditoq́ ſuorum aduentu, & ſe neci & carcerem igni dedit, quẽ poſtea ventus per omnem ferè ciuitatem diffudit. Sed vbi Edouardũ cum exercitu appropinquare ſentiunt, relicta ſubitò obſidione, intra ſuos fines ſe recipiunt. Rex cognita Scotorum fuga, Beruicum oppidum oppugnatum contẽdit, factisq́ propè caſtris, dat oppidanis vnius diei ſpatium de deditione deliberãda. Ad id temporis punctum, peruenit ad littus eius claſsis quatuor & viginti nauium. Angli oriẽte ſole, agmen regium conſpicati, & certamen impendêre arbitrantes, quatuor naues prope terrã ducunt, ac inde egreſsi, cum accolis pugnant, qui agreſtium multitudine oppreſsi, ad vnũ omnes interficiuntur. Quo facto, agreſtes ad naues in littore relictas concurrunt, atque incendunt. Eo accepto incommodo rex permotus, propius oppidum accedit, quod oppidani incolumitate pacta, ſtatim ei tradunt: facit idem Gulielmus Douglas

præfect.

præfectus arcis. Edouardus victoria vſus, exin Doumbar caſtello, & Roxburgo oppido de Scoto capto, omnem regionem quæ quaquauerſum ad Beruicum pertinet, in poteſtatem redegit, in quibus operibus totum ferè annum conſumpſit, qui fuit XXIIII cùm regnare cœpit, & humanæ ſalutis MCCXCVII.

Quo tempore finitis inducijs, bis pugnatum eſt inter Francum & Flandrum: primò Francus vicit, redacto in poteſtatem Guidone cõmite, cũ Roberto & Hilermo filijs: deinde orta ſeditione, inſignem cladem accepit. In Aquitania quoque ad arma itum eſt. Nam cum Franci Baionam obſidere tentarent, Angli partim qui intus erant egreſſi, partim qui alibi hyemabant, hoſtium aduentus fama permoti, illuc concurrentes, prœlium confeſtim fecerunt. pugnatum eſt ad noctem, quę prælium diremit: cædes vtrinque magna edita: numerus etiam captiuorum vtrinque penè par fuit. Ioannes vnus exercitus dux in ea pugna captus eſt. Alter verò Henricus Lincolnienſis comes, ab initio fugam fecit, id quod paratam victoriam interpellauit. Poſt prælium Robertus Atrebas Aquitaniæ præfectus, Burdegalam hyematum iuit cum ſuis Gallicis copijs, & Ioannes Britannus tertius Anglorum dux exercitum omnem Baionam in hyberna reduxit. & quia interea induciæ inter Edouardum & Philippum renouatæ ſunt, bona pars eius exercitus poſt tempus hybernorũ

in

in Angliam rediit. At reges poſt factas inducias, captiuos etiam permutarunt. Edouardus poſteaquam omnia Scotorum bona quæ in anglia erãt publicauit, & oppida quæ de hoſte ceperat, præſidio firmauit, Eboracum reuertitur, eatenus illic manſurus, quoad Scotum ad pugnam eliciat. Cuius rei non ſefellit eum ſua opinio: nam Scoti cognito regis Edouardi diſceſſu, ſtatim per finitimorum agros, excurſionibus repentinis vaſtas ſolitudines faciunt, eoque audacia euadit, vt Northumbriam ingreſsi, longè lateque õnia populentur. Id motus vbi ad Edouardum perlatum eſt, confeſtim Ioannem, qui paulò antè in permutatione captiuorum à Franco inter alios dimiſſus fuerat, cum robore fortiſsimæ iuuentutis obuiã hoſtibus mittit. Scoti quamuis ſubitò circũuenti ſint, nihil tamen pugnam extrahentes in certamẽ deſcendunt: pugnatur pauliſper vtrinque ferociter, ad extremũ Scoti trepidi terga vertũt, paſsimque cæduntur. Ferunt eo die ad decẽ millia Scotorum cecidiſſe, extra captiuos, quorum bene magnus fuit numerus. Reliqui qui ex cæde euaſerant, ægrè poſt multa accepta vulnera in Scotiã ſe receperũt. Edouardus vt victoria adepta bene vteretur, & hoſtes tandem aliquando ſubigeret, deleretue, ipſe paucis poſt diebus Scotiã ingreſſus rectà Edinburgũ terræ Scotiæ caput petijt, duc[illegible]que repentè vallo, obſedit, quod poſt octo dies, quàm oppugnare cœperat, per deditionẽ recepit, conceſſa

conceſſa oppidanis incolumitate. Quo proſperè confecto negotio, ad Fanum Ioannis, quod & Perthum veteri nomine dicitur, oppidum ad Tai fluminis ripam poſitum, mœnibuſque egregiè munitum aduolat, atque capit: qui dũ hîc moratur, quotidie equites quoquouerſum mittit, ſimul vt cognoſcat ſi hoſtes vſpiam ſint, contraq; veniant, ſimul territandi cauſa, cùm interim rex Scotiæ Ioannes ſpe victoriæ iam deſperata, nuntios ad eum de pace miſit. Edouardus poſtquam perbenignè audiuerat nuntios, reſpondit ſe nullo pacto eſſe daturum pacem hoſti iam victo, ſed vitam pro ſua humanitate conceſſurum, ſi modò Ioannes rex confeſtim ſuæ fidei ſe committeret. Quod vbi Scotus accepit, mirum dictu eſt, quàm ſubitò fuit animo perculſo, abiectoque, partim quòd cùm miſerrimum, tum acerbiſsimũ duceret, in illius poteſtatem ſe permittere; quem pro hoſte haberet, partim quòd ſuam calamitatem cum Republica coniunctam videret: attamen iã omni ſpe ſalutis orbatus, vt vitæ cõſuleret, Anglo ſeſe neceſſariò tradidit. Edouardus per hunc modum domito Ioanne, loca õnia præſidijs firmat, ac ſtatim Beruicum reuertitur, vbi habito principum concilio, ſtatum Scotiæ deintegro collocat, eiuſque præfectum facit Ioannem Varanium, cui Hugonem Chreſyngamium, ac Ioannẽ Ormeby adiungit, quò res non vnius, ſed multorum conſilio adminiſtrentur. Iſta ſtatus collocatio tametſi

æqua

æqua habita eſt, infiniti tamen mali cauſa fuit: nã ſiue quòd Angli ſe deinceps ſegniter geſſerint, ſiue quòd Scoti libertati ſtudentes ferre Anglorum dominatum nõ potuerint diu, eſt adeo paulatim odium adauctum, vt continuos ferè triginta annos, ſicut carptim infrà perappoſitè dicemus, ſit inter vtrumque populum non ſine magnis cædibus dimicatum. Rex poſt hæc Scotos principes qui aderant (aderant autem ferè omnes) in ſua verba iurare iuſsit, atque ita allocutus dicitur: Ego principes vt terræ Scotiæ nobilitatem ac plebem ab omni in poſterum iniuria prohibere, & ſicut iam meos ſubleuare debeo, ita me obſeruare, & ſacramenti, quo mihi voſmet modò obligaſtis, memoriã nulla de cauſa deponere veſtrũ eſt, quod faciatis magnopere obſecro, atque ita oĩa affatim à mea liberalitate expectare poteritis: quæ hercle ſpes vos fallet nunquam. His factis atque dictis, cùm exiſtimaret tutiſsimam fore Scotiam, Vuallos & Hybernos milites quibus in eo bello gerendo vſus erat, bene meritos dimiſit, ac paulò poſt Ioannem Scotiæ regem ſecũ ducẽs victor in Angliam redijt.

Per idem tempus, Bonifacius octauus Roma. pontifex animaduertens principes Chriſtianos auarè & percrebrò ſine iuſta cauſã, noua quotidie ſacerdotiorum fructib. imponere vectigalia, atque ſine fine arbitratu ſuo, decimam vigeſimamue eorum partem tributi nomine imperare, im-

munitati ordinis ſibi conſulendum ſtatuit: itaque habito Lugduni concilio, interdixit, ne poſthac principes ſacerdotibus tributa imponerent, neue illi impoſita conferrẽt iniuſſu Romani pontificis. Id præſcriptum extat in libro tertio libri ſexti, de immunitate eccleſiarũ, capite tertio, quod tametſi non erat iniquũ, fuit tamẽ apud Anglos magnæ cauſa diſcordiæ. enimuero non multò poſt Eduardus in Angliam, ex Scotia reuerſus, concilium habuit Buriæ, ad cœnobium diui Edmundi, quo in concilio cùm indigeret, primum populo, deinde ſacerdotibus tributum indicendum curauit. Populus qui negare non poterat, pecuniam imperatam ſe ſoluturum dixit: ſacerdotes verò reſponderunt, id ſibi facere per pontificis Romani præſcriptum minus licere. Quo reſponſo rex iracundia permotus, bona ſacerdotũ paſsim publicari venireque iuſsit, qui indictum tributum pendere pernegaſſent. Quo factum eſt, vt bene multi quibus præ quiete, nihil ſatis cordi erat, tantum incommodi diutius ferre nolẽtes, alij alio modo iniuſtam vexationem redemerint. Solus Robertus Cantuarienſis antiſtes forti animo poſt multas acceptas iniurias, bonaque õnia amiſſa, principis voluntati reſiſtebat, prædicabatque palam dictum illud apoſtolicum: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. At rex nihil ſanctiſsimi pontificis aut conſtantia deterritus, aut ſalutarib. monitis flexus, in dies magis cuncto generatim
populo

populo ſuccenſebat, & ſacerdotes vt ingratos duriter premebat, & reliquis qui grauatè impera tam pecuniam ſoluerent, vno vel altero modo notebat. Quibus rebus ita omnium animi incitati ſunt, vt neque in agris, neque in vrbibus ſileretur. Quid, quòd nec iam vllus locus tale regnũ ferre poſſe videbatur? At optimates in primis inclamabant, quorũ capita extiterunt Humfredus Herefordenſis, & Ricardus Northfolchiæ comites: hos enim rex cum iuberet in Aquitaniam cũ nouo militum ſupplemento traijcere, ambo palam ſine eo ſe ituros negarunt, atque his dictis, vt ne vis vlla inferretur, ſeſe multitudine armatorũ munierunt, amicorumque gregibus ſtiparunt. Continuò complures alij qui iam apertè in regẽ alieno erant animo, iſtos ſecuti, ad tumultum faciendum parati erant. At Edouardus nullum timoris ſignum dandum putans, rem diſsimulat, atque iter in Flandriam parat, rebus Guidonis comitis infirmiſsimis opem laturus: ſed ſuſpicãs ne illi duo comites abſente ſe, aliquid ſeditionis populi nomine in regno non excitẽt, neue multi alij eorum partes ſequantur, primò Robertum Cantuarienſem archiepiſcopum, deinde aliquot alios quos antea offenderat, in gratiam recipit, iubetque ipſum antiſtitem curam regni adminiſtrandi ſuſcipere, & ijs rebus ita conſtitutis, in Flandriam proficiſcitur. Comites quibus populare nil tam erat, quàm populi commodum,

poſt diſceſſum regis, vt ne contrà, atque ratio poſ
cit, facere videantur, nihil in principem armis ten
tant, ſed Londinum veniunt, palàm dehortantur
atque vetant populum libertatis conſeruandæ
cauſa tributum nuper impoſitum conferre, qui-
bus cupidiſsimè populus auſcultat. Fuit ea res
tanto regijs quęſtoribus terrori, vt pecuniá à quo
quam exigerę deinceps minimè ſint auſi.

Interim cùm Ioannes Varanius, homo ætate
iam confectus, Scotiam prouinciam negligenter
obtineret, non accuratè tueretur, & Angli reliqui
omnia tuta fore exiſtimantes idem facerent, Sco
tos qui ad rem ſuam vigilabant, ad ſpem recupe-
randæ libertatis erexerunt. Itaque illi ſeruitutis
vincula rumperę paratiſsimi, facta coniuratione,
ducem ſibi conſtituunt Gulielmum Vallã homi
nem audacia longè nobiliſsimum, ſed genere &
moribus non item. Is coacta in vnum magna
hominũ multitudine, repentè Anglos impruden
tes inopinanteſque aggreditur, incautę opprimit,
vagantes paſsim toto campo obtruncat. Angli
ſubitæ rei caſu perterriti ad arceș confugiunt: ſed
paucis ea fuga ſaluti fuit, cùm ſubitò circumuẽti
ſpatium fugiẽdi ſuique colligẽdi non habuerint.
Reliqui qui loca munita tenebant, cognita Sco-
torum defectione, ſe ad reſiſtendum parant, atq;
ſimul per crebros nuntios à rege ſubſidiũ petũt.
Dum ita Scotus duce Valla ſæuit, Robertus Bru-
ſius ratus tempus idoneũ potiẽdi regni aduenisſe

ſo

ſe cum ipſo Valla copulat: exin ambò collectitiū exercitum augent, ac iunctis armis, Anglos latè perſequuntur, cædunt, conuulnerant, comprehendunt, acerbiſsimis ſupplicijs afficiunt; nulli neq; ætati neque ſexui parcũt: quo facto, regreſsi arces paſsim oppugnant, quarum aliquas minus munitas capiunt, & in ijs Deidonenſem, ac Brechinũ: poſtea Aberdoniam obſeſſum eunt, & expugnãt. Erat id temporis cùm iſta à Scoto geſta ſunt, Edouardus rex in Flandria, qui eò ierat, cauſa ſubleuandi res comitis Guidonis, quem, vti ſuprà docuimus, Carolus Philippi regis frater non procul ab Odomari Fano, ſingulari prælio paulò antè vicerat. Hic vbi nuntium de Scotorum defectione accepit, primò fidem nuntio non habuit, deinde tamen cùm ad eum literæ volarent, ac idem nuntiaretur, iuſsit omnem exercitum quem in agro Eboracẽſi in hybernis habebat, duce Ioãne, qui ex Fano Ioannis erat, ire in Scotiã, ſeque cum reliquis copijs quibus Ioannes Varanius præerat coniungere. Ioannes acceptis regis literis, quia res celeritatem requirebat, confeſtim exercitum in Scotiam ducit, initoque conſilio cum altero duce, rebellem Scotum perſequitur. Scoti per ſpeculatores, cognito Anglorum aduẽtu, ſe in valles deuias impeditaſq; paludes abdunt, vt ita primũ hoſtium impetum vitent: qui vbi illos appropinquare ſentiunt, verbo quidem per nuntios pacẽ cum delictorum venia, perinde quaſi de ſalute deſperantes

deſperantes ab Anglo petũt, manus dant, obſides offerunt, re verò inſidias moliuntur. Quare nonnulli vt maiorem fidem faciant, continuò ad Anglos transfugiunt, qui eatenus per hunc modum Anglum ludificent, quoad pontem Sterlyngēſem qui in Forthea flumine eſt, tranſeant, ſeque loco idoneo in inſidijs collocent. Tum poſtquam Angli ſe ab hoſtibus ludificari comperierunt, quippe qui ſpecie faciendæ deditionis, ipſos defatigabãt; commoti ira, temerè pontem tranſire incipiunt, iamque bona pars traiecerat, cum Scoti qui in armis erant, & tranſitum hoſtium obſeruabant, dato repentè ſigno, ex omnibus partibus erũpũt, hoſtemque circumueniunt. Erat ſpectaculum miſerrimum videre Anglos, qui põtẽ trãſiuerãt, à multitudine hoſtium cædi, aut fluminis ripis appropinquantes coanguſtatos in vndas præcipitari, & qui cis flumen erant, propter anguſtiam pontis, ſuis ſubuenire non poſſe. Scotus poſtquã omnes Anglos, qui flumen tranſmiſerant, pugnã do interfecerat, ad põtem occupandũ concurrit. Hîc redintegratur certamen: Scoti totis viribus pontem capere nituntur, vt eo potiti, quicquid hoſtium reliqui erat, deleant: contra Angli qui amiſſo ponte, de ſe actum fore animaduertebãt, omni conatu illum retinere pariter contendunt. In eo ponte cædes cruentiſsima vtrobique facta eſt, quem ad extremum Angli ad alteram ripam fluminis fregerunt. Atque ita altera pars eius exercitus

ercitus ab hoſtium impetu ſe defendit. Non euaſit ex ea clade quiſquam omniū, qui trans flumē iuiſſent. Fama tenet circiter ſex millia Anglorum eo interijſſe die. In ijs Hugo Chreſyngamius fuit, cui vt grauiori cruciamento necaretur, pellem detractam fuiſſe ferunt. Secundum hanc acceptā plagam, Angli animaduertentes ſe ſine nouo militum ſupplemento, haud vſpiam poſſe hoſtibus reſiſtere, in agrum Eboracenſem reuertuntur, & quia timebant, prius agmen cogunt, deinde ita inſtructi incedunt, vt ſi qua imponatur in itinere dimicandi neceſsitas, ſubitum caſum expedito exercitu ſubeant. Antequam iſti Beruicum peruenirent, quia præceſſerat fama maioris cædis factæ, quàm erat, illi qui oppidum illud tenebant, iam reliquerant, ſeque in agrum Northumbricū receperāt. Ea res igitur Anglos ex Scotia veniētes non iniuria maximo timore affecit, qui arbitrantes hoſtem alijs itineribus ad eum locum perueniſſe, vbi parum vltra oppidum trepidi progreſsi ſunt, diſiectis eueſtigiò ordinibus, pro ſe quiſque diffugit. Quæ profectò fuga tanto cunctis quaquauerſum incolis terrori fuit, vt in oppida ex agris continenter ſe conferrent, ſed Northumbri in primis cū bonis & vxoribus ac liberis in agrū Eboracēſem demigrarēt. Scoti interea qui fracto ponte hoſtes perſequi non poterant, poſt paulū tam animis quàm viribus aucti, Beruicum impigrè oppugnatum veniunt, quod vbi ab Anglis de

ſertum viderunt,præſidio muniũt,atque per hoc, cognito hoſtiũ timore,cætera vicina loca aggreſsi eodem momento recipiunt: poſt hæc, auidi prædæ in Northumbriã irrumpunt curſu,ad direptionem peſtemque incolarum:nam quacunque eũt, omnia vaſtant, diripiunt, auferunt, incendunt, iuuenes iuxtà atque ſenes aut ſupplicio mactant; aut captiuos abducunt:deinde Carliolum verſus aduolant,ſed quia ciues ſe antea fortius quàm vt capi poſſent,munierant, ad prædam agendam ſe conuertunt.itaque Nouumcaſtrum profecti, oppidum diripiunt,incenduntque, ac denique poſtquam hoſtium cæde ſatiati ſunt, Beruicum reuertuntur onuſti õnis generis præda,quã Gulielmus Vallas,& Robertus Bruſſus duces multitudinis, ſingulis prius pro concione collaudatis, quod pro liberanda patria fortiter pugnaſſent,æquabiliter diſtribuũt,atque non multò poſt victorem exercitum domum reducunt. Inter hæc Dunelmẽſes & Carliolenſes ciues duce Roberto Clyffordio,Scotorum fine alio itinere ingreſsi, vſque Roxburgum,agros latè vaſtarunt.

Atqui domi interim ſeditio infeſtina haud conſeneſcebat, imò in dies ſingulos magis reuireſcebat,ac latius manabat, ac [illegible]s gliſcebat,breui aliquò eruptura: ſiquidem ſtatus præſens rerum in ſummo erat odio, quod libertas populi longo tandem modo [illegible] videretur. Quare omnes generatim populares facta regis & præſertim pe-

cuniarum exactiones improbabant, querebãtur, dolebant, ac ſine iam vlla rei varietate apertè loquebantur, clareque gemebant, & medicinam quærentes cùm nulla afferretur, tandẽ aliquando reſiſtendum ſtatuunt, etſi non ſine alterius partis internicione, id fieri poſſe exiſtimant. Itaq; plebs ducibus Humfredo & Ricardo comitibus, ad ſeruitutem propulſandam dolore excitata, arma capit, paratque ſe ad certamen, quo finem miſeriarũ domeſticarum factum iri ſperabat. Hæc vbi Robertus Cantuarienſis, cuius credibile non eſt, quantum in conſilijs, prudentia, fide rex Edouardus ponebat, ſenſit, ſeſe plebi opponit, admonet, oſtendit externum timorem arctiſsimum ſemper concordiæ vinculũ, debere apud eam vincere priuatum odium, idque multis verbis inſinuat: ſed cũ bona monita pro nihilo haberi animaduertit, tũ omnium ordinum homines ad concilium per Edouardum regis filium cõuocandos Londinũ, & in eo de ſumma rei agitandum curat. Itaque inito conſilio, comites data publica fide, interſunt præſenti animo populi nomine poſtulant, vt veteres leges ad priſtinum vſum reuocentur, item ne regi tributum vllũ populo Anglico in poſterũ tempus indicere liceat, id quod reges antea ſuo arbitratu ſæpe fecerant, niſi ex concilij autoritate, neu ſibi & qui hactenus ſuas partes ſecuti eſſent fraudi ſit, quòd pro libertate populi eam domi concitationem feciſſent. Iſta õnia concilij decreto

conceſſa ſunt, ac tam Edouardus princeps qui aderat, per iuſiurandũ, quàm eius pater per literas approbauit. Cæterùm de reſtituendis legibus cauſa facilè perijt: at de tributo indicendo, tam altas egit radices, vt etiam nunc inuiolata maneat. Quapropter iam inde vſu venit, vt deinceps quoties princeps habẽdum concilium decerneret, in eoque de re nummaria agendum putaret, conſueuerit eodem momento agere cum Cantuarienſi archiepiſcopo, vt epiſcoporum ac aliorum ſacerdotum conuentum faceret, ad eoſque mittere ex conſiliarijs aliquot, qui rei cauſa expoſita, rogarẽt eius verbis, vt certas pecunias de conuentus ſententia imperarent. Atque ita populus Anglicus hoc ad extremum libertatis à ſuo principe conſecutus eſt, quod & mordicus tenet, vt ne auellatur. Ad rem redeat oratio. Eo illo tempore Aleonora regina mortua eſt, mulier ſingularis prudentiæ. Fuit is annus quo hæc geſta ſunt, cùm regnare cœpit Edouardus, XXIIII. & humanæ ſalutis M CCXCVIII.

At Edouardus, cuius quamuis permagni intereſſet in Anglia eſſe, tamen adhuc erat in Flandria, & ſępe in ſuo Pontiuo comitatu, qui interim alienum fundum arans, ſuum incultum relinquebat vti vulgo dicitur: porrò cùm agitaret de reſtituendo Guidone comitẽ in libertatem, qui à Franco Lutetiæ in cuſtodia tenebatur, à Scotis, vti oſtendimus, non modicam accepit cladem:

ſed cùm res non procederet, poſtea Gandauũ profectus, Francos finitimos bello petere iã parabat, cùm amicorum interuentu, Flandris inducijæ datæ ſunt, & pax inter eũ & Philippũ conuenit. Tũ Philippus omnẽ Aquitaniã Edouardo reſtituit, & iã cœlibi Margaritã ſororẽ deſpondit. Quo feliciter confecto negotio, Edouardus in Angliã rediijt, atque non multò pòſt Eboracum profectus, ſuorum principum conuentum fecit, ad quẽ Scotos etiã vocauit, vt tẽtaret ſi ad ſanitatẽ redire vellent, qui õnino ire neglexerunt. Qua re ille valde permotus, ingentẽ cœpit exercitũ parare, diemq́ꝫ omnibus præfiniuit, quo iter in Scotiã haberet: itaqꝫ poſt paulùm, armis viriſq́ꝫ paratis, ad VII. calend. Iunij, qui erat dies conſtitutus ad iter faciendum, in Scotiã proficiſcitur, eãq́ꝫ ingreſſus inſtructo agmine, in loca interiora penetrat, quibus Scotos ſe continere intellexerat, qui non procul à Vario Sacello caſtra habebant. Acceſsit prope locũ rex, factaq́ꝫ dimicandi poteſtate, ex proximo colle in cãpum deſcendit. Prima luce Scoti aciẽ inſtruunt, è regioneq́ꝫ hoſtium caſtrorum ſe oſtentant. Tum Edouardus milites cohortatus vt ſuæ priſtinæ virtutis memoriã tenerent, dat ſignũ prælij: primo concurſu ab dextro cornu vbi Anglicus equitatus conſtiterat, hoſtes pelluntur, atqꝫ in fugã vertuntur: ab ſiniſtro cùm primi hoſtium ordines telis transfixi concidiſſent, reliqui tamen acerrimè reſiſtebant, qui ad vltimum circunuenti

omnes interfecti ſunt. Amplius quindecim millia Scotorum eodie cecidiſſe annales tradunt. Rex poſt victoriã adeptã, cùm iam cõmeatu careret, quẽ pro tẽpore in paucos dies ſecum tulerat, deſtitit à perſequendo: ſed peragrata ea parte Scotiæ, quæ ad orientẽ ſolẽ ſpectat, & relicto præſidio validio militum ad loca quæ receperat, Londinum non multò pòſt reuertit. Eodẽ tẽpore oratores à Bonifacio Romano pontifice miſsi venerunt, qui peterent, vt Edouardus Ioannẽ Baliolum regem aliàs Scotiæ qui in cuſtodia ſeruabatur, tandẽ aliquando miſſum faceret, ac Edouardo eius filio prędia quę in Anglia antea poſſediſſet, reſtitueret. Rex auditis ijs, quæ legati petiuerant, Ioannẽ illis tradere quẽ ad pontificẽ ducerent, non dubitauit: quia ſatis conſtabat Scotos ei minimè fauere, ſiue quòd laboraret odio aduerſę factionis, ſeu, vt quidã tradunt, quòd à principio in Angli verba temerè iuraſſet, aut poſtremò deditionem timidè feciſſet: prædia verò Edouardo reddere negauit. Atque ita Baliolus libertatem nactus, vitã deinde in Gallia finiuit, poſtquã diu fruſtra expectarat alterã rerum ſuarum ſortẽ, quã auebat meliorẽ. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCXCIX. & ab eo quo ipſe Edouardus regnare cœperat, XXV.

Dum autem à bellis otium, etſi puſillum, erat, rex Margaritã ſibi pactam ac à Philippo fratre ad ſe miſſam, magno rerum omnium apparatu accepit, nuptiasq; tantæ concordiæ plenas mira põ-

pa fecit. Obijt eodem anno mortē Henricus Ebo-racēſis archiepiſcopus, quē Thomas Corbrigius ſecutus eſt. Item induciæ in vndecim menſes Scotis qui loca montana tenebant, datæ ſunt. Bonifacius interea pontifex à Scotis precibus fatigatus, & ſubiratus quòd Edouardo Baliolo filio Ioannis non eſſent reſtitutæ poſſeſsiones, quas ille in Anglia habebat, interdixit Edouardo regi, ne amplius poſthac Scotos bello vexaret, quòd id regnum antea in Romani pontificis fidem et poteſtatem à Scotis ipſis permiſſum fuiſſet, & ideo aſſeuerabat ſibi ſoli integrum eſſe, cuicunq; libêret dare auferréue. Edouardus accepto pontificis præſcripto, habuit primo quoque tēpore principum concilium, de eaq; re maturè conſuluit: poſtea tā per literas, quàm per nuntios pontificē docuit, ius proprietatis terræ Scotiæ ad ſe pertinere, ſecumq; facere, & propterea non paſſurum ſe eo perperā priuari. His cognitis Bonifacius ſtatim refrixit, vt ſcilicet ſi pertinacius contēderet, ne inhoneſtè cauſa caderet. Poſt annos XXVII, quàm regnare cœperat Edouardus, qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCI, induciæ cum Scotis renouatæ ſunt.

Rex interea Ioannē Segrauenſem virum fortem non itē prouidum, cum magno exercitu in agrū Dunelmenſem proficiſci iuſsit, vt præſtò adeſſet, ſi Scoti quos non diu q̃uieturos quaſi certò ſciebat, aliquid noui repentè molirentur, cui ſocium dedit Rodulphum Conferenum, hominē Scotū

VI

vt quidam ſentiunt, qui cum multis alijs Edouardum ſequeretur. Ioannes vbi ad loca finitima peruenit, & iam exeuntibus inducijs, per exploratores cognouit Scotos in armis eſſe, Scotiam ingreditur, ac recta Edimburgum contendit, vbi quia nihil hoſtile à Scotis parari comperit, qui in montibus agebant, exercitum tripartitò ordinat: duabus enim partib. procul ad quatuor millia paſſuū pari ſpatio inter ſe diſtantibus duce Rodulpho collatis, tertiam ſibi reſeruat, atq; ibi caſtra ponit: quod conſilium potiſsimè cepit, vt ſi exercitus vno in loco totus maneret, ne anguſtijs rei frumētariæ premeretur. Sed id hoſtes audaciores fecit: vbi enī Scoti per ſpeculatores, certiores facti ſunt, exercitum hoſtium diuiſum eſſe, & Ioannem ducem cum paucis ſecundum oppidum caſtra habere, repentè eò cum electa iuuenum manu, nocturno tempore properant, ac paulò ante lucē, circum oppidum conſiſtunt, ſeque ad prœliandū expediunt. Cognouit interea Ioannes Scotorum inſidias, quas quò facilius vitaret, à ſuis admonebatur, vt aut relictis caſtris, cum reliquo exercitu ſe coniungeret, aut ad ſe duas treſve cohortes accerſeret: neutrum tamen fecit vir ſanè in ea parte maioris animi, quàm prudentiæ: nam ſuos cohortátus, tuba ſignum extemplò dari, atque in hoſtes iam lucente ſole appropinquantes impetū fieri iuſsit. Pugnatur fortiter, atque dubia victoria diu, cùm ad extremum Angli multitudine hoſtiū

vndique

vndique preſsi, paſsim cadere cœperunt, pauci fugiendo euaſerunt, equites numero viginti cum Ioanne duce grauiter vulnerato capti ſunt, ſed Ioannes à nonnullis equitibus qui audito fugientiũ clamôre, ex proximis caſtris adfuêre, ab hoſtibus eripitur. Reliquum exercitum poſt hanc acceptã plagam in Angliam Rodulphus reduxit, cùm cerneret non eſſe, quod tunc cum hoſtibus amplius confligeret, qui & numero & viribus longè præſtabant. Rex nuntio allato de re male geſta, maturè acto principum cõuentu, ex eiuſque ſententia pecunia in ſumptus noui belli decreta, ac à populo exacta, exercitum parat, atque haud ita multò poſt Scotiam petit, vlturus ſuorum cædem. Scoti audito regis aduentu, ad paludes atque montes more patrio confugiunt. Interea Edouardus Beruicum adortus, per deditionem recepit, & inde digreſſus ad ſpem conſtituendæ rei, quacunque ibat, agros populabatur, oppida vexabat, qui vbi propè acceſsit, tanto affecit timore rebelles, vt ſuppliciter veniam petierint, quam & dedit.

Tum Edouardus rerum potitus in Scotia, nam præter Syluestres aliquot, qui ad occidentem ſpectant, loca omnia tenebat, ſtatuit rei Scoticæ firmamentum ponere: itaque principes ad Fanum Andreæ conuocauit, qui ſtatim cõuenêre frequentes: ſolus Vallas non comparuit, qui nullo neque pretiô, neque metu, de fide, de opinione deduci potuit, vt vellet aut ſequi, aut videre

tere Anglum regnantem. Hic habito cõcilio, rex multa patria inſtituta introduxit, leges dedit, Odomarum Valentianum Penbruchi comitẽ, præfectum Scotiæ fecit, dein à ſingulis iuſiurandum dari iuſsit, & poſtremò, vt ne veſtigium maieſtatis regiæ deſiderij vllum apud populum remaneret, ſedem lapideam in qua inſidentes reges coronari ſolebant, ex Scotia deferendam Londinum curauit, quæ etiam nunc ad Vueſtmonaſterium ſeruatur. Edouardus hiſce rebus ita peractis, in Angliam redeundo Beruicum diuertit, idque præſidio firmat, mœnia reconcinnat, oppidanis largitiones facit: inde Lincolniã venit, totãque hyemẽ ibi commoratur, eo loci concilium habet, quo in concilio, vt populo generatim gratũ faciat, leges, immunitates, & priuilegia ab Henrico patre ſuo antè irrogata, quæ Magna charta continentur, de concilij ſententia approbanda curauit. Ea res ita omnium animos deuinxit, vt populus ex decima quinta parte fructus prædiorum vnius anni, tributum penderit, quò princeps ſentiret ſuum beneficium in vulgus gratum fuiſſe. Itẽ Edouardus regis filius fit Vualliæ princeps. Ipſo illo anno iudices cum magno cancellario, cæteriſque magiſtratibus, poſt ſeptem annos, quàm Eboraci cõuentus forumque peregerant, Londinum reuocãtur. Per eoſdem dies deceſsit Thomas Eboracẽſis antiſtes, cui ſucceſsit Gulielmus Grinfildius. Migrarunt & è vita duo illuſtres viri, Ioannes Varanius,

nius, ac Edmūdus comes Cornubiæ. Huius Edmūdi ſine liberis mortui, omnis hæreditas Edouardo regi venit. Rex dimiſſo cōcilio Londinū reuertit, qui in belli apparatum deinde toto biennio, quod ſecutum eſt, dum Scoti in officio manebāt, mirum in modum incubuit.

Interea Robertus Bruſius qui primum cum Gulielmo Valla in bello gerendo Scotorum dux ſteterat, & poſtremò ad Anglum ſe adiunxerat, ad regnum aſpirandi cupidus, cum optimatibus agitabat, vt ſe regem dicerent, qui aduocata concione ſic verba feciſſe fertur: Non me equidem fugit optimi principes, ſalutem patriæ vnicuique veſtrum pariter atque mihi curæ eſſe, vobiſque nihil antiquius ea vnquam fuiſſe, qui poſtquam Ioannem regno pulſum vidiſtis, acriter eam ab Anglis infeſtiſsimis hoſtibus defendiſtis. In qua re ipſe etiam vos nonnihil iuui, vt tandem aliquādo vniuerſi eſſemus ab omni periculo vacui. Nimirum in hac mortali vita nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil importunius, nihil fœdius ſeruitute, quam Angli non modò nobis, ſed terræ noſtræ Scotiæ in perpetuum imponere curant, aliudque nihil laborant, vrgent, pugnant. Prò, bone Deus, ecquis nollet mille potius vitas, ſi totidē haberet, amittere, quàm in ſeruitutē adſeri, cùm præſertim ad decus & libertatem, perinde ac vos in primis eſtis, natus eſſet? Hæc igitur fortiſsimi principes aut teneamus, aut cum dignitate amittamus, quò teſtemur

teſtemur tentaſſe nos tandem aliquando propulſare iniurias factas ab Anglo, qui cũ eſſet à nobis regis creandi arbiter ſtatutus, non dubitauit ius dominium Scotiæ ſibi adiudicare, quem nos aliquando non voluntate, ſed neceſsitate ſecuti ſumus, quò vitam iſtam ad Reipublicæ vſum reſeruaremus, à qua nunquam mentem deieci. Sed cũ ea omnia ob oculos veſtros poſita vobis nota eſſe, & in veſtris iampridem animis inſediſſe perſpiciam, ſolum quod factu quamoptimum puto, vobis in præſentia exponam. Pugnauimus non ſatis proſperè hactenus cum Anglis, quos tametſi bis intra paucos dies vicimus, et pertimeſcendum eſt, ne deinceps ab ipſis opprimamur cùm nequaquam pari imperio rem geramus: illi enim regem domi habent, ad quem omnia referuntur, qui dies noctesque conſeruandæ Reipublicæ conſilium diligenter capit, at militiæ ei omnes parent, omnia eius auſpicijs geruntur, & denique vnus eſt rerum omnium moderator ac gubernator, qui ſuis conſilijs, ſua autoritate præſtò vbiq; eſt. At nos multitudo hominum perinde ſine rege ſumus, ac corpus ſine capite eſt, qui, vt de reliquis taceam, in bello gerendo, ſicuti probè ſcitis, dum de rebus minimis inter nos ſæpenumero diſceptauimus, totum Reipublicæ corpus tueri parum curauimus, vndè clades aliquot accepimus, res'q; in ſtatum miſerabilem ducta eſt, & niſi maturè prouideamus, peiora patiemur. Igitur regem inter

ter nos faciamus, qui ſua autoritate,& tanti nominis maieſtate, nos regat & tueatur. Eſt illud munus mihi iure hæreditario debitum, quod ſi demandare cordi vobis erit, quanquam graue eſt obire tamen non abnuam. Hæc vbi ab eo grauiter dicta fuerunt, magno omnium qui aderant, accepta ſunt fauore. Vnus tamen extitit Ioannes Cuminus, qui Reipublicæ ſtatum non eſſe mutandum contenderet,ſed eius ſententia non vicit. Itaque Robertus ſtatim rex creatus eſt,aſſumpto ſibi,vt non nemo falſo prodidit, Dauid nomine, quòd ad eum,vti ſuprà demonſtrauimus, genus ſuum referret. Ille autem certò ſciens Anglos per iniquo animo id factum laturos,contraque venturos,ad reſiſtendum ſe parat, ſtudia ſperans ſe ſumma habiturum omnium ordinum.

Poſtquam Odomarus præfectus de Roberti coniuratione atque audacia reſciuit, ſtatim ſe cū ſuo præſidio Edinburgum contulit,reliquis militibus ad loca communita miſsis, ac Edouardum rei geſtæ certiorem facit. Rex vbi cognouit Scotos ſibi regem creaſſe, fremere minaciter, paláq; vociferari cœpit, aduolaturum ſe in Scotiam, ac Scotis ad internecionem cæſis, omnia oppida direpturum, direpta ferro & igne exciſurum: itaq; irarum plenus, Edouardum filium principem Vualliæ cum bene magnis copijs in Scotiam proficiſci iubet,& quia adoleſcentem ad tantum bellum gerendum,neque virium robore,neque con-

ſilio

filio idoneum ducebat, mandat, vt de Odomari præfecti ſententia cuncta gerantur. Iam aderat annus ſalutis humanæ MCCCVI, cùm Edouardus princeps in Scotiam peruenit, is agrũ paſsim populatur, õnia primo acceſſu de hoſtibus capta, militibus donat, deinde caſtella & oppida natura locorũ parũ munita aggreditur, prælia cæterũ leuia alia alijs locis facit. Erat ſpectaculũ vni Anglo iucundum, cæteris non item, videre Scotos timore perculſos, aut abiectis armis, manus tendentes mortem deprecari, aut reſiſtentes multis affectos vulneribus paſsim concidere. At Robertus rex vbi de aduentu Edouardi principis comperit, quia nondum iuſtum exercitum conflarat, in loca abdita abijt, ita ei placuit, ſperanti deinde effuſos hoſtes ſe tutius inuadere poſſe, quos remoto metu, latius licentiusq́;, vti ſolet venire vſu, euagaturos putabat. Verùm contrà atque ille ducebat, accidit: enimuero princeps, vti faciendũ ſtatuerat, oppida caſtellaque munita partim vi, alia metu, alia præmia oſtentando capit, cum magno hominum numero, inter quos fuit Gulielmus Vallas, qui non multò poſt Londinum ductus, ſecuri percutitur. Dum ita Angli regionem percurrunt, Robertus in montibus exercitum parat, ſimul locum & tempus obſeruans, quo hoſtes inuadat: ſed vt id ſine ſui ipſius capitis ſaltem periculo tentet, iubet ſuos ſuper arma induere candidiſsima ſaga, quæ in ſingulos milites dederat: eo ipſe ſago

vtebatur,

vtebatur, vt ne inter alios, ex colore veſtitus, internoſceretur, neue ab hoſte maiore impetu peteretur: quo facto in campum planum deſcendit, ſequiturque hoſtes à tergo, ac ſequendo peruenit ad oppidum Calidoniæ Caſtrum olim dictum, ad Taum ſitum, quod incolæ Dounkeldinū vocant. Hîc non procul conſpicatus Anglos, facto impetu, extremum inuadit agmen. Angli qui extremi in agmine, & primi erant ad recipiendum hoſtium impetum, pauliſper territi conturbātur, reliqui citò ſubueniunt. Cōmittitur pugna vtrinque acris: Robertus cohortatus ſuos, inter confertiſsimos hoſtes ſe infert, ter confoſsis equis, humi cadit, atque pedes pugnam facit: ſed dum eo modo cum paucis ſuorum præliando hoſtes acriter cædit, eius milites qui in altero cornu pugnabant, paſsim aut cadunt, aut fugam faciunt, quos cùm ipſe accurrens ſubleuare, & propè iam adeptam victoriam, omnibus modis retinere nititur, circumuentus ab equitibus in pedes ſe quoque dare cogitur: equites fugientem Robertum aliquot paſſus ſecuti, conſequi non potuêre. Princeps de parta victoria ſtatim patrem certiorem facit. Ille immortaliter gauiſus, tum demū ratus tempus aduenisse, cùm in multos annos prouinciam pacatam reddere ſine vllo negotio poſſet, continuò in Scotiam aduolat, eā quaquauerſum luſtrat, rebelles partim ſupplicio afficit, partim captiuos in Angliā mittit, quorū nonnulli poſtea

Londini pœnas capite ſoluerunt. In ijs fuerunt Simon Fryſellus, & Ioannes comes Bochamius honeſti equites. Fuit in eo bello & Iſabella vxor Roberti Bruſij capta, quę Londinum ducta in cuſtodiam traditur. Rex dū Scotos ſic domabat, in aduerſam valetudinē incidit, qua valde affectus Carliolum reuerſus eſt. Robertus rex qui poſt acceptam cladem, cura & ſolicitudine angebatur, vbi cognouit Edouardum exceſsiſſe finibus, maiore, quàm antea animo exercitum cōparat. At rex interea dum Carlioli moratur, ingraueſcente vi morbi, moritur nono & ſexageſimo ætatis anno, & poſt quartum & trigeſimum, quàm regnare cęperat, nonis Iulij. In quibuſdam annalib. legimus eum apud Scotos in caſtris obijſſe mortē, præcepiſſeq́;, vt corpus non prius illinc exportaretur, quàm ipſa Scotia penitus deuicta eſſet. Ita ſubitò ac leui labore eam prouinciā ex animi magnitudine putabat ſubigi poſſe. Corpus per milites Lōdinum deportatum, ad Vveſtmonaſterium ad ſepulturā datur. Filios ex Aleonora priore vxorē genuit, Ioannem, Henricum, Alphonſum, & Edouardum: iſte ſucceſsit patri in regnum, illi omnes longè antè occiderant. Item filias quinque, Aleonoram, quæ Henrico duci Barri locata eſt: Ioannā, quæ nupſit Gilberto comiti Gloceſtriæ: Margaritā, quā in matrimonium duxit Ioannes dux Brabantinus: Eliſabeth, quæ bis nupſit, & ſecundo loco Humfredo comiti Herefordenſi: & Ma-

nam,quæ monacha facta eſt. Ex Margarita poſte riore vxore ſuſtulit Thomã, Edmundum filios ac vnicã filiã nomine Margaritã. Statura fuit eminenti, colore ſubnigro, corpore valido ac minimè pingui, id quod continua exercitatione vitauit, facie venuſta, oculis ſubnigris, qui dum ira inflãmabatur, ſubitò ſubrubri efficiebantur, ac inde ignẽ emittere videbantur, capillo nigro ac criſpo. Valetudine vſus eſt ſatis proſpera, animo magno, qui in rebus aduerſis nunquã defecit, ingenio præclaro, cuicunque enim rei operã dabat, eã facilè imbibebat, prudentia ſumma, religionis ſtudioſiſsimus, inſolentiæ ſacerdotum inimicus acerrimus, quam ex opibus cum primis proficiſci putabat, quã ob rem legẽ ad Manumortuã perpetuaſſe fertur, vt ita eorũ luxuries coërceretur. Cõdidit cœnobiũ monachorũ ordinis Ciſtertienſis, in Ceſtrenſi comitatu, quod ex dignitate autoris, & natura loci Valliregale appellauit. Amicitiã conſtantiſsimè ſeruabat, contrà quos ſemel oderat, non facilè deinceps in gratiã recipiebat. Dum aliquid vacui temporis habebat, plurimum in venationibus erat. Hæc de primo Edouardo ſcribere habui. Viros autem qui in ea tempeſtate ingenio & virtute clari fuerint, quia ſuprà de illis ſæpe meminimus, idcirco hic commemorare ſuperuacaneũ duximus.

POLY-

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMVSOCTAVVS.

EDOVARDVS princeps Vualliæ post mortem patris conuocato maturè cōcilio, primum Scotos principes in ſua verba iurare iubet, ius quod iurandū cuncti, extra paucos, qui Robertum Bruſſum ſequebantur, vltrò dederunt: deinde relicto in Scotia firmo militum præſidio, Londinū reuertitur, qui vbi vrbem ingreſſus eſt, magno omniū plauſu, rex conſalutatur, ac non multò pòſt vnà cum Iſabella vxore filia Philippi Pulchri Francorum regis, quam ſub idem tēpus in matrimoniū duxerat, ad Vveſtmonaſterium multa cum cærimonia coronatur, ad X calend. Martias, anno ſalutis humanæ MCCCVIII. dictuſq; eſt poſt primum Gulielmum Normanū Edouardus ſecundus. Initio ſui principatus, etſi ad leuitatē ſuapte natura propenſus erat, quorundam tamen ſuorū conſiliariorum coërcitus monitis, vt bonā indolē oſtentaret, grauitatē, probitatē, modeſtiam præ ſe ferre cœpit: verùm haud omnino potuit ita coërceri, quin breui tempore petulantiā ac vanitatem ſen-

ſenſim quidē primò & occultè velut iuuenili er-
rore complexus fuerit: at cùm poſtea Petrū quē-
dā cognomento Ganeſtonē hominē longè con-
taminatiſsimum,quē Edouardus pater à fami-
liaritate filij remoueret, in exilium eiecerat,reuo-
caſſet, ac ita ſtatim ab exilio reuocatū, apud ſe in
maiore gratia poſuiſſet,comitemq́; Cornubiæ re
gniq́; gubernatorem feciſſet, adeò eſt illius homi
nis ſocietate repentè deprauatus, vt ad maiora vi
tia palàm irruperit:nāq; tum demū Petro impul-
ſore,ac cōprobatore,ad ſuos principes reſpectum
non habere,bonas artes minus colere,Rempubli
cā minus curare cœpit,ſic,vt mox delitijs ſeſe da-
ret,ac vitā molliſsimā luxuq́; circunfluentē tradu
ceret. Cuius ſtudium vt Petrus qui adoleſcentē
viſus eſt non nolle infatuare,facilius iuuaret,eū à
primo armauit ſcurrarum,ganeonum, paraſito-
rum,citharœdorū, ac omnium viliſsimorum ho
minum pariterq́; ſceleratiſsimorum cateruis, vt
princeps cum illis dies noctesq́; iocando, luden-
do,comeſſando, ac multa alia parum honeſta ex
ercendo tranſigeret. Quid,quòd ſui ſimiles iuuā-
di cum primis cupidus, illis ipſis magnos hono-
res deferendos curabat? Hæc Petri maleficia tan-
tam in regem cōmouerunt inuidiā, vt optimates
non amplius toleranda conſtituerint: itaque ſpe-
tantes animum iuuenis principis poſſe mutari,et
moribus nondum malum venenum penitus in-
ſitū euelli, ſi modò corruptor ab eo ablegaretur,

in Petrum inſurgunt, eumque fugientem in Hyberniam exulatum agunt. Tulit id factũ rex moleſtiſsimè, palamq́ generatim omnibus vincula, cruciamenta, mortes intẽtare cœpit, per quos ſtaret, quin Petrus in Angliam continuò reuocaretur: tanto repentè ſui Petri deſiderio affectus eſt, cuius memoria ex eius pectore euelli minimè poſſet. Principes arbitrantes iſta non tã moleſta exitu, quàm auditu, & animo confidentes regem deinceps facilius ad ſe rediturum, ac Petrum iam metuentem ſimilem ſui nunquã futurum, haud ſe rurſus opponendum duxerunt. Cæterum opinio valde fefellit: nam Petro tali modo ab exilio in Angliam reſtituto, vt timere deſijt, nihil prius fuit, quàm vt in omnes truculenter ſæuiret, ac refricaret exulceraretq́ regis animũ vehementius. Quod vt optimates animaduerterunt, Petrũ armis proſequuntur, fugientéq́ aſſecuti paucis pòſt diebus non longè à Varuico obtruncant. Hunc vitæ exitum habuit Ganeſto, qui nullam viuendi habuit rationem. Atqui tantum abfuit, vt Eduardus in poſterum tempus, ob interitum Petri, deterritus ſit, vt etiam flagitioſiſsimos quoſq́ in ſuam familiaritatem, in ſuum domeſticum ſenatum receperit. In ijs fuêre Hugones Spenſerij pater & filius duo inſignes eius indolis corruptores quorum conſilijs cũ primis regebatur. Quæ res cùm multos angeret, ante tamen alios Robertũ Cantuarienſem antiſtitẽ cruciabat, qui fore proſpiciebat,

ſpiciebat, vt rex breui regnum ſeu ipſum perditum iret: qui tanto imminenti periculo quamprimum remedium aliquod adhibendum iudicans principes in concilium cogendos curauit. In quo concilio, poſtquam ſtatus regni quaſi deintegro fundatus eſt, datique ſunt noui conſiliarij, qui de ſumma rei decernerent, mitigatis interuentu boni antiſtitis optimatum animis, rex iureiurando promiſit ea omnia ſe ſeruaturum, quæ de concilij ſententia conſtituta eſſent. Sed cæcus, vti iam vulgò dicitur, parietem palpabat. Sanè iuuenis non reputans quid iurarit, quidve in ſacramento religionis foret, nihil quod recepiſſet poſtea ſeruauit. Iam agebatur annus ab eo, quo Edouardus regnare cœperat, quartus, & ſalutis MCCCXII, cùm Robertus Cantuarienſis mortem oppetijt, poſt annum XIX, quàm ſedere cœperat, qui quãtum in eo fuit, de religione iuxtà atque de Republica promereri ſtuduit, à qua nunquam diſceſſit, nunquam oculos deiecit, ita officio ſuo ac omnium commodis ſibi ſeruiendum cenſuit. In Roberti mortui locum ſubſtituitur Gualterus, qui ordine Cantuarienſium antiſtitum fuit XLI. Item è vita exceſsit Gulielmus Eboracenſis archiepiſcopus, quem Gulielmus Meltonius ordine antiſtitum XLII ſecutus eſt. Eodem etiam anno Philippus Pulcher rex Franciæ moritur, cui Ludouicus Hutinus maior natu filius ſucceſsit, idẽ & Nauarræ rex.

Dum

Dum rex Edouardus otium trahit, & malorū conſilijs adductus ſuorum principum animos iratos ſibi maiorē in modum facit, Robertus rex Scotorum audiés eum patris ſimile habere nihil, tum demum ratus aduenisſe tempus, cùm patriā ſeruitute liberare poſſet, ſine vlla mora, agreſſus Anglicum præſidium partim fundit, fugatq́, partim interficit, & in ijs Ioannem Cuminū, qui Anglicas partes ſequebatur, ac ita omnem ferè Scotiam vno puncto temporis recipit: qui videns id incœptum optimè ſibi cecidiſſe, inde confeſtim progreſſus ad fines Anglicos, omnia cæde & populationibus complet, Beruicumq́ oppidum obſidione cingit, quam paucis pòſt diebus cùm ſe nihil proficere videret, ſua ſponte diſſoluit. Quæ ſtatim vt Edouardus cognouit, ira inflammatus, iurat ſe primo quoque tempore Scotorum gentem deleturum, ac vnà exercitum ſtudio parat, ornatque pulcherrimè, perinde quaſi non bellum geſturus, ſed triumphum acturus. porrò milites auro, argento, atque gemmis arma ornata ferentes, equis phaleratis inſignes, precioſas veſtes induerunt. Cum eiuſmodi igitur copijs non multò pòſt in Scotiam proficiſcitur, rectáque via Caſtellum Sterlyngum petit, quod Philippus Mombraius loci cuſtos fortiter hactenus defenderat, & ibi caſtra ponit, ac eo loci cum Roberto acie confligit. Quo in prælio Edouardus victoriæ quaſi non incertus ita ordines peruerterat, vt

Angli primo congreſſu diſiecti non modò comi-nus opprimerentur à pugnantibus, ſed eminus à ſubſidiarijs acriter conuulnerarentur, qui ita cum multa cæde preſsi, ſalutem fuga quærere coacti ſunt. Rex cum paucis in agrum Eboracenſem ſe retulit. Interfecti ſunt equites aliquot, & in ijs Gilbertus Gloceſtriæ comes, Robertus Clyffordius, Ægidius Argentinus, Paganus Tiptoſtus, Gulielmus Mareſcallus, & Reginaldus Dancortus. Deſideratorum numerus fuiſſe traditur decem circiter millia. Multi itidem ex nobilitate capti ſunt, qui poſtea magno pretio ſe redemerunt, & in ijs Humfredus comes Herefordiæ, pro quo liberando, Iſabella vxor Roberti Bruſij miſſa facta eſt, quam ſuperiori libro dixi captiuam Londini in cuſtodia teneri. Habuit inde rex Eboraci, vbi aliquandiu fuit, concilium, in quo de exercitu in primis reficiendo, cum ſuis principibus egit, cupidus ſarciendi incommodi, quod nuper accepiſſet. Ea quæ ſecuta eſt æſtas, qui fuit annus ſalutis MCCCXV, fame primò, deinde peſtilentia grauiter infeſta fuit.

Scoti interim elati tanta victoria, in hyberniam duce Edouardo Bruſio Roberti regis fratre traijciunt: nam vbi cognouerunt Edouardum regem in agro Eboracenſi ſubstitiſſe, atque exercitũ reficere, ne fortunã temerè tentarent, non perſequendum hoſtem, ſed alibi bellum faciendum conſtituunt: itaque vbi Hyberniam attigerunt, expoſitis in

ctis in terram copijs, inſulam ex improuiſo hoſtiliter adorti latè populantur, paſsim ꝑ vicos, caſtella ac oppida minus munita diripiunt, direptaq́ incendio [illegible]ant. Inſulani ex ea trepidatione in vnum collecti, ſeſe cum regio præſidio, cui Ioãnes Bernyngamius vir fortis præerat, coniungunt, atque ita iunctis armis, hoſtium conatibus quã fortiſsimè poſſunt, reſiſtunt. Eſt deinde totum quadriennium inter vtrunq; populum mutuis cædibus dimicatum, hinc Scotis imperium inſulæ obtinere conantibus, quippe qui iam bona parte potiti, Edouardum ducem ſibi regem crearãt, illinc Hybernis hoſtem procul pellere nitentibus. Sed vicit ad extremum inſulanorũ pertinacia: enimuerò cùm nihil laxamenti Scotis daretur, ſed continuato certamine vrgerentur, ſuperueniente tandem ex Anglia nouo militum ſupplemento, vno prælio profligati ſunt, in quo Edouardus eorum dux cecidit, reliqui partim ſimul cæſi, partim in naues quas ad omnẽ euentum paratas habebãt, repulſi, in ſuam Scotiã redire coacti ſunt. Sed hoc poſt quartum deniq; annum, quàm Scoti in eam inſulam venerant, factum eſt. Amplius triginta millia hoſtium, & inſulanorum plus quindecim millia, per id tempus interijſſe annales Anglici produnt.

Anno qui ſecutus eſt, Ioannes vigeſimusſecundus Romanus pontifex factus eſt: huic in primis curæ fuit conciliare pacem inter Scotũ & Anglũ,

audiue-

audiuerat enim diu multumque vtrinque certa-
tum eſſe: itaque duos cardinales miſit, qui primò
in Angliam, inde in Scotiam proficiſcerentur. Ii
vbi in Angliam peruenerunt, miſsis [illegible]
in Scotiam nuntijs, de pace agitant, & quia Ro-
bertus nullis æquis conditionibus ad concordiã
deſcendebat, in Scotiam ire pergunt: verùm ante
quam eò peruenirent, Robertus qui ex ſuo vſu
fore non iudicabat id temporis habere pacẽ cum
Anglo, milites obuiam miſit, qui Cardinales in-
greſſu Scotiæ prohiberent. At antiſtites ea iniuria
affecti, Scotos ſua autoritate execrantur, illiſq; in
terdicunt ſacris, ac ita videntes compoſitione nil
eſſe apud Robertum deſperatius, re infecta ad põ
tificem redeunt. Perſtrinxit animum Roberti ea
ſacrorum interdictio, partim quòd ſibi id probro
ducebat, partim quòd putabat procuratum eſſe
ab Anglo, vt ea ignominia afficeretur genus Sco-
ticum, quò diceretur ex piorum cœtu eiectum eſ-
ſe: qui ita exagitatus ira, Beruicum oppidum op-
pugnatum contendit, ac vbi ad locum peruenit,
oppidanis incolumitatem pollicetur, ſi intra tri-
duum, oppidum tradant, quod ſi non faciant, exi-
tium omnibus denuntiat. Oppidani qui intellige-
bant regem Edouardum rebus ſuis indiligenter
prouidere, ac propterea nullum ab eo expectan-
dum ſubſidium iudicabant, ſeſe continuò Scoto
dediderunt. Robertus potitus oppidi, Anglos om-
nes, prout promiſerat, incolumes dimiſit, atque
inde

inde munito ſuorum præſidio oppido; victor domum rediit . Habeo tamen autores , qui affirment oppidum per proditionem Petri Spaldyngi ciuis loci præfecti, ante regis aduentum, traditũ fuiſſe Iacobo Douglaſſati, quod à vero non magnopere abhorret , ſiquidem ſatis conſtat oppidũ longè munitiſsimum id temporis fuiſſe , adeò vt Scotus paulò antè fruſtra id tentarit per vim capere, quemadmodum ſuprà ſcripſimus. Sed parum refert , quoquo modo res acta ſit , quando amiſſa eſt . Quid quòd omnes Anglorum conatus eo tempore quaſi obſtante fato male cadebant? nam Henricus qui ex Bellicampo erat, vir multæ virtutis , comparata non mediocri armatorum manu , Scotiam ſub idem tempus ingreſſus , poſtquam multum prædæ fecerat, à Iacobo Douglaſſate circumuentus, præda & magna parte comitatus ſpoliatur . Adauxit domeſticum malum perditiſsima audacia Gilberti Mideltonij, is iratus Ludouico Bellimontenſi , qui nuper repulſo Henrico Stanfordio , Dunelmenſis epiſcopus rogatu Edouardi regis, à Romano pontifice factus fuerat , eum cum Henrico fratre cepit , duxitque in Mitfordiam arcem, nec prius dimiſit quàm ambo ſe grandi pecunia redemerint.

Ob eam rem Gilbertus animo elatus , ſe Northumbriæ ducem dicit , iunctóque cum Scoto fœdere , Richemondiam comitatum crudeliter populatur . His maleficijs Gulielmus Felto-

Feltonus & Thomas Hetonus commoti, arcem primò Mitfordiã expugnant, dein Gilbertũ cum Gualtero Sebio eius ſocio capiunt, captoſque Lõdinum mittunt, vbi poſt paulum p[illegible] dederunt. Edouardus vbi cognouit Beruicum eſſe amiſſum, eò cum paucis copijs profectus, oppidum circunſidet. Adfuit non multò pòſt Robertus ſubſidio ſuis, ac confeſtim vt loco appropinquauit, poſitis caſtris, ſuos ad pugnam faciendam ſe expedire iubet: iamq; in hoſtem ibat, cùm Anglus relicta obſidione, perpetua fuga Eboracum ſe recepit. Robertus nihil, fugiente rege, ſibi formidandum ratus, hoſtẽ vſque Dunelmum inſectatus, & poſtquam multos interfecerat, magnã redeundo aduexit prædam. Sunt qui tradant Scotum fretum ſuo præſidio, quod Beruici erat, alio itinere Angliam ingreſſum, curſitando perueniſſe ad Suellem flumen, quod flumen Langtonũ vicum præterlabitur, & circa eum locum, ſè fœni cumulis qui tunc in agris frequentes erant, texiſſe, ac Anglos more ludentium obuiam factos repentè adortum, ad duo millia interfeciſſe, & eam rem Edouardum ab obſeſsione auertiſſe. Atque ita omnis regis conatus vno vel altero modo fruſtra èuaſit. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCXVII. & IX, cùm regnare cœpit Edouardus.

¶ Habebatur iam nomen Anglicum ab omnib. contemptui, propter infelicitatem principis, qui vt deuius et præceps nihil non præpoſterè ageret.

Que

Quæ res ita principes angebat, vt iugiter cogitarent, quonam pacto iuuenem non vtiq; improbum ad officium reuocare poſſent, quò tandem pateretur abactis Spenſerijs, eos optimates ſui eſſe vicarios, quos concilium iampridem ſibi dediſſe non ignoraret. Itaque poſt longam conſultationem armis agendum rati, Thomam Lancaſtri et Humfredum Herefordiæ comites, ac duos Rogerios Mortimerios duces ſumma omnium voluntate ſibi deligunt, atque ſtatim ſumptis armis, Hugones Spenſerios patrem & filium labes regni nefarias, furias & faces Reipublicæ teterrimas, in exilium eijciunt. Quo facto, ad regem adeunt, exponuntq; Hugones non odio, ſed regni eiusq; ſalutis cauſa ab ſeſe exterminatos, tanquã duas peſtes, quòd illis gubernantibus, Reſpublica ſalua eſſe non poſſet, ac propterea nihil ęgrè ferat. Rex, vt ſuapte natura lenis, & in quamuis partẽ non conſilio magis quàm cuiuſque perſuaſionibus facilè inclinatus, ſuorum principum conſilijs acquieſcens, id factum ſatis tum probauit, ac non multò pòſt habito concilio, ipſos Hugones ſuo etiã decreto exules edixit, publicatis ſimul eorũ bonis. Quibus actis rebus, comites Lancaſtrius & Herefordenſis in Vvalliam proficiſcuntur, vt oppida quædam recipiant, quæ adhuc ab exulibus tenebantur, quæ cùm ſatis munita forent, præſidium quod intus erat, negauit ſe iniuſſu Hugonum, ea redditurum. Quo accepto reſponſo comites ad

oppu-

oppugnandum iam aggrediebantur,paratis omnis generis Machinis, cùm (etenim difficile eſt, tã abſtinere à conſuetudine, quàm non moueri deſiderio eorum hominum qui iampr[illegible] voluptatum ſocietatem,à te gratiam iniuerint) Edouardus cui pluris erat Spenſeriorũ amicitia, quã patriæ decus,aut ſalus,interim ſententiam mutauit,qui cùm pro ſuo iure, nihil ſibi agendum duceret, & horreret bonorum monitiones, rurſus habere ſuos Hugones conſiliorum autores,voluptatum ſocios, in omni cogitatione coniunctos cupiebat: itaque primò clàm admonuit Hugonẽ patrem,vt non decederet de regno,ſed ſe abderet in loca Vualliæ maritima; deinde cum exercitu profectus vtrunque Hugonem palàm ad ſe euocauit. Erant in parte eius complures Hugonum amici, & in ijs Ioannes comes Arundellius, Robertus Baldochus cancellarius, & Simon Redyngius homines non minimi vſus. cum ijs igitur inito conſilio, quonam pacto factam à principibus iniuriam vlciſceretur (iniuriam enim appellabat, inultamque eſſe nolebat princeps,quòd ab ſe Hugones ma[illegible]rum artium doctores, quibus maximè pollebant, ablegati eſſent)exercitum diuiſit,& partem ſecum tenuit, alteram duce Andrea Hertleio,Derbium verſus ire iuſſit, vt comites circumueniret, qui interim expugnatis locis ferè omnibus,quæ Hugonum erant, apud Burtonum viſum,citra Trentam flumen, caſtra habebant.

Ipſe

Ipſe verò Salopiam progreditur,ac inde recto itinere, *pagum proximum Tutberiam*, quæ tran amnem eſt,petit,vt à tergo comites adoriatur. At vbi comites per crebros nuntios cognouerũt, regem more hoſtis appropinquare,ancipiti malo perculſi fugam neceſſariò parant,quippe quòd nihil tale in præſentia à ſuo principe formidabant, licet antea intellexerint eum accerſiuiſſe in patriam Hugones, qui cum globo militum Eboracũ verſus iter conferunt, ſed obſeſsis ab Andrea Hertleio vijs,in inſidias præcipitantur. Hîc ingẽs pugna committitur.Humfredus comes Herefordiæ cùm ferocius in hoſtem eueheretur, telo trãsfixus concidit. Amiſſo tanto duce,cæteri cadentes animis in fugam vertuntur,paſsimque fugiendo,aut interficiuntur, aut capiuntur. In ijs fuêre Thomas comes Lancaſtrius,duo Rogerij Mortimerij, Gilbertus Talbotus,Robertus Clyffordius, filius eius, quem in bello Scotico ſuprà oſtendimus cecidiſſe.: item tres Gulielmi,Varanius, Chenius, & Tuchettus, Ioannes Pagius, ac multi alij nobiles, qui ferè omnes paucis pòſt diebus, alij alio in loco ſupplicio affecti ſunt. Comiti Thomæ poſtquam Pontifracti aliquot dies in cuſtodia fuerat,caput amputatum eſt. Hunc quidam tradunt hominem fuiſſe ſumma integritate atq; innocentia, & ob eam ſanctitatem, poſt mortẽ,multò clariſsimũ factum miraculis: è contrario iam inde à principio multorũ opinio tulit,

eundem

eundē haud puris præditum moribus: adeò per-
difficilè eſt cuiuſpiam metiri virtutem vulgi iudi
cio, cuius proprium eſt, ex veritate, pauca, ex opi-
nione multa æſtimare, ac vnumquemque modis
ōnibus iure vel iniuria carpere. Incidit hæc prin-
cipum clades in annum ſalutis MCC C X X I, &
cùm regnare cœpit Edouardus, XIIII.

Rex ſecundum hanc victoriam, ſuis Hugoni-
bus omnia credere, ſummam imperij deintegro
tradere, itē gloriari, quòd ſuos dolo oppreſsiſſet,
tum demum ſe in cœlo eſſe arbitrari, iracūdè mi-
nitari, de reliquis omnib. iniurioſe decernere, niſi
dicto parêrent, ſimul & Iſabellam vxorem quia
bene admonebat, iam palàm aſpernari. Contrà
optimates cernentes iā omnia deſperationis ple-
na eſſe, cùm in metu, tum in dolore erant, ac inſu-
per funeſtæ nobilium cædis exprobratione moti
iam inde locum & tempus inſidijs perappoſitum
quærebāt, quò Hugones primò perderent, ac per
hoc deinde principem ad ſanitatem reducerent,
quem non poterant non odiſſe, ac omnibus pre-
cibus execrari, quòd tam ſuis nocendum iudica-
ret, quàm ſuæ ipſius ſaluti minimè omnium pro-
ſpiciendum curaret. Verùm Edouardus quāuis
ab omnibus ita male audiret, malis Hugonū arti
bus inſtructus, non lenire tamen ſuorum princi-
pum in ſe odium, aut ſimultatem, ſed augere ſtu-
debat, vt qui hebes ad intelligendum conſiderā-
dumq́ue, quid periculi immineret, non animaduer-

teret: itaque anno qui inſecutus eſt, Eboracū proficiſcitur, ibique concilium habet, quò pauci admodum acceſſerunt, quòd omnes ſibi ab Hugonibus timerent. Quo in concilio Edouardus regis filius primùm princeps Vualliæ ac Aquitaniæ dux creatur: deinde Hugo pater Vintoniæ, & Andreas Hertleius Carlioli comites fiunt, cuius quidem rei cauſa huiuſmodi concilium habitū eſt. Interim Gualterus Cantuarienſis antiſtes ſacerdotum conuentum Londini egit, in quo poſtquā nonnulla conſtituta ſunt, quæ ad ſtatum ordinis pertinerent, rogatu regis, publicè declarauit eos omnes impios, ſuaq; autoritate à reliquorū Chriſtianorum cōmunitate excluſit, qui perſecuti eſſent duos Hugones, quòd illi tam perperàm primùm in exilium acti fuiſſent, quàm deinde iure optimo in patriam reſtituti: qua quidē ille declaratione ſtulta pariter atque iniqua, & Dei irā in ſe vti credere par eſt, & odium populi non iniuria concitauit. Sub idē tēpus, arx ad Leuiſum oppidum Suthſexiæ poſita, quæ à principibus tenebatur, deturbata inde præſidij parte, à rege capitur, qui omnes intus captos exēplo poſt homines natos importuniſſimo, ad vnum necauit.

Dum ita domeſticis ſeditionibus laboratur, hinc Scoti Dunelmenſem agrum deuaſtant, illinc Franci Aquitaniā excurſionibus vexant: ſed iſti ne dicerentur pacē aut fœdus rumpere, prædicabant ſe id eā ob cauſam facere, quòd Edouardus

non iuraſſet in verba regis Ludouici vt benefici-
arius, qui poſſeſſor eſſet principatus ipſius Aqui-
taniæ, & comitatus Pontiui, cùm reuera ipſi, vt il-
lud eſt hominum genus imperij fines propagan-
di longè cupidiſsimum, cognoſcentes Edouardũ
bello parum felicē, & conſilio minus bonum, nõ
vti cum ſuis concordia, ac ſemel atque iterum in
tra paucos dies plagam à Scoto accepiſſe grauē,
putarent tempus veniſſe, cùm tandē Anglum õ-
nis Galliæ poſſeſsione haud multo negotio pelle-
rent: quare nomine iuriſiurandi exigendi, primo
quoque tempore arma mouerunt. Et hæc cauſa
belli. Nunc ad rem redeo. Edouardus duplici ma
lo vno tempore affectus, poſtquã quod facto o-
pus eſſet deliberauit, in Scotos à quibus vicinius
ac magis imminens periculum futurum arbitra-
batur, armis à finibus quamprimum arcendos ſi
bi ipſi eundum conſtituit: ad Francos verò cõpeſ-
cendos, Edmundum fratrē comitē Cantij in A-
quitaniã miſit. Itaque non multis inde interiectis
diebus, cùm iã hoſtes præda onuſti intra ſuos fi-
nes ſe recepiſſent, non paruo cum militum nu-
mero Scotiam petijt, & quia nullos hoſtium ha-
buit primo ingreſſu obuios, audacter & vltra
quàm deberet, multa millia progreſſus, repentè à
tergo inuaditur ab hoſtibus, in fugamq; momen
to vertitur. Scoti poſtquã fugientes cædendo vſ-
que ad arcem Norhamum inſectati ſunt, conſe-
ſum conſiſtunt, atque rei bene gerendæ occaſio-

nem

n[?] nacti, arcē oppugnare aggrediuntur, qua poſt decimum diē, quàm oppugnare cœperant, potiū[?]. Rex Edouardus partim ira, partim ignominia turpis fugæ ſtimulatus, haud multò pòſt exercitum reparat, atque celeriter in Scotiā iter facere incipit, quem Scotus cùm appropinquare cognouiſſet, obuiā factus prius in fugā vertit, quàm armis inuaderet: nam dum ille vt iam minus inſolens infamiæ in loco ſylueſtri ad Blakmuram (id loco nomen eſt) citra Theſim amnem, magis feris capiendis operā dabat, quàm imperatoris officium faciebat, ſuperueniente hoſte, parū abfuit, quin caperetur. Rege per hunc modum fugato, Scoti eodem impetu Eboracum vſque progreſsi, poſt vicos & ædificia aliquod incenſa, bene magnum numerum frugum atque pecorum ſecū in patriam deportarunt, principib. Anglis certè quidem patriæ vicem dolentibus, ſed ex eo nihil iuuantibus, atque tantum calamitatis æquius ferentibus; quòd per id exiſtimabant citius futurū, vt de Hugonibus actum foret, quandò illorum culpa rex ob amicorum inopiā, tam infeliciter cum hoſte quotidie congrediebatur. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCXXIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, XV.

Peruenerat interea Edmundus in Aquitaniā, ſed quia magnis actus tempeſtatibus tardius expectatione ſuorum acceſſerat, iam Franci maiorem partem Aquitaniæ occuparant. Quod poſt-

F 2. quam

quam Edouardus cognouit, vt quoquo modo poſſet, rebus ſuis opportunè ſubueniendi cauſa, cum inimico tranſigeret, initio ſequentis anni, Iſabellam vxorem ad Carolum Pulchrum fratrem regem Franciæ, qui Ludouico Hutino ſucceſſerat, legauit, quæ controuerſias tolleret. Audiuit Carolus ſororem libens, promiſitque ſe omnia oppida de Anglo capta redditurum, ſi modò Edouardus more maiorum, iuſiurandum daret. Fecit Iſabella virum certiorem de reſponſo à fratre dato, hortataque eſt vt fidem debitam iureiurando daret. Edouardus accepto ab vxore nũtio, ſtatim filium Edouardum duodecim annos natum, quẽ nuper principem Vualliæ ac ducem Aquitaniæ fecerat, ſicut ſuprà ſcripſimus, in Gallias miſit. Hic iureiurando de more dato, renouatoque fœdere, omnem Aquitaniam ab auunculo cui iam plena manu ſatisfeciſſet, recepit.

Dum ita Francus placatur, proditio nefaria domi naſcitur: cùm enim res toties male geſtæ cũ Scoto, iam Edouardo documento eſſent, vt fortunam belli timeret, ac pacem demum quæreret, negotium dedit Andreæ Carliolenſi comiti, vt bono modo cum Scoto de concordia agitaret. Is iuſſu regis in Scotiam profectus, cum Roberto rege nihil de pace, ſed de bello egit: nã ſiue quòd deſperaret de rebus Edouardi, cui tam domi quã foris omnia infeſta erant, idque mali in primis eius incuriæ aſſignabatur, ſiue quòd ſuapte natura, præ

ra, præ

ſi,præ fraudibus & dolis, nulla re alia delectare-tur,cum Scoto paciſcitur,quando, quóue loco in-ſidiæ Edouardo intenderentur: & vt fides data ac accepta firmior eſſet, eã noua affinitate obſtrinxe runt, deſpondente Roberto ſororem quæ præter cæteras electa atque formoſa erat, ipſi Andreæ. Tali modo dolo iam compoſito, poſt paulùm de ea perfidia, tametſi neſcitur à quo,rex certior factus eſt. Adeò difficilè eſt de re quam facis, licet id enixè efficere ſtudeas, omnes cælare,& præcipuè de proditione, quæ mille graditur pedibus, & quoquouerſum pergit,mille poſt ſe veſtigia relinquit,quibus facilè deprehendi poſsit. Vbi igitur Andreas Carliolũ reuertit, à militibus regijs qui illic hybernabant, ipſius regis iuſſu captus, atque facinoris ſtatim conuictus morte mulctatur. Ita Andreas crucem ſibi conſtruxit, ex qua tandem aliquando penderet. Atqui ſe res aliter habet: nõ nemo enim cuius ſententiæ me eſſe non pœnitet tradit Andream patriæ malis permotum feciſſe pacem cum Scoto, & eam quidem honeſtam,ac coëgiſſe præfectos vicinos in eam ſimul iurare: ſed quoniam id negotij iniuſſu regis & Hugonũ confeciſſet,idcirco perfidia notatum male periſſe, vtpote quem ob alia permulta facinora,talis omnibus modis pœna manebat. Ita homo facinoroſus nuſquam tutus eſt, id quod illa prophetica allegoria valde prouerbialis perſpicuè docet: Si aſcendero in cœlum tu illic es,ſi deſcendero in infernũ

fernum,ades. Vtinā tabella huiuſce propheti-ci carminis ante oculos multorum eſſet, qui autori-tate nixi nihil penſi habent,quod agant. Ad rem redeo. Attamen Edouardus Scoto diutini belli moleſtia tædioq́ꝫ defatigato, & ob id ipſum pacē deinde ſua ſponte petenti,inducias in decē & tres annos dedit, cui poſtquā ita Anglo ad tempus re conciliatus fuerat,Ioannes pōtifex Romanus per diu contumaci peccatum ignouit,ſublatoq́ꝫ inter dicto,omnē gentē piorum numero habendā cen ſuit.Fuit ille annus humanæ ſalutis MCCCXX-IIII,& cùm regnare cœpit Edouardus, XVI. At non omittam illud:ſanè per idem tēpus,bene rei literariæ eſt conſultum. Siquidē Henricus ex Stantonia,vir equeſtris ordinis,cùm diuitijs redū daret, ſtatuit eas collocare in vſum & cōmodum bonorum ingeniorum, quæ deinde patriæ hono ri atque vtilitati eſſent. Is itaque homo magnifi-cus eodem anno cœpit Cantabrigiæ ædes extru-ere,in quibus paulò pòſt ſcholaſticorum inſtitu-it collegium, dedicauitq́ꝫ opus diuo Michaëli ar-changelo, quod hodie bonarū artium cultu ſum mè frugiferum eſt.Eo ipſo anno Edouardus ha-bito Londini concilio,omnes patriæ hoſtes iudi-candos curauit,qui ſtetiſſent cum comitibus He refordenſi & Lancaſtrio,iratus quòd alter Roge-rius Mortimerius paulò antè aufugiſſet clàm ex turri Londinenſi.Item cùm id temporis,per Hu-gonum crudelitatē cōplures quotidie varijs affi-

ferentur ſupplicijs, eſſetq; acerbum ſpectaculum videre paſsim dānatorum corpora in furcis, quas vocant, pendentia, cibo eſſe auibus, per idē concilium ſtatutum eſt, vt corpora hominum qui deinceps ſuſpendio ſtrangularentur, ſtatim ad ſepulturam darentur, id quod etiā nunc ſeruatur.

Poſt hæc, iam ineunte vere, cùm rex intellexiſſet Edouardum filium iuraſſe, vti moris eſt, in verba Caroli, & facta pace, amiſſa recepiſſe, cōtinuò Iſabellam vxorē cum eo domum euocauit. Illa accepto nuntio, ſiue quòd à fratre detineretur, cui læſa iā patientia, velut par eſt credere, patefeciſſet ſe nihil autoritate aut gratia poſſe apud virum, ſiue quòd idcirco grauatè reuerteretur, vt ne videret Hugonū conſilijs omnia domi turbari, quæ etiā auditu longè grauiſsima ducebat, ſiue deniq; vt mulierum eſt, omnia tardè ageret, totam æſtatē reditum de induſtria retardauit, cauſas morandi varias per literas eodē exemplo datas, excuſando. ſed vt ne apud Edouardum virum, in ſuſpitionem caderet, cœpit aliquot ex ſuis, quos ſecum in Gallias duxerat, domum gradatim præmittere. Cæterum rex ob id Carolo, cuius conſilio fœminam regi exiſtimabat, valde iratus, ita egit cū Ioanne Romano pontifice, vt ille per literas Francum increpando admonuerit, vt ſororē cum filio ad virum remitteret: & quia nihil eo modo profecerat, & ipſam Iſabellam & Edouardum filium hoſtes patriæ publicè declarauit. Qua re cognita,

regina animo turbata in Angliam ſibi redeundū ſtatuit. Hîc inter ſe diſsident autores: quidam tradunt Iſabellam eo conſilio iter in Angliam maturaſſe,vt cum viro in gratiam rediret. Apud alios legimus, eam tam viro quàm vtrique Hugoni iratam decreuiſſe redire,vt facto per ſe populi tumultu, acceptam iniuriam vlciſceretur, id quod, ſicuti mox ex rei euentu apparuit, veriſsimū eſt. Equidem cùm mulier longè prudentiſsima intelligeret Hugones excluſiſſe, diſtraxiſſe, ſegregaſſe omnes bonos à ſenatu regio,à Republica,& in locum illorum ſuas operas,hoc eſt,clientes,aſſeclas induxiſſe, ecquid ſpei ponere potuiſſet aut in viro,qui Hugones libens audiret,præterea neminē, aut in ſuo conſilio, quę hoſtis iudicata ipſi Edouardo tam contemptui quàm odio eſſet? Interea Gualterus Stapyltonus Exoniēſis epiſcopus,qui hactenus cum regina in Gallia fuerat, in Angliam ad regem clàm aufugit,ac omnia ei conſilia pariter atque Iſabellæ ſtudia patefecit.quæ res, vti infrà dicetur,ipſi in primis malo fuit. Regina cōparata iam nō mediocri militum copia, inter quos erant Angli exules,& in primis Rogerius Mortimerius,qui ſummam belli ſcientiam habebat,duce Ioanne Annone Gulielmi comitis Annoniæ fratre, in Angliam cum filio Edouardo nauigat, quò ad VII calendarum Octobris peruenit.Hæc de profectione,ac reuerſione Iſabellę,ex Anglicis annalibus dicere habui. Verùm nonnulli alij qui

eorum

[illegible]orum temporum hiſtoriam ſcripſerũt, aliter de [illegible]re ſentientes, tradunt Iſabellam duorum Hugonu.n atque viri iniurijs offenſam, clàm cum filio Edouardo, Edmundo comite Cantiano, & Rogerio Mortimerio, aufugiſſe in Gallias, ad Carolum fratrem: ſed Hugones ita egiſſe cum Carolo, vt tantum abfuerit, vt ſororem opibus deinde iuuerit, vti etiam regno expulerit ſuo, & illam poſtea perſuaſione Roberti comitis Atrebatis, à fratre occultè ad Gulielmum comitem Annoniȩ cõfugiſſe, atque ſic demum duce Ioanne comitis fratre, in Angliam redijſſe accitam à maiore principum parte. Sed vtcunque res ſe habuerit, ſatis cõſtat illam applicuiſſe ſuas naues ad eam partem inſulæ, quam Suthfolchiam vocant, quæ ad orientem ſolem ſpectat, vnde rectà iter ad Londinũ pertinet. Poſteaquàm Iſabella in hanc maritimã oram delata eſt, vt ſuos à labore reficeret, ſe Oruellum qui eſt vicus celebris, contulit, quòd inde ei iter Londinum eſſet. At vbi fama de eius aduẽtu, per regnum peruaſit, incredibile dictu eſt, quot vno temporis puncto heroës ſumptis repentè armis, in partem reginæ venerint, adeò vt Edouardum principem pro rege iamiam haberent, conſalutarent, obſeruarent, in cœlumq; laudibus ac plauſibus ferrent, & eius patrem apertè clamoribus, conuitijs, maledictis conſectarentur.

Erat per eos dies Edouardus rex Lõdini, qui [illegible] intellexerit vxorem cum filio aduenisſe, &

magnos

magnos tá principũ quàm aliorum ad eos vndique concurſus fieri, primò vrbẽ præſidio firmat, cui Gualterum Exonienſem epiſcopum præpoſuit, deinde capto de ſententia ſuorum Hugonum conſilio, trepidus paruo cum numero militum, in Vualliam contendit, atque vbi Briſtollium peruenit, oppidum præſidio munit, mandatoque negotio loci cuſtodiendi Hugoni comiti patri, cum Hugone filio Vualliam ingreſſus ad oram regionis maritimam ſe recipit: interim quacunque ibat, diligenter locorum præfectis de rebus omnibus præcipiebat, vt ne imparati offenderentur. Placuit potiſsimum Edouardo eò ſe conferre, quòd iápridẽ Vuallos ſuo nimio certè obſequio ſibi fideles feciſſe exiſtimabat, idque ita in animo hærebat, vt eos pro ſuo iure viuentes quaſi pro certo haberet non eſſe regij decoris vlciſcendi cauſa, neque laboribus, neque periculis parſuros: ſiue vt inde in Hyberniam confeſtim traijceret, ſi ita caſus ferret, vt ſibi fugiendum eſſet, aut ad extremum ſibi ad aliquem montem impeditámue paludem receptus foret. O res humanas in cõtraria ſemper mutabiles: rex ritu feræ latebras quærit, qui dum regnum obtinebat, non vtique intelligere voluit, illud tale eſſe, quod gubernatorem dormientem facilè obruere, vigilantem verò erigere, augere, ornare poſſet. Interea Londinẽſes ciues, qui eo maioribus affecti fuerant contumelijs ab vtroq; Hugone, quo rex diutius apud eos

conſue-

conſueuerat eſſe, & licet antea illorum alijs conſilium, alijs occaſio, alijs animus ad vindicandas iniurias defuiſſet, at voluntas nemini, tum demũ vbi reginam aduentare ſenſere, conuocatoq; per Hamonem Chikuuell prætorem ſenatu, captoq; ſequendi reginam conſilio, arma communiter ſumunt, ac primo Gualterũ Exonienſem epiſcopum, qui vrbi præerat, deturbato ſtatim inde præſidio, cum nonnullis alijs, qui regis ſtudebant rebus, comprehendunt, atque illos in forum protinus tractos ſecuri percutiunt: dein turrim vi expugnatam ſpoliant, cuſtodias omnes dimittunt, miniſtros regios aut occidunt, aut adminiſtratione priuant, ac eorum bona paſsim diripiunt: deinde nouos præfectos faciunt, qui reginæ & Eduardi principis rebus faueant: quibus rebus ita peractis, ad Iſabellam reginam legatos tres viros, primos ciuitatis ſuæ mittunt, qui ſignificent ea quæ in vrbe acta eſſent, ac ſe eius dicto audientes fore polliceantur. Hæc vbi regina cognouit, & ſimul certior facta de profectione regis in Vualliã, omiſſo itinere incœpto, Oxonium proficiſcitur, quæ dum hic pauliſper moratur, confluunt vndique ad eam populi auxilio iuxta venientes, atq; incolumitatem gratulantes. Ad iſtos Adam Herefordenſis epiſcopus, quem Edouardus rex paulò antè grauiter mulctarat, quòd diceretur eſſe ſeditionis ſuaſor, contionem habuit, exponens reginam cũ filio eam duntaxat ob cauſam reuertiſſe

in Angliam, & Hugones perſequi, vt ſtatus regni corrigeretur, ac ita melior fieret: & quoniam propè ad finem tyrannidis contaminatiſsimorum hominum, ac periculorum eſſet peruentũ, æquo animo quod parum ſupereſſet laboris, in perſequendis inimicis ferrent, omniaque ex victoria & liberalitate reginæ expectarent, quæ ſummum in Rempublicam amorem haberet, cunctaque ex eius vſu ageret. Quibus dictis, vna voce generatim conclamarunt omnes, quæcunque illa præciperet, ſe perlibenter facturos. Quo facto, regina iam ingenti ſtipata armatorum agmine, Oxonio diſcedit, ac ſtatim Gloceſtriã petit, indeq; Briſtollium. Eius aduentu audito, Hugo pater qui oppido præerat, ſe ad defendendum parat, prouidet, omnibus locis adeſt. At vbi appropinquarunt, aduerſarij oppidum circunſident, ſcalas & alias machinas bellicas admouent, quibus muros aut aſcendant, aut demoliantur: iamq; acriter oppugnare incipiebant, cùm oppidani incolumitate pacta, ſe atque oppidum cum arce Iſabellæ & Edouardo eius filio dediderunt. Eodem die Hugo pater furente populo captus, ac extra oppidum per lõgum ſpatium equorum caudis tractus, ſuſpendio necatur, corpus à plebe dilaceratur, caput verò ceruicibus abſciſſum fixumq; geſtatur in pilo Vintoniam, vt eo conſpecto, ciues timore perculſi citius in deditionem veniant, id quod continuò fecerunt. Atque ita potentia per ſcelus quæſita, per ſuppliciũ

ſupplicium concidit. Hos ſequuntur Sariſberienſes, Vvellenſes, Bathonienſes, & reliquæ finitimæ, ac demum totius Angliæ ciuitates, miſsiſq; ad reginam legatis, ſe atque omnia ſua in eius fidē & poteſtatem permittunt. Iſabella poſtquam vidit omnes ferè principes atque ciuitates in ſuam poteſtatem vltrò veniſſe, & nihil amplius reſtare, niſi vt Edouardus rex aliquo incōmodo affectus diſceret tandem aliquando reſipiſcere, cum toto exercitu Herefordiam proficiſcitur. Hîc poſt longam diſputationem, negotium cōprehendendi Edouardi datur Henrico comiti Lancaſtrio Magni Thomæ fratri, & Rheſo Houello homini Vuallo qui confeſtim cum electa militum manu, regem perſecutum ierunt.

Dum iſta gerebantur, Edouardus qui ſummis ſolicitudinū aculeis atque ſcrupulis dies noctesq; de re ſua cogitando pungebatur, & nullum tempus ad medicinam idoneum reperiebat, nuntiata ſuorum ferè omnium defectione, ira pariter acceſſus, atque timore perculſus, aliquantum ſuſpenſus manſit: nunc enim fugam tentare, nunc collecta Vuallorum manu, aduerſus inimicos ire peropportunum ducebat: ſed cùm ad extremum omnia timeret, nec quicquam tam calamitoſum putaret, quod non in ſuam fortunam cadere poſſe videretur, ſtatuit in locum aliquē munitum ſe abdere, ibidemq; expectare, dum amici opera & armis iuuarent: itaque noctu cum paucis ſuorū,

per Sabrinam nauicula vectus ad oppidum Brygnorthum, in arcé quæ eo loci egregiè poſita eſt, clàm ſe recepit. Interea Lancaſtrius cum Rheſo ſuperuenit, quærens vbi Edouardus latitaret. Sed in eo inueniendo parũ laboris fuit, nanq; præſto fuêre ex Vuallis, qui pecunia corrupti eis locum indicarint, quo ſe rex exanimatus teneret: igitur cognito loco, ad arcem accedunt, eaque ſine contentione, primo impetu potiuntur. Hîc demum Edouardus cũ Hugone filio, Roberto Baldocho, ac Simone Redyngio, captus ducitur ad Keneluorthem arcem, ibique in cuſtodiam traditur. Quo negotio maturè confecto, comes & Rheſus ducentes ſecum aliquos captiuos ad reginam, quæ nondũ Herefordia ſe cõmouerat, reuertuntur. Ea maiorem in modum gauiſa eſt, quòd ſine cæde, omnia pacata eſſent: exin iuſſu Rogerij Mortimerij, cui de conſilij ſententia, ſumma rerũ omnium commiſſa erat, conuocato principum ſenatu, de maieſtate damnantur Hugo & Simon, qui per totã ciuitaté, multo cũ probro trahuntur ac poſt acerbos cruciatus, publicè necantur. Simili atque illi mactati ſunt ſupplicio, paucis antè diebus affectus fuerat Ioannes comes Harundellius vnus omnium Spenſeriorum longè ſtudioſiſſimus. Hunc finẽ vitæ duo Hugones cum alijs eorum aſſeclis habuerunt, ſtatim vt paxillus infractus eſt, vti dicitur, hoc eſt, conſeſtim atque regio ſunt præſidio deſtituti, quo innitentes potentia

ſuæ autoritate temerè abutebantur. Poteſt talis iſtorum infelix exitus eſſe bene multis documento, qui idcirco inhumaniſsimi iniuſtiſsimiq; ſunt, quòd apud principes plurimũ poſsint, ſuoq; arbitratu cuncta agant, immemores ſe precariã habere in alios poteſtatẽ. Robertus verò cancellarius multis affectus ignominijs poſtquam miſſus factus fuerat, à ciuibus Londinẽſibus è manu Adæ Herefordenſis epiſcopi, qui eum diu apud ſe principũ iuſſu cuſtodierat, per vim raptus inter fures in carcerẽ rurſum traditur, vbi ſe tanto mœrori dedit, vt paucis pòſt diebus mortẽ oppetiuerit.

Quibus rebus ita peractis, regina cũ filio Edouardo Londinum proficiſcitur: egregiè prorſus atque lætè, vt populi gratiam captaret, incedebat; namque inchoato itinere per media oppida atque pagos, ritu triumphantis, vehebatur, & quacunq; ibat, inter profuſiſsimos opſoniorum apparatus, populi gaudentes Hugonum tyrannidẽ è medio ſublatam eſſe, epulum vbique publicè præbebãt, multaque inter eos facta gratulatione, omnium animi ad lætitiam excitabantur. Sed Londinẽſes ciues longè ſplendidiſsimo rerũ apparatu, reginã venientem ſumma omnium volũtate acceperũt, pari affecti lætitia, tam ob aduentum eius, quàm Edouardi principis, quem inter plaudendum, regem conſalutabant. Cæterùm regina quò plus lætitiæ vultu præ ſe ferebat, hoc minus voluptatis animo capiebat, quòd ita vſu veniſſet, vt ne-

ceſſariò ſe oporteret gaudere virū ex tā āplo ſta[...]
tantis ornatum opibus, tantis facultatibus abu[n]
dantem ſubitò cōcidiſſe: ſed, vt diximus, vit[...]
inuidiæ cauſa, quantum poterat, dolorem [...]
mulabat. At poſtquam illa ac principes om[...]
qui eam ſequebantur, Londinum peruenerunt,
conuocato primo quoque die concilio, de collo-
cando regni ſtatu inter ſe agitant: placuit omni-
bus, vt Edouardus primùm concilij decreto
priuaretur regno, ac deinde filius rex crearetur:
ſed vt pro ſua dignitate, iudicij acerbitatem remo
uerent, viſum eſt optimum factu, prius tentare, ſi
ipſe ſpontè vellet ſeſe imperio abdicare, quàm fi-
lius in locum patris ſurrogaretur. Quocirca lega-
ti ad Edouardum miſſi ſunt, quorum princeps
fuit Ioannes Borthonus Elyenſis epiſcopus, qui
ei exponerēt, optimates auere, vt vellet in poteſta
te concilij eſſe, atque Edouardo filio imperium
per manus ſuas dare, & niſi id quamprimum fa-
ceret, ſtatutum cunctis eſſe, vnum aliquem quē
ſors offerret, ſibi regem optare. Edouardus audi-
tis legatis, non tenuit lachrymas: iam tum enim
illud ex ſeipſo, verum eſſe percepit, nihil tam miſe
rabile eſſe, quàm hominem ex beato miſerum
fieri: ſed ſeipſum ſtatim colligens, ac denuntiatio-
ni parens, reſpondit, ſcire ſe ſuis multis peccatis in
hanc ærumnam incidiſſe, & propterea minus
moleſtè ferre: ſed primùm dolere ſe publicum
ſuſcepiſſe odium, deinde agere generatim princi-
pibus

us gratias immortales, quòd acceptarum in-
iarum obliti, tanto complecterentur fauore
rdum filium, vt eum habere regem cupe-
uare vt illis ſatisfaceret, quandò aliter fieri
poſſet, iam ſeſe & regno ac ipſius adminiſtra
tione abdicare. poſtremò addidit, ſe rogare, vt
principes ſibi tam afflicto miſericordiam imparti
rentur. Legati accepto ex ſententia reſponſo, Lon
dinum redeunt ad principes, atque ordine legatio
nem renuntiant. Fuit commune omnibus gaudi
um, quòd iam optimatibus liceret aliũ ſibi optare
regem. Quapropter habito ad Vueſtmonaſteriũ
concilio, quarto calend. Februar. anno ſalutis M
CCCXXVI, Edouardum ſecundi Edouardi fi-
lium annos natum decem & quatuor, regem fe-
runt, ordine regum tertium Edouardum nun-
cupatum, quem Gualterus Cantuariẽſis antiſtes
more maiorũ ſacrauit. Huic quia per ætatẽ regia
munia obire non poterat, tutores cũ primis dan
tur Edmũdus Cãtianus, Henricus Lãcaſtrius co
mites, & Rogerius Mortimerius, quòd viri ſingu-
laris virtutis haberentur. Deinde Iſabellæ eius ma
tri dos multò ãpliſsima aſsignatur, vnde honeſtã
vitam degeret. Poſtremò datur negotium cuſto-
diendi Edouardi per hunc modum dignitate de-
iectũ, Thomæ ſeu Mauritio, vtrumque ſcriptum
experio, Barkeleienſi, & Ioanni Matreuerſio ho-
neſtis equitibus. Hi ineunte vere, Edouardum
ex arce Keneluorthi Barkeleium noctu & clàm

abducunt, atque in arcem quæ ibi munitiſsi
eſt, cuſtodiendũ conijciunt. Eſt arx iſta in me
ferè itineris ſpatio ſita, inter Briſtollium, &
ceſtriam oppida, ad mille ferè paſſus cis S
•Dum Edouardus hîc tenebatur, non de
qui eius vicẽ dolentes, ſummæ principes perfid
ac Edouardum regem & Iſabellam impietatis
crimine palàm notarent, inſimularentque iniqui-
tatis: quia, vt quidã Græcus hiſtoricus ait, Infeli-
ces miſericordia, potentes inuidia ſemper ſequi-
tur: ac victus accepiſſe, victor feciſſe iniuriã vide-
tur. Ita fiebat, vt præſens regni ſtatus bene multis,
non item omnibus, vt ſolet, omnino probaretur.
Quare aliquot optimates, autore Edmũdo Can-
tij comite, ſecreta paſſim iam conſilia & ſermo-
nes de liberando Edouardo, vnà conferre cœp
runt, qui inuidis eius calamitatem crimini dabãt.
Quæ vbi Iſabella & alij tutores comperierunt,
arbitrantes non eſſe tutũ initio principatus Edo-
uardi, in autores conſpirationis animaduertere,
tantummodo occaſionem inimicis auferendam
perficiendi negotij iudicarunt, itaque cuſtodibus
iubent, vt Edouardum captiuum atque huc atq;
illuc continenter ducant, quò denique vbi loci ſit,
nemo homo certum habeat. Ii quod imperatum
eſt, facientes, miſerum principem Barkeleio ad
arcem Corfim commouent, & inde alia loca no-
cturnis itineribus traducunt, defatigando vſque
eò, dum poſtremò quam ſecretiſsimè potuerunt,
rurſus

rurſus Barkeleium reduxêre. Dum hîc Edouardus cuſtoditur, Iſabella vxor ei ſæpiſsimè ſalutē ſcribebat, ſignificabatque dolorem ſe accipere, quòd prohibentibus principibus, viſere ſibi non liceret: mittebat inſuper munera frequenter. Quæ res tantum ſuſpicionis cuſtodibus attulit, vt de eo necando ſtatim poſt cogitare cœperint: qui cū eum inhumaniter tractaſſent, verebantur, ne tandem rex paterna charitate victus, hortante matre eum liberaret, & ille inde de ſe ſupplicium ſumendum in primis curaret: ſic hominem paucis poſt diebus necant, eoque nefario edito facinore, clàm in Galliam aufugiunt. Quò autem genere mortis Edouardus interierit, non facilè conſtat: fama exiit in vulgus, illum dum ventrem purgaret, fuiſſe veru transfixū per clunes, anno ætatis XLIII, & cùm regnare cœperat XIX. qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCXXVII. Corpus nulla funebri pompa Gloceſtriam delatum ad diui Petri cœnobium, vbi loci monachi ordinis diui Benedicti degunt, ſepelitur. Creauit ex Iſabella vxore quaternos liberos, Edouardū, qui, vt demonſtrauimus, eo viuo, rex factus eſt: Ioannem cognomento Helthamiū à loco vbi natus eſt, ſumpto: Aleonoram, quæ ante nubiles annos mortua eſt: & Ioannā, quæ poſtea Dauid regi Scotiæ nupſit. Fuit ſtatura penè iuſta, corpore valido, qui proſpera vſus eſt valetudine: non deerāt etiam animi vires, ſi repudiatis malis ſuaſoribus, eas in aliqua

re honeſta exercuiſſet, quod ei per conſocios face-
re minimè licuit: adeò curandum eſt, quē à prin-
cipio in amicitiam aut familiaritatem recipias,
quandoquidem vt illius cum quo diu ſocietatē
habes, quotidiano vſu perſimilis fias neceſſe eſt,
dicente græca parœmia: Si iuxta claudum habita
ueris, diſces ſubclaudicare. Nam aliquando litera
rum ſtudia, quæ ipſe, vt dixi, attingere & guſtare
non potuit, admirari cœpit, qui Oxonij autor fuit
collegij regalis, quod Orial vocant, ac aulæ diuæ
Mariæ, vt in his cœnobijs doctrina colere-
tur, quemadmodum hodie duo
hæc ſcholaſticorum collegia
bonarum omnium artiū
plena ſunt.

POLY

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMUSNONUS.

RES GESTAS Edouardi ſe-
cundi regis per annos decem &
nouem, ac illius cædem, ſuperio
re libro perſecuti ſumus: dehinc
Edouardi tertij eius filij facta di
cemus. Is poſtquã eſt rex factus,
aliquandiu fuit in tutela Iſabellæ matris, & opti-
matum, quos illa à primo in regium ſenatum de-
ligendos curauerat, ad res gubernandas, cauſaſ-
que ſine litium tumultu cognoſcendas. At Edo-
uardus vt primùm ex pueris exceſsit, animum
ſuum grauioribus conformauit moribus, & cũ
ætas patiens militiæ fuit, Scotum reprimendum,
&, ſi fortuna belli faueret, in deditionem ſibi redi
gendum ſtatuit, qui paucis antè annis, Edouardo
patre rege, ſæpe Anglicos fines impunè vaſtaſſet,
ac aſsiduis abactis prædis, tam audacior quàm
locupletior effectus eſſet: itaq; copijs primo quo-
que tempore coactis, Eboracum proficiſcitur,
facta omnibus ſuis magna victoriæ expectatio-
ne. Dum autem hîc de inuadendo in hoſtem, con
ſilia agitat, orta diſcordia inter Ioannis Annonij

 mili-

milites,& aliquot Anglicos duces,nonnihil cædis factum eſt. Quæ diſcordia, etſi iuſſu principis eſt eueſtigiò ſedata, tamen quia animi vtrinque offenſi clàm odium alebant,fecit, vt omnis regis conatus male ceciderit: nam paucis deinde intereceptis diebus,rex cum omnibus copijs Scotiam ingreſſus, Robertum regem parua militũ manu ſtipatũ obuium habuit, quẽ à tergo,à fronte,à lateribus circumueniendum ratus, dum milites certis in locis diſponere feſtinabat, ecce tibi, Scotus de re à transfugis certior factus, protinus è conſpectu hoſtium in montes proximos conuolauit. Rex dolens ereptam è manibus fraude ſuorum,bene gerendæ rei facultatem, vt ne fortunam fruſtra rurſus tentaret, qui optimè norat nihil boni fieri poſſe à militibus diſcordia agitatis,infecto negotio,Londinum confeſtim reuertitur,ac Ioannem Annonem de ſe & matre bene meritum,ampliſſimis donatum muneribus, domum dimiſit. Is non multi intercceſſerunt dies, cùm autor fuit, vt Philippa fratris Gulielmi filia,ætate & forma longè florentiſſima, Edouardo nuptum collocaretur. Quæ equidem affinitas magno deinceps Anglo vſui fuit, quippe quæ ad illum Flandrorum animos aduerſus Francos cum primis, vt infrà declarabitur,adiunxit. Porrò fœdus inter ipſum Anglum & Francum antè percuſſum non diu inuiolatum permanſit: quoniam eo anno qui fuit humanæ ſalutis MCCCXXVIII,noua cauſa re-

ſa redintegrandi odij incidit, vnde magnarum duā sunt initia rerum, quæ iam tum vtrunque populum ſolicitum habere cœperunt, ac nunquā poſtea exitū habuēre: nā cùm Carolus Pulcher, quo id temporis vita exceſſerat, reliquus vnus ex ſtirpe regia virili fuiſſet, inde factū eſt, vt diſceptatio de principatu Franciæ orta ſit, quæ adhuc ſub iudice eſt, cùm Anglus regnum illud vti certam maternam hæreditatem ſibi venire contenderet, contrà Francus idipſum ſe iure quamoptimo poſsidere affirmaret.

Quoniam autem ad hunc locum peruentum eſt, non alienum eſſe videtur, de origine huius magnæ controuerſiæ proponere, vt hiſtoria nihil non in re etiam ambigua, ſi fieri poſsit, planum faciat. Philippus Pulcher rex Franciæ, tris ex Ioanna vxore creauit filios, Ludouicum Hutinum, Philippum Longum, & Carolum Pulchrum: filias verò duás, vnam, quam infanté mors rapuit, & alteram Iſabellam nomine, quæ nupſit Edouardo ſecundo regi Angliæ, ex qua natus eſt Edouardus tertius, de quo nunc ſermo eſt. Illi tres filij deinceps regnarunt. Succeſsit Philippo patri Ludouicus: is ex Margarita priore vxore, filia Roberti ducis Burgundiæ, Ioannam filiam ſuſcepit, quæ deinde data fuit in matrimoniū Ludouico Eburouicum comiti, ſed nullis ex ſe genitis liberis, haud diu ſuperſtes fuit. alteram vxorem Clementiam nomine, filiam Martelli, qui pater fuit

Roberti Siciliæ regis, moriens grauidam reliquit, quæ puerum peperit, cui nomen Ioannes eſt impoſitum, qui pauculos dies vixit. Poſt hunc Ioannem, regnat Philippus Longus, quamuis nonnullis inclamantibus regnum Ioanne Hutini filiæ deberi, id quod Odo Burgundiæ dux auunculus puellæ cum primis faciebat: plus tamē vis potuit, quàm ius. Philippus deinde poſt annum quintū, quàm regnum occuparat, ſine liberis moritur. Poſtremò Carolus Pulcher regnum obtinuit, is ſeptimo poſt anno mortē obiuit, relicta Ioanna vxore grauida, quæ paucis poſt diebus filiam nomine Blancham enixa eſt, quæ ſtatim patris fatū ſecuta eſt. Per hunc igitur modum, regia virilis ſtirps Philippi Pulchri in Carolo filio defecit, ex quo de regno inter Francum & Anglum contentio orta eſt, quæ, vt antè diximus, etiam nunc ſub iudice reſtat. Edouardus enim rex ſibi vt legitimo hæredi Franciæ regnum venire contendebat, quòd ipſe ſolus ex ſtirpe regia eſſet, qui Philippū Pulchrum auum maternum proximo cognationis gradu attingeret, vtpote qui ex Iſabella eius filia genitus eſſet. Quocirca primo quoque tempore per legatos, cum Francis principibus egit, vti ſe regem dicerent: ſed legati nunquam gratè auditi, domum re infecta rediere, cùm ipſe ſtatim poſt ſe vtriuſque regni & Franciæ & Angliæ regē appellare cœpit, aliquando armis, quam iure nō poterat, recuperaturus hæreditatem. Quo quidē titu-

titulo etiam nunc Angliæ reges ſic vtuntur; vt ne ſcripto quidem quotidianóue ſermone vocentur aliter. At Franci qui iniuriam filiæ Ludouici Hutini regis paucis antè annis factam pro iure habebant, prædicantes iam inde à principio ſuorum regum, lege exceptum eſſe, ne regnum Franciæ vllo vnquam tempore fœmineo ſexui deberetur, Philippum Valeſium filium Caroli Valeſij, qui Philippi Pulchri frater fuerat, regem fecerũt, quem memoriæ proditum eſt Flandros finitimos populos illudentes, regem repertum extra iocum appellaſſe, tanquam non iure creatum. Hinc colligere licet, nullam fuiſſe ab initio legem apud Francos, qua vetitum eſſet, regni hæreditatẽ mulieribus venire, id quod teſtimonio Odonis Burgundionis ducis potiſsimum comprobatur, qui, vt ſuprà oſtendimus, magnopere reclamauit, cùm Philippus Longus eſt rex creatus, nec prius à negotio deſtitit, quàm Longus locata illi filiarũ maxima, & comitatu Burgundiæ nomine dotis dato, in ſuas traxerit partes. Illud item verißimũ eſſe atteſtatur Flandrorum ſcomma in Valeſium vulgi ſermone iactatum, quòd ille fortuitò, non iure ad regnum perueniſſet. Atque ita recens cõmentum fuiſſe videtur, quo Edouardus regno Franciæ eſt fraudatus, quod quemadmodum ille tam iure ſibi quàm qui optimo, repetebat, ita nunc Angliæ reges non iniuria repetere videntur. Sed vnde digreſsi ſumus, reuertamur.

Per

Per idem tẽpus Robertus rex Scotiæ occidit, cui Dauid filius ſucceſsit: is formidans potentiam Edouardi, & tædio longi belli affectus, qui nouerat Ioannem Baliolum & patrem Robertum preſſos longè miſerrimam egiſſe vitã, confeſtim legatos de pace ad Edouardum qui tunc Northã toni erat, miſit. Audiuit rex legatos libẽti animo, & quia iam tum Scotico bello Gallicum anteuertendum decreuerat, de ſui familiaris ſenatus ſententia, dedit pacem Dauid regi, ac ſimul eidem Ioannam ſororem locauit. Quod fœdus vt parũ honorificum nonnulli ex optimatibus, quibus iuſtitia cordi erat, minimè probarunt, periniquũ eſſe prædicantes, vt Dauid regnũ Scotiæ obtineret, quod Robertus eius pater contra ius faſque occupaſſet. Atque ita demum ceſſatum eſt ab armis inter Anglum & Scotum, poſt annum trigeſimum, quàm Ioannes Baliolus rex Scotiæ ab Edouardo primo victus, regno eſt priuatus. Eodẽ anno moritur Gualterus Cãtuariẽſis antiſtes, poſt annũ, quàm ſedere cœperat, XV. cui ſucceſſit Ioannes Stretfordius Vintonienſis epiſcopus, ordine antiſtitum Cantuarienſium quinquageſimus, vir tam pontificij quàm ciuilis iuris peritiſſimus. Anno qui ſecutus eſt, qui fuit ſalutis humanæ MCCCXXIX, rex concilium ad Sariſberiam conuocauit, quo in concilio poſteaquam ex patrum conſenſu, permulta quæ è republica erant, partim correcta, partim conſtituta ſunt,

nouiſ-

nouiſsimè autē Ioannes regis frater cognomento Helthamius Cornubiæ,& Rogerius Mortimerius Merchiæ Vualliæ comites facti ſunt. Dũ ita Edouardus ad res ſuas domi conſtituendas incũbebat, Philippus rex Franciæ ab eo poſtulauit, vt ſibi iuſiurandũ nomine poſſeſsionis Aquitaniæ, & Pontiui daret. Quocirca ille in Ambianos profectus, vbi Philippus erat, in verba eius, prout eſt mos, iuratus eſt: exin de locis quæ Carolus Valeſius Philippi pater aliàs Edouardo primo regi ademiſſet, nec reddita eſſent, coràm pauca pro ſuo iure locutus; quamobrē Francus ſuum animum perſpiceret, in Angliam rediјt. Anno illo ipſo Ioãnes Cantuarienſis antiſtes ſuorum ſacerdotũ cõcilium habuit Londini, in quo poſtquã pleraque violata expiata ſunt, atque alia multa ad modũ priſtinum à patribus olim inſtitutũ redacta ſunt, quibus res ordinis cõmodiorē in ſtatum peruenirent, omnes generatim qui mortē Gualtero Stapyltono Exonienſi epiſcopo machinati eſſent, eũque percuſsiſſent, ex Chriſtianorum cœtu eiecti ſunt. Hunc Gualterum, vt diximus in vita Edouardi ſecundi, Londinenſes ſecuri percuſſerunt, qui fortè præſenſerat ſe non poſſe diu ſaluo capite, ſuis ſeruire principibus, idcirco antè duo multorum ſeculorum opera Oxonij fecerat, in quib. ſcholaſticorum collegia collocauit. Iſtorum alterum Exonienſe collegium, alterum Ceruina aula nuncupatur. Rex interea concilium Vintoniæ ha-

habet, quo in concilio Edmundus comes Cantij eius patruus proditionis inſimulatus damnatur capite, quòd nonnullos de nobilitate concitaſſet, qui, vti ſuprà memorauimus, Edouardum fratrẽ clàm è carcere ducerent, ac in administrationem regni reſtituerent. Quare ille vrgente Iſabella regina matre regis, quæ cum homine apertas habebat inimicitias, paucis poſt diebus ſecuri percutitur. Anno deinde qui ſecutus eſt, qui fuit humanę ſalutis MCCCXXX, & cùm regnare Edouardus cœpit IIII, Philippa regina peperit filium, quem Edouardum pater nominauit: moris eſt enim tam regum, quàm priuatorum Anglorum, vt pater in filio maiore natu plerunque ſuum renouet nomen. Eodem tempore Thomas ſeu Mauritius Barcleienſis vnus ex percuſſoribus Edouardi ſecundi, captus in Gallijs, in Angliam ducitur, ac merito ſupplicio afficitur. Item Rogerius Mortimerius comes Merchiæ Vualliæ à proditionis ſcelere non abeſſe compertus, pari pœna mulctatur. Rex interim veſtitu incognito in Gallias profectus, illic nonnullas ædes ſacras voti nomine viſendi cauſa, aliquot dies peregrinatus eſt.

Dum hæc in Anglia gerebantur, Edouardus filius Ioannis Balioli qui rex Scotiæ fuerat, cui diximus in vita Edouardi primi, Carolum Valeſium Philippi Pulchri fratrem locaſſe filiam, qui toto eo tempore ex quo pater regno ſpoliatus fuerat, in Gallia exularat, tum demum fretus ope

Philippi

Philippi regis Franciæ vxoris fratris, in ſpem recuperandi regni Scotici non incertam venit, atq; comparata non parua militum copia, in Angliam traiecit, vt partim tentaret, an rex permitteret ſe per Angliam iter in Scotiam habere, quod valde commodum eſſet, partim verò vt in ſocietatem belli adduceret aliquot principes regni, qui eodẽ tempore poſt eiectum Ioannem regem, poſſeſsiones in Scotia amiſerant, quorum ſanè in numero cum primis erat Henricus Bellimõtenſis comes Atholiæ, & Ricardus Talbotus, ambo ſummæ virtutis viri. His itaque cum nonnullis alijs Edouardus ſibi copulatis, maiore cum fiducia adit regem, oratq;, vt permittat ſe per Angliam in Dauid regem exercitum ducere, atque id pollicetur ſine vllo maleficio ſe facturum. Rex cognita eius poſtulatione, rem ad familiarem ſenatum detulit, vt quid ille agendum argumentaretur, audiret: qui interim cœpit ancipiti cura ſolicitari, quòd diu antea eum pœnituerat icti fœderis cum Dauid, cui nullo iure regnum Scotiæ debebatur, & idcircò ægrè patiebatur illum regnare: contrà cogitabat, ſi Dauid regno pelleretur, illud malũ illi fore cõmune cum Ioanna ſorore eius vxore. Vicit denique de ſenatus ſententia, fraternę charitatis affinitatisq; vinculum, negauit enim rex ſe daturũ iter, noluit tamen, quemadmodum potuit, Baliolum ab incœpto deterrere, quippe qui non inuitus ſciebat Scotum bello peti, quem ipſe per hunc modum

dum iam debilitatum tandem aliquando ſub im-perium ſuum redigendum ſtatuerat. Baliolus accepto reſponſo, & cognito, etſi obſcurè tacitéque, regis animo, conducit vndiq; naues, atque in Scotiam nauigat, qui in Forthеam delatus, vbi litus attigit, ecce cōſpicit raros milites quaquauerſum diſpoſitos, qui oram maritimam tuerentur: qua re cognita, quia hoſtes pauci eo in loco erant numero, cùm alij alibi aduentum eius obſeruarent, præceſſerat enim fama aduentus Edouardi, quā primum in terram deſcendit, atq; dū primi egreſſi cum hoſte pugnant, reliqui omnes tutò deſcendentes, pugnam redintegrant. Hîc magna contentione dimicatum eſt, cùm illi ea in re victoriā celerem, & iſti ſuam ſalutem conſiſtere animaduerterent. Sed rem obtinuere Baliolani: nanque Scoti poſt multa accepta vulnera pedem retulere, hoſtē veniſſe paſsim clamitantes. Baliolus eo ſucceſſu animo elatus, Fanum Ioannis rectà petit, ad oppugnandumq; aggreditur. Ad hunc clamorē fit concurſus adeò frequens, vt breui tempore Patritius Doumbar, & Donaldus Marriæ comes, qui regni gubernatores erant, quòd Dauid rex eſſet ætate admodum puer, cum reliquo exercitu adfuerint, confeſtimque ad hoſtes properarint, qui caſtra in proximis tumulis, ſecundum Ernam flumen, ad Duplynum vicum, metati erant. Hîc commiſſo prælio, gubernatores qui omnia negligenter curarant, multitudine freti, profligātur, amiſsis ex ſuis

am-

amplius ſexdecim hominum millibus, in quibus fuit Donaldus alter dux, cum bene multis equeſtris ordinis viris. Baliolus tanta potitus victoria, protinus de principum Anglorum ſententia, Fanum Ioannis rurſum inuadit, nulloq; negotio capit, qui videns rem incipere melius ire, quàm putarat, ſe Scotiæ regem dicit.

Hæc vbi rex Edouardus accepit, valde gauiſus eſt, quòd veniſſe tempus putaret, cùm Scotos ſubigeret: ſed vt ne ſibi crimini daretur, ſi bellum tentaret, cœpit prædicare palàm Scotum non eſſe ſecum in fœdere, quòd ſe inſciente, qui id temporis legitimam ætatem non ageret, illud factum fuiſſet. Atque ita fracti fœderis culpam delendo, in Scotiam cõtendit: qui vbi Beruicum peruenit, oppidum obſidione cingit, ac interdiu noctuque continenter vrgendo reſpirare non ſinit. Erat loci præfectus Alexander Setonus vir ſingulari virtute, qui oppidum fortiter defendebat, cùm Andreas Morauius qui Donaldo comiti nuper interfecto ſurrogatus fuerat gubernator, regis Edouardi ab obſidione auertendi cauſa in Angliam incurſiones fecit. In hunc rex Baliolum qui ad eum paulò antè venerat, miſit, qui leui prælio apud Roxburgum facto, Andream cœpit, fuſo aut cæſo omni eius comitatu. In Andreæ locum Scoti principes Archibaldum Stuartum, virum æquè fortem ac prudentẽ ſubſtituunt. Is magnis repẽtè inſtructis copijs, oppidanis ſubſidio vadit,

qui

qui Deum violati fœderis vltorem inuocans, cũ hoſte ad Halydonum montem proximum conflig:t,ac demum vincitur. Rex Edouardus parta victoria, Beruicum reuertitur, acriuſque quàm antea vrget. Tum oppidani deſperato ſubſidio, incolumitate pacta, ilicò ſeſe dediderũt. Conciderat in ea pugna à Scoto infinitus hominum numerus,& præſertim nobilium,in quibus fuit ipſe Archibaldus cum Iacobo Alano & Ioanne fratribus, item Alexander Bruſius Carictæ, Hugo Roſſenſis comites. Captiuorum numerus penè par. Secundum hanc cladem acceptã, Alexander Setonus datur collega in procuratione regni Patritio. Ii videntes res domi in ſummo vbique verſari periculo, vt conſeruarent Dauid regem vixtum decem natum annos,cum Ioanna ſponſa in Galliam miſerunt, qui apud Philippum regem vſque eò eſſet, quoad idoneus foret per ſe obire bella. Fuit ille annus ſalutis humanæ MCCCXXXIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, VII. Cæterum autores habeo,aliam huiuſce belli cauſam fuiſſe,& eam omnino veriorem, qui tradunt Edouardum regem ideo bellum feciſſe Dauid regi,quòd ille pernegaſſet more maiorum,in eius verba iurare, vt ne per id Anglum terræ Scotiæ dominum ſe agnouiſſe fateretur. Sic Edouardus recepto oppido, ac alijs poſtea locis de Scoto captis, Baliolum quem ſibi iureiurando obligauerat,præfecit, cum Ricardo Talboto,relictoque

exer-

exercitus robore in Scotia, ipſe cum paucis Londinum victor belli rediit.

At Baliolus rebus ſuis ſtrenuè vacans, ad Ioannis Fanum conuentum facit, quò bona nobilium pars conuenit. Hîc poſt nouum regni ſtatũ de concilij ſententia rectè collocatum, generatim omnes ei iuſiurandum dederunt. Quo facto, Baliolus regionẽ obire, loca paſsim præſidijs firmare, & denique vbique regnare cœpit, cùm gubernatores nullam moram interponendam rati, conflato repentè nouo exercitu, hoſtes adoriuntur. Fuit certamen diu anceps, ad vltimũ Angli ſingulari prælio profligantur, cæſis ad magnum vtriuſque partis numerum militibus. Capti Anglorũ permulti, & in ijs Ricardus Talbotus, qui poſtea permutatione Andreæ Morauij miſſus factus eſt. Rex allato male geſtæ rei nuntio, in Scotiam ſuorum cædem vlturus aduolat, ſimul terra ſimul mari copijs ductis, quanquam maritimarum pars aliqua tempeſtate perijt. Fuit Edouardus totum ferme annũ in Scotia, qui affectis magnis paſsim ſtragibus aduerſarijs, maiorem partem in ditionem ſuam reduxit: quibus rebus feliciter confectis, poſtquam à populo iuſiurandum eſt datum, in Angliam reuertitur, ducitque ſecum Baliolum, cuius fidem nondum ſatis exploratam habebat, commiſſa rerum ſumma Ricardo Talboto, & Dauid Cumino Atholiæ comiti. Scoti poſt hæc, qui in altera parte erant, ſibi Robertum

H. Stuartum

Stuartum & Ioannem Ranulphum gubernatores conſtituunt. Illi libertatis cupidi, ſtatim nouis rebus ſtudentes, cum Cumino loco idoneo congreſsi, eum interficiunt, exercitũ profligant. Qua re nuntiata, rex Edouardus cum Baliolo in Scotiam accurrit, qui latè hoſtes ſeſe in ſyluas & paludes more patrio abdentes, multa cum cæde perſecutus, oppida amiſſa recipit, ac diruta reparat, muriſque de integro aut cingit, aut foſsis communit, in quibus fuêre Fanum Ioannis, atque Andreæ, Cuprum, Aberdonia, Douſermilis, ac arces nonnullæ, eaque omnia loca præſidijs firmat, ratus ſatis prouidiſſe ſe, vt ne Scotus poſthac poſſet ſeu auderet ab officio diſcedere. quo facto, quia multis de cauſis in Angliam reuocabatur, Baliolum in Scotia ſibi relinquendum ſtatuit. Eſt deinceps aliquandiu variè dimicatum, modò fortuna in vnam, modò in alteram partem inclinante, donec ad extremum Baliolus amiſsis partim vi, partim proditione multis locis, & vrgente fame, ac paſsim dominantibus, cœperit ſibi timere, animaduertens nullo pacto poſſe ſe Scotorum ſtudium habere, quare ſibi neceſſariò ad Edouardum redeundum putauit, cùm eodem tempore, hinc orante Ioanna ſorore Edouardi, illinc Benedicto duodecimo Romano pontifice Scotorum precibus moto, eorumque calamitatẽ miſerato, intercedente tanto certamini, atque iubente, ne vltra vtrinque arma mouerentur, in-

duciæ

induciæ aliquot menſium datæ ſunt. His demum rebus ita compoſitis, Dauid rex domum ex Gallia reuertitur, qui regnum ſuum pariter bellis ac rectorum incuria, penitus deuaſtatum inuenit, id quod fecit, vt nihil ei deinde potius fuerit, quàm ſtudere, vt pacem ab Anglo modis omnibus impetraret, ne rurſus in tam exitiale incideret bellũ.

Edouardus interim Londinum reuerſus cauſa habendi delectus, neruosq; belli comparandi, quod celeritatis indigere videbatur, ne poſt finitas inducias, procraſtinatio ſuis malo foret, concilium conuocat, cauſam belli exponit, auxilium quærit. Patres audiunt, & pro tẽpore & negotio pecuniam decernunt in rem bellicam. Poſt hæc & alia multa ex Reipublicæ vſu cõſtituta, placuit prouidere, ne opes quæ mercium vſu in dies ſingulos in inſulam inferebantur, aliquando diſsiparentur: itaque lege exceptum eſt, vt nemini homini neque Anglo neque externo liceret in poſterũ tẽpus aurum, argentum cælatum ſiue ſignatum, de regno in continentẽ exportare. Quo factũ eſt, vt mercatores extranei mercium ſuarum pretia coacti ſint in alias merces inſumere. Decretũ iſtuc etiã nunc ſeruatur, perpetuatum vti regno vtile ab alijs qui ſecuti ſunt regibus. Dein publicè demonſtrantur multorũ in Rẽpublicã merita, quæ eis magnæ laudi, magnoq; decori eſſe deberent. Quare illis noui honores dantur, & ante omnes, reuerentiæ cauſa, Edouardus regis filius fit prin-

ceps Vualliæ & dux Cornubiæ, atque ſex creantur comites, id eſt, Henricus filius Henrici Lancaſtrij Derbij, Gulielmus Bonus Northātoni, Gulielmus Montacutus Sariſberiæ, Hugo Andlaius, ſeu Audellus Glocestriæ, Gulielmus Clyntonius Huntyngtonæ, & Robertus Offordius Sutfolchiæ. Fuit is annus cùm ipſe Edouardus regnare cœpit, X. & ſalutis, MCCCXXXVI, quo Ioannes regis frater comes Cornubiæ pauló antequā illud conciliū haberetur, in Scotia cùm fuerit aliquot dies in morbo, interijt. Eodē etiā in cōcilio, Henricus Lancaſtri comes, factus eſt Aquitaniæ præfectus, quò haud ita multò pòſt, cū bene magna armatorum copia profectus eſt.

Per idē tēpus, Robertus Atrebas tranſiuit ad Anglum, cuius alienationis cauſam, vt more noſtro planiorē faciamus, ab ouo, ſicut aiunt, incipiendum ducimus. Robertus Atrebatiū comes vir fortiſsimus, de quo ſuprà non vno in loco memininimus, genuit ex ſe Philippū & Mathildē: hæc nupſit Othoni Burgundiæ comiti, ille ante patris obitū vita exutus reliquit Robertum filiū, de quo nunc ſermo habetur. Exin Roberto comite in pugna Curtracenſi cum Flandro facta, interfecto Philippus Pulcher rex Atrebatium comitatum Othoni Mathildis viro dedit, tam etſi reclamante Roberto, hæreditatē à Roberto auo paterno & diuino & humano iure ſibi venire debere. Sed vis plus valuit, ſic, vt iudices poſtea de re controuerſa

uerſa cognoſcentes, regis præiudicium ſecuti, & contrà atque ius poſcebat, ſecundum Mathildẽ ſententiã tulerint. Cœpit Robertus magis inde apud ſuos queri atque indignari, quòd amitæ quã dote tantum contentam iura volunt, cùm ſtirps virilis ſuperſit, perperàm ſuus auitus principatus eſſet attributus. Haud longo pòſt tẽpore cùm Valeſius Philippus ad regnum euocaretur, Robertus eius cum primis cauſam aduerſus Anglum regnum Franciæ repetentẽ acriter defendit, idq; fecit, partim quòd eius ſororẽ in matrimonio haberet, partim verò quòd confideret futurum, vt autoritate regis, tandẽ aliquandò ſuum reciperet comitatum: Sed contrà accidit: Valeſius enim Mathildi apertè fauens, nullo pacto eſt paſſus rẽ vtcunque iudicatã reſcindi. Robertus ex eá cauſa, alieno tũ à Franco iã animo fuit, & vxore ac duobus filijs Ioãne & Carolo relictis, ad Edouardum profectus eſt, quẽ ille quòd honeſtò loco natus eſſet, liberaliter accipiens, magno in honore habere ad omnia q; ſua conſilia adhibere cœpit, ac non multò pòſt Richemondiæ comitatu donauit. At Robertus ex illo, dies noctesq; non ceſſauit Anglo perſuadere, vt Franco bellum faceret, atq; ita iniuriã vlcus eſt. Hæc Edouardo de bello iãpridẽ cogitanti accidere viſa eſt facultas bene rei gerendæ, qui quãprimùm bellum ipſum ſumendũ, & eius initium in Flandria faciendum ſtatuit: nã quẽ Guidoni comiti in carcere apud Frãcos mor-

tuo, ſucceſſerat Robertus filius natu maior, ingenti pecuniæ ſumma à Franco mulctatus, quẽ Ludouicus ex filio nepos ſecutus eſt. Is cùm pecuniæ factæ redẽptionis ab auo debita nondũ Franco perſoluta eſſet, & ob id populum vexaret exactionibus vſque eò, vt iá grande æs alienum, tã locupletes quã pauperes iuxtà fecerint, ſubitò principatu deijcitur, ad Philippumq; Valeſium regem cum vxore & liberis confugere cogitur. Tũ Flandri certò ſcientes rẽ ſibi cum Franco breui fore, Iacobum Arteuillã hominẽ ſumma audacia, cæterum ſordido loco natum, qui Edouardi rebus enixè ſtudebat, ducẽ eligunt.

Initio inſequentis anni Benedictus pontifex Romanus audiens tantã belli molẽ impendere inter Anglum & Francum, qui de iure regni Franciæ, deq; imperio ſummè cõtenderẽt, miſit duos legatos ad Edouardum regẽ in Angliã, qui cognita controuerſiæ cauſa, redirent ad Philippum regẽ in Gallias, & pacẽ, ſi fieri poſſet, inter eos facerent. Ii poſtquã cum Anglo de cõpoſitione agitarunt, in Galliã pergunt, atque cum Philippo conferunt, quibus conditionibus controuerſiæ ſedãdæ ſint. Adfuêre ſimul ex Anglia Ioannes Cantuariensis & Ricardus Dunelmenſis antiſtites, miſsi ab Edouardo. Hi tametſi legati pontificis maximè conati ſunt ſua autoritate res terminare, pax tamen conuenire non potuit, Franco non ſe accepturum, ſed daturum conditiones pacis palã prꝰ

flammante. Atq; ita legati infecto negotio, ad pontificem redierunt. Cantuarienſis verò cũ Dunelmenſi epiſcopo in Flandriam proficiſcitur, illic expectaturus, dũ rex veniat, quẽ interim per literas de rebus cum Franco agitatis certiorem facit, populumque confirmat, eius beneuolentiam humanitatẽ & largitionibus Edouardo modis omnibus conciliando.

Edouardus vbi cognouit Francum ad nullas per pacificatoriam pontificis Romani legationẽ, æquas pactiones deſcendere, tum demum armis repetendum iudicat, quod ab hoſte contra ius faſque negabatur, & ad id ocyus obtinendum ex iuſtitia ſpem bonam animo concipiebat, quandò ipſe, vt prædicabat, non inferre, ſed propulſare iniuriam cogebatur: ſic paraturus magnum bellũ cum ingenti claſſe quamprimùm in Flandriam traijcit, & vt ne Flandris vlla ſuſpitio ex ſuo aduentu oriatur, ſecum Philippam vxorem ducit, vt illa apud eos quaſi obſidis nomine ſit: qui vbi Anuerpiam peruenit, ſumma omnium principũ voluntate accipitur, cum quibus primùm de bello inferendo Gallis agitat, deinde Annoniã petit, atque Gulielmum comitem ſocerum rogat, vt conciliatis ſibi Flandrorum animis in ſocietatem belli contra Francum veniat. Non abnuit Anno, qui data acceptaque fide, vnà bellum continuò comparat. Cuius rei poſtquam rumor increbuit, ſtatim omnes finitimæ ciuitates præter Torna-

cenſem & Cameracenſem, quæ in fide Franci regis permanebant, ad ambos certatim ex ciuibus ſuis, legatos mittunt, qui ſuam operam, laborem, officium, ſtudium, ad omnem euentū polliceantur. Rex concilio aduocato, poſtquam de ſumma rei deliberauit, ita legatis reſpondit: Ego ſimul mea, ſimul veſtra cauſa huc veni, vt aliquam rationem inter nos iniremus, qua ipſe meam hæreditatem reciperem, & voſmet malis leuaretis, quibus nunc vexamini. Quæ incommoda & iniuriæ à Franco duntaxat proficiſcuntur: ille etenim per negat mihi reddere, quod materno iure debetur: vobis negotiū exhibuit, quod cum veſtris comitibus habetis. An putatis aliam ob cauſam, Roberto comiti eum olim millia aureorum ducēta redemptionis nomine imperaſſe, niſi vt per id, veſtras abſorberet fortunas? quandò ipſe Robertus minimè ſoluēdo erat, id quod poſtea accidit, cùm Robertus primò, & Ludouicus deinde ad eam mulctam ſoluendam vos cogere tentarunt. Præſtat igitur arma capere, ſi in ea libertate quam à maioribus accepiſtis, manere, quàm Francorū ſeruitutem perferre malueritis, cùm præſertim certa fiducia confidere poſsimus victoriam nobiſcū fore, quòd noſtræ vires non ſunt infirmæ, quòd auxilia ex Anglia, ex Germania licet arceſſere. Proinde veſtros principes meis verbis iubete bene ſperare, ac bono eſſe animo, & ſimul eos hortamini, quod ſpontè ſunt polliciti, nauiter

præſtent.

præſtent, certum habentes me nihil communi conſilio acturum. Ad hæc adiungit, vt quæque ciuitas certum militum numerum cogat, ad ſe'q; ducat, cùm opus fuerit. Dimiſſa concione, cum ſingulis ciuitatibus fœdus icit, gratias agit, & legatos muneribus donatos domum remittit. Flandris ita in ſocietatem belli adſcitis, & ad amicitiã iunctis, deinde Ludouicum cognomento Bauarum Imperatorem in ſuas partes ducit. Ille continuò copias congregat, & vt Edouardo gratum faciat, eum vicarium imperij facit: quod munus Anglus non abnuit, ſed obire noluit, ne Benedicto pontifici diſpliceret, quia Bauarus eius inimicus erat. Dum Edouardus Anuerpiæ moratur, Philippa vxor filium peperit, quem Leonellũ appellauit. Fuit is annus cùm regnare cœpit XII, ac humanæ ſalutis MCCCXXXVIII.

Iſta omnia Philippus facilè intelligebat, eruditus in ſingulas horas & literis amicorum & nuntijs; quamobrem maiorem Flandriæ motum expectans, ex omni Gallia, ac vſque à Scotia, copias quàm citiſsimè poteſt, quærere, cogere præſidia incipit: item belli duces rerum geſtarum fama claros ad ſe euocat, in quibus fuêre Ioannes Boemiæ, Ludouicus Nauarræ reges, Ioannes Britannus dux, cum Rodulpho Lotharingo, atque nonnullis alijs, adeò vt breui millia armatorum centũ conuenerint. Dum vterque rex nouas amicitias ſibi conciliãt, & veteres confirmantes auxilia

parant,

parant, in Aquitania ſit belli initium: nam Carolus Alenconij comes Philippi frater, Anglicos fines excurſionibus vexare primus cœpit. Qua re permoti Angli, in Santones egreſsi, Paracolum oppidum capiunt, agros circa populantur, incenſis paſsim ædificijs, aliquotque ſequundis factis prælijs, bellũ continuãt, cùm alia parte Philippus claſſem mittit, quæ omnem Angliæ oram infeſtã reddat. Ea primò Vectam inſulam petit, quò cũ prohibente vento, accedere non poſſet, rectà maioris prædæ faciendæ cauſa, in Suthantonenſem portum ſe appulit. Hîc Franci in terram ſeſe eijciunt, ac oppidum diripiunt, inde ad oram inſulæ occidentalem curſum tenentes, eam pari modo hoſtiliter deuaſtant: ſed dum in terram aliquot egreſsi, longius euagantur, ſubito incolarum concurſu circumuenti paſsim obtruncantur, aliquot etiam naues minores quæ decreſcente Oceano, in ſicco littore reſederant, captæ ſunt, reliquæ naues cum præda domum ſe receperunt. Atque tale fuit Gallici belli initium.

Edouardus parato interim ingenti exercitu, acceptiſque auxiliarijs copijs à ciuitatibus, vnà cum obſidibus, qui pignora eſſent beneuolentiæ, ac datæ ab eis fidei, vt ſigna veris prima apparuerunt, Tornacum proficiſcitur, & quia vrbs muniſsima erat, ne terat tempus, per vim expugnando, Cameracum contendit, præmiſsisque nũtijs ad oppidanos, vt, quæ imperaret, facerent, eos ex

timore

timore ſummiſsiores fore ſperabat. Verùm tantum abfuit, vt Cameracenſes fuerint dicto audientes, vt freti præſidio Francorum, quod intus erat, portas clauſerint. Tum Edouardus iudicans oppidum inimiciſsimum à tergo non relinquendum, propius accedere ac oppugnare conſtituebat, cùm Anno & Atrebas comites admonuerũt, negotium præ bello in Francum iam ſumpto, minimi omnino momenti, non eſſe tunc curandum, ſed illud gerendum, ad quod maturandum milites paratiſsimi eſſent, cùm periculum eſſet, ne ſi retardaretur, eorum animi elangueſcerent, remitterentque virtutem. His rationibus rex adductus, oppugnationem dimittit, atque fluuium Scaldam traijcit, conſtitutumque iter facere pergens, Peronam verſus, quod eſt Veromanduorũ oppidum, proficiſcitur. Dum eò properat, nuntiatur Philippum Sommam flumen traduxiſſe copias, atque non procul conſiſtere: igitur recta via ad hoſtium caſtra contendens, millia paſſuum circiter [illegible], locum caſtris idoneum capit, poſtero die per nuntios hoſtem qui ſtudio pugnandi ardere videbatur, ad certamen inuitat. Francus dehortantibus ſuis heroibus, & multis argumentis docentibus, non præſtare offerre ſe periculo & niti multitudine militum, noluit ad manus venire, ſed vnde vênerat, retro abijt, fortaſſe intelligẽs, in tanto negotio minus omnino externi militis, cuius maior pars in exercitu erat, viribus cõfidendum,

dum; & idcirco pedem referendũ, cùm cuiuſuis hominis ſit interdum errare, cæterum in errore permanere tantum inſipientis.. Qua re cognita, Edouardus qui feſtinando nullũ deſidiæ quieti-que locum relinquebat, vt hoſtem armis & non obſidione premeret, & ob id magnos commea-tus non parauerat, Anuerpiam reuertitur, ac in-de non multò poſt relicto exercitu cum Philippa vxore Gandaui, in Angliam redit, ad parandum in militem ſtipendium, cæteraque curanda. Fuit is annus quo rex in Angliam rediit, XIII cùm regnare cœperat, & ſalutis MCCCXXXIX. Tũ cõuocato ad Vueſtmonaſteriũ cõcilio, ita egit, vt eius autoritate imperatũ ſit populo tributũ, quod ſtatim cũcti ſoluerũt, præter ſacerdotes, quib. per-ſuaſum eſt, quò aliàs illi ãpliores erogarẽt pecunias.

Interea in Flãdria, quæ id tẽporis belli admini-ſtrãdi, ſuſtinẽdi, propulſandi principatũ tenebat, poſt diſceſsũ Edouardi, Gulielmus Sariſberienſis & Robertus Suthfolchię comites, cũ parua manu militũ, oppidũ Inſulã quod Frãcus [illegible] Be[illegible]unia, & Aduaticis, nomine pignoris, ob nõ perſolutã mul-ctã olim Roberto comiti indictã, adhuc tenebat, oppugnatũ eũt, atq; vno tẽpore obſidione pariter ac oppugnatione opprimere incipiunt. Oppida-ni miſsis celeriter ad Philippum nuntijs, auxiliũ petunt, quod ille oppo[illegible]tunè tulit. At Angli qui te-merè ſe inter hoſtes coniecerant, vbi ſubſidium oppidanis ſubmiſſum eſſe cognouerunt, deſpera-

ta

ta oppugnatione oppidi, in fugam vertuntur, & amiſſo magno militum numero, comes Sariſberienſis capitur. Eſt eodem tempore par clades à Franco accepta, ſiquidem claſsis Anglica ſecundũ oram Bononienſem delata, noctis ſilentio bonã militum partem in terram exponit. Ii de repente ſuburbanos vicos incẽdunt, prædas agunt, dum eodem temporis puncto, reliqui naues aliquot quæ in anchoris conſiſtebant, capiunt, & abducũt onuſtas frumento, ac machinis bellicis. Atq; ita tam mari quàm terra quotidie incurſionibus vtrinque decertabatur, cùm Edouardus in Anglia nouum militum ſupplementum parabat, cũ claſſe, ad vehendum in Flandriam militẽ. Quod vbi Philippus per exploratores cognouit, claſſem quadringentarum nauium, quas ex omni littore Gallico collegerat, in Flandriã pręmittit, vt Edouardum venientem littore arceat. Huic ingenti claſsi præfecit Hugonem Quieretum, & Nicolaũ Bochettum, viros rei nauticæ peritiſsimos. Illi idoneam tempeſtatem nacti, vbi ad oram Flandricam delati ſunt, portum qui contra Cluſas oppidum eſt, & ad Angliam ſpectat, occupant, ac littus omne diſpoſitis nauibus tenent, vt mox claſſi Anglicæ interceptæ, aut fugatæ, non poſsint Flandricæ naues quæ àd Cluſas erant, auxilio ire: ac ita inſtructi, hoſtis aduentum præſtolantur, obſeruant, expetunt. Atqui Anglus qui tale quid nõ ſuſpicabatur, vt comperit hoſtes præpropera feſtinatione

natione portũ præoccupaſſe,& nullã eſſe viã, niſi quam ferrũ ſibi patefaceret,adauget quãprimùm numerum cùm hominum tum nauiũ,in pluresque dies commeatus parat:ita paratam claſſem ducentarum & ſexaginta nauium, ad decimum calend.Iulias anno ſalutis MCCCXL,ex ora inſulæ orientali,quò naues conuenerant,ſoluit,qui tota ea nocte, quæ ſecuta eſt, ſequundo vento vſus,mane luceſcente die, conſpicit ex alto Gallicam claſſem,quæ, vt dictum eſt,portum ac littus omnè prior occuparat. Qua re cognita, ilicò iubet vela deponi, atque milites ſumpto cibo, ſeſe ad pugnam expedire, vt dum ita ſe parabant,ſol qui oriens proſpectũ adimebat, interim ad occidentem inclinaret. Ductores Franciæ claſsis hoſtem itidem venientem conſpicati,ad certamẽ accinguntur, obuiamque procedunt; qui vix per mille paſſus extra portum in altum exierãt, cùm Edouardus cum tota claſſe adfuit, datóque ſigno, ſuos ſeſe in eos incitare præcepit. Hîc vbi ventũ eſt ad manus, pugnatur aliquantiſper vtrinque acerrimè, donec impellente vento,qui Anglis ſequundus erãt,naues Gallicæ ad littoris anguſtias ſenſim tranſcurrerint,vbi tandem victoria ab Edouardo parta eſt, captis aut fractis omnibus ferè hoſtium nauibus. Occubuêre mortem in hac nauali pugna, ſi autoribus qui ad fidem ſcribere videntur,credimus,Franci fermè omnes,extra nobiles quàm multos captos: ex Anglis plus qua-

tuor

tuor millia ceciderunt. Secundum iſtud ſingulare prælium, Francorum animi vehementer fracti, Anglis auté ſpes ingens addita eſt. Rex vbi Gandauum peruenit, Flandrorum animos ob rem male geſtam ab Anglis ducibus ad Inſulam, territos maximè confirmauit. Philippa regina paulò ante aduentum regis, Gandaui filium enixa eſt, quem Ioannē cognomine Gandauenſem appellauit, quæ res lætitiam adauxit.

Rex Edouardus poſt hæc ad exercitum venit, vbi cum Ioanne Brabantino duce, Gulielmo minore Annoniæ comite (nā eius pater Gulielmus paucis antè diebus mortuus erat) Iacobo Artevilla, ac pluribus Germanis principibus belli ſocijs, qui arma, qui equos, qui milites polliciti, ſe totos & animis & corporibus in id bellum gerendum contulerant, fœdus renouat. Quo facto, Robertum Atrebatem cum parte copiarum mittit oppugnatum Fanum Odomari, quod ab hoſte tenebatur, qui vbi oppido appropinquauit, obuios habuit Francos, qui intus in præſidio erant, in quos dato ſigno ad inuadendum equites ſuos cōcitat, ipſe deinde inſtructa acie ſequitur. Non refugerunt pugnam Franci, qui non modò ſuſtinuerunt primum equitum impetum, ſed eos loco dimouere, atque pedem referre coëgerunt. Tum Robertus cum reliquo exercitu in hoſtem delatus, certamen redintegrauit, pugnatum eſt ad veſperum, ſed vter vicerit, non facilè conſtat. Non ne

mo

imo tradit Francos fudiſſe primo cõgreſſu hoſtes, & in fuga interfeciſſe ex illis quatuor millia & octingentos, ac cepiſſe quadringentos. In annalibus verò Anglicanis inuenio Robertum bis in fugam verſum, ſed ad extremũ collectis per ſuos centuriones raptim omnibus ſubſidijs, quę huic neceſsitati reſeruarat, in hoſtes cõuerſum, poſteaquam ſenſit, nec clamorem hoſtium, nec impetũ, nec tela miſſa eandem vim habere, quæ haud dubiam laſsitudinem ſignificabãt, quanto maximo potuit impetu incurriſſe in Francos, & illos denique in fugam vertiſſe, magnamque feciſſe ſtragẽ, licet beneficio noctis, Francis fugiendi ſpatium datum fuiſſet. Robertus poſtea ad Edouardum redijt, qui interea cum reliquo exercitu Tornacũ profectus, vrbem obſidebat, & quamuis vallum circunduxiſſet, & dies ac noctes oppugnationem continuerat, nec tamen proficiebat hilum, quòd ciues muniti valido Francorum præſidio fortiter ſe defendebant, cùm Philippus inter hæc Tornacẽſibus opẽ laturus, in Atrebates copias duxit. Dum ita reges paruo inter ſe interuallo in armis ſtabant, ac ſimul de pace amici inter eos agebant, Ioannes Anno ſiue Gulielmus eius ex fratre nepos comes Annoniæ (vter enim fuerit, ãbigitur) cum valido Anglorum robore, ad Fanum Amati oppidum egregiè munitum contendit, & quacunque incedit, ferro & igne omnia deuaſtat, exhaurit, vrit: quò vbi peruenit, tanto impetu inua-

ſit,

ſit, vt vi ceperit, ac diripuerit, direptumq́ꝫ iuſſerit quo feliciter ac celeriter confecto negotio, per omnem proximum agrũ excurrit, vnde magnũ numerum pecoris atque frumenti adduxit. Vrgebat interim Edouardus Tornacenſes vſque eò, vt nihil ei oppidanorum deditione deſiderabilius eſſe videretur, cùm illi per legatos Philippo ſignificarunt, ſe non poſſe diutius obſidionem tolerare, niſi confeſtim ſuppetias ferret. Qua re intellecta, Francus Tornacum verſus mouet, ac millia paſſuum tria, ab hoſtium caſtris caſtra ponit. Fuiſſet haud dubiè paulò pòſt aliquo ſingulari certamine inter reges dimicatum, niſi induciæ in duodecim menſes factæ interueniſſent, quarũ conditiones fuerunt, vt Francus reſtitueret Anglo aliqua in Aquitania oppida belli tẽpore capta, ac Flandris reſiduas pecunias remitteret, ex mulcta Roberto comiti irrogata, id quod illi in primis poſtulabant. Igitur ſic conſtitutis ad tẽpus rebus, Ludouicus tandẽ comes in Flandriã reſtituitur, & Philippus domũ repedat, cùm Edouardus Gandauum conceſsit, ac non multò pòſt in Angliam. Fuit ille annus ſalutis humanæ MCCCXLI, & cùm Edouardus regnare cœpit, XV.

Quo tempore concilium habitum, quo in concilio bene multi locorũ præfecti, quòd officiũ nõ feciſſent, vel multa cõmiſiſſent, quãobrẽ cũ populo peius actum eſſet, turpiter priuati, mulctatique ſunt, & in locum eorum alij ſurrogati homi-

nes multò probiores, integrioresq́. Eodem anno mortem obijt Gulielmus Meltonus archiepiſcopus Eboracẽſis, cui ſucceſsit alter Gulielmus Zōchis, ordine antiſtitum tertius & quadrageſimus. Eo qui ſecutus eſt ãno, Dauid rex Scotiæ aliquot derepentè cum Anglis finitimis tumultuoſa prælia fecit, audacior effectus ex noua amicitia, cum Franco conciliata: nam Philippus rex cùm videret Anglum repetundo hæreditatẽ Franciæ regni futurum in perpetuum hoſtẽ, putauit peropportunum habere Scotum qui illi propinquus eſſet, amicum, qui ſibi inſtar ſagittæ eſſet, quã cum vellet, in Anglum adijceret: itaque õnis oblitus neceſſitudinis, quæ ipſi cum Edouardo Baliolo intercedebat, fœdus cum Dauid iunxit, opibuſque enixè iuuit. Sunt deinceps Franci reges Philippi inſtitutum nauiter ſecuti, adeò vt Scotum in amicitiam acceperint, fouerint, protexerint, rem ſuã cum eo ſemper coniunctam putarint. Quo ille beneficio auctus, etiam nunc Franci regis nutu, atque renutu, & pacem habet, & bellum cum Anglo gerit, vt qui ſemper paratus eſt, ex eius voluntate facere id, quod patriæ bono magnopere eſt: etenim Francus Scoto milite continenter vtitur, itẽ reliquos in terra Frãcia, libẽs dat mercaturã facere, habere agros habere domiciliũ, cõſequi honores, obtinere dignitates, perinde ac ſi Franci homines eſſent. Sed ego dixerim illam amicitiam iã inde ab initio, ab Achaio rege, vti alibi oſtendimus,

mus,contractam fuiſſe, qui ſe cum Magno Carolo coniunxerat fœdere perpetuo, vt illud poſtea non factum,ſed renouatū fuerit. Nunc ad prima redeo. Dauid non multò poſt ſibi timens, quam ſummiſſimè potuit, rurſum ab Edouardo inducias petiuit, ac ſimul curauit, vt Philippus ſua cauſa miſſum faceret Gulielmum comitem Sariſberienſem, qui, vt ſuprà docuimus, apud illum captiuus erat. Quam ob rem rex Edouardus placatus, qui maioribus rebus ſimul diſtentus erat, inducias Dauid in aliquot menſes dedit.

Per idem tempus, ſubitum bellum in Britannia ortum eſt: eius belli cauſa hæc fuit. Siquidem Petro duci, de quo ſuprà ſæpe memorauimus, Ioannes ſucceſsit ex Ioanne Ruſo filio nepos, qui moriens filium dignitatis ſuperſtitem reliquit Arthurum. Is ex Beatrice priore vxore genuit Ioannem & Guidonem, & ex altera Iolantide nomine comite Montifortis ſuſtulit Ioannem. Ioannes tertius maior natu Arthuri filius dux, ſine liberis mortuus eſt. Ex Guidone verò nata eſt Ioanna cognomento Clauda, quòd ſubclaudicaret. Hæc nupſit Carolo comitis Bleſenſis filio, ex Margarita Philippi regis ſorore procreato. Igitur Ioanne tertio vita priuato, orta eſt de principatu Britanniæ controuerſia, inter Ioannem qui iure materno comes erat Montifortis, & Ioannā Claudam. Iſta in ſenatu Pariſienſi, hæreditatem eò ſibi venire contendebat, quòd filia Guidonis

eſſet, qui ſi viueret, ſine omni controuerſiá, fratri ſuccederet. Ille è contrario affirmabat ius ſecum facere, propterea quòd eſſet cognationis gradu propinquior Ioanni duci, quam Clauda, quæ neptis eſſet, remque ſuam corroborabat exēplo cauſæ comitatus Atrebatium paucis antè annis actæ. Itaq; iudices ad quos controuerſiæ cognitio pertinebat, poſtquam de cauſa cognouerunt, ſecundum Carolum, qui vxoris cauſam agebat, iudicarunt. Noluit Ioannes eo iudicio eſſe contentus, qui prædicabat illud non iure, ſed autoritate Philippi Caroli auunculi factum: quare de controuerſis rebus non amplius iure, ſed armis decertandum iudicans, primo quoque tempore Edouardi auxilium implorat, atque ita armatus primùm omnium pecunias ab arce Lemouicū tollit, quas frater eo loci recondiderat, deinde Nanetes atque Redones in poteſtatem redigit, item Breſtum cum arce, deiecto Caroli præſidio, capit, ac poſtremò Venetos in deditionē recipit. Quod vbi Philippus cognouit, qui Carolo fauebat, continuò Ioannem filium ducē Normaniæ in Britanniam mittit. Ille cum exercitu profectus paucis poſt diebus, quàm eò peruenerat, Nanetes recepit. Hîc Ioannes comes captus Lutetiam in Luparam arcem mittitur, vbi ad extremum vitam finiuit, qui ex ſe filium ſuperſtitem etiam nomine Ioannem reliquit. At vxor comitis Claudia Ludouici comitis Flandriæ ſoror, fœmina nobiliſ-

nobiliſsima, quæ ſe Redoni tenebat, nihil ferè animo territa propter viri caſum, Ioannem filiũ impenſe Britannis principibus qui eius factionis erant, commendat, miſsiſque legatis, qui auxilia Anglica accerſirent, filium ducem renuntiandum curat. Edouardus vicem amici dolens, ac tũ iure amicitiæ, tum accenſus ira, ſuccurrendum cenſuit, qui habito militum delectu, paratiſque nauibus, Robertum Atrebatem aduerſus Bleſenſem in Britanniam mittit. Is vbi regionem ingreſſus eſt, omnia cædibus & incendijs diſturbat, vaſtat, fœdat: ſed vt belli ſciens cùm animaduerteret maioribus viribus eſſe opus ad reſiſtendum hoſti, vnà cum Claudia, & Ioãne eius filio, aliquãto poſt redit in Angliam, docetque Edouardum de Britanniæ ſtatu, deque belli gerendi ratione: Claudia verò omnibus orat precibus, vt pro ſua liberalitate, ſe opera, conſilio, gratia, opibus iuuet. His rebus permotus rex ſtatuit opem ferre, ſed vt iure affinitatis, id honeſtius faceret, Mariam filiam Ioanni duci deſpondit, atque ruſſum Robertum maioribus copijs inſtructum cum Claudia in continentem mittit, cum eoque Sariſberiẽſem comitem ac Ioannem Burſcherium virum cùm prudentia, tum fortitudine præſtantem adiungit. Illi ſequundo vento vſi, ſimulatque Britãniam attigêre, ecce tibi, ſubitò obuiam habuerũt Francorum claſſem & viris & armis validam, tũ orto certamine, ita eſt pugnatum, vt æquo Marte

diſceſſum ſit: poſtero die, expoſito in terram exercitu, Robertus Venetos aggreditur, manuſque dare cogit. Adfuit aliquanto poſt Carolus Bleſenſis cum valido exercitu, fractaque vna portarum, captam Venetorum vrbem recuperauit. Angli per alias portas egreſsi, in Redones ſe receperunt, multis illorum captis, aut interfectis: ibi Robertus Atrebas vulnus accepit, eoque continuū dolorem faciente acerbè affectus paucis poſt diebus occidit. Is honeſtum apud regem ordinem duxerat, cuius immaturo interitu, res Anglica maximum fecit damnum. Hac clade cognita, rex Edouardus in Britanniam traiecit, ac Nanetes obſedit, vbi Carolus ſe tenebat: ſed cum illi firmo eſſent muniti præſidio, vt ne operam luderet in oppugnando, inde digreſſus, Dinanum oppidum per vim cepit, ac diripuit: quo facto, Venetos obſeſſum perrexit, qui dum eos acriter opprimebat, ſuperuenit Ioannes dux Normaniæ, cum maximo exercitu, poſitiſque propè caſtris, ad pugnam accingebat, cùm Clemens ſextus Ro. pontifex, qui in Benedicti demortui locum ſubſtitutus id temporis Auenione ſedebat, ita per legatos egit, vt induciæ paucorum menſium renouatæ fuerint.

His actis, rex in Angliam reuertit, atque ſtatim poſt legatos Auenionem ad pontificem miſit, quò iam antea Philippi legati conuenerāt: pontifex enim pacis conciliandæ cupidus, ſe magnopere

pere confidere demonſtrabat, ſi ſibi eius rei eſſet facta poteſtas, fore, vt æquis conditionibus omnes controuerſiæ dirimerentur, qui tamen poſtquam vtriuſque partis audiuit rationes, deſperās de compoſitione, id negotij in aliud tempus reiecit. Ita rem ſæpius fruſtra tentatam Edouardus aliquando dimittendam, & tantummodo de bello agendum iudicat, non quò nomen pacis horrere, ſed victoria, non pactione complecti deinceps velle dicatur: quocirca naues, arma, viros, cōmeatum ſtudio comparat, vt mox in Normaniam, vbi initium belli faciēdum deliberarat, proficiſcatur, ac ſimul Henrico Lancaſtrio Aquitaniæ præfecto imperat, vt in armis ſit. Fuit hic annus ſalutis MCCCXLVI, & cùm Edouardus regnare cœpit, XX. Philippus interea regno purgando vacabat: nanque nonnullos qui Angli partes ſecuti fuerant, exilio aut morte mulctauit, in quibus fuit Oliuerus Cliſſonius, Gulielmus Baccho, & Ricardus Perſeius, qui ſuis & amicorum opibus Edouardum enixè iuuerant. Vnus fuga euaſit Gotthofredus homo Normanus Aricuriæ comitis frater, qui ad Anglum tranſiuit. Altera parte Iacobus Arteuilla opera Ludouici Flandri comitis, Gandaui à plebe interficitur, eiuſque corpus ad ignominiam inhumatū relinquitur, feris eſca futurum. Quibus rebus auditis, Edouardo ira ſimul & Gotthofredi ſtimulis incitato nihil deliberatius fuit, quàm vt aliquot Francos captiuos ſup

plicio mactaret, ſed humanitatis memor illis pepercit, ex quibus vnum Henricum Leonenſem ea conditione dimiſit, qui Philippum ſuis verbis ad certamen inuitaret, quod ille profectus celeriter fecit. Non abnuit Francus, qui vndique copias cogebat. Interim induciarum finis obrepſerat, cū Lancaſtrius in Aquitania initium belli fecit: is ſocio Gualtero Manio viro ſingulari virtute, in Frācos arma mouet, illiſque paſsim profligatis, Engoliſmenſes, Villamfrancam, item Rionis & Fani Baſilij arces cum oppidis aliquot minus amplis, capit. Secundum hæc, venit auxilio ſuis Ioannes Normaniæ dux, qui nonnullis factis cum hoſte prælijs, Engoliſmum cū Villafrāca, ſeſe oppidanis dedentibus, recepit. Dum ita Aquitania bello ardet, Edouardus omnib. rebus paratiſsimus in Normaniā tranſmittit, qui vbi eò peruenit, quia audiebat regionem militibus vacuam, eductis in terram copijs, recta via Cadomum petit, in itinere oppida aliquot capit ac diripit, vicos & ædificia [illegible] timoris incutiendi cauſa, incendit. Cadomenſes ſeſe muniuerant, & pro Vallo ſtābat Rodulphus Francorum equitum magiſter, ac Ioannes comes Tancredouillanus, qui turrim quæ ad pontem ſitā eſt, tenebant. Cùm igitur Anglus appropinquauit, in eum impetū faciunt, ſed nullo negocio repulſi in oppidum effuſe ſeſe concitant, quos ille ſecutus ſimul intrat. Hic aliquid cædis vtrinque editum, Anglo viam ferro faciente,

& oppidanorũ alijs repugnantibus, alijs infirmioribus è tectis ſaxa pariter demittentib. atq; aqua feruẽti hoſtes per vias commeantes perfundentibus, cùm ad extremum vniuerſis manus tendentibus, rex receptui cani iuſsit. Hìc Rodulphus & Ioannes comes cum bene multis alijs capiuntur. Poſt Cadomum captum, tantũ Normanos omnes timoris inuaſit, vt videres non hominũ modò turbam mulierũ puerorùmque agminibus immiſtã omnes paſsim complere huc illuc fugiẽdo vias, ſed pecora quoque præ ſe agreſtes agere, vt omnem Normaniã relinqui ſubitò crederes, necnon oppidanos vltrò ſeſe Anglo offerentes, claues oppidorum ac arcium tradere, quos ita facientes Edouardus perbenignè atque humaniter accipiebat, bonoque animo eſſe iubebat, vt tali clementiæ exemplo, deinde alios in fidem ſuam venire alliceret.

Philippus à quo nullum tempus prætermittebatur, de rebus inſtantibus agendi, & prouidendi, interea cupiens tot detrimenta ab An[illegible] ctenus accepta ſarcire, coactis magnis copijs, [illegible] ijs Ligurum ſagittariorũ mercede conductis millibus duodecim, claſſem parabat, quò traijceret in Angliam, vt eò omne bellũ auerteret, vocatus in eam ſpẽ, vt par eſt credere, Romanorũ exemplo, qui non prius Annibalem hoſtem acerrimũ à ceruicibus ſuis excutere potuerint, quàm duce Scipione, in Africã bellũ mouiſſent: ſed vbi audi-

uit

uit Anglũ Normaniã inuaſiſſe, mutata neceſſariò ſententia,cum illis copijs, quas paratas ad id tempus habebat, hoſti obuiam eundum conſtituit. At Edouardus in cauſam ſuam ſedulò incũbens, vtpote qui certò ſciebat victoriam in celeritate eſſe poſitam,capto Cadomo, vt ne labori neu periculo parcat, poſtquam oppido milites præſidio reliquit, confeſtim præmittit Gotthofredum Aricuriam cum electa leuis armaturæ equitum manu,qui iniecto paſsim populis timore ad deditionem ſolicitet, cõmeatumque paret. Ipſe deinde cum toto exercitu ſubſequens, Rothomagum verſus contendit, eam vrbẽ quæ regionis caput eſt, primùm omnium petiturus armis: ſed per exploratores certior factus, ciues longè firmiſsimo munitos præſidio non omnino parui negotij fore, aut expugnare, aut ad deditionem breui compellere, ad pontem Archæ qui in Sequana eſt,pergit, quẽ hoſtis præſidio teneri audiens,Piſciacum proficiſci maturat, ac ſimul quo-[illegible]ſum equites dimittit,qui prædam, qui cæ-[illegible]qui incendia faciant, vt Francus rex qui prope Lutetiam, ad diui Germani Fanum cum exercitu erat, ſuorum detrimentis motus,ad oram maritimam deſcendere cogatur, vbi loci multis de cauſis præſtare ducebat manus cum hoſte cõferere,& eo in primis, quòd ex Angliã continenter illuc auxilia confluebant, quodque miles prędà præpeditus, ac longo itinere defeſſus, non libenter

benter ire longius videbatur. Itaque equites longè lateque euagati magna edita ſtrage, ingentem egerunt prædam. Poſtquam rex Piſciacum peruenit, pontem qui ibi erat, à Franco diſiectum eſſe inuenit, propter quod poſitis eo loci caſtris, pontem reficere inſtituit. Ea temporis mora damno cum primis fuit vicinis populis, quia ille interim omnem circumiacentem agrum fœdè vaſtauit: ita demum ponte reſtituto, in Bellouacos profectus eſt, atque inde Caletum oppugnatum contendebat, cùm Philippus interea motis caſtris cœpit hoſtem pedetentim ſequi; ſimul locum quæritans ad pugnam faciendam idoneum. Sed occultum erat, quod omnino obſtabat, cur minùs cum hoſte confligeret Philippus: is etenim talis erat, qui magnum præ ſe ferret animum, & vt id facilius oſtentaret, pro ſuo iure res gerens, minus aliorum conſilio nitebatur, vt etiam qui cibum alienis dentibus manſum, vti iam vulgò dicitur, nauſeam mouere ducebat. Quæ tamen animi magnitudo ſiue quòd eius mens ni[illegible]ni diuinaret, ſiue quòd reuera timidus eſſet, [illegible]quaquam apparuit in cõmittendo prælio cum Anglo, quod infrà perſpicuè demõſtrabitur. Sed ad incœptum reuertamur.

Philippus igitur vbi cognouit per exploratores Edouardum in Bellouacos perueniſſe, & inde ad mare feſtinare, arbitrans eum fugere, & ob id ſe victoriæ compotem fore ſperans, Abbatiſ-

uillam

uillam perrexit, vt hoſtem qui comperto eius aduentu, iter commutarat, & ad Arenas vicum profectus ad ripam Sommæ conſtiterat, inuaderet: & ne flumen derepentè tranſiret, Godomarum egregium belli ducem cum magna militum manu, ad alteram ripam præmiſit, qui Anglum fluminis tranſitu prohiberet. Edouardus cognito Philippi aduentu; vt ne inter arenas pugna, ſi pugnare cogatur, fluctuet, ſtatim reperto fluminis vado ad tranſeundū tuto, copias ōnes, Godomaro nequaquam ſeſe opponere audente, traducit, ac recta via Creſciacum ſui Pontiui comitatus oppidum petit, atque eo loci factis caſtris, triplicem aciem deducere incipit: in prima, ſuo more, ſagittarij erant, in altera equites, quibus Edouardus Vuallliæ princeps præerat, tertiam ipſe cum militum robore tenebat, qui ſingulos duces cohortatus vt pro ſe quiſque fortiter pugnaret, ſub ſignis Francum expectabat. Sequitur hoſtem Philippus, ac traiecto flumine ab eius caſtris ad [illegible]llia paſſuum caſtra locat, credens ſe longè [illegible]eſſe: ſed vbi cognouit eò ventū eſſe, vt denique aut pugnandum, aut turpiter retrorſum abeundum eſſet, ac ſimul per ſpeculatores intellexit Edouardum inſtructo iam agmine, in campum qui inter vtraque caſtra intercedebat, reuerti, vt ſe in pugnam traheret, tum neceſſariò ocyus quā conſtituerat, ſuos in aciem educit, in fronteque locat Ligures ſagittarios, qui arcubus vtebantur,

quos

quos baliſtas vocant, quibus plurimum fidebat, ac protinus in campũ deſcendit, ipſo illo die, qui fuit dies X.cal.Septembris. Datur vtrinque ſignũ pugnæ: Ligures tenſis arcubus, prælium incipiũt. Angli vbi primos ictus ſcutis exceperunt, emiſſa ſubitò ſagittarum nube, ita Ligurem turbant, vt ſpatium tendendi arcus non ſit: ita acriter vrgent, vt ad extremũ pedem referre cogatur. Id Philippus animaduertens, irá pariter atque metu turbatus, iubet equites per medios Ligures impetum in hoſtem facere, quos etiã ſagittis primùm propè confectos, Edouardus princeps cum equitatu obuiam factus, facilè inde fundit. Tum ſagittarij qui ferè ſoli pugnabant, ſpe certa victoriæ ictibus crebrioribus vrgentes, vno temporis puncto, totum hoſtis exercitum diſsipant. Sic Franci in fugam verſi, paſsim aut interficiuntur, aut capiuntur. Philippus cognita ſuorum ſtrage, cum paucis ea nocte, que ſequuta eſt, in Ambianos ſe retulit. Ceciderunt in ea pugna triginta circiter Francorum millia, in quibus fuêre viri principes [illegible] Boêmus rex, Carolus Alenconij comes [illegible] frater, item duo Ludouici, dux Lotaringus, & Flandriæ comes, compluresque alij. Numerus etiam captiuorum ingens fuit. Interijt & in eo prælio comes Aricuriæ frater Gotthofredi, quare ille rerum ſuarum ſortem dolens, ad Philippum poſtea redijt, cui venia data. Eſt res profectò dictu mirabilis, vt tantus ac potens exercitus à

ſolis ferè Anglicis ſagittarijs victus fuerit, adeò Anglus eſt ſagittipotens, & id genus armorum valet.

Edouardus tanta victoria potitus, maximè collaudat ſuorum militum virtutem, atque omnem prædam illis concedit, deinde corporibus omniũ occiſorum ad ſepulturam traditis, Caletũ contendit, cui venienti quoniam oppidani portas clauſerunt, poſitis ſecundùm muros caſtris, iurat ſe nequaquam prius illinc abiturum, quàm per vim oppido expugnato, omnem necarit ſenatũ: atque ita factis confeſtim ibidem hybernaculis, illud obſidione cingit. Dum hæc alibi geruntur, Ioannes dux Normaniæ neceſſe habet ex Aquitania ire auxilio patri, cuius poſt diſceſſum, Henrico Lancaſtrio eius regionis præfecto tantùm animus creuit, vt continuò Santones cum Pictonibus, in ſuam poteſtatem redegerit, atque inde omnis generis prædam Burdegalam abegerit. Premebat interea Edouardus Caletum atque ob- [illegible]; qui ita omnes viarum aditus diſpoſitis paſſim militum cuſtodijs tenebat, ac ingenti claſſe omne maris littus anteceperat, atque diligẽter obſeruabat, vt iam neque terra neque mari ſpes vlla oppidanis ſupereſſet habendi aut auxilium, aut victum à Philippo, qui interim reparabat exercitum. Ita Caletes deſperato omni ſubſidio, ac fame domiti, ad vltimum incolumitate habita, dataque facultate, vt cum ſingulis veſtimentis,

quò

quò terrarum vellent, ſibi migrare liceret, præter principes, qui in victoris poteſtate eſſent, ſe Edouardo dediderunt, poſt vndecimum menſem, quàm oppidum oppugnari cœperat. Qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCXLVII, & cũ regnare cœpit Edouardus, XXI. Præſidium quod in oppido erat, rex partim dimiſit, partim ad redẽptionem retinuit: principes verò oppidanorum, quós, vti diximus, neci deſtinauerat, cùm ſupplicio affici mandaſſet, Philippæ vxoris victus preci bus ad extremũ vita donauit. Hiſque actis, oppidum & natura loci & manu munitum, quippe quod ſpecus habet ad Oceanum pertinentes, per quas aqua creſcente æſtu, circunduci poteſt, atq; per id inexpugnabile fit, valido firmauit præſidio, crebraſque poſuit vigilias, quò ab omni vacuum foret periculo: item & Anglicam eò coloniam de duxit, ſed id aliquanto poſt fecit, ſicut infrà oſten detur. Conſiderauit enim prudens princeps locum patriæ peropportunum eſſe, tam ad obeunda bella tranſmarina, quàm ad merces ap[illegible]das. Porrò oppidum in littore Oceani, vt [illegible] ſcripſimus, contra inſulam ſitum eſt, à quo ad eã eſt longè breuiſsimus tranſmiſſus, triginta non amplius paſſuum millia. Quare reges etiã nunc id oppidum vt regni arcem continuis cuſtodiũt excubijs.

Scoto interea per Francum ſolicitato, cùm audiret Edouardum in Gallia bello eſſe ingenti

implica-

implicatum, tantùm fiduciæ ac ſpiritus acceſsit, vt omnis immemor induciarũ religionis, non de ratione belli innouandi cum Anglo cogitaret, ſed viciſſe iam ſibi videretur: itaque primo impetũ partim cæſis, aut alijs fugatis Anglis, qui locis aliquot quæ ad Scotiam pertinent, præſidio relicti fuerant, in Angliam erumpit, atque paſsim vicis ædificijſque incenſis, vſque Dunelmum, in ōnes incurſat agros, ac dulcedine prædæ ductus longe lateque vagatur, vt qui planè confidebat omnẽ breui tempore regionem incolis iam terrẽ factis, poſſe ſe in poteſtatem redigere. Sed multũ intereſt inter os & offam, ſicut in prouerbio eſt: nam hunc cùm Angli audacius progreſſum vidiſſent, ſperantes intercipi poſſe, confeſtim bene magno ex quocunque hominũ genere, etiã ſacerdotum, quibus neceſsitas pugnandi patriæ defendendæ cauſa, veniam dabat, coacto exercitu, duce Ioanne Coplando viro forti, inuadunt, ac ſingulari certamine, non ſine tamen ſuorum detrimen[illegible]ud mediocri, vincunt. Cædes tanta fuit, vt [illegible]euaſerint. Dauid rex poſt ſuorum ſtragem, cũ aliquot principibus captus, Londinũ in cuſtodiã mittitur. Scoti principes poſt acceptã cladẽ, vt ne ſuis deſint rebus, confeſtim Robertũ Seneſcallũ regno præficiunt, adiunguntque ei cõſiliariũ Gulielmũ Douglaſſatẽ virũ ſingulari prudentia. Ii ſtatim exercitũ cogunt, vnaque per legatos à Philippo Franco rege auxiliũ rogant, qui paulò

Poſt illud vltrò miſit. Ita breui magnis cõparatis copijs, bellũ cũ Anglo redintegrant, ſolùm tamen de reſiſtendo eatenus cogitantes, quoad æquis cõditionibus rex ab hoſte redimi poſſet. Multæ itaque vtrinque interim cædes factæ ſunt, fortuna modò rerum euentus, modò hominũ animos variante. Atque talis ſecutus eſt Scotiæ ſtatus.

Per idẽ ferè tempus, vt cuncta vbique Anglo arriderent, & idẽ hominũ opinione in cœlo eſſe videretur, Carolus Bleſenſis in Britannia à regio præſidio quod illic ad tutelã Ioannis pueri Montifortis comitis relictum erat, cũ duobus filijs Ioanne & Guidone capitur, ſed certis non multò poſt conditionibus per operã Philippæ reginæ dimittitur, filijs in cuſtodia remanentibus. Dum fortuna ita Francas res afflictat, & adhuc Edouardus Caleti moratur, veniunt legati à Clemente pontifice Romano, quibus demum autoribus induciæ in duodecim menſes inter reges pactæ ſunt. Hæc induciarũ cõpoſitio incidit in annũ ſalutis MCCC XLVIII. Eo ipſo anno Edouardus con[illegible] Caleti præfecto Almerico, homine Italo, ciue Papienſi, victor more triumphantis in Angliam redijt. Eſt ſtatim poſt primùm fame, deinde peſtilẽtia tam in Gallijs, quàm in Anglia vehementer laboratum, quæ infinitum mortaliũ numerũ abſumpſit. Eodẽ tempore Ioannes Cantuarienſis archiepiſcopus deceſsit. Huius extant etiã nunc permulta decreta ſacerdotali ordini ſalutaria. Suc

ceſsit in eius locum Ioannes Offordius, vir pari doctrina clarus, qui poſtea haud diutius decem menſibus in vita manſit: cui ſucceſsit Thomas, & hic non longius anno vixit. Eſt demum tertio loco creatus à Clemente ſexto antiſtes Cantuarienſis, Simon Isleppus ordine antiſtitum quinquageſimustertius. Et non multò pòſt mortem obijt Gulielmus Eboracenſis archiepiſcopus, cui ſucceſsit Ioannes Toresbius, qui fuit ordine ãtiſtitũ quartus & quadrageſimus.

Philippus interea tantis vnò tempore malis affectus, de inuadenda Anglia, cum ſuis conſilia conferebat, certum propémodum habens non aliam aggrediendam eſſe viam, ad damna compenſanda, eaque huiuſce rei conſilia non ſuo periculo, ſed Reipublicæ duntaxat vtilitate metiebatur, qui tot curis anxius incidit in morbum, quo breui valde infirmus effectus interijt. Succeſsit patri Ioannes Normaniæ dux. Huius principatus initia Delphini nouo honore aucta ſe feliciter de-[illegible]t: ſiquidem id temporis mortuo ſine liberis Humberto Delphinatium principe, qui Francum regem teſtamento hæredem fecerat, Carolus Ioannis filius, primus Delphinus creatur. Vnde mos natus, vt regum filij quibus regni ventura eſſet hæreditas, Delphini vocarentur. Hanc olim Galliæ partẽ Allobroges tenuerunt, cuius caput eſt Vienna celeberrima ciuitas. Cõtrà exordium eiuſdem Ioannis principatui inauſpicatiſsimum

dedit

Vidit fatum Rodulphi magiſtri equitum: is apud Cadomum captus, & ab Anglo miſſus factus, vbi domum venit, eſt, cauſa non ſatis cognita, mulctatus capite: & ſtatim pòſt cùm Gaufredus Charnus, qui Fano Odomari præerat, de Almerico Papienſi Caletum pretio redimere tentaret, in emptoris perniciem fraus recidit: Gaufredus enim ſpe deluſus inani, cùm ad oppidũ occupandum veniſſet, captus, in Angliamquè ductus, deinde pretio quo Caletum emere voluerat, ſeipſum redimere coactus eſt. Sed felicius ſucceſsit Anglo, qui per eos dies, Guinas oppidum non procul à Caleto ſitum, cum arce occupauit. Franci hiſtorici aiunt præfectum arcis pecunia de fide deductũ oppidum prodidiſſe hoſtibus. Anglici verò autores tradunt captiuum quendam Anglum dum in eà arce cuſtodiebatur, dormientibus vigilijs, viam oſtendiſſe ſuis, & eos noctu in muros aſcendiſſe, ac ita arce & oppido ſimul potitos. Sed cũ [illegible] nondum exiſſent, turpe fuiſſet vi[illegible] Anglo violare inducias. Quare cum Francis[illegible]toribus omnino conſentiendum cenſeo, qui vel illud tradunt, Franco poſtea iniuriam expoſtulanti, Anglum Thracio cõmento vſum reſpondiſſe, de rerum emptione nihil induciarum religione eſſe exceptum. Eſt autem Thracium cõmentum prouerbium, quod nos in libro noſtro adagiorũ declarauimus, in eos qui vafrè fidẽ fallunt. Poſt mortem Philippi, Romani pontificis rogatu, in-

duciæ inter Edouardum, & Ioannem regem in biennium factæ ſunt.

Rex Edouardus induciarum tempore dum Reipublicæ domi operam dabat, concilium ad Vueſtmonaſterium habuit, quo in concilio, poſtquam res regni in commodiorem redactæ ſunt ſtatum, Henricus comes Lancaſtri & Derbij ex comite dux, & Rodulphus Staffordius comes Stanfordiæ factus eſt. Rex autẽ inſtituit Garterium ordinem, cui tantus deinde acceſsit honor, vt maximos quoſque reges non pœnituerit in id venire collegium. Sunt numero ſex & viginti Garterij equites (ſic enim appellantur) & alius in alij demortui locum per electionem reliquorum cooptatur. Horum autem princeps eques rex Anglus habetur: vtũtur pallio cœruleo, crus ſiniſtrũ parum infra genu, corrigia fibulata gemmis & auro ornata cincti, à qua quidem corrigia nomẽ ordini inditum conſtat, quòd garter lingua Anglica id ligaculum ſignificet, quo mulieres tibiarum tegumenta ſibi ligant. Illa præterea corrigia ornatur eiuſmodi titulo Gallicis verbis inſcripto, Honi ſoit, qui mal i pence: id eſt, vituperetur, qui male cogitat. Ordo verò eſt diuo Georgio, vt bellatorum præſidi dicatus, quare equites quotãnis diem ei ſacrum multis cæremonijs colunt, in tẽplo ad Vindeſorium Caſtrum, vbi loci eius collegij ſedes eſt, opiparóque conuiuio diem illum feſtum agitant. Quapropter rex Edouardus ibi-

dem

dem inſtituit celebre ſacerdotum collegium, qui rē curarent diuinas. Habent iſti equites certas leges, quibus illud cum primis eſt conſtitutum, vt mutuò ſe iuuent, defendantque, ac bellando nunquam turpem faciant fugã. Habent inſuper apparitores miniſtros, quos Haraldos dicunt, quorum præfectus armorum rex vocitatur. Ii belli & pacis nuntij, ducibus, comitibuſque à rege factis inſignia aptant, ac eorum funera curant. De cauſa autem inſtituendi ordinis omnino ambigitur: fama tamen apud vulgus etiam nunc tenet, Edouardum aliquando è terra collegiſſe reginæ ſeu amicæ tibiarum tegminis ligamen, quod fortè reſolutum ita, vt vſu venit, ceciderat, & nonnullis heroibus id videntibus, ac iocoſe cauillantibus, dixiſſe, breui tempore futurum, vt eiuſmodi cingulo etiam ab illis ſummus haberetur honor, atque non multò poſt iſtiuſmodi ordinem inſtituiſſe, ac eum addidiſſe titulum, quo teſtaretur ipſos heroës contrà quàm erat, de ſe iudicium feciſſe. Et fama vulgi talis. Atque authores Anglici verecundè ſuperſtitioſi, fortè timentes ne imminutæ maieſtatis regiæ crimen ſubirent, ſi tale quid vt minus inſigne prodidiſſent, maluerunt tacitũ relinquere, perinde quaſi nunquam aliàs viſum eſſet, rẽ ab initio, à parua ſordidaque origine ortam, magno eſſe incremento dignitateque auctam. Ecquid deformius deſpicatius ve apud multos olim populos habitum eſt,

quàm raſus vertex, qui nunc vnicum eſt ſacri prophanique capitis diſcrimē? An aruales fratres, quos Romulus creauit, eo in honore à principio fuêre, atque poſtremò extiterunt? vti nos vtrunque in noſtro de Rerum inuentoribus opere docuimus. Quid, quòd Cēſura, magiſtratus olim apud Romanos, ab initio, teſte Liuio, à primoribus omnino ſpreta eſt, at non longo pòſt tempore, omnis Vrbis ordo ſub eius ditione fuit? & id genus exempla ſexcenta ſunt. Proinde origo vera Garterij ordinis non erat prætereunda ſilentio, etiam ſi profecta eſſet ab amore, quo nihil eſt nobilius, dicente Ouidio: Nobilitas ſub amore iacet. Quocirca famam vulgi de iſtiuſmodi cauſa rei, dubio procul non vanam dixerim. Edouardus item cùm diuum Georgium ſuæ militiæ præſidē optaſſet, poſtea ei armato & equo inſidenti dedit ſcutum album rubra cruce perinſigne, dedit & militibus ſuis ſaga alba vtrinque binis crucibus etiam rubris munita, quæ illi ſuper armaturam induerent; vt tam decorum quàm magnificum eſſet, videre Anglicanas legiones armatas inſtar orientis ſolis procul albeſcere, micare, fulgere, cū aliarum nationum milites velut gregarij veſtitus colore minimè internoſcātur. Nūc redeo rurſus eôdem. Edouardus poſtremò pecunias populo ex conſenſu patrum imperandas curauit, in ſtipē dium militum, quas omnes libentiſsimis animis ſoluerunt. His actis, cùm Innocentius ſextus, qui paulò

paulò antè Clementi ſexto in pontificatum ſucceſſerat, reclamaret, quòd ipſe & Ioannes rex Francus mutuis inter ſe odijs totum Occidentem ſolicitum haberent, ac demũ diſcordiã tam perniciosam ſedare conaretur, Edouardus primo quoq; tẽpore Henricũ Lancaſtriũ ducem Auenionẽ miſit, qui pontificem de ſumma rei controuerſæ doceret, rogaretque, vt ſua autoritate litem terminaret. Miſit & Ioannes ſuos oratores, qui cauſam defenderent. Pontifex auditis legatis, cùm vnam rẽ peterent, hoc eſt, regnum, quod conſortem non patitur, talia mandata dedit: Debere vtrunque regem pertinaciæ finem facere, & ab armis diſcedere, neque amplius fortunam belli periclitari, cùm ſatis eſſent magna vtrinque incõmoda accepta, quæ pro diſciplina habere poſſent, vt reliquos caſus timerent. Atque ita legati cum his mandatis domum redeunt, narrantque ordine omnia.

Hæc vbi vterque rex accepit, tantum abfuit, vt quieuerit, vt etiam longè ardentiſsimè ad arma eundum cum primùm per anni tempus liceret (erat enim hyems) ſtatuerit.

Itaque Edouardus habito nouo militum delectu Edouardum filium principem Vualliæ annum ætatis vigeſimumquartum agentem, iuuenem & indole animi, & virtutum fiducia ferocem, cum valido militum robore in Aquitaniam mittit, eique præfectos copiarum ac conſiliarios dat Ioannem Candium, Robertum Canolum, Francum

Hallum,atque alterum Ioannẽ Dandellum,equi-
tes ſumma prudentia,ſummaq; militaris artis ſci-
entia. Ille vbi eò peruenit,cùm induciæ iã exiſſent,
per Toloſatium agrum erumpens,omnẽ eã regi-
onem vſque Narbonam vrbem populatur, pau-
cis procedere obuiá audẽtibus, ex tot copiis,quæ
ad præſidium prouinciæ, paſsim à Ioanne locatæ
erant,ádeò terror eos inuaſerat: & inde ſecundũ
Garumnã flumen iter tendens,cum bene magna
præda Burdegalam proficiſcitur. Fama interim
huiuſce cladis Auenionem perfertur, vbi põtifex
Innocentius reſidebat,qui mira affectus moleſtia
quòd ſua mandata nihil ponderis apud principes
habuiſſent,duos continuò Cardinales in Aquita
niam miſit, qui & Edouardi principis ferociã ſal-
tem mollirent,& Ioannem regem ob recentẽ ac-
ceptam plagam vlciſcendi auidum compeſcerẽt,
ne dum hic vlciſci tentaret,ille inſtar leonis irrita-
tus maiore exardeſceret ira. Sed ſumma manda-
torum fuit,vt concordiæ in primis inter reges cõ
glutinandæ ſtuderent, ad quos pontifex etiam li-
teras vno exemplo dederat. Ioannes rex interea
duplici cura ſeſe affligtabat: vna erat,quòd Dauid
rex Scotiæ captiuus apud Anglum detineretur, à
quo permagna expectarat auxilia,& idcirco eius
caſus ſummum ipſius animo inuſſerat dolorem:
altera,quòd domeſticis laboraret hoſtibus: ſic e-
nim, vt Liuius ait, malum malo aptiſsimum eſt:
nam cùm pecuniã à populo ſine modo exigeret,

Carolus

Carolus rex Nauarræ cum nonnullis optimatib. id factū palàm improbans, in Normania magnas facere cœpit ſeditiones, ſed Carolo ſtatim capto, atque aliquot principibus qui cum illo ſentiebāt, ſecuri percuſsis, eum populi motum facilè compreſsit; quo celeriter ex animi ſententia expedito negotio, quicquid Francarum virium id temporis erat, in vnum colligit, vt illud opponat Anglo ſæuienti. Qua re aut illis copijs defendi poſſe Frācorum regnum, aut ſpem nullam aliam eſſe, ſatis declarabatur. Itaque vt erat recentis animi, & ob id ferocior, nullam dilationem paſſus, omnem exercitum in Carnutūm fines educit, & qui audiuerat Edouardum principem, qui tunc in Pictonibus erat, in Turones cum exercitu iter habere, ipſe eò præcedit, vt tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, cum hoſte agmine minimè, vti fit, expedito veniente manus cōſerat. Verùm Edouardus animaduertens Francū ſua ſponte ad certamen accedere, quod etiam auebat, vt ne ſuos atque huc atque illuc ducendo fatigaret, eo loci quo erat, caſtra poſuit, eaque vallo muniuit. Superuenit non multò poſt Ioannes, & caſtra adeò prope hoſtem fecit, vt niſi tria millia paſſuum inter bina caſtra intereſſent. Poſtero die ingentibus animis vtrinque ad pugnam ſe accingētes, ad mille paſſus propè accedunt. Quo die pontificis legati adfuêre, qui varias pacis conditiones vtrique principi præponentes, magnopere ſtude-

bant

bant iniurias reuellere, odium delere, & denique à prælio eos auertere. Petebat rex antequam pax vlla fieret multa inhoneſta, quò pauca honeſta obtineret, illud ſcilicet, vt princeps quatuor datis obſidibus, ſeſe cum toto exercitu, vt iam victus ſuæ comitteret fidei. Contrà princeps offerebat ſe paratum eſſe ad reſtituendum loca omnia, quæ paulò antè de eo cepiſſet, vnà cũ captiuis. Noluit rex qui à ſuo malo ducebatur genio, iſtiuſmodi æquas pacis conditiones accipere: vnde tantus repentè ardor inuaſit omnes pugnandi, vt nõ facilè poſtea inter armorum ſtrepitus, rationes pacis audirentur. Tum legati videntes rem eo loci eſſe, vt nihil amplius foret, quod de coagmentatione concordiæ vllius ageretur, etſi dolentes caſtris exceſſerunt. Igitur edito vtrinque ſigno, prælium cõmittitur. Franci equites qui in prima acie erant Carolo Delphino duce, in ſagittarios Anglos qui pro vallo caſtrorum pugnabant, ſeſe concitant, ſed crebris ſagittarum ictibus primò retardati, deinde in fugam verſi ſunt. Quod vbi Edouardus accepit, laxatamque pugnam, & equitatum hoſtium auerſum vidit, protinus equitibus dextera, læuaque emiſsis, in hoſtem ipſe cum peditum robore erũpit. Franci qui in vltima acie erant, turbatis iam ordinibus ſuorumq; fuga perterriti, non vltra ſuſtinuerunt impetum. Capitur Ioãnes rex cum Philippo eius filio, ac nobilibus mille & ſeptingentis, Delphinus fuga ſibi ſalutẽ quæſiuit,

…ſa ſunt eo die ad ſex millia Francorum: prǫda magna alia tum omnis generis, tum auri argentiq; , ſigna militaria vltra centum relata ſunt. Poſtridie facta à ſacerdotibus re diuina, actiſque Deo gratijs, princeps concione aduocata, in conſpectu captiuorum milites collaudat, totumque exercitum donat præmijs, ac inde motis caſtris, Ioannem regem ſumma complexus humanitate cum reliquis captiuis, ſecum Burdegalã ducit, atq; confeſtim patri Edouardo in Angliã ſcribit victoriam populi Anglici eſſe, ac Francorum exercitum capto Ioanne eorum rege, in Pictonibus profligatum. Eſt mira affectus voluptate rex, vt par erat, ob rem bene geſtam, ſed vbi victoriæ fama exiuit in vulgus, tanta fuit omnibus lǫtitia, vt homines vix compotes mentium præ gaudio eſſent. Rex verò in primis Deo acceptam referebat victoriam, quam ob rem primùm omnium egit cum Simone Cantuarienſi antiſtite, vt octo dierũ publicas ſupplicatiões decerneret, id quod maturè factum eſt. Parta eſt tam inſignis victoria XIII. calend. Octobris, anno ſalutis humanæ M. CCCLVI, & cùm regnare cœperat Edouardus XXX.

Princeps haud multò poſt Ioannẽ regẽ cum reliquis captiuis in Angliam ducit, quem vbi appropinquare allatum eſt, tum enimuero omnis ætas, pueri, iuuenes, ſeneſq; currebant obuij: primus enim quiſq; oculis videre captiuos hoſtes,

ſpolia opima demirari,ac auribus tantum gaudium haurire cupiebat. Vſque ad Plimuthum portum,qui in Deuonia eſt, in quem princeps ſe applicuit,continens agmen peruenit.Atque ita princeps triumphantis more, ingenti comitatus nobilium caterua Londinum peruenit, cui Edouardus pater ad pontem Thameſis obuiam factus, inquit: Macte virtute fili, nobiliſsimam victoriā hanc tibi meritò gratulor.Deinde multa charitate Ioannem regem complexus iuſsit ſaluere, bonumq́ animum habere, atque ſibi perſuadere, ſe iure belli captiuum ad eos venire homines,à quibus vt rerum humanarum viciſsitudinem non ignorantibus, humaniter atque liberaliter tractaretur.At victor princeps in vrbem diuerſo apparatu opera & ſtudio Henrici Pichardi prętoris ac ciuitatis ſenatus ornatam, mirifico omnium ætatum gaudio, atque ordinum incredibili concurſu, plauſuq́ acceptus eſt, cunctis generatim eum vna voce in cœlum ferentibus: ab infima autem plebe ita viæ completæ erant, vt vix incedere poſſent equites.Cæterum in maxima lætitia, & exoptatiſsima cōgratulatione, vt in primis Deo gratiæ agerentur, & illo ipſo die ſacerdotes orantes venerunt obuiam venienti principi,& totum biduum poſt ſupplicationibus publicis celebrarūt. Vbi demum ad Vveſtmonaſterium ventum eſt, Ioannes rex ad ædēs ducis Lancaſtri ductus, ibi honeſte vnà cum filio Philippo cuſtoditur. Iſtæ

olim

olim ædes ad Thameſim eo loci fuerunt, quo memoria noſtra Henricus ſeptimus domum hoſpitalem diuo Ioanni Baptiſtæ dicatam poſuit, quē Sauoyam vocant, ita nominatum quondā à Petro Sabaudienſi. Petrus enim pater Bonifacij Cātuarienſis archiepiſcopi, qui Aleonoræ Henrici tertij vxoris auunculus fuerat, vir ſingulari virtute, ad filium in Angliam venit, quemadmodum ſuprà demonſtrauimus, circiter annum ſalutis humanæ MCCXLI. Hunc igitur propter grauitatē prudentiamq́ʒ, rex Henricus humaniter accepit, habuitq́ʒ in conſilio in rebus agendis, ac idcirco tantis auxit opibus, vt ille eo in loco magnificas ædificauerit ædes, quem à patrię nomine Sauoyā dixiſſe fertur. Alij verò captiui partim dimiſsi, pro quibus Ioannes redemptionis ſoluendæ ſponſionem fecerat, partim aliò cuſtodiendi mittuntur. Poſtridie verò ac deinde per aliquot dies, inter iuuenes glorię cupidos fuit equeſtre certamē, quod gaudio & voluptati publicæ finem impoſuit. Interfuit iſti ludicro Ioannes animo quidem triſti, vti in vultu indicia exiſtebant, qualis captiuū decebat, quem cùm Edouardus rex & princeps omni humanitatis officio conſolarentur, rogarēt que, vt lætitiam cum alijs, caperet oculis, ille dolorem quammaximè poterat premens, fertur ſubridendo illud propheticum iā celebre carmen repetiſſe, Quomodo cantabimus canticum in terra aliena? At tota Gallia poſt acceptam plagam cùm

re tum tẽpore longè maximã,nil aliud niſi gemi-tus,niſi ploratus, niſi fremitus incuſantium illius diei fatum,audiebatur. Carolus autẽ Delphinus ſuos conſolando non luctu,ſed conſilio, cura,ſtudio,rebus affectis occurrendum ratus,quãprimũ cũ pontifice Romano egit, vt ſua autoritate pacẽ demũ cum Anglo conficiendã curaret. Quapropter adfuêre non multò poſt ex Auenione, Londinum legati ipſius pontificis, qui demũ pacẽ facerent inter reges, & in primis ad id hortarentur Edouardum, eumq́ monerent memorẽ eſſe debere,res humanas eſſe tales, quæ ad punctum tẽporis in contraria ſemper mutarentur, ac propterea miſericordiã impartiri Ioanni regi, cui nunc, in quẽ ſæuire poſſet, ſi parceret,magnũ profectò ederet clementiæ exẽplum. Eſt igitur de pacificatione toto anno qui ſecutus eſt agitatũ,quæ conuenire non potuit, impetratis tantùm duorũ annorum inducijs.

Inter hæc Edouardus rex miſerat in Britanniam Henricum ducem Lancaſtrium auxilio Ioãni Montiforteſi, qui cum Carolo Bleſenſi iugiter de principatu certabat, vt tandem aliquando omnem Britanniam ſub eius imperium redigeret. Itaque vbi eò dux peruenit, Redones qui paucis antè diebus ad Bleſenſem defecerant,arcta obſidione, acrique oppugnatione premere cœpit, adeò vt illos breui poſt ad deditionem cõpulerit. Quo facto, omnis belli motus ſubitò refrixit:nã

Lan-

Lancaſtrius certior factus inducias in duos annos Franco eſſe datas, nil amplius hoſtile tentauit, ſed confeſtim in Angliam rediijt. His temporibus duo Franciſcani ordinis pſeudomonachi poſt multa malefacta, Londini igne necantur, quòd de religione male ſentirent. Annus qui ſecutus eſt nobilis fuit morte Iſabellæ Edouardi regis matris, fœminæ immortalitatis nomine lõgè digniſſimæ, quippe cuius potentiam nemo ſenſit, niſi aut boni acceſsione, aut leuatione mali. Hęc tamẽ apud nonnullos principes non caruit calumnia, quòd eſſet perſecuta virum, tametſi non nocendi viro, ſed Reipub. ſuccurrendi cauſa, id facere coacta eſt: quare profectò venia dãda eſt, ſi ob amorem patriæ, præ qua reliqua omnia negligenda ſunt, minus priuato officio ſeruierit. Corpus Lõdini in cœnobio Franciſcanorum ſepulturæ datum eſt. Per idem tempus Dauid rex Scotiæ qui hactenus in arce quæ prope pagum Suthantonẽſis comitatus ſita eſt, quem vocant Odiham, in cuſtodia fuerat, poſt annum decimum, quàm fuerat captus, dimittitur, decem millibus aureorum redemptus: impetrauit enim multis precibus Ioanna eius vxor à fratre Edouardo, vt tandem in regnum reſtitueretur eo paruo ære. Equidẽ Dauid ſoluendo non erat, magna de eius bonis iam facta diminutione, qui ſuo populo pecuniam imperare non audebat, cùm Scoti ne belli quidem tempore, ſoleant ſuum principem præter operã,

faci-

facilè pecunia iuuare:nec ex poſſeſsionibus ve-
galia interim ceperat, quæ in belli ſumptus con-
ſumpta erant,id quod cauſa fuit, quamobrē eri-
tus ſit miſſus factus.

Interea Ioannes rex cum filio ad vinoeioru
Caſtrum ducitur, vbi loci de pacis compoſitione
actum propoſitumq; eſt, eius ſummā hanc fore,
vt Angli in perpetuum Aquitania eſſet ijs finibus
ad quos iungerentur Vaſcones, Pictones, Turo-
nes,Sātones,Petracorij,Cadurci,Lemouices,En-
golisſmenſes,Caleti,Ginarum,Bononiæ,& Ponti
uum comitatus, & ipſe Anglus nullum deinceps
neque vectigal penderet,neque iuſiurandū Fran-
co daret,ſed è contrario quicquid iuris in Normā
niam,Andegauenſes, Cenomanosve haberet,il-
lud ipſum remitteret. Francus verò certam pecu
niæ ſummam redemptionis nomine ſolueret,at-
que datis obſidibus,liber domum abiret. Haſce
pacis conditiones Delphinus ac principes Franci
admittere nequaquā voluerunt, quocirca finitis
iam inducijs,ad arma itum eſt. Primùm itaq; o-
mnium Francis hominibus omnis Anglia inter-
dicitur,deinde Edouardus Lancaſtrium cū qua-
dringentis equitibus & mille ſagittarijs Caletum
præmittit,& mox parata tam mari quàm terra in
multos dies ingenti commeatus copia,ipſe ſequi-
tur cum valido armatorum exercitu, qui vbi Ca
letum peruenit,cœpit cum ſuis ducibus de ratio-
ne belli gerendi agitare. Erant qui ſentirent,vt

Ludoui-

Ludouicus Flandriæ comes, qui Ludouico patri in pugna Creſciacenſi cæſo ſucceſſerat, primò ten taretur, ac inde in Franciam iretur. Verùm rex cui decretum erat, aut in Franciæ poſſeſsionem per vim venire, aut eam funditus deuaſtare, non probata ſentētia, ante oēs in Atrebates arma vertit quibus intra triduū deuictis, Rhemos inde petit, poſitiſque prope vrbem caſtris, natalem Chriſti diem ibi agit: exin in Campaniam pergit, & Niuernenſes atque Senonenſes adortus, in poteſtatem redigit: quo facto, in Burgundiones proficiſcitur, quibus tantus inceſsit terror, vt aliquot millia aureorum dederint, ne vaſtaretur ager: igitur ibi paucos dies moratus, dum ſuos à laboribus reficit, ecce pontificis legati ſubitò adſunt, qui de pace iterum locuti: ſed videntes omnia plena odiorum, plena diſcordiarum, plena irarum eſſe, re infecta dolenter abeunt. Tum ille ſublatis caſtris, rectà Lutetiam contendit, vbi Delphinum cum exercitu eſſe intellexerat, vt cum eo aut prælium faciat, aut vrbem, ſi ita occaſio ſuadeat, oppugnet: qui in ſuburbano agro caſtra metatus, Carolo Delphino pugnandi copiam facit. Sed ille recētis cladis in Pictonibus acceptæ nondum oblitus, fortunam periclitari non audet. Quare factis vſque ad muros vrbis excurſionibus, vſtoque latè agro per Normaniam ducens, in Britanniam perrexit, eo conſilio, vt eam iure belli quæſitam vectigalē ſibi faceret, relinqueretque integrā Ioanni genero

Montifortis comiti, qui ipſius beneficiarius eſſet. Cæterum dum hîc æſtiua habet, cum plures in negotio conficiendo difficultates obijcerentur quàm putarat, vt ne militem defatiget, quo recentibus viribus in Lutetiana oppugnatione vtendum ſtatuerat, quieſcit pauliſper, atque non multò poſt Lutetiam oppugnatum reuertitur, poſitisque propè ad mille paſſus caſtris, hoſtes ad pugnã prouocat. Verùm Franci qui ſatis habebant vrbẽ ſeruare, clauſis repentè portis, nequaquam hoſti obuiã fiunt, ſed armati in muris crebras vigilias obeunt, ſe ad laborem conferunt, ad reſiſtendum expediunt, ac ſtationes paſsim militibus dantes vrbem tantùm cuſtodiendam curant. Qua re cognita, Anglus caſtra mouit, ac ad diui Marcelli ſuburbanũ vicum venit: ſed ne eo quidẽ modo ciues, néue præſidium extra vrbem ad certamen elicere potuit, licet miles ipſis portis obequitans, inureret circa ciuitatem paſsim domos, adeò vt videretur omnino à laſſo rixam quærere; velut in prouerbio eſt. Carolus interim omni ſpe bene rei gerendæ deſperata, legatos ad Edouardum de pace mittit. Audiuit rex benignè legatos, cognitisque eorum poſtulatis, reſpondit ſe daturũ pacẽ, ſed illis duntaxat conditionibus, quibus cum Ioanne rege de concordia paulò antè conueniſſet. Quo accepto reſponſo, legati ad Carolũ redeunt. Edouardus verò oppugnationem tantæ vrbis in aliud tempus differendam iudicans, in Carnutũ

fines contendit, quos dum latè populatur, præfectus claſsis Normanicæ cum magno nauium numero, in oram Anglicam ſubitò delatus, in terram noctis ſilentio deſcendit, ac Vincelſeiũ oppidum maritimum oppugnare aggreſſus, ante ſolis ortum, oppidanis omnibus rebus imparatiſsimis ad defendendum ſeſe, expugnat, ac diripit, direptumque incendit, interfectis ſine diſcrimine, etiam impuberibus, non ſine tamen ſuorũ cæde: atq; ita multa abacta præda, cùm videret ex clamore concurſum agreſtiũ fieri, eò vnde venerat, celeriter diſcedit.

Dum Edouardus in Carnutibus moratur, põtificis Romani atque Caroli legati ad eum redeunt: hîc de pace multis vtrobique oblatis cõditionibus, aliquandiu agitatum eſt, quæ ad extremũ conuenit. Leges ferè eædem fuêre, atque anteà præſcriptæ erant, de quibus ſuprà memoraui, excepto, quòd additum eſt, vt Anglus (ſi quibuſdam credimus, qui res eius temporis ſcripſerunt, & pactiones eiuſmodi fœderũ cognitas omnino habere potuerunt) omni hæreditatis iure, quod in Frãciæ regnũ, in aliosve principatus quos in Gallijs ipſius maiores poſſediſſent, ſibi eſſet, Franco cederet; & Francus pariter iure ſeſe exueret, quod in omnes Gallicanas ciuitates, quæ Angli in præſentia eſſent, haberet, ac tam ſui quàm aliorum captiuorum redemptionis nomine, ad certam diem tricies centena millia aureorum ſolueret, datis ob

ſidibus duobus filijs Ludouico Andegauẽſium, & Ioanne Biturigum ducibus, cum alteris duobus ducibus Ludouico Borbonienſi, & Petro Alenconienſi, qui eatenus in Edouardi poteſtate eſſent, quoad promiſſa ſine fraude exoluerentur. Ex priore item formula exceptum eſt, vt Turones & Bononiæ comitatus Franci eſſent. Quibus rebus ita peractis, Edouardus Ioannem regem poſt quartum quàm captus fuerat annum, Caletum perduxit. Incidit hæc regum concordia in annũ ſalutis MCCCLX. & cùm regnare cœpit Edouardus, XXXIIII. Huc poſt paulùm vtriuſq; gentis principes conueniunt, vbi ex communi omnium conſenſu, fœdus iureiurando ſancitur, atque Romani pontificis autoritate ratum habetur, quò in perpetuum inuiolatum maneat, quando per id omnes iam cõtrouerſiæ ſublatæ erant, & nunquã in poſterũ tempus videbantur rurſus erupturæ. His igitur ritè peractis, Ioannes rex dimiſſus in Franciam reuertitur, & Edouardus acceptis obſidibus, in Angliam. Secundum hæc, Edouardus rex iam ſui deſiderij compos, bellorũque curis relaxatus, poſtquam Deo gratias egit, quòd tot vno tempore conſecutus eſſet victorias, diuo Georgio ordinis ab ſe inſtituti præſidi votiuum templum intra Caſtrũm Vindeſorium cõdidit, ibique ſacerdotum collegiũ inſtituit, quod & ampliſsimis locupletauit poſſeſsionibus: item quia eo loci natus erat, regias ædes quoque amplificauit,

plificauit, magnoque ædificiorum apparatu exornauit. Ea tempeſtate quietis tandem à bello rebus, vt ne mortales aliquãdo à metu ac periculis vacui eſſent, peſtilentia ingens orta eſt, quæ multos magnos abſumpſit viros, ex multitudine verò infinita funera fuiſſe tradunt. Sed eam peſtilentiam inſignem mors Henrici ducis Lancaſtri fecit, etenim vir fuit eo tempore domi clarus, foris admirandus, ac rebus omnibus laudandus: is reliquit ſuperſtitem filiam Blancham nomine, quæ poſtea nupſit Ioanni Gandauenſi regis filio, qui per eas nuptias, in ducis ſucceſsit opes. Et Edouardus princeps in matrimonium duxit Ioannam filiam Edmundi comitis Cantij, paucis antè annis ob ſuſpitionem ſeditionis, vt ſuprà eſt dictum, capite mulctati: & quia Edmundus frater fuerat eius paterni aui Edouardi ſecũdi, idcirco cùm ea cognatio nuptias infirmaret, haud prius fieri potuerunt, quàm Romanus pontifex lege ſoluendo vtrunque, id impedimentum ſuſtulerit. Suſcepit princeps Edouardus ex ea duos filios, Edouardũ, qui impuber interijt: & Ricardum, is ad facilitatem ac humanitatẽ natus, auo paterno in regnum ſucceſsit. Ioanna à principio data eſt à patre nuptum priori viro Ioanni Holãdio equiti, ex quo genuerat duos filios, Thomam & Ioannem, quos Ricardus rex, vt infrà appoſitè dicetur, duces fecit. Poſt hæc princeps à patre dux Aquitaniæ factus eſt, qui ſimulatque ob id in eius

verba iurauerat, eò cum vxore ſe contulit. Sub eius diſceſſum, circiter Idus Ianuarij, ventus meridionalis, quem nos auſtrum, Græci Notum vocant, tanto impetu repentè flare cœpit, vt ædificia paſsim deiecerit quamplurima, id quod prodigij loco habitum eſt.

Interea Edouardus rex iam cœperat agere annum ætatis quinquageſimum, qui fuit humanæ ſalutis MCCCLXI. & memor veteris iubilei inſtituti, quod quinquageſimo quoq; anno Chriſtianis celebre erat, decreuit liberalitate aduerſus populum vti. Sed, vt rē planiorem faciamus, ſubijciam breuiter, quare ſuæ ætatis ſolennem iubileum agere voluerit. Bonifacius enim octauus Romanus pontifex anno ſalutis MCCC, iubileum retulit, qui generatim cūctis delicta remiſerat, qui limina apoſtolorum centeſimo quoq; anno adiuiſſent, ſecutus Hebræorum inſtitutum, quòd apud illos, āno iubilei, debitores à creditoribus laxarentur, & ſerui libertate donarentur, quoniā verè liberi dici poſſunt, quibus peccata remittantur. At Clemens ſextus deinde petentibus Romanis conceſsit, vt quinquageſimo quoq; anno iubileus ageretur, cùm in omni mortalium memoria nemo homo id ætatis fuerit, qui iterum Bonifacianum iubileum viderit. Rex igitur cùm eodem anno, quo quinquageſimum agebat ætatis annū, haberet concilium ad Vueſtmonaſterium, poſtquam de concilij ſententia filios Leonellum ducē

Clarentiæ,

Clarentiæ,& Edmundum comitem Cãtabrigiæ fecerat, exules reuocauit, perduellibus pepercit, cuſtodias omnes dimiſit, condonatis maleficiorũ pœnis, leges aliquot ſalutares tulit, priuilegia olim à maioribus populo irrogata, quæ vulgus Magnæ chartæ immunitatis vocitat, de integro conceſsit. Hinc ortum dixerim, vt reges etiam nunc iubileum ætatis colerẽt. Verbi gratia, Rex ſeu regina in annos ſingulos, tot inopes homines in cœna domini, veſtit, eisq; largitiones facit, quot illo ipſo die annos ætatis habuerit. Poſtremò de eiuſdẽ ſententia decretum eſt, vt iudices item atque litigatores, patroni, procuratores, cauſarum cognitores, non amplius Gallicè, vel potius Normanicè, quẽ admodum hactenus feciſſent, ſed Anglicè loquerentur, ac cauſarum actiones, ſententiæ, & cætera acta lingua Anglica latináue conſcriberentur, id quod populo fuit commodo, quippe quem deinceps in cauſis agẽdis non oportuit interprete vti. Eodem in concilio ſenatus decreuit, vt Angli homines tantùm Caletum habitarent. Eam coloniam ſtatim poſt rex deduxit: qui verò ſunt ducti, fuêre viri diuites, qui mercium diuerſarũ, & præſertim lanæ commercio, eum locum emporium totius regni non incelebre fecerũt. Fuit ille annus ſalutis humanæ MCCCLXII. & cùm regnare cœperat Edouardus, XXXVI. At menſe deinde Martio ineunte, Ioannes rex Francus veritus ne negligentia iter amoris & oficij non interrumpe-

ret, ad Edouardũ in Angliam venit, excuſaturus multa, quamobrem nondum ſui promiſsi ſummam compleuiſſet, qui dum de obſidibus liberandis cum eo agebat, in morbum incidit, quo pariter atque animi triſtitia grauiter affectus breui interijt: corpus eius inde funerali pompa nobilium humeris ad Pariſios deportatum, in cœnobio diui Dioniſij more maiorum ſepelitur. Carolus quintus, filius demortuo patri in regnum ſucceſsit. His temporibus Carolus Bleſenſis ſingulari prælio in Britannia à Ioanne Montifortenſi vincitur, ſuis partim cæſis, partim fugatis, ipſe etiã pugnans interfectus eſt. Ita demum Ioannes, fauente & auxilium ferente Anglo, Britanniæ potitus eſt. Cæterũ Caroli memoria apud poſteros ſanctitatis nomine celebris extitit, quòd ille vitã duxiſſet innocentiſsimam.

Iam tum denique otium à bellis partum videbatur, cùm repentè nouam ſumendi belli occaſionem fortuna inuexit, quo ſemper aliquid eſſet, cur minus à cædibus ceſſaretur: nanque Henricus frater nothus Petri regis Caſtellæ ac Legionis, vir ſagacis ingenij, cùm ea tempeſtate animaduerteret Caſtellanos infenſos eſſe Petro fratri, propter crudelitatem, quam in omnes æque exercebat, perpeſſus & ipſe ſæuitiam eius, ad Petrũ Aragoniæ regem confugit. Hîc comiter acceptus in ſpem potiundi regni Caſtellæ adducitur, adeò vt armatorum manum aliquam maturè vnde-

cunq;

tunque comparandam conſtituerit, quòd videbat in Petro fratre nullum eſſe ingenium, nullam rationem, nullam cogitationem, nullam diligentiam, qui ſua auaritia multitudini odio eſſet, qui ſuos nullis præmijs deuinciret, qui aduerſarios nulla arte, aut humanitatis ſpecie leniret: itaque poſtquam cum Aragonenſi de ratione belli communicauit, qui eum ad id hortatus auxilium pollicitus eſt, quòd ipſe à Petro vexaretur bello, in Franciam pergit, vbi non inuito Carolo rege, qui Petro iratus erat, ob diuortium cū vxore haud vllo iure factum, ſicut infrà demonſtrabitur, ſibi Bertrandum Geſquinum hominem Britannum, virum fortem ſociat, eoque duce, bene magnum eorum hominum numerum, qui pace inter Anglum & Francum nuper facta offenſi, latrocinia paſsim facere incipiebant, cogit, ac per Aragoniæ fines in fratrem ducit: cui ne ſuſpitionem afferat, prædicat ſe in Mauros vnà cum alijs militiæ exercendæ cauſa ire: ſed res cælari non potuit. Igitur de fratris aduētu Petrus rex qui nil eſſe quod id tēporis pertimeſceret, cogitabat, certior factus, ſuis ſubitò diffiſus viribus, animo valde infirmo, inter manendi fugiendique conſilium, deficitur, quippe qui nec fugā nec certamen expedire iudicabat: ad vltimum tamen cùm exercitum paratū non haberet, quo ſtaret contrà, placuit ſalutē fuga quærere: ſic ad Edouardum principem Vualliæ in Aquitaniam profugit, eiuſq; auxiliū ſuppliciter

ter implorat. Henricus interea regnum à defenſo-ribus vacuum occupat, ſeque regem dicit. Petrus in Aquitaniam fugiens, ſecum tulit partē theſauri, quam ad manus habuit, quo ſe iuuaret: & filias tris ſimul duxit, Beatricem, Conſtantiā, & Iſabellam, quas ex Maria Padilla reginæ pellice genuerat, vnà cum filio nomine Alphonſo. Hos filios ſua autoritate legitimos antea declarauerat, iuſſeratq́ à populo eo loco haberi, perinde ac ſi nothi non eſſent. Sed Alphonſus paulò antè patris fugā mortuus eſt. Ex Blancha vxore filia ducis Borboníenſis, Petrus nullos ſuſtulit liberos, quam contra ius, ac ſine vlla iuſta cauſa, ab ſe ablegauit, quę non multò poſt mœrore confecta mortē obijt. Fama tamen tenet Blancham pellicis tori æmulę odio concitatam donaſſe virum cingulo, cui ille comperit vim ineſſę magicam, arte cuiuſdam Iudæi inſertam, & ob eam cauſam, reiectam: quod factum à Petro fauorem auertit Francorū. Iſtas tres filias Petrus cùm paulò poſt Caſtellam vnà cum principe armis peteret, obſidum nomine, Baionæ apud Ioannam principis vxorem reliquit.

Edouardus princeps dolens Petri vicē, qui fratris proditione regno deiectus eſſet, pro ſua humanitāte, āc gloriæ conſequendæ, cuius verū geſtum habebat, cupiditate, hominem iuuandū exiſtimat: ſed ne ſibi nimium ſumere videatur, ſi exulis cauſa velit ſe tanto bello implicare, primo quoque die confert de ea re cum Roberto Canolo, & Ioan-

& Ioànne Candio conſilium, ac de eorum ſentē-
tia ad patrem in Angliam ſcribit, narratq; Petrū
regem patria extorrem ad ſe veniſſe rogatū aux-
ilium, & in animo habere illum in regnum reſti-
tuere, ſi modò id ipſe faciendū decernat. Rex Edo-
uardus vbi cognouit Henricum ope Frācorum,
regnum Caſtellæ adeptum eſſe, ac certum habēs
eum ſi regnum diu obtineret, eſſe deinceps illorū
partes ſecuturum, nonnihil etiam motus miſeri-
cordia exulis regis, iuſsit principem id bellum ma
turè ſuſcipere. Princeps accepto patris reſponſo,
maiorem in modū lætatus eſt, quòd oblata eſſet
occaſio exercendi militis, qui nihil æquè atq; pa-
cem & otium abhorrens, vix imperio contineri
pôterat. Poſtquā militi ſuo cauit, ne ſtipēdio frau-
daretur à Petro, nihil cunctatus cum ipſo Petro,
primum in Nauarram pergit, vbi Carolum eius
regionis regem ſibi belli ſocium adiungit, qui etſi
in itinere ſtatim pòſt ſeu volens, nolensve, à Fran
cis interceptus eſt: ſed ea re minimè retardatus, de
inde rectà in Caſtellam cum ingenti exercitu mo
uet, quò incitato agmine, paucis pòſt diebus per-
uenit, cuius aduentus fama iam antea præceſſe-
rat, multumq; timoris hoſtibus intulerat: fit tamē
Anglo obuiam Henricus, & poſitis loco idoneo
ad pugnandum caſtris, ſexcentos leuis armaturæ
equites præmittit, qui hoſtem veniētem interdiu
noctuq; inſectando defatigent. Iſti aliquot leui-
bus prælijs factis, circiter ducentos equites An-
glos

glos occidunt. Sed felix initium, triſtis excepit ſucceſſus: iam enim Nauerretem princeps peruenerat, vbi ſe Henricus intra caſtra continebat, cum facta pugnandi poteſtate, ſuos in aciem duxit. Nõ recuſauit Hiſpanus certamẽ, pugnatur primò vtrinque ſtrenuè, dein ſuperante Anglo, Henricus celeri equo vectus fugam facit, capto Geſquino duce, ac multis alijs Frãcis pariter atque Hiſpanis ordinum ductoribus, & in his Guidone Dennenſi comite, qui Frãco Hallo in diuiſione prædæ obuenit. Deſiderata ſunt circiter ſex Hiſpanorum & Francorum millia, præda verò non admodũ opulenta obuenit. Princeps tanta victoria potitus, vbi Petrum in regnum ſuum reſtituerat, cœpit conquerente in primis milite, poſcere ex pacto ſtipendium. Petrus non inuentis pecunijs, vbi reliquerat, quòd eas Henricus frater paulò antè rapuiſſet, tum ſoluendo nõ erat, quod aliquot dies blandè loquendo comiteſq; appellando diſsimularat, ſed ad extremum cognita eiuſmodi moræ cauſa, ita rurſus conuenit, vt rex Petrus intra quatuor menſes, dimidiam partem ſtipendij ſolueret procuratoribus, quos princeps in Caſtella ob eã cauſam relinqueret, & reliquam intra ſpatium vnius anni, ac interim apud Anglum eſſent tres eius filiæ obſides. His ita actis, princeps Burdegalã victorem exercitum reduxit. Cæterum ea victoria nõ fuit Petro ſaluti, quippe qui ſtatim poſt principis diſceſſum, ab Henrico victus occiditur, ac ita exitum

tum vitæ habuit ſua crudelitate dignum. Atq; Hē ricus deinceps rerum potitus eſt, anno ſalutis humanæ MCCCLXV.

Fuit eo anno vis frigoris ſolito acrior, & come tes per plures dies apparuit, inter occidentem & ſeptentrionem, cuius radij ad Franciā pertinebāt, quaſi demonſtrantes eam paucis poſt menſibus rurſus magnis belli motibus fluctuaturam, perinde vt accidit. Sub idē tēpus, Ludouicus comes Flandriæ cupidus ineundæ gratiæ ab Edouardo rege, vtpote qui duos parietes, vti aiunt, ex eadem fidelia dealbare ſtudebat, venit in Angliam, quem ille benignè accepit hoſpitio, atque abeuntē amplíſsimis donauit muneribus. Is Ludouicus Margaritam vnicam quam habebat filiā, Edmundo comiti Cantabrigiæ regis filio deſpondit, ſed paulò poſt à Carolo rege Franco ſubornatus, eam Philippo Burgundionum duci eius fratri locauit. Quæ res Edouardi animū non minus cōmouit, quàm paulò antè offenderat fuga Ludouici Andegauēſis ducis vnius obſidum, qui dum Caleti quò ductus erat, à præfecto loci humaniter tracta retur, & aliquando animi cauſa, venatum ire permitteretur, inter venationem longius à ſocijs digreſſus, Bononiam celeri curſu ſe proripuit. His temporibus migrauit è vita Dauid rex Scotiæ ſine liberis, cui Robertus Steuartus ſecundus ex ſorore nepos ſucceſsit, qui feliciter regnum obtinuit, cùm etiam nunc id decus in ea Steuartorū

fami-

familia remaneat. Item Simon Cantuarienſis antiſtes moritur, cuius pontificatus decem & ſeptē habuit annos. Is optimus pater vt de Anglica pube bene mereretur, autor fuit collegij Cātuarienſis Oxonij, quod hodie celeberrimū eſt, cùm ſcholaſticorum nobili cœtu, tum doctrinæ frequenti cultu. Succeſsit Simoni Isleppo Elyenſis epiſcopus nomine etiam Simon, qui biennio poſt ab Vrbano quinto pōtifice Romano, qui Innocētio ſucceſſerat, cardinalis creatus, archiepiſcopatu ſe abdicauit: in cuius locum ab eodem Vrbano ſurrogatur Gulielmus Vigornienſis epiſcopus, ordine antiſtitum Cantuarienſium quintus & quinquageſimus. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCLXVI, & cùm Edouardus regnare cœpit, XL. Illo ipſo quoq; anno Gulielmus Vuyhā conſiliarius regis creatur Vintonienſis epiſcopus. Is ſanè vir ornatiſsimus breui tempore Oxonij ſcholaſticorum collegium collocauit, loco magnifico, illudque diuæ virgini Mariæ dedicauit, licet vulgò nouum nuncupetur collegium, & fundos dedit ad victum eorum. Id fecit opus Gulielmus, vt ſui quaſi corporis ſimulacrum informaret, in quo continenter bona deinde nutrirentur ingenia, quæ effigiem aliquam ingeniorum poſteris relinquerent. Non equidem fefellit opinio: nā inde velut ex equo Troiano, viri omni tempore virtute excellentes prodeunt.

Eiuſdem anni facinus multorum annorum

ango-

angorē attulit, quò aliqua ſemper mala tēpeſtas tum Galliæ tum Angliæ impendêret. Siquidem inſtrumentum nouæ diſſenſionis ad vtrunque regem delatum eſt, ex recenti fœderis violatione: ſed in quo culpa reſederit, neutiquam ſatis cōſtat, ſi volumus aut Anglicis aut Francis autoribus credere, qui non minus inter ſe ſcribendo altercationibus aliquando decertant, quàm vterque populus longè fortiſsimè armis dimicarit. Igitur ne nos etiā ad gratiam vel odium aliquid de tāta re ſcripſiſſe dicamur, proponemus veram violati ſacroſancti fœderis cauſām, quam illi tradūt, qui de ſuis temporibus hiſtoriam diligenter compoſuerūt. Poſtquam princeps Edouardus reſtituto Petro in regnum ſuum, non potuit promiſſum ſtipendium militi, vt ſuprà memorauimus, dare, reuerſus Burdegalam, vt ne eum mercede fraudaret, pēcuniæ egens adauxit Aquitanis vectigalia, ac in ſingula hominum capita tributū impoſuit. Re graui ac inſolita Aquitani permoti indignabātur, præſentem rerum ſuarum ſtatum deplorabant, palamque prædicabant ſe non paſſuros ita diu opprimi, qui demum ob id vidêbantur rebellionem facturi, ſi modò autorem inuenirent, cùm eccè tibi, duo fulmina belli Ioannes Armeniacus, & Carolus Petragoricus comites adfuêre, qui maximè omnium contra principem facere non dubitarunt. Ii Carolum regem Francū continuò appellarunt, ad ſenatūque Pariſienſem prouocarunt,

runt, perinde quaſi ad eos pertineret Aquitanorũ adhuc querelæ cognitio. Interea Ioannes Candidus cum alijs principibus, qui ex ea re ſeditionem fore proſpiciebat, principẽ orabat, vt de negotio deſiſteret. Verùm ille militum tantũmodo rationem habens, de ſententia deduci non potuit. Ita Carolus data occaſione perſequendi inimicitias, quas ſecreto cũ Anglo habebat, comitũ cauſam ſuſcipit, ſed primùm omnium datis prædibus, obſides ab Edouardo recipere conatur, ac dein legatos in Aquitaniam mittit, qui principi diẽ dicãt, quo Lutetiam veniat cauſam in ſenatu dicturus. Legatis mandata executis princeps reſpõdit: Dicitote Carolo, me breui cum quinquaginta armatorum millibus Lutetiam venturũ. Et his dictis, abeuntes legatos in itinere retineri iuſsit, ne per eos hoſtẽ præmoneret. Quocirca comites audaciores effecti, ſumptis repentè armis, populos paſſim ad defectionẽ ſolicitant, & ante alios Cadurcos ad id alliciunt. Secundum hæc, Carolo regi qui videbat ad arma iam veniendum eſſe, ita creuit animus, vt primo quoque tempore Edouardo regi per nuntios bellum indixerit, qui & ipſe ſtomachatus, Carolo per eoſdem nuncios, ſe ſuo tempore in armis fore ſignificauit. Atque ita bellum vtrinque ſummo ſtudio comparatur. Hæc de fracto fœdere ſcribere habui. Iam antea princeps de noui belli motu patrem fecerat certiorẽ, ſed quia id temporis non bellè ſe habebat, tentatus

tus

tus valetudine, in quam inciderat in Hiſpania, idcirco non potuit ſtatim ire obuiam iniuriæ à rebellibus factæ.

Iſta vbi rex cognouit, conuocato ad Vueſtmonaſterium principum concilio, coràm de toto negotio docuit, ſic locutus: Hodierno die principes rem vobis ſum expoſiturus magni quidem momenti, ſed vobis minimè nouam, ſi Francorum vnquam naturam cognitam habuiſtis: habuiſtis autem ſæpiſsimè. Abhinc ſex annos, pacem orāti Franco dedimus terra marique victo: is ex illo non ceſſauit clandeſtina inire conſilia, quomodo aliquod nobis graue exhiberet negotium: quippe primùm omnium Margaritam Ludouici Flandriæ comitis filiam, Edmundo filio pactam, Philippo Burgundionum duci locandam curauit: deinde Ludouicum Andegauenſium ducem, vnū ex obſidibus, contra ius fœderis, fugientem recepit: nuper Aquitanos de vectigalibus diſceptaturos ad ſe venire paſſus eſt, perinde quaſi nō antea omni iure quod in eos habuerat, ſeſe penitus exuiſſet, nobiſq; ceſsiſſet. Quid, quòd ei audacia tantùm dedit animi, vt principi Edouardo diē dici iuſſerit? Caducos ad defectionem ſolicitarit, ac [illegible] receperit? tertio loco bellū nobis indixerit, perinde ac ſi de noſtra gente conſueſſet frequētes agere triumphos? Atque ita violato turpiter fœdere, in noſtra etiam capita inſultare non dubi[illegible]. Quare vt ne quid de iure aut legibus noſtri

M. regni

regni diminuiſſe dicamur, iam nunc ius in Franciæ regnum mihi iuſtè atque ſanctè reſumo, & in animo eſt proſequi iniuries, ac non antè finē belli facere, quàm nomini noſtro infeſtiſsimum hoc hominum genus perenneque inimicū perdomuerimus. Et hoc mei conſilij eſt. Cæterum ſupereſt, vt vobis cordi ſit, veterem militiæ gloriam retinere, propulſare iniuriam, gentē crebrò veſtris armis victam, tandem aliquando ſub noſtrum redigere imperium, id quod facilè fiet, ſi auxilium ferre libuerit. Talia dicentē, cuncti Angliæ & Frāciæ regem ſalutantes, non oportere plura loqui conclamant, vnoque conſenſu pollicentur ſe omnibus omiſsis rebus, bello iam indicto fortiter operam nauaturos, ac vim vi illatam pro ſua parte defenſuros. Rex dimiſſo concilio, ac ſingulis nominatim gratijs actis, deinde Ioannem filium Lancaſtri ducem cum ijs quas habebat expeditas, copijs Caletum præmittit, ipſe interim maiores domi parat. Lancaſtrius Caleto mouens, non longè à Morino (vocant hanc vrbē hodie Terrauanam) caſtra ponit, qui continuò obuiam habet Philippum Burgundiæ ducem magnis ſtipatum copijs, quē facta pugnandi poteſtate, ad certamē inuitat. Verùm Philippus nolens ad manus venire, de media nocte, ſublatis caſtris, diſceſsionem fugæ ſimilem in Pariſienſem agrum facit. At Lancaſtrius ſpe pugnandi abiecta, inde digreditur ac Rothomagum vſque omnem populatur agrum,
&

& ea præda contentus dum Pontiuum reuertitur, in medio itinere capit Hugonem Caſtilionenſem, cum aliquot equitibus, qui ſpeculandi gratia circumuagabatur. Moratur Lancaſtrius aliquot dies ad Pontiuum, & quia populum minimè ſuſpectum habebat, quòd diu ſub Anglico imperio fuiſſet, non cognouit eius conſilia, quæ iam tum de rebellione facienda agitabantur, quare in Angliã hyeme iam ineunte reuertitur, vbi de totius belli ſumma agebatur. At Pontiuenſes poſt ducis diſceſſum, autore Guidone diui Pauli comite, omni ilicò deiecto præſidio, ad Francum deficiũt: atque ita longè nobiliſsimus comitatus à Franco receptus eſt, poſt annos centum & duodecim, quàm dotis nomine Edouardus primus illum acceperat. Vſu veniſſe hoc Pontiuenſibus admodum mirum eſt, & eis, qui à regibus Anglis honores accepiſſent, vt Anglorum patria incolumi, fortuniſque omnibus, maluerint per proditionem ſe Francorum fidei dare, quàm ſub ſuorum regũ ditione manere. Sed naturæ hominum attribuẽdum eſt, quòd illa vt pluſimum prioris rerum ſtatus etſi minus felicis auida, ſemper ſit præſentis faſtidiens, vel quia ea duce, nos facimus, quòd pecudes, quæ diſpulſæ ſui generis ſequuntur greges, ac vt bos armentum, ſic Gallus Gallũ, & Anglus Anglum ſequitur. Hæc iactura comitatus portendiſſe viſa eſt nobilis reginæ mortem: nam eo ipſo tempore Philippa Edouardi vxor occidit,

cuius mors totum regnum dolore oppleuit. Fœmina hæc probatiſsima Anglicam iuuentutem ſuis opibus ad virtutem pariter excitare ac iuuare cupiens, inſtituit Oxonij collegium, magnificis cum templo extructis ædibus, vt ibi ſcholaſtici & religionem & literas ſimul colerent, ex quo reginæ collegium eſt dictum. Rex vt primùm vxoris funeri iuſta perſoluit, de Pontiuenſium defectione cognoſcit, qui licet duplici dolore perculſus, nihilo tamen ſegnius rebus ſuis prouidet, vacat, inuigilat: itaque confeſtim Robertum Canolum cum eo exercitu, quem toto anno conflarat, Caletum mittit, qui vt primùm ver appareat, in Francos ducat, cùm ipſe interim domi ſubſidia rei nũmariæ comparat. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCLXVIII, Edouardo regi omnino infelix, eò quòd ei vel alia id tẽporis inciderit calamitas.

Sanè circiter anni initium Leonellus eius filius dux Clarentiæ, amiſſa Eliſabeth vxore, ſponſalia fecit cum Iolantide Ioannis Galeatij primi Mediolanenſium ducis ſorore, eiuſque rei gratia Mediolanum profectus, ſplendidiſsimis nuptijs ſe cum puella coniugauit, qui cùm paulò poſt domum rediret, in itinere mortem obijt, filia vnica ſuperſtite, nomine Philippa, quam ille ex priore vxore ſuſceperat. Ea puella Edmundo Mortimerio comiti Merchiæ poſtea nubit, ex qua Edmundus Rogerium creat, Rogerius Annã, quæ in Eboracenſium ducũ familiam nupta, genti hæreditatem

tatem regni importauit, quemadmodum alibi planius fiet. Cæterum cùm partim vetuſtate, partim ſcriptorũ negligentia, iam omnibus incognitum eſſet, vnde duces Clarentiæ nominarentur, nos idcirco eatenus veſtigauimus, quoad tandẽ aliquando inuenimus originem, quãuis ob oculos fermè latêret, quæ ne rurſum in tenebras incidat, genus ipſius Eliſabeth prioris Leonelli vxoris, à qua hæreditas Clarentię principatus duci venit, demonſtrandum ducimus. Vixit olim cum rege Ricardo primo eques honeſtus, nomine Ricardus, Clarentiæ dominus. Clarentia eſt pagus nobilis comitatus Suifolchiæ, ad fines Eſſexiæ comitatus, vbi fluuius Clarentius alterũ ab altero diſcriminat, munitus valida arce, quæ nunc bona ex parte diruta eſt. Ricardus Gilbertum creat: is deinde Gilbertum, qui factus Gloceſtriæ comes, in matrimonium duxit Ioannã Edouardi primi regis filiam. Gilberto orta eſt Eliſabeth, ea nupſit Ioãni Borgth equiti, ex qua ille Eliſabeth genuit, quæ cum Leonello nupta eſt. Ita hæreditas Ricardi equitis Clarentiæ domini, ab Eliſabeth filia Ioannis Borgth vltima eius hærede Leonello venit, vnde ille à patre dux factus, Clarentiæ cognomẽ ſumpſit. Id poſtea manſit nonnullis alijs ducibus: nam Thomas Henrici quarti filius, & Georgius frater Edouardi quarti regis, duces Clarẽtiæ dicti ſunt, licet eius loci poſſeſsionem neuter habuerit: quia Anglis mos eſt, vt eiuſmodi tituli arbitratu

principis dentur,etiam ſine poſſeſsione locorum, è quibus ipſi tituli petantur. Quare rex ſolet ijs qui nihil in eo comitatu habeant,ex ſuis vectigalibus dare quotannis aliquam pecuniæ ſummam, in poſſeſsionis loco. Sed oratio ad ſuum redeat exorſum.

Aderat iam annus ſalutis humanæ MCCCLXIX,& ab eo quo Edouardus regnare cœpit,XLIII, cùm Canolus ſtatim vt copia pabuli eſſe cœpit, ex hybernis deduxit exercitum, & ſe Caleto commouens,quà commodum iter in Andegauẽſes per Pariſiorum agrum erat,rebus Aquitanicis quæ in maiore periculo verſabantur, auxilio ire conteudit. Is Rhemos primùm,Sommam & Oſam flumina traijciens, armis adoritur, & quia vrbs bene communita nullam ſpem expugnandi per vim,in præſentia præbebat,agrũ latè populatur: inde omnibus copijs, triplici inſtructa acie, Lutetiam proficiſcitur, & ſub muris vrbis,ad Iudæam vicum conſiſtit, ac ibi pauliſper ſub armis moratus fuit æquo loco Pariſienſibus, qui omnis generis expeditam armatorum manum intus habebant,pugnandi poteſtatem. Poteſtate facta, Pariſienſes nihilo ſecius intra muros ſe continent. Canolus vbi cognouit per Francos ſtare, quò minus prælio dimicaretur, iter incœptum conficere pergit: iam ad Ligerim propè ventum erat,cùm miles effuſe agros paſsim vaſtare cœpit, atque dulcedine prædę longius vagari. Interea Bertran-

Bertrandus Geſquinus ſuperuenit, quem in bello Hiſpano à principe Edouardo captũ,vti ſuprà oſtendimus,Carolus rex Paulò antè pretio redemerat,magiſtrumque equitum fecerat,& eos Anglos qui per agros palantes prædam faciebant, aggreſſus,non exiguum numerum interficit, amplius centum capit : reliqui fugæ ſe mandantes, ægrè ad caſtra incolumes peruenerũt. Qua victoria ſublati Franci, quòd primo aduentu tot ex hoſtibus interfeciſſent, audacius ſubſiſtere, nonnunquam etiam ad caſtra vſque, Anglos prælio laceſſere cœperũt. Robertus cõſultò pugna ſuperſedebat,quòd in caſtris diſcordia orta erat, quod omnibus iuxtà nocuit: nam non multò poſt conſerta bis cum hoſte manu,male pugnarunt. Robertus cum ſuis in Pictones profectus,ſe principi iunxit,qui iã morbo afficiebatur, & officio fungi non poterat,cui ob id Roberti, tametſi milite diminuto,aduentus gratiſsimus fuit.Ad id tempus plures Aquitaniæ ciuitates,quas pecuniarum exactionibus princeps acerbè oppreſſerat,defecerãt, ea labe à Lemouicibus facta, qui poſt Cadurcos primi ſe Franco dediderunt. At poſt iter Canoli, vbi rei geſtæ fama per regionem peruaſit, cum ea rebellio ita creſcere cœpit, vt princeps ſatis haberet,& conuenientes cõtra ſe inimicorum manus diſsipare,& reliquos in fide continere. Hæc vbi Edouardo regi nuntiata ſunt, confeſtim Ioannẽ ducem Lancaſtri, & Edmundum comitem Can

tabrigiæ filios cum expeditis copijs in Aquitaniā mittit ſubſidio principi, ij ſequunda nauigatione vſi, celeriter eò perueniūt. Princeps interea Lemouicum vrbem quæ illius defectionis caput fuerat oppugnabat, quam ſub aduentu ducis, per vim expugnauit, atque diruit, interfectis ad vnum omnibus, qui intus fuerant, ac arma mouerant, vt eiuſmodi crudelitatis exemplo reliquas ciuitates in fide manere commonefaceret. Poſt Lemouicū vrbem dirutam, princeps quia multis neceſſarijs rebus reuocabatur in Angliam, dato imperio tuēdæ prouinciæ duci, ad patrem proficiſcitur. Rex tot ſimul acceptis detrimentis, concilium principum conuocat, quo in concilio pecuniæ, & quæ belli vſui neceſſaria erant, de principum voluntate imperata ſunt. Per eos dies Carolus Nauarræ rex ad Edouardum in Angliam tranſiuit, ſeque eius partes ſecuturum promiſit; ſed fidem facere non potuit: is equidem paucis antè annis ſocius fuerat belli, quod Edouardus princeps in Hiſpania fecerat, vt antè dictum eſt, & in itinere non inu[illegible], vti multorum opinio ferebat, à Francis captus, ſe pretio redemit, qui tunc cum eis rurſus inimicitias gerebat, verùm non multò poſt cum illis in gratiam rediJt, quod indicio fuit, non eſſe homini temerè fidendum. Item Vrbano quinto Romano pontifice per legatos agente, de pace cōcilianda agitatur, quæ nullo pacto conu[illegible]

Eſt poſtea variè ac perquā valde inter vtrūq;

populum

populum armis certatum, cùm pro ſe quiſque ſua aut retinere, aut recipere conaretur, & ex factionibns Aquitanorum, omnia varia euaderent. Itaque Robertus Canolus, Thomas Spenſerius, Ioannes Triuettus, & Hugo Haſtyngius partiti inter ſe copias, alij alia oppida recipiunt, quædam nequicquam tentant, oppidanis fortiter reſiſtentibus, vt qui timebant, ne ſibi rebellio antè facta fraudi eſſet. Alia parte Ioannes comes Penbruchi magnis inſtructus copijs, nonnulla etiam loca recuperat, ſed cùm animaduerteret hoſtes qui in proximo erant, trepidationis ſignificationem facere, modò inconſtanter prodeundo, modò immoderatè circumeundo, caſtra imprudenter adortus profligatur. Ioannes quoq; Candius Pictonum præfectus, magnam Francorum manum vrbem aggredi conantē in fugam diſsipat, verū ipſe vulnere ictus poſt paulùm interijt. Amiſſo tanto belli duce, Lancaſtrius ingentem accepit dolorem, & in eius locum Thomam Percium protinus ſubſtituit. Secundum hæc, Canolus à Lancaſtrio Caletum remittitur, vt alia in parte hoſtes in bello habeat, & ſi vllam faciat ſucceſſus ſpem, tentet armis Pontiuenſes. Is itaque per fines Pariſiorum iter faciens, in Ambianos venit. Et quia præ iſtius viri virtute, cæteri Anglici duces minus Francis formidoloſi erant, idcirco Geſquinus relictis locis opportunis præſidio, Canolum ſequitur, modò poſtremum agmen carpens, modò à

latere

latere inſiſtens. Interdum nonnulla in itinere leuia fiunt prælia, multis vtrinque cadentibus. Verũ cùm nullus felix appareret proceſſus, Canolus depoſito tentandi Pontiuenſes conſilio, ſe Caletũ contulit, & Geſquinus retrò abiuit. Ita alternis aſpirante fortuna, ſatietas cædium tam Anglum quàm Francum ſenſim capiebat, vſque eò, vt vterque eorum cuperet iam manus abſtinere. Carolus rex interim Rothomagi erat, ac ſtudio parabat claſſem, qua poſt exactam hyemem, quæ iam inſtabat, exercitum in Angliam traduceret, ſi ita res depoſceret. Cuius rei Edouardus optimè gnarus, rem nauticam pari diligentia curabat. Cùm igitur milites iam hybernatum vtrinque ierant, interea Lancaſtrius cum Edmundo fratre in Angliam venit: is amiſſa paulò antè Blancha vxore, Conſtantiam alterã Petri regis Caſtellæ demortui ſuperſtitem filiam cui regnũ Caſtellæ debebatur, in matrimonium ducit: altera verò Iſabella nomine Edmundo comiti Cantabrigiæ locatur. Iſtæ duæ puellæ vnà cum Beatrice ſorore maxima natu, quæ Ferdinando Petri regis Luſitaniæ filio deſponſa paulò antè Baionæ mortem obiuerat, erant apud Ioannam principis vxorem in Aquitania obſides, vt ſuprà diximus, quandò pater interfectus fuit, quæ poſtea in Angliam ductæ bene habitæ cultæque ſunt. Dux ſimulatque Conſtantiam vxorem duxit, ſe regem, & eam reginam Caſtellæ appellaſſe cœpit, exin id regnum armis recupera-

recuperaturus, quod non multò pòſt tentauit,
pront infra dicetur.

Interea in Britãnia ſeditione laborabatur, quòd bona nobilitatis pars iam inde vſque ab interitu Caroli Bleſenſis, cũ Franco ſecretò ſentiret, quod tamen Ioannes dux comperit, timenſq; inſidias rogauit Edouardum ſocerũ, cuius, vt ſuprà diximus, Mariam filiam in matrimonio habebat, vt ſibi ſubueniret. Edouardus exiſtimans eam rem non parui eſſe momenti, ac idcirco nequicquam deſerendam, continuò Canolum qui Caleti erat, naui in Britanniam adiutorem duci ſummittit, vt eius autoritare eatenus Britanni in officio tenerentur, quoad exacta hyeme, copias eò traduci liceret. Canolus vbi in Britanniam peruenit, vidẽs rem in periculo eſſe, & diligentiã requireret, conſulit duci, vt ille ipſe in Angliam proficiſcatur rogatum auxilium, quoniam nemo homo aliena vt ſua diligenter negotia gerit. Dux itaque ſumma imperij Canolo tradita, in Angliam aduolat, docetq; regem de præſenti rerum ſuarum ſtatu, atq; in primis auxilium rogat, quod, velut infrà explicabitur, facilè impetrauit. At vbi rex Carolus per exploratores cognouit, Lancaſtrium ab hybernis diſceſſiſſe in Angliam, & ducem Britannum eòdem aduolaſſe, ratus non multum abeſſe ab eo, quin & tota Aquitania & Britannia potiri poſſet, nouas protinus conſcribit copias, atq; cũ iis Geſquinum hybernis nondum peractis, ire iu

bet

bet primùm in Pictones, deinde in Britanniam. In pari fortuna, in vno atque altero loco rem proſperè geſsit: nam primo ſuo acceſſu, Pictones proximè animo alienatos ab Anglo ob exactiones pecuniarum, in fidem recepit, ac omnem occupauit Britanniam, præter Breſtum & Deruallum, quæ loca in Ioannis ducis fide permanſerunt, ſed non multò pòſt Deruallum etiam expugnauit. Atque ita ſolum Breſtũ quod Canolus defendebat, pertinaciter reſtitit. His actis, Geſquinus furtim & itineribus propè deuijs, Rupellam petit, quò etiam poſt paulùm Ioannes Biturigum dux adfuit, qui ſimul iuncto exercitu oppidum obſidet, & ne oppidanis naualis ſubſidij habendi ſpes vlla ſit, néve fugiendi pateat aditus, naues quas confeſtim cogere poterãt, circa portum diſponũt. Edouardus rex certior factus de obſidione Rupellæ, claſſem quadraginta nauium continuò duce Ioanne comite Penbruchi, qui paulò antè cum Lancaſtrio domum redierat, mittit, vt terra & mari ſuis ſuppetias ferat. Interea Henricus Caſtellæ rex qui inimicum gerebat in Anglos animum, auxilio miſit Carolo regi Ambroſium Bochanigrum, virũ ſtrenuum, ac cum eo aliquot belli duces non cõtemnendos, cum multis nauibus tam viris quàm armis bene inſtructis. Is ex Hiſpania digreſſus breui in portũ Rupellæ defertur, qui à ſuis, quos ſpeculatorijs nauigijs paulò antè ad colluſtrandum mare foras miſerat, certior factus Anglicã claſſem

appro-

appropinquare, protinus extra portũ egreditur, atque diſpoſitis nauibus ex vtraq; parte ſinus, qui ante portus ingreſſum, latè in altum patet, inſidias tendit. Adfuit non multò pòſt claſsis Anglica, quæ tota nocte ſequundo vſa vento ſub lucem eò delata eſt. Vbi naues ſinum intrare cœperunt, Hiſpani dextra læuaq; vno ferè tempore, in Anglos qui confecto iam curſu, non ſe ſtatim ad pugnam accingere, ſed aliquãtulum quieti dare meditabantur, ſeſe incitant. Angli repẽtina re permoti, ſubitò arreptis arcubus atque ſagittis, multa eminus hoſti vulnera inferunt. Veruntamen vbi cominus pugna iũctis nauibus fieri cœpit, paſsim gladijs interficiuntur, quippe qui ſpatium armãdi ſui non habuêre: ſic nulla ex nauium numero euaſit, quin fuerit aut depreſſa, aut incenſa, vel capta: homines itidem aut occiſi, vel capti ſunt, & cũ ijs Ioannes præfectus. Ac ita Anglus qui ſuperioribus annis inſignem calamitatem Henrico intulerat, parem ab eodem in præſens accepit. Incidit hæc clades in eum annum, qui fuit humanæ ſalutis MCCCLXXI, & cùm regnare cœperat Edouardus, XLVI.

Rupellani interim deſperatis præſentibus auxilijs, nihilòminus oppugnationem acriter tolerabant, cùm Edouardus rex cognita ſuorum clade, quia filius princeps valetudine propè perdita affiſciebatur, ſibi eundum ſubſidio ſuis ſtatuit, qui non cunctandum ratus in tanta re, omnes copias

quas

quas raptim cõparare potuit, ad mare præmittit, ac vnà conſcendere naues vndique conductas iubet: ipſe inde ſuos ſecutus, vbi naues ad iter paratas cognouit, ſignum dedit proficiſcendi, qui vento ſequundo ſatis vehementi profectus, celeriter è conſpectu terræ iam ablatus erat, cùm ventus momento perincommodè mutatus eſt, ita vt ad terram redire compulſus ſit, & cùm ventum contrarium continenter perflare videret, mutato conſilio, copias omnes duce Ioanne Lancaſtrio, Caletum traijcere iuſsit, vt ille approperandi cauſa, quaquauerſum ferrum viam patefaceret, ſuis auxilio iret. Itaque dux inſtructo agmine in Burgundiam, quò primum tetenderat iter, ſine vllo impedimẽto peruenit, populatis agris, ac vicatim inflãmatis ædificijs, quacunque ierat. Hîc aliquot dies ad reficiendum militem dum moratur, Franci trãs Ligerim paſsim inſidias ponũt, quò hoſtẽ itinere prohibeãt. Quodvbi dux per ſpeculatores cognouit, magnis diurnis, nocturniſque itineribus contendens, Ligerim tranſire maturat: qui vt in Biturigum agrum peruenit, tripartitò exercitũ ducit: in prima enim acie equites leuis armaturæ cum parte ſagittariorum locat, in altera pedites, cum parte equitatus grauis armaturæ, vt alas vtrinque faciant, in qua ipſe erat: in tertia, quæ duas præcedentes ſequatur, reliquum equitatum cũ ſagittariorũ parte reliqua ponit, qui exercitus ad triginta millia hoĩm fuiſſe fertur. & ita quatucũ-

quę poteſt itineris efficiens, in Pictones pergit. Frãci paſsim Anglos modò in primo, modò in nouiſſimo agmine laceſſebant, dux tamen manum à prælio abſtinens iter continuabat, ſed cùm ad Pictones adhæreſcere cœpit, tenens memoria illius populi proditiones, tum demum ſuos quacunque incederent, pugnare, vaſtare, incendere omnia iuſſit. Qua de re Franci qui ibi in præſidio erant, perterriti, ad loca munitiora raptim confugerunt. Ipſe verò nihil de via recta egreſſus, agris quacunque inceſſerat populatis, ac oppidis nonnullis incenſis, Burdegalam peruenit incolumis. Eius aduentu cognito, & Rupellanis ſtudiũ defenſionis maius acceſsit, & hoſtibus eadem de cauſa, ſpes potiundi oppidi deceſsit. Quare dux Biturigum relicta continuò obſidione, in Pictonum fines pedẽ retulit, vt eum populum Anglorum armis etiam territum confirmaret. Lancaſtrius collaudatis generatim Rupellanis, ac eorum ſigillatim principibus actis gratijs, pro ſeruata fide, remuneratóque præmijs toto præſidio, reliquos populos ad defectionem ſpectantes in officio continere ſtudet. Itẽ per idem tempus, vel paulò antè eſt nauali prælio dimicatum inter Anglum & Flandrum, qui cum Franco ſentiebat, & victoriam Anglus obtinuit. Sed ſtatim pòſt conciliata inter eos pace, bellum nequaquam latius ſerpſit.

Deteſtabatur interea omnibus precibus Gregorius vndecimus, qui triẽnio antè in Vrbani demortui

mortui locum pontifex Auenione factus ſucceſſe rat, regum diſcordiam, quòd Reipublicæ Chriſtianę calamitoſa cũ primis eſſet. Is miſsis ad Biturigum vrbem legatis, iuſsit & eò principum cõuenire oratores, qui præſtò fuerunt. Multa legati pontificis nomine coram pronuntiarunt, quamobrem ab armis eſſet maturè diſcedendum: multas propoſuerunt conditiones, quas vterq; princeps & dare & accipere deberet, idq; multis verbis. Atqui animis commotis nihil videbatur æquum, vt quibus illud certum ſtaret, finire cõtrouerſiam armis. Ac ita deſperato negotio, legati ad pontificem redierũt. Rex Edouardus interim habuit Londini ſuorum principum concilium, quo in concilio cùm eſſet ſtipendium in militem petiturus, voluit omnes ad id libenti animo dãdum beneficio quopiam hortari, adducereq; itaque populo nonnulla irrogauit priuilegia, ſacerdotibus verò iureiurando promiſit, per ſe non ſtaturum deinceps, quò minus eſſet integrum, optare ſibi quos vellent epiſcopos, aliosq; præfectos, atque idẽ à Romano pontifice concedendũ ſe curaturũ. Pontifex Romanus tùm primùm illud conceſſiſſe videtur, cùm etiã nunc apud Anglos nihil poteſtatis habeat, in eligendis epiſcopis, ſed tãtùm à principe deſignatos faciat. Sic reges ſuo conſtanter vtuntur inſtituto, quippe qui ſuo arbitratu epiſcopos deſignant, id quod Edouardo ipſi paulò pòſt vt faceret, eſt perſuaſum ab ambitiosis ſacerdotibus.

ſacerdotibus. Porrò illi in aula diu verſati, cùm nõ ſperârent poſſe ſe tam facilè ſui ordinis honores de collegarum ſententia, quàm à principe conſequi, & pontificis & regis irrogati priuilegij vt ſibi minimè commodi, autores violandi extiterunt. Atque ita res priuata publicam ſuſtulit. Ad Edouardum redeo. Rex poſtquam ſic cunctis gratificatus eſt, patres ex eius animi ſententia, pecuniã ad neceſſarios belli ſumptus faciẽdos imperarũt, cuius magnam partem ſacerdotes ſoluerunt, collato ex decima tributo: tum enim primùm annui fructus omnium poſſeſsionum ordinis ſacerdotalis æſtimati ſunt, ac ſecundùm eam æſtimationem, poſtea ſacerdotes cùm regi, tum Romano pontifici decimas ſoluerunt, cùm antea quiſq; ex decima vectigalium, quæ in ſingulos annos caperet, tributum conferret. Quapropter ea æſtimatio poſtea ordini damno fuit, cùm fructus multorum ſacerdotiorum ita diminuti ſint, vt decima interdum quintam partem abſorbeat. Fuit is annus humanæ ſalutis MCCCLXXIIII, & cùm regnare cœpit Edouardus, XLVIII. Quo anno Guilielmus Cantuarienſis antiſtes moritur, cui ſucceſsit Simon Londinenſis epiſcopus, ordine Cantuarienſium antiſtitum ſeptimus & quinquageſimus. Iam tum obſoleuerat decretũ illud, quo conſtitutum erat, vt epiſcopi à ſacerdotũ collegijs eligerentur, quandoquidẽ Simõ Cantuarienſis & alij deinde epiſcopi non ſacerdotum

ſuffragijs,ſed pontificum Romanorum, regumq; arbitrio & autoritate deſignati factiq; ſunt, donec ad extremum ita vſu venit, vt ſoli reges Angli epiſcopos deſignarent,& epiſcopi minores præfectos facerent. Ac ita demum Romanus pontifex paucis pòſt annis,omne ius quod ei olim fuit in Anglia in epiſcopos, ac alios præfectos creandos,habere deſiuit,quemadmodum vel breui poteſtatem imperandi ſacerdotiorum decimas amiſit. At neutrum Angliæ malo fuit, quandò illa per id minus omnino ſuas opes alienigenis hominibus deinceps impartire coacta eſt, id quod iã tũ deguſtare cœpit: ſiquidem in eodem conuentu, autore Edouardo,de concilij ſentẽtia, lex lata eſt, quæ vetuit cunctos mortales in poſterum tempus impetrare vbiuis gentium Anglicana ſacerdotia à Romano pontifice,aut cauſas,niſi per appellationem,ad eundem deferre, conſtituitq; pœnã immanem contrà facientibus, quam & ad illos etiam peruenire voluit, qui talia audenti adiumẽto eſſent. Quod quidẽ decretum poſteriores reges non modò ſeruandum paulatim curarunt, ſed puniendi ſeueritatę multò ſemper terribilius reddiderunt,cùm pœna eiuſmodi ſit, vt violator legis & bona amittat, & ipſe in æternas carceris tenebras abdatur. Sed reo datur tempus duorũ menſium,antequam ad cauſam agẽndam aggredi cogatur, & ex eo, lex prouiſionis, ſiue de præmoneri vocitatur, tametſi vulgò de præmuniri

nuncupa-

nuncupatur, quòd illa ſcilicet tali pœna ita præmunita ſit, vt perrumpi nequeat. Cæterum lex non manſit in ſuo inſtituto, quandò nunc tot gerit horrida tela manu, vt perdiſſicilè ſit ea vitare, proin non vtique iniuria inſtar mortis timetur. At vbi Gregorius vndecimus, qui id tẽporis Romanus erat pontifex, de ea re reſciuit, valde multũ reclamauit illud aliud eſſe nihil, niſi Chriſtianã eccleſiam diuidere, niſi religionem exinanirẽ, niſi ius faſque delere, ac concilia omnia deniq; reſcindere: quare primo quoq; tempore cum Edouardo egit, vt legem tolleret. Exin orto ſchiſmate, nõ fuit pontifex, qui tale quid curaret, donec poſtremò Martinus quintus ſuper ea re, literas vehemẽtiores ad Henricum ſextum regẽ ſcripſit: ſed vtrique vnum datum eſt reſponſum, nõ poſſe reſcindi decretum concilij, ſine autoritate cõcilij, & propterea futurum eſſe, vt tale concilium quamprimùm haberetur, quod tamẽ poſtea nunquã eſt habitum. Anno eodem moritur Ioannes Eboracenſis archiepiſcopus, cui ſucceſsit Alexander Neuyllus, ordine antiſtitum quintus & quadrageſimus, quem octauo pòſt anno mortuum ſecutus eſt Thomas Harundellius Elyenſis epiſcopus.

Dum hæc gerebantur, Ioãnes Britannus dux, cuius ſuprà mentionem fecimus, apud Edouardum regẽ partim precibus, partim pollicitationibus agebat, vt ſe adiuuaret. Re ad regium ſenatũ delata, placuit omnibus, cùm ob vetus hoſpitiũ,

quod ipſis cum Britannis erat, tum quòd ducis calamitatem cum ſuis rebus coniunctam iudicabant, vt Edmundus regis filius id bellum cum Ioanne duce ſuſciperet. Itaque bene magna comparata militum manu, & in naues impoſita, ambo in Britanniam proficiſcuntur, qui vbi littus attigerunt, obuiũ habẽt Robertũ Canolũ, qui, vti ſuprà dixi, Breſtũ tenebat. Hinc ſingulis ducib. datis muneribus, tripartitò copias ducunt: nonnullæ ciuitates ſpontè in ducis poteſtatem veniunt, aliæ cõtrà portas claudunt. Verùm aliquot captiuis in medio campo ob rebellium oculos iugulatis, tantum formidinis omnibus iniecêre, vt oppida maritima vno propè temporis puncto, in fidẽ venerint. Adfuit aliquãto poſt Ludouicus Andegauẽſis dux, vt ſuis contra Anglũ, auxilio eſſet: cæterũ cùm hoſtem accedere ſciſſet, ſiue propter militũ paucitatem, metu affectus, ſiue propter ſuſpectã accolarum fidem, impigrè domum repedauit, & ſuos qui in præſidio erant, iuſsit tantiſper intra oppida ſe continere, quoad cũ maioribus copijs rediret: Illi tamen auxilium depoſcebant, ſed eum remorari non potuerunt. Tum plura mediterranea oppida deditionem facere cœperunt, cùm Angli victoria vtendum iudicantes, omnem impetũ in Francum præſidium fecerunt, quod fortiter vbique reſiſtebat. Ita res Britannicæ in articulo verſabantur, cùm per idem temporis, autore pontifice Romano, qui pacem inter reges conciliare

in pri-

inprimis ſtudebat, induciæ duodecim menſium factæ ſunt, quæ Anglo nihil commodi attulêre. Porrò Edmundus cum Carolo certior factus de inducijs, Ioannem ducem deſerere coactus eſt: & Lancaſtrius qui poſitis in propinquo ſtatiuis, ſuos inſtructos armatoſque habebat, vt cum Biturigum duce in Santonum agro acie confligeret, de inducijs edoctus prælio itidem abſtinuit. Et quanquam penes quem victoria futura eſſet, in incerto erat, attamen cùm Angli maiore animorum alacritate, quàm aliàs vnquam reuiuiſcente ſpe, parati & expediti pugnam efflagitarēt, vt qui pro iuſta cauſa, ardentius pugnaturi eſſent, contrà & Franci numero longè inferiores, in ſolo, quod Anglorum iuris erat, omnia ſuſpecta habentes trepidè ad certamen accederent, vt re ipſa poſtea compertum eſt, quippe qui ob inducias factas, mirè gauiſi ſunt, haud dubiè res Anglica ſuperior euaſiſſet. Atque ita induciarum pactio intēpeſtiua, paratam Anglis interpellauit victoriam. Quapropter Franci læti oppida omnia de hoſte capta præſidio firmant, Angli verò certum habentes victoriā de manibus amiſſam, triſtes dicto parēt. Rex autem Edouardus eo conſilio iſtas inducias pactus eſt, vt aduerſæ fortunæ impetum infringeret, eo præſertim tempore, quo & ipſe id ætatis erat, vt minus bello vtilis eſſe inciperet, & princeps Vualliæ in quo ōnes ſpes eius erant, ex morbo admodum infirmus eſſet. Sed Ioanni Britāno

duci ea interpoſita temporis mora eum primis damno fuit, qui in curſu medio deſertus, pedemq; referre coactus eſt. Cæterum ille nihil animo territus, poſt finitum induciarum tempus, vſque eò pugnauit, vt toto principatu ſit ad extremũ potitus, Francis reliqua oppida quæ per vim amplius retinere non poterant, per pacis conditiones reſtituentibus.

Per hunc modum quietis aliquantiſper à bello rebus, vt ne otium domi iucundum eſſet, peſtilentia orta eſt, qua multi mortales periêre. Incidit hæc lues in annum ſalutis MCCCLXVI, & cùm regnare cœpit Edouardus, L. Quo anno Ioannes comes Penbruchius, quẽ ſupra oſtẽdimus nauali prælio victum ab Hiſpanis captum fuiſſe, grãdi pecunia redemptus, dum in Angliam redit, in itinere moritur. At Ioannis comitis vxor nomine Maria, quæ erat è Sãcto Paulo Belgicæ Galliæ oppido ad fines Atrebatum ſito, fœmina nobilis, pia, ſancta, vt ſuo beneficio iuuentutem Anglicã excitaret ad ſtudia literarum, quarum auxilio intelligebat rem Chriſtianam ſummè adiuuari, collocauit ſcholaſticorum collegium Cantabrigiæ in ædibus, quas ipſa ad id extruxerat. Illud nunc vocitatur Bembruchenſis aula, verè morum, modeſtiæ, doctrinæ magiſtra. Rex interea multis implicatus curis, ad Vueſtmonaſterium concilium habuit, in quo primùm de varijs rebus, quæ ex vſu Reipublicæ eſſe videbantur, cum ſuis principibus,

pibus, deinde de tributo indicẽdo, agitauit, quod vniuerſi ſe collaturos negarunt, argumentantes quòd moueret ſe, quamobrem nollent id facere, ac multa pariter conquerentes de eius quæſtoribus. Audiuit rex patienter populi querimonias, ac habita quæſtione, nonnullos ex quæſtoribus in culpa eſſe comperit, acriterque puniuit. Quo facto, dum incœptum negotiũ ſtudet, agit, curat, ecce tibi, Edouardus princeps longitudine morbi confectus, ad VI Iduum Iulij mortem obijt, annum ætatis agẽs XLVI. Quam ob rem populus in ſummo protinus dolore fuit, & hoc etiam acriore, quòd talem princeps omnibus expectationẽ ſuæ virtutis mouerat, vt eum ſi regnũ obtinuiſſet facilè conſiderent maiorũm ſuorum gloriam ſuperaturum. Cæterùm ante omnes Edouardum patrẽ mœror lacerauit, vulnerauit, confecit, adeò vt decimo poſt mẽſe ex angore animi in morbũ inciderit, ac eo grauiter oppreſſus mortuus fuerit: ſed vt rebus ſuis ne deeſſet, belli cura addita, ſtatim vt filij funus fecerat, ac concilium dimiſerat, miro ſtudio exercitum nouum facere cœpit, quo finitis inducijs, de ſumma rei cum Franco decertaret. at (vt diximus) vis fati mortalem animũ vicit, quia morte ſublatus eſt. Corpus ad Vueſtmonaſteriũ ſepulturæ datur. Vixit annos LXV. regnauit LI. Filios ex Philippa vxore ſex, ſiue ſecundũ alios, ſeptem genuit: Edouardũ principẽ Vualliæ, Gulielmum, qui puer mortem obijt, Leonellum

Clarentiæ, Ioannem Lancaſtri duces, Edmundũ Langley, Cantabrigiæ, Thomam Vuodeſtok Bɋ chyngamię comites, ambos à locis vbi nati eſſet, ita cognomine appellatos. Hũc Ricardus rex prout in ſequenti dicetur libro, Gloceſtriæ, & illum Eboracenſium ducem fecit. item alterum Gulielmum, qui impubes interijt. Filias verò tris reliquit, Mariam Ioannis Britanniæ ducis vxorem, Iſabellam Bedfordiæ, & Margaritam Penbruchi comitibus locatas. Huic regi abſq; cæteris naturę ornamentis cum primis formę dignitas ſuffragabatur, ingenium prouidum, perſpicax ac mite, nihil porrò non ſapienter, non conſideratè agebat, & homo permodeſtus & frugi, illos ſummè diligebat, honoribusq; ornabat ac amplificabat, qui probitate, modeſtia, atque vitæ innocentia alios antecederent. Corporis habitus congruẽs, pulchra virilisq; facies, oculi micantes, canities in ſenecta ætate decora, quæ omnia ad gratiam comparandam ei magnopere conducebant. Militaris diſciplinæ apprimè ſciens fuit, vt res ab eo geſtæ teſtimonio ſunt. At liberalitatis & clementiæ exempla paſsim non vulgaria edidit, ita vt vnus omnium fermè regum inuentus ſit, qui nullis vel leuibus deditus fuerit vitijs, ſicut nec maiorum expers fuit: namq; vt regnans rebus omnibus quadraginta annos beatiſsimus fuit, ita reliquo tempore grauem fortunę commutationẽ ſenſit, adeò noſtra humana negotia rarò ſub manũs perdiu

succe-

ſuccedunt: id quod fecit, vt ille de altera vita frequentius cogitationem ſuſceperit, in remq́ꝫ diuinam multò ſtudioſiſsimè incubuerit, qui idcirco templum diuo Stephano magnificum ad Vueſtmonaſterium locauit, in eoq́ꝫ ornatiſsimum ſacerdotum collegium inſtituit: & alterum Cantabrigiæ, quod Aulam regiam appellant, deditq́ꝫ facultates, quibus ibi viuerent, qui ſe in bonis exercerent diſciplinis. Sed breui tempore præter morem atqꝫ legem, cœperunt collegæ loca vendere. Quod quidem inſtitutum non vetante rege, cuius autoritate emptio facta approbatur, etiamnũ & durat, & bene multis minus vtile videtur, quoniã ſæpenumero nonnullis illorũ qui de collegijs loca mercantur, potius in otio, quàm in literis eo loci vitam viuere conſtitutum eſt.

Fuêre ea tempeſtate viri lõgè ſanctiſsimi, multò doctiſsimi atqꝫ fortiſsimi, quorum ſuprà mentionẽ appoſitè fecimus, idcirco nihil eſt, quod de eis rurſum commemoremus. Extitêre & aliqui inſigni infamia, quorum caput & princeps fuit Ioannes Vuythcliffus: is, vt fama eſt, à primo indignatus, quòd non potuiſſet ad ſummos ſacerdotalis ordinis aſpirare honores, factus inde ſacerdotibus cũctis inimicior, cœpit diuina ſcripta peruerſe interpretari, atque nouam inſtituere ſectã, vſque eò, vt in nobili Oxonienſi gymnaſio publicè ſit in ſacerdotes vt legis euerſores debacchatus. Et vt impunè tantum facinoris fautore pari-

cer

ter atq; audacia armat⁹ faceret, regi ãte oẽs ſũmũ in cũctos ordinis prǽfectos imperiũ,iusq; tribuit. Præterea homo nocẽdi cupidus, certũ habẽs nõ facilè viros doctos veneno infici, vtpote qui rationes admittũt, cogitauit imperitũ vulgus in ſuã in primis ſectã ſibi trahẽdũ, quòd ille pertinacius ſoleat, id quod ſemel imbiberit, modis omnibus retinere. Non cõtentus itaq; impleuiſſe codices latinè ſcriptos de ſua hæreſi, etiam ex illis cõmẽtarios patria lingua conſcriptos fecit, atque protinus edidit, vt etiam agreſtes maleficæ ſuperſtitionis peritos redderet. Certè eũ non fefellit ſua opinio: ij namq; commentarij quãuis breues, longo tẽpore durarũt, vt etiã nũc è manibus plebis auferri nequeãt, tametſi ob id ſcelus, nõnulli viri interdũ cõburuntur cũ ſuis libellis. Ad extremũ homo nimiũ cõfidẽs, cùm rationibus veris cogeretur ad bonã redire frugẽ, tãtũ abfuit, vt parẽret, vt etiã maluerit voluntariũ petere exiliũ, q̃ mutare ſẽtẽtiã, qui ad Boëmos nõnulla hæreſi antè inquinatos profectus, à rudi gẽte magno in honore habetur, quã pro accepto beneficio cõfirmauit, ſummeq; hortatus eſt in ea remanere ſententia, vt ordini ſacerdotali parum honoris, & ad Romanũ pontificem nullum reſpectum haberet. Hæc de Vuythocliffo, qui illius tẽporis æqualis fuit, habui breuiter memorare, quò hiſtoria quæ rerum geſtarum expoſitio eſt, ſuas etiam in hoc partes ageret.

POLY-

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS.

POST Edouardi mortem, principes regni habito ad Vueſtmonaſterium concilio, Ricardũ ordine regum eo nomine ſecũdũ, principis Edouardi filium annos vndecim natum, regem dicunt, ad XVII cal. Auguſti, in eiuſq; verba more maiorũ iurãt. Qui fuit annus ſalutis humanę MCCCLXXVII. Propter ætatem regis, iam inde ab initio in procuratione fuêre Ioãnes Lãcaſtrius dux, & Edmundus Cantabrigienſis comes, eius patrui, ac plerіq; alij paterni amici. Erat in puero bona indoles, ſed ætas flexibilis, quæ faciebat, vt tutores à patribus dati omnes adhiberent machinas, ad continendam eius adoleſcentiam: ſed cùm pro ſe quiſq; poſtremò magis ſuis quã publicis cõmodis ſeruire cępiſſet, aditus patefactus eſt alijs, qui ad deprauandum parati, vbi viderunt Ricardum pro ſuo iure agere, paulatim ſeſe ad eum adiunxerunt. Et hæc Ricardi principatus malorum initia fuêre, quæ Francis ſic animum dederunt, vt illi poſtea finitis iã inducijs, duce Geſquino equitum magiſtro, in Aquitaniam incurſiones facere,

prædas abigere, terra mariq; irrūpere cœperint: quibus exercitus non parum fortiter reſiſtebat, quem Lancaſtrius audita morte patris, rediens in Angliam illic paulò antè reliquerat. Illi tamē partim vi, partim incolarum voluntate, aliquot oppidis potiuntur, in quibus fuit Fanum Macharij, Caſtellio, Bergeracum, & Duraſsi arx. Dum ita inter ſe alibi præliantur, pars hoſtium cum vniuerſa nauium claſſe in Angliā repentè delata, omnem maritimam oram latrocinijs diuexat: nam priuſquam Angli parata claſſe obuiam eant, omnes ferè occidentales inſulæ portus, qui frequentes ac locorum natura ampli ſunt, incenſis circūquaq; ædificijs, ac vicis, & nauibus aut abductis aut inuſtis, ſpoliat, indeq; magnam vim hominū ac pecoris, & omnis generis prædæ trahēs, in Normaniam ſe refert. Sed hæc præda Francis funeſta fuit: ſiquidem procuratores regni coacto ſtatim ingenti exercitu, Thomā Edouardi regis mortui filium, Caletum mittunt, iubentque in Franciam protenus erumpat. Is igitur traiecto mari, ac ſe Caleto mouens per Atrebatiū fines, iter in Veromāduos, Sueſiones, Senones & Carnutes vertit, tenetque, dum haud procul à Lutetia eſt, ac per omnem quaquauerſum regionem bene multis paſsim oppidis vicisque aut incenſis aut exciſis, excurrit. Ita Anglum omnia vaſtantem ac bidui abſentem ſequebatur à tergo Ludouicus Andegauenſis dux, qui ad congrediendum vſpiā cū

to, tempus & locum idoneum obſeruabat: ſed à Carolo fratre prohibitus tentare fortunã non eſt auſus. Equidem Carolo regi tot cladium ab Anglo antè acceptarum memori, iam inde ab initio ſtatutum decretumq́; erat, per duces tantummodo bellum cum tali hoſte gerere, nec ipſos duces permittere ad manus venire, niſi manifeſta foret ſpes vincendi, vt res Franca ne amplius in extremum adduceretur diſcrimen: quamobrem ſæpè paſſus erat ante id tempus, omnem agrum vaſtari, ſub muris etiam Lutetiæ, quæ regni caput eſt. Quod hercle ſtrategema eo magis eius rebus vtile fuit, quòd quemadmodum Anglorum virtus, niſi ſint longo belli vſu exercitati, in præſenti negotio recens habetur, ita mora quam belligerando intoleranter ferunt, interpoſita, fatigari ſoleat. Quocirca Angli in ciuili bello omnia, ſicut alibi diximus, vni prælio committere conſueuerunt. Ad Thomã redeo. Is ex Carnutibus præda onuſtus pari locorum populatione in Britanniam ſe recipit, cuius aduentus res Ioannis ducis maiorẽ in modũ confirmauit: hic enim aliquot dies moratus, breui omnem ferè Britanniam metu perterritam in fidem ſui ducis venire compulit, exin in Vaſconiam ad ſuos profectus eſt, qui etiã per eoſdem dies, Turones, Andegauenſes, Cenomanosq́; iniectis paſsim ignibus, incurſionibus vexarant. Interea Geſquinus Caſtrumnouum oppidum in Aruernorum finibus ſitum obſidebat,

quod

quod Anglorum clientes tenebant, vbi ille morbo correptus interijt.

Dum per hunc modum Angli & Franci æternum, vt ita dicam, inter ſe bellum ducunt, ambo eius perennis moleſtiæ tædentes, Carolum quartum Imperatorem pacis diſceptatorem ſtatuunt. Huius iuſſu, cõtinuò Gandauum vtriuſq; populi legationes cõuenêre, vbi cùm de pace agitaretur, ſubitò ex diſcordia Vrbani ſexti, & Clemẽtis ſeptimi pontificum, orto ſchiſmate, Carolus neceſſe habuit id negotij intermittere. Quare dimiſſo cõuentu, rurſus ad arma itur, varieq; pugnatur. Cæterum paulò pòſt ſatietas cædiũ fecit, vt quaſi inducijs tacitis quodammodo ſua ſpõte exortis, ceſſatũ ſit aliquantiſper à bello inter Francos & Anglos, quòd illi mortuo per idem temporis Carolo rege quinto, ac in eius locum Carolo filio ſubſtituto, de rectoribus regni conſtituendis ſoliciti eſſent, & iſti Ricardo puero rege nuper facto, ſtatus regni bene collocandi pari ſtudio & cura tenerẽtur. Itaque optimates nacti pacis aliquid, de autoritate regis, concilium ad Vueſtmonaſteriũ cõuocant. Fuit is annus ſalutis humanę MCCCLXXX, & cùm regnare cœpit Ricardus III.

In eo concilio poſtquam acta correctaq; multa ſunt, ad vltimum, ſicuti iam tum mos inoleuerat, & nunc idem eſt, de pecunia exigenda agitari cœptum eſt. Principum nonnulli tributum ſacerdotibus iuxtà atq; reliquo populo imponendum iudica-

iudicabant, quod imperari ab epiſcopis rogatu regis, hactenus conſueuerat. At alij qui Rempub. gerebant, aliter ſentientes affirmabant, plus pecuniarum eſſe neceſſarium, ad explicandos rei militaris ſumptus, quàm per tributū exigi poſſet, cùm præſertim Edouardus rex aduerſa poſtremò fortuna preſſus tantum pecuniæ conſumpſiſſet, vt nihil nepoti reliquerit, & ideo populum oportere liberalius ſuum iuuare regem. Hæc illi ſiue dicerent, quòd ita optimum factu cenſerēt, ſiue quòd ſuæ auaritiæ plus alimenti futurum arbitrarētur, ſi grande tributum conferretur, cuius ipſi quæſtores futuri eſſent, ad extremum decretū eſt, vt nouum tributi genus miſellæ plebi indiceretur: tametſi qui magis populares erant, huic rei quę deinde multorum malorum cauſa fuit, aures non facilè accommodabant. vicit tamen regis procuratorum autoritas & ſententia. Itaq; tributum in capita ſingula vtriuſq; ſexus hominum, qui id ætatis eſſent, quam Iuriſconſulti legitimam vocant, impoſitum eſt, vt ſinguli numos ſingulos argenteos, quos groſſos dicunt, ſoluerent. Et hoc pauperum fuit onus. Diuitibus verò ac ſacerdotibus amplior pecunia, vt par erat, imperata eſt. Hęc exactio cùm noua & inſolita, tum intolerabilis, ita plebis animum vulnerauit, vt poſteaquam paupe res qui ſoluendo non erāt, paſsim conquerentes diras voces in autores tanti facinoris iactarunt, & nihil ſe eo modo proficere viderunt, arma de-

mum capienda ſtatuentes, iamiam mortes & mi-
nus vbiq; exactoribus intentarint. At non nemo
principum auribus ſeruiens, aliam tradit tãtæ ſe-
ditionis cauſam, cui vtique non aſſentiendũ cen-
ſeo, cùm ſcribat quendam Ioannem Vallæũ ſacer
dotem tam ſuijpſius quàm ſui ſimilium generis
humilitatem horrentem ſolicitaſſe plebem Can-
tianam, vt armis ſe cum nobilitate exæquaret, &
populum nouitatis auidum vanis hominis ver-
bis motum ad arma temerè concurriſſe, perinde
quaſi populus Anglicus non antea ex plebeiorũ
ac patritiorum ordine conſtitiſſet, & tum primũ
fremere debuiſſet, quòd plus vni quàm alteri ho-
noris acceſsiſſet. Sed dum alibi plus minarum ia-
ctatur, quàm cædium fit, Cantiani, & illi qui ad al
teram Thameſis ripam, Eſſexiam accolunt (id co
mitatus nomen eſt) ſimul iniurias conquerũtur,
vociferantes actũ de ſe, ac fortunis ſuis eſſe, quan
do aliud agendum cogitandúmve non ſit, quo-
modo reſiſtatur, niſi vt plebs ſeipſam defendat, ac
propterea vnum eſſe ad hoc conſilium optimũ,
vt vi & armis regios procuratores perſequatur,
qui rem tam horrẽdam & in omni memoria in-
auditam facere auſi ſint. His vocibus alij alios in-
citantes, Ioannem quendam Strauum & Gual-
terum Tylerum de plebe homines mortaliũ om
nium fæces, cæterum manibus promptos, ac cõ-
ſilijs præcipites, ſibi duces conſtituunt, quo facto,
ducibus bellicum canentibus, conciti homines
veluti

veluti ad prælium ſe expediunt, ac Londinum approperant, conſidentq́ꝫ aliquod dies in monticulo, qui propè vrbem eſt, ad millia paſſuum quinque, quem Blakhethum dicunt. Interim miſsis vltro citroq́ꝫ nuntijs, ad ripam Thameſis demũ deſcendunt, prædicant, inclamant, denuntiant, ſi per conſiliarios liceat, velle ſe regem conuenire, ac nõ nulla quæ è Republica eſſent, coràm cum eo cõferre. Qua re cognita, Ricardus vt ſemina malorum in ipſo exortu extingueret, nauicula vectus ad ripam venit, & de flumine cum eis colloquitur. Sed cùm in terrã deſcendere nollet, quod ipſi vehementer poſcebant, tũ demum maiore quàm antea furore commoti ad vrbem concurrũt, ſuburbanum diui Georgij vicũ primo acceſſu ſpoliant, fractoq́ꝫ publico carcere, cuſtodias omnes liberant, in ſocietatem recipiunt, inde vrbẽ ingreſsi turrim oppugnant, quò ſe rex cum toto ſenatu ſuo, paulò antè declinans furentis plebis impetũ, receperat. Hìc primo acceſſu Simonem Cantuarienſem antiſtitem, Robertum Haliſium diui Ioannis Baptiſtæ militum collegij præfectum, & Ricardum quendã ordinis Carmelitani monachũ, qui regis confeſsionem audire ſolebat, ad ſe miſſos cõtrà quàm ius fasq́ꝫ erat, retinẽt, ibiq́ꝫ in ſubiecta area, eodem temporis momento ſecuri percutiunt, gaudentes ac vociferantes ſibi eos pœnas dediſſe, qui cum primis nocuiſſent. Ferunt illos tres per vim [illegible] turri à populo furente abductos

O. fuiſſe,

fuiſſe, quod omnino tã dicere, quàm credere abſurdũ eſt: nã ſi vulgus ita concitatũ turrim expugnaſſet, non eos vtiq; tris dũtaxat, vti credere par eſt, ſed & regem & reliquos omnes quos in primis ad ſupplicium petebat, interfeciſſet. Item nec veriſimile eſt, Cantuarienſem & cum eo illos duos honeſtos viros tam temerè ſeſe populo armato obieciſſe, atq; primo cõgreſſu captos fuiſſe. porrò alterum accidiſſe neceſſe eſt, ſi illud quod falſo ſcriptores nonnulli tradiderunt, verum ſit, vt cæteris ſaluis, illi dũtaxat per vim, ex turri abſtracti ſint. Quocirca illud pro certo affirmauerim, quod autores quos ſequimur prodũt, regem exiſtimantem condimentis humanitatis multitudinem mitigandam, de concilij ſentẽtia miſiſſe Cãtuarienſem antiſtitem, cum alijs duobus viris & ordine & vitæ ſanctimonia præclaris, extra turrim ad concitatam plebem, qui bene admonendo ac orando, furorem tantum omnibus modis cohiberent, leniréntve: quoniam credibile erat, populum etſi ira agitatum, non eſſe violaturum ſacerdotes Dei in primis miniſtros, & ea de cauſa, bonos viros incidiſſe in manus inimicorum, qui perfidia abuſi ſunt ad eorum exitium.

Cantiani edito tanto ſcelere læti & alacres, perinde quaſi ex ſententia viciſſent, ac in omnes regis conſiliarios quos neci deſtinarant, iuxtà iam vindicaſſent, gratulationem inter ſe faciẽtes omittunt turris oppugnationem, atq; ad diripiendam

ciuitatem

ciuitatem ſe conuertunt: itaq; in omnes vicos pe netrant, aduenas, ciues paſsim occidunt, domos, templa, cœnobia depeculãtur, ſed ante omnia, ædes ducis Lãcaſtri, ac cęnobiũ militũ diui Ioannis diripiunt. Tunc ſi qui erant in vrbe, fortuna miſeri, aut voluntate perditi, vel fures, ganeones, ac reliqui parricidijs contaminatiſsimi atque flagitioſiſsimi homines, in medium prodeunt, rapinas ſimul faciunt. Quid, quòd vbi rumor per agros peruaſit, momento diei ingens perditiſsimorum hominũ numerus eò aduolat, ad prædamq; pariter incumbit? Poſtquã omnis ciuitas direpta eſt, in vetus templum irrumpunt, & inde in Vueſt monaſterium, vbi loci incenſo ſtatario (vulgus, quemadmodum alibi dictum eſt, ſchacarium vocat) pleno antiquarum tabularum, quibus monimenta regni continebantur, & multa facta pręda, in vrbem redeunt, fractisq; reliquis furum cuſtodijs, quod reliqui erat fortunarum in tota vrbe rapiunt: quam vbi rapinis & incendio fœdè deformauerant, ac iam omnibus præda onuſtis, tumultus paululum refrixerat, tũ Ioãnes Strauus princeps ductor concitatæ plebis, vt vrbis imperium penes ſe eſſe teſtaretur, per præconẽ quædam ſuo nomine publicè denuntianda curauit, quæ obſeruanda forent: quòd homo ſordidus maioris dedecoris tam regi quàm prætori ciuitatis imprimẽdi cauſa, fieri voluit, quia eorum iuſſu talia huiuſmodi denuntiari populo ſolerent. Hæc ignomi-

nia fecit, vt formidinem audacia neceſſariò vicerit. Porrò Guilielmus Valuorthus prætor in eum annum ciuitatis, ac omnis ſenatus ea re permoti, continuò timore excuſſo, pubem urbanã & ſellularios atq; opificum vulgus quamuis parum pugnæ idoneum cogunt, eos armant, hortantur ad ſuum vlciſcendum decus. Rex itidem copia interim armatorum comparata, in vrbem egreditur, vt populi licentiam contumaciamq; coërceat. Dum vbiq; in rebelles arma parantur, Gulielmus prætor vir ſingulari virtute vrbanæ iuuentutis ſtipatus caterua, iuſſu regis, in vicum diui Georgij, ſiue, vt alij ſentiunt, in forũ equinũ quod Smythfildum vocant, ad plebem proficiſcitur, quæſiturus ecquid denique illa ſibi velit. Admiſit turba ſine maleficio, aduenientem prætorem, vtpote quę inops conſilij furore iam remiſſo, incipiebat animo deficere, ignorabatq; quid amplius ſibi faciendum foret. Seduxit prætor Ioannem Strauũ ductorem in colloquium, quaſi de pace agitaturus: hìc vbi hominem tot malorum autorem coràm habuit, ira accenſus, ſtricto pugione paulùm infra iugulum vulnerat, atque interficit. Hũc ſimulatque multitudo interemptum eſſe cognouit, mirum dictu eſt, quanto repentè perculſa ſit timore: nam nihil cunctata in fugam vertitur, in qua multi fugiendo, aut interficiuntur, aut comprehẽſi ad ſupplicium trahuntur. Alij verò qui euaſerant, ſtatim ex ſe delectos miſerunt ad regem, qui mortẽ

deprecarentur. Iſti amictu reorum, regem cum lachrymis adiere, eiq; ad pedes iacentes orarunt, vt veniam miſeris, aut errore lapſis, vel furore cõpulſis daret. Spes veniæ oſtenſa: cæterũ rex quæſtione habita, quorum opera tumultus eſſet factus, quos ſontes comperit, ſupplicio affecit, reliquos grauiter mulctauit. Atq; ita Cantiani cum ſocijs, poſt tertium diem, quàm Londini inſanire cœperant, ad ſanitatem multa cum ſuorum cæde, redire coacti ſunt. Incidit hæc populi ſeditio in annũ ſalutis MCCCLXXXI, & cùm regnare cœpit Ricardus, IIII. Rex ſedato per hunc modum Cantianorum tumultu, Gulielmum Valuorthum prætorem equeſtri ordine donauit, & cum eo, Ioannem Philippotum, Nicolaum Tuuiffordum, Robertum Gaytonum, Nicolaum Brembræum, & Robertum Landreum ſenatores de repub. bene meritos, qui & vrbem extremo periculo, & ciuitatem metu liberaſſent.

Initio anni qui ſecutus eſt, terræmotus ſubitò exortus, multa paſſim ædificia diruit. Quæ res cũ rara, in Anglia præſertim, tum horrenda ita hominum mentes turbauit, vt toto eo anno maximus eos terror occuparit: nam præter accepta in præſens detrimenta, aliquid grauius eum motũ terræ in poſterum tempus portendere ſuſpicabantur, cùm nihil ob factum tumultum, à tributi exactione ceſſaretur. Ea iſtorum temporum vis fuit, vt totus Occidens ciuilibus ſeditionibus ob vnam

eandemq́ꝫ cauſam ortis ſimul turbaretur: ſiquidē dum Anglia eo morbo afflictabatur, multò grauiore Flandria laborabat: idem enim temporis Ludouicus comes noua vectigalia impoſuit mercibus, quæ nauibus eò veherentur, item rerū capitalium cognitiones ad ſe pertinere contendebat. Contrà Flandri reclamabant, rogabant vt portoria tolleret, iudicia non violaret: ſed cùm minus audirentur, arma corripuêre, ducem Ioannē Leonem fecere, inſigne factionis tegmen capitis album, quod Capitium dicūt, induêre. Atque hinc belli initium, quod Gandauenſes omnium primi fecerunt. Illi igitur plebe albatorum armata ſtipati, primò ædes comitis, quas ille magnificas in ſuburbano vico Gandaui habebat, funditus complanant: deinde Brugas profecti, illíc obſides cogūt, Danimum expugnant, ibi Leo dux agminis morbo affectus perijt, Hypras occupant, ac demū omnem Flandriam ſuarum partium efficere contendunt, comite Ludouico ſtrenuè furori reſiſtente. Exin de pace actum ſepius eſt, ſed plebis imperitę amentia rationem ſuperante, nunquā certa conuenit quia comes factam cum ea pacem, quam ipſa dare non accipere volebat, non pacem ſed pactionē ſeruitutis fore ſuſpicabatur. Quocirca Gādauenſes poſtremò cum Anglo fœdus iunxêre, atque inde bellum, vti infrà demonſtrabitur, multò acrius renouatum. Peruaſit ea peſtis per Franciam: pari atque alibi furore ſæuitum eſt: nāque

rectores

ſectores regni cùm pecuniæ ad ſumptus rei militaris faciendos indigerent, tributum impoſuerũt. Ea res in plebem commouit, vt præceps ad arma conuolarit. Pariſij primi à quibus ea iniuria cœperat, impetum facientes in regios quæſtores & exactores, Rothomagenſem, ac cæteras vicinas ciuitates ad arma capienda concitarunt. Qui quidẽ populi motus fecit, vt Frãcus domi ſeditionibus eiuſmodi impeditus, nihil in Anglum moliri potuerit, quod paulò pòſt ſedatis motibus, vt ſuo oſtendetur loco, impigrè fecit. Sed iam vnde aberrauimus, tandem redeamus. In locum Simonis Cantuarienſis antiſtitis poſt annum quàm ſedere cœperat ſeptimum, à Cantianis, vti dictũ eſt, crudeliter occiſi, ſurrogatur Gulielmus Corteneius, & huic poſtea Thomas Harundellius Eboracenſis archiepiſcopus ſucceſsit, antiſtitum ordine nonus & quinquageſimus. Eboracenſis verò archiepiſcopus fit Robertus Valdby, cui breui tempore mortuo ſucceſsit Ricardus Scruppus, qui fuit ordine antiſtitum octauus & quadrageſimus.

Interea altercationes pernitioſæ non ſine mutuis odijs, factæ ſunt inter Vrbanum ſextum pontificem Romanum, & Cardinales Gallos numero decem & tres, quòd iſti poſt illum renuntiatũ pontificem, argumentantes id neq; iure, neq; ritè factum, hominem Gallum pontificem faciendũ curabant. Ex ijs igitur octo (reliqui enim cũ Vrbano ſentiebant) non multò pòſt Gebennenſem car-

dinalem pontificem dixerunt, eumq́ Clementē ſeptimum appellarunt. Hinc nouum ſchiſma ortum, hinc diuerſa principum ſtudia, diuerſi vrbium fautores. Iuuabat ante omnes Clementem pontificem Ioāna Apuliæ regina, & Carolus rex Francus eius partes pari ſtudio ſuſceperat. Quo factum eſt, vt magnus Francorum exercitus, quē paulò antè Gebennenſis ipſe legatus à Gregorio in Italiam miſſus ſecum duxerat, Romam properauerit, ad res Romanas noui pōtificis nomine recipiendas, qui à populo Romano Vrbani ſtudioſo, ad Marinum oppidū penitus deletus eſt. Hæc accepta iniuria effecit, vt Vrbanus valde infenſus Carolo, rogarit Ricardum regem Angliæ, vt pro ſua in Romanum pontificem obſeruantia, vellet ſe gratia, conſilio, opibus iuuare, & quò id facilius faceret, decimas ei ſacras conceſsit, veniamq́ ad remiſsionem peccatorum, pro tam iuſta cauſa pugnaturis dedit. Rex pontificis rogatu, continuò millia peditum quindecim, equitū amplius duo millia coēgit, illisq́ præfecit Gulielmum Bellicāpenſem, virum militaris artis ſcientem. Attributi ſunt huic belli duces valde bellicoſi, Hugo Chauerellus, Thomas Triuettus, Gulielmus Helmus, Hugo Spenſerius, pluresq́ alij. Item Hericus Spēſerius epiſcopus Nordouicenſis, vir & animi magnitudine & multarum rerū experientia præſtās, cōſtitutus erat ab vrbano pontifice legatus in exercitu, vt eius conſilio & autoritate cuncta gererentur.

rentur. Is exercitus vbi Caletum peruenit, cœptũ eſt agitari, vbi loci bellum inciperetur: & quia rex ducibus præceperat, vt in eos duntaxat populos arma mouerent, quos conſtaret Clementis ſectã ſequi placebat ferè õnibus prius Francos inuadere, quos nemo homo ignorabat eum enixè iuuare. At Henricus epiſcopus aliter ſentiens, iudicauit nihil Flandrico bello præuertendum, quòd paulò antè Ludouicus comes vbi intellexerat regẽ Ricardum percuſsiſſe cum Gandauenſibus fœdus, homines Anglos toto ſuo principatu expuliſſet: itaque ſic iubente Henrico, Grauelingam oppidũ confeſtim oppugnant, & capiunt: inde Dammũ petunt, conſertaq́ cum magna Flandrorum multitudine, ſecundum oppidum, manu, nouem millia hoſtium perimunt, oppidiq́ potiuntur: Inde Hypras circumſident: ea enim duo oppida à Gandauenſibus paulò antè capta, vt ſuprà dictum eſt, comes mox recuperarat, ſed cùm oppidani fortiter reſiſterent, in aliud tempus eam oppugnationem reijcientes, Caſſetum contendunt, atque per vim occupant, ibi magnam prædam faciunt. Poſt hæc Borburgum profecti, primo acceſſu per deditioné recipiunt, præſidioq́ muniunt. Sic à Cluſis oppido vſque Dammum, paucis diebus loca omnia in ſuam poteſtatem redegerunt, & his actis, Hypras redeunt, obſidionemq́ inſtaurant, euocatis illuc Gandauenſium auxilijs. Ludouicus comes interea ſuis diffiſus viribus ad Carolum regem

gem Francorum cõfugit, docetq́; Anglos oppida aliquot occupaſſe, atque magnis viribus Hypras obſidione premere, & propterea rogat, vt maturè ſibi ſubueniat. Carolus qui de Anglorum aduetu antea cognouerat, & idcirco iuuentute omni ex tota Gallia excita, exercitum non mediocrem iã conflarat, vbi à comite audiuit tãtum periculi ab Anglo imminere, velut nouis agitatus ſtimulis, protinus cum valida armatorum manu Dammũ contendit, nulloq́; negotio oppidum, Anglis qui intus erant ad ſuos ſe recipientibus, capit: eaq́; feliciter re expedita, Borburgum proficiſcitur, quò Angli cognitum habentes eius aduentum, omiſſa Hyprarum obſidione, ſe antea contulerant. Dum hic poſitis caſtris, de oppugnando oppido cũ ſuis agitat, amicorũ opera cũ Anglis paciſcitur, vt illi relicta terra Flandria, cum capta de hoſte præda Caletum repedent. Atque ita tantum bellum finitum, in quo Vrbano pontifici nihil inſeruitũ eſt, cuius iuuandi cauſa inchoatum fuerat. Ludouicus poſt partam quietem, ſtatim mortuus eſt, in cuius opes Philippus Burgundionum dux cum Margarita vxore comitis filia ſucceſsit. Is Gandauẽſes ab Anglis deſtitutos pòſt paulùm domuit, coẽgitq́; parêre imperio. Sed Angli in patriam reuerſi apud Ricardum in ſuſpitionem proditionis facilè ceciderunt, prædicantibus cunctis paſsim illos pecunia corruptos, vendidiſſe Francis comitatum Flandriæ, quem iam penè in ſuam redegiſſent

ſent poteſtatem, ex quo nihil propius eſt factum, quàm vt omnium ordinum duces ſecuri percuterentur. Itemi duo populi tanto inter ſe odio ardebant, vt nulla pacis ratio animos mutare poſſet, tametſi tot quotidie malis per hæc bella reges affecti, non grauatè ad pacem inclinabant: ſed modus conglutinandæ concordiæ multò vtrique difficilimus videbatur, tamen quia optimates erant, qui ſuam operam pollicerentur, vt tandem aliquando armis aut conditione poſitis, aut defatigatione abiectis, aliqua ratiõe fœdus iceretur, miſſi ſunt vltro citroq́ꝫ legati frequentes, per quos cõuenit, vt Caleti de concilianda pace maturè agitaretur. Venit illuc prior Ioannes Lancaſtrius dux, quo etiam non multò pòſt adfuit Ioannes Biturigum dux à Carolo miſſus. Hîc quoqꝫ cùm nulla medicina inueniretur, quę grauiter affectos ſtomachos ſubleuare poſſet, vt ne ſub nomine pacis, bellum latêret, quod velut tectus ignis aliquando vehementius latè manaret, repudiata tali pace fucoſa, induciæ in paucos menſes factæ ſunt.

Ricardus quietis aliquãtiſper à bello rebus, Annam Vinceſlai Romanorum Imperatoris filiam in matrimonium duxit, quam à patre in Angliã miſſam, miro rerum omnium pari ac ludorum apparatu accepit. Collocatio iſtius puellæ incidit in annum ſalutis humanæ MCCCLXXXIIII, & cùm regnare cœpit Ricardus, VII. Dum rex inter voluptatẽ & gaudium, vxori blandiebatur, & regni oſtẽ-

gni oſtentabat opes, ac ſumma in omnes liberalitate vtebatur, ſubitò extitêre nonnulli domeſtici, qui ſui vtilitati ſeruiendi cauſa in eum inuidiam deriuarent. Siquidem illi quod à rege gratuito impetrabant, alijs pretio concedebant: qui abſq; pretio, gratias agebant, perinde quaſi gratia nõ à principe, ſed à venditoribus fieret. Res iſta effecit, vt in caput Ricardi ſit coniuratum, quò eo adempto, omnis inuidendi materia tolleretur. Ita princeps beneficium ſerebat, vt fidei fructum meteret: ſed quia in immeritos priuatim conferebat, nihil à ſuo populo beneuolentiæ conſequebatur, quinimò odium generatim ſibi cumulabat, vſque eò, vt iam tum permulti fremerent male cum rebus publicis agi, paſsimq; iactarent illud Hebræorum prouerbium: Væ terræ, cuius rex puer eſt. Iſtæ autem voces ad principis aures non penetrabãt, vtpote qui ſemper vltimus omnium verum audit: cæterum non mediocriter mouebant optimates nonnullos, qui tametſi ſtudebãt, è latere regis ſummouere malos, cupientes quamoptimos in eorũ locum ſurrogari, nihil tamen profecere, fato quaſi obſtante. Eſt igitur conſpiratum, ſed odiũ quod tandem in regis caput emiſſurum erat fulmẽ, ſubitò erumpens, partim conſpirationem in præſens patefecit, partim ipſum regem ad præcauenda in poſterum tempus pericula eiuſmodi admonere potuit. Erant in domo regia Ioannes Anslejus eques, & Hugo Cartonus, duo peſtiſſima capita,

pita, qui iam pridem inter ſe non dilexerant, ſed poſtremò ſcelere coniuncti coniurarant aduerſum Richardum regem: ſed vrgente maleuolentia, ambo in ſuſpitionem facinoris adducuntur, vt alter diceret alteri, certum ſibi eſſe cum ſuis pediſſequis, in regem impetum facere, eumq́; occidere. Hoc Anſleius ad præfectum cubiculi regij detulit, ille ad regem: res delata ad ſenatum regium, introductusq́; Cartonus, pernegauit ſe vnquam cū Anſleio contuliſſe, ſed affirmauit Anſleium voluiſſe ſecum coniurare, & non dediſſe aures, vt ille prior peccaret, & eum veritum ne non inſimularetur, ſuum falſiſsimè detuliſſe nomen. Cæterum poſt altercationes, cùm certus index non interfuiſſet, qui teſtaretur, in quo culpa eſſet, & illi alios, ſi qui erant, coniuratos indicare nollent, placuit inter ſe dimicare, & palàm per præconem denuntiari, eum proditorem habitum iri, qui ab altero victus foret, non quò ſic victus, incognita cauſa puniretur, ſed vt aliquod rei indicium liquidius fieret, per certamen. Quo facto, in certamen deſcendunt, pugnant pro honore, pro vita, pro fortunis, nituntur, vrgent, inſtant, magna populi expectatione, ad extremum Cartonus accepto graui vulnere, humi proſternitur, iamq́; ſpiritum edēs, vt criminis conuictus, culpam faſſus, ad ſupplicium trahitur.

Erant reges adhuc in inducijs, & faſtidio belli affecti, pacis impendiò magis cupidi, cùm Fran-

cus Biturigum principem, & Anglus Lancaſtriũ rurſus Caletum miſerit, qui de fœdere agerent. Hi poſtquam ad locum conuenerunt & varias inuicem conditiones contulerunt, ad extremum cùm nulla pacificationis ſpes eſſet, infecto negotio abeunt: nam neuter ad æquas pacis conditiones inclinabat. Carolus vbi cognouit nullam fermè amplius ſpem eſſe pacis, ac non aliũ eiuſmodi contentionum terminum fore, niſi quẽ Mars poneret, Angliam denique armis ſibi inuadendã conſtituit, vt eò bellum auerteret, vnde veniſſet, qui conuocato ſuorum principum concilio, exponit ſe veteribus externiſque multis exemplis admoneri, qua demum ratione poſsit bellum cũ Anglo finiri, atque ita argumentatur: Memoriæ proditum eſſe inſulam Britanniam primum à Romanis nullo ferè negotio occupatam, deinde ab Anglis Germaniæ populis ſedes quærentibus captam, & ab ijs diuturna poſſeſsione Angliam dictam, atque hanc longo poſt tempore Dacos victis Anglis, aliquot annos tenuiſſe, ac poſtremò Normanos vno duntaxat commiſſo prælio, eandem cepiſſe. Iſtam igitur toties victã facilè poſſe armis Gallicis vinci, cùm præſertim ex Gallia trãſmiſſus in inſulam breuis, tot vbique portus claſsi hoſtili aperti ſint, & Scotia amica in eadem inſula portio extrema ſeptentrionalis, item paſsim circa littus, loca conſiſtendi procedendique tuta non negentur, & eas ob res, ſibi tantum animi eſſe, vt

ſi placeat bellum huic præuertere, quod domi tot
iam annos ſine fine cum hoſte tranſmarino geri-
tur, non dubitare ſe ita facturum, quò breui tem-
pore audiant vnà & traieciſſe ſe, & bello ardere
Angliam, ac eam protinus vel captã, aut vectigalẽ
eſſe factã. Auditus eſt lætis animis Carolus, ſum-
maque alacritas & cupiditas eius belli ſumendi
multis ſimul innata eſt, qui illud ipſum facilè fa-
ctu arbitrarentur, quique in primis iuuenem ani-
mo & ætate florentem, ad eam rem obeundam
antea incendere ſtuduiſſent. Itaque principis con
ſilium fertur in cœlum, ac ſimul claſsis ingens, &
omnia quæ ad bellum gerendum opus ſunt, ſum
ma cura parantur. Sub idem tempus Leo rex Ar
meniæ Turcarum crudelitatem & potentiam
effugiens, primò in Italiam ad Vrbanũ pontificẽ
rogatum auxilium, deinde in Gallias ad Carolũ
regẽ venit. Carolus miſertus fortunæ regis Leo-
nis aduerſæ, reſpondit ſe maximè omnium illud
primum auere, vt ſibi liceret eſſe à domeſtico bel
lo libero, atque deinde in communes religionis
hoſtes arma mouere, ſed id in præſentia & tem-
pore excluſum, & bello Anglico occupatũ, mini-
mè poſſe facere. Qua re cognita, Leo impigrè cu-
rare cœpit, vt ſublatis controuerſijs, ipſi reges iun
ctis armis ſacrum bellum ſuſciperent, quamobrẽ
confeſtim in Angliam traiecit, qui poſtquàm cau
ſam aduentus ſui expoſuerat, cœpit de pace con-
cilianda magno ſtudio agitare. Accepit eũ amicè

Ricardus

Ricardus hoſpitio, audiuitque benignius, atque
reſpondit ſe pacem quidem amplexurũ, ſi modò
æqua eſſet,& eò confecto negotio, non eſſe futurũ
cùm eius priuatis, tum Chriſtianæ rei publicæ re
bus: & vt edoceret ſe vtrunque eſſe grato animo
præſtiturum, ſi ita fieri per ſimultates aliquando
licitum foret, deſignauit quamprimum ſuos le
gatos, qui pacis faciendæ cauſa, Caletum peterẽt.
Miſit & Francus ſuos legatos Bononiam, qui cũ
Anglo rem componerẽt. Sed fata obſtabant, odi
um quod vterque populus in alterum habebat
turbabat omnia: ſuperbia nonnihil officiebat, cũ
alter alteri nulla in re concederet. Sic multis con-
ſumptis diebus, de pace nihil conſtitutũ eſt. Leo
interim magno apud Ricardum in honore habi-
tus, ac nullo non humanitatis genere acceptus,
poſtquam non modica ad neceſſitatem belli ad-
uerſus Turcas gerendi, pecuuia donatus eſt, in
Galliam reuertit.

Francus vbi cognouit nil de fœdere eſſe tranſ
actum, tum demum in Angliam primo quoque
tempore tranſmittendũ iudicat: itaque nihil mo-
ræ, claſſem mille nauium iam paratam atque ex-
ercitum Cluſas conuenire iubet. Quò poſteaquã
ventum eſt, & iã milites ordine naues conſcende-
rant, gubernatores incipiente ſequundo vento
flare, ſignum proficiſcendi à rege edi petunt. Ille
autem, ſiue quòd iam eum tanti cœpti pœniteret,
ſiue quòd ita fieri oporteret, cœpit de induſtria

iter

ſtet extrahere, excuſans abſentiam ducis Biturigum, qui id temporis in celebrandis nuptijs filij, qui Catharinam regis ſororem in matrimonium duxerat, Lutetiæ detinebatur. Verùm haud multò poſt cùm dux acceſsiſſet, ita ab illo ei perſuaſum eſt, vt nihil nõ quamtardiſsimè agere inciperet. Nimirum dux vir certè quidem prudens, non putabat è Republica fore, vt rex in alieno terrarum orbe, quò ſubſidia ex Francia accerſiri, Oceano intercedente, haud facilè poſſent, fortunam tẽtaret: nec multum mouebatur exemplis, quibus conſtaret inſulam aliàs fuiſſe captam, cùm ſecum reputaret, non omnes vnum in bello gerendo habere euentum, ac non idcirco quempiam debere ſe periculo committere, quòd quis antea illud adiuiſſet ſine detrimento, admonẽte prouerbio: Nõ omnibus tuta inter Cyaneas petras contigit nauigatio. Quare poſtremò placuit, vt ne rex tantũ animi quod præ ſe ferebat, ſiſſe ſucceſſu aliquo remiſiſſe, curámve rei bellicæ abieciſſe diceretur, periculum facere per duces, ecquid Francorũ vires in terra Anglia valerent. Igitur Ioanni Viennenſi viro ſtrenuo prouidoq; id negotij datũ, qui ſexaginta nauium claſſe copias in Scotiam traduceret, quam pro vetere ac perpetua erga Francos fide, præſtò futuram confidebant. Is itaq; accepto exercitu, magna omnium expectatione iter ingreſſus eſt, ſequundoq; vento vſus, in Scotiam celeriter peruenit. Dum hæc ad cluſas à Franco deliberan-

tur,orta interim tẽpeſtas ita naues onerarias quæ ad anchoras erant alligatæ,afflictauit,vt c[illegible]u-ribus nauibus fractis,multæ aliæ funi[illegible],anchoris,reliquisq́; armamentis amiſsis, ad na[illegible] inutiles factæ ſint. Vnde magna totius exercitus perturbatio orta effecit, vt Carolus eo demum bello multò facilius abſtinuerit. Ita multorum dierum labor & impenſa, ſimul deliberandi mora,ſimul tempeſtatis vi malè cecidit. At Viennenſis à rege Roberto liberaliter accipitur,qui vbi exercitum refecit,hyeme nondum confecta,iunctis cũ ipſo Scoto armis, de improuiſo in fines Northumbrorum contendit, & priuſquam illi aut cõuenire,aut profugere poſsint, magna facta præda & ea militibus conceſſa, vaſtatiſq́; agris, aliquot oppida & pagos incendit,rectaq́; via Dunelmum pergit, vt eam vrbem armis aggrediatur: ſed per exploratores certior factus,Dunelmenſes cum tota Northumbria,in armis eſſe, in itinere conſiſtit, nouaq́; ex Scotia auxilia euocat,quibus aliquanto pòſt acceptis,in agrum Eboracenſem incurrit, eo conſilio,vt Eboracum obſidione tentet.

Ricardus rex interea certum habens Francũ terra mariq́; in ſe bellum parare, pari ſtudio claſſem comparat, & diſpoſitis paſsim circa littora militum cuſtodijs,exploratores conſtituit,qui venientem Francã claſſem obſeruent:ſed cùm paulò pòſt cognouiſſet hoſtem amiſſa maiore parte claſsis, nihil eſſe moliturum, & eodem tempore

nouos

nouos motus in locis Scotiæ finitimis fieri, cum magnis copijs Beruicum proficiſcitur. Præcelle-rat fama eius aduentus, quæ effecit, vt Franci & Scotique ſubitò lapſi oppugnandi Eboraci, ac diffidētes poſſe ſe tam longè gentium progreſſos cū præda in Scotiam tutò remeare, deuitandi hoſtium impetus cauſa, in Vualliam diuerterint, quā pari populatione deuaſtare cœperunt. Quod vbi Ricardus comperit, ratus ſe facilè poſſe vno tempore & Scotiam milite vacuam deuincere, & hoſtes qui in Vualliam conceſſerant, itinere intercludere, ducem Lancaſtrium mittit, qui locis omnibus circa Sabrinam præſidio firmatis, hoſtes ſi ex Vuallia excedere tentent, aditu ac frumentatione vſq; eò prohibeat, quoad fame domiti in poteſtatem venire cogantur. Ipſe verò Scotiam ingreſſus, Merchiam Laudoniamq; igne ac ferro deuaſtat, expugnatisq; aliquot arcibus ac caſtellis, Edimburgum capit, capturāq; hoſtiliter diripit. Dum hîc moratur, ad eum ſecretò adit Robertus Verius comes Oxonienſis, admonetq; de inſtanti periculo, doló ne, an quòd ita ſentiret, in incerto eſt, ac hortatur, vt quamcitiſsimè poteſt, ex hoſtili ſolo omnibus rebus omiſsis, in Angliam diſcedat: & vt adoleſcentem magis terreat, ait eius conſilij principem eſſe Lancaſtrium. Credidit Roberto Ricardus, qui ita illius verbis commotus eſt, vt ſtatim Beruicum redierit, datisq; Scoto inducijs, inde Lōdinum, male in ducē animatus. Enimue

 ro dux

ro dux non inſidiabatur vitæ regis, nec ei rerum geſtarum gloriam inuidebat, ſed cùm bellum ab omni vacuum vtilitate longius ductum ... animo cerneret, rebus componẽdis ſtudebat, ... ocyus ſuo negotio, quod regni Caſtellæ recuperandi gratia gerendum ſibi iampridem ſtatuerat, ſeruire poſſet. At Scoti qui in Vuallia penè conſumpti fame erant, cognito regis diſceſſu, cum Frãcis patriam confeſtim repetunt. Rex Robertus tot acceptis detrimentis, iam iratus erat Ioanni Viennẽſi, quòd bellum tranſtuliſſet in Scotiam, quare eũ bonis ferè omnibus ſpoliatum domũ redire coẽgit, vt aliquid ſolatij ſuis Scotis ex eo bello fuiſſe videretur. Fuit hic annus ſalutis humanę MCCCLXXXVI, & cùm regnare cœpit Ricardus, IX. Atqui ſunt, qui tradant Viennenſem anno antè, in Scotiam traieciſſe, & domum reuerſum poſt quam de moribus vtriuſq; gentis, & inſulæ ſtatu docuiſſet, Carolo perſuaſiſſe, vt traductis copijs, bellum Anglis faceret, quòd facile eſſet illos domi, non item foris vincere, & Carolum eius ſecutum conſilium comparaſſe bellum, de quo ſuprà memorauimus.

Ortum eſt ea tempeſtate graue bellum, inter Ioannem primum regem Caſtellæ ac Legionis, filium Henrici ſecundi, & Ioannem Luſitaniæ regem. Cauſam belli hanc fuiſſe conſtat. Habebat in matrimonio Ioannes Caſtellanus rex Beatricem filiam Ferdinandi regis Luſitani, quo ſine virilis

rilis ſexus legitimis liberis mortuo, regnum Luſitaniæ iure hæreditario vxori ac ſibi debitum repetebat. Ioannes filius nothus ipſius Ferdinandi, qui ab initio factus monachus in ordinē diui Benedicti, ſiue, vt alijs placet, Ciſtertienſium venerat, vbi accepit de morte patris, exutus monaſtico indumento, vocantibus eum Luſitanis principibus, regnum paternum obtinuit. Eſt non multò pòſt nauali prælio inter reges dimicatū, in quo Caſtellani ſuperiores fuerunt. Ioānes poſt acceptam cladem, cupidus vlciſcendi, ad Ioannem ducem Lancaſtrium legatos miſit, vt auxilium ferret aduerſus communem hoſtem, qui regnum ei debitum per vim retineret. Dux nactus idoneam cōferendi, debilitandi, infirmandi vires inimici occaſionem, rege Ricardo non inuito, Edmundum fratrem comitem Cantabrigiæ cum mille equitibus grauis armaturæ, & bene magno numero peditum pariter ac ſagittariorū, mittit in Hiſpaniā. Is celeriter tranſgreſſus Oceanum liberaliter à rege Luſitano accipitur, & ambo cōmunicato cōſilio, in fines hoſtium quàmprimū eundum exiſtimant: itaq; cum copijs iam iter facere incipiebāt, cùm intellexerunt Caſtellanum fiducia adeptæ nuper victoriæ elatum, contra ſe exercitum ducere, tum neceſſariò approperandum iudicantes, ad hoſtium caſtra quàm poſſunt proximè accedūt, cohortatiq; ſuos, vt priſtinæ virtutis memores eſſent, dant ſignum prælij. Primo concurſu, ab dex-

tero cornu, vbi ſagittarij conſtiterant, hoſtes pelli-tur: ab ſiniſtro, quem locum equites tenebant, eatenus incerto victoriæ exitu acerrimè pugnatū, quoad ſagittarij accurrentes, hoſtem à tergo ſunt adorti, qui impetum victorum ſuſtinere non potuit. Deſiderata ſunt Caſtellanorum millia circiter decem, capti amplius mille: ex Anglis ſummū ſexcenti cecidêre, ex Luſitanis paulò minus duobus millibus. Ioannes Caſtellanus rex continuató die noctuq; itinere, in Caſtellam aufugit, paucis cinctus equitibus, qui tātæ ſtragi ſuperfuerāt. At Luſitanus ita omni periculo defunctus, non amplius in præſentia fortunam belli tentare auſus, quieſcendum tantiſper ſtatuit, quoad ſibi regnum confirmaret, & dux ipſe Lancaſtrius cum maioribus copijs in Hiſpaniā accederet: quæ ſpes, vt alibi perappoſitè demonſtrabitur, eum nequaquam fefellit. Edmundus verò magnis donatus à Ioanne muneribus, & ſtipendio militi ſoluto, cū victore exercitu in Angliam rediјt.

Ricardus interea ad Yueſtmonaſterium ſuorum principum conuentum facit, in quo conuē-tu poſteaquam de regni ſtatu confirmando mediocriter prouiſum eſt, aliquot viris ſummis de patrum ſententia, maiores deferuntur honores: nā Edmundus & Thomas regis patrui, ex comitibus, hic Gloceſtriæ, ille Eboracēſium duces creantur. Item Robertus Verius ex comite, Marchio Dublinenſis; iſtum, vt non nemo ait, Ricradus

poſtea

poſtea ex Marchione ducem Hyberniæ fecit. Itẽ fiunt comites ſex. Henricus Bolyngbrochus filius Ioannis ducis Lancaſtri, comes Derbij, Edouardus filius Edmundi Rutlandiæ, Ioannes Holandius ex matre frater ipſius Ricardi regis Huntyngtoniæ, Michaël Pola Suthfolchiæ, Thomas Percius Vigorniæ, & Henricus Percius Northũbriæ. Erant enim anni propè CCXCII, cùm nullus fuerat eius regionis comes, poſt Robertum Mulberienſem, præter Hugonem Dunelmenſem epiſcopum, qui à Ricardo primo comes factus fuit, quemadmodum idoneo eſt loco demonſtratum. Ad propoſitum redeo. Exin Michaël, Angliæ cancellarius, & Thomas Mombraius Notyngamiæ comes magiſter equitũ, id eſt, Coneſtabilis, quem vocant, dicitur. Poſtremo denique loco, eodem in conuentu, vt ne ambigeretur, néue contentio foret, cui Ricardi hæreditas, ſi ſine liberis è vita excederet, venire deberet, Edmundus Mortimerius Merchiæ Vualliæ comes, ſucceſſor regni renuntiatur, ex eo, quòd in matrimonio haberet Philippam filiam vnicam Leonelli ducis quondã Clarentiæ. Hinc ad poſteros manauit declarandi ſucceſſoris inſtitutum, ad extirpandas ſeditiones quamoptimũ: tametſi id potius Ricardo primo aſsignandum iudico, qui, vt in eius vita oſtendimus, iturus ad bellum Aſiaticũ cùm cœlebs eſſet, Arthurum Britanniæ ducem ex Gaufredo fratre nepotem, hæredem publicè fecit. Is etenim Leo-

4. nellus

nellus filius fuit tertius Edouardi tertij, & cum fratres eius natu maximi, Edouardus princeps & Gulielmus, qui admodũ puer mortuus eſt, extra Ricardum, nullos reliquiſſent liberos, ſine controuerſia iam tum Philippæ omnis Ricardi hæreditas, ſi ſine liberis mortuus fuiſſet, iure optimo veniſſet. Sed quoniam locus perappoſitus videtur, non alienum ducimus, genus Edmundi & Philippæ ponere, quò planum faciamus, vtrum iure iniuriáue poſtea orta ſit de regno cõtrouerſia, inter Eboracenſes & Lancaſtrios duces. Edmundus itaque ex Philippa ſuſcepit liberos Rogerium & Eliſabeth: hæc Henrico Percio comiti Northumbriæ locata fuit. Rogerius ex ſe genuit filios duos, Edmundum & Rogerium: ac totidẽ filias, Annam & Aleonorã. Iſti moriuntur õnes ſine liberis, ſola Anna ſuperſtite, quæ maior natu erat, ea Ricardo comiti Cantabrigiæ filio Edmũdi ducis Eboracenſium minori natu nupſit. Atq; ita omnis Leonelli hæreditas & eorum qui principe Edouardo orti ſunt, nomine dotis Annæ, Ricardo Edmundi ducis Eboracenſium filio venit. Ex quo ipſi duces Eboracenſium poſtea vſque eò regnum iure repetierunt, dum ad extremum conſecuti ſunt. Sed agè, iam eius domus ſtirpem ponamus. Edmundus enim primus Eboracẽſis dux, Edouardum Rutlandiæ, & Ricardum Cantabrigiæ comites creat: ille ſine liberis occidit, hic ex Anna Ricardum cognomine Plantagenetam:

quo

quo quidem Ricardo Plantageneta & Ceciliæ eius vxore orti ſunt liberi duodeni: Edouardus, qui, vt alibi demonſtrabitur, regnum adeptus, regum more, eo nomine quartus fuit: Gulielmus & Henricus in puerili ætate mortui: Edmundus comes Rutlandiæ, Georgius & Ricardus, horum alterum Clarentiæ, alterum Gloceſtriæ ducem poſtea fecit Edouardus rex: Ioannes & Thomas, qui in flore ætatis mortem obierunt. Item Anna, Eliſabeth, Margarita, & Vrſula. Et hoc cõmodè habui dicere de ſtirpe generis, quod deinde Edouardus quartus, & Ricardus tertius illius frater reges ad Leonellum per Philippam eius filiam referebant. Ex hac domo, per matrẽ, Henricus octauus, qui nunc regnat, genus etiã ducit. Sed ad incœptũ redeamus.

Dimiſſo concilio à rege poſt tertium menſem, quàm conuocatum fuerat, cùm populus videret nullas Reipublicæ vitioſas partes eſſe per id ſanatas, ac non modò illius ſuccum & ſanguinẽ, ſed etiam omnem ſpeciem amiſſum iri, moleſtè ferebat, & occurrendum omni modo ratus, ex ſe aliquot viros graues primò quoque die delegit, qui apud Ricardum ſuo nomine expoſtularent. Illi patrocinio Thomæ ducis Gloceſtriæ viri popularis fulti, regem qui ad Caſtrum Vindeſorium id tẽporis erat, adeunt, coramque humili ac lamentabili voce, de rapinis, quæ ab eius quæſtoribus quotidie fierent, deque iniquis iudicijs, quæ iudi-

ces pecunia corrupti, nullo iuris ſeruato ordine, aut forma, facerent, exercerent, conqueruntur. Rex auditis oratoribus populi diem dixit, quo Londini adeſſent, expoſituri querimoniarum cauſas patruis eius ducibus Gloceſtrenſi & Eboracẽſi, alijſque conſiliarijs. Quo accepto reſponſo, oratores abeunt. Interim ambo duces, Thomas Harundellius archiepiſcopus Cantuarienſis, Ricardus eius frater Harũdelli, alter Ricardus Varuici, Henricus Derbij, & Thomas Notyngamiæ comites, nacti occaſionem idoneam male mulctandi aliquot magiſtratus, communicato conſilio, populum ſolicitant, vt ſtatuta die adſit, audacterq; ſuas querimonias proferat. Quod nauiter factũ eſt: adfuit enim populus frequens ad diem, palamque multos repetundarum, alios aliorum flagitiorum inſimulat, rogatq; ſibi dari præfectos, & iudices, qui ius æquè omnibus dicant, qui nihil loci gratiæ eſſe ſinant, qui rapinas non faciant. Re iuſſu regis ad ſenatum delata, multi non modò adminiſtratæ Reipublicæ, ſed exactæ etiam vitæ rationem reddere coguntur; quorum habita quæſtione, alij præfecturis priuantur, alij vrgente conſcientia, ante damnationem in continentẽ transfugiunt, alij verò cum plus rapuiſſent, quàm ſoluendo eſſent, in carcerem mittuntur. In ijs fuerunt Simon Beuerleius, Thomas Triuettus, & Gulielmus Helmus, qui accuſabantur ſubtracti à militibus ſtipendij: ſed Thomas per eos dies ex-

cuſſus

cuſſus ab equo inter curationem antè ſpiritum edidit, quã furti cõuinceretur. Gulielmus qui falſo accuſatus fuerat facilè ſe expurgauit. Simon verò qui repetundarum reus eſt factus, in carcerem conijcitur. At Robertus Tryuilianus, alter Robertus qui ex Bellicampo erat, ac complures alij in paris delicti crimen vocati ad regem confugiunt, qui rerum ſuarum parum accurans, animi cauſa in Vualliam proficiſcebatur: hos Robertus Verius Marchio Dublinenſis, præ cuius conſilio, Ricardus reliquorum principum monita ne flocci quidem faciebat, à præſenti periculo defendit, niſusq; eſt Simonē quoq; ſeruare: ſed Glocestrenſis, homo certè nimis ſeuerus acrimoniæq; plenus, & qui à ſuo ſenſu deduci non facilè poterat, nequaquam confici ſiuit mãdatum regis, qui per literas iuſſerat Simonem miſſum fieri, quinimò regiæ literæ attulerunt homini mortem: nã dux ſine mora, Simonem inter hæc capite mulctari iuſsit. Qua re cognita, Ricardus ita permotus eſt, vt haud multum abfuerit, quin ducem arripi, in vinculaq; trahi iuberet: ſed veritus ne tumultus fieret, tantùm vehementioribus verbis illum deinceps hominem facinoroſum vocitare, puniendumq; clamare, quòd per ſpeciem ſeruandæ iuſtitiæ, optimum quenq; perdere deſtinaſſet: nõnihil etiam ſuccenſebat duci Eboracenſi, ob fratris audaciam, licet ille mitis ingenij vir, Reipublicæ vtilitatem ſine cæde ac crudelitate quærendam cum

primis

primis iudicaret. Atqui Glocestrēſis & bona prin cipum pars eius conſilij particeps, quant[illegible]nus regis minis mouebatur, tanto maiore[illegible]mpebatur dolore, quòd Marchio vnus omnia [illegible] apud Ricardum poſſet, magno'q; loco eſſet: quem cùm videret nec commodum populi, nec leges, nec libertatis iura chara habere, ſed diſcordijs delectari, exterminādum conſtituit: itaq; primùm ſubſtitutis amicis in damnatorum magiſtratuum locū, concilium ad Vueſtmonaſterium alicuius ſtatus collocandi cauſa, ſua autoritate indicit, dein ad id peragendum Ricardum inuitat.

Interea Dublinenſis Marchio cum ſuis aſſeclis, maiorem inuidiæ flammam ac materiam criminibus ſuggerendo, iuſtumq; odium incendendo, perſuaſit regi, vt exercitum pararet, quò ſe ac ſua tueretur aduerſus patruos duces, qui eum perdere curarēt. Credidit facilè iuuenis Marchioni, credidit turbulentis, credidit ſuis, qui dum duces Lōdini conuentum celebrabant, ipſe ad Briſtollium copias vndecunq; cogere cœpit: ſed antequā aliquid hoſtile tentaret, de conſilio Marchionis, Robertum Tryuilianum veſtitu incognito Londinum præmiſit exploratum, ſi quid illic patrui in ſe molirētur. Is forte fortuna cognitus capitur, ac eodem momento Glocestrenſis iuſſu trucidatur. Rex cædis Roberti certior factus vociferari, vltorem inuocare Deum, illam vim eſſe, quòd patrui ſuos conſiliarios occidere, exilio mulctare, bona

eorum

eorum rapere iniuſſu ſuo auderent, inclamare nō ceſſabat. Gulielmus Scruppus domeſticus quæſtor ac Marchio irā principis adaugebāt, ipſi quoq; exclamantes iam ducum fraudes ſatis dilucere. Verùm poſtquam paululum conſedit furor, rex Marchionem in duces quamprimum armat, cum exercitu Londinum verſus proficiſci iubet. Marchio qui diffiſus viribus omnia timebat, ab ea ducum tyrannide (ita eorum regimen appellabat) Exoniæ conſtitit, aut ibi maiores copias paraturus, aut propter loci opportunitatem pugnaturus, ſi ita vſu veniret. Adfuêre non multò pòſt duces cum magno militum numero, cōmiſſoq; prælio, Marchionem ad primos impetus in fugam vertunt, qui cum Michaële Pola comite Suthfolchiæ, continuato curſu, in Scotiam ſe contulit, ac ambo paulò pòſt de Ricardi rebus deſperantes in Flandriam profecti, finem demum viuendi in exilio habuerunt. Non equidem putarat Robertus Marchio tantam ſuam potentiam & autoritatem tam citò ad nihilum caſuram, qui à principio ſe cœlū digito attigiſſe duxerat, quòd Ricardus omnia ſibi crederet, præterea nemini.

At vbi de prælio rumores non boni ad Ricardum allati ſunt, actutum animi defectione turbatus, deſperare potius quàm ſperare cœpit. Duces vbi hoſtilem exercitum diſiectum eſſe vidēt, ſuis per præconem præcipiunt, vt aduerſariorum neminem niſi reluctantem, aut armā ferentem percutiant.

cutiant. Quo cognito edicto, milites depoſitis armis, mortem deprecantur, quibus parſum eſt. Ex ducibus verò qui ſe in pedes dederant, Ioannes minor Bellicampenſis, & alter Ioannes Salbery in fuga deprehenſi ſecuri percutiũtur. Sedato hoc ciuili tumultu, duces Londinum redeunt, vocatoque principũ cõcilio, Cantuarienſem archiepiſcopum oratorem deſignant, qui ad regẽ proficiſcatur, eumque doceat de ſtatu regni ad meliorem modum per ſe redacto, atque ex ſua parte roget, vt Londinum redeat ad curam & cuſtodiã regni ſui. Interim Nicolaus Brembræus eques, qui ex pugna Exonienſi in Vualliam profugiebat, deprehenſus in fuga, Londinũ ducitur, ac ilicò iuſſu ducũ capite mulctatur: is fuit Londinenſis ciuis, vnus ex illis ſex, quos rex ob enauatam ſingularem operam, in ſedãdo Cantianorum tumultu, vt in principio huius voluminis demonſtratum eſt, equeſtri ordine donauerat. Peruenit Cantuarienſis Briſtollium, cum regeque cõgreditur, cui primùm mandata ducũ expoſuit, ac ſpem bonã fecit, deinde cœpit multis eũ hortari, atque rogare verbis, vti Londinum reuerteretur, affirmans eius reditum ſimiliter ducibus patruis, atque omni populo futurum ſolatio: tertio loco ſui etiam purgãdi cauſa, docuit in ea regni cuſtodia, propter quam Londini conuentus erat peractus, nihil prius ducibus reliquisve optimatibus fuiſſe, quã vt omnia agerentur, quæ tantũmodo è Republica

eſſe iudicarentur. Ricardus qui licet neque acris, neque ſagacis eſſet ingenij, rectè tamē ſciebat Cātuarienſem caput eſſe factionis, à ſuis antè admonitus, ad ea paucis reſpondit, ac vt potuit, odium & conceptam ob cædem ſuorum indignationem in præſens diſsimulans, relicta Anna vxore Briſtollij, haud ita multò poſt Londinum profectus eſt. Acceperunt venientē principem libentiſsimis animis duces, & populus Londinenſis. Poſthæc concilium habetur: eo in concilio duces, quorum fides tam regi, quàm principibus iam in dubium venire cœperat, facta ſua multis rationibus excuſare conātur, affirmantes peropportunè fuiſſe, afficere pœna aliquot magiſtratus, quæſtores, præfectos regiæ domus, qui ex longa patientia principis, adeò licentiam atque improbitatem in promiſcuo eſſe voluerint, vt ſibi impunè liceret rapere, ſpoliare, verberare, vulnerare, occidere, ſtuprare matronas, rapere virgines, ac idcirco illa ōnia iam impudenter facerent: ſimul cætera multa expoſuerunt, quibus oſtenderent ſe non ex ſuo, ſed ex regni tantum vſu, malos male mulctaſſe. Poſtquam duces ita ſe concilio purgarunt, de rebus abſente rege actis, vt tutior hominum fides erga regem foret, placuit vt populus in eius verba rurſum iuraret. Ea res bene multis præſertim ducibus & illorum clientibus documēto eſſe potuit, quātum ſibi deinceps eſſet cauendum: ſiquidem dum ſigillatim cuncti principes ordine iuſiurandum

dum coràm dabant, non potuit adoleſcens non odium ſimul & beneuolentiam vnicuique oſtendere: quos enim oderat, truculenter, quos amabat, comiter aſpexit, id quod in eum maiorem multò inuidiã cõmouit. His actis, ad belli vſum tributũ populo imponitur. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCLXXXVIII, & cùm regnare cœpit Ricardus, XI.

Dum hæc in Anglia fiunt, dux Lancaſtri in Hiſpaniam ad recuperandum regnum Caſtellæ & Legionis proficiſcitur, ducens Conſtantiam vxorem, & Catharinam filiam ex ea genitam, ac duas filias, quas ex priore vxore ſuſceperat. Is itaque cũ ingenti apparatu egreſſus, in Luſitaniam primò peruenit, vbi facto cum Ioanne rege fœdere, atque Philippa vna filiarum eidem deſponſa, deinde in Caſtellam procedit. Obtinebat regnũ Caſtellæ, vti ſuprà demonſtrauimus, Ioannes Hẽrici ſecundi filius, qui vbi de aduẽtu ducis accepit, loca munire, exercitum parare, ſuos in fide continere vehementer ſtudet. Dux cũ in fines Caſtellæ celerius omnium opinione perueniſſet, eosq́ue vexare cœpiſſet, populi vndique ad eum ciues primarios legatos miſerunt, qui dicerent ſe ſuaq́ue in eius fidem permittere, & paratos dare obſides & oppidis recipere, iuuareque commeatu, ac imperata facere. Hac populorum deditione confiſus dux, nihil dubitandum exiſtimans, quin rectà Burgum oppidum peteret, caſtra mouet, diebusque

que paucis propè accedit. Fit illi obuiam Aluarius Pereſæus vir bello egregius, quem Ioannes rex cum ſexcentis equitibus, & magno peditum numero præmiſerat, vt hoſtem venientem aditu ac frumentatione prohiberet, aut loco idoneo, ſi ita præſtaret, cum eo manū confereret. Lancaſtrius vbi comperit Aluarium in ſe venire, cōpoſito agmine, ſuos confertim ire iubet, vt ſimulatą militum paucitate, eū ad certamē alliciat. Non fefellit eum ſuum conſilium: porrò Aluarium per eam artem ad pugnam duxit, nulloque ferè negotio in fugam vertit. Secundum hæc, non armati ab Hiſpano, ſed legati de pace ad Anglū frequentes miſſi ſunt: quippe ille eò, quòd ſibi timebat, honeſtas offerebat conditiones, ac ante omnia, affinitatem cum duce petebat. Cunctas pacis conditiones dux ducebat abnuendas, quoniam ei illa Aluarij profligatio inſtar inuitamenti erat belli ſequendi, ac ob id in animo erat, modis omnibus eo potiri regno. Fames interim in caſtris erat, & rerū penuria, quæ mala poſt peſtilentia ſecuta eſt, qua cùm multi paſsim mortales morerentur, cœptum eſt neceſſariò inde commoueri, atque vnde ventum erat, in Luſitaniam remeatur. Rex Caſtellanus qui pacem quàm bellum malebat, nihilo ſecius legatos rurſum ad ducem mittit, qui de pace, qui de nuptijs cum eo agant. Hi poſtquā coràm venerunt, mandata regis exponunt, & in primis docēt multis rationibus in rem vtriuſque

Q princi-

principis fore,ſi maturè facta pace, Catharina vni-
ca ex Conſtantia vxore ducis filia, locaretur Hẽ-
rico Ioannis filio. Dux auditis legatis, cùm id quo
que temporis per literas fratrum, intellexiſſet om
nia domi ſeditionibus turbari, & ob id bellum
quod gerebat, multò periculoſius fore, cùm nullũ
inde expectandum eſſet ſupplementum, tantum
abfuit, vt oblatas cõditiones amplius repudiarit,
vt etiam non inuitus admiſerit. Itaque icto fœde
re, ad pactiones ventum eſt, vt dux Catharinam
filiam nuptũ daret Henrico Ioannis filio, ac ipſe
& Conſtantia eius vxor cederẽt omni iure, quod
in regnum Caſtellæ & Legionis haberent. Con-
trà rex Ioannes dotem puellæ & matri daret, aſ-
ſignaretque ambabus dotales fundos, ac duci &
Conſtantiæ in ſingulos deinde annos penderet
vectigalis nomine, aureorum vicena millia, atq;
pro impenſis in id bellum factis, certo tempore
tercentena millia. Iſtud pro cõditione rerũ, Caſtel
lanus iugum ferre non recuſauit, quippe qui iam
norat quantum periculi ſupra caput eſſet, niſi cau
tioribus vteretur conſilijs, in poſterumque pro-
uideret. Quibus peractis rebus, & Catharina pu-
ella viro coniuncta, Lãcaſtrius mox cũ Luſitano
affinitatem iunxit, locata ei Philippa filia, quam
ille tamen non prius ſibi copulauit, quàm Vrba-
nus Romanus pontifex eum lege ſolueri, qua in
nodatus eſſe dicebatur, quia, velut ſuprà ſcripſi-
mus, Ioãnes antè monachus fuerat, quàm regnũ

obtinui-

obtinuiſſet. Atque ſic denique Ioannes dux Lancaſtri rebus in Hiſpania compoſitis, domum cũ Conſtantia vxore, atque exercitu, reuenit incolumis, poſt menſes decem & tres, quàm eò conceſſerat. Peruenit in Caſtellam ſub idem tempus, quo inter reges factũ eſt fœdus, Ludouicus Borbonienſis dux, cum bene magna armatorũ manu, quam Carolus Ioanni regi auxilio miſerat. Hũc Caſtellanus poſt actas pro beneficio gratias, & partem ſtipendij militi datam, multis donauit præmijs, atque domum dimiſit, acceptum perinde referens finem belli Franco, ac ſi eius ſolius opera, is factus reuera fuiſſet. vt ne apud amicum diceretur ingratus.

Interea Ioannes Britanniæ dux animaduertẽs Anglorum vires ſeditionibus paſsim inter principes factis, in dies ſingulos infirmiores fieri, propterea quòd id malum inteſtinum ac domeſticum incluſum eſſet medullis animorum ipſorũ principum, & dolens ſuum principatum à Frãco partim poſsideri, partim vaſtari, tandem aliquando patriam eo detrimento liberandã conſtituit: itaq; amicitiæ Caroli ſe dedit, receptisq; oppidis amiſſis, in eius quoq; verba iurauit. Angli autẽ qui ei præſidio relicti fuerant, ſine fraude dimiſsi, alij in patriam, alij in Aquitaniam ſe recipiunt. Renouauit ea res inter Anglum & Francum furorem: Robertus Canolus Aquitaniam prouinciam obtinebat, qui audita Britanni ducis defectione, con-

feſtim ſuos hoſtium fines vexare iuſsit. Miles ſi vſpiam prædæ aliquid eſſe nouiſſet, eò concurrebat, leuiaq́ quotidie prælia faciebat, cùm ita vſu venit, vt Angli qui in Lemouicibus erant, cùm excurſiones crebrò in Aruernos facerent, circũuenti ſubitò à magna Francorum manu & præda exuti, & poſt tumultuoſam pugnam, in fugã verſi fuerint, aliquot captis, qui poſtea grandi auri põdere ſe redimere coacti ſunt. Ii dolore incẽſi, quòd ita inſidijs temerè excepti eſſent, cladem per hunc modum vindicandam excogitant: cum expeditis enim equitibus noctu Monferandum accedunt, & quia oppidum à præſidio vacuum eſſe ſciebãt, nihil cunctati prope portas cõſiſtunt: hic oppidanum quendam caſu eo noctis tempore domum redeuntem capiunt, quem ad vnam portarum accedere cogunt, admonentq́, vt cuſtodes excitet, illisq́ dicat, ſecum eſſe aliquot mercatores, eosq́ cum oneratis iumentis ad nundinas venire, quæ illic breui futuræ erant, & propterea roget, vt ex itinere feſsis aperiant portas, quò in diuerſorium ſe recipere poſsint. Oppidanus non ignarus omnia libertate patriæ poſteriora ducenda, & nulli mortalium quicquam ea antiquius eſſe debere, primùm negauit ſe tam nefaria mandata executurum, poſtea tamen cùm Angli cruciamenta, ſupplicia, mortem intentarent, vti doctus erat, cuſtodes excitauit. Illi nihil tale ſuſpicantes portam pãdunt, qua ſubitò occupata, Angli cuſtodes obtruncant,

cunt,oppidumq́ ingreſsi diripiunt, tantum templis ab omni maleficio, & mulieribus à dedecore vacuis relictis: poſtero die multa abacta præda, captiuisq́ abductis Chalucetum oppidum, vnde venerant, properè reuertuntur. Atq ita Anglus inuſtam paulò antè per fraudem ignominiæ notã, fraude autoribus facta, deleuit. Erat per huiuſcemodi clades mutuò acceptas, vterq rex diuturni belli cura & ſolicitudine magnopere affectus, ita vt ſolùm bellandi finem optaret. Qua de cauſa Carolus per nuntios egit, vt Ricardus miſerit Lancaſtrium Lutetiam, ſiue, vt non nemo tradit, in Ambianos. Huc poſtquam conuenêre legati, inter ſe varias conditiones pacis conferẽdo, in cõtentionem venire incipiebãt, cùm dux ita effatus eſt: Ecquid oportet nos de noua forma fœderis faciendi cogitare, cùm illa iampridem præſcripta nobis fuerit à Ioanne & Edouardo patre meo regibus? Illud ergo fœdus ſummo vtriuſq populi conſilio, conſenſuq́ ſancitum permaneat, ſitq́ eò contentus Carolus rex, atque ita tandem ab armis diſcedere licebit. Ad ea Franci oratores reſpõdêre, per ſuos reges non ſtetiſſe, quò minus id fœdus corroboratum foret, ſed ab Edouardo principe contra iuriſiurandi religionem fuiſſe violatum, & propterea Carolũ quintum, & ſextum, de pace poſtea ſæpiſsimè expertos nihil potuiſſe efficere, niſi voluiſſent pactionem pacis talem facere, quæ ſeruitutis lex foret, & id Anglorum cauſa fa-

ctum, qui pacem dare, non admittere, & datã nunquam ſeruare vellent. Inter has diſceptationes, cũ vtraq; pars non pacem, quam ſummè quærebat, ſed eius conditiones repudiaret, induciæ tantùm trium annorum pactæ ſunt. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCXCI, & cùm regnare cœpit Ricardus, XIIII. Quo anno multarum rerum agendarum cauſa, concilium habitũ eſt ad Vueſtmonaſterium: eo in concilio regi pariter atque principibus viſum eſt è Republica ſua Anglicana fore, ſi pars aliqua imperij Romani pontificis Oceano terminaretur, quòd multi quotidie vexarẽtur, ob cauſas, quas Romæ non facilè cognoſci poſſe putabant: quapropter ſancitum eſt, vt nulli mortalium deinceps liceret, pro quauis cauſa agere apud Romanum pontificem, vt quiſpiã in Anglia eius autoritate, impius religioniſq; hoſtis publicè declararetur, hoc eſt, excommunicaretur, quemadmodum vulgò dicitur, néue exequi tale mandatũ, ſi quod ab illo haberet. Pœna verò ijs conſtituta eſt, qui legẽ violaſſent, vt amiſsis omnibus bonis, vitam perpetuò in carcere agerent. Deinde pecunia ad vſum belli imperata eſt.

Iam arma vbique depoſita erant, cùm ecce tibi, ab Aquilone nouum erumpit fulmen: nã Scoti quibus quinquennio antè induciæ datæ, & vt Anglici annales tradunt, nondum finitæ erant, cupidi prædandi, contrà atque fas erat, in finitimos agros egrediũtur, ac ſubito acceſſu, vicis ædificijs

& quę adire potuerant, incenſis, hominum pecudumq́ꝫ prædas agunt, & ſtudio prædandi, vſque Dunelmum excurrunt: hinc ciuium occurſu, qui ex fuga agreſtium de hoſtium aduentu cognoſcẽtes ſe armauerant, repelluntur: verùm quia Angli qui ſumptis repentè armis, obuiam ierant, pauca millia paſuum proſecuti ſunt, quòd ipſi longè numero præſtarent, non fugiunt, ſed lentè & pedetẽtim cum præda Nouumcaſtrum verſus contendũt. Hæc vbi paſsim nũtiata ſunt, Henricus Northumbrorum comes cum armatorum manu hoſtes à tergo ſecutus, non longè ab eo oppido inuadit: dimicatur vtrinq́ꝫ fortiter, ac incerto euento, & cùm anceps cædes fuiſſet, aduerſæ tamẽ rei fama in Anglos verſa eſt, quòd nonnulla amiſiſſent militaria ſigna. Paucis deinde interiectis diebus, eſt iterum inter Nouumburgũ, & Nouumcaſtrũ ſingulari prælio pugnatum, & ibi quoq́ꝫ æquo ferè Marte certatum, multis vtrinq́ꝫ interfectis. Ex Scotis ducibus Iacobus comes Douglaſſatiũ graue vulnus accepit, quo non multò pòſt ingraueſcente, à vita diſceſsit. Poſt hæc, exercitus vtrinq́ꝫ reficiuntur, & ad nouam edendam pugnam pro ſe quiſq́ꝫ parat, hinc Scotis, illinc Anglis recẽtiorib. auxilio ſuis veniẽtib. ita vt rurſum omnib. copijs ad manus ventũ ſit: tãtis nũquã aliàs cũ copijs, tũ animis dimicarũt, tãtoq́ꝫ irarũ certamine res geſta eſt, vt à neutra parte emiſſa ſint tela, ſed gladijs cœperint, & finierint pugnam, in qua demũ Scoti

ſuperiores fuerunt. Captus eſt Henricus comes, totq; alij nobiles, vt illis ſua redemptio conſtiterit centum aureorum millibus. Cecidit Anglorum amplius tertia pars, Scotorum verò dimidio minus. Quieuerunt poſthac Scoti, cùm intercedere inducias inter Francum & Anglum cœpiſſent: nam, vti alibi diximus, in perpetua Francorum amicitia atq; gratia, ac tã belli quàm pacis cõmunitate ſunt, & Ricardus ſe per omnia ſegnem gereret, qui acceptam plagam in primis vlciſci debuiſſet: ſed iuuenis voluptatibus deditus, ac ſuorum æqualium colluſorum ſodalium ſocietate corruptus, haudquaquam libens bella obibat. Quid, quòd vt omnem bellandi materiam ab ſe auerteret, ſuadentibus ſuis, qui ei ſeruiebant, ei lenocinabantur, donauit patruum ſuum ducem Lancaſtrium Aquitaniæ principatu? Eò ille continuò profectus eſt, vt in poſſeſsionem veniret: cæterũ Aquitani animo cernentes breui tempore futurum, vt Francis prædæ eſſent, niſi principem haberent, à quo ab iniuria defenderentur, non dubitanter ducis imperium abnuerunt, atq; venienti tantũ abfuit vt gratulati ſint, vt etiam denuntiarint, nolle ſe in eius venire poteſtatem: quo facto, legatos viros primarios ſuarum ciuitatum ad Ricardũ miſerunt, qui dicerent ſe regi parêre aſſuetos, nõ poſſe ab officio diſcedere. Excuſatio Aquitanorum à rege accepta eſt, ac ita legati optati compotes domum remittuntur. Dux autem vt vir prudens,

æquo

æquo animo repulſam tulit, qui nihil eà re motus, in Angliam paucis poſt mẽſibus reuertit. Attulit eius aduentus in Aquitaniam, ſuſpitionem Francis, etſi induciæ adhuc non exiuerant, adeò, vt nihil propius factum fuerit, quàm vt tumultus concitaretur ab ijs, qui in præſidio erant. Verùm vbi conſtitit nihil hoſtile à duce tentari, facilè eſt temperatum armis.

Finis tertij anni iam propè obrepſerat, ab eo, quo induciæ factæ fuerant, cùm Carolus rex ſpe pacis coagmentandæ, legatos Bononiam, Ricardus ſuos Caletum miſit. Legati ſumma vſi diligẽtia & ſtudio, ad extremum poſtquam nulla negotij pacis concluſio eſſe potuit, inducias in quatuor annos prorogarũt. Eſt res mira tam dictu, quàm creditu, vt pax toties vtrinque petita & cupita, nũquam conuenire potuerit, cùm præſertim vtriq; populo commoda æquè vt peropportuna videretur. Equidem Franci facilè animaduertebant, bellum neutiquam in rẽ ſuam fore, quòd Carolus rex mentis errore affectus, iam tum rebus agendis vacare minus paratus erat. Anglis verò nec ſpes magna victoriæ erat, quòd domi ex ſeditionibus laboraretur, & Ricardus quanquam diues operis, tamen expers laboris non inuitus bello otium ſæpe præuerteret. At eiuſmodi tamẽ rationes vincere non poterãt obſtinatos animos, quò tandem aliquando pace facta, ab armis ceſſarent, cùm alter nihil de poſſeſſione, & alter nihil de iu-

re

re proprietatis dimittere vellet. Id temporis vita excesſit Robertus rex Scotiæ, cui Ioannes filius in regnum ſucceſsit. Placuit optimatibus huic nomen patris imponere, quod Ioannes parum eſſet nomen regibus felix, omen à Ioanne Francorum rege accipientibus, qui inauſpicatò cum Anglis pugnaſſet. Franci interim per inducias nacti otium, ac ſimul Genuenſium precibus defatigati, Bellum in Afros, qui omnem oram, inſulasque Italiæ latrocinijs infeſtas reddebant, ſuſcipiunt. Ricardus quoque rogatus auxilium, mittit Henricum comitem Derbienſem cum electa Anglicæ pubis manu, ad id bellum faciendum. Igitur Franci Anglique viribus & animis conſociatis, in Africam traijciunt, qui vbi littus attigere, eatenus à barbaris deſcéſione prohibiti ſunt, quoad Anglorum ſagittariorum virtute factum eſt, vt aditus patêret: in terram egreſsi rectà Tunetā vrbem regiam petunt, ac obſident. Barbari timore affecti de pace ad eos legatos mittunt, quam noſtris dare placuit, vt ſoluta certa pecuniæ ſumma, ab omni deinceps Italiæ Galliæque ora manus abſtinerent. Ita peractis rebus, poſt paucos mēſes, quàm eò itum erat, domum repedatū eſt.

Eiſdem temporibus rex Ricardus bellum ſumere repentè cogitur: cùm enim nuntiaretur Hybernos Sylueſtres excurſiones in agros facere, atque omnem prouinciam populari, iudicauit in inſulam cum exercitu traijciendum: itaque dato

imperio

imperio regni adminiſtrandi duci Eboracenſi, nō multò poſt vnà cum Lancaſtrio, & Gloceſtrenſi ducibus, Briſtollium profectus, nauem conſcendit, ſequundoque vento vſus in Hyberniā tranſmiſit. Quò vbi peruenit, cùm intelligeret prædatores raros per agros vagari, ac nullo certo loco ſe tenere, equites quoquouerſū dimiſit, qui palantes hoſtes inuaderēt. Ipſe verò cū peditatu ſubſecutus obſeruabat, ſi vſpiam liceret cum aliqua collecta prædonum manu congredi. Hyberni vbi ſe vndique armis peti conſpiciunt, pars incipit dare ſe in pedes, pars ſtare incerta, vtrum progredi, an regredi tutius foret: inter cunctationem, permulti imprudentes paſsim opprimuntur, cædes tamen modica edita eſt, quoniam ſuperueniente nocte, in ſuas ſyluas ſe facilè incolumes receperunt. Aliquot Angli equites in perſequendo hoſte, dum incautè feruntur, iaculis cōficiuntur à fugientibus, quibus adijciendis illi plurimum valent. In ijs Edmundum Mortimerium comitē Merchiæ fuiſſe opinor, quem, vt ſuprà oſtēdi, Ricardus ſibi hæredem fecerat, quem omnino aut tunc, aut prius poſteriusve ab Hybernis interemptum fuiſſe cōſtat. Cæterum tantus terror Hybernos inuaſit, vt quatuor reguli vltrò Dublinum venerint, vbi Ricardus erat, ſeque eius fidei commiſerint, quos tantū abfuit, vt ille pro commiſſo delicto pœna afficiendos ſtatuerit, vt etiam equeſtri ordine donauerit, reliquos verò quos ſontes comperit, partim

tim ſupplicio affecit, partim hoſtes iudicauit, po-
rumque bona publicauit: & vt ne Syluestres poſt
hac loca inſulæ culta populatum exirēt, præſidia
opportuna poſuit, quæ eos tranſitu prohiberent.
Pacata per hunc modum inſula, cùm Ricardus
eodem tempore ex literis Eboracēſis intellexiſſet
Annam vxorem eſſe mortuam, citius quàm de-
creuerat in Angliam reuerſus eſt. Qui fuit annus
ſalutis humanæ MCCCXCIIII.

Regi autem vt in Angliam acceſsit, cùm nul-
los ex Anna ſuſcepiſſet liberos, nihil fuit prius,
quàm vt de nouo cogitaret connubio: & quia
nullus erat in regno, cum quo placeret genus &
ſanguinem miſcere, legatos protinus miſit ad Ca
rolum regem, qui Iſabellam eius filiam octauum
agentem annum ſibi vxorem peterent. Audita
eſt benignè legatio, ac poſteaquam de modo iun
gendæ affinitatis aliquandiu tractatum eſt, puella
Ricardo deſpondetur. Secundum hæc, miſsis vl-
trò citroque legatis, de pace inter reges continen-
ter agitatur, quæ ad vltimum nullo pacto fieri
potuit, ſed tantum induciæ in triginta annos pa-
ctæ ſunt. Atque ita fœdus totidem annos dura-
turum factum eſt, ſed quibus conditionibus, nul
lus, quem ſciam, ſcriptor ponit, adeò negligenter
ea tempeſtate res geſtæ literis mandatæ ſunt. Fuit
hic annus cùm vtrinque induciæ datæ ſunt, MC-
CCXCVI, & cùm regnare cœpit Ricardus, XIX.
His actis, Ricardus Caletum proficiſcitur, ibique

ad accipiendam quamhonorificentiſsimè vxoré, omnia quæ vſui neceſſaria ſunt, quamliberaliſsimè parat. Interea Carolus rex cum puella Arderam venit, quò Ricardus ſe poſtridie cõtulit. Hic reges mutuis amplexibus congrediuntur, blãdisque appellationibus paria inter ſe paribus reſpõdentes, multa facta congratulatione, alter alterũ certatim honore, dignitate, gratia tractat: Ricardus enim Carolum patrem, Carolus Ricardum filium appellat. Deinde Carolus epulum dat opiparum, precioſiſsimiſque donat Anglos muneribus, facit & idẽ Ricardus erga Francos. Poſt hæc, factis ſponſalibus, puella Iſabella etſi nondum matura viro traditur Ricardo, quam ille ſecum Caletum primò, deinde in Angliam magna cum põpa ducit. Quòd ſi cæteri omnes ex ea affinitate aliquid lætitiæ cœperunt, non item Thomas dux Gloceſtriæ, is enim grauiore erat in Gallicum nomen odio, & quamuis affinitas intercederet, attamen nullum fœdus cum Franco ratum religioſumq́ fore putabat: ſed maior inuidiæ cumulus ex eo accedebat, quòd Francus retineret principatus & loca celebriora aliquot in Gallia, quę Anglicæ ditionis fuiſſent, & toties repetita nõ reſtituerentur. Et quia Ricardus talia detrimenta minimè ſarcienda curabat, non poterat ſe cõtinere, quin eum ignauiæ paſsim accuſaret, clamaretq́, hoſtibus qui toties datam fidem fregiſſent, non eſſe fidem ſeruandam. Quibus vocibus cũ nihil

rex

rex moueretur, dux vt ei aliquod exhiberet negotium, quo locũ daret voluptatibus, & ab otio ad arma auocaretur, egit ſic cũ Gulielmo Moro qui in eum annum factus erat prætor, ac cũ ciuitatis ſenatu, vt ciues Londinenſes regẽ adiuerint, rogarintq́;, vt iã pacatis rebus, & cũ Franco multorum annorum renouatis inducijs, vellet ſuos ciues leuare tributo, quod belli cauſa impoſitum, & nondum exactum eſſet. Ad rogatum populi, ita dux Lancaſtrius reſpondit, vt ille eius reſponſo contentus ab incœpto negotio deſtiterit, tributumque ſuo tempore pependerit.

Per eos dies venit in Angliam Guido comes diui Pauli miſſus à Carolo, vt offic[illegible]oris gratia, eius verbis Iſabellam filiam & Ricardum ſalutaret. Rex multa conferendo aperit comiti, quemadmodũ dux Gloceſtriæ ſumma ope nitatur, vt bellum Carolo inferatur, & quia id ex animi ſententia obtinere nondũ potuerat, populũ ad ſeditionẽ ſolicitet, quò domi bellũ ardeat, quod foris gerendum ſummè concupiuerat. Itẽ narrat eundem ducem iniuſſu ſuo, bene multos ex ſuis domeſticis & amicis, affeciſſe ſupplicio, ac deniq; ſibijpſi exitium machinari. Hæc vbi comes accepit, ſubitò reſpondit, non eſſe diutius tantum iniuriarum patiendum, ſed continuò vindicandũ, ſimulq́; præcauẽdum malum, quod omnino futurum eſſet, niſi maturè obuiam iretur. His comitis verbis Ricardus permotus, ex illo tempore ſta

tuis.

[ill]ut ducem & Ricardum Harundellium comitẽ, vt duos ſeditionis autores, ac eorum clientes modis omnibus è medio tollendos: ſic, vt quod deſtinarat animo, quamcitiſsimè perficeret, cœpit diligentius facta dictáq; ducis notare, & quoniã qui ſuſpicantur, ita vſu venit, vt peiora ſemper conijciant, quàm videant, idcirco nihil non in malam capiebat partem, ita vt de ipſo duce identidem cũ eius fratribus Lancaſtrio & Eboracenſi quereretur, quòd ille contra ſe veniret, ſibiq; rebus in omnibus aduerſator eſſet, ad interitum ſuum, ad perniciem ſuorum domeſticorum, ad diſperditionẽ regni. Duces autem vt ab omni ſuſpitione principis animũ liberarent, ad ea reſpondebant, ſe haud clàm eſſe, Gloceſtrenſem fratrem vt interdũ imprudentem plura ſæpenumero effundere, quàm vt efficere poſſet, vellétve, & ea tamen ex fidelitate proficiſci, quòd ille imprimis doleret regni fines anguſtiores fieri, ac propterea bono eſſet animo, quandoquidem nullum caperet detrimentũ, nullumq; ei crearetur periculum, quandiu ſana non ſperneret conſilia. Hæc animum regis ad tempus mirificè confirmarunt. Gloceſtrenſis interea non ceſſabat omnia tentare, quibus inducias frãgeret, adeò bello ſtudebat: quod cũ minimè procederet vſq; eò furere cępit, vt iactarit ſe conjecturũ Ricardũ tanquã hominẽ imbellem, minimeq; qui imperet idoneum, in aliquam arcem, vbi ſine Reipublicæ iactura, pro ſuo iure otium traheret. Iſti

ſermones vbi in vulgus emanarunt (emanarunt autem ſubitò per eos,qui duci inuidebant) fratres eum açriter caſtigarunt, id quod ille paruipendit. Ea de cauſa,duces qui videbant nō eſſe quod amplius fratrem monerent,& ſe propter eius inſolētiam, iam omnibus ſuſpectos eſſe, proſpicientes fore,vt ille in dies criminoſior eſſet,ſi ipſi Rempublicam diutius gubernarent, exiſtimarunt per aliquot menſes ſibi aula cedendum,quò Gloceſtrēſis minus fraterna autoritate fultus mitius ſe gereret: itaque Lancaſtrius in principatum ſuum, Eboracenſis Eboracum ſe contulit. Cæterum ſecus euenit,atque illi cogitarant:ſeceſſus enim fratrum, Gloceſtrenſi exitio fuit:nam vbi duces procul à regia fuerunt, non defuêre contra Gloceſtrē ſem accuſatores, qui regem incenderent, ad eum necandum,quive hortarentur,ad vlciſcendā mortē ſuorum conſiliariorum: ita demum iuuenē ad flagitium faciendum incitarunt, vt ille ſtatuerit, non vltrà timoris ferre moras. Poſt ducum diſceſſum,ſeceſſerat quoque Gloceſtrenſis in Eſſexiam ad villam ſuam, quam iuxta celebrem pagum habebat,quem Chelmisfordiam dicunt,illicq; ſe tenebat. Rex interim cum Thoma Mombraio equitum magiſtro,qui cum ipſo in ſumma erat gratia,conſilium opprimendi ducis capit,compoſitoq; dolo, ambo venatum eunt: Thomas in medio itinere ſe in ſyluam abdit, rex verò venando, ad ducem cum paucis venit,ibiq; ſumpto cibo,negotium

tium ſimulat, quamobrem ſibi Londinum actutum redeundum docet, eumque rogat,vt feſtinādi cauſa,paucis contentus comitibus ſecum Londinum eat, ac reliquos ſuos miniſtros poſt ſe eò venire iubeat.Dux nihil tale quod ei mox accidit ſuſpicatus,cum Ricardo iter facere incipit: pergūt ſimul colloquentes vſque eò,dum loco inſidiarū appropinquant:inde rege de induſtria præcedente,dux inſidijs excipitur,inclamans alta voce,atq; regis opem implorans.Rex nihil eo clamore motus,perinde quaſi non audiſſet,iter cōtinuat:Gloceſtrenſis verò à Mombraio ad Thameſim trahitur,ibique in nauem ad id antè paratam imponitur,atque Caletum perducitur, vbi loci peſsimo poſt hominum memoriam exemplo, poſtridie illius diei ſtrangulatus eſt. Hic exitus fuit ferociſſimi ducis, viri præcipitis ingenij: corpus poſtea funerali pompa in Angliam deportatū ſepulchro infertur,quod ipſe ſibi in ſua villa poſuerat. Ricardus vbi Londinum peruenit,duos Ricardos Harundellij, cum Thoma eius filio,& Varuici comites, item Ioannem Cobanum,& alterum Ioannem Chenium equites,à ſuis ſatellitibus arripi,& in cuſtodiam tradi iubet. Quo facto,conuentum ad Vueſtmonaſterium indicit,vt in eo ſibi populi fauorem conciliet, ad cætera quæ deſtinauerat peragenda. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCXCVII,& cùm Ricardus regnare cœperat,XX.

Duces Lācaſtrius & Eboracenſis cognita nece

R. fratris,

fratris, dolere, ac ſibi valde timere cœperunt: nam cùm ſecum reputarent regem contaminatorum conſilijs adactum non abhorruiſſe à tanto facinore, non iniuria arbitrabantur eum alia atque alia, peiora in dies auſurum: itaq; confeſtim exercitũ parãt, ac armis ſtipati Londinum proficiſcuntur, quos Ricardus Vuittyngtonus vrbis prætor & ſenatores receperunt libentiſsimis animis, vtpote qui pari mœrore ob Gloceſtrenſis necem angebantur, eam; indignam querentes: quapropter regi maiorem in modum irati, contrà eius voluntatem atque mandatum, ducibus venientibus portas aperuerunt. Hîc de rebus agendis inter ſe conſultant: diuerſa conſilia afferebantur, quibuſdam placebat, Gloceſtrenſis mortẽ perſequi, alij Mombraium, & Ioannem Holandium comitẽ Huntyngtonæ, nonnulloſque alios vt malorum omnium autores petendos cenſebant, qui regis animum iam inde ab ineunte eius ætate, vitijs & malis artibus inquinaſſent. Sed duces ad extremum vbi aliquantulum dolor mitigatus eſt, pro tempore angoris aculeos occultare, & ſi princeps melius vitam inſtitueret, etiam iniuriarum obliuiſci decreuerunt. Rex interim prope Londinum, ad quatuor millia paſſuum, in Helthamo villa ſe tenebat magno armatorum numero ſeptus, munitus, obuallatus, cùm interea currebant vltrò citroque optimates quamplurimi, qui regem & duces inuicem in gratiam reconciliandos magnopere curabant.

curabant. Diluebat rex crimen cædis multis ratio nibus, quòd Glocestrenſis inducias, quas ipſe cũ Frãco pepigiſſet, violare ſe inuito tentaſſet; quòd populum ad ſeditionem ſolicitaſſet; quòd deniq; ſuæ vitæ inſidiatus fuiſſet. Contrà duces fratrem immerito ſuo morti deditum, quòd ab eo nihil foret tentatum, factumve, quamobrem tali pœna afficiendus eſſet, indubitanter aſſerebant. Inter has diſceptationes, cùm rex ad vltimum fidem daret, ſe in poſterum tempus nihil acturum, niſi ex ducum conſilij ſententia, illi cum eo in gratiã redierunt. Sed Ricardus iam omnia per imperiũ ſibi facere licere ratus, tantũ abfuit, vt promiſsis ſteterit, vt etiã multò inſolentius ſe deinde geſſerit: quippe cùm ad diem principes conueniſſent, primùm omnium in eo conuentu ducũ vulnera refricare cœpit, coràm exponens aliquot conſpiraſſe in ſe, & eius flagitij caput fuiſſe Glocestrenſem, ac propterea vim parantem vi coërcitũ eſſe, & meritò primum pœnas dediſſe, reliquos verò in vinculis haberi, vt communi omnium iudicio condemnarentur. His dictis, eos produci iuſsit; qui quæſtione eius arbitratu acerbè habita, de maieſtate damnantur, eorumque bona publicantur. Verùm de Ricardo Harũdellio tantũ ſumpto ſupplicio, & altero Ricardo Varuicenſe in exiliũ acto, alij in cuſtodiã in perpetuum dantur. Ferunt etiam Thomam Cantuarienſem exilio mulctatum, quod aliqui negant. Secundùm hæc, regni

ſtatu pro tempore conſtituto, in quo vt aliquid populi compendium eſſe videretur, captandæ regi beneuolentiæ cauſa, nonnulli augentur honore: nam ex comitibus, Henricus Herefordiæ, Edouardus Abermaliæ, Thomas Surræ, Ioannes Exceſtriæ, & alter Thomas Northfolchię duces fiūt: comites verò Hugo Spenſerius Gloceſtriæ, Rodulphus Neuyllus Vueſtmerlandię, Thomas Percius Vigorniæ, Gulielmus Scruppus Vuylshyrię, & Ioannes Montacutus Sarisberiæ, at Marchio Dorceſtriæ, Ioannes Sommerſeti comes creatur.

Rex dimiſſo conuentu, & rebus ex animi ſententia compoſitis, non modò quicquam conſultius agere, vel ducum patruorum ſuorum conſilijs inhærere non cœpit, ſed ex ſequundis rebus animum ſumens, ferocius omnia voluntate, omnia imperio, omnia immanitate metiebatur, quā ſolitus erat, qui generatim omnibus cruciatus & mortes minitabatur, niſi dicto parērent, & demū quò magis ſuo vtebatur imperio, hoc plus violētiæ præ ſe ferebat, ita vt principes iamiam ab eo tanquam inſaniente cauerent, ſibiq; timerent, quem ſimul oderant. Quocirca erant quampluri mi, qui hæc mala deplorarent, & apud eos præſertim, quorum conſilijs ſciebant regē deprauari, & ob id illos in eius intimis eſſe, vt vel illi à male cōſulendo deſiſterent, vel princeps male audiendo ad bonos mores ſe reuocaret. Sed neutrum ſecutum eſt, namque aliquanto pòſt Hēricus dux Herefordiæ

ſecordiæ caſu ſermones conferendo cum Thoma Mombraio duce Northfolchiæ, multa dolenter potius quàm libenter queſtus eſt, quòd Ricardus principes ſuos negligeret, nullo numero haberet, & quantum in eo eſſet, perdẽdos curaret, cùm alijs exilium, alijs mortes minaretur, ac non ei aliquoties veniret in mentem quanto eſſet ſibi dedecori, & Reipublicæ damno, pati per ſuam ingrtiã regni fines anguſtiores fieri, ac cuncta domi iuxtà atq; militiæ labefactari: & demum dux haud diſſimulanter addidit, cùm ea ante omnium oculos verſarentur, eum maximè omnium debere regẽ admonere, à quo ſolitus eſſet facilè audiri. Hæc Mombraius vbi accepit, non boni conſulit, ſed ratus ſe prædam facturum, per quam apud principem, in maiore ſe poneret gratia, tacitus in præſentia ſeruat: verùm paucis pòſt diebus fòrſan timẽs ne ſibi fraudi eſſet, ſi ſileret, nactus tempus idoneum gaudens, vt delatores eſſe ſolent, quando habẽt quod in aures principis inſtillare poſſint, quæ & quomodo audierat, ad regem defert, & vt reddat, quod nuntiaturus erat, grauius delictũ, multa affingit. Ea res vehemẽter incẽdit Ricardi animũ ad iracundiam, ſed ira poſt paululum deferueſcẽte placuit rem conſideratè cognoſcere: itaque vocatis ad ſe duce Lancaſtrio & Henrico, Mõbraiũ proferre coràm, quæ ſibi antè indicaſſet, de ipſo Henrico iubet. Mõbraius præſenti animo verba in regem dicta recitat. Iſta vbi Henricus audiuit,

ſiue ſubitæ rei caſu territus, ſiue ira percitus, ali-quantiſper tacitus regem aſpexit, deinde collecto animo, ac dimiſſo honoris gratia vultu, poſtulat à rege, ne quid de ſe facilè credat: & his dictis, conuerſus in delatorem, conſtanter quæ ei dixerat, fatetur, docetq́ eius rei rationem, at falſo obiecta pernegat, aitq́ ſe inſontem eſſe, & id crimē armis, ſi modò rex permittat, in caput autoris relaturū. Contrà Mombraius pertinaciter obſtinatoq́ animo delata ab ſe aſſeuerat veriſsima eſſe. Ad vltimum inter eiuſmodi altercationes cōſtitutus eſt dies, quo ſui purgandi cauſa, alter cum altero ſingulari certamine dimicaret. Cæterum cùm id regio conſilio pro verbis tantum, ſi qua facta fuiſſent, permittendum non probaretur, rex vetuit eos in certamen deſcendere: & quia ab vtro culpa abeſſet, non conſtabat, vt neuter ea liberaretur, vtrunque exilio affecit. Sed mitius cum Henrico agitur: nam decennium prius, dein ſexenniū tantum exulare decretum eſt, Mombraium verò diutius, ac longè gentium. Itaq́ Henricus in Gallias profectus eſt, quē Carolus cognita exilij cauſa, quam nullius momenti eſſe iudicabat, bene accepit. Mombraius in Italiam ablegatus Venetias ſe cōtulit, vbi angore animi, vitam breui pòſt amiſit. Atqui Ricardus permoleſtè tulit Mombraij fatum, qui animo iam deſtinarat eum vt hominē ſibi multò chariſsimum ab exilio reuocare, quē propémodum inuitus damnari permiſerat. Sed

ita

ita fraus autoris fuit. Henrico verò ea pœna bono fuit, quippe qui non odio priuato, ſed amore patriæ, inertiam principis coarguerat. Is natura longè humaniſsimus, ita omnibus charus erat, vt eum in exilium eūtem, perinde ac vnicum patriæ patrem, & iam vita priuatum, vniuerſus populus fleret: in Gallia itidem tam cum Carolo rege, quàm cum optimatibus in ſumma eſſet gratia, ita vt dux Barri ei cœlibi filiam deſponderit: priorem enim vxorem paulò antè amiſerat, quàm in exilium eijceretur. Veruntamen id matrimonium ſtatim refrixit, impediente Ricardo, qui cū animaduerteret populum Anglicum miro teneri deſiderio reditus Henrici ducis in patriam, cogitauit nequaquam in rem ſuam fore, ſi ipſe Henricus affinitatem cum duce Barri viro magnæ autoritatis cōiungeret, quam propterea, vt diximus, impediendam curauit. Fuit is annus cùm hæc geſta ſunt, humanæ ſalutis MCCCXCVIII, & cū Ricardus regnare cœpit, XXI, nobilis morte Ioannis ducis Lancaſtri, cuius corpus Londini in æde diui Pauli, ad læuam prope princeps altare ſepultum eſt. Contrà eſt ſacellum ab ipſo poſitum, vbi duo ſacerdotes quotidie pro eius ac totius Lancaſtriæ familiæ animis orant. Idem fit Leceſtriæ à collegio ſacerdotum, quod ille ibidem collocauit, deditq; fundos ad cōuictū tū ſacerdotū, tū multorū pauperū, qui ætate confecti eo loci ſuſtētantur.

At ducis mors Ricardi vitám breuiorē fecit:

nam ille in eius fortunas inuaſit, Henricum filiũ hæreditate fraudauit, nudauit, ſpoliauit, ſuis de alienis bonis dona dedit. Id factum generatim cunctis optimatibus longè importuniſsimũ viſum eſt, quòd Hẽricus ducis filius nullo ſuo merito patria extorris, paterna hæreditate priuaretur, qui iam tum de Ricardo male cogitare, male de eius exitu augurari cœperunt. Sed Edmundo Eboracenſium duci ea res cum primis bilem cõmouit, quòd rex omnia iã iura peruerteret, quòd antea parricidio, & poſtea rapinis ſe obſtrinxiſſet. Is enim hactenus tentauit, quid patientia proficere poſſet, qui fratris necem, qui nepotis exilium, qui ſexcentas iniurias regis adoleſcentiæ & errori iuuenili aſsignarat, tribuerat, conceſſerat, ſed nihil cùm proficeret, atq; animo cerneret, ex eo breui futurum, vt ingẽs Reipublicę labes fieret, quòd ipſe Ricardus per ſe parum ingenio valeret, & officij monitorem neminem hominem probũ pateretur, prudentis eſſe putauit in tempore locum tutum petere, ac in caſtris relinquere tam deuium imperatorem, qui ſuo, quemadmodũ dicitur, gladio ſeipſum iugulare tandẽ aliquando vellet. Tali capto cõſilio, cũ Edouardo filio Abermaliæ duce, domum abijt, illudq; deinceps ſolatij habuit, vt ſe autore, nihil de Republica decretum ſit, qui tantũ precabatur, vt Deus omen auerteret, in quod Ricardum pedetentim incurrere proſpiciebat.

Interea rumor erat Hybernos Sylueſtres om-

nem

ſtem inſulam Hyberniam latrocinijs atque incurſionibus vexare, ac bonam partem regij præſidij quod ibi erat occidiſſe, aut fugaſſe. Qua re cognita, Ricardus ineunte vere, cum nō vtique mediocri exercitu, Briſtollium primùm, tranſiens deinde Oceanum, Hyberniam petijt, rebellemq́ Hybernum domare inſtituit. De hoc belli exitu alij aliter ſentiunt, qui tradunt Ricardum non traiecisse in Hyberniam, ſed Briſtollij cōſtitiſſe domeſticis territum factionibus, quippe qui in itinere factus eſt certior Henricum Percium comitem Northumbriæ, ac bene multos alios principes cū eo alieno eſſe animo in ſe, neq́ velle ſequi in Hyberniam, & ea de cauſa, noluiſſe tam longè gentiū abeſſe, ſed eo loci manſiſſe, & inde per nuntios comitem ad ſe arceſsiuiſſe, illumq́ qui timebat irā principis, & ob illud ipſum cū Roberto rege Scotiæ ſecretam iunxerat amicitiam, vt in Scotiam, ſi ita res poſtularet, receptum haberet, reſpondiſſe ſe in præſentia non poſſe commodè ex principatu ſuo diſcedere, nihilq́ in eo Hybernico bello eſſe, quod ſe vnum ex tam longinquo loco euocaret, cùm ipſe armatorum copiam haberet. Rex contrà quàm ſperabat accepto reſponſo, ſanè comitem ad ſe venturum omnino putarat, non mediocriter angi cœpit, nimirum vbi vidit homines claros, qui ſumma erant apud populum autoritate, contra incœptum ſuum venire, timuit excedere de regno: & quanquam grauatiſsimè bello Hybernico

bernico haſce rixas præuenebat, attamen prætereundum exiſtimauit coërcere ſuorum furorem, vt domeſticis diſſenſionibus liberaretur: ita omiſſo bello, Henricum Percium cum eius aſſeclis hoſtem patriæ iudicat, eorumq́ bona publicat, vt metu pœnæ, alios ab officio nō diſcedere doceat.

Cæterum dum Ricardus Briſtollij moratur, ſiue vt alijs placet, quibus minimè aſſentiendum cenſeo, Hybernos domat, complures principes qui præſentem ſtatum regni continenter deplorabant, per literas Henricum ducem Herefordenſem, quem poſt mortem patris, ducem Lancaſtri appellabant, ſolicitant, vt quamprimùm in Angliam redeat, eiq́ pollicentur ſe Reipublicæ conſulēdi cauſa, paratos eſſe eius dignitati ſeruire, ac omne ſuum ſtudium, conſilium, officium, laborem, operam, curam ad ipſius amplitudinem conferre, opesq́ impendere, ſi Ricardo eiecto homine minimè rebus gerendis apto, ipſe regnum obtinere velit: atque ſimul aliquanto pòſt Thomam Cantuarienſem archiepiſcopum veſtitu mutato, perſonaq́ alia ſuſcepta, ad eūm mittunt, qui nomine Anglici populi, cum eodem ſtatuat, prout ex fide, fama, req́ ipſius populi videbitur. Ille homo magnæ prudentiæ diligentiæq́, ducem in eam ſpem potiundi regni adduxit, vt confeſtim facultate, ſpecie viſendi Ioannis ducis amici & neceſſarij ſui, a Carolo habita, in Britanniam profectus ſit, & inde magna Britannorum manu comitatus acceſſerit

ſerit ad læua inſulæ littora, in Portimuthum portum, iam'q; decimum hîc diem conſumebat, cùm amicorum concurſus ad eum factus eſt: exin duce Cantuarienſi, Londinum contendit, quem ciues ſumma omnium voluntate, vrbe recipiunt, adeò vt nihil exoptatius eius aduentu fuerit. Sed quæ alij ſcriptores de eius aduentu proponunt, proſequamur. Dux Henricus vbi principum erga ſe ſtudium cognouit, vnà cum Thoma Cantuarienſi archiepiſcopo, & Thoma comite Harundellio Ricardi comitis filio, qui paulò antè è cuſtodia ad eum aufugerat, in agrum Eboracenſem traiecit, quò vbi peruenit, ſine mora, tam de nobilitate, quàm de plebe homines, vt eſt mortalium natura nouitatis auida, ad eum confluunt, regem'q; ſuum ſalutant, maledicta atque probra paſsim in Ricardum regem vt imprudentem, inertē, nulloq; imperio dignum dicunt, iactant, congerunt. Poſteaquam magna hominū multitudo in vnū conuenit, atque de pellendo Ricardo conſilium ceperunt, arma momento temporis capiunt, & alij ad alia loca opportuna diſcedunt, vt initiū belli contra eos vbique faciant, qui Ricardum iuuandum curarent. Hæc interea in Hyberniam nunciantur, quæ vbi rex accepit, pacatis iā rebus Hybernicis, properè in Angliam redijt, periculo obuiam iturus, atque in arcem munitiſsimam, quā Flyntum dicūt, ſe recepit. Eſt arx iſta poſita in ora maritima, ad fines Vualliæ, prope Ceſtriam oppidum,

dum,ad decem millia paſſuum. Hic Ricardus vbi comperit populum ad Henricum deficere, diu in incerto habuit, quidnam conſilij caperet: in vna enim parte, videbat ius pugnandi iuſtum, ſpem non exiguam in fide Vuallorum ſitam, conſcientiam, vt ipſe prædicabat, de nulla culpa: at in altera, maiores inimicorum vires, defectionem ſuorum, ac demum omnia pro ſe incerta. His rebus magis territus, quàm illis confirmatus, neceſſariò decreuit, vſque eò ad id loci conſiſtere, dum tutiora omnia proſpiceret, qui iam tum ſenſerat, norat ſe inductum, relictum, proiectũ ab illis, per quos ſibi reſipiſcere per tempus non licuit, cùm id demum facere ſerò foret. Ea tempeſtate vnum hoc profectò exemplum editum eſt, quod illis qui alijs præſunt, documento in perpetuum eſſe poteſt, vt Henricus ad regnum vocaretur, ac tãta haberet hominũ ſtudia, qui de ipſo regno adipiſcendo forſitan ante hac ne quidem ſomniarat, & Ricardus ſubitò à ſuis deſereretur, qui ſi quid peccatum erat, iuuenili potius errore, quàm animi ſæuitia id fecerat: adeò ſemper mortales futura meliora putantes, præſentia minus probãt. Dux vbi cognouit de aduentu Ricardi ad Flyntum, vel, vt atque adeo dicam, fletũ, quòd eo loci infelix princeps fleuit vberrimè, ac de ſummo demigrauit ſtatu, magno confeſtim conflato exercitu, ne occaſio temporis aduerſarios opprimendi omittatur, ſe Londino commouet, ſiue, vt alijs placet, ex

Ebora-

Eboracenſi agro contendit, atque Briſtolliũ proficiſcitur, ibi Gulielmum Scruppum regis quæſtorem, Ioannem Buſsheum, & Henricum Greneum ſubitò deprehenſos ſecuri percuti iubet: inde Ceſtriam verſus iter ſuum confert, quẽ vbi Thomas Percius frater comitis Northumbriæ præfectus regiæ domus aduentare ſenſit, quia iam antea in Ricardum male animatus eſſet, quòd fratrẽ hoſtem iudicaſſet, in aula regia bacillũ quod more maiorum geſtabat (nam baculum domeſticæ præfecturæ inſigne eſt) præſente tota familia frangit, atque rectà ad ducem tranſit. Quo facto, reliqui ferè omnes miniſtri alij aliò repentè dilabuntur. Accedit interim Henricus, ac nullo negotio Ricardum ab omni ſuorum comitatu nudũ capit, captumq; Londinum ducit, atq; in turrim conijcit.

Dux confecto ex ſententia negotio, primum omnium principum conuentum agendũ ſtatuit, vt eo in conuentu mox cætera expediantur. Interea Ricardum luctu afflictum, fractũ, confectũ, nonnulli miniſtri qui ad eum aditum habebant, erigunt, ſuſtentant, conſolantur, ac poſtremò hortantur, vt nunc ſuæ ſaluti vigilanter proſpiciat, illudque cum primis præſtare, ſe cogitare aiunt, vt pro temporis conditione, non inuitus patiatur ſe omni dignitate pariter deijci, ac opibus ex aduerſariorum voluntate euerti, quò ſine eius cæde, Hẽricus dux regnũ obtineat, cùm iam diluxiſſet, patuiſſet,

patuiſſet, apparuiſſet illum aliud nihil affectare, vt per hunc modum, vitæ ad extremũ prudenter conſulat, ſeque ad bonã ſpem, quæ homini viuo ſemper comes eſt, reſeruet. Bellum mehercle pro neceſsitate conſilium, ſed nullius momenti, vt rei poſtea exitus oſtendit. Quàm illud ſanè vtilius fuiſſet, ſi, dum licuit, Ricardus qui ſe regem, hoc eſt, cuſtodem populi profitebatur, cogitaſſet ſe in primis ſui capitis cuſtodem eſſe oportere, qui ab õnibus deſertus, quos ipſe vt malus cuſtos antea deſeruerat, facilè in poteſtatẽ inimicorum venit. Atqui non fuit difficile homini longè ærũnoſiſsimo miſerrimoque, cuiam ferè omnia deſperata erant, perſuadere, vt ſe imperio abdicaret: itaque nihil ſe facturum negat: atque per cuſtodes quãprimùm colloquium petit, &, ſi fieri poſsit, cum duce ab alijs ſemoto velle ſe quædam cõmunicare ſignificat, quæ ex eius vſũ quãmaximè forent. Cuſtodes ducem de re certiorem faciunt, qui cõfeſtim ad eum venit. Hìc Ricardus multa cõferre cœpit, ſed ante omnia, ſe optimè ſcire nimis vera eſſe, quæ de ſe ad patres delata eſſent, hoc eſt, male gubernaſſe regnum, quapropter auere ſe ea cura liberari: at eum pro ſalute demum orauit, atque obſecrauit, vt ſui miſereretur, beneficia in eum ab ſe collata commemorando. Dux ad ea reſpondet, vt bono animo ſit, ſaluumq; fore pollicetur, ſi modò ſe abdicauerit imperio: exin cum patribus congreſſus, narrat quæ Ricardus dixiſſet: ſed

In rebus tantis agendis, ducis Eboracenſis patrocinio potiſsimè vtitur, qui per eos dies, audiens omnia turbari, Londinũ venerat. Placuit cunctis, vt Ricardus ſpontè faceret, quod cupidiſsimè petebant, vt ne per vim regno expoliatus videretur. Itaque non multò poſt cõuocato in turrim principum concilio, Ricardus regio ornatus veſtitu, corona redimitus, ac ſceptrum gerens, ſic fermè coràm verba feciſſe fertur: Ego Ricardus rex Angliæ, dux Aquitaniæ, ac dominus Hyberniæ, fateor patres me per iſtos duos & viginti annos, quibus hactenus regnum obtinui, partim malorum conſilijs deprauatũ, partim iuuenili errore actum, voluptatumque illecebris à primo captum non feciſſe, vt debueram, omnia è Republica, ex qua re meritò plus doloris, quam quiſquam veſtrûm, vti mea opinio fert, accipio, qui ad id deueni, vt miſero mihi neque vllus amplius miſericordiæ locus relinquatur, nec concedatur delicta quæ adoleſcens cùm errare cum excuſatione potui, commiſeram, corrigere, in ætate præſertim hac maturiore, quæ haud dubiè cuncta in melius mutaſſet. Etenim quotuſquiſque inuenitur tanta virtute iuuenis, & ita moratus, qui eius ætatis calore agitatus non peccet, & cùm grauior annis fuerit, non emendauerit tandẽ aliquando errata? Cæterum poſtquam id mihi nõ datur, vt ex meo caſu regnum deinceps ſubleuetur, nullumque amplius damnum faciat, & vobis ſimul per me liceat

Henri-

Henricum ducem conſanguineum meum virū imperio dignum regē facere, iam nunc ipſe vltrò omni dignitate me abdico, regnique poſſeſsione ac iure cedo. His flebili voce triſtiq; vultu dictis, ſceptrum atque coronam ſuis manibus Henrico tradidit, nominatim cunctos rogitans, vt ſibi dein ceps priuatam liceret viuere vitam, cuius dulcedine ductus princeps, ne ad ſupplicium progredi neceſſe haberet, cuncta quæ habebat, dedit tanquam pignora iniuriæ, qua tamen vita non multò poſt inimicorum perfidia priuatus eſt: nanque regia exutus maieſtate, paucis poſt diebus in eadē turri interijt. Sed, vt nonnullis placet, quibus libēs conſentio, non diu fuit in turri, vt procul hominum cœtu, ſine minore parricidarum infamia atque calumnia necaretur: ſiquidē, vt natura mortalium eſt, bona iam pars optimatum Ricardo in tanta mala præcipitato miſericordiam impartiri, & Henrico duci ita repentè in altum ſublato inuidere cœperat. Quare primò infelix princeps tot ærumnis coopertus, in Cantium ad Ledeſeam arcē mittitur, deinde aliquanto poſt Pontifractū ſecretò ductus, vbi loci fame necatus fuiſſe dicitur, vti etiam nunc conſtans fama eſt, quæ teſtatur cibaria in ſingulos dies, more regio adpoſita fuiſſe, quò ſic facinus occultaretur, ſed eſurienti non licuiſſe, non modò deguſtare, verumetiam ne attingere quidē. Quod certè crudelitatis genus dixerim haudquaquam in Henricum hominem

tempera-

Imperatum cecidiſſe, cùm morte ipſa peius ſit, in aqua perire ſiti. Hæc oportuit non omittere, vt vulgo etiam ſatisfieret, qui facilè aniles fabellas ad poſteros ſermone propagat. Vixit annos XXXIII, regnauit XXII. qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCXCIX. Corpus mortui ad Langleiũ cœnobium Prædicatorum, quòd à Londino diſtat paſſuum millia XX. defertur, eoq; loci ſepelitur, quod poſtea iuſſu Henrici quinti regis exhumatum, ad Vueſtmonaſterium maiorum ſepulchro illatum eſt. Fecit id, credo, Henricus fidei patris Ricardo datæ & pòſt violatæ expiandæ cauſa. Fuerunt id temporis permulti viri ampliſsimi, in quibus fuit ingenium & literatura, quorum facta mentio ſuprà perappoſitè facit, vt nõ ſit, quod repetatur. In Ricardo autem fuit formæ gratia, ſpiritus non vilis, quem conſociorum peruerſitas, improbitas, inſulſitas extinxit: fuit item ſumma infelicitas, qui in talem calamitatem incidit, vt in maximi beneficij partem acceperit, abdicare ſe imperio, pro quo, mortales ſoleant cætera omnia proijcere. Hæc & ejuſmodi in eos principes ſæpiſsimè cadunt, qui dum ſtant, nullum ſibi caſum pertimeſcendum putant.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

POTSQVAM fama quoquouerſum peruaſit, Ricardum ſe regio abdicaſſe imperio, omnis populus vna voce congratulari cœpit Henrico, gratia nominis eius. Ille autem vt ne ardor populi frigeſceret, primo quoque tempore concilium habendum curauit, quo in concilio ad III Iduum Octobris, eodem anno, quo Ricardus mortē obierat, rex creatur, atque à Thoma Cantuarienſi antiſtite more maiorum cōſecratur, qui quartus Henricus eſt nuncupatus. Dum coronabatur, vt ne ad id honoris per vim veniſſe diceretur, erant qui ſuaderent, vt publicè declararetur, eum idcirco regni iure potitū, quòd illi veniſſet hæreditas Edmundi comitis Lancaſtri, quem fama teneret filium fuiſſe Henrici tertij maiorem natu. Sed id commentum, de quo alibi memorauimus, quia paucis non item multis probatum eſt, ideo placuit aliter ius parti regni corroborare: itaque in ſuggeſto, à præcone facto ſtatim ſilentio, denunciari iuſsit, ideo ſe regnum obtinere, primum quòd illud

ſed belli lege, ac victoriæ iure acquiſiuiſſet: deinde quòd à Ricardo ſucceſſor renũtiatus, & ab eo ſceptrum & coronam accepiſſet: poſtremò, quòd ipſe regia ſtirpe natus, & ſanguine proximus Ricardi hæres eſſet. Fuit vtique hęres, qui in cuncta demortui bona inuaſit, quáquam Rogerius comes Merchiæ filius Edmundi, quẽ ſuprà dixi poſthac in Hybernia periſſe, ijſdem temporibus viuebat, qui paterno nomine, vt in ſuperiore libro illud planum fecimus, iure regnum obtinere deberet. Sed, quemadmodum vſu ſæpe venit, vis ius vicit, neque ille eſt auſus id temporis Henrici potentiæ ſe opponere. Henricus igitur rerũ potitus, ſtatim vt ſuæ domus amplificator, Henricum maiorem natu filium treſdecim natũ annos principẽ Vualliæ, ducem Cornubiæ, ac comitem Ceſtriæ facit: deinde vt maleficiorũ vindex cædem ducis Gloceſtrenſis, ac cæteras iniurias vlciſcẽdas ratus, parricidas qui ducem ſtrangularant, comprehẽdi, ac ſupplicio affici iubet: item Ioannem Montacutũ comitem Sarisberienſem, nonnulloſq; alios, qui apud Ricardum autoritate valuerant, in carcerẽ mittit, quibus tamen poſtea multorum principũ precibus mitigatus ignouit. Amicos autem ſuos, Ricardum comitem Varuici, compluresq; alios à Ricardo aut in exilium actos in patriam reuocat, aut carcere damnatos in libertatem aſſerit: recipit & in gratiam Ioannem Holandium fratrem Ricardi ducem Exceſtriæ præfectũ Caleti, qui pau-

lò antè vehementer permotus, quòd frater impe-
rio violenter ſpoliatus eſſet, in animo habebat, no
uos motus in regem moliri, quamobrem citius
hominem in amicitiam recipiẽdum exiſtimauit.

At vbi quæ Ricardo acciderant in Gallias nũ-
tiata ſunt, Carolus rex ac principes omnes atro-
citatem atque immanitatem facinoris horrentes,
execrantes, deteſtantes tantam iniuriam principi,
vt prædicabant, longè innocentiſsimo factam, ſi-
ne mora vindicandã iudicant. Verùm cùm poſt
hæc, magnum appararetur bellum, tanta animi
indignatio Carolum inuaſit, vt in ſolitam inſani-
am inciderit: nanque, vt ſuprà docuimus, iam ma
nifeſtè nauigabat, vti dicitur, Anticyram, etſi inter
dum ad ſanitatẽ reuocabatur adiutus remedijs,
quæ permulta & varia adhibebantur. Quæ res
ſola impedimento fuit, cur nihil à Franco extra
minas, túnc hoſtile tentatum ſit, contra Henricũ
regem. Sed cùm fama deiecti regali dignitate Ri-
cardi per Aquitaniam peruaſit, protinus cuncti
in ſummo metu, atque mœrore fuêre, pars dole-
bat vicem Anglici populi, quòd in perpetuũ eius
gloria læſa eſſet, ob memoriã tanti editi in princi-
pem ſceleris: alij ſibi & libertati iuxtà timebant,
ſuſpicantes ob eiuſmodi calamitoſas Reipublicæ
factiones, omne regni robur breui tempore ad
nihilum caſurum. Sed Burdegalenſes in primis
Henrico infeſti, qui Ricardi memoriam ſumma
cum beneuolentia tenebant, quòd ille in ea ciuita

te natus eſſet, id facinus iniquiſsimo animo ferebant, exclamantes nunquam aliàs poſt homines natos, importunius, crudelius, magiſque nefariũ factum flagitium, qui ita dolore pariter affecti atque ira inflammati, paſsim vociferabantur bonũ principem à perfidis hominibus proditum, ius omne violatum, ac identidem Deum optimum maximum tantæ iniuriæ vltoré omnibus precibus inuocabant. Hunc Aquitanorum dolorem vbi Franci odorati ſunt, mirandum in modum gauiſi, quòd Angli iam manifeſtò ſic in eorũ odiũ & offenſioné incurriſſent, vt facilè tota prouincia potiri ſe poſſe ſuſpicarentur, ſi potentiæ neruos primo quoq; die contédeſent. Itaque Ludouicus dux Borbonienſis Agennas venit, & inde crebris nuntijs vicinas ciuitates ad defectionem ſolicitat, quibus multa præmia ſe daturũ recipit: ſed nihil profecit: nam populi certò ſcientes præ iugo Francorum, longè leuiſsimum Anglorum eſſe, quòd aliàs experti eſſent illos grauiſsimis vectigalibus atque exactionibus ſolere ſuos ciues, miſeramq; plebem diuexare, premereque, maluerunt in fide permanere, quàm ob eam indignationem committere, vt ſe nouis periculis offerre cógerentur. Henricus rex interim de ea re certior factus, confeſtim Thomam Percium cum magna militum copia, in Aquitaniam miſit, qui ſe cum Roberto [illegible] regionis præfecto coniungeret, ſtuderetque populos in fide confirmare. Is vt eò peruenit,

blandè principes appellando, multiſque verbis hortando, ita populum placauit, vt ne veſtigium quidem vllũ ab officio diſceſſerit: ipſe verò ſecundum hæc, domum protinus rediјt.

Dũ hæc alibi geruntur, nõ minuebatur furor vlciſcẽdæ iniuriæ Ioanni Holãdio duci Exceſtriæ, ſed in dies ſingulos plura agitabat, quibus Henrico regi mortis periculũ procuraret, qui primũ ſibi copulat Ioannem Montacutum, Thomam Cantij ex fratre nepotem, & Hugonem Spenſerium Gloceſtriæ comites, deinde pleroſque alios nobiles, ijs aperit cõſilium ſuum, quod eiuſmodi erat, vt ludi ſtatuto die Oxonij fierent, cũ equeſtri certamine, & ad id ſpectaculum rex Henricus inuitaretur, qui dum ad ludos intentus eſſet, ſubitò inter ludorum pompam obtruncaretur, ac ita Ricardus qui adhuc ſuperſtes erat, in libertatem & regnum reſtitueretur, & ſi poſt hæc, maioribus viribus opus foret, tũ confeſtim nuntios ad Carolum regem mitterent, rogatum auxilium. Fuit cordi conſilium omnibus, & data acceptaque fide, cõiurant, indictiſque ludis, arma quã ſecretiſſimè poſſunt, parant, dein regẽ rogant, vt ſpectatũ hoſce ludos venire velit, qui nihil fraudis ſuſpicans, ſe iturum promittit. Itaque coniurati quod deſtinarant maturè agentes, ſuo tempore ludos apparant, diſpoſitis armatis hominibus, qui regẽ incautum, imprudentem confoderent. Rex erat ad Caſtrum Vindeſorium, & iam ad iter faciendum

dum

dū paratus, equū adduci iuſſerat, cùm ecce tibi, per amicos, de dolo qui parabatur, factus eſt certi or, qui re cognita, grauiter turbatus, nuſquam diſcedendum, neque eum diem ludis, ſed vitæ ſer uandæ dandum iudicans, ibidem expectat, dum certum habeat, quid inimici moliantur. Sunt, qui tradāt illos ludos in eodem caſtro apparatos: ſed cùm ea armatorum manus qua coniurati cincti erant, nequaquam eo loci occultè fieri potuiſſet; malo alios ſequi, qui haud dubiè magis veriſimilia ſcripſère. Coniurati interim ex mora aduētus principis, ſuſpicantes illuſtratum eſſe de inſidijs, quod clàm tentarant, aperto Marte ſibi maturandum conſtituunt: itaque iuuenem quendam Ricardo ſimilem, regio indutum veſtitu, ſimulant Ricardum eſſe, prædicātes per cuſtodes è carcere occultè dimiſſum, ac quadrato agmine, eū præce dentē ſequuntur, vt Henricū veluti hoſtē patriæ perdant. Dum ita ſtructo dolo, cunctis referti cōpijs Vindeſoram rectà contendunt, Henricus de inimicorū aduētu certior factus, de media nocte Londinum ſe recipit. Illi verò ſub lucem pagum ingreſsi, caſtrum inuadunt quod vacuū reperientes, Londinū verſus pergunt: ſed in itinere mutato conſilio, Fanū Albani petunt, vbi dum morantur, ſiue timore affecti, ſiue cœptus pœnitentes, vel viribus diffiſi, id quod magis apparebat, vno puncto temporis alij aliò abeunt, qui non multò poſt ferè omnes trucidati, aut ſupplicio mactati

ſunt: nam comites Cantianus & Sariſberien... ad Ciceſtriam, quò confugerant, commiſſa cum ciuibus pugna, poſt multam vtrinque factam cæ dem, interfecti ſunt, ſuis propè omnibus militibus amiſsis. Sunt tamen qui ſcribant, illos poſt ſuorum ſtragem captos, capite ad id loci mulctatos fuiſſe. At Ioannes Holandius in Eſſexia comprehēditur, & ad villā ducis Gloceſtrenſis, ſecuri percutitur, vt illius, opinor, oſsibus pœnas daret, quandò dux eo etiam impulſore, neci datus eſt. Ita par pœna ſemper nocentem manet, qui alterū violarit. Vtinam eiuſmodi exempla non pauci aliquando recordarentur, qui ſua continua maleficia viribus, autoritate, potentia metiuntur, quò tandem ab offendendo manus abſtinerent. Eodem ferè tempore Hugo Spenſerius Briſtollij pœnas capite ſoluit, & alij alibi equites, ac tam ſummi & medij quàm infimi homines, eius coniurationis ſocij ſupplicio affecti ſunt. Capita principum coniurationis pilo ſuffixa Londini poſtea perdiu ſpectaculo fuerunt, quò ſic pœna eorum teſtatior eſſet. Cæterum ita venit tempus, cùm ſocij vnà omnes malarum voluptatum fructum caperent: nam cum ſontibus, inſons coniurationis crimine & miſellus Ricardus in arce Pontifractenſi eodem ferè momento morte afficitur, iuſſu Henrici regis, qui illo alto ſtratagemate, quo paulò antè inimici vſi fuerant, perculſus, ... liberare metu, & materiam nocendi tollere, vt ne quiſquam

quiſquam omnium amplius Ricardi perſona ſe armaret in ipſum. Quapropter demortui corpus aperta facie ad Langleium cœnobium delatum, & ibi, vt ſupra ſcripſimus, ad ſepulturam datum eſt. Eius rei fama vbi in Gallias peruenit, Francorum cogitationes fregit, eorumque animos à bello gerendo auertit, qui iam ingentē claſſem parauerant, vt primo quoque tēpore Ricardo adhuc viuo opem ferendi cauſa, in Angliā trāſmitterēt.

Iiſdem temporibus Ioannes dux Britanniæ è vita exceſſit, qui ex Ioanna altera vxore (nam ex Maria filia Edouardi regis priore vxore, nullos ſuſceperat liberos) tres ſuperſtites reliquit filios, Ioannem, Ricardū, & Arthurū. Ioanna eius vxor poſtea, vti infrà demonſtrabitur, Hērico regi nupſit. Item Edmundus dux Eboracenſis, vir temperatus, modeſtus, innocens, mortem occubuit, qui reliquit duo vera ſui tam corporis quàm animi ſimulacra, Edouardum & Ricardum filios viros illuſtres. Fuit is annus MCCCC humanæ ſalutis. Carolus rex eo ipſo anno per literas & nuntios cū Henrico egit, vt ad ſe filia Iſabella Ricardi vxor cum dote remitteretur. Reſpondit Henricus ſe propediem miſſurum legatos in Galliam, qui cū eo de rebus omnibus agitarent: ita haud multò poſt, Edouardum ducem Eboracenſem, qui patri in eum principatum ſucceſſerat, & Henricum co[illegible] Northumbriæ Caletū miſit. Caroli quoque legatio, cuius Borbonienſis dux princeps erat,

rat,

rat, Bononiam venit. Conuenêre legati frequen-ter ſimul modò in vnum, modò in alterum locũ. Borbonienſis ante omnia repetebat Iſabellam puellam, & id à Carolo eius patre ſe mandatum habere dicebat. Angli contrà eam puellam Henrico principi Vualliæ nuptum dari petebant, quod nequaquã fieri potuit, Carolo negante ſe deinceps velle cum Anglo affinitatẽ iungere, cùm eiuſmodi neceſsitudo male antea cecidiſſet. Exin cœptũ eſt de pace agitari, quę cùm minimè conueniſſet, induciæ cum Ricardo quadriennio antè in triginta annos factæ, confirmatæ ſunt. Autores alij nouas inducias, & eas quidem paucorum dierũ pactas produnt, quorum ſententiam ſequi me non pœnitet. His actis, legati domum abierunt, vnde venerant. Henricus poſt aliquantum Iſabellã cũ magno principum matronarumq; comitatu, nõ mediocribus donatã muneribus ad Carolum patrem remiſit. Hanc puellã poſtea Carolus Ludouici Aurelianenſis ducis filius in matrimoniũ duxit. Atque ita foris aliquid pacis futurum per inducias apparebat, cùm maiorem in modum cœperunt domi omnia ſeditionibus flagrare: ſiquidem erant plures, qui iniquo animo ferrent, Henricum præter omnium opinionẽ, ac bene multorum voluntatẽ, conſecutum eſſe regnũ, & Ricardumque ẽ viuum impiè deſtituerant, iã mortuum more imperiti vulgi deſiderarent. Vſque eò hæc animis indignatio inhærebat, vt mortales pa...

ex bile

ex bile,& ſtomacho, verſiculos & id genus ſcripta cum maledictis in regem diuulgarent. Quibus probris ille laceſsitus, autores requiſiuit, & Rogerium Claryngtonum equitē, ac octo Franciſcani ordinis monachos cum nonnullis alijs, per indicē cōpertos, vt culpæ reos ſupplicio affici iuſsit. Itē Thomas Percius comes Vigornienſis eodē tēpore dicitur deſtinaſſe tumultus, & multa, quib. regē opprimeret, quę deinde perficere tentauit, vt infrà appoſitus explicabit locus. Cauſam odij quo Thomas teneretur in Henricum regē, quod ſciā, non prodit quiſquā autor, cui fides ſit habenda: poſſumus coniectura augurari inuidiā fuiſſe, quā illi regnum nullo labore adeptū conflauerat.
Interea vt ſpes nulla requietis eſſet, Vuallia quę ſemper ad nouos motus intenta erat, mutuis quorundam nobilium diſsidijs exagitata, ad defectionē propémodū ſpectare videbatur. Quod vbi rex cognouit, eò celeriter cum exercitu proficiſcitur, qui vix aberat bidui, cū Vualli perterriti ſeſe raptim in ſyluas atque paludes abdiderunt, copijs regijs poſſe ſe reſiſtere, non dubitanter deſperantes: non omnibus tamen fuga ſaluti fuit, quippe aliquot in ea capti merita pœna afficiuntur. Dum iſta aguntur, Georgius, Doumbar, Merchiæ comes in Angliam venit, is deſponderat filiam nomine Eliſabeth, Dauid Roberti regis Scotici filio, dotemque depoſuerat apud patrem. Id factum Archibaldus Douglaſſatiū comes iniquo
animo

animo ferens, ita apud regem egit, vt Dauid repudiatâ ſponſa ſua, duxerit Mariolā eius filiam, nō reſtituta pecunia dotis nomine depoſita. Quare Georgius indignatus, cum tota familia ad Henricum Northumbriæ comitem confugit, iniuriā aliquando armis vindicaturus. Quo cognito, Robertus rex primùm comitem poſſeſsionibus priuat, deinde Henricum regem rogat, vt eū è regno ſuo exigat. Quod cùm minimè factū ſit, ad arma ventum eſt, & primum omnium Northumber cum Georgio Scotiam ingreſſus, poſt multam factam prædam, eſt acriter pugnatū, Marte tamē æquo. Rurſus paucis poſt diebus, eôdem ambo reuerſi magna affecerunt clade aduerſarios, bellique victores redierunt in Northumbriam. Sub idem tempus cometes immenſæ magnitudinis apparuit per plures dies, qui haud dubiè cædem denuntiauit, quæ deinde facta eſt. Siquidem Thomas Vigornienſis comes, qui nouarum rerum cupidus præſentem regni ſtatum oderat, vbi vidit Henricum Vuallico bello implicatum, ea impulſus occaſione, Henricum ex fratre nepotem comitem Staffordiæ ſummæ audaciæ iuuenem, cum quo iam antea de bello faciendo clandeſtina contulerat conſilia, per crebros nuntios ad ſe cū exercitu accedere iubet. Henricus accepto nūtio, cum ſuis copijs Vigorniam ad patruum contendit, prædicans ſe regi auxilio ire, vt ne aduerſariis ſuſpitionem afferat. Hîc ambo cū ſuis militibus

conſilia

conſilia communicant; hortantes eos ne vllum periculum cōmunis ſalutis cauſa recuſent; néue labori parcant: nam palàm profitebantur ſe nulla alia ratione bellum facere, niſi vt Angliā in libertatē aſſererent, quæ non à ſuo rege, ſed à tyranno teneretur. His dictis omnes pollicentur ſe pro patriæ libertate egregiè pugnaturos. Erant in exercitu Henrici Percij Scoti milites valentiſsimi: ij nō pro ſalute Angliæ, ad quos ea cura nō pertinebat, ſed aut pro vlciſcendis antiquis iniurijs, aut pro laude, ſe primos in hoſtem ituros recipiunt. Rex interim certior factus à comitibus in ſe bellum parari, quamcitiſsimè poteſt, militē ſuum cogit, præſentemque tumultum Vuallico anteuertendum ratus, Salopiam reuertit, veritus ne à tergo ab inimicis intercluderetur: vix eò peruenerat, cū intellexit comites inſtructo agmine aduentare, qui tanta ferocia accedebant ad dimicandum, vt in propinquo caſtris poſitis, auſi ſint incurſare in hoſtes. Rex vbi propiorem ſpe dimicationem videt, vt ne militum virtuti mora damno ſit, aciem inſtruit: inſtruuntur contrà & hoſtes animis & viribus pares, datoque vtrinq; ſigno, initur magnis ſublatis clamoribus prælium: primo congreſſu, regia prima acies quæ peditum erat, à Scotis qui initium pugnæ fecerunt, paululum loco cedere cogitur, ſed confeſtim centurionū opera & iuſſu, pro ſe quiſque rurſus in eum locum vnde erat [illegible]ſus, reuertens non parum fortiter reſiſtit. Interim

terim Vualli qui poſt regis diſceſſum, ex ſyluis ac paludibus egreſsi de nouo bello audierant, ſubinde venientes ad comites, feſsis integri ac recentes ſubibant. Quod vbi regi nuntius trepidus attulit, ipſe quacunque in parte ſuos premi ad laborem ſentiebat, opem cum valido virorũ robore qui eum ſequebantur, diligentius ferre ſtudebat, impigreque hoſtem maiore vi petebat, & ita ſuos vbique tuebatur. Æquabat nauiter patris ſtudium Henricus princeps Vualliæ, qui ardenti animo per confertiſsimam hoſtium turbam, impetũ paſsim faciebat, & quãuis in facie ex ictu ſagittæ vulnus accepiſſet, haud tamen prælio excedebat. Tres fermè horas pugnatum erat, & vbique atrociter, cùm Thomas Vigornienſis comes lancea transfixus cecidit, cuius interitu cognito, fuga eodem temporis puncto cœpit hoſtiũ. Iam nec mõtes, nec flumina obſtabant pauori, per omnia arcta præruptaque victi euadunt: victoria tamẽ nõ incruẽta fuit, cædes enim vtrinq; facta ſit magna neceſſe eſt, cùm diu anceps certamen ſteterit. Hẽricus Percius viuus captus, ilicò ſecuri percutitur, reliquique captiui ſupplicio afficiuntur. Qua re nuntiata, Henricus Northumbriæ comes ſibi timens, in Scotiam ad Georgium Merchiæ comitẽ amicum ſuum ſe cum omnibus fortunis ſuis cõtulit, expectaturus dum armis aut concordia rebus ſuis conſulere poſſet. Nam Georgius paulò antè in principatum ſuum reſtitutus fuerat. R

verò Henricus in hac pugna nõ minus boni mili tis, quàm imperatoris officium fecit: fertur enim ſex & triginta homines eo die præliando confodiſſe ferro, qua de cauſa, non immeritò poſt adeptam victoriã, cùm tanti belli victor more triũphantis rediens Londinum ingrederetur, populus ei magnos plauſus dedit, ac voce maxima victoriam gratulatus eſt. Incidit hæc comitum conſpiratio in eum annum, qui fuit humanæ ſalutis MCCCCI, & cùm Henricus regnare cœpit, III.

Princeps Henricus ſecundum hanc victoriam in Vuallum rebellem duxit, quem patris belli fortuna ſequunda perterritum, nullo ferè negotio domuit, Ouino viro natura ſeditioſo tumultuoſoque, qui factionum caput fuerat, exilium vltrò adire coacto, vbi vitæ exitum ſuis factis dignum habuit: nam rerum omniũ egens miſerrimè mortem obijt. Hæc domi, at foris longè maior belli motus impendebat: equidem vbi Carolus rex Francus de rebellione Vuallorum cognouit (nã, vti ſuprà docuimus, induciæ inter reges, in paucos dies conuenerant) ſtatim Iacobum Borboniensem comitẽ Marchiæ cum mille ducentis equitibus, ac magno peditum numero, in Vualliã traijcere, ſeq; quãprimũ cum Vuallis contra Henricũ coniungere iubet. Comes vt erat præceptũ, ex Sequanæ oſtio diſcedens cũ claſſe cui præerat, nauium triginta, vento ſæuo, non aduerſo, in Cornubiam venit: inde Barum progreſſus, Plimuthũ portũ

tũ occupat, relictisq́ꝫ aliquot maioribus nauibus in anchoris contra portũ, & noctu in terrã egreſſus, vicos ſpoliat, incendit, cõplanat. Sed dum prædæ milites in agris ſtudent, orta ſubitò tẽpeſtate, duodecim naues ex illis, quæ ad cuſtodiã portus in anchoris ſtabant, pereunt. Quo accepto detrimento, comes exercitus infirmitate laborans, colligit repentè milites, ac in altum egreſſus, in Britãniã ſe refert, amiſsis bene multis ex ſuis, qui ab agricolis dum populabantur, interfecti fuere. Qua re nuntiata, rex Henricus Thomã filiũ cum claſſe multarũ nauiũ in altum mittit, qui ſi fuerit occaſio, manu, ſin minus, populatione iniuriã vlciſcatur. Ille poſtquã aliquot portus ſecundũ Normaniæ orã ſpoliauit, ac nonnullas onerarias naues, quas in mari caſu offenderat, cepit, præda onuſtus, pari propémodũ celeritate atque ierat, domũ reuerſus eſt. Quo etiam tẽpore Valleranus comes diui Pauli pagum ad tria millia paſſuum à Caleto diſtantem, quẽ Marchũ vocant, ſubito acceſſu diripuit: ſed cùm cognouiſſet Ricardum Alſthonum præfectũ Caleti, cũ expedita militũ manu aduentare, relicta præda, celeriter fugit. Cæterum Franci poſthac ſeditionibus domeſticis maximè laborantes, externo bello abſtinere coacti ſunt. Idem quoque facere compulſus eſt Hẽricus, ſuorum crebris coniurationibus vexatus. Quibus de cauſis, reges in aliquot menſes inter ſe inducias pepigerunt.

Per idem temporis, rex adhuc cœlebs Ioannã quæ nupta fuerat cũ Ioanne Montifortenſi duce Britanniæ, in matrimonium ducit, & Blancham filiam Ioanni ducis Bauariæ filio locat. Dum ita Henricus res domeſticas curat, Gulielmus Pluntonus eques fortis & audax, Ricardi olim regis familiaris, cum nonnullis ex familia Thomæ Mõbraij equitum magiſtri, quem ſuprà oſtendimus Venetijs in exilio mortuum fuiſſe, populũ primũ Eboracenſem & Dunelmenſem ad defectionem ſolicitat, deinde magnũ cogit armatorũ numerũ, idque incallidius facit, quàm vt res poſtulabat, quòd eius animus ad vlciſcendum maximè arderet. Coniungunt ſe cum eo & Northumbri, ac nouiſsimè Scoti: ſed iſti, ſicut infrà dicetur, in tempore non adfuerunt. Rex edoctus interea de coniuratorum conſilio, præſentis periculi vitandi cauſa, arma cepit, ac nullo interpoſito ſpatio Eboracum contendit, tantaq; celeritate vſus eſt, vt prius eò peruenerit, quàm autores cõiurationis de eius aduentu quicquam certi habuerint. Capitur Gulielmus Pluntonus ilicò, & cum eo aliquot factionis ſocij, inter quos fuit Ricardus Scruppus Eboracenſis archiepiſcopus, qui etſi plurimum nomine ſanctitatis & virtutis pollebat, attamen præſtò fuêre accuſatores, qui ſuſpiciones iniecerint, ad eum quoque crimen pertinere, quòd ita voluiſſet [illegible]care mortem Gulielmi fratris, quondam regis Ricardi quæſtoris, quem Henricus Briſtollij,

vt ſuperiore libro demonſtraui, ſupplicio mactauerat. Exin Henricus concilio principum Eboracum conuocato, de coniuratione quæſtionem habere inſtituit. Hîc de Pluntono vna voce ōnes grauem ſententiam pronuntiant, quòd eius conſilij caput fuiſſet, de alijs verò mitius iudicant: ſed de eo more maiorum ſumpto ſupplicio, cæteri quoque aut capite, aut ſuſpēdio pœnas ſoluunt. Per hunc modū extincta coniuratione, rex Henricum principem cum execitu mittit, qui Scotū auxilio coniuratis venientē in itinere armis adoriatur, cui adiungit Edouardum ducem Eboracēſem. Princeps vbi in itinere hoſtium neminem offendit, quippe qui per exploratores cognorant, coniuratione patefacta, de autoribus ſupplicium ſumptum eſſe, ac ob id finibus ſuis non exceſſerant, Scotiam ingreditur, ac quacunque pergit, ſata, vicoſque incendit. Quæ res tanto hoſtibus terrori fuit, vt cōfeſtim de pace legatos miſerint, quam princeps negauit, ſed datis tantummodo in paucos menſes inducijs, cū præda omnis generis Londinū redijt, vt patri præſtò eſſet, qui ſatis habebat negotij in ſanādis vulneribus, quæ quotidie per ſeditiones inferebantur.

At iſti rerū ſucceſſus non potuêre male ſanas hominum mentes ad ſanitatem reuocare. Quid, quòd tam graui populus odio erat in principem ſuum, vt ad præſens imperium euitandum, [illegible] omitteret nouandarum rerum occaſionem: nam-

que voces quædam incerto, vel, vti non nemo
tradit, vili quodã homine autore, in vulgus iacta-
tæ ſunt, Ricardum regem viuere, ac inter Scotos
verſari: quibus tantum plebs fidei ſubitò habere
cœpit, vt niſi citò ſuppreſſæ fuiſſent, inde haud
dubiè ſeditio rurſus orta fuiſſet. Fuit ille annus
ſalutis MCCCCVII, & cùm regnare cœpit Hen
ricus, VIII, inſignis morte Roberti Canoli. Is
magnæ vir nobilitatis domi, ſcientiæque in bello,
virtutis & fidei, ætate iam exacta, ex Aquitania
domum paulò antè redierat, conſtituto Henrici
iuſſu regionis præfecto Thoma Belfordio, viro
pariter forti atque prudente: corpus eius Lõdini
in cœnobio Carmelitanorum terra humatur. An
no eodem in Ricardi Scruppi Eboracenſis archi-
epiſcopi locum Henricus Bouettus antiſtitum
ordine nonus & quadrageſimus ſurrogatur. Rex
anno extremo nouis vel atque adeo perpetuis
vexatur ſuorum ſeditionibus, quippe quæ vbi
ille vno in loco eas reuelliſſet, multò alibi vehe-
mentius renaſcebantur: nam Henricus comes
Northumbrorum qui poſt fratris & filij cædem,
quos ſuprà Salopienſi prælio occiſos ſcripſimus,
ſe in Scotiam receperat, contractis multis homi-
num tam Anglorum quàm Scotorum millibus,
auidus vlciſcendi in principatũ ſuum redijt, peti-
[illegible]us inimicos armis, vbicunque forent. Erat
[illegible] longè potentiſsimus effectus noua Geor-
gij comitis Merchiæ hominis Scoti neceſsitudine.

Is enim iratus Roberto ſuo regi, quòd Dauid eius filius Eliſabeth filiam ſibi pactam ducere vxorē noluiſſet, dote non reſtituta, quæ apud regem depoſita fuerat, cum Henrico ſe coniunxit, atque ambo multis incommodis Robertum regem & Dauid pugnando, incurſandoque affecerunt, quē admodum ſuprà appoſitè dictum eſt. Northumber igitur ſuis & amicorum Scotorum opibus fretus, cœpit excurſiones facere, qui in agrum Eboracenſem iam peruenerat, cùm Henricus rex de re certior factus obuiam profectus eſt cum exercitu, qui cōmiſſa protinus tumultuaria pugna, hoſtes in fugam vertit, & eos ſecutus, magnum numerum cæcîdit. Qua in fuga ipſe comes ac nō nulli copiarum præfecti capiūtur, qui Eboracum perducti, capite mulctantur.

Poſt hæc, ineunte vere, cùm rex intelligeret mare paſsim à piratis præſertim Britannis latrocinijs infeſtum reddi, claſſem multarum nauium omnibus refertā quæ belli vſui neceſſaria eſſent, miſit in altum, duce Edmundo Holandij Thomæ comitis Cantij filio, ſiue fratre (de ea re ſcriptorum incuria ambigitur) quem ſupra oſtendimus ad Ceſtriam captum, ſecuri percuſſum fuiſſe. Cantianus comes vbi ſe vento dedit, cū per aliquot dies obeundo omnem Gallicam oram, nullos inueniſſet piratas, ac per ſpeculatores comperiſſet, eos ſuo aduentu territos, in Britanniam ſe recepiſſe, eò pugnandi ſtudio curſum flectit, &

quia illi iã naues in portum ſubduxerant, cum quibus nauali prælio certare non poterat, expoſitis derepentè in terram militibus, Fanum Brioci vrbem maritimã oppugnare aggreditur. Ciues contrà telis ſaxiſque ex improuiſo ſe defendunt, impigrè cætera parantes, quibus poſsint obſidionem tolerare. In hoc primo congreſſu Edmũdus comes ex ictu lapidis in capite vulnus accepit, eo que interijt, quinto poſt die. Angli amiſſo duce, nihilo ſecius oppugnationẽ continuant, oppidũque capiũt, diripiunt, incendunt, necata bona oppidanorum parte: quo facto, in Angliam abiere. Secuta eſt eo anno tanta frigoris vis, vt bona pars ouium intolerabili frigore perierit.

His temporibus mortuus eſt Philippus Burgundionũ dux, cui Ioannes filius ſucceſsit, homo acris ĩgenij, cupidus imperij, magni animi, magnę inter Francos autoritatis, cui ciuiles diſcordiæ in primis cordi erant: is itaque in Ludouicum ducẽ Aurelianenſium fratrem Caroli ſexti regis odiũ conceperat, quòd ille regnum gubernaret, quòd cunctis rebus arbitratu ferè ſuo moderaretur: nã Carolus, vt ſuprà diximus, iampridem mentis errore affectus, publicis conſilijs non multum intererat, res non gerebat, Aurelianenſis etiam ſuis laborabat vitijs, vir vehemens, qui par odium in Burgundionem habebat, quòd eum videret ſum̃a ope niti primas in Republica tenere partes. Vſque eò ſimultas breui tẽpore creuit, vt omnis

Gallia in duas factiones diuiſa ſit: alij enim principes regni Aurelianenſis, alij Burgundionis rebus ſtudebant, id quod magnum Galliæ inuſsit multorum annorum malum. Dum ita duces mutuis inter ſe odijs flagrant, à Carolo Lutetiã euocantur, ab eoque vterque acriter caſtigantur. Sed tantum abfuit, vt ea caſtigatione mouerentur, vt paucis poſt diebus Burgundio Rodulpho Auctouillæ familiari negotium dederit Aurelianenſis interficiendi. Ille quod mandatum erat, faciendi cupidus, ſeſe ſatellitum caterua ſtipat, ac Ludouicum ducem ex regia de nocte domum redeuntem interficit. Accepit Carolus ob fratris cædem magnũ dolorem, ſed ne peius inde malũ renaſceretur, iniuriam & moleſtiam deuorare, rem diſsimulare coactus eſt, veritus vt Burgundio cuius naturæ immanitatem rectè nouerat, adiungeret ſe ad Anglum, ſi ob id facinus in eum aliquid grauius ſtatueret. Quare non multò poſt regis atque principum opera, Burgũdio ac Carolus dux Aurelianenſis ipſius Ludouici nuper interempti filius, reconciliantur in gratiã quanquã fucoſam, dato acceptoque iureiurando, vt nunquam poſthac inimicitias inter ſe gererent exercerentque. Sed apud animos diris exagitatos furijs iuriſiurandi religio nullum habuit momentum: nimirũ Aurelianẽſis renouato haud multò poſt vehementius odio, Burgundioni bellum fecit, quo cùm ille premeretur, ad Henricum regem protinus

protinus legatos miſit, rogatum auxilium. Rex ratus inimicorum diſcordias ſibi quandoque cõmodum allaturas, libenter auxilium pollicetur, qui magnam armatorum manum duce Thoma Harundellio comite, quamprimum in Flandriã ad Burgundionem mittit. His Burgũdio auctus copijs, Lutetiam diurno, nocturnoque itinere nõ intermiſſo, contendit, ac poſtridie quàm eò peruenit, pontem diui Clodoaldi qui in Sequana eſt, per vim capit, interfectis õnibus militibus, quos Aurelianenſis ponti quem antea occuparat, præſidio reliquiſſet. At quæ ſecuta eſt nocte, Aurelianenſis facto è regione diui Dionyſij ponte, ſe in tutum fuga recepit. Tum Burgundio iam ſolus rerum potiebatur, Carolum regem ſuo arbitratu regebat, quare ratus ſe in tanto rerum motu, õnis iam difficultatis nodum expediuiſſe, cùm videret rem ſuam incipere melius ire quàm putarat, Anglos auxiliares donatos multis muneribus domũ dimiſit, id quod Hẽricus eius leuitati aſsignauit, quòd prius auxilium ablegauerit, quàm motus belli refrixiſſet, quàm denique perſpexiſſet, quo loco res ſua eſſet. Interea dum hæc alibi geruntur, Henricus rex Londini ſuorum principũ conuentum agit, in quo poſtquã quę è Republica erant tractata ſunt, tres eius filij quos ex priore uxore poſt Henricum principem ſuſceperat, Thomas Clarentiæ, Ioannes Bethfordiæ, Humfredus Gloceſtriæ duces fiunt, ac Edouardus patruelis

eius in locum patris Edmundi ducis Eboracenſis ſubſtituitur, item Thomas Bethfordius comes Dorceſtriæ creatur. Sed in quibuſdam annalibus reperio eos duces factos fuiſſe Henrico quinto huius Henrici filio rege, in concilio, quod anno primo, cùm regnare cœpit, Leceſtriæ habitum eſt, quod mihi minimè probatur.

Per idem temporis Carolus Aurelianenſium dux animaduertens Burgundionẽ dimiſiſſe Anglos, quos antea omnibus pollicitationibus acceſſiuerat, eos ſibi copulandos ſtatuit, atq; Albertum virum ſummæ induſtriæ ad Henricum ablegat, qui oret, vt ſecum conciliata amicitia, ſibi opẽ ferat, aduerſus communes inimicos. Audiuit Henricus Albertum grato animo, auxiliũq; ferre non negauit, quippe qui iratus erat Burgundioni, quem feciſſe non bellè putabat, quod paulò antè auxiliares copias neglexiſſet, & ducebat futurum, vt eiuſmodi Francorum diſcordia nõ multò pòſt regno Angliæ, quemadmodum vſu venit, bono eſſet: itaq; Thomam filium Clarentiæ ducem, & cum eo Edouardum Eboracenſem cum octingentis equitibus, ac ſagittariorum nouem millibus, quamprimùm in Franciam mittit Aurelianẽſi auxilio. His auditis, Carolus Delphinus omnes controuerſias ſuorum prius tranſigendas, quàm Angli ſe cum Aurelianenſi & Biturigenſi, qui eiuſdem factionis erat, ducibus coniungerent, tanto ſtudio curauit, vt fama de reconciliatione princi-

pum,

pum, quanquam conſecuta non eſt, paſsim vulgata ſit. Quod Angli qui iam Ligerim traiecerãt, audientes, cum Aurelianenſis promiſſum ſtipendium non daret, ira conciti Bellilocum, quem primum locum attigerant, diripiunt, vnà cum cœnobio. Dux Clarentiæ deinde reuocato à præda milite, in Vaſcones proficiſcitur, & instructo agmine procedit, vt ne imparatus in itinere offendatur: quacunq; incedebat, prædæ omnia dabat, ita vt multa paſsim edita cæde, magnum tum pecorũ, tum auri & argenti numerum ſecum abduxerit. Ea in præſens præda miles contentus, facilius expectauit, dum ſtipendium ab Aurelianenſi numeraretur: nam à principio eius frater dux Engoliſmenſium obſes datus, pro centum & nouẽ millium aureorum ſumma in milites ſoluenda, in Angliam miſſus fuerat, vbi eatenus fuit, quoad promiſſa pecunia curata eſt. Dux autem Clarentiæ poſtquam in Vaſconia ad nutum Aurelianenſis, amplius tribus menſibus fuit, & ille ad ſpem concordiæ erectus, nihil eſſe putauit quod auxilio vteretur, in Angliam incolumi exercitu reuertit. Poſt hæc, Henricus rex memor nihil homini debere eſſe antiquius, quàm ad officiũ iuſtitiæ quæ ad hominum vtilitatẽ pertinet, omne ſuum ſtudium conferre, protinus omiſſo ciuili bello, quo pudebat videre Chriſtianos omni tempore turpiter occupari, de Republica Anglica bene gubernanda, de bello in hoſtes communes ſumendo,

de

de Hieroſolymis tandem aliquando recipiendis plura deſtinabat, claſſemque iam parabat, cùm ei talia agenti atque meditāti caſus mortem attulit: ſubito enim morbo tentatus, nulla medicina ſub leuari potuit. Mortuus eſt apud Vueſtmonaſterium, annum agens XLVI. qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCCXIII. Regnauit annos XIIII, pluſque menſes VI. ac dies duos. Corpus funerali pompa Cantuariam delatum, in templo Chriſti ſepelitur. Filios ex Maria priore vxore, altera filia comitis Herefordiæ & Eſſexiæ quatuor ſuſtulit, Henricum principem Vualliæ, Thomam Clarentiæ, Ioannem Bedfordiæ, & Humfredum Glocestriæ duces. filias verò duas, Blancham, quæ fuit locata filio ducis Bauariæ, & Philippam deinde datam nuptum regi Daciæ. Ex Ioanna poſteriore vxore nullos, quod ſciam, genuit liberos. Homo ſtatura honeſta & iuſta, membris gracilibus, ac animo magno fuit. Poſt bella ciuilia, & varias ſuorum coniurationes extinctas, longè humaniſſimè cunctos accepit. Sub Henrici mortem, Iacobus Steuartus Roberti regis Scoti vnicus filius, nam Dauid maior natu alter filius iā antea mortē obiuerat, ab Anglica claſſe capitur. Is duodecim natus annos, à patre in Gallias miſſus, vt apud principes Francos, mores & linguam gentis addiſceret, fortè in naues Anglicas dū eò proficiſceretur incidit. Henricus regium adoleſcentem nō modò non neglexit, ſed magnopere curauit, vt

ille ſe in bellicis ac ciuilibus rebus exerceret. At Robertus pater vir teneriore animo cœpit ob eũ caſum repentè frangi, quòd filium iam pro perdito haberet, atque ita cadere, vt nulla res eum ad æquitatem animi potuerit extollere, ſed breui poſt è vita migrauit. Tum Scoti principes Reipublicæ rege orbæ præfecerunt Robertum ipſius Roberti regis demortui fratrẽ, qui id imperium amplius decem poſtea obtinuit annos.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

PRINCEPS Henricus facto patris funere, concilium principũ ad Vueſtmonaſterium conuocãdum curat, in quo dum de rege creando, more maiorum, agitabatur, ecce tibi, continuò aliquot principes vltrò in eius verba iurare cœperunt. Quod beneuolentiæ officium nulli antea priuſquam rex renuntiatus eſſet, præſtitum conſtat: adeò Henricus ab ineunte ætate, ſpem omnibus optimæ indolis fecit. Creatur itaque rex ad quintum Iduum Aprilis, eo anno, quo pater è vita exceſſerat, & quintus Henricus dictus eſt. Hic vir, hic fuit, qui à primo docuit, honores, vt eſt in prouerbio, debere mutare mores, quippe qui ſtatim vt eſt rex factus, ſtatuens alio atque habebat, vitæ inſtituto ſibi vtendum, omnes ſuos æquales quibus cum pueritiam, quæ laſciuiæ & inſolentiæ vt plurimum eſt plena, egerat, ab ſe relegauit, illiſque regia interdixit, ac loco illorũ fortiſsimos grauiſſimos quoſque viros in familiaritatem recepit, in quibus iudicarat & in capiendo conſilio pruden-

tiam ſummam ineſſe, & in dando fidem, vt eorũ conſilio, monitis, prudentia iuuaretur. Is profectò vnus fermè omnium princeps iam inde ab initio cognouit regem oportere cæteris præſtare homi nibus, animo, conſilio, grauitate, vigilantia, cura, fide, & propterea obtinere regnũ, non tam hono- rem, quàm onus, non tam alienæ quàm ſuæ ipſi- us vitæ rationem eſſe, quandò ſui ingenij faculta tibus minimè confiſus, voluit habere circa ſe vi- ros, qui pariter ſubleuarent in ferendo imperij onere, atque optima quæque monerent, quò ſuis ſingulare virtutis exemplum aliquod edendum curaret. Enimuero videre licet vitioſum princi- pem plus exemplo, quàm peccato nocere, cùm ſemper permulti exiſtant principis imitatores. Ex quo non tantum, vti Cicero ait, mali eſt peccare principem, quanquam eſt magnum hoc per ſe- ipſum malum, quàm quòd alios corrũpit, & facit, vt ſua mutata vita, mutẽtur populi mores. Equi- dem qui præeſt, idcirco honore amplificatur, vt regat, prouideat, corrigat populi mores, & ijs ſtu- deat rebus, quæ ei gloriam, & alijs commodum afferre poſsint, nec delectetur voluptatibus, quæ de ſordida etiam plebe hominibus communes ſunt. Ea ſi quis agere noluerit, vel neſciuerit, is hercle non princeps, ſed ſeruus eſt potius haben- dus. Ecquid enim turpius eſt, vt qui imperare de beat, ille per ignauiam & inſcitiã, velut pupillus non octo, decẽmve, ſed viginti, triginta, ac eo am-

plius annos natus alijs parêre cogatur, & nō regat, ſed regatur? Talis fuit Ricardus ſecundus rex, vt ad res Anglicas redeamus, à principio non peſſimæ indolis adoleſcens, quippe cuius non vſquequaque tanta fuerat pectoris anguſtia, aut ingenij infirmitas, ſeu egeſtas animi, quin non potuerit bonum conſilium capere, recipere, retinere, ſed eū poſtremò perditiſsimi conſiliarij corruperunt. talis & Edouardus ſecundus, ac vterque eundem longè infeliciſsimum exitum habuit. quorum fortaſſe periculo Henricus doctus, ſuos æquales malarum voluptatum autores, ſatellites & miniſtros ſibi vitandos non immeritò putauit, ac ſummos viros adiungendos curauit, per quos bene imperare diſceret. Iacto igitur tali prudentię fundamento, cùm multa egregia facinora facere animo deſtinaret, ac ſciret omnia noſtra diuinitus gubernari, humanaſque vires præ cœleſti potentia, multò infirmiſsimas eſſe, ſtatuit à pietate atque iuſtitia imperiū inire: itaque primùm omnium duo cœnobia prope villā regiam, cui hodie Richemondia nomen eſt, & ſeptem millia paſſuū à Londino abeſt, miro operis apparatu ædificare cœpit, magniſque tum poſſeſsionibus, tū irrogatis priuilegijs locupletauit, honeſtauitque: alterū autem ſacratum voluit nomini Ieſu, appellauitq; Bethleem, idque Carthuſianis monachis poſſidendum incolendum dedit. Eſt hoc cœnobium in læua Thameſis ripa è regione alterius, quod in altera

fluminis

fluminis ripa ſitum, dedicatumque eſt pariter Ieſu, atque deiparæ virgini, ac diuæ Brigidæ, quod eiús diuæ ordinis viris & fœminis commune eſt, vocaturq; Sion. Indidit pius princeps huiuſmodi cœnobijs Bethleem & Sion nomina, vt per hæc, memoria terræ ſanctæ, vnde ſalus noſtra profecta eſt, in regno ſuo perpetuaretur. Secundũ hæc, viros probos ac iuris apprimè peritos iudices legit, ampliſsimos magiſtratus illis cum primis mãdauit, quorum virtutes iampridem cognitas habuiſſet. Poſtremo Vuallos & Scotos à quibus continenter ſeditiones, tumultus, bella impendêre nouerat, in officio, & fide, ac amicitia continere diligentiſsimè ſtuduit, vt quietis domi rebus, poſſet deinceps externis maturius ſeruire bellis, incũbere in Reipublicæ commoda, ſe dare ad regni gloriam comparandam, augendã, cõſeruandam.

Ita rebus militię gerendis otio domi parto, rex in concilio, quod primùm ab eo habitum eſt, cũ ſuis principibus, de bello in Francos ſuſcipiendo deliberat, cuius vt ne iura violentur, primùm omnium de repetundis agendum cuncti iudicant. Itaq; legati ad Carolum regem mittuntur, qui regnum Franciæ Edouardo tertio ac poſteris regibus Anglis debitum repetant. Accepit venientes legatos Carolus perbenignè, ſed ad mandata ab eis expoſita nullo dato reſponſo, promiſit primo quoq; die legatos ad Henricum ſe miſſurum, qui eius poſtulatis coràm reſponderent. His auditis, diſceſſere

diſceſſere legati: quos Franci oratores ſecuti, eodē propè tempore atq; illi in Angliam peruenerunt. Eos paulò mox quæ pro re vellent loquentes, cū pòſt multa acriter dicta, iam conuitia facere inciperent, Henricus leniter & placidè interpellauit, aiens: Summa rei ſit, meis verbis regi hæc dicite veſtro, Anglos intra pauculos dies in Franciam venturos, non legationibus, ſed armis ius ſuum repetituros recuperaturosq́;. Illis in Franciam abeuntibus, Henricus confeſtim bellum ex concilij ſententia decernit, iuuenili ardore accenſus, ad fines regni longius propagandos, qui potiſsimum ex eo ſpem bonam concipiebat, quòd compertū habetur, victoriam ſemper fore in ea parte, quæ iure pugnet, vtpote cum qua iuſtitia & veritas facit. Eo item in concilio, de ſtatu regni quaſi nouo collocando prouiſum eſt, & illud quoq; lege cautum: cūm enim per idem tempus multi præſertim monachi homines Galli in Anglia ſacerdotia haberent, cœnobijsq́; præeſſent, & continenter in patriam ſuos iuuandi cauſa, magnam pecuniam mitterent, ad Reipublicæ commodum ſancitum eſt, vt poſthac eiuſmodi externis hominibus nullius Anglicani ſacerdotij poſſeſsio traderetur, niſi de regis voluntate, id quod aliàs rege Ricardo ſecundo, concilij decreto cautum tradunt, cùm ſatis conſtet Ricardum conſtituiſſe, ne illi qui in Anglia nati non eſſent, ſacerdotiorum fructus abſentes caperent, ad idq́; lege prouidiſſe.

Henricus

Henricus decreta ad bellum dein pecunia, ac dimiſſo principum conuentu, omnia quæ ad bellum opus erant, ſtudio parare cœpit, quem ſimul interim multò maior cura tenebat, vnà cum cæteris Chriſtianis principibus, ſedandæ diſcordiæ communis, cuius cauſa concilium omnium gentium conſenſu, ad Conſtantiam præclaram Germaniæ vrbem indictũ erat. Huic igitur rei haud bellum Gallicum præuertendum iudicat, qui paululum negotio ſuperſedẽs, legatos ſine mora Cõſtantiam mittit, qui communem Reipublicæ cauſam diligenter agant. In hoc conuentu Ioannes vigeſimustertius pontifex Romanus ob crimina obiecta de quibus ſe purgare nequiuit, priuatur. Nec multò pòſt Gregorius duodecimus per Carolum Malateſtam, in cuius fide erat, ſe pontificatu abdicauit. Benedictus tertiusdecimus cùm pertinaciter ſe verum Chriſti vicarium prædicaret, ac nullis amicorum perſuaſionibus de ſententia ſua deduci poſſet, adeò honores ſitiebat, imò adeò inſaniebat, inuitus priuatur, electusq́; eſt deinde poſt annum tertium, quàm id concilium haberi cœperat, omnium conſenſu, pontifex Otho Columnenſis homo Romanus, qui ſe Martinũ nominauit. In eodem concilio damnata eſt Ioannis Vuyteliffi hæreſis, ac Ioannes Hus, & Hieronymus Pragenſis eius diſcipulus, duo id temporis viri qui eius ſectæ capita erant, in ea vrbe combuſti ſunt. Quod vbi reliquis conſocijs, qui etiã tunc

in Anglia erant, patefit, tanquam furijs agitati, primùm coniurationes in omnes ſacerdotes, deinde in regem, quòd pius eſſet cultor religionis, faciũt, protinusq́; conuentus paſsim celebrantes, ſuam ſuperſtitionem armis defendendam ſtatuunt: itaque Ioanne Oldecaſtellio viro forti cæterum impio, cuius rei cauſa, paulò antè ab exercitu regio relegatus fuerat, & Rogerio Actono ducibus, ac bene magna deſperatorum hominum comitante caterua, Londinum concurrunt, vt ciuitate potiti, maiorem inde ſui ſimilium manum cogãt, atque regem opprimãt. Qua re nuntiata, rex omnibus conſilijs anteuertendum exiſtimat, vt prius in armis ſit, quàm ea hominum colluuio in vrbẽ irruat, qui celeriter obuiam factus, expectat loco idoneo ad pugnandum, dum illud agmen accedat. Verùm perditi homines vbi de regis aduentu cognouerunt, vt iamiam victi alij aliò turpiter ſe in pedes dant, quorum aliquot in fuga deprehenſi, igne ilicò necantur. Capiuntur non multò pòſt ambo ductores, in carceremq́; conijciuntur: ſed Ioannnes ex turri Londinenſi noctu aufugit, Rogerius verò merito afficitur ſupplicio. Ob id tamẽ non fugiebat principem ſe nequaquam funditùs tanti veneni radices de hominum longè opinioſiſsimorum pectoribus euelliſſe, quare publicè edixit, vt ſi vſpiã deinceps reperirẽtur, qui eam ſequerentur ſectam, patriæ hoſtes haberentur, quò ſine omni lenitate, ſeuerius ac ocyus de illis ſupplicium

plicitum ſumeretur: ita animum & cogitationem poſuerat in ea delenda. Eſt hæc parua pro nominis Chriſtiani conſeruatione, geſta domi à principio res, quæ ſine dubio potuit monſtrare victoriam, quæ poſtea in Gallijs parta eſt. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCXV, & cùm Henricus regnare cœpit, II, quo Thomas Harundellius Cãtuarienſis antiſtes annum iam tunc ſedens tertiũ & trigeſimum, è vita exceſsit: in cuius locum ſucceſsit Henricus Chicheleius Meneuenſis epiſcopus, ordine Cantuarienſium archiepiſcoporum ſexageſimus.

Secundum hæc, claſſe nauiũ iam parata, copijsque collectis, cùm Henricus audiret duces ſuos tot amiſſos menſes rei gerẽdæ queri, ac illis nihil procraſtinatione odioſius eſſe, indulgendum animorum ardori ratus, vere iam ineunte, ad Suthãtonenſem portum profectus eſt. Dum hic militibus in naues imponendis operam dat, à fideli indice cognoſcit Ricardum comitem Cantabrigiæ, fratrem Edouardi ducis Eboracenſis, Henricum Scruppum, & Thomam Graium equitem facta coniuratione, necem ſibi machinari, quos ita pate factos comprehendi ſtatim iuſsit, dolens quòd tales in tale crimen vocarentur, ac ipſe amittere cogeretur eos cum primis, quorũ virtute ſe hoſtibus terribiliorem fore confidebat. Ii quæſtioni admoti, tam de coniuratione fatentur, quàm nõ inficiantur, accepta à Franco grandi pecunia, ſta-

tuiſſe ſe regem, vel viuum in hoſtium poteſtatem tradere, vel prius interficere, quàm Normaniam attingeret. Henricus vbi ſatis explorata ſunt, quæ voluit, principes in vnum conuocat, ſonteſque in conſpectum ſuum adduci iubet, quos ita affatur: Si me ad cædē deſignaſtis, qui ſum patriæ caput, dubio procul & de omnium etiam interitu vos cogitetis, & patriam funditus perditum ire nitamini, neceſſe eſt. Cæterum ſi aliqua vos priuata mouit iniuria, id profectò non erat faciendum in caſtris, quæ ſine duce ſtare non poſſunt, nec cauſa communi placendū hoſti. Scelus igitur ſcelus edidiſtis importuniſsimum, cuius ſi quis in noſtro exercitu ſit conſcius, vt veſtro ſupplicio à facinore perficiendo terreatur, hinc iam ad meritā pœnā ſubeundam faceſsite. Poſtquam illi in militum conſpectu, ſecuri percuſsi ſunt, rex ad heroës conuerſus, inquit: Videte ſummam hominum audaciam, me perſequuntur, qui omnia mea ſtudia ad vtilitatem Reipublicæ dies noctesq; me ſtimulando confero, qui eius rei cauſa, nullis parco laboribus, qui denique de omnibus iuxtà bene mereri ſtudeo, & ad id natum me eſſe duco. Vtinam in vobis non ſit quiſquam, cuius in me increpare tantam perfidiam queam, vt malit me perditum, quàm patriam incolumem, ac auctam imperio cernere. Ego tamen de vobis nihil tale ſuſpicor, ſed omnia æqui boniquè facio. Si mihi per vos licuerit primò eſſe tutum, deinde patriam iuuare,

&

& maiorum decus aduerſos Gallos vlciſci,id omnis periculi immemor vltrò faciã: ſin nolueritis, illud vobis modis omnibus aliquando fraudi erit,ita volente Deo. Talia dicenti cunctorum ordinum duces ad pedes protinus iacuêre,pollicentes futurum, vt ſemper eius dicto audientes eſſent, nec paterentur ſuum imperatorem inimicorum inſidijs circumueniri:atque ita confirmatis omnium animis,coniuratio eſt ſubitò extincta. Quòd ſi Henricus adieciſſet igni iam ardenti oleum, vidiſſet nempe horribilem ex eo facẽ ad parietes ſuæ domus accẽſam,& fortaſſe in ipſo extinxiſſet veſtigio: nimirum credere licet Ricardum comitem communicato conſilio cum Henrico & Thoma ſocijs,non vtique paraſſe regem interficere,vt hoſti morem gereret, ſed vt ipſe regnum obtineret,ac patefacta coniuratione, maluiſſe poſtremò fateri ſe à Gallis, ſtimulante rei familiaris inopia, corruptum eſſe pecunia, quàm regnũ affectaſſe, quò ſua iam deſperata ſalute, liberis ſuis per eum modũ proſpiceret, in quos facilè Henricus cognito patris cõſilio,ſæuiſſet. Porrò habebat in matrimonio Ricardus comes Annam filiam Rogerij comitis Marchiæ, quæ reliqua vna erat ex ſanguine Leonelli ducis Clarentiæ, ſicut in vita Ricardi ſuprà eſt demonſtratum,cui regni hæreditas veniebat. Iſtius rei Ricardus eius vir optimè gnarus, non herclè iniuria, regnũ ipſum obtinere nixus eſſe fertur, quod poſtea Ricardus eius filius dux

Eboracenſis non occultè, ſed palàm repetebat. Nunc ad rem redeo.

Exin Henricus circiter Idus ſextiles, flante ſequundo vento, ſignum edit proficiſcendi, in Normaniamque curſum teneri iubet, quò vbi peruenit, expoſitis ſine vllo incommodo in terrā militibus, Harfleum oppidum maritimum inter duos monticulos ad Sequanā poſitum, armis oppugnare aggreditur. Franci interea cùm fama eſſet Anglum copias in Normaniam tranſducere, diligenter duce Buſsicaudo equitum magiſtro, non vno duntaxat in loco, ſed paſsim præſidia diſpoſuerāt, oræ maritimæ tuendæ cauſa, qui vbi cognouere Harfleum repentino hoſtium aduentu obſideri, confeſtim ad Caudebecū, quæ arx eſt non longè ab oppido, ſuppetias ſuis laturi veniunt, atque loca omnia circunſiſtunt, quò ſi Angli pabulatum frumentatumve egrediantur, vt illos facturos cō fidebant, facto quoquouerſum impetu, vexent, impediant, intercipiāt: ſed opinione decepti, quòd hoſtis cōmeatum in plures dies ſecum portarat, dum procul inſidias faciunt, atque ſuis ſubſidio ire non audent, Anglus nullo dato oppidanis temporis interuallo, obſidionem acriter continuat. Hūfredus enim Gloceſtrenſis dux cui oppugnandi oppidi negotium datum erat, actis ad muros cuniculis, admotiſque paſsim machinis, pugnam continuam tum oppidanis faciebat. Rex interea in cliuo monticuli qui oppido propior eſt, poſitis

castris,

...nis, ſimul & Gallos aditu prohibebat, vt ne ſuis ſuppetias ferrent, & oppidanis ſpem omnem futuri ſubſidij penitus adimebat. Quod oppidani qui tam pertinaci hoſtium obſidione premebantur, animaduertentes, deſperato omni ſubſidio, à rege paucorum dierum inducias petierunt, vt ſi priuſquam illæ exiſſent, ſibi non eſſet ſuccurſum, tum dedito oppido, cum triginta principibus obſidibus, captiuorum nomine, omnes reliqui inermes liberi abire permitterentur. Cõceſsit rex oppidanis, quod poſtularant, vt ne illic tempus quo iamiam excludebatur, in maioribus attentus rebus, tereret. Illi igitur finitis inducijs, cùm à ſuis nullum viderent mitti ſubſidium, oppidum poſt ſeptimum & trigeſimũ diem, quàm obſideri cœperat, dediderunt, cum captiuis, qui poſtea ſe redimerent: præda omnis militi conceſſa eſt. Henricus ob eam rem bene geſtam auctus lætitia & voluptate, longius progrediendum exiſtimat, ſed impeditus hyeme, quæ maturius ſolito iam aduentabat, conuocato concilio, de itinere faciendo conſultat. Varijs dictis ſententijs, una omnium melior viſa eſt, vt Caletum iretur, & ne profectio ... ſimilis videretur, terreſtri itinere per medios hoſtes eundum decernitur, quod eò periculoſius iudicabatur, quia militum numerus valde erat diminutus, multis paſsim ex morbo pereuntibus, qui id temporis per eam regionem peruaſerat, quod etiam in cauſa fuit, quamobrẽ de reuerſione

ne ſit citius deliberatum. Itaque rex poſtquam Thomam Dorceſtriæ comitem capto oppido reliquit præſidio, iter facere inſtructo agmine incipiens Pontiuum contendit, eo conſilio, vt prius Sommam copias traducat, quàm pontes interrumpantur.

Franci interea cognito hoſtis conſilio, omnes pontes atque fluminis vada antecapiunt, itẽ quaquauerſum Anglum tranſiturum conijciũt, agrũ pabulo, frumento, cæteriſq; cibarijs ſpoliant, vt eum omni pariter itinere intercludant, ac inopia rerum omnium premant. Anglus eiuſmodi incõmodis vno temporis puncto affectus, nihil terretur, ſed iter incœptum facere pergens ad Sommã venit, ibi certior factus pontes ab hoſte eſſe interruptos, ſine mora, equites leuis armaturæ mittit exploratum, quid hoſtium, quid inſidiarum, quid periculi ad dexteram, quid ad ſiniſtram ſit, itẽ vbi loci vadum fluminis ad traijciendum tutũ. Equites celeriter officio functi, omnia plena hoſtium renuntiant. Quibus rebus cognitis, rex non ſecus ac inſtituerat, lentè incedebat, atque ſui negotij bene gerens dextra leuaq; circunſtantibus hoſtibus ita aciem inſtructam ducebat, vt ſpeciem terroris inſpicientibus præ ſe ferre videretur. Quo factum eſt, vt nulla impoſita dimicandi neceſſitate, vſque Corbias peruenerit. Hîc nocturno agreſtium aduentu, & matutino militum qui oppido relicti erant præſidio, retardatur: ſed ea res perbono ei lo

co

to fuit, nam præſidio cæſo, fugatoq́ intra mœnia cũ agreſtium turba, poſtridie illius diei inuento in ter Corbias & Peronam vado, ante id tẽpus nun quã, vt fama eſt, cognito, flumen tranſmittit, atq; properãs Caletũ rectà pergit, vt qui propter paucitatẽ ſuorũ, niſi aliter ratio poſceret, minimè pugnãdũ decreuerat: erãt enĩ Anglici equites ad duo millia, ſagittarij ad decẽ & tria millia. Afficiebãtur Angli inter itionẽ ſexcẽtis incõmodis, cũ neq; ipſi cibos in tot dies neceſſarios paraſſent, neq; in itinere facilè inuenire poſſent, frumento ab hoſtibus antè compreſſo: abſtinebat tamen Henricus ſui militis manus in tanta rerum penuria à ſacrilegijs, quippe qui eiuſmodi edictum exercitui iãpridem propoſuerãt: Ne miles vnquam ſacras ædes ſpoliato, néve violato, quod ſi feceris, debito ſupplicio ſcelus luito. Ex quo cùm accepiſſet militem quendam rapuiſſe de templo vaſculum, in quo euchariſtia aſſeruabatur, fertur iuſsiſſe agmẽ conſiſtere, ac non prius illinc abire permiſiſſe, quã reſtituto vaſculo, miles perſoluiſſet capite pœnas. Hinc fiebat, vt cùm eius rei fama per agros perua ſiſſet, vicinorum locorum coloni contrà ac veti-tum eſſet, cibaria agmini ſuppeditarent.

Franci vehementer indignati quòd hoſtis ſine certamine elaberetur, per nuntios inuitant Henricum ad pugnã, armis & verbis laceſſendo. Reſpondet ad ea Anglus: Mihi curæ eſt, ne quid fiat ſecus, quàm Deus velit, quamque oporteat: nã ego

Francos armis prior non aggrediar, at ab ei[illegible] prouocatus, certamen non denegabo: interea Caletũ pergam. Si quis autem me in itinere prohibere tentarit, id ille non ſine ſuo faciet malo: quare ne quiſquã vnus illud temerè audeat, maximè aueo, vt hæc humus ne Chriſtiano ſanguine infeliciter madeat. His dictis, nuntios nullos non donatos ab ſe dimittit. Principes Franci accepto reſponſo, quod magis timidi quam cauti imperatoris eſſe iudicabant, caſtra apud Blangium oppidum metantes, hoſtem vltrà progredi prohibent, parati omnino ad manum conſerendam, qui ita aciem inſtruunt. In prima fronte tria millia equit[illegible]m col locant, ſecundam aciem firmant Carolus [illegible]nenſis, Ludouicus Borbonienſis, Edouardus Barri duces, ac Niuernenſis comes, cùm peditum tũ equitum multitudine innumerabili ſtipati. Poſt hos, ad ſubſidium ferendum turba militum infinita inordinatè tertiam tenet aciem. Henricus cùm videret dimicationem propiorẽ eſſe quàm crediderat, neque ſe tutò diſceſſurum arbitraretur ex propinquis caſtris, vbi pridie illius diei con ſederat, in aciem exercitum educit in proxima[illegible] planitiem, quæ ampla patet circa Blangium op[illegible]dum: & ne militum virtuti locus pugnæ damn[illegible]ſit, prope viculum, quem Dagincurtum dicunt, locum eligit, cui ponè imminebat colliculus vndique arboribus ſylueſtribus atque denſiſsimis veſtitus vepribus, qui inſtar muri, munitionem efficiebat,

ſciebat,ne hoſtis à tergo inuaderet. Hic aciem inſtruit, ſagittarios in dextro cornu quod contra hoſtes erat,collocat,quibus Edouardum Eboracenſem ducem præficit, in ſiniſtro & circa latera equites diſponit. Ipſe verò cum robore militum in mediam aciem ſe confert. Verùm cùm hoſtis numero militum equitumque præſtaret, veritus ne non pariter in fronte atque latere ſuorũ pugnaretur, ad arcendam equitum vim & impetum,vt ne peditatus ſui, in quo omne exercitus robur conſiſtebat,ordinem turbarent, néue frangerent, ſepta ad vtrunq; latus fecit ex palis ſenis vel paulò plus pedibus oblongis vtrinque ferratis ac præacutis,quò ſi equi in eos incurrerent,ſubitò transfoderentur, deditque negotium certis gregarijs militibus, qui vt caſus & res poſceret,ipſos palos refigerent,rurſuſque eo loci figerent, quo pedites ſe commouerent pugnando. His igitur palorum ſeptis ſiue vallo,acies peditum ſe continebat,equitatus verò omnis ab lateribus,extra palos ſtabat. Iſtum quidem modum muniendi aciem Angli etiã nunc ſeruant, inuentis ad hæc alijs machinis, præcipuè pilis ferreis, quæ acutis vndique munitæ clauis per terram ſparguntur, quibus equites procul à ſuo peditatu arceant:nam ſi temerè equi in ipſas machinas incurrerint,aut in veſtigio confodientur palis, vel læſis pedibus,cadere cogẽtur. Rex inſtructa ad hunc modum acie,impedimenta in vnum coniecta locum,in caſtris etſi leui præ-
ſidio

ſidio munitis relinqui iuſsit: poſt hæc, apud mili-
tes concionem habuit, hortatuſque eſt, vt bonam
animo ſpem conciperent, quandoquidem illud
ſibi perſuadere deberent, ſe ad id loci qui quàm
paucitati militum idoneus ad pugnandum, tam
multitudini inutilis eſſet, perueniſſe, duce Deo,
qui fœdifragis non fauet, qui eos qui alieno ma-
num afferunt, non iuuat, quorum nempe crimi-
num maculis rectè ſcirent Francos ſuos hoſtes
cum primis notatiſsimos eſſe: quare à primo ad-
monuit, vt nihil timerent, quòd hoſtes longè plu
res numero eſſent, quoniam etiam ſcire deberent
in magna militum multitudine, neceſſe eſſe maio
rem partem rei bellicæ multò imperitiſsimam eſſe,
quæ bonis ſtrenuiſque militibus ſemper præliān
do, impedimentum afferre ſoleret. Et quamuis
omnes æquè militaris artis ſcientes forent, non
eò tamen pertimeſcendum, cùm pro patria dimi-
candum eſſet, pro qua nihil non parato animo
ferendum eſſet. Item quamuis vitæ iactura fieret,
glorioſum tamen fore ducerent: equidem ſi vin-
cerent, illud ſuis virtutibus certū haberent apud
cunctos mortales aſsignatum iri, ſin verò à tanta
hoſtium multitudine vincerentur, nihil demum
ignominiæ ſe ſubituros iudicarent, quòd pauci à
multis ſuperati eſſent: ac poſtremò certò ſcirent
victoriā in manu eſſe, ſi primo congreſſu pugnā
magno animo inirent, quod omnino eos ita face
re oportere illud moneret, quòd non ignorarent
ſibi

[illegible]um Franco rem eſſe, quem antea ſæpiſsimè viciſſent, quem ad prælium committendum tam promptiſsimum, quàm ad longioris pugnæ onus ferendum infirmiſsimum iampridem nouiſſent. Loquente adhuc rege, militum ardor tantus emineret cœpit, vt ingenti clamore ſignũ pugnæ flagitarent. Idem duces Clarentiæ, Eboracenſis atque Gloceſtrenſis maturè faciendum ſentiebant, affirmantes moram hoſti duntaxat commodo eſſe, confluentibus ad illum vndique nouis militibus. Regi tamen aliquid moræ facere placuit, vt ne quid inconſideratè ageret, vt qui probè ſciret, in prælio ſuperari, turpiſsimum, ſuperare pulcherrimum [illegible]ſſe.

At Francis interea paucitatem hoſtium negligentibus pro nihiloque putantibus, tantũ fiduciæ ac ſpiritus acceſsit, vt non de ratione belli cogitarent, ſed viciſſe iã ſibi viderentur, qui paſsim efferebantur, maximo gaudio gloriabantur, iactabãt ſe Anglum incluſum habere, nulloque negotio victum iam in manu ſua eſſe, duces ordinum iá ſpolia diuidere, captiuos ſortiri, ac currum parare, quo rex captiuus in triũpho duceretur, ſimul [m]ilites hortari, conclamare, Ad prædã, ad gloriã [pr]operate, vt iam de præmijs veſtris, de referenda gratia cogitemus. Eò euaſit lætitiæ libido, vt quoquouerſum nuntios ad ciuitates mitterent, qui iuberẽt, vt publicè ſibi gaudentes de victoria, perinde quaſi incerta non eſſet, gratularentur Deoque

que gratias agerent, nequaquam ſuſpicantes fieri
poſſe, vt venti, ſicut aiunt, ſua gaudia ferrent. Hinc
colligere licet, tam dementiæ eſſe de exitu rerum
futurarum quicquam certi iudicare, quàm prudẽ
tiæ, non iudicare. Quid, quòd & ad Henricũ nun
tium miſerunt, quæſitum quanti vellet ſe redime-
re: quem ferunt reſpondiſſe, ſe ſperare intra duas
trésue horas ita vſu venturum, vt potius Francis
quàm Anglis de redemptione facienda curę eſſet.

Inter hæc autem, copijs ab vtraq; parte inſtru-
ctis, ad VIII calendas Nouembris, qui fuit dies pu
gnæ, circiter meridiem, veniunt tandem ad ma-
nus: ſigno enim eodem temporis puncto vtrinq;
dato, concurritur acriter, varieq; confligitur [illegible]
ſagittarij Angli ita Francos equites peditesq;, vnà
obuiam factos primo impetu vrgent, vt aliquan-
diu multis affecti vulneribus non facilè queant
pedem conferre, qui paſsim cadentes non medio
crem ſuis terrorem, hoſtibus animum præbebãt.
Cæterum vbi cominus pugnari cœptum eſt, bo-
na pars ſagittariorum Anglorum proiectis actu-
tum more ſuo arcubus, ſumptisq; quę ſemper ad
manus habent, telis & gladijs, magno impetu in
venientem hoſtem fertur. Franci contrà vbiq;
vrgent, inſtant, laborant: nam equites dum alij cũ
peditatu Anglico dimicant, in dextero cornu, ob-
iectis ſcutis, à latere hoſtem inuadere ſumma ope
nituntur, ſed non ſine cæde, tum à reliquis ſagitta
rijs, tum ab equitibus qui prope palos aſtabant, re
pelluntur.

[illegible]tur. Itaq; certamen vbiq; ſæuum,& anceps erat,in ſuo pro ſe quiſq; gradu obnixus,vrgẽs ſcu tis & gladijs ſine reſpiratione,alius pro victoria,a-lius pro ſalute pugnabat.Poſtq̃ tris propè horas v trinq; fortiter eſt dimicatũ,rex circũductis paulu-lũ equitũ alis, à tergo ipſe pedeſtrẽ aciẽ adoritur: clamor nouus inde ortus Francorum animos ita terruit, vt pedem referre extemplò cœperint. At rex vbi turbata ſigna ac fluctuantem aciem vidit, tum milites parum hortatus tanto impetu inſecu tus eſt,vt Franci in fugam ſubitò verſi, alij aliò fu-gerent,proiectiſq; armis,pro ſalute tantum oran-tes manus darent.Interea equites Franci duce Ro berto [illegible]rimuillenſi,qui primi terga verterant,cũ accepiſſent impedimenta Anglorum procul ab ar matis,ſine præſidio magno eſſe: partim faciendæ prædæ, partim accepti incõmodi aliquo pulchro facinore ſarciendi ſtudio concitati,impetum in ca ſtra vacua defenſoribus faciunt, impedimentaq; omnia rapiunt, captis aut interfectis qui præſidio relicti fuerant. Quod vbi regi nuntius trepidus at tulit, ac clamor puerorum aliorumq; auditus eſt, qui aduentante hoſte,in pedes ſe dederant, ac diri [illegible]aſsim ferriq; fortunas militum vociferaban-[illegible], veritus ne nõ hoſtes diſsipati ex curſu in vnũ coacti pugnam redintegrarent, ac ſibi ſimul cum captiuis,& hoſtibus nouum certamen eſſet,neceſ ſariò cõtra animi lenitatem, iuſsit ipſos captiuos, quorum ingens numerus erat, protinus interfici,

atque

atque milites ſe iterum ad præliandum expedire.
Illi autem imperata facientes, poſtquam bonam partem captiuorum occiderant, omnis repentè laboris per diem penè totum tolerati, vulnerumque obliti, perinde ac ſi integri recenteſque eſſent, vno impetu contendunt, in aciemque redeunt, ſeque in hoſtem quanta maxima poſſunt vi, concitant. Sed cùm ille præda iam potitus longius abeſſet, quàm vt eum conſequi poſſent, ſua ſpõte à perſequendo deſtiterunt. Atque hæc eſt nobilis ad Dagincurtum pugna, & inter primas memorata populi Anglici victoria. Decem millia Francorum in acie cæſa ſunt, captiuorũ numerus penè par, ſi in caſtris ab hoſte trucidati non fuiſſent: multi poſtea vtrinq; ex vulneribus interiere. Ab Anglis cecidêre vix centum, ſi credimus illis qui miracula ſcribunt, cum Edouardo duce Eboracenſi. Autores alij quingentos, alij ſexcentos Anglos in eo prælio deſideratos tradunt, quorum non pœnitet me ſententiæ eſſe: cùm enim amplius tribus horis ſit ſtrenuè dimicatum, dubio procul Anglos qui inter arma verſabantur, ſua quoque accepiſſe vulnera, par eſt credere. At regi tantæ potito victoriæ nihil prius fuit, quàm vt eo loci flexis genibus, multis oraret precibus, Deoque immortales ageret gratias, cui deinceps ea dies, quæ diuis Criſpino & Criſpiniano ſacra eſt, ſolennis perpetuò manſit. Secundum hæc, paulò ante noctem rediit in caſtra, quæ ab hoſte ſpoliata,

...ostendimus, inuenit, ſed eius ſpolijs mediocriter repleuit, vbi ea nocte à laboribus feſſum refecit militē, poſtero die ad locum pugnæ reuerſus omnes pariter ſuos atque alienos in eo prælio deſideratos ſepultura affecit, corpus verò Eboracēſium ducis in Angliam reportandum curauit, vt eius maiorum ſepulchro inferretur. Hoc facto, cum Aurelianenſi & Borboniēſi ducibus, ac alijs de nobilitate captiuis, primùm Caletum, deinde in Angliam redijt, qui vrbē Londinum ritu triũphantis imperatoris, victore cum exercitu iniuit, cùm interim per totum regnum, ſupplicationes multorum dierum ad omnia templa Dei diuorumque decretæ ſunt, vt dum victoriam eius diei cuncti congratulabantur, regem in cœlum laudibus ferentes, in primis Deo gratiæ agerētur. Fuit ille annus humanæ ſalutis MCCCCXVI, & cũ ipſe Henricus regnare cœperat, III.

Carolus rex Francus ob acceptam plagã, magna animi perturbatione commotus, ſumma ope ſtudet Ioannem Burgundiæ ducem diu antè ab ſe alienatum ſibi reconciliare, timens ne accidat, vt dum domi ciuili diſcordia laboratur, foris ab externo hoſte grauius aliquid accipiatur. Item Ioannem Arminiacum comitem, qui ſummum in re militari vſum habebat, magiſtrum equitum in locum captiui apud Anglum Buſsicaudi ſurrogat, ſperans futurum, vt is eſſet, qui res Francorũ inclinatas armis ſubleuaret. Thomas inter hęc co-

mes Dorceſtriæ præfectus Harflei certior factus de victoria adepta, cum tribus millibus armatorum in finitimos agros egreſſus, Rothomagum vſque excurſiones facit: is inde dũ præda onuſtus redit, Arminiacum comitẽ forti militum robore refertum obuiam habet, commiſſoque leui prælio, in fugam vertitur, qui plus trecentos ex ſuis perdidit. Sed Franci non contenti victoria, ſequẽdo propius oppidum, quàm vt conduceret, progreſsi, cum præſidio quod obuiam ſuis volarat, manus conſeruerunt, ac leui pugna repentè facta, non ſine cæde pedem referre coacti ſunt.

Dum iſta alibi fiunt, Sigiſmundus Romanus Imperator, vir magnæ virtutis ac fidei, qui aliàs apud reges de pace concilianda, cùm longè gentium abeſſet, per literas frequenter egerat, cũ Caroli regis legatis in Angliam venit, quem Henricus pro veteri amicitia, quæ ei cum illo erat, amicè & beneuolè accepit. Is ſtudioſus pacis modis omnibus rem vtrique regi vtilem tandem aliquando conficiendam curare cœpit: ſed Francorum fatalis obſtabat caſus, qui poſtea accidit, quo adhuc maiora detrimenta acciperent. Enimuero dum concordia in foribus penè erat, ecce tibi, noua maioris diſcordiæ ac inimicitiarũ cauſa incidit. Porrò Henricus certior factus de cæde ſuorum in Rothomagẽſi agro ab hoſte edita, ita iraſci cœpit, vt ne quidem de nomine pacis tum audire voluerit. Quocirca Imperator negotio parum ſuperſedit,

ſedit,ac ſtatim poſt iram regis, quæ citò deferbue rat,nihilominus rem aggreditur, quam & perſeciſſet,ſi Franci nouū bellum non paraſſent: quippe illi duce Arminiaco, ex re proſperè paulò antè geſta,animo aucti,Harfleum ſibi omnino recipiẽdum ſtatuunt; qui poſt paulùm diuerſo itinere, quàm poſſunt occultiſsimè cū omnibus copijs, quas eo momento coëgerant, oppidū oppugnatum eunt. Itidem Ioannes vicecomes Narbonenſis, qui claſsi præerat, facit, omne vicinum littus pari celeritate occupat,circunſidet. Sed dolus non proceſsit, quòd antequam ad oppidum peruenirent, animaduerſum eſt à ſpeculatoribus ex arce, hoſtium cohortes accedere. Qua re cognita,Thomas præfectus ſuos intra muros recipit, nuntios crebros, ac literas ad regem mittit petitum auxilium.Franci verò quamuis viderent nullam amplius oppidi de improuiſo occupandi facultatem dari, nihilo tamen ſecius tam terreſtribus quàm maritimis copijs ad oppugnationem aggrediuntur, quibus Angli pro tempore fortiter reſiſtunt. Interea Henricus accepto nuntio, cognoſcit ſuos in magno periculo verſari, remque diligentiam requirere, quare nulla facta mora,claſſem parat, ſuiſque ſubſidio ire maturat. Retardauit eū tamẽ Sigiſmundus Imperator, dehortatus magnoperè ipſum proficiſci,ſed ſuaſit, vt ducem aliquẽ mitteret,qui eam impendentem procellam propelleret quandoquidem non præſtaret, & tunc nihil eſſet

quòd princeps, in quo totius Reipublicæ ſumma cõſiſteret, omnibus ſe obiectaret periculis. Ita rex monitis amici cohibitus, Ioannem fratrem ducẽ Bedfordienſem cum multarum nauium claſſe, quamprimum in Normaniam mittit, qui ſecundo vſus vento, celeri curſu ad Sequanæ oſtium peruenit. Hunc cũ vicecomes Narbonẽſis cognouiſſet appropinquare, ſe ſubitò ex omnibus partibus, dato ſigno, in hoſtes concitat, fauceſque portus occupat. Ioannes cùm claſſem hoſtilem audacius egreſſam vidiſſet, naues aliquot fortiores in in eam præmiſit, quæ primo impetu duas Francas naues incautius progreſſas, cum remigibus defenſoribuſque ſuis ceperũt. Adfuit ſtatim poſt ipſe ſtudio incitatus cum reliqua claſſe, qui certamen fortiter redintegrauit. Eſt ſummè aliquantũ vtrinque pugnatum, cùm Angli ad extremum bonam hoſtilium nauium partem aut ſubmerſerunt, aut ceperunt, reliquas verò turpiter fugere coëgerunt. Tum Ioannes per flumen ad oppidũ delatus, ſine vllo impedimento deſcendit pariter in terram, ac ſuos vno tempore & commeatu & nouo militum ſupplemento iuuat. Arminiacus interea certior factus per literas & nuntios, malè à ſuis ad Sequanæ oſtiũ, nauali prælio eſſe pugnatum, relicta obſidione, in Pariſios ſe contulit, vt qui in nulla ſpe erat oppidũ per vim expugnandi.

Poſt hanc acceptam cladem, res Francorum multò infirmiores extiterunt, quòd principum

ſtudiū diuerſum eſſet, vtpote qui veterū inimicitiarum ſtimulis incitati, iam Reipublicæ munia grauatè obirent, & per ſimultates adeò labefactari inciperent viribus, vt libertatem in diſcrimen adduxerint. Et quanquā Aurelianenſis dux alterum factionis caput in Anglia captiuus erat, tanto tamē ſimultatum furore Carolus Delphinus, & Burgundiæ dux agitabantur, vt dum alter alterum armis, fraudibus, inſidijs opprimere conabatur, & reliqui principes eiſdem factionibus & ſtudijs trahebantur, nemo quiſquam illorum eſſet, qui propulſandum commune periculum quod impendebat ab Anglo, magnopere curaret. Ita in [illegible] multa erant mala, alienatio mentis Caroli regis, belli periculum, principum diſcordia & improbitas, ſexcenta præterea alia, quæ rem totā ærumnoſam reddebant. Sed ad propoſitum redeo. Bedfordienſis dux re proſperè geſta, cōtinuò in Angliam redijt. At Sigiſmundus Imperator animaduertens nihil eſſe, quòd ſe in iſtam pacificationem in præſentia interponeret, quòd Franci proxima Harflei obſidione, vehementer offendiſſent Anglorum animos, quibus etiam ipſe ob id ipſum iratus erat, omiſſo diu antea inchoato pacis negotio, fœdus cum Henrico fecit, quod quidem tantum abfuit vt deinceps violauerit, vt etiam pro ſe quiſque eorum ſeruare, & colere maiorem in modum ſtuduerit, id quod commodo vtrique fuit. Imperator poſt hæc, multis ac varijs

donatus muneribus in Germaniam tranſmiſit.
Incidit hæc regum ſocietas in annum quartum, cùm regnare cœpit Henricus, & ſalutis humanæ MCCCCXVII.

Eodem anno rex principum conuentum facit, apud eos concionatur, recentes Francorum iniurias in ſe commemorat, occaſionem gerẽdi belli oſtendit, diſcordias Francorum principum replicat, multa proponit, quamobrem bellũ in eos deintegro ſumendum, ac totis viribus in illud enixè incumbendum iudicet. Item orat vt pecuniam imperandam, ac militũ delectum primo quoque tempore habendum decernant, quò inimicorum iniurias perſequi tandem liceat. Hæc dixit, & ad eius nutum cũcta à patribus decreta ſunt. Sed pecunia in primis imperatur, quò ſumptus in copias ſuo tempore fiant: nempe nullus erat, cui id bellum non maximè cordi eſſet, videreturq́ue tam vtile, quàm opportunum. Deinde ex ſenatuſconſulto, Ioannes Bedfordienſis dux regni præfectus renuntiatur, caputq́ue regij ſenatus, qui eatenus id imperij obtineret, quoad rex belli gerendi cauſa in terra Gallia eſſet: quo facto, circiter VI cal. Augusti, cum mille & amplius nauium claſſe in Normaniam traijcit, expoſitisq́ue in terram militibus, cum ſuis ducibus de rebus agendis conſilia confert. Normani cognito hoſtis aduentu, ingenti perculſi pauore, mœſtitiaq́ue ſimul affecti, ex agris cũ liberis, fortunisq́ue ſuis, in oppida concurrunt, ipſaque

hi oppida muniunt, frumenta ac cætera vſui humano neceſſaria apportant, tela, arma parant, quibus hoſti reſiſtant, ad Carolum regem legationes mittunt, vt ſuos ciues ab hoſtium iniurijs defendat. Franci milites qui locis præſidio relicti erant, vnà cum agreſtium turba, in oppida ſe recipiunt, vt oppidanis intus auxilio ſint, qui foris hoſtium viribus reſiſtere poſſe ſe deſperabant. Hęc per omnem Normaniam fiebant, adeò vniuerſi magno erant timore, cùm Henricus poſtquam rei gerendæ conſilium cepit, ad Tucham arcē opere & natura munitam caſtra poſuit, eamq; oppugnare aggreſſus, etſi ab ijs qui intus erant fortiter defenſam, cepit: dein Cadomum petendū conſtituit, ratus id quod officium poſcebat, Francos laborātibus ſuis auxilio venturos, ibiq; prælium fore, quod in primis cupiebat: quare cum expedito exercitu eò ire contendit, agros latè populatur, prædam facit.

Cadomum eſt oppidum in plano campo poſitum, foſsis, altisq; muris munitum, vt alibi oſtēdimus, & id temporis nullius rei egens, quòd oppidani ante aduentum hoſtium, commeatu & armis illud referſiſſent. Igitur rex vbi ad oppidum peruenit, mœnia à ſuis caſtris munitione ſecludit, vt ne de oppido eruptionē incluſi facere poſsint, ac diſpoſitis paſsim centurionibus, cum ſuis militibus, tela in hoſtium munitiones adigi iubet. Nihil ea res Cadomenſes terruit, qui infenſi intenti-

quę ſine tumultu manebant: ita prælium vndiquę incipitur. Angli pro ingenio quiſque, pars eminus ſagittis, lapidibus, alijsq́ꝫ tormentis pugnabant, alij ſuccedere, ac murum modò effodere, modò ſcalis aggredi conabantur, & ſolùm cupiebant pugnam manibus facere. Contrà Cadomenſes in proximos ſaxa voluebant, ſudes, pila, præterea picem, ſulfur & tædas ardentes mittebant. Eſt ad hunc modum per aliquot dies continuatum certamē, bene magno numero Anglorū interfecto, quòd plus detrimenti acciperent ab illis, qui in munitionibus dimicabant, quàm inferrent. Quod Henricus animaduertens, militem à pugna reuocat, & ſolùm muro perfodiendo deijciendoq́ꝫ ſtudendū putat: itaque actis ad oppidum repentè cuniculis, adhibitisq́ꝫ in diuerſis locis machinis, ſtatim magna vi mœnia aggreditur, & ne opus incœptū ab oppidanis impediatur, iterū milites admotis ſcalis, alios in murum aſcendere, ſummaq́ꝫ capere, alios vrgere telis iubet. In hos oppidani animoſe ſe defendendo, lapides, ignem, aliaque id genus tormenta torquent. Dū ita pugnatur, Angli ipſos muros varijs in locis perfrangunt, iamque ab illis qui in cuniculis fundamenta effodiebānt, paſsim foueæ factæ erant, per quas miles in oppidū penetrare poterat, cùm rex miſertus oppidanorum, quos ſibi ſeruandos, ſi in fidem venirent, non perdendos ſtatuerat, ac ſimul veritus ne ſi per vim oppidum expugnaret, cogeretur illud diripiendum

dum ſtare militibus, per præconẽ eos admonuit, eſſe adhuc apud ſe clementiæ locum, ſi confeſtim deditionem facerent, quod illi ſpe ſubſidij confiſi pertinaciter ſe facturos negarunt. Tū Anglus rurſus mœnia aggreditur, per foueasq́ introire nititur. Hîc momento vnius horæ eſt conflictatum, cùm Angli erumpere conarentur, & Cadomenſes loca omnia defenderent fortiſsimè, ſed tandẽ Angli virtute vicerunt. Rex oppido potitus, cunctos arma in vnum locū inferre imperauit: quod vbi ſine recuſatione fecerunt, paſsisq́ palmis proiecti ad terram flentes pro ſalute orarunt, conſolatus ſurgere iuſsit: hoc facto, ad principem ædem more ſuo acceſsit, ibiq́ aliquandiu orauit, gratias Deo pro re feliciſsimè geſta agens. Ea nocte non ſe quieti dedit, ſed exercitū perinde in armis eſſe voluit, ac ſi à periculo vacuus nõ eſſet, ne quò miles licentia nocturni temporis ad prædam laberetur, vel oppidani clàm diſcederent. At prima luce, recenſione habita ſenatus, partim morte pro veſana pertinacia, partim bonis mulctauit, deinde militem etiam atque etiam collaudatū omni præda de hoſte capta donauit, quod in ea oppugnatione eius excellentiſsimam virtutem fuiſſe, optimeq́ eum de ſe meritum iudicabat. Sanè videtur Henricus eo potiſsimum prælio voluiſſe tam ſuam ipſius, quàm ſuorum bellicæ artis doctrinā oſtendere, quò Franci intelligerent ſibi cum eo hoſtem eſſe, qui multùm virtute polleret, aut quòd

fortaſſe

fortaſſe non erat ignarus,in bello gerendo ſtuden-dum eſſe famæ, ac prout prima cedunt, fore vt plurimum vniuerſa. Arx adhuc ſtabat in fide Frãcorũ firma atq; egregiè munita, cuius præfectus vt fidem magis ſeruaſſe videretur,palàm iactabat ſe prius excidiũ expectaturum, quàm hoſti traderet: quod Anglus minimè faciendum conſtituit, vt ne pulchrum opus & oppido cuſtodiendo neceſſariũ dirueret, quod poſt reficere oportuiſſet. Itaque rex præfecto ac reliquis militibus qui intus erant,incolumitatem pollicitus,diem præſcribit,quo arcem dedant. Quo audito,ac deſperato iam ſubſidio,deditionem fecerunt. Ac ita Henricus Cadomum cum arce, ad extremum cepit, qui eius victoriæ bonam antea ſpem animo concepiſſe dicitur,eò quòd orando, eũ ferunt vidiſſe crucem inter ſuas copias emicantẽ. Ita vſu venit, vt bene precantibus ac iuſtum bellum facientibus,præſens numen eſſe ſoleat.

Dum hæc ab Anglo ita fiebant, Franci neque iuſtum exercitum paratum habebant, neque ipſi parati erant ad eundum ſuis ſubſidio, domeſticis hoſtibus laborantes, qui ne emergerent,noua extitit cauſa, cur ſeditiones maximè renouatæ ſint: cùm enim rex Carolus pro ſuo iure res gerere neſciret,accidit, vt nil eſſet eo egentius, nil regno ſpoliatius, quòd pro ſe quiſq; bona publica diſsiparet. Solus Carolus Delphinus patriæ mala deflebat, ſolus in Rempublicam incumbebat,ſolus

hoſti-

hoſtibus reſiſtendum curabat, ſed inopia affectus ſolicitudine mordebatur, qui ad extremũ de conſilio Armeniaci equitum magiſtri, pecunias quas Iſabella mater cõgeſſerat, ex diuerſis locis ſuſtulit, ſubleuandæque patriæ cauſa, eas in parandum exercitũ inſumere cœpit. Ea re mulier immemor periculi inſtantis, memor iniuriæ offenſa, filium cum Armeniaco pro hoſte habet, ambos perſequendos iudicat, Ioannem Burgundiæ ducem in ſumma apud Carolum virum gratia ponit, eiq́ imperium rerum omnium dat, defert, confirmat. Burgundio quem penes iam omnis erat poteſtas facultate data vlciſcendi iniurias, ſe in Delphinũ armat, quò eo debilitato, publicis hoſtibus pro virili parte reſiſteret. Mouit par ratio & Delphinum, qui domeſticum tumultum bello externo præuertendum ratus, in Burgundionem factionis caput arma vertit, eumque quouis modo perditum ire contendit. Hinc igitur magna regni labes facta eſt, quæ nihil propius factum fuit, quàm vt illud funditus deleret. Ardebat itaque Gallia bello, & nemo ferè erat, qui in tãto mœrore curã belli ſuſciperet, ſuſtinerétue.

Inter hæc Thomas Clarentiæ dux cum expedita militum manu, ſecundum oram Normaniæ maritimam profectus, Bellocaſsiorum, hoc eſt, Baiocenſium, vt hodie nuncupantur, vrbem de Franco capit. Item Humfredus Glroceſtrẽſis dux eius frater Lexouiorũ oppidum armis adortus, nullo

nullo ferè negotio occupat. Rex interim Cadomi cauſa firmandi præſidio loci morabatur, cùm ibi ſingulare edidit pietatis exemplum: reperit enim in arce magnas ciuium fortunas, quarum in numero erant pecuniæ in tẽplis diu depoſitæ, ac ſacra vaſa, ea õnia tantùm abſuit vt ipſe tetigerit, vt etiam in templa ſubitò referenda, ciuibusq́ reſtituenda curauerit, vt ne præter inſtitutũ ſuũ, ſacrilegio rapináue contaminaretur. His actis, cõuocato ſuorum ducum conſilio, de ſumma rerũ agitabat, cùm rumore interim quoquouerſum de eius lenitate clementiaque perlato, omnes propémodum vicinarum ciuitatũ principes Cadomum conuenerunt, ſeque eius fidei commiſerũt. Quare placuit omnibus publico edicto denuntiari populis, eos fore cũ fortunis ab omni periculo vacuos, qui ſua ſponte in Anglorum ditionem rediſſent, veniſſentq́. Quæ mehercule res efficiebat, vti bene multi quotidie populi à Franco ad Henricum deficerent. Rex poſt hæc Argentoniũ oppugnatũ Cadomo proficiſcitur, quod adueniens capit. Venit deinde in eius fidem Alenconiũ, Conſtantia, Faleſia, Fanum Landi, nõnullaque alia ꝗppida multò munitiſsima, adeò ferè omnes miſerrima Cadomi memoria ſolicitos ſimilem caſum timentes habebat, vt mallent Anglo ſe dedere, quàm fortunæ fortaſſe cum ſuo magno malo periculum facere, cùm præſertim nullũ Caroli exercitum proxime ſe viderent, nec audirent

venturum ſibi ſubſidio. Henricus autem tot vno tempore receptis oppidis, ſolùm ſibi laborandũ eſſe ducebat, vt Rothomagum vrbẽ totius Normaniæ caput in poteſtatẽ redigeret, quò ex cuncta regione, Normani omnẽ pecuniã, chariſsimasque res cõportarant, quodque inito bello, operibus maximis munierant: quare inſtructis copijs, caſtra mouet, atque Larcham, quod oppidum ad Sequanam ſitum à Rothomago circiter millia paſſuũ octo abeſt, ire contendit. Quod vbi Franci qui ad præſidium loci erant, animaduertunt, pontẽ qui eo ipſo loco in Sequana eſt, ante hoſtis aduentum, valido præſidio firmant, ſimulque ad alteram fluminis ripã milites diſponunt, qui prohibeant, ne ille flumen pontibus aut cratibus vel ſcaphis tranſeat. Poſtquam Henricus ad oppidũ peruenit, pontẽ confeſtim oppugnare aggreſſus, cùm videret eum à Francis acrius defendi, quàm vt paruo negotio capi poſſet, ſtatim regreſſus millia paſſuum ferè tria, ſecundum ripam, ad aquam fecit caſtra, atque inde paratis ratibus, lintribusq;, partẽ exercitus noctu in alteram ripã tranſduxit, nullo ex hoſtibus ſe opponente: nam qui ad alteram ripam erant, arbitrantes Anglũ aliò verſum iter vertiſſe, non ſunt ſecuti, quòd ſatis negotij haberent in tuendo oppido: quo facto, ad oppugnationem de media nocte reuerſus, oppidũ vtrinq; obſidione cinxit. Quod vbi oppidani ſenſerunt, deſperato ſubſidio, deditionem faciunt. Rex poti

tus

tus oppidi, iam cùm tutum pateret iter, Rothomagum proficiſcitur. Quod poſtquam præſidiũ quod intus erat, cognouit, omni propémodum equitatu celeriter educto, aciéque equeſtri inſtructa, obuiam exiuit, factóque cum antecedentibus equitibus agminis Anglici leui prælio, cùm iam premeretur, neceſſe habuit eò ſe repentè recipere, vnde venerat. Tum rex quamproximè mœnia accedens, vrbem obſidet. Fuit ille annus ſalutis M CCCCXIX, & cùm regnare cœpit Héricus, VI. Angli opus incœptum facientes, duabus ex partibus vineas, aggerem, cuniculum ad vrbem agere inſtituunt, quibus perfectis, quotidie cũ incluſis pugnabant, ſed parum proficiebant, quòd Rothomagenſibus nulla res ad virtutem deerat, neque quiſquam omniũ erat, qui non in eius oppugnationis caſu, ſuarum omnium fortunarũ euentũ conſiſtere exiſtimaret, quare ſeſe mutuò animis confirmantes eo conſilio decertabant, vt nullum aliud tempus ad conandum habituri viderentur, qui capta vrbe, omnia extrema ab hoſte patienda putabant. Hanc animorum miram quidem conſenſionem & perſeuerantiam vbi Henricus perſpexit, mutato ex neceſsitate cõſilio, ſtatuit hoſtẽ fame domare, quem armis ſuperare non poterat, id quod factu eò facilius ducebat, quòd Franci domeſticis implicati, vt dictum eſt, ſeditionibus, ſubſidio ſuis venturi minimè viderentur: itaque diſpoſitis paſsim per opportunas ſtationes arma-

torũ

torũ cohortibus, & ſuprà infraque clauſo omni fluminis Sequanæ, quo vrbs alluitur, aditu, ita ciues breui tempore rerum omnium penuria affectos conſternauit, vt illi cibis iam cõſumptis, ac ſpe ſubſidij penitus adempta, in eius poteſtatẽ vltrò venerint. Rex opulentiſsimã vrbẽ adeptus, eodem ferè momento omnia propinqua loca in poteſtatem redegit, accepit & in fidem Ioannem Britanniæ ducẽ. Is porrò rebus ſuis timens, ſpõtè id temporis ſeſe amicitiæ Angli dedit, quòd videret Francorum vires in dies ſingulos magis infirmas eſſe, veritus ne ſi aliàs id facere coactus, nõ acciperetur.

At vbi Rothomagenſium deditionis fama per Gallias peruaſit, incredibile dictu eſt, quantus omnes terror inuaſerit, quantusq; dolor occupauerit, vtpote qui videbant, quas quotidie ciuilis ſeditio importaret clades, & ad id mali prohibẽdi nullum adhiberi remedium. Sed Burgundionem ducem in primis ea res vexabat, angebat, cruciabat, quòd duplici malo vno tempore teneretur: ſiquidem imperium obtinebat, & ſuo arbitratu Carolum regem regebat, & idcirco ſine inimicitijs eſſe ſe nõ poſſe, & quicquid cladium accipiebatur, ibi ſoli aſsignari certò ſciebat: quare tam è Republica quàm ex ſuo vſu futurum iudicabat, ſi viã inueniret ad reconciliandos in gratiam reges, quòd tunc ab externo vacuus metu, facilè decus ſuum aduerſus Carolum Delphinum vlciſci, & ſe odio publico,

publico,inuidia,infamia liberate, patria bello liberata, poſſet. Hoc capto conſilio, per legatos cum Henrico agere inſtituit,vt pacis conciliandæ cauſa, vellet cum Carolo de ſumma totius rei colloqui.Non abnuit Anglus id facere, ſed perinde ac legatis promiſerat,paucis pòſt diebus Meulanum conuenit,quò Carolus cũ Iſabella vxore, & Catharina filia longè formoſiſsima, ſiue, vt quidam tradunt,regina ſine Carolo, quia non erat mente ſana,cum Burgundione antea venerat. Ibi de pace,veluti aliàs factum eſt,fruſtra agitatur: tantum profuit congreſſus, quòd Henricus viſæ puellæ forma captus, multò mitiſsimus eſt hoſtis effectus.Interea principes Franci communem patriæ fortunam miſerantes, rerum ſuarum ſortem incuſabant, quòd vires ad externa bella ſatis ſupereſſent,ſed ijs abuterentur inter ſeipſos certando. Quocirca aliud nihil eſſe viſum eſt, quod ægras ſanaret mentes,niſi commune colloquium,quòd per illud inimicitiarum furor facilè extingui, iniuriaq; euelli poſſent. Probata ab omnibus ſententia,colloquium ad Monſteriolum,quod eſt oppidum eo loci ſitum,quo Iona fluuiolus in Sequanam influit,indicitur,quò cum primis Delphinus & Burgundio duo factionum capita accederent, vt ciuiles diſcordiæ aut funditus in eo conuentu extirparentur,aut tantiſper ſedarentur,ſupprimerenturq́;,quoad bellum reſtingueretur,quod ipſa ſeditio domeſtica inflammaſſet.Sed ſecus accidit,

atq; in expectatione erat: quoniam dum ſpes concordiæ omnes complebat, dolus ex odio inteſtino compoſitus diſcordiam repentinò renouauit, resq; communes in longè maius adduxit diſcrimen. Equidem vbi de habendo colloquio, inter principes conuenit, ecce tibi, ſubitò Guidoni Caſtrenſi, viro immani ad omne facinus audacia, venit in mentem memoria Ludonici Aurelianenſium ducis, ſub quo ſtipendium meruerat, decretumq; eſt illius vlciſci cædem, quam ſuperiore libro, autore Burgundione, editam docuimus. Sũt tamen qui tradant Guidonem id conſilij impulſore Delphino cepiſſe, quod à vero minimè abhorrere videtur: nempè Delphinus qui æternas cum duce ſimultates habebat, forſitan per eũ modum Burgundionis potentiam ſine vlla ſua perfidia, vti putabat, comprimendam exiſtimauit. Sed ne plura. Venit dies colloquij, & Delphinus ac Burgundio ſatellitibus ſtipati adfuerunt. Hîc poſt quam in vnum cõuenêre, cuncti vno ore pacem petebant, cùm interim Delphinus & dux cœperũt inter ſe exprobrare beneficia, de iniurijs expoſtulare, conuitia facere. Ita altercatione integraſcẽte, Guido ratus tempus eſſe edẽdi ſceleris peropportunum, de improuiſo Burgundionis manum arripuit, atq; primo ictu hominem confecit & occîdit. Quo viſo, cuncti vtrinq; gladios aut ſui defendendi, aut tumultus ſedandi cauſa, educũt, nõ credentes Burgundionem mortifero vulnere eſſe

tarem diſciplinam ac eius vſum peritum, ad belli labores impigrum, ad omnia pericula fortem, & ad fortunam atque caſum ſemper prouidentem, vnde illa admiratio in primis proficiſcebatur. Hos rex ita alloquitur: Omnes meas curas, principes, vna de multis demum occupat, noſtrumq́ animum intentum tanquā arcum habet, vt continenter cogitem, & agam, quonam pacto vtrūq; regnum tandē Dei immortalis beneficio, alterius acceſsione vnum effectum ac feliciter auctum, queam à factionibus vacuum noſtris poſteris relinquere, vt ſicut in præſens maius regnum non habet Europa, ita in poſterum tempus, non aliud habeat. Quare primùm omniū ciuilium ſeditionum reliquias nobis perſequendas ſtatuo, quæ in ſolo Carolo, qui veſtro nuper iudicio, Delphinatus honore eſt priuatus, remanent: hunc igitur vt imperio pareat, ſubigendum mecum curate, quò Reſpublica ab omni liberetur periculo. Ecquem enim putatis eum fore regem, ſi regnum obtineret, qui id ætatis adoleſcens non erubuit ſeſe nobiliſsimi Burgundiæ ducis ſanguine turpificare? Proinde mecum ſtate, qui ſucceſſurus ſum Carolo ſocero, in veſtrum regnum, meis primò maioribus, & deinde mihi iure hæreditario debitū. Nec vos illud moueat, quòd ſum homo ortu Anglus, qui cùm ſim regni hæres, non vtique poſſum debebus vobis niſi veſter videri, q[illegible] lim ab officio longè diſcedere, vos in oculis ſemper

per ferre, pro veſtra in me humanitate, neceſſe habeo, eiuſque officij initium faciam erga Carolū ſocerum, quem loco patris habeo. His dictis, ac dimiſſo conuentu, copias cogit.

Atqui vbi reliqua Gallia de hiſce fœderis conditionibus rebusq; actis cognouit, repentè ſummo dolore corruit: non poterat enim iſtum patriæ caſum æquo animo ferre, quòd videret Remp. ſuam ad exitum vocari, ni Carolus Delphinus eam ſuſtentaret, conſeruaretq;: quare ad eum cunctus hominum alterius partis concurſus erat, vt in quo omne præſidium ciuium poſitum eſſet. Ille verò per eiuſmodi Philippi Burgundionis amicitiam cum Anglo factam in ſummam ſolicitudinem adductus, cum amicis principibus concilium habet: quo in concilio, quia vires non erāt pares, primùm de reſiſtendo agitur: ſecundo loco, vt ne ſubitò aduerſi quid eueniat, conſtituitur, vt ipſe Delphinus, in quo totius belli diſcrimen poſitum erat, in aciem nullo pacto deſcendat: tertiò de exercitu comparando, præſidioq; locis opportunis locando prouidetur. Ita Delphinus animo ac copijs ſeſe ad repugnandum oppugnantibus parat, armat, inſtruit.

At Henricus rex Franciæ regens, cum firmo exercitu ex Trecenſibus mouens, in Senones ire contendit, qui in Delphini fide erant: poſtquam Senonum fines effuſis populationibus peragrauerat, ad eorum vrbem accedit, & expugnat: itē Mo

retum & Monſteriolum recenti Ioannis Burgun-
dionis cæde nobile, capit: inde Meledunum obſi-
det. Erat præſidio loci præfectus Barbaſanus vir
bellicoſus, qui oppidum impigrè tuebatur, ſed &
is rei frumentariæ inopia victus, in deditionem
venire cogitur. Conceſſa eſt omnibus abeundi fa-
cultas, præterquam illis, in quibus Burgundionis
cædis culpa reſideret: nam eò aliquot facinoris ſo-
cij ſe contulerant. Rex recepto oppido, ſontes ibi
deprehenſos, in quibus Barbaſanus fuit, ad quem
illius ſceleris contagionem pertinere compertum
eſt, Lutetiam in cuſtodiam mittit: poſtremò Mel-
dem circunſidet, ſed oppidani non diu obſidionẽ
tolerarunt, qui paucis pòſt diebus, ſubſidio deſpe-
rato, deditionem fecerunt: hiſq; rebus proſperè
geſtis, ad Carolum Trecas redit, & inde ambo cũ
Philippo Burgundione duce, Lutetiam proficiſ-
cuntur, quorum acceſſus fuit ciuibus multò gra-
tiſsimus, quòd tum demum odijs domeſticis, in-
teſtiniſq; bellis finem terminumq; aliquem bre-
ui conſtitutum iri exiſtimabant. Henricus poſt-
quam Lutetiæ fuit, primùm de captiuis qui Bur-
gundionis cædis conſcij compedibus vincti tene-
bantur, & de alijs qui tunc in ea noxa eſſe reperti
ſunt, ſupplicium ſumi iubet: deinde regni ſtatus
collocandi cauſa, ſenatum conuocat, patribus ex-
ponit, quæ è Republica eſſe ducat, & multa inſta-
re, quamobrem in Angliam reuocetur, [illegible]
velint deſignare præfectos, qui in eius abſentia res
gerant.

gerant. His cauſis cognitis ex voluntate ſenatus ducibus Humfredo eius fratri Gloceſtriæ, & Philippo Burgundiæ, imperium Reipublicæ adminiſtrandæ datur, ac Thomas Clarentiæ alter frater cum Ricardo Varuici comite, viro ſingulari virtute, in Normaniam mittitur, qui in regione præſit. Poſtquam eſt rebus ita prouiſum, Henricus in Angliam cum Catharina vxore redijt, cuius aduentûs tanta lætitia ab omni ætate concelebratus eſt, vt homines præ nimio gaudio, vix compotes mentium eſſent. Porrò non iniuria Angli ſibi gaudebant, quandò res ex animi ſententia ſucceſſerat, obtento in Francia regno. Quare Hēricus exoptatum ſuum plenè quaſi conſecutus, Deo gratias agi publicè cupiens, cum Henrico Cantuarienſi antiſtite egit, vt ille confeſtim in quadriduū ſupplicationem indixerit: ipſe deinde coacto principū concilio, res ab ſe ordine geſtas exponit, docetq; in eo eſſe ſtatu apud Gallos, vt ſine eorum opibus, nequeant in tuto collocari, & idcirco rogat, vt ad bellū pecunia decernatur. Patres libentiſsimis animis morem principi geſſerunt, ſeque ac ſuas opes præſtò eſſe dixêre. Poſt hæc Catharina regina more maiorum, in eo conuentu coronatur. Fuit ille annus ſalutis humanæ MCCCCXXI, & cùm Henricus regnare cœpit, VIII. Dimiſſo concilio, rex primò ex nobilitate, plus militum quinque millia, ex agreſtibus alterum tantū conſcripſit, dein imperatam pecuniam ſtudio exigere

inſtituit, vt citius ad exercitum in Gallias rediret.

Poſcit locus, vt aliquid de re Scotica ſubijciamus: in eo enim principum Anglorum cōuentu, de quo ſuprà memorauimus, Iacobus rex Scotiæ primus miſſus factus eſt, poſt annum decimum, quàm ab Henrico quarto captus fuerat, cui Ioanna Clarentiæ ducis priuigna locata fuerat, vt ex dote puellæ, partem redemptionis ſolueret, cùm pro altera obſides dediſſet, qui ex fœdere in primis promiſit ſe nunquam conta Anglum venturum. Is in patriam reuerſus res parum quietas reperit, quòd ſub idem tempus Robertus Albaniæ dux regni gubernator è vita exceſſerat: quare cō feſtim principum conuentum fecit, in quo poſtquam ipſe cum regina coronatus eſt, & regni ſtatus rectè conſtitutus, cū ſenatu egit, vt ſe pecunia iuuaret, quod libenter cuncti fecerunt. Rebus ex ſententia ita actis, tanta gloriæ cupiditas veræ Iacobum à primo cœpit, vt nihil poſthac antiquius habuerit, quàm bonas literas paſſim docendas per viros doctiſſimos pretio accitos curare, ac iuſtitiam, bonos mores quos apud Anglos didicerat, colere, cum ſuis heroibus de virtute certare, iuuentutem legibus continere, bellicisq; exercere artibus, vt ne animi per licentiam & otium inſolentes fierent; & quia nouerat apud ipſos Anglos, quantum in bello ars ſagittariorum valeret, idcirco pubem Scoticā vſum eius rei diligentius ſolito perdiſcere voluit. Quid, quòd pœnā ijs ſtatuit,

fuit, qui à puero arti operam non dediſſent? Talibus ſtudijs imperium gerebat Iacobus, cùm illa Syluestres Scoti duce Chennetho virò forti, non item probo, impedire conati ſunt, qui populationes in meridionalem agrum facere cœperũt. Sed eam procellam multò maiorem fecit Alexander Inſularum, ita eius regnum vocitant; regulus, qui ſecum Syluestribus copulauit. Verùm Iacobus comparato protinus exercitu, tam citò naſcẽti malo remedium adhibuit, vt priuſquam erumperet, in ipſo propè veſtigio ſanauerit, reductis ad ſanitatem eius labis autoribus. Nunc domum redeo.

Interim Thomas dux Clarẽtiæ cum parte exercitus, ex Normania in Andegauenſes profectus, apud belliforte oppidum caſtra ponit, & ibi audiens Francos qui Delphini fidem ſequebantur, in propinquo eſſe, eò cũ paucis equitibus procurrit, qui dum in hoſtem temerè fertur, inter primos interficitur, reliquis aut captis, aut vnà interẽptis. Angli qui ad Belliforte conſidebant, vbi de morte ducis cognouerunt, celeri fuga in Normaniam vnde venerant, ſe recepêre. Henricus accepto de fratris cæde nũtio, valde permotus, primùm omnium Edmundũ Somerſeti ducem, magni vſus & nobilitatis virum in Normaniam præmittit, qui loco Clarentiæ ducis, prouinciam obtineat: ipſe cũ Ioanne fratre duce Bedfordienſi, & copijs quas parauerat, Caletum quamcelerrimè poteſt

tranſ-

tranſmittit, & inde pari ſtudio profectus, ſextis caſtris ad Vincentianum Nemus(id nomen eſt regiæ villæ procul à Lutetia circiter paſſuum millia tria,ad Sequanam ſitæ)peruenit, vbi Carolus cum regina erat. Hic multa agitant, quæ in rem opus eſſent: ſed Henricus cum Burgundione ſecreta conſilia confert de Delphino omnibus modis opprimendo, quòd certò ſciret,illo incolumi nunquam factiones extinctum iri. Dũ talia aguntur, Catharina quam Henricus domi prægnantem reliquerat, ad Vindeſorium caſtrum enixa eſt filium,cui patris nomen eſt impoſitum. Fama etiam nunc in vulgus valet, Henricum regẽ cùm intellexiſſet filium in eo caſtro natum,male de eo eſſe ominatum,perinde quaſi ille locus naſcenti puero fatalis fuerit. Catharina ſimulatque partu leuata eſt,ad virum venit, multa congratulatione accepta. Reges mox Lutetiam conceſſerunt, vbi relicto Carolo,Henricus cũ Burgundione, Carnutibus auxilio ire inſtituunt, quos per eos dies Delphinus obſidione cinxerat, adiutus à Scotis, quorum bene magnus numerus ducibus Ioãne Stuarto Burchaniæ Roberti gubernatoris filio, & Archibaldo Douglaſſate Victoni comitibus, ei auxilio venerat. Verùm non expectauit aduentum hoſtis Delphinus, qui viribus ſuis diffiſus omiſſa obſidione,in Bituriges cõtendit: illũ enim locum vt imperij tutiſsimam arcem ſi[illegible]pio partim eius natura, partim populi fidelitate

fretus,

frētus,eligendum ſtatuit,ſeque eatenus eo conti-
nendum, quoad mutata fortuna,liceret rem ſuis
reſtituere,qui ob id interim ioculatorio nomine,
Biturigum rex vulgò dictus eſt. At Henricus con
ferendi manum cum hoſte cupidus, poſtquam
Drocas, Vindocinum, nonnullaque alia loca re-
cepit,ſecundum Ligerim iter tendit, in Belſiaque
caſtra facit,incolas à priuatis focis excludit,ſpoliat
diſtrahit. Belſiam hodie vocant eam partem Cel-
ticæ, quæ à Ligeris ripa, ad Sequanam pertinet,
Pariſiorum & Senonum ĩcluſa finibus. Inde Vil
lamnouam oppidum, quod eſt ad amnem Ionã,
in Senonenſi agro ſitum,oppugnatum ire conten
dit. Hoc adueniens capit, & ad Ligerim regredi-
tur, copijsque trans flumen ductis, in Bituriges
proficiſcitur,quò ſe Delphinus,vti dictum eſt,re-
ceperat. Hic loco æquo poteſtatem pugnæ ipſi
Delphino facit,quam tantum abeſt vt ille tentare
velit,vt ſtatim in vrbem intret. Quo viſo,Henri-
cus propius accedens eius vrbis ſitum cõtempla-
tur,quem animaduertens defendentibus non itẽ
oppugnantibus idoneum ac commodum eſſe,
poſtquam agrum quaquauerſum populatus eſt,
Syluanectum pergit,ac ibi copiam rei frumenta-
riæ, quæ iam deficere incipiebat, ſtudio compa-
rat. Interea Carolus Delphinus, qui magno arti-
ficio manus à prælio abſtinebat, quòd infirmum
[redacted] haberet, & ob id nullum conficiebat
iter, quòd ab hoſte non bidui minimùm abeſſet,
vbi

vbi cognouit Henricum ex Biturigum finibus longè exceſsiſſe, continuò Conẽſes qui Ligerim attingunt, obſidet, ac partem copiarum ad vaſtandos fines Philippi mittit, vt illum ab Anglo diſiungat. Non feſellit eum ſua ſpes, Burgundio enim maturè ſuis auxilio iuit, & cũ ſatis haberet hoſtibus reſiſtere, per literas Henricum admonuit, vt Conenſibus ſubſidium mitteret, qui datis obſidibus hoſti, recepiſſent ſe, niſi ad certum diem ſibi ſuccurreretur, deditionem facturos. Reſpondit rex, neminem ſe miſſurum auxilio, ſed ſe magnis itineribus iturum: quod vrgente fato, efficere nequiuit: nam ſiue nimio labore fractus, ſiue cœli grauitate affectus, cœpit non bellè ſe habere, qui cum febre in ipſa via ſubſedit, neceſſarioque retrò abijt. Quo viſo, Bedfordienſis dux confeſtim Conenſibus opem tulit, qui ea obſidione liberati, datos obſides ab hoſte receperunt. Delphinus autem ducis aduentu territus, non modò Conẽſes diuexare deſtitit, ſed etiam reuocatis omnibus copijs, quas in Burgundiones miſerat, in Bituriges vt in tutam arcem ſe continuò retulit.

Rex Henricus interim corpore paulùm alleuato, ſe Syluanecto ad Vincentianum Nemus commouit, qui protinus ex itinere multò grauius vehementiuſque afflictari cœpit, ad quem paucis poſt diebus aduolarunt Bedfordienſis & Glocestrenſis duces eius fratres, cum Richardo comite Varuici, alijſque ordinum ducibus. Iis venienti-

bus

bus rex comiter dexterā porrexit,& cùm lachrymarent, conſtanti animo, ſineque vllo triſtioris mentis argumento, eos conſolatus eſt. Deinde in graueſcente vi morbi, vbi deploratam planè ſalutem ſuam ſenſit, ſupplex veniā petens, Deo optimo maximo gratias egit, quòd ſibi mentis compoti ac nondum aduerſam experto fortunam, in flore victoriarum ſuarum, mors accideret, ac conuerſus ad fratres reliquoſque qui aderant, eiuſmodi verba fecit: Vos principes video mortem meam dolere, at ego non item: nam hæc vitæ breuitas mihi fidei, integritatis, iuſtitiæ, probitatis, clementiæ teſtimonium dabit, facietque, vt gloriam in morte, non ignauiæ reprehenſionē, aut magnæ culpæ vituperationē relinquam, quæ longinquitas temporis fortaſſe non præſtitiſſet, ſed atque adeo ademiſſet, cum mortales animi puncto interdum temporis mutari ſoleant. & hæc ad me refero. Cæterum vos noſtra immatura mors non immeritò angit, non immeritò patriæ dolorem inurit, quòd in tanto rerum motu vos intempeſtiuè deſero principe orbos: veruntamen ferendum minus moleſtè eſt, quòd res humanæ tales ſunt vt illis ad ſummā ſemper aliquid abſit. Conſulite vos, proſpicite, prouidete, pro parte quiſque ſua communiter, vt iter quod ipſe tenui, tandem aliquando conficiatis. Oro, obteſtorque vos, vt Henricum filium infantem ametis, beneque inſtituatis, quò is veſtra opera, cura, gratia, vir euadat, qui
tanto

tanto imperio dignus habeatur. Meam chariſſimam vxorem nunc omnium ærumnoſiſsimam veſtris officijs ſuſtentate, in eamq́ amorem eundem, quæſo, velitis habere, atq; ipſe erga vos ſemper habui. Quod ad præſentem rerum ſtatum attinet, in primis admoneo, vt concordes, vnanimesq́; ſitis, atque perpetuam cum Philippo Burgundione duce amicitiã pacemq́; habeatis, etſi ita viſum omnibus fuerit, Humfredus frater Gloceſtrenſis dux regni noſtri Anglici adminiſtrandi curam ſuſcipiat, nec aliqua de cauſa ex finibus excedat, quoad Hẽricus filius imperio maturus erit: at Ioannes Bedfordienſis dux cum Burgũdione, regnum Franciæ gubernet. Sed illud exiſtimatote, aut vobis Carolum quem Delphinum vocãt, modis omnibus ita armis ſuperandũ, vt manus tandem det, aut illi poſſeſsione Franciæ cedendũ: proinde cauſæ veſtræ non indormiatis, dum gerẽdæ rei facultas datur. Et poſtremò quicquid vſu vobis venerit, illud enixè curatũ volo, illud præcipio, illud iubeo, vt Normaniã noſtris nuper viribus receptã, velut poſſeſsionẽ certã imperij noſtri, dignitatis, honoris, & antiquũ regni patrimoniũ, domiciliumque in perpetuum retineatis. Talia dicenti Henrico, reſponderunt omnes ſe imperata facturos, tametſi tanta frangebantur miſericordia, vt præ dolore vix loqui poſſent. Ille cùm poſtea amplius vnum diem vixiſſet, mo[illegible] vnicum id temporis decus, & lumen patriæ, quo

nemo

nemo vir animi celſitate & magnitudine ac virtu te clarior natus, nemo pietate præſtantior, cuius deſiderium etiã nunc apud mortales pariter permanet, atque à principio apud ſuos fuit: nam vbi per vulgus fama mortis eius peruaſit, cuncti generatim ſubito dolore conciderunt, quibus ita mœror omnes fermè mentis partes ademit, vt more inſanientium, paſsim fortunam incuſarent, quæ [illegible]m gloriam patriæ inuidiſſet: nimirum regis immatura mors quantum ſpei potiundi Francorum regni Anglis ademit, tantùm recuperandæ libertatis ipſis Francis fecit. Quocirca iã tũ fuêre, qui ſuſpicati ſint illum interijſſe veneno. Regnauit annos IX, menſes V, dies XXIII. vixit annos XXXVI. Corpus in Angliã deportatum ad Vueſt monaſterium, maiorum ſepulchro infertur. Fuit, ſtatura corporis quæ iuſtam excederet, corpore gracili, membris æqualibus ac validis, facie decora, collo oblongo, artis militaris peritiſsimus, ac eius gloria illuſtriſsimus.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

MORTE Henrici regis, quanquã res Anglicæ infirmiores videbatur, principes tamen nihilo ſecius magno animo bellum inſtaurandum, & domi pariter atque foris omnia curãda, quæ ex vſu eſſent, ſtatuunt. Nam primo quoque tempore Humfredus Gloceſtrenſis dux in Angliam reuertitur, conuocatoque principum concilio, exponit quæ Henricus rex eius frater moriens mãdaſſet, atque quo in ſtatu res Gallicanæ eſſent. Poſteaquam õnia principes intellexerũt, placuit, vt ipſi Gloceſtrenſi ex Henrici mãdato, ſumma imperij traderetur. Is obiuit munus, & ne ſuorum factorum conſiliorumue aliquando pœniteret, vt memor aliorum, oblitus ſui, ſumma cum laude ſe tractare, cuncta quæ ad regni dignitatem vtilitatemque publicam pertinerent, prouidere, conſtituere, parare cœpit, & illud à primo curæ habuit, vt Hẽricus nepos bonis inſtitueretur moribus, quem Catharinæ matri, quã ſecum in Angliam paulò antè deduxerat, & omnibus officijs complectebatur.

tur, commendandum curauit: ſicque rebus domeſticis conſtitutis, deinde alia parare quæ ad vſum belli neceſſaria erant, pari diligẽtia inſtituit. Itaque habito confeſtim militum delectu, quos in Anglia, in Galliáue ad bellum gerendum idoneos iudicauit, eos rebus omnibus paratos eſſe iuſsit, quibus centuriones & duces dedit, qui militaris diſciplinæ ſcientes eſſent, vt cùm res poſceret, præſtò eſſent. Poſt hæc, ex ſenatus decreto, pecuniæ ſummam confecit, quæ ad explicandos rei militaris ſumptus opus erat, vt nihil eſſet, quod retardaret bellum.

Hæc dum apud Anglos à Gloceſtrenſi fiunt, in Gallijs Ioannes Bedfordiæ dux, quẽ vt caput rerum omnium gerendarum Franciæ regentem appellabant, cum Philippo Burgundione duce, pari ſtudio omnibus quæ erant neceſſaria, prouidebat, ſed in primis Carolum Delphinum in poteſtatem redigere, vt Henricus facere deſtinarat, nitebatur, cùm Carolus rex è vita migrauit, ob cuius mortem magna accidit rerum cõmutatio, quę adeò Delphinianis rebus opportuna fuit, vt de earum conſeruatione viſum ſit Deo cum primis curæ fuiſſe. Porrò bene multi ex Francis principibus, qui ante id tempus, partim Anglicanarum opum timentes, partim veriti ne ſibi fraudi eſſet, ſi ab officio diſcederent, cum Carolo ſteterant, vbi de morte regis cognouerunt, nil'amplius quicquam penſi habent, quibus modis patriã

pulſis Anglis recuperent, ad ſuoſque ſe adiungãt, itaque vno momento ad Delphinum tranſeunt, ſeq; ac omnia ſua in eius fidẽ permittunt. Quod animaduertentes Bedfordienſis regens & Burgundio, vno tempore ad loca opportuna diſpoſitis præſidijs, coactoque in vnum exercitu, principes ſuos ad ſe euocarunt, ac apud eos regens concionem habuit, admonuitque, vt ne fidem datam fallerent, neue aut autores eſſent, vel paterentur Henricum puerũ auito regno fraudari, per perfidiſsimorum hominum odia, vel inimicitias inter Francum & Anglum iampridem extinctas rurſus renouari, atque quemadmodum deberẽt recordari regnum Franciæ & Angliæ Dei beneficio, vnum ex duobus poſt hominum memoriã pulcherrimum, fœdere æterno, & animis effectũ, ac nuper ita ſtabilitum, vt nulla humana vis ei reſiſtere poſſet: & quamuis bellando detrimentum acciperent, illud tamen breui in bonum verterẽt, ſi Henricum regem ſuum colerent, obſeruarent, amarent, ac eius hoſtes perſequendos ſtatuerent: ac ita præſtaret, vt darent operam ſuo principi fortiter, fideliterque. Hac habita concione, Henricũ communi omnium conſenſu regem Angliæ & Franciæ dicunt, principeſque qui aderant, in eius verba iurare iubent, reliquoſque ex toto regno ad id iuſiurandum adigunt. His actis, copias ex omni parte accerſunt, ſeque ad inſtaurandum bellum omnibus rebus parant. In Anglia itidẽ Hen-

ricus

ricus ſextus rex renunciatur, eiuſq; nomine cun-
cta geruntur, vt ita per populos maieſtatis regiæ
decus perſuaderet.

Delphinus verò per eos dies in Pictonibus e-
rat, qui cognita morte patris, animũ ſtatim triſti-
tia & gaudio permiſtum habuit, nempe de obitu
patris dolebat, gaudebat autẽ quòd res ad ſe per-
ueniſſet, quã regali nomine auctus, facilius poſſe
ſe defenſitare ſperabat, qui conuocatis ſuæ factio-
nis principibus, ſe regẽ Carolum ſeptimum pro-
nuntiat, edictoque ſic appellari iubet, & ita ſpe tan
dem certa vacuã faciendi patriã hoſtibus erectus,
maiore animo bellum comparat. Sunt ſtatim ab
initio tumultuoſa prælia ab vtriſque facta, quo-
ties caſus tulit, vt alteri alteros de improuiſo inua
dere potuerint, ſed aliquanto poſt conflato vtrin-
que exercitu, more iuſti belli, cœpere inter ſe rem
gerere. Carolus ſequundis ventis, prout vulgò di
citur, nauigans, vt nullas amplius interponat mo
ras, quibus fortaſſe ipſe infirmari, hoſtis fortior
fieri poſſit, exercitũ paucis diebus magnum facit,
ac Meulanum Normaniæ oppidum ad Sequanã
poſitum ſubito acceſſu oppugnare aggreditur, ad
punctumque temporis capit, ac omnes Anglos
qui in præſidio erant, ad vnum interficit. Quod
vbi Bedfordienſis accepit, Thomam Montacutũ
Sariſberienſem comitem, virum animi altitudi-
[illegible] magis cũ veteribus Romanis, quàm
cum eius ſeculi hominibus comparandum, & Io

annem Lucemburgenſem, qui Burgundionis ducis magiſter equitum erat, cum electa militum manu, Meulanum recuperatum mittit. Hi oppidum circunſident, & quia Carolus modicũ præſidium illic reliquerat, breui expugnant, ac in Frãcum militem ita ſæuiunt, vt ne quiſquam omnium euaſerit. Qua re feliciter confecta, Sarisberienſis in Campaniã, in qua præerat, cum parte copiarum proficiſcitur, ac paucis poſt diebus, Sedanam oppidum Briæ (eſt Bria hodie pars illa, quam Cãpaniæ finitimam duo ſepiunt flumina Sequana & Matrona) obſidet, ac expugnat, interſectis omnibus, qui collocati in præſidio fuerant, & in ijs Gulielmo Marino eorũ præfecto. Pariſij interea cum animaduerterent Carolum in dies ſingulos augeri viribus, quamobrem breui futurum ſperarent, vt in eius ditionem redirẽt, quod maximè cupiebant, ne eatenus quoad ex animi ſententia id accideret, ſua fides in dubium Anglis veniret, legatos in Angliam ad Henricum regem miſerũt rogatum auxilium, quibus poſt actas pro officio gratias, reſponſum eſt, vt in fide permanerent, quandoquidem nullum eorum ciuitati auxiliũ atque præſidium defuturum eſſet, ſi ipſi modò ſibi non deeſſent, hoſtiſque fidẽ non ſequerentur.

Item illo ipſo anno qui fuit humanæ ſalutis MCCCCXXIII, & primus, cùm regnare cœpit Henricus, Humfredus Gloceſtrenſis dux Iacobinam principem Bauariæ in matrimonium duxit, quæ

quæ nupta erat Ioanni duci Brabantino adhuc ſuperſtiti. Quæ res magnam hominibus admirationem præbuit, quòd Gloceſtrenſis contrà quàm ius faſq; erat, alterius viri vxorē in matrimonio habere vellet: ſed pluris ipſi Gloceſtrenſi erat mulieris diuitis copulatio, colligatio, quàm hominum admiratio aut ſermo. At Ioannes Bedfordiæ, Philippus Burgundiæ, & Ioannes Britanniæ duces Ambianum conuenēre, ibiq; inter ſe fœdus renouarunt, his additis conditionibus, vt alius alium ac ſimul omnes Henricum regem armis defenderent, ab iniuriaq; prohiberent: idq; fœdus noua affinitate corroboratur, locata Anna Burgundionis ſorore Bedfordienſi, qui id temporis cœlebs erat, quam ille dimiſſo conuentu, Trecas ſecū duxit, ibiq; fecit ſplendidiſsimas nuptias, atq; inde Lutetiam redijt. Interea nonnulli ciues qui inuiti Anglorum imperio parebant, cùm viderent Bedfordienſem procul eſſe, ſtatuerunt Carolum vrbe recipere, atque non prætereundum tantum commodum exiſtimantes, Carolum de cōſilio admonent, diemq; ſtatuunt, quo ad portas ſit veniendum. Atqui dolus non proceſsit, ſed autoribus exitio fuit. Venit Bedfordienſis per tempus, & celerius coniuratorum opinione, qui de coniuratione certior factus, quos reperit delicti affines, pœna affecit. Secundum hæc, ex ea re co-[illegible] animo, dux ſolerter accurateq; inſtituit vrbem munire, cuſtodias paſsim diſponere,

 inſidias

inſidias Francorum anteuenire, nihil apud ſe remiſſum volens, nihil apud illos tutum ducens. Inter hæc, Carolus Crauantum obſedit, quò confeſtim concurrit Sarisberienſis, & Gulielmus Pola Suthfolchiæ comes, cum quatuor armatorum millibus, commiſsoq; prælio, Francos cædunt, fundunt, profligant, duobus millibus ex illis occiſis, & quadringẽtis captis, quo in numero fuit Ru-canus equitum magiſter, qui ſtatim pòſt ſe pretio redemit, ad militiamq; rediit. Hac re proſperè geſta, cum Sarisberienſis intellexiſſet aliquot arces in agro Laudunenſi à Francis interim occupatas, eò celeriter contendit, pariq; fortuna loca omnia recepit. Contrà Franci eodem tempore Compendio, & in Mornis Croteio oppidis per deditionẽ oppidanorum potiuntur, quæ Angli mox primo aduentu territis eorum animis, qui in præſidio erant, nullo negotio recuperarunt. Dum hæc in Gallijs aguntur, Gloceſtrenſis habito in Anglia militum delectu, decem armatorũ millia ad Bedfordienſem, Lutetiam miſit, quibus ille præfecit Sarisberienſem, & Robertum Vuyllugby hominem ſummo loco natum, multumq; prouidentem, ac Gulielmum Polam: ipſe verò ſecum habebat mille & octingentos equites, ac peditum millia octo. Cum ijs copijs Bedfordienſis ex Pariſijs mouens, in Normaniam proficiſcitur tentaturus, ſi vſpiam poſsit Carolum ad æquum certamen allicere, quippe qui eo non victo, putabat res ſuas

nunquam

nunquam perbono fore loco: ſed cùm hoſtis nuſquā compareret, Hyueram arcem in Normaniæ finibus longè munitiſsimam obſedit. Erat intus magna electorum militum manus, qui ſe fortiter defendebant, quos Anglus circundare vallo & aggere, atq; operibus oppugnare adortus, poſt paucos dies quam obſidere cœperat, ad deditionem faciendam ſubegit.

Carolus qui id temporis in Turonibus morabatur, iam inde à principio de ea re certior factus, non magnopere curare negotium eſt viſus, qui interim partim loci natura, partim ſuorum viribus fretus, copias tantummodo cogebat, quibus ex æquo poſſet cum hoſte acie confligere, itaq; vbi exercitum numero ampliorem contraxit, Ioannem Alenconij ducem ſuis ſubſidio mittit, iubetq;, vt, ſi ita res poſtulet, non refugiat certamen. Dux celeriter profectus, antequam ad locum appropinquat, de arcis deditione cognoſcit, atq; tū iter neceſſariò commutans, Vernolium petit, paruoq; negotio expugnat, occiſa bona parte ex Anglico præſidio: quo magnis munito operibus, mox à Carolo donatur, quòd id ſuæ ditionis eſſe debere iampridem contendiſſet. Quod vbi Bedfordienſi nuntiatum eſt, nihil cunctatus cum inſtructo exercitu Vernolium contendit, eoq; modo ad caſtra hoſtium procedit. Franci ex improuiſo hoſtium aduentu aliquantulum territi, quid facere expediat, inter ſe agitant. Placebat ferè om

nibus, vt in caſtris expectarent, dum quid ipſi hoſtes molirentur, facilius cognoſcerent: nam memores ſe antea ſæpius victos fuiſſe, quotiens in certamen cum Anglis deſcendiſſent, non inuiti ad pugnam conſerendam contabantur: ſed vbi aciē hoſtium magis magisq; appropinquare viderūt, ſublatis animis, cum varijs vlulatibus, cantuq;, more ſuo, arma capiunt, ac pro caſtris conſiſtunt. Prælium miſsilibus incipitur, ſed ſtatim illis miſſis, pedes conferuntur, nudatisq; vtrinque gladijs, magno clamore concurritur: pugnatur neruoſe & conſtanter, atque adeo æquo Marte, vt vtro ſe victoria inclinaret, nequaquam facilè internoſceretur, multis paſsim vtrinque cadentibus: fremitus æqualis, tenorque idem pugnæ: vbi plus periculi impendebat, ibi pro ſe quiſque acrius reſiſtere ac propulſare nitebatur, itaque amplius horas quatuor, extractum erat certamen, cūm etiam tū euentus incertus eſſet. Dux Alenconij interea nō deſiſtebat ſimul orare, ſimul hortari milites, ne deficerent, néue paterentur hoſtes iamiam fugiētes vincere. At Bedfordienſis ipſe quoque circumire, hortari, renouare prælium vbique, qui ad extremum cūm animaduerteret Francos labore & æſtu languidos (ea enim eſt natura Francorum, vt diutius præliando, laborem nequeant tolerare, pluſque terroris incutiant, quàm virium in certamine habeant) minùs ſolito inſtare, tum denique totis viribus in hoſtem fertur, quem ſui ſequentes

[illegible]s tanto impetu inuaſerunt, vt primùm hoſtem loco mouerint, inde præcipitem egerint. Ceciderunt in ea pugna ex Francis quinque millia hominum, & in primis Bucanus equitum magiſter, atque Ioannes Stuartus homo Scotus, quem ſuprà oſtendimus veniſſe auxilio Carolo, ac amplius decem ordinum duces homines Franci. Capti ſunt circiter ducenti, & in ijs Ioannes dux Alenconij. Sed fama eſt occiſos captoſque fuiſſe ad qu[illegible] decim millia: ex Anglis duo millia deſiderata ſunt, partim peditum, partim equitum. Accepta eſt hæc plaga à Francis eo anno, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXXV, & cùm regnare cœpit Henricus, III.

Bedfordienſis poſtquam tanta eſt victoria potitus, e veſtigiò genu nixus, & ad cœlum tendens manus, gratias Deo immortales pro tanto beneficio egit, aliquandiuque præ gaudio lachrymans ſuppliciter orauit: deinde facta poteſtate Francis abeundi, Vernolium recepit, impoſitoque præſidio, in Pariſios redijt. Sarisberienſis verò Cenomanorum ciuitatem opibus & armis opulentiſſimam oppugnatum pergit. Ciues quanquã cùm ſubito hoſtis aduentu, tum Sarisberienſis nomine apud hoſtes pariter atque ſocios celeberrimo territantur, tamen ſe magno ſtudio ad defendendum parant, quòd intus redundarent fortiſſimo[illegible]m multitudine. Anglus quamproximè potuit ſine ſuorum incõmodo, poſitis caſtris,

mœnia tormentis æneis quæ bombardas Itali vocant,& quorum vſus, qui eſſe cœpit anno MCCCLXXX. vt lib.de inuent. rerum II.cap.XI. demonſtratur, nō antea Gallis perinde erat cogni tus, tanta ruina quaſſare cœpit, vt intra paucos dies bona murorū parte vrbem nudauerit. Quo viſo, Cenomani etiam deſperato ſubſidio, quod ad eum diem fruſtra expectarant, impetrata mili tum qui in præſidio erant, incolumitate,deditionem fecerunt. Firmata ciuitate præſidio,cui Gulielmus Suthfolchiæ comes vir fortis pręficitur, ad Fanum Suſannæ oppidum eiuſdem regionis celebre exercitus ductus. Erat in oppido Ambroſius Delorus vir militari gloria illuſtris,cū magna armatorum manu. Sarisberienſis vbi ſitum natu ramque loci ſpeculatus eſt, ad eam partem vbi oppidum minus munitum videbatur,oppugnare aggreditur: ſcalæ admotæ, & clamore primo, impetuque ad murorum ſumma penè peruentū erat, cùm oppidani cum Franco præſidio, qui in pugnam extra oppidū deſcendere non audebāt, vim hoſtium ab ſe arcentes magno animo reſiſtere cœperunt. Certatum eſt eo die,ac deinde,ſæpius multis vtrinque conuulneratis atque interfectis: ſed oppidani nihilo minus in bellum intenti erant. Quod vbi Sarisberienſis vidit, atque ſimul animaduertit ſe nihil eiuſmodi leuibus pugnis proficere, reductis in caſtra copijs, vallo primū foſſaque mœnia circundat, deinde iubet milites

quibus

quibus id negotium datũ erat, locis minus muni-
tis tormenta admouêre, ac ita mœnia ipſa dies
noctesque verberare: quod ſine mora factum eſt,
ita vt muri in magnam longitudinem paucis die
bus deiecti ſint. Qua re Dclorus territus, deditio-
nem fecit, duobus aureorum millibus pro ſua
ſuorumque incolumitate ſolutis, vt tantum iner-
mes cum ſingulis veſtimentis abirent. Exin Saris
berienſis Mena arce, ac oppidis nonnullis partim
vi, partim pactionibus potitur. Interim fama eiuſ
modi rerum per Gallias perlata, alijs terrorem,
alijs mœſtitiam afferebat, cùm in Anglia acceptis
victricibus literis, quas Bedfordienſis frequentes
dabat, cuncti mortales gaudio exultarent, quòd
ſui duces ſingulari prælio hoſtem viciſſent, totq;
vno tempore oppida recepiſſent. Quare ſenatus
ſupplicationes confeſtim decreuit, quò eas victo-
rias Deo potius quàm ſuorum virtutibus accep-
tas referre videretur. Carolus interea tot vno tẽ-
pore incommodis affectus, nihil de rerum ſuarũ
ſtudio remittendum ratus, vndecunque militem
colligit, & in primis Iacobum regem Scotiæ auxi
lium poſcit: quod ille non modò non negauit, ſed
ſtatim Robertum Patillocum virum ſtrenuum
cum valida armatorum manu in Galliam miſit,
qui ſe cum Archibaldo coniungeret, quanquam
Glocestrenſi Angliæ procuratore reclamante, ac
per legatos agente cum Iacobo, vt ne contrà face-
ret, quàm iuberent iura fœderis, quod paulò antè

cum

cum Henrico rege feciſſet. Sed plus amicitia quã iuſtitia apud Scotum valuit.

Dum ita res in Gallijs feliciter ab Anglis gerun tur, dux Gloceſtrenſis cum Iacobina vxore, tranſ mittit Oceanum, & Montem quod eſt Annoniæ oppidum percelebre, & quicquid locorum Ioannes Brabantiæ dux nomine dotis vxoris Iacobinæ tenebat, de eo capit. Quod factum Philippus Burgũdiæ dux qui Brabantini cauſam tuebatur, moleſtè tulit, & non dubitãs, quin quod honeſtius, id duci pro ſuo in eum amore, futurum eſſet antiquius, per literas Gloceſtrenſem admonuit, vt ab illo negotio deſiſteret, palàm teſtatus, tam ei turpe eſſe aliena loca occupare, quam alienum violare torum. Verùm tantũ abſuit, vt Gloceſtrẽ ſis ſalutaria amici monita audienda duxerit, vt etiam ſiue amore, ſiue auaritia captus, armis quæ de Brabantino cepiſſet, ſe defenſurum iactauerit: qui cùm paucis poſt diebus ob res graues quotidie impendentes, neceſſariò in Angliam reuocaretur, Iacobinam cum magno militum Anglicorũ numero in Annonia reliquit, quæ ſe & poſſeſſiones ſuas ab iniuria ducis Brabantini defenderet. Cæterum vbi Gloceſtrenſis ex finibus exceſsit, ecce tibi, Brabantinus bellum mulieri intulit, quo ambo aliquandiu conflictati ſunt, cùm ad extremum res ad Martinum quintum Rom. pontificẽ delata eſt. Is cognita cauſa, ſecundũ nuptias Iacobinæ cum Brabantino iudicauit, ſuaque autorita

æ matrimonium, quod Iacobinæ cum Gloceſtrē ſi intercedebat, irritum decreuit. Atque ita re peracta, Iacobina ad priorem adhæſit virum, Gloceſtrenſi non inuito, vtpote quem ius æquè rexerat, ac mulieris importunitas ſupra modum iam faſtidire cœperat.

Per idem tempus Edmundus dux Somerſeti, qui Normaniæ præerat, Fanum Iamæ dirutum olim oppidum quod Britannis finitimum eſt, reparauit, validoque præſidio firmauit. Is Edmundus ſucceſsit in principatum Ioanni ſuo fratri primo duci Somerſeti, qui deinde moriens vnicā tantùm filiam nomine Margaritam reliquit, quæ, vt alibi dicetur, ex Edmundo comite Richemondiæ, genuit Henricum ſeptimum regem. Ioannē autem & Edmundum fratres creauit Ioannes comes Somerſeti, quem, vt ſuprà eſt demonſtratum, Ricardus ſecundus fecit Marchionem Dorceſtriæ, quòd ille Ioanne duce Lancaſtrio eius patruo ortus eſſet, genitus ex Catharina tertia eius vxore. Illud bellè admonendum duxi, nihil iniuriæ factum fuiſſe Margaritæ, quòd Ioanni patri in Somerſetenſem principatum non ſucceſſerit: ſiquidem ex veteri inſtituto, apud Anglos, duces & comites titulos dignitatis à comitatibus habent, in quibus ſæpe nihil opum, nihil ditionis illis eſt, ſed eorū opes in agris ac cæteris poſſeſsionibus conſiſtunt. Quocirca parum refert, quis in eos titulos ſucceſſerit, quos rex ſuo arbitratu illis diſtribuit,

diſtribuit, quos duces aut comites facit, vti ſupra lib.XIX.idem planius feci. Iam ſatis diuertimus.

Cùm ita ſortem belli fortuna variaret, venit in mentem Ioanni Britanniæ duci præteriti temporis, quo Angli tentarant in terra Britannia imperium obtinere, & in præſentia pertimeſcendum ex iſtimabat, ne Francis victis, oculum ſuo principatui adijcerent, qui talem morbum lateri iamiam adhærentem, quemadmodum ille falſo ſuſpicabatur, depellendum ſtatuens, ad Carolum defecit. Confirmauit ea res maiorem in modum animũ Caroli, qui ob res paulò antè male geſtas, in terrore erat: quapropter ducis cauſa, Arthurum eius fratrem, quem Angli Richemondiæ comitatu donauerant, & cum fratre defecerat, magiſtrum equitum dicit, quod munus obiuerat Bucanus in Vernoliana pugna interemptus. Dux verò haud diu pòſt ſuperſtes fuit, qui tris reliquit filios, Frãciſcum, Petrum, & Ægidium. Franciſcus patri ſucceſsit. Ad Arthurum redeo. Is gloriæ appetentior per nouũ magiſtratum factus, putauit apprimè ſe facturum Franco gratum, ſi Fanum Iamæ, deiecto Anglico pręſidio, in poteſtatẽ redigeret: itaque cõactis in vnum propè viginti hominum milli bus, oppidum circundat, fortiterq́ue oppugnare aggreditur. Inopinantes Angli re ſubita perturbantur, ac vix portas tuentur, ſed paulatim collectis animis, captoq́ue conſilio, reſiſtere incipiunt, interim pars per portam arcis, quæ ad mœnia perti

nes

diet egreſſa,& altera ex oppido ſeſe eiecit, ac facto cuneo, antè & à tergo prorupit. Tum Franci ſubito hoſtium impetu circunfuſi, deſperata oppugnatione, partim fugam faciunt, partim interficiuntur, aut in lacu oppidum proximo ſubmergũtur. Ita omiſſa obſidione, Arthurus in caſtra quæ in propinquo erant, reuertit, quò etiam ex fuga multi ſuorum antea ſe receperant. Nocte autem inſequenti, indignati inter ſe Franci ob rem male geſtam, cùm alij alijs culpam adſcriberent, namque res bellicæ ita ſeſe habent, vt in victoria ignaui etiam gloriẽtur, in rebus verò aduerſis optimis quibuſq; militibus ſimul dedecus aſsignetur, orto repentè tumultu, omnes deſertis caſtris abierunt, etſi Arthurus maximè reclamabat, præſertim quòd tormenta hoſtibus relinquerentur. Sed Arthurus dolens tantum conatum male cecidiſſe, vt ſuorum fugæ turpitudinem virtute deleret, in Andegauenſes inde aduolauit, quacunq; iuit, omnia vaſtauit, diripuit, abſtulit, ac vnum vel alterum oppidum cœpit.

Quo facto, omnis reſedit ſubitò ardor & impetus, cùm dux Bedfordiæ in Angliam diſceſsit, partim curandi nonnullas ſimultates inter principes regni ex inuidia ortas quamprimùm deponẽdas, partim noui militum delectus habendi cauſa. Is confeſtim conuocat concilium, de controuerſiis diligenter cognoſcitur, & ad quos eius mali labem pertinere conſtat, iuſtiſsimo honeſtiſsimoq;

omnium

omnium conuitio caſtigantur, quod tempore belli per ſuas priuatas inimicitias populum ad ſeditionem, ad arma vocarent, quo potiſsimum deberet omnibus iuxtà vna eſſe voluntas. Ille poſtea hortatur, vt dignitatem & exiſtimationem Henrici regis, cuius auſpicijs id temporis Gallia ſub imperium Anglicum penè redacta eſſet, omnibus officijs defendere velint. Hæc ita principes mouere, qui odijs mutuis agitabantur, vt ſtatim alij cum alijs inter ſe, in gratiam redierint, ac de ſenatus decreto, ingens militum numerus conſcriptus fuerit. Quibus rebus ex animi ſententia confectis, ſtatuque reipublicæ ex re, ex tempore, conſtituto meliore, dux eadem propè atque venerat celeritate in Galliam reuertitur, cum electa militum manu, cui præerat Ioãnes Talbotus vir inter viros, & nobilitate generis, & animi virtute ampliſsimus, clariſsimuſque, qui tot deinceps bellorum victor fuit, vt eius nomen tam maximè formidabile Francis, quàm apud omnes gentes plurimum celebre extiterit, vel etiam nunc. Secutus eſt ducem & Henricus Vintonienſis epiſcopus, ac diui Euſebij cardinalis, Ioanne duce Lancaſtrio, & Catharina eius tertia vxore natus, à loco natali, cognomento Belfordius, vir multò frugaliſsimus, qui res Anglicas ſæpe afflictas conſilio & opibus iuuandas maximè omnium curauit. Bedfordienſis paucis poſt diebus, quàm in Galliam reuertit, fit per exploratores certior, Montargeum,

[Ieu]num, quod eſt Aurelianenſis agri oppidum, à præſidio eſſe vacuum, adeò vt nullo ferè negotio capi poſſet: quo audito, partem copiarum ex Pariſijs, ſupplementumque, quod ex Anglia adduxerat, duce Ricardo Varuicenſi comite eò mittit. Ille quàm maximis potuit itineribus peruenit ad oppidum, quod animaduertens validiore firmatum eſſe præſidio, quam fama erat, non adoritur, ſed caſtra propè ponit, atque obſidione cingit. Celeriter hæc fama ac nuntijs ad Arthurum Francorũ equitum magiſtrum perferuntur, qui cùm videret rem requirere diligentiam, & ipſe tempore excluſus nequiret ire ſuppetias oppidanis, mittit confeſtim Stephanum Hyrum Francum equitem cum bona exercitus parte, qui hoſtem ab obſidione arceret. Poſtquam eò ventum eſt, Franci ſua multitudine freti, qua maximè præſtabant, caſtra hoſtium inuadunt, primoque impetu effractis munitionibus, poſt magnam editam cædem, Anglos in fugam vertunt. Apud quoſdam autores inuenio mille & quingẽtos Anglos partim ferro cæſos, partim in proximo amne qui in Ionam influit, fracto ob tranſeuntium impetum ponte, demerſos fuiſſe. Atqui id temporis videtur nihil Francis lætum, quin illud idem triſtitia admiſtũ eſſet, contingere potuiſſe: nam per eos ipſos dies Nicolaus Borthus à Sommerſeti duce miſſus ad vexandos hoſtes, in fines Britannorũ, qui paulò antè, vt ſuprà oſtendimus, ſe Francorum amici-

tiæ

tiæ dederant,exiuit, dimiſsis in ões partes equitibus, quibus quoquouerſum excurſiones ſine impedimento facientibus,omnes paſsim vici,omnia ædificia incẽduntur, præda ex omnibus locis agitur,oppida minus munita capiuntur, oppidanis interfectis,aut captiuis abductis, vt ſe redimerent. Tali modo finibus populatis, Nicolaus in Normaniam ſine ſuorum vulnere, cum ingenti præda ad exercitum rediijt. Hæc igitur ſociorum ciades non immeritò Francorũ animos ob victoriam ſublatos nonnihil depreſsit, infirmauitque, quos viciſsim plurimum confirmauit Ioannis ducis Alenconij reditus. Is ſuperiore anno in Vernoliana pugna captus, datis pro redemptione coronatorum numũm millibus centum, ab Anglo per eos quoque dies dimittitur.

Dum hæc alibi geruntur, Cenomanorum defectio tentata eſt:nonnulli enim principes ciuitatis qui iam antè ſe populi Anglici imperio ſubiectos dolebant,cùm intellexiſſent Britannos repudiata ipſorum Anglorum amicitia, Caroli fidem eſſe ſecutos,rati eam partem breui tempore ſuperiorem fore, Francum vrbe recipiendum ſtatuunt: itaque ratione rei conficiendæ inita, temporeque conſtituto, per ſecretiſsimos nuntios ſua clandeſtina conſilia Francarum copiarum præfectis,qui in propinquo ſtationes habebant,patefaciunt. Illi tantam occaſionem nacti, collaudatis ciuibus reſpondent, ſe in tempore adfuturos, ac

ſimul

ſimul omnibus pollicitationibus atque præmijs eos ſolicitant, vt quod deſtinaſſent, nauiter maturent. Vbi is dies venit, præfecti nocturnis itineribus accedunt, factaque per ignem aduentus ſignificatione, vrbi appropinquant. Ciues qui in muris eorum aduentum obſeruabant, viſo à longè igne, idem ſignum reddũt: extinctæ deinde vtrinque flammæ, & Franci ſilentio ad portã ducunt. Coniurati intus ex improuiſo ad portam ſopitos vigiles in cubilibus obtruncant, portamque aperiunt. Franci cum peditatu ingrediuntur, equites ad portam ſubſiſtere iubent, vt quò res poſtularet, occurrere libero campo poſsint: tum ſuos paſsim dimittunt, qui Anglos cædant. Tumultus erat, clamorque, qualis eſſe in capta vrbe ſolet, ſed quid rei eſſet, nemo omnium extra paucos coniuratos, ſatis pro certo habebat. Reliqui ciues Anglos ad diripiendam ciuitatem credebãt coortos: Anglis videbatur ſeditio aliqua cum fraude ab oppidanis facta. Gulielmus Sutfolchiæ comes loci præfectus primo excitatus tumultu, vbi ex clamore ſuorum, qui paſsim per vrbem ex stationibus ea nocte fortè dilapſi trucidabantur, cognouit Francos intromiſſos eſſe, cum ſuo præſidio in turrim quæ ad portam ſita eſt, quam diui Vincentij portam vulgò vocant, properè confugit, atque inde celeres nuntios ad Ioannem Talbotum, qui Alenconij erat, cum literis mittit, qui petant atque orẽt, vt ſibi ſubueniat. Literis perlectis, Talbotus

cum expedito exercitu in Cenomanos contē-
dit, præmittitque nuntium ad præfectum, qui ei
dicat ſe celeriter ſubſidio venturum, horteturq́;
omnes, ne animo deficiant. Interim Franci capta
dominabantur in vrbe, ac nihil formidantes per-
inde ſeſe otio inertiæque dabant, ac ſi nullum ab
hoſte immineret periculum, quippe qui ſe à tantis
laboribus quos ſuſtinuerāt reficientes, arbitrabā-
tur Anglos velut in ea turri in quā ſe recepiſſent
incluſos, nihil hoſtile molituros, ſed iamiam de
ſua ſalute ſecum acturos. Adfuit protinus Talbo
tus maximis itineribus profectus, & à ſuis per eā
portam receptus, quam ipſi occuparant, vrbem in
greditur, & id quod rebatur, ſoluta omnia, rebus
vt fit ſequundis, inuenit, nullam ſtationem ante
portas, & ipſas patentes, victorem vagum, ac tan-
tummodo ciuium libertate, & hoſtium clade
gratulantem. Iterum igitur vrbs ab Anglo capi-
tur, ac victores Franci paſsim trucidantur, neque
ſe cogēdi, aut arma capiendi ſpatium datur. Qua-
propter pro ſe quiſque ad portas tendit, & quia
eas ab hoſte occupatas inuenit, ſubitò de fuga
deſperans, vitam deprecari iam incipiebat, cùm
Talbotus per præcones iuſsit arma deponi, &
inermi parci, nec præter armatos quenquam vio
lari. Spe vitæ per hunc modum facta, Frāci arma
iactant, ſeque hoſti dedunt: eorum pars necata,
pars verò in cuſtodias diuiſa. Quo negotio proſ-
perè confecto, Talbotus Pontoſonem petit, ac

capit,

...pit. Gulielmus verò præfectus de Cenomanorũ coniuratione quæſtionem habere inſtituit, & de illis qui eius conſilij principes fuerant, ſupplicium ſumpſit.

Anglicæ res ea tempeſtate cùm ſic vbiq; proſperæ eſſent, haud temerè ſpem fecerunt Thomæ Montacuto Sarisberienſi comiti Aureliani potiundi. Eſt ea vrbs potentiſsima, quam olim Genebum vocabant, ad Ligerim poſita in ea parte Galliæ, quam Celticam appellant: verùm quia ſitus loci ſuapte natura longè munitiſsimus erat, & idcirco expugnatio non videbatur opus eſſe vnius diei, placuit rem tanti momenti in conſilium deferri, tametſi ipſe ſolus erat, cuius virtute populus Anglicus Francis longè terribilior vbiq; gentium exiſtebat, cui ſuo arbitratu multa decernere, multa facere licebat, in quo, vt poſtea morte obita, facilius apparuit, omnis Reipublicæ Anglicæ ſalus conſiſtebat, quòd nempe is homo eſſet ſemper multò paratiſsimus, multò expeditiſsimus, cui plurimum audaciæ ad pericula adeunda, plurimumq; conſilij inter ipſa pericula: nullo labore eius corpus fatigari, aut animus vinci poterat, ex quò milites non alio duce plus confidere, aut audere ſolerent. Poſtquam in conſilio de tanto negotio aliquandiu diſputatũ eſt, placuit omnibus Sarisberienſis ſententiam probari, quamuis opus arduum ac difficilimum factu iudicarent, quod ipſe tamen rem gerendam ex ſuis tum animi tũ

corporis viribus metiendo, facilimum ducebat. Itaq; ille plenus ſpei bonæ atq; animi, comparatis omnibus quæ ad vrbem oppugnandam opus eſſent, cum Gulielmo comite Suthfolchiæ, ac Talboto, Aurelianum ducit, atq; non longius mille ferè paſsibus caſtra ponit, tum ex propinquo contemplatur ſitum vrbis, mœniaq;, & quæ pars tutiſsima mœnibus, vel flumine, quæve cuſtodijs maximè eſſe videatur. Quibus rebus bene perſpectis, quia nulli extra portas milites in agro apparebant, vſque ad muros accedit. Hîc ex loci natura Sariſberienſis conſilium capit: erat pons in Ligeri, per quem commeatus ex agris continenter inferebantur, item oppida vicina ad ipſum flumen pertinentia, quæ pariter rerum copiam ſubminiſtrabant, iſta primùm in poteſtatem redigit, præſidijsq; firmat, pontemq; cuſtodijs tenet, ac lõgo circuitu propugnacula facit, communitq;: deinde ex munitione in munitionem perducta foſſa, vrbem circumuallare, ac tormentis locis opportunis locatis, vexare inſtituit. Aurelianenſes contrà ſub hoſtis aduentum, omnia ad defenſionem neceſſaria parant, ædificia ſuburbana incendunt, agrum ex omni parte commeatu & pabulo ſpoliant, eaq; in vrbem ferunt: ſed vbi hoſtem cinxiſſe mœnia viderunt, tum tormenta aduerſus illius tormenta ponunt, interiore ſpatio perpetuas munitiones efficiunt, ne quo loco fractis forte aliqua muris, Anglus introire poſsit: armatorum numero-

tum pàrarit, qui ſatis ſit ad ipſa mœnia tuéda, quibus præficiunt Stephanum Hyrum, & Ioannem filium nothum Caroli ducis ſui, qui paucis antè annis in Dagincurtenſi prælio captus adhuc apud Anglos in cuſtodia erat. Acceſsit itaque ad muros Anglus, atq; ſumma vi oppugnare cœpit. quotidie leuia ſiebant prælia, modò ciuibus erumpentibus, modò in propugnaculis certantibus. Angli ſuis locis ſic ſagittarios, quorum magnum habebant numerum, locabant, vt bene multi ex oppidanis vulnerarentur, magnusq; incideret timor ſagittarum. Dum ita vtrobiq; certatur, Carolus mittit Aurelianenſibus ſubſidio Ludouicum Borbonienſium ducem cum expedita militum manu: is in itinere factus certior aliquot Anglicas cohortes magnam commeatus copiam ex Pariſijs in caſtra ferre, eas ex improuiſo inuadendas ſtatuit, atq; commutato itinere, ad eas pergit. Cognouit aduentum eius Ioannes Faſtolus, qui cohortibus præerat, ab equitibus antecedentibus, & in veſtigio currus conſiſtere, ac ijs circunductis, coronam fieri iuſsit. Quo facto, dimiſsis equis, aduenientis hoſtis impetum tanto animo excepêre, talemq; ſtragem facere cœperunt, vt Borbonienſis amplius ducentis ex ſuis amiſsis, ſponte pedem retulerit, qui Aurelianum profectus ægrè cũ paucis eſt ingreſſus. Faſtolus verò ſuo itinere vſus, cũ vehis ſine impedimento ad caſtra peruenit. Res per nuntios delata in Angliam gaudium publicũ

dupli-

duplicauit, quòd per eos dies, circiter octauũ Idus Nouēbris, Henricus puer multa cærimonia, more maiorum, coronatus eſt, annum agens ætatis octauum, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXXIX.

Iam maiorem partem hyemis durauerat Aurelianenſis obſidio plena periculi, plena vulnerũ, plena mortis, namq; Angli acerrimè oppugnando, multos paſsim ex hoſtibus aut interficiebant, aut vulnerabant, contrà oppidani ſtrenuè ſe defendendo, par pari referebant, cùm inter hæc, ita caſus tulit, vt Sariſberienſis haudquaquam moræ patiens, ac potiundæ vrbis cupidus, ex quadam feneſtra ædium, quas in edito loco habebat, oriente ſole, ſubiectam vrbem contemplari rurſus diligentiusq; ſolito inſpicere cœperit, vt locum obſeruaret idoneum ad nouam oppugnationem, quam omnibus viribus tentandam ſtatuerat, vt qui eam vrbem expugnatam aut deditam volebat. Dum ita faciebat, & ſexageſimum iam diem vehementius ciues diuexabat, ecce tibi, pila ferrea ſiue lapidea magna vi tormenti ænei, è regione domus miſſa, alterum feneſtræ latus percuſsit, fregitq;, ac illius aliquot fragmenta in faciē eius iecit, quibus ita ſaucius interijt biduo pòſt. Reliquit Aliciam effigiem morum ſuorũ, probitatis, honeſtatis vnicam filiam, quam, vti deinde dicetur, Ricardus Neuyllus in matrimonium duxit. Cæterum quantũ damni immaturo Sariſberienſis interitu

Reſp.

Reſpublica fecerit, iam tum perſpicuè apparuit: nimirũ inde dubio procul cœpit tranſmarinarũ rerum Anglicarum infirmitas, quam etſi ipſi Angli vt longè valentiſsimum corpus primum non ſenſere, poſtea tamen eam tanquam peſtem & morbum vires intrinſecus paulatim corrumpentem perpeſsi ſunt: nã ſtatim poſt huius viri mortem, fortuna belli mutata eſt, vti infrà perappoſitè declarabitur. Fuit proinde comitis mors æquè omnibus ducibus lõgè maximo dolori, qui poſt quã ei iuſta quæ mortuo debebantur, ritè fecêre, nihilo ſecius obſidioni ſtudent, quæruntq́, quod Sarisberienſis facere decreuerat, quo pacto per vim vrbem capiant, vel ſaltem ciues ad deditionẽ compellant. Cum primis huic rei magna cũ cura vacabat Gulielmus Neuyllus vir impiger, & peritus militiæ, is continenter hoſtes diuexabat, & ſuos diligentius noctu vigilias ducere, atque interdiu prælium continuare hortando, pugnando, magno animo incõmoda omnia patiendo, cogebat. Reliqui etiam duces nihil prætermittebant, quod ad debellandos hoſtes opportunum putarent. Quibus denique rebus factũ eſt, vt Aurelianenſes ſpe ſubſidij penè lapſi, de deditione facienda inter ſe agitare cœperint. Poſt varias dictas propulſandi periculi ſententias, plures in ſummi dedecoris, vltimique vrbis excidij loco ponebãt, ducebantque ſe Anglis Franci generis parum amicis ſubijcere: ex altera parte timebant hoſtiũ victo-

victoriam, quòd ex ea cùm multa mala, tū certè tyrannis interdum exiſtere ſoleat, qui propterea arbitrabantur tam imprudentium eſſe, non iſta cauere, quàm nō niſi ſeruire volentium illa velle, poſſéue pati: ſed cùm viderent rem in diſcrimen adductam, ad ignominiam ſimiliter atque miſeram ſortem declinandam, vnum rebus ſuis conſentaneum iudicabant, vt Philippi Burgundionis ducis fidei ſe ac omnia ſua committerent, quòd ille antiquiſsima regum Francorum ſtirpe ortus eſſet, & omnium opinione perciperetur ita vſu venturum, vt tandem aliquando Anglorum amicitiam repudiaret. Probata hac ſententia, & cognito per ſecretiores nuntios de ea re Burgundionis conſilio, qui reſponderat ſe id æquis conditionibus admiſſurum, ſi modò Bedfordienſi factum probaretur, legatos Lutetiam ad Bedfordienſem mittunt. Ille autem auditis legatis, ſenatum conuocat, exponitque, quas Aurelianenſes ciues pacis conditiones offerrent. Erant qui cenſerent eas deditionis leges eſſe admittendas, quò tā magna ciuitas & opulenta per hunc modum ab amicitia Caroli auerteretur: Bedfordienſis verò & bona cōcilij pars turpe ac nefarium exemplum fore iudicabat, ſi ciuitas tam longa obſidione preſſa, & auſpicijs Henrici regis penè capta, in alterius ad extremum quàm in ipſius regis poteſtatem veniret, quod aliæ ſcilicet ciuitates Aurelianenſes facilè ſequerentur, atque idcirco eiuſmodi conditio-

nes

nes minimè concedendas. Vicit hæc ſententia,& legatis reſponſum eſt,bellum Henrici regis nomine geri,& eius imperio ſubijci oportere. Atque his mandatis Bedfordienſis legatos ab ſe dimiſit. Sed paruo caſu,magna crebrò fit rerum cõmutatio:duplex enim inde malum accidit: Burgundionis animus primùm offenſus eſt, qui arbitrans Anglos ſuæ gloriæ inuidere, iam tum de ijs malã animo opinionem cõcepit:deinde Angli obſidionem Aurelianenſem relinquere coacti ſunt.

Dum pacificatorijs legationibus Aurelianenſes cum hoſte agunt, Carolus copias vndique arceſſendas,principes Francos ab Anglorum amicitia omnibus pollicitationibus alienandos curabat:item commeatum quem ad obſeſſos Aurelianenſes mitteret, ſtudio parabat,cùm ad eũ puella quædam nomine Ioanna, viginti circiter annos nata ducitur. Hæc ob ſeruatam virginitatẽ,Puella dicta,& ſingulari prædita animo ac fatidica, cùm ad Carolum adiuiſſet, eum primò veſtitu regalẽ perſonam diſsimulantem internouiſſe,deinde ita ſalutaſſe fertur: Bono rex animo es, atque mitte timorem, vinces enim, & me duce, patriamque tandem in libertatem priſtinam vindicabis, ſi nõ maieſtate indignum arbitrabere fœminæ opera vti. Carolus qui rebus ſuis iã affectis valde timebat,facilè dictis credidit,in ſpem bonam omnino ingreſſus, vt qui iam tum aliquid diuinitatis in mente Puellæ ſibi perſuadebat ineſſe, ex eo,quòd

veſtitu

veſtitu non regio indutus, ab ea fuiſſet rex ſalutatus. Sed aliud fuit, quamobrem in eã ſpem venerit: Puella enim petijt gladium, quem diuinitus, vti aiebat, erat facta certior in tẽplo diuæ Catharinæ in Turonibus, inter antiqua donaria pendêre. Miratus Carolus, gladium inquiri, ac inuentum protinus Puellæ afferri iuſsit, & periculi potius eius virtutis faciundi cauſa, quã quòd magnopere confideret facinus aliquod egregiũ à fœmina edi poſſe, armatorum manum cum parte commeatus attribuit, vt obſeſſos ſubleuatum iret. Puella ita armata, dux agminis Aurelianum proficiſcitur, ac ſiue fruſtrata cuſtodes, ſiue numine diuino tecta, noctis ſilentio inter tela hoſtium in vrbem intrauit, cibariaque intulit, ſine vllo ſuorum incommodo. Angli interea qui certũ habebant ciues ob rei frumentariæ inopiam, non poſſe diutius obſidionem ferre, remiſsius ſolito vrgebant, negligentiuſque excubias ducebant: ſed vbi cognouerunt Ioannam Puellam commeatum ſupportaſſe, etſi cõtemptui habebant fœminam quæ militaria munera obiret, tamen ob miſſum ſubſidium ira accenſi, acrius multò hoſtem premendum ſtatuunt: itaque duces ſuos cohortati, vt aliquando pro tantis laboribus, fructum victoriæ caperent, ijs qui primi in murum aſcẽdiſſent, præmia proponunt. Qua re pronuntiata, ſubitò ex omnibus partibus euolant, murumque complent ſimul tormentis cuiuſque generis, ſimul telis

his hoſtes à defenſione murorum arcentes, idque ſine intermiſsione faciunt. Hoſtes quamuis re noua perterriti, ſeſe tamen non deſerebant, nec animo dimittebant, cùm Ioannes Nothus per nuntios celeriter. Carolo ſignificauit ciuitatē inopia rei frumentariæ premi, ac vſque eò hoſtem vrgere, vt non poſſent vires cuiuſquam ſatis eſſe, atq; rem denique in tali periculo verſari, vt breui male caſura eſſet, & ne id accideret, poſitum in eius diligentia atque virtute. Quibus rebus cognitis, Carolus quamcelerrimè potuit, & ſubſidium & commeatus copiam miſit. Exercitus Aurelianū ductus, ac caſtra propè ad millia paſſuum duo poſita. Tum Franci de ſuo aduentu Puellam quæ Aureliani erat, admonent, rogantque, vt poſtero die cum electa ſuorum manu obuiam veniat, ſeque tutò intromittendos curet. Quod vbi per Anglum fieri licuit, qui ex vſu ſuo fore ducebat, ſi quamplurimi in vrbe eſſent, in qua iam fames dominaretur, poſtridie illius diei omnes vno momēto, contendentes de vrbe erumpunt, proximūq; propugnaculum continenti impetu petunt, quod poſt multam factam vtrinque ſtragem capiunt, atque incendunt, deinde maioribus animis aliud longè maius oppugnant. Hîc quia bene magna defenſorum manus aderat, vehementius depugnatur. Francus qui numero præſtabat, facta corona, vndique vrgebat. Anglus vitio munitionis, quæ iam frangi cœperat, omnibus rebus preme-

batur,

batur, ægreq́ ſuſtinebat, cui ita laboranti ne Talbotus quidem qui in propinquo erat, & tertiũ tenebat propugnaculum, ſubſidio ire poterat, veritus ne ſe abſente, ea quoque munitio amitteretur. His igitur difficultatibus Angli aliquandiu preſsi, ad vltimum loco ſummouentur, qui facto repentè cuneo ad Talbotum in tertiũ propugnaculum ſe receperunt. Talbotus nulla facta mora, cum expedito exercitu aduerſus multitudinem cõtendit, qui non mediocri terrore illato, & ſuos firmauit, vt ſe ex magno timore colligerent, & hoſtes compreſsit, adeò vt protinus ſe intra mœnia coniecerint. Cædes ab Anglo minor facta, quòd munitio minus firma fuerat, in qua primũ erumpentium impetum excepit. Haud ita multò poſt Talbotus conuocato conſilio, cauſas quam multas docet, quamobrem obſidionem ciuitatis diu oppreſſæ, & perinde quaſi ope diuina defenſæ, aut modis õnibus relinquendam, aut in aliud tempus reijciendam exiſtimet, cùm meliore omine id opus tentari licuerit, vt ne tempus teratur, quo hyeme iam confectã, ad bellũ magis neceſſarium eatur. Probata non tam libenter quam neceſſariò generatim à cunctis ſententia, & dato profectionis ſigno, Magdunum pergunt. Diſceſſu Anglorum omnia repentè apud Aurelianenſes lætitia & congratulatione plena ſunt, quòd tantum periculum vitaſſent: quare id beneficij Deo acceptum referentes, in plures dies ſupplicationibus decretis,

[P]retis, orarunt ad cuncta diuorum templa, communem victoriam expoſcentes. Hinc profectò vi deamus licet, illum aliquoties minus conſequi, qui plus nimio poſcit: equidem Angli vincere potuerunt, ſed exiſtimantes ſuæ dignitatis non eſſe admittere Aurelianenſium deditionem aliter atque petebant factam, neglexêre victoriam, perinde quaſi in manu eſſet: verùm tantum poſt abfuit, vt Aureliani potiti ſint, vt eos neceſſitas ab incœpto auerterit. Franci autẽ ob pulſum hoſtẽ glorian tes, reliqui negotij gerendi facultatem nequaquam dimittendam ſtatuunt, qui continuò per omnẽ agrum Aurelianenſem percurrunt, oppida quæ hoſtis præſidijs tenebat, recuperãdi cauſa, & primùm Gergeum petunt, paucisq; pòſt diebus capiunt, amplius ducentis Anglis interfectis, & quadraginta captis: ex ſuis verò militibus trecentos deſiderarunt.

At Talbotus, quem oſtendimus relicta Aureli anenſi obſidione, Magdunum ſe contuliſſe, poſtquam oppidum præſidio firmauit, Lauallum cõceſſit, iuxtaq; murum caſtra poſuit, ac perſpecto loci ſitu, ſuos cohortatus tanto impetu oppugnare cœpit, vt poſt tertium diẽ, quàm eò peruenerat oppidum cum arce ceperit, at oppidanos quorũ pertinaciã pœna afficiẽdã iudicabat, grauiter mulctauit. Franci poſt receptum Gergeum, omnibus copijs duce Puella, Magdunũ proficiſcuntur, atq; ſub mœnibus conſiſtunt. Qua re nuntiata, Tal-

botus

botus & Ioannes Faſtolus cum inſtructo agmine ſuis protinus auxilio ire maturant. Quod vbi Arthurus Francorum equitum magiſter per ſpeculatores cognouit, haud mora, accita ad ſe Puella, & Ioanne Alenconij duce, cum omnibus copijs ad impediendum iter profectus, ad Pataium oppidum quò hoſtes venturos eſſe iudicabat, caſtra fecit, atque equites pro caſtris inſtructos locauit, qui in venientem hoſtem præcurrerent, prælioq; inopinantẽ exciperent. Angli dum cœptu iter faciunt, viſo à longè hoſtium equitatu, inſidias ſibi cauendas rati conſiſtunt, peditesq; ſuos vallũ palis more ſuo, circunducere iubent: cæterum tanta celeritate equites Franci in eos delati ſunt, vt nullo ſui colligendi dato ſpatio, equeſtrem pugnam cõmittere coacti ſint. Hoc loco cùm eſſet amplius tris horas pugnatum, equitatus Anglicus multitudine preſſus, in fugam vertitur. Peditatus verò omnibus ferè telis conſumptis, gladijs diſtrictis confertus pergit, & parte equitum adiutus, ad ſuos incolumes Magdunũ peruenit. Angli in primo congreſſu circiter mille cecidere: captiuorum numerus centum, & in ijs Ioannes Talbotus. Ex Francis interficiuntur milites amplius ſexcenti. At vbi fama per Gallias peruaſit Talbotũ eſſe captum, confeſtim omnium opinione res Anglicæ inferiores iudicantur, adeò vt multa oppida vno momento ad Francos defecerint. Nempe omnes generatim incenſi rapiebantur ad libertatẽ recuperan-

randã, ſperabant tum demum optima, confidebant Deum velle Rempublicã Francã, quæ iamiã exurgere videbatur, ſaluã, quòd ſoleat precib. placatus afflictos ſubleuare.

Carolus de parta victoria certior factus, iam tandem ſibi rem reſtitutam opinione certa mente concepit, qui ea animi præſtantia hactenus fuerat, vt rebus aduerſis preſſus, nunquã ſe deſeruerit, ita nunc Sariſberienſi comite ſublatò, & Talboto capto, duobus excellentiſsimis aduerſariorum ducibus, eadem virtute auctus maiora audere cœpit, atque ita primùm omnium Rhemos petendos ſtatuit, vt eà potitus vrbe, ibi more maiorum, & ſolita cærimonia conſecraretur, quò cunctis conſtaret ſe perinde ritè, vt iure, ſicut prædicabat, regem eſſe, ac appellari: itaque cum ingenti exercitu, duce Puella, quam vt oraculum de rebus agundis conſulebat, iter per Campaniã faciens, Altiſiodorum contendit, quò vbi appropinquauit, legati ex ciuitate obuiam veniunt, libẽter ſe omnia facturos quæ vellet, pollicẽtur, ſi modò datis in aliquot dies inducijs, eius voluntate liceret, officij gratia, prius cognoſcere, an ab Anglis ſubſidium eſſet expectandum nec ne. Carolus ne gratos in ſe ciuium animos iniuria læderet, inducias dedit, & caſtris haud longè ab vrbe cõmunitis, ac præſidio firmatis ne oppidani fidem fallerent, Trecas duxit. Hanc vrbem quæ caput eſt Campaniæ, bis intra paucos dies obſidere aggreſ-

ſus

ſus eſt, quam demum per deditionem recepit, fa-
cta Anglis qui in præſidijs collocati erant, abeun-
di poteſtate. Itidem Cathalanenſes fecerunt: ibi
propoſito præſidio, Matronam amnem tranſgreſ-
ſus, Rhemos armis adortus eſt, quos nullo ferè
negotio recepit: etenim ciues quò Anglorum im-
peria grauius ferebant, hoc obſidionem minus
tolerarunt: ſed ne proditionis crimine notaren-
tur, Anglis qui loco præſidio erant, incolumitatē
à Carolo impetrarunt. Carolus recepta vrbe, mo-
re maiorum conſecratur, ad quem totius eius fa-
ctionis legati principes ciuitatū protinus gratula-
tum conuenêre, prædicantes intelligere ſe iam tā-
dem aliquando Deum optimum maximum Frā-
ciæ labores miſeratum, reddidiſſe ſibi libertatem,
quam à ſuis olim accepiſſent maioribus. Altiſio-
dorenſes quoque finitis per eos dies inducijs, &
nullo ab Anglis miſſo ſubſidio, in eius poteſtatem
venêre.

Bedfordienſis interea qui intentis oculis cun-
ctas regni partes intuebatur, animaduertēs famā
capti Talboti rebus ſuis ſic nocere, vt aliquot ciui-
tates ab omni metu vacuæ non dubitarint rebel-
lionem facere, & complures in dies ſingulos ad
defectionem ſpectare, periculo occurrendi cauſa,
modis omnibus manum cum Carolo conſeren-
dam ſtatuit, vt ipſe euentus victoriæ, quam Deo
iuuante ſuis promittebat, reliquos populos [illegible]
ficio & metu cōtineret: itaque L[illegible] profectus

Carolum contendit, qui paulò antè à Rhemis diſceſſerat Dammartũ, & in itinere aliquot occupatis ignobilibus oppidis, collocatoque præſidio, eo loci manebat, vt Pariſios pecunia vel promiſſis ſolicitaret. Acceſsit Bedfordienſis, & caſtris loco natura edito poſitis, equites miſit, qui hoſtem ad certamen prouocarent, irritarent, ferroque & verbis laceſſerent. Carolus tum quoque ſibi dubitandum non putauit, quin productis copijs, prælio dimicaret, ſed cùm per ſpeculatores cognouiſſet Anglum & numero & viribus parem eſſe, ſtatuit potius ſine periculo abſtinendum, quàm cũ periculo prælium tentandum, ne curſum rerum ſuarum quæ iam proſperæ eſſe cœpiſſent, temeritate interrumperet interpellaretque. Factæ ſunt igitur leues pugnæ tantummodo inter equites in medio ſpatio, quod inter vtraque caſtra intercedebat. Cęterum Carolus cùm cerneret Anglorum ſtudium & alacritatem pugnandi, ſuſpicatus ne morando non cõmitteret, vt aut inuitus decertare cogeretur, aut magna cum infamia ſe caſtris continere, de media nocte caſtris ſublatis pedem referre cœpit. Qua re multo mane comperta, Bedfordienſis ſuos ægrè retinuit, ne hoſtem inſequerentur, quod conſultò fecit, vt ne fortunam temerè tentaret: qui ita deſperans Francum ad pugnã tum elici poſſe, Lutetiam reuertitur animo augẽ[di] exercitus, vt cùm in poſterum facultas daretur maioribus viribus Carolum aggrederetur.

His tẽporibus Boëmi qui aliã ſectam habẽt [illegible] cæteri Chriſtiani, propterea quõd Ro. pontifici non parent, partim ſuæ hæreſcos tuendæ cauſa, partim, vt fit, odio in externos concitati cœpere finitimos vexare bello. Quod vbi notum factum eſt Martino quinto Ro. põtifici, ille primo quoq; tẽpore legatos in Germaniã miſit, qui pios principes aduerſus Boëmos, tanquam Chriſtianæ religionis hoſtes, ad arma concitarent: item Henricum diui Euſebij Cardinalem Vintonienſem epiſcopum legatum fecit, qui ad id bellum gerendum ex Anglia cum aliqua armatorum manu proficiſceretur, cui ſimul iuſsit, vt religionis iuuandæ gratia, ſua autoritate, decimam ſacerdotiorum imperaret ſacerdotibus. Henricus communicatis pontificis mandatis cum ſenatu regio, & illo nihil quicquam huic rei præuertendum decernente, pecuniam pariter exegit, ac non mediocrem militũ numerum confecit, quamuis nõn ſine patriæ incommodo tot quotidie tributa conferrentur, totque delectus haberentur, atque ita rebus paratiſsimus per Germaniam iter propédiẽ ſuſcepturus iam ad littus peruenerat, mileſque naues conſcendere cœperat, cùm à Bedfordienſi literæ ad Gloceſtrenſem allatæ ſunt, quibus nouum militum ſupplementum petebat. Gloceſtrenſis magna affectus eſt ſolicitudine hoc nuntio, quòd neque vllum paratum haberet exercitum, quem tra[illegible] mare mitteret, neque ſpatium [illegible] articulo

tempo[illegible]

[T]empoꝛis, quo cauſa belli gerendi in Boëmos, no[u]us habitus erat militũ delectus, ad contrahendas nouas copias, cùm præſertim res in celeritate poſita eſſe videretur, qui propterea neceſſariò nulla interpoſita dubitatione, Henricum Vintonienſem magnopere rogauit, vt primum cum exercitu, quem ducebat, ad Bedfordienſem ſe cõferret, iuuaretq́ ſuos in prælio, quod Bedfordiẽſis cũ hoſte propédiẽ facturus erat, & inde eo cõfecto feliciter negotio, prout fore cõfidebat, in Boëmos pergeret. Henricus etſi permoleſtè ferebat ſuum iter impediri, tamen ne ſuis deeſſet, tranſgreſſus Oceanum, Lutetiam ad Bedfordienſem conceſsit.

Interea Carolus factus ab equitibus quos in omnes partes ad cognoſcendos populorum animos inſtigandosq́ ad defectionem dimiſerat, certior, Compendiẽſes Bellouacosq́ grato in ſe eſſe animo, ac maximè cupere ab Anglorum dominatione liberari, & propterea paratos eſſe ſibi venienti aperire portas, ſi modò id ſine capitis periculo fieri liceret, cum expedito exercitu Compendium petijt. Qua re cognita, Bedfordienſis maioribus copijs quas Henricus duxerat, auctus, obuiã hoſti perrexit, vt tandem ad æquum certamen eũ traheret, qui vix in Syluanectenſem agrum peruenerat, cùm Carolus ad montem Piliolum qui inter Compendium & Syluanectũ eſt, iter auertit, [ubi i]doneum locum nactus copias collocauit, ſuos ex caſtris [...] facile ducturus. Hæc ad Bedfor-

dienſem per ſpeculatores ſtatim deferuntur, q[illegible] actutum educto in aciem exercitu, propius hoſtē accedit, pugnæq́ poteſtatem facit. Franci monte Piliolo ſe continent, & cum hoſte aliquot tumultuarijs tantummodo ab equitibus pro caſtris, factis prælijs, nil amplius tētant. Cōſiderabat enim Carolus quantum in bello fortuna, hoc eſt, ſubitus atq; inopinatus rei etiam minimè accidentis euentus poſſet, cui detrimenta prius crebrò accepta pro diſciplina & documento erant: item cùm per exploratores cognouiſſet multas ac amplas Galliæ ciuitates grauatè Anglorum perferre imperium, ac paratas eſſe quamprimum tentare rebellionem, ſperabat ſine certamine, ipſos Anglos modis omnibus tota Gallia breui tempore expulſum iri, & illud eſſe iudicabat, quamobrem Bedfordienſis vt vir prudens ac ſuorum vulnerum minus expers, de ſumma rei vno prælio decertare tantopere cuperet. Quibus rebus edoctus, in animum induxerat nullo loco, niſi quantum neceſsitas cogeret, ſe fortunæ committere, idq́ in rē ſuam fore maximè iudicabat. Bedfordienſis qui Pariſios cū primis ſuſpectos habebat, quòd quicquid ciuitati imperatum eſſet, ita illi facerent, vt inuitis imperatum eſſe facilè appareret, nec multum Burgundioni cōſidebat, cuius rei cauſa pòſt perappoſitè dicetur, vbi animaduerteret hoſtem conſultò certamen extrahere, Luteciam reuer[illegible] Tum Henricus Cardinalis legatus Romani po[illegible]

ficis, ſumpto ſecum exercitu, quem ex Anglia antea traduxerat, poſt quintum & quadrageſimum diem, quàm in Galliam venerat, iter ſuum in Boemos proceſsit: quò vbi peruenit, cùm omnia flagrare bello reperiſſet, rem Chriſtianam pro virili parte fortiter iuuare cœpit, manſitq́ in Boëmis aliquot per menſes, vſq; eò, dum cum alijs legatis reuocatus eſt à pontifice, miſſo cum maioribus copijs ad id bellum Iuliano Cæſarino ſancti Angeli Cardinale. Ac ita Henricus poſt egregiam ſacro bello enauatam operam, domum incolumis redijt.

Carolus poſt Bedfordienſis diſceſſum, Compendium, Bellouacos, & Syluanectum, oppidanis vltrò in ſuam poteſtatem venientibus recepit: qui licet ita fauente fortuna gauderet, non ſperabat tamen prius poſſe ſe Anglos patria exterminare, quàm eorum & Burgundionis conſocietatem diiunxiſſet, quod tandem aliquando vſu venturum confidebat: itaque crebris nuntijs ipſi Burgundioni ſe primùm expurgatum voluit, de eius patris interitu, atque eum monitum, nihil eſſe alienius ab omni iuſtitia & pietate, aut quod minus deceat, quàm contra ciues, contra patriam facere, quàm vel ob priuatas iniurias, cum perpetuis hoſtibus conſentire: deinde de pacificatione agitare, offerre conditiones minimè negligendas, polliceri plura, quàm præſtare poſſet, tanto cœpit ſtudio, vt eius conſilium Bedfordienſi facilè non latue-

rit. Quocirca ille maioribus curis anxius, cùm videret Anglicas res valde infirmari, ſtatuit quodcunque aduerſi incideret, primùm omniũ maximopere curandum, vt ſi loca omnia quæ Henricus rex eius frater in Gallijs recuperaſſet, nõ poſſent retineri, conſeruari, defendi, ſaltem Normania à maioribus perdiu poſſeſſa non amitteretur, perinde ac ipſe Henricus in extremo ſpiritu faciundum mandaſſet: quapropter dato imperio ciuitatis Lutetiæ Ludouico Lucembergenſi Morinorum epiſcopo, ac Franciæ cancellario, & præſidio non modico relicto, in Normaniã proficiſcitur, quò vbi peruenit, principes ciuitatum ſpeciatim ad ſe euocat, quibus primùm cõmemorat beneficia omni tempore à ſuis maioribus in Normanos collata, iura & leges redditas, ſimul antiquã Normanorum ducum ſtirpem, qua Angli reges orti eſſent: deinde ſingulos nominatim hortatur, vt animo pariter atque viribus velint incumbere in negotium pacis ſeruandæ, fideique non fallendæ, idque ſi faciant, iam poſſe eos affirmat omnia præclara & magna ab Henrico ſuo rege meritò expectare. Dum hæc agit Bedfordienſis, fit certior nonnullos legum metuentes de oppidis, de agris demigrare: qua re permotus conuocat conſilium ad idque adhibet omnium ordinum duces, quos rogat de populo Normanico in officio continendo, ſententias dicere. Cuncti partiendum exercitum in plures locos iudicant. Itaque [illegible] na ad-

[illegible]ami maritimā tuendam Ricardo Eboracenſiū duci datur, altera in oppidorū præſidijs collocatur, tertia Rothomagum ducenda Edmundo Somerſetenſi duci attribuitur. Sic rebus conſtitutis, copijsq; diſtributis, Bedfordienſis Lutetiam redit.

Dum hæc apud Anglos in Normania gerūtur, Carolus Fanum Dionyſij per proditionē occupat, præſidijſque vincire maturat, ac exin Ioannē Alenconij ducem, & Puellam præmittit, qui Lutetiam vſque percurrant, ciuiū animos ad defectionem tentandi cauſa, & ſi ex re eſſe videant, vrbem oppugnare aggrediantur. Illi agmine quadrato cum ſcutatis militibus proficiſcuntur, vrbique appropinquantes cum magna ſuorum cæde repelluntur ab Anglico præſidio. Quibus rebus auditis, Bedfordienſis celeriter ad vrbem peruenit, collaudatiſque ciuibus gratias egit, quòd Dionyſianos ſecuti non eſſent. Tum Carolus quem ſpes fruſtrata eſt, aliam rē aggreditur: miſit enim Ambroſium Delorum Latiniacum, quod eſt ad Matronam flumen ſitum, cui venienti oppidum traditur. Haud multò poſt Carolus eò diſceſsit, impoſuitque præſidium, quòd loco per ſe m[illegible] plurimum confidebat, qui in Andegauenſes [illegible] habebat, cùm Angli ex altera parte Fanū Dionyſij armis adorti recuperarunt: tentarunt & Latiniacū recipere, ſed cùm Puella in præſidio eſſet, quæ acriter reſiſtebat, defenſum egregiè oppidum eſt. Per[illegible] quoque dies, aliquot Anglicanæ cohortes,

hortes,

hortes, quæ ſtatiua habebant, Rothomagi, du[...] Thoma Terello viro ſtrenuo, per hoſtium agros populabundæ curſitantes, Claromontem oppidum, quod leui præſidio teneri audierant, primo impetu capiunt: ſed quia locum cuſtodijs, propter ſuorum paucitatē, munire nō poterant, primùm murorum parte nudant, inde diripiunt, ac præda omnis generis refertæ redeunt, vnde venerant. Alia ex parte Burgundiones duce Ioanne Lucemburgenſi, cum bene magna Anglorū manu, Cōpendium petunt, valloque circundant. Sed neque oppugnatione facilè capi poterat oppidum munitum, neque in obſidione vis magna ineſſe videbatur, quia frumentum ſatis antea conuectum fuerat, attamen aut longo certamine expugnandi, aut ad deditionem cogēdi ſpe adducti, ad mænia ſubeunt, bifariā diuiſo exercitu, & dies ac noctes alij telis, tormentiſque; alij cuniculis ad muros actis, alij prælio propè continenti oppidanos vexant, in idque potiſsimum incumbebant, vt deditio maturius fieret, cùm ſubitò Ioanna Puella Dei vates, vt vulgò appellabatur, at ſuæ omnino ſortis neſcia, ſubſidio venit, ac in oppidum fortiter ſe recepit, ſed paulò poſt cùm oppido egreſſa in hoſtes temerè erumperet, à Lucemburgenſi capitur, Rothomagumque ad ducem Somerſeti mittitur.

Hæc Puella cùm vltra fœminæ vires, ſine[...] vlla ferè peritia militaris diſciplinæ, [...]nquā

[illegible]idicerat, multa facinora, & illa quidem egregia [illegible]ceret, apud vulgus in ſuſpitionem venit, vt diceretur magicis artibus ea omnia agere: quamobrẽ in veneficij crimen vocata, primò iubente duce Somerſetenſi, diligenter examinata eſt, an bene ſentiret de religione Christiana: deinde quia virili vſa erat veſtitu, & omnino venefica habebatur, ſeuerè damnatur, atque comburitur. Sed Puella infelix priuſquam ea pœna affecta ſit, memor humanitatis, quę vnicuique innata eſt, ſimulauit ſe grauidam eſſe, quò aut hoſtes miſericordia frã geret, aut faceret, vt mitius ſupplicium ſtatuerent. Verùm poſtquam ob eam cauſam, nouem menſes eſt ſeruata ad partum, & res vana apparuit, nihilominus crematur. Viſa eſt ea profectò ſententia in Puellam lata longè poſt homines natos durißima, quæ neque molliri, neque mitigari tempore potuit. Sanè fœmina pro patria ad virilia decora excitata, digna fauore videbatur, cùm præſertim permulta extarent parcendi exempla, & illud potißimum à Porſena Hetruſcorum rege editum: is enim compoſita cum Romanis pace, cùm obſides accepiſſet, & in ijs Clœliam virginẽ, & illa dux agminis aliarum virginum, fruſtra custodes inter tela hoſtium Tyberim tranaſſet, ad ſuoſque confugiſſet, àc inde ex fœdere reſtituta fuiſſet, non affecit virginem pœna, ſed collaudatam & parte obſidum donauit, & domum remiſit. [illegible] redeo. Hunc exitum Ioanna Puella habuit,

habuit, magicis, vti vulgi opinio ferebat, artib[illegible] quàm bello gerendo aptior. Franci tamen illa[illegible] etiam nunc ad pellendum patria hoſtem ex cœlo dimiſſam ferunt, quippe quam virginē interijſſe prædicant. Poſt Puellæ caſum, Franci non ſe deſeruerunt, qui hoſtes cùm aſsiduis ex oppido eruptionibus, tum in campo ſæpius pugnando, tot incommodis affecerunt, vt illi deſperata expugnatione, ſua ſponte receſſerint.

Res Anglicæ per hunc modum in dies magis magiſque in terra Gallia infirmiores erant, quod variè afficiebat principes, quorum pars occupatis ægritudine animis, horū temporum malum præ illo, quod impendêre proſpiciebat, leue admodū ducebat: pars quod acciderat, grauiſsimum exiſtimabat, quia videbat hoſtis vires per id auctas, & ſuas plurimum debilitatas: ac ita tacitis incenſus curis, pro ſe quiſque animo verſabat, ecquid remedij ad res propè affectas adhiberi poſſet, cùm ad extremum omnibus viſum eſt, in rem præſentem maximè eſſe, vt Henricus rex cum nouo exercitu, primo quoque tempore Gallias peteret, partim ſuos confirmandi, partim Francorum animos, aut metu, aut gratia, quā puer id ætatis plurimam præ ſe ferebat, in officio continendi cauſa. Quocirca conſcriptis cōpijs, quæ ſatis viderentur ad iter faciendum, & pecunia in ſumptus neceſſarios eroganda ex tributo cùm ſacerdotibus tum reliquo populo indicto, confecta, Hen[illegible] duce

Hen.

Henrico Cardinale, ex Anglia profectus, primū Rothomagum, inde Lutetiam venit. Fit illi obuiā tota ciuitas, adoleſcentemque optimæ indolis fauſtis plauſibus regem ſalutat, etſi permulti fortaſſe erant, qui id officij ſimulatè præſtarent, attamen dies ille cunctis æquè lætè concelebratus, populuſque pro concione collaudatus, pecunia, frumento, vino donatur. Bedfordienſis poſt hæc cōuocato principum conuentu, ſic locutus fertur: Ecce principes humanarum rerum ſucceſſus, Hēricus quintus cùm iure, tum ex fœdere rex veſter futurus erat, ſed ante fermè ætatis maturitatem vita priuatus, reliquit filium qui ſuccederet, ac auitum regnum poſsideret. Is apud nos eſt, eaque de cauſa, in præſentia huc acceſsit, vt more maiorū coronaretur, ſuumque Francū populū cognoſceret, ab eoque vnà cognoſceretur, qui vnus omnium ex veteri inſtituto, ſolet regem ſuum loco Dei, vt ita dicam, habere, & colere, ac fideliter & vigilanter dicto eius eſſe audiens. Et quāuis ſint, qui Carolum ſequantur, id tamen errore, non perfidia fieri conſtat: quare qui ad officium redierint, ſine fraude erunt. Igitur tantùm ſuper[illegible] vos veſtra fide, quemadmodum hactenus [illegible]ter feciſtis, velitis deinceps dare operam, vt populus in officio permaneat, quo ſanè beneficio tantùm de veſtro rege bene merebimini, vt omnia ab eo ampla expectare potueritis, cuius animum [illegible]re gratum, ex veſtra tantùm conſcien

tia metiamini, licet. Dimiſſo conuentu, Henricus decimum agens ætatis annum, in æde deiparæ virginis ſolita cærimonia ab Henrico cardinale coronatur. Facta re diuina, principes Franci in Henrici verba iurant, dein per præconem edicitur, omnes ſine noxa fore, qui intra certum diē, in Henrici ditionem redierint. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCXXXII.

Dum hæc Lutetiæ aguntur, Meledunum, Corbolium, cum nonnullis alijs locis, partim proditione, partim vi à Carolo recipiūtur. Sed alibi alio euentu res geſtæ ſunt. Erat bene magnum Francorum præſidium apud Bellouacos, hos Thomas comes Harundellius ſperans ad pugnam elici poſſe, poſitis procul caſtris, loco idoneo & occulto, prope ipſam vrbem pedites equiteſq; ſimul collocat, deinde aliquot equites leuis armaturæ præmittit, qui hoſtes ad eruptionē laceſſant. Illi quod mandatum erat, ſedulò facientes, vſq; ad portas progreſſi, vbi Francos ad inſequendum paratos conſpiciunt, ſimulantes fugam, in inſidias ducunt, ſe temerè ſequentes. Franci in inſidias intrantes, paſſim occiduntur, vnà cum oppidanis, qui ſimul in hoſtem concurrerant. Nonnulli cognito ex fremitu equorum dolo, in vrbem ad ſuos ſe ægrè receperunt, reliqui interiēre. Non ponitur, quod ſciam, ab aliquo autore occiſorum numerus, qui omninò non mediocris fuiſſe creditur. Item Ricardus comes Varuicenſis apud Gor[illegible]

temp[illegible]

Anpoſte cum hoſte pari fortuna congreſſus cõm plures interfecit, ac ſexaginta equites cepit. Similẽ fortunæ vim Rhenatus dux Barri, qui Carolum opibus maximè iuuabat, per eos illos dies paſſus eſt: Rhenatus enim qui veteres inimicitias cũ Antonio Vallimontis comite habebat, cõtracto magno exercitu, Vallimontem oppidum oppreſſum contendit, quem vbi comes appropinquare audiuit, ne ab hoſte intercluderetur, relictis militibus quos ſecum habebat, præſidio oppidanis, ad Bedfordienſem & Burgundionem quorum partes ſequebatur, rogatum auxilium aduolauit, & eo impetrato, ipſe & Antonius Tolongonius præfectus Burgundionum cum valida armatorũ manu, ſuis quos hoſtis aſperè premebat, protinus ſubſidio venerunt. Quod vbi Rhenatus cognouit, veritus ſi hoſtes appropinquarent muris, idq; oppidani ſentirent, vt vno tempore, & ex oppido eruptio fieret, & à tergo à comite inuaderetur, relicta obſidione, ſuos in venientes hoſtes conuertit, impreſsionemq; facere iubet. Pugnatur aliquãtiſper inter equites, qui primi impetum exceperunt, donec peditatus acceſſit, qui tanto impetu in certamen venit, vt Franci non modò ſuſtinere non potuerint, ſed confeſtim in fugam verſi ſint. Capitur Rhenatus, cum ducentis militibus. Occiſa ſunt tria circiter millia. Non minor per idem tẽporis occaſio bene gerendæ rei alia in parte Anglis o[illegible], ſi eam imprudenter nõ omiſiſſent.

Rober-

Robertus enim Vuyllugby & Matthæus G[illegible] gthus homo Vuallus, vir audax, Fani Selerini arcem natura loci munitam obſident, inſtantq́ per vim capere, contrà præſidium quod intus erat, ſtrenuè locum tuebatur. Quo cognito à Carolo, celeriter Ambroſium Delorum cum nonnullis alijs ducibus, ſuis ſubſidio miſit. Ille quia præfectus arcis erat, & à præſidio quod ipſe ibi collocarat, defendebatur, cupidus ſubueniendi ſuis, prior iter facere cœpit, ſed mox veritus ne non circumueniretur, conſtitit ad Bellimontem, expectaturus dū eò reliqui duces cum ſuis copijs peruenirent, quò inde omnes ſimul in hoſtes irent. Dum ad eum locum conueniunt Franci, interim Angli qui in obſidione arcis erant, id quod hoſtis agebat, per ſpeculatores edocti, occurrendum ſtatuunt, antequam alteri ad alteros perueniant. Itaque bona pars de media nocte ſine vllo tumultu egreſſa, caſtra hoſtium adeò neglecta reperit, vt mille circiter hominum prius in vallum intrauerit, quàm quiſquam penè ſentiret: ſed cædes in ipſo vallo facta excitauit hoſtes, quos inopinantes tantus terror pauorq́ repentè occupauit, vt nemo aut arma capere, aut caſtris pellere hoſtem ſatis conaretur. At vbi illuxit, Angli prædæ ſtudentes hoſtem atq́ huc atq́ illuc fugientem non perſequuntur, ſed contenti tanta præda, eam dum abducere conantur, ecce accidit, vt ex improuiſo Franci qui in itinere erant, exaudito clamore pug[illegible] ſeſe

incitantes ſuperuenerint, atque hoſtem præda præpeditum magno inuaſerint animo. Accurrunt etiam reliqui Franci ex fuga reuerſi ad ſuos: committitur vtrinque atrox prælium, diuque æquo Marte certatur, ſed ad vltimum ſuperante multitudine, Angli pedem retulerunt. Eorum nonnulli capti, & in ijs fuit Matthæus Gogthus. Ex Francis multi cecidêre, ſed complures capti, quorum in numero Ambroſius Delorus fuit. Robertus obſidionem poſtea reliquit. Adeò imperatori victoria curanda, præterea nihil, quæ ita difficilis quæſitu, ita fugax eſt, vt qui eam putat in manu eſſe, antequam teneat, falli ſemper ac damnum incurrere poſsit, aut qui eam habet, niſi retinendam curet, cum incommodo facilè amittat. Angli dum quaſi victores prædæ ſtuduerunt, partam victoriam perdiderunt.

Dum autem ita Angli Francique de potentatu, de principatu, de vita denique certant, in terra Gallia per bellorum licentiam, mortalium omnium facultates rapiuntur, theſauri ſacri ſpoliantur, homines paſsim occiduntur, aut conuulnerantur, cruciatu & ſupplicio afficiuntur, matronæ conſtuprantur, virginum raptus fiunt ex complexu parentum, quotidie oppida capiuntur, quotidie diripiuntur, atque oppidanorum opes aliò exportantur, ædificia, vicique incenduntur, [illegible] crudelitas in miſeros Francos

non exercetur, mitto ſexcenta alia calamitatum genera, quibus pariter premebantur. Ad hoc accedebat, quòd res interea vbiuis gentium publica ſine legibus, quæ inter arma ſilent quãmaximè, ſine iure, ſine iudicijs, iacere cogebatur. Nec Anglia eiuſmodi iniuriarũ expers erat, quæ in ſingulos dies ſuorum funera, cædes, vulnera, ac tributis aſsiduis opes ſuas diminui videbat, ita vt communia propè mala eſſent, ploratibuſque vtriuſque gentis, totus Occidens ſonaret, ac fama triſtitiæ pleniſsima in omnes orbis partes peruaderet. Quapropter non erat, qui non miraretur, quomodo hi duo populi ad patiendum ſatis eſſent, ac maximè miſereretur: & cum primis id faciebat Eugenius quartus Romanus pontifex, qui cupidus ineundæ rationis, qua importuniſsimi belli finis fieret, Nicolaum Cardinalem ſanctæ Crucis in Gallias miſit ad conciliandam pacem inter reges. Is vbi eò peruenit, ad Carolum primùm adit, eique exponit mandata pontificis, inde eadem Bedfordienſi, hortatur pacem, demonſtrat, declarat, argumentatur eam ſemper honeſtiorem eſſe, quàm bellum, in Chriſtianis principibus, qui ſuorum commodis ſeruire, qui iuſtitiam ſeruare, qui ſe ratione regere, qui remittere ſemper aliquid de ira, de iniuria deberent, quæ per bella fieri nõ liceret. Iſta in animos principum inducere conanti legato, vterque reſpondit ſe paratum ad omnia deſcendere: atqui cùm res cœpta eſſet [illegible]

ſtatuit, vt honeſtis conditionibus eſſent contenti, vt etiam magis atque magis in pertinacia permanerent. Id Cardinalis animaduertens, deſperata pace, vt ne fruſtra tantum laboris ſubijſſe diceretur, inducias ſex annorum confecit, quas vt ægrè ambo principes rogatu Cardinalis conceſſerunt, ita poſt eius diſceſſum ſubitò fregerunt. Non nemo ex recentioribus autoribus tradit Francos priores illas violaſſe, qui paſsim Anglorum Burgundionumque amicos mulctarint. Quo factũ eſt, vt irritatis vtrinque animis, acrius ſolito ad arma itum ſit. Fuit ille annus ſalutis humanæ M-CCCCXXXIII.

Cæterum ad Henricum regem reuertamur. Henricus poſt aliquot dies, quàm eſt Lutetiæ coronatus, Rothomagum conceſsit, vbi dum moratur, Henricus Cardinalis in Angliam reuocatur, ad ſedandum tumultum per quoſdam perditiſsimos factum, qui ſpecie perfundendi hominum animos noua religione, quietem regni turbandã ſtatuentes coniurarunt. Sed Gulielmo Mandeuillenſi eius maleficij autore capto, ac pœna affecto, cæteri mortem deprecantes confeſtim ad ſanitatem rediere. Cardinalis cum Gloceſtrenſi de trãſmarinarum rerum ſtatu cõmunicat, idque quod rebatur, docet ſe ſuſpicari inducias per Francos breui violatum iri, & propterea præſtare, vt ſupplementum militum cum pecunia ad vſum belli neceſſ[illegible]retur. Quibus rebus cognitis, Glo

ceſtrenſis concilium conuocat, de cuius decreto delectus habetur, pecuniaque imperatur. Dum hæc aguntur, Iacobus rex Scotiæ ad Gloceſtrenſem de pace legatos miſit. Gloceſtrenſis quia rex aberat, de ea re ad concilium retulit. Poſt longam diſputationem pax conceditur, quòd ſpes eſſet longæ cõcordiæ, ex eo, quòd Iacobus domeſticis laboraret ſeditionibus, & inter ipſum Anglum & Francum, ſex annorum induciæ intercederẽt. Dimiſſo concilio, Cardinalis cum copijs coactis, & bene magna pecuniæ ſumma confecta, Rothomagum ad regem reuertitur. Acceſsit etiam illuc Bedfordienſis ex Pariſijs, de rationibus rerum gerendarum agendi cauſa. Hîc rem omnem ad conſilium deferunt, magnaque inter eos exiſtit diſputatio: aliqui ſuſpicabantur Francos haudquaquam in conditione atque pacto manſuros, cùm ſatis conſtaret illis ferè omnibus magnum inuſtum eſſe dolorem, quòd Normania, Lutetia, ac tot egregia oppida ſub Anglicum imperium redacta eſſent, & propterea perſuadere nitebantur, vt nihil de bello remitteretur, ne violatis repentè inducijs, cogerentur in ſummo periculo, de ſummis rebus ſubitum conſilium capere imparati, cùm à militibus, tum à pecunia. Contra ea nonnulli affirmabant, non poſſe continuari bellum tam longo ſpatio induciarum, ſine illarum violatione, cùm perdifficile eſſet, militis manũ à maleficio abſtineri, qui quotidie ob r[illegible] hoſtis, in

[illegible]mis eſſet,& ideo ſibi videri firmatis præſidio locis magis opportunis, debere militem domum mitti,donec induciæ manerent. Hac in vtranque partem habita diſputatione, priorem ſententiam Bedfordienſis,Somerſetenſis, & Eboracenſis duces ſecuti, quod ad bellum opus eſſet parandum, militi ſtipendium dandum,& ad omnem caſum, maiorem exercitum conflandum deliberant.

Tali capto conſilio, Henricus rex Caletum primùm,ac inde in Angliam reuertit. Bedfordienſis comitatus regem vſque Caletùm,illic aliquot dies eſt moratus ,cùm interim nonnulli milites priſtinæ licentiæ militaris memores cœperint paßim rapinas facere. Quod poſtquã ille cognouit,hanc paruulam puniendi cauſam nactus, eius maleficij autores comprehendendos,ac ſupplicio mactandos curauit, quò deterreret alios, vt ab alieno facilius manus abſtinerent. Atque ita Bedfordienſis oppidum facinoroſis hominibus purgatum nouis præſidijs firmauit, qui Lutetiã iter habebat, cùm aliud interim negotium venit in mentem: etenim paucis ântè menſibus amiſerat Annam vxorem Burgundionis ſororem, cuius mors effecit,vt facilius Burgundionis animus ab Anglorũ amicitia ſit poſtea alienatus,qui,vt ſuprà diximus,alijs etiam de cauſis,ad id ſolicitatus fuerat: quare ſtatuit in matrimonium ducere Iaco[illegible] filiam Petri Lucemburgenſis comitis diui Pauli [illegible]s,vt ob eam nouam affinitatem,

vetus hoſpitiũ quod ſibi cũ illa nobili familia in-
tercedere gaudebat, arctiore beneuolentiæ vincu
lo firmaret: itaque Caleto profectus iter Morinũ
verſus, vbi comitis erat ſedes, contulit, quem ipſe
comes multa congratulatione accepit, & id quod
petebat, filiam Iacobam ei locauit. Ita Bedfordien-
ſis ſui optati compos, poſt factas ſplendidiſsimè
nuptias, cum vxore Lutetiam venit. Tulit iniquo
animo id factum Burgundio, qui cùm in animo
haberet Caroli fidem ſequi, dolebat Anglum au-
ctum eſſe affinitate Lucemburgenſis familiæ ve-
teris ac præpotentis, quæ ei maximo vbique vſui
eſſe poſſet. Per idem tempus, Ioannes Talbotus,
quem ſuprà oſtendimus ad Pataium oppidum, à
Francis captum fuiſſe, ſoluto grandi auri ponde-
re, ac reſtituto in libertatem Ambroſio Deloro
paucis antè menſibus capto, miſſus factus ab ho-
ſte in Angliam reuertitur.

Dum alia alibi fiunt, Franci milites cùm ſtipen
dio carerent, & inter eos bene magna eſſet homi-
num multitudo, quos ſpes prædandi, ſtudiumq́ꝫ
bellandi ab agricultura, & quotidiano labore re-
uocarat, cœperunt primò furtim modò Anglos,
modò Burgundiones, vt occaſio offerebat, cape-
re, eosq́ꝫ pro facultatibus mulctare, & quãuis per
inducias minimè licitum eſſet, idem tamẽ palàm
deinde facere haud veriti. Qua iniuria Angli affe-
cti, arma poſt ſextum menſem, qu[illegible] induciæ fa-
ctæ erant, rurſus capere coguntur[illegible]d huius

modum bellum renouatum eſt, quod bellum iã confectum, vel ad longius tempus excluſum populi paſsim arbitrabantur, & concupiebant. Atqui Franci induciarum ruptores nihil cunctati ad arma concurrunt, ac Fanum Valerij oppidum in Normaniæ finibus ad oſtium Sommæ ſitum capiunt. Altera eorum manus Ambroſio Deloro duce, excurſiones in agrum Cadomenſem, eodẽ illo momento facit. Contrà Angli duce Bedfordienſi, Latiniacum oppidum ad Matronam, quemadmodum ſuprà diximus, poſitum, paruum quidem, ſed operibus munitionibusq́ꝫ altè ſeptum, magnis viribus oppugnant, quod quia primo impetu expugnare non poſſunt, munimentis caſtra firmant, occupatoq́ꝫ ponte, tutandi cauſa, caſtellũ ſuperimponunt, ac vndique tormentis verberãt. Contrà oppidani viriliter ſe defendũt, & interdũ duce Ioanne Notho Aurelianenſi, qui loco præerat, erumpunt, non ſine ſua tamen cæde. Ibi per aliquot dies ita certando, ſtatiua habita, cùm re longè maioris momenti vrgente, Bedfordienſis aliò reuocatur, qui omiſſa obſidione, Lutetiam rediјt, ne per ſuam abſentiam, ciuibus qui malè ſani erant mentibus, tentandi aliquid in ſe facultas iterea daretur: quò vbi peruenit, nulla facta mora, Petrum Lucemburgenſem ſocerum comitem diui Pauli, & Robertum Vuyllugby cum parte copiarum, ad recuperandum Fanum Valerij miſit. Ii cù[illegible]m animi ad vlciſcendum arderent,

celeriter profecti, oppidum circumſident, & oppugnare acriter aggrediuntur. Franci qui intus erant, poſtquam aliquot dies reſiſtendo conſumpſerũt, deſperato ad extremum ſubſidio, paciſcuntur incolumitatẽ cum hoſte, atq; oppidũ dedunt. Exin Lucemburgenſis & Vuyllugby præſidio eo loci collocato, ad Bedfordienſem eius belli victores rediere, quòd in oppido, ſiue ob grauitatem cœli, ſiue ob cibaria diu ſeruata minus ſalubria, quibus miles veſcebatur, cępit peſtilẽtia ſæuire, vt (credo) infelix oppidum poſt tot acceptas clades, quales iam bis ab obſidentibus Francis primum, ab Anglis deinde paſſum erat, etiã mortifero tentaretur morbo. Item Franci paulò antè Burgundionum quoq; fines vexarant, aliquot oppidis & arcibus aut captis, aut ſolo æquatis. Hæc loca dum Burgũdiones recipere nituntur, Bedfordienſis Vuyllugby & Thomam Terellum cũ aliquot cohortibus, amicis properè auxilio mittit. Illi citò profecti, vbi in Laudunenſem agrum peruenêre, fortè obuiam habuerunt magnam hoſtium manum, & cum ea congreſsi ſubitò fuderunt, interfectis centũ & ſexaginta militib. ac captis aliquot, quos poſtea necarunt. Angli poſt hæc, incepto itinere euntes ſe cum Burgundionibus coniungunt, qui ita iunctis armis, breui loca omnia recepêre.

Interim Talbotus habito in Anglia militum delectu, magnum armatorum numerum in Gallias trãſportauit, Rothomagumq; [illegible] poſt-

quam militem refecerat, Lutetiam ad Bedfordienſem profectus eſt,cuius aduentus mirum dictu eſt,quantum ſpei ſuis, quãtumq; metus hoſtibus attulerit: optimus porrò dux belli habebatur, & eius rectè cognita bellando virtus meritò Francis formidoloſa,ſuis verò plena fiduciæ erat.Talbotus ſimulatque de rebus agendis , à Bedfordienſi ſatis edoctus eſt,cum expedito exercitu Bellimontem oppidum oppugnatũ contendit, quod puncto tẽporis expugnat , vicinas ſimiliter arces pari ſucceſſu in poteſtatem redigit. Inter hæc comes Harundellius obſidebat arcem Fani Selerini, qua poſt tertium menſem,quàm oppugnare cœperat, potitur,interfecto præſidio,quod intus erat.Exin Sillum oppidum munitiſsimum petit,atque obſidet. Oppidani ob recentem ſtragem ad Fanum Selerini factam,territi,datis ſubitò obſidibus,promiſerunt intra trigeſimum diem ſe oppidum dedituros,niſi ſibi à Carolo ſubueniretur, atque ſtatim certos homines ad Carolũ miſerunt. Carolus de ea re certior factus , Arthurum cũ aliquot ordinum ducibus, Sillenſibus confeſtim ſubſidio miſit.Poſtquam illi in conſpectu fuerunt, Harundellius obſides oppidanis reſtituit, & Francis poteſtatem pugnæ fecit, loco haud longè à caſtris, ad id idoneo, quem ſub aduentum hoſtis elegerat. Arthurus etſi dimicare optabat, tamen cùm videret A[illegible]m locum tenere,qui ſuæ multitudini [illegible]mmodus foret,noluit aduerſus pro

dire,

dire, ſed nocte inſequenti oppidanis commeatu ac præſidio mediocriter adiutis, vnde venerat, abijt. Poſt hoſtis diſceſſum, Harundellius oppidũ expugnauit, ac in Normaniam diſceſsit, populatis quaquauerſum, qua iter fecerat, agris, atque nonnullis Cenomanorũ Andegauenſiumq́ caſtellis in poteſtatẽ redactis. Eò etiã rediere Vuyllugby, & Terellus ex Burgundia victores, vti ſuprà memorauimus, qui in itinere Louerium oppidum munitiſsimum occuparunt, militumque cuſtodia firmarunt.

His temporibus ingens agreſtium Normanorum, qui Oceanum attingunt, manus, ſiue à Francis ſolicitata, ſiue mutationis rerum cupida, quod vulgus plurimum auet, paſsim arma ſumit, deiectiſque per vim præſidijs, loca aliquot occupat, ac ſolum Anglũ perſequendũ vbique vociferat. Hinc nimirum cognoſcere licet, prius Æthiopem poſſe mutare pellem, vti dicitur, quàm qui terrã incolunt Galliam, valde multum diligere Anglos. Quippe Normanus diu paruit Anglo bene acceptus, qui nunc oblitus officij, non oblitus odij, nõ dubitauit venire contra ſuos principes. Ea turba ita concitata, Cadomum verſus iter tendit, vt eo loci aucto armatorum numero, de ſumma rei cõſilium capiat. Interim Somerſetenſis & Eboracenſis duces audito agreſtium tumultu, ac de eorum itinere certiores facti, nulla interpoſita mora, Harundellium comitẽ & Vuyllugby, [illegible] milli-
bus

bus ſagittariorum,ac mille trecentis equitibus lectis armaturæ immittunt,qui eos omnibus modis remorentur atque impediant,vt ne egrediantur,progrediantúrue.Harundellius itinere diuerſo profectus, Vuyllugby cum parte equitū ac duobus millibus ſagittariorum præmittit, qui vſpiam prope viam,inſidias venienti multitudini ponat.Ille vt imperatum erat faciens,in inſidijs ſe locat, atque per nuntios docet Harundellium de loco inſidiarum,quò intelligat,quando inuadendi ſignum ſit dandum.Quo cognito,Harundellius à tergo antecedentem multitudinem ſequitur, quaſi ceruorum agmen in retia vrgens, qui vbi ignauam turbam loco inſidiarum appropinquare conſpexit,edito repentè ſigno,Vuyllugby antè coortus, & poſt ipſe eam vno momento adoritur,quæ ſubito caſu territa manus tēdere,& proiectis armis mortem deprecari cœpit.Quibus precibus motus Harundellius,militem à cæde ſubitò reuocauit,cōprehenſiſque ſpeciatim illis,quorum operatione plebem concitatam exiſtimabat, reliquos domum dimiſit incolumes . Fuerunt tamen prius mille homines interfecti illo primo impetu,quàm miles ad ſigna reduci potuiſſet. Ita ſedato tumultu , & frenis ſubitò tanto furori iniectis,quæſtio acerbè habita, & omnes in quibus culpa erat,damnati necatiq; ſunt. Franci interim duce Pe[illegible]Rupifortenſi, Dieppam & quędā alia op[illegible]s cōmunita de hoſte capiunt.At Harundellius

rundellius poſt tot egregia facinora, aliud non multò poſt tentauit, quod eius vltimum extitit opus. Erat Gerberoia arx in Bellouacis loco munito poſita, ſed ſiue humana vi, ſiue temporis vetuſtate penè tota complanata. Hanc quia locus peropportunus ad arcendos repentinos hoſtium incurſus erat, Carolus Stephano Hyro negotiū reficiendi dat. Hyrus magno munitus militum numero, ad locū proficiſcitur, parataque materia, atque adhibita fabrorum diligentia, arcē impigrè extruendā curat. Quod vbi Harundellius cognouit, continuò ex Normania in Bellouacos operis interpellandi cauſa, cum modica admodū armatorum manu contendit. Franci repentino hoſtium aduentu permoti, locum fabris dant, ac arma corripiunt, ſeque foras eijciunt. Fit eorum ingens in venientes impetus, quē illi pauliſper ſuſtinent: ſed cùm Harundellius graui vulnere accepto, ex equo cecidiſſet, tum facto cuneo, paulatimque omiſſo certamine, pedem neceſſariò retulerunt. Harundellius verò ita ſaucius, paulò poſt moritur, vir ſingulari virtute, conſtantia, grauitate præditus, cuius interitus in tantis rerum fluctibus, maximè ſuorū animos perturbauit. Franci poſt diſceſſum hoſtis, inchoatum opus perficiunt. Incidit Thomæ comitis Harundellij mors in eum annum, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXXXIIII, & cùm regnare cœpit Henricus XII. [illegible]

Ipſo illo anno Fanum Dionyſij [illegible] totū, [illegible] ſemel

ſemel à Franco per proditionem, & rurſus ab Anglo per deditionem. Item Corbolium, Vicennas, & Meulanum Francus in poteſtatē redegit: adeò enim oppida maiore ex parte muris nudata habebantur prædæ, vt oppidani qui nihil fide præſtare poterant, primis ſemper oppugnatoribus quoties per præſidia licebat, ſe dederent, vt ne extrema omnia paterentur. Quo fiebat, vt nil Gallia perturbatius, nil ſpoliatius, nil egentius eſſet. Sed neque cum milite melius agebatur, qui tametſi gaudebat præda, interim tamen trucidabatur paſſim, dum vterque rex ciuitates ſuæ factionis principes, in fide retinere modis omnibus studeret. Igitur iam cædium ſatietas vtrunque populum cœperat, iamque tot damna vtrinque illata erant, vt quiſque generatim ſe oppreſſum, laceratum, perditum ingemiſceret, doloreque ſummo angeretur, diſrumperetur, cruciaretur, ac per id animi quamuis obſtinatiſsimi ad pacem inclinarentur. Simul vrgebat ad hoc rerum omnium inopia: paſsim enim agri deuaſtati, inculti manebant, cū præſertim homines prò vita tuenda, non arua colere, ſed bello ſeruire neceſſariò cogerentur. Ita tot vrgentibus malis, neuter à pace abhorrebat, ſed alter ab altero eam aut petere, vel admittere turpe putabat. Quare neceſſe fuit, vt Eugenius pontifex tantæ compoſitionis autor arbiterque [illegible]et, qui tandem extorqueret ſua autoritate, conſilio[illegible]e, arma de manibus tam inuictiſsi-

morum

morum imperatorum, aliorũq; belligeratorum, qui nunquam receptui ſignum dare, nunquam reuocationem à bello audire vellent: qui in bonã ſpem pacificationis in primis adducebatur, quòd fama eſſet Philippum Burgundiæ ducem iam ſui facti pœnitere. Is etenim à principio cupidus cùm paternæ cædis vindicandæ, tum retinendi imperij dignitatiſque, Anglũ omni obſequio complexus eſt, cogitans nec ſibi iuncto cum ipſo Anglo fore neceſſe, peccare in Rempublicam, quam ſuo iure & arbitratu tunc regebat, nec cum Anglo conſentienti de ſtatu dignitatis recedendum eſſe: at cùm ſecus ac putarat, poſtea contigiſſet, quòd Anglus iure hæreditario, iam imperio vti, ac omnia iudicia, leges, paces, bella penes ſe eſſe voluiſſet, & iā paulò antè cognitum fuiſſet, cùm de deditione Aurelianenſium ageretur, quam negatũ eſt eius nomine fieri, poſtremò decreuit redire in viam, de qua aberraſſet, & ſtare, & ſentire cum ſuis, cum primùm ſpecie aliqua honeſtatis liceret, vt ne ſe nouis ſceleribus obligare, néue ea in Anglicum populum concipere diceretur.

Eugenius proinde Rom. pontifex certior factus de eiuſmodi hominum mentium motibus, quaſi pro certo habens pacem conuenturam, primo quoque tempore Nicolaum Cardinalem rurſus in Gallias miſit, qui vbi eò peruenit, conuentum ad Atrebatium vrbem indixit, quò con[illegible] re Henrici regis legati, Henricus V[illegible] Car[illegible]dinalis,

dinalis,Henricus Eboracẽſis antiſtes, Gulielmus Suthfolchiæ, & Ioannes Huntyngtonæ comites eius legationis principes. Item Franci legati Rhemorum archiepiſcopus,dux Borboniẽſis,Arthurus comes Richemondiæ, ac honeſti equites nõnulli. Burgundio etiam ſuos miſit, Leodienſem, Cameracenſem,& Atrebatenſem epiſcopos,cum pleriſq; heroibus viris honoratis. In hoc frequenti conuentu,poſt longam diſputationem,Nicolaus Cardinalis homo ſpectatus in iudicãdis rebus, fit omnium conſenſu,rei diſceptator: is rurſus ſingulos ſententiam rogauit, quò ſecundum iuſtitiã iudicaret. Petebant Angli, vt Carolus declararetur Henrici beneficiarius, contrà Franci alterius factionis Carolo imperium liberum, non precarium eſſe volebant. Nicolaus his auditis, nihil de poſſeſsione tunc decernendum iudicans,leges fœderis in publico propoſuit, quas pro præſenti rerum ſtatu, vtrinq; dandas & accipiendas iure cenſebat. Has tamen vterq; reſpuit. Atque ita negotio infecto,à conuentu diſceſſum eſt. Ea res fecit, vt Burgundiones & Franci cœperint mox ad pactiones venire, inter ſeq; de cõcordia agitare, quã multis de cauſis, vt ſuprà planum fecimus, ipſe Philippus Burgundio diu antea optarat. Conuenit itaq; pax eiuſmodi conditionibus,vt Carolus Burgundioni præter nonnulla loca Burgundiæ finitima, quæ eius maiorum ditionis fuiſſent, Artheſi[illegible]ſs Ambiano, Corbia, Perona, Fa-

no Quintini, Abbatiſuilla, ac Pontiui & Bononiæ comitatib. cederet. Multa alia promiſit Francus, quæ poſtea præſtare nequiuit: nãque ipſe nihil ex poſtulatis Burgundionis detrahere auſus eſt, vtpote qui putabat ſe repentè beatum fore, ſi cum tali aduerſario non honeſtam & quam optaſſet, at neceſſariam, & ad præſentem fortunam longè commodiſsimam pacem habere poſſet: quæ ei poſtea bono fuit, quod iam tum fore perſpexit. Porrò cùm paucis pòſt diebus accideret, vt congrederentur, ferunt Carolum ita reſalutaſſe ducẽ: Sis tu quoque felix, nunc tandem aliquando ab omni me metu vacuum, moleſtijsq; ingentibus relaxatum ſentio, quòd tu quem Francia ſecundum regem, habet principem [illegible], [illegible]risq; facit omnium hominum neminem, ad tuos optato te retuliſti: inhærebat nempè menti meæ ſemper illud Euangelicum verbũ, Omne regnũ contra ſe diuiſum deſolabitur. Quàm pertimeſcebam, ne non id per noſtras fieret diſcordias: nunc proinde ſalua res eſt, cùm vnà mecum Anglos cõmunes hoſtes ex finibus Galliæ exterminandos quamprimum curabis: curabis autem, ſicut confido, a me verò omnia tibi ampla expectato. Ad ea Burgundio reſpondit, ſe daturum operam, vt ne ſuæ deſiderarentur partes.

Facto ita fœdere, Burgundioni nihil potius fuit, quàm celeriter mittere legatos ad Henricum regem in Angliam, qui dicerent [illegible] bel

ſo,ac querimonijs ſuorũ,qui in dies ſingulos maiora à Franco acciperent detrimenta,qui ingemiſcerent,qui palàm quererentur,quòd ipſe ſolus Anglos in gentem ſuam aluiſſet,auxiſſet,armaſſet,& illorum in terra Gallia retinendorum,quàm Caroli regis conſanguinei reſtituendi ſtudioſior eſſet:ad extremum coactum fuiſſe cum Carolo pacem facere, & quoniam longè honeſtiores pacis conditiones à Carolo offerrentur, idcirco hortarentur eum ſuis verbis ad id fœdus. Cæterũ Burgundio cui res omnino inſigni infamia videbatur,magis fugiendæ culpæ cauſa,legatos miſit, vt videlicet turpis facti notam deleret, quòd diceretur per proditionem ab Anglorum amicitia diſ[illegible] quàm quod ipſe magnopere cuperet rebus Anglicis bene conſuli. Audita legatione, omnes qui aderant rei indignitate accenſi, neque ita iram cohibere,in eaq; ſibi temperare,neq; linguæ moderari potuerunt,quin Burgundionem proditorem,perfidum,ac fallacem appellarint. Sed vbi rumor violatæ fidei in vulgus exiuit, à verbis ad verbera ventum eſt:etenim populus tam ingrato nuntio concitatus , in omnes Flandrici generis mortales qui Lõdini erant,ſæuire vſque eò cœpit vt multi prius vulnerati , cæſique fuerint , quàm publico regis edicto plebs cohiberi potuiſſet. Voluit princeps ſuos ab innocentium cæde abſtinere manus [illegible] placidè legatis reſpondit, vt ſuo [illegible] commonefacerent , ne ſine

cauſa

cauſa,hoſtis populi Anglici fieret,ſed magis vete-
rem amicitiam coleret, quæ nouo bello potior
eſſet,néue deberet tanquam improuidus pro in-
certis, certa mutare, proinde ſibi conſuleret, neu
res ſuas florentes cum Caroli penè perditis miſce
ret,ac ita ab erecta fortuna ad inclinatam temerè
deſciſceret. His mandatis legati dimiſsi,cùm in-
terim rex negotium aliquod duci exhibendum
ſtatuit, quo implicatus minus poſſet Francum
ſuis iuuare opibus: itaque nuntios ſecretos con-
tinuò in Flandriam mittit, qui principes ciuitatũ
pecunia ſolicitarent, ad res nouandas, ad quas
ſuopte ingenio intenti eſſe ſolerent. Nuntij officiũ
fecerunt, & Gandauenſes cum primis pro veteri
hoſpitio tentarunt, ſed nihil profecere,
populi iam opinione certa perceperant res Angli-
cas tranſmarinas in dies infirmiores fore. Fuit hic
ãnus cùm hæc geſta ſunt,humanæ ſalutis MCC-
CCXXXV, nobilis morte Ioannis ducis Bedfor
diæ,viri tam pace optimi, quàm bello fortiſsimi,
qui Lutetiæ alieniſsimo reipublicæ tempore mor
bo extinctus eſt:corpus Rothomagum delatum,
in principe æde ad ſepulturam datur.

Poſt mortem Bedfordienſis Franciæ regentis,
ad nihilum omnia cadere cœperunt, vt omnino
viderentur regente carere: nã tum Franci populi
metũ penè ſoluti, non modò deficere, ſed palàm
arma in Anglos capere auſi ſunt. Ita principio tem-
poris, magna rerum Anglicarum mutatio
accidit.

accidit. Veruntamen Angli non ſe deſerunt, ſed omnium conſenſu, ſumma imperij Edmundo Somerſeti & Ricardo Eboracenſium ducibus traditur, in quibus poſitas omnes ſuas ſpes habebāt. Illi ſtatim Robertum Vuyllugby Lutetiā mittūt, qui vrbi præſidio ſit. Carolus autem eiuſmodi ſecundis rebus ſublatus, poſtquam auxiliares copias à Burgundione miſſas accepit, Arthurum equitum magiſtrum cum bona exercitus parte, ad Fanum Dionyſij oppugnandum mittit, quòd eo oppido recepto, ciuitatē Pariſiorum ſe in poteſtatem redacturum confidebat. Arthurus, vt imperatum eſt, facit, celeriter ad Fanum Dionyſij ducit, atque paucis diebus expugnat, quo feliciter experto, & [illegible]tio, Lutetiam mouet, quem vbi ciues accedere cognouerunt, rati tempus eſſe, quo tutò rebellionem facere poſſent, ſubitò in Anglos inſurgunt, ac vno tempore viri per vicos & cōpita Anglos armis inſectantur, & ex feneſtris ac tectis fœminæ ſaxa & aquam calidam in eos dimittūt. Erat intus Robertus cum præſidio, ſicut ſuprà oſtendimus, qui aliquandiu conatus rebellem cōpeſcere populum, vbi vidit ſe non poſſe reſiſtere, in turrim quæ è regione ædis diui Antonij eſt, cōfugit. Interim Arthurus cognito tumultu in vrbe orto, portis appropinquat, illiſque multo mane à ciuibus patefactis ingreditur, ac protinus locum quem Angli tenebant, ſumma vi oppugnare aggredi[illegible]nderunt ſe Angli aliquot per dies

fortiter, quòd ſperarent ſubſidium à Somerſetenſi & Eboracenſi ducibus venturum. Sed duces ignorantes in id loci ſuos ſe recepiſſe, quòd obſeſsis ab hoſte itineribus, certum nuntium in tempore accipere non potuerant, ſuppetias nullas tulerunt, qui rumore defectionis percrebreſcente, omnino exiſtimabant Vuyllugby cum toto præſidio aut captum, aut in tāto populi tumultu eſſe occiſum. Igitur Vuyllugby ad vltimū deſperās de ſubſidio, facta deditione, incolumis cum ſuis Rothomagum ſe contulit. Atque ita Lutetia longè princeps totius Galliæ ciuitas poſt quindecim annos, quàm in Anglorum ditionem venerat, à Francis recepta eſt. Qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCCXXXVI.

At vbi fama amiſſæ Lutetiæ per Galliam peruaſit, tum generatim cuncti penè populi Anglorū tranſmarina oppida pro derelicto habent, itē nullam eis certam ſedem quò concurrant, nullū amplius animum, nullum conſilium, nullum firmū exercitum fore ducunt, exiſtimant, pro certo habent. Quæ herclè opinio ante omnes in Philippi Burgundionis ducis animo inſederat, is enim id temporis permotus, quòd Henricus rex paulò antè ſolicitaſſet Gandauenſes, ac reliquos Flandros ad ſeditionem, cum infeſto exercitu ad vaſtandos Anglorum fines proficiſcitur, Caletumq; venit, ac obſidet, totisq; viribus expugnare conatur, eodemq; tempore partitis copiis G[illegible] [illegible]oximū

oppidum

oppidum aggreditur. Cæterum oppidani aduerſus hoſtem muniti non mœnibus modò, & armis atque viris, verùm multò magis locorum natura, magno animo ſe defendunt. Quibus rebus cognitis, Burgundio longè alia ratione oppidanos ad deditionem eſſe compellendos exiſtimãs, atque à principio tentarat, vni rei ſtudendum curat, vt illi omni commeatu intercludantur, atque ſubſidio prohibeantur, quò fame domiti, manus tendere cogantur: itaque diſpoſito paſsim milite [illegible]ionibus, omne littus occupat, tormentis, telis, ſagittis hoſtem dies noctesq́; vexat, vt nemo homo de muro ſuos offendat, repugnétve. Dum ita Burgundio obſidionem continuat, dux Gloceſtrenſis claſſe cunctis copijs refertus, ſuis ex Anglia auxilio venire maturat, quem vbi ad alterum littus traijciendi cauſa, horribili celeritate perueniſſe rumor diuulgauit, Burgundio ſpe oppidi potiundi lapſus, ſilentio noctis, relicta obſidione, domũ pedem ſtatim refert. Adfuit bene mane ad Caletum Gloceſtrenſis, qui ad ſtationes hoſtium egreſſus, plurima præda potitur, quia hoſtes trepidè ſtatiua deſerentes partem impedimentorum neceſſariò reliquerant: deinde expedito agmine ad populandos hoſtium fines contendit, eosq́; ingreſſus, omnia ferro igneq́; vaſtat, prædas paſsim agit, nec ſolù[illegible] diripit, ſed caſtella & vicos incendit, ac prædâ in[illegible] longius procedit, atque oppida in quæ[illegible]reſtium turbam compegerat, le-

 uibus

uibus oppugnationibus vexat:ita demum vſque ad Fanum Odomari,nullis obuiam factis.graſſatus,cum multa abacta præda Caletum primò, & inde in Angliam reuertitur.Poſt hæc, amicorum perſuaſu, inter Henricum regem & Burgundionem,induciæ in paucos annos agitatæ, ad extremum cum vxore,quam id temporis Philippus in matrimonio habebat,habuit autem tris,& ex vltima nomine Iſabella Carolum filium ſuſceptũ reliquit,pactæ ſunt: eius nomine cuncta deinceps inter Anglum & Burgundionem geſta tra[illegible]nt. Quod ideo factum videri poteſt,aut ne dice[illegible]etur Anglus Burgũdioni credere,quem paulò ante fœdifragum eſſe nouiſſet,aut ne Franco [illegible] ſu-picionis oriretur,cùm intelligeret inducias cũ v[illegible]ore,non cum duce factas,quas vir nullo iure ſeruare teneretur.

Per idem tempus occidit Henricus Eboracenſis archiepiſcopus,cui ſucceſsit Ioannes Chempius,ordine antiſtitum quinquageſimus.Item è vita exceſsit Catharina mater Henrici regis,quæ ad Vueſtmonaſterium maiorũ ſepulchro illata eſt. Hæc mulier mortuo Henrico quinto eius viro, cùm id ætatis puella eſſet, vt minus ſciret animo decernere,quid deceret, occultè nupſit cuidã Ouino Tyderio homini Vuallo nobili genere,ac multis virtutibus mirabili,qui genus ſuum ad [illegible]do-ualladrum vltimum Britannor[illegible] referebat,ex quo genuit tris filios mare[illegible] E[illegible]ndum,

Gaſparem,& tertium, qui monachus ordinis diui Benedicti effectus, nón diu pòſt ſuperſtes fuit: ac vnam filiam, quæ monacha quoque facta eſt. Poſtea Henricus rex Edmundū Richemondiæ, & Gaſparem Penbruchi comites fecit, quòd ex matre Catharina ſibi fratres eſſent. Ouinus verò poſt Catharinæ mortem, iuſſu ducis Gloceſtrenſis, bis in carcerē coniectus eſt, quòd auſus fuiſſet per Catharinæ puellæ connubiū miſcere ſanguinem ſuum cum regum ſtirpe nobiliſsima, qui ad [illegible]num ſecuri percutitur. Is Edmundus Richemondiæ comes ex Margarita filia Ioannis ducis Somerſeti ſuſtulit filium nomine Henricum, qui, vt alibi perappoſitè ſcribemus, regnum adeptus, ſeptimus Henricus eſt dictus. Illis iiſdem temporibus Ricardus Varuicenſis comes Rothomagi è vita migrauit. corpus eius in Angliam inde delatum in nouo tēplo, quod Varuici eſt, ſepelitur. Iacobus item rex Scotiæ iunxit affinitatem cum Carolo, qui Margaritam filiam Ludouico eius filio nuptum collocauit, eumque ſibi enixè iuuandum conſtituit. Itaque Iacobus immemor fœderis, quod paucis antè annis cum Henrico rege feciſſet, primo quoque tempore exercitui ſuorū qui adhuc apud Carolum militabant, ſupplemētum ſcripſit, eratque bellū ſimul Anglo facturus, cùm repentè è medio eſt ſublatus: quippe Gualterus [illegible] Atholiæ comes, homo ſeditioſus [illegible]ctans, facta cum quibuſdam per-

ditiſsimis hominibus coniuratione, principem inopinantem ad Fanum Ioannis occidendum curauit Quod Anglis incommodo non fuit, quia cùm Iacobus vir eſſet longè fortiſsimus, nactus occaſionem, quæ poſtea accidit, haud dubiè res Anglicas Henrici & Edouardi factionibus turbatas mirum in modum afflixiſſet. Succeſsit patri Iacobus filius eo nomine ſecundus, qui à principio domeſticis ſeditionibus irritatus, potius ſuis quàm Anglis infeſtus fuit, quod alibi abundè ac appoſitè diſſeremus. Decimum ſeptimum annū iam regnauerat Henricus, qui fuit humanæ ſalutis MCCCCXXXIX, cùm Londinum ad Vveſtmonaſterium concilium conuocauit, cauſa rerū pariter domi ac militiæ rectè & opportunè conſtituendarum: in quo concilio multa quæ belli neceſsitas, ac non parum multa quæ regni ſtatus requirebat, agitata, prouiſa, ſtatuta ſunt, & illud quoque, vt non amplius liceret mercatoribus externi generis ſuas merces in regnum importatas vēdere alijs quibuſuis hominibus, niſi Anglis, vt ne monopolia inter ſe inſtituerent. Quæ nempe lex vt Reipublicæ commoda, etiam nunc ſeruatur.

Interea Carolus poſt Pariſiorum vrbem, multaq; loca alia biennio antè in poteſtatem redacta, iam in certam propè ſpem venit, poſſe ſe nullo negotio Normaniam recipere, quòd illinc quædam tumultuoſiora nuntiabantur: itaque [illegible] & cum eo Ioannem ducē Alençon[illegible] vindiſ-

[illegible]

tanto exercitu mittit in Normaniam. Ii celeriter profecti, Obruncas petunt, protinusq́ obſident. Eſt ea vrbs in colle poſita ad eam regionis partẽ, quæ ad Oceanum Britannicũ pertinet, altis mœnibus munita, quam magnum etiam tuebatur præſidium. Iam hoſtis per multos dies in obſidione fuerat, parũque profecerat, cùm ecce tibi, ſubitò Talbotus & Thomas Dorceſtrenſis comes cũ inſtructis copijs adfuerunt, atque quamproximè potuerunt, hoſtium caſtris caſtra admouerunt, vt pugnandi facultas daretur. Franci oblata facultate certandi, tantum abfuit, vt voluerint ad manus venire, vt etiam ſeſe magis caſtris continuerint, muniuerintque. Quod vbi Angli cognouerunt, paulùm ex eo loco circiter ad ſecundum milliarium digreſsi, locũ minus idoneũ pro ſe ad pugnandum ceperunt, vt timorem aduerſarijs minuerẽt: ſed cum ne eo quidem modo Francum ad certamen elici poſſe animaduerterent, ſublatis caſtris in cõſpectu hoſtium, Obruncas intrarunt, atque eruptione inde facta, Francos remoto iam metu, latius licentiuſque effuſos, in fugam verterunt, interclusoque itinere, bene multos exceperunt, exceptoſque interfecere. Eodem tempore altera Frãcorum manus temerè vſque ad Rothomagi muros populãdo dilapſa, à Thoma Terello profligatur. Inter iſta, Carolus poſt tot acceptas calamitates, cùm iter rerum ſuarum ſequundarum non dubitaret amplius interruptum iri, imò in dies

ſingulos

ſingulos plus conſolationis expectaret ,ecce pro-
cella ingens impendêre cœpit,quã nil miſerius,nil
perditius , nil fœdius accidere poterat . Siquidem
Ludouicus Caroli filius , adoleſcens natura im-
mani,moribuſque acerbis , cupidus ante tempus
ſui eſſe iuris , cum ſuis æqualibus aduerſus patrẽ
coniurat , quorum capita erant Ioannes Alenco-
nij,& alter Ioannes qui Ludouico patri paucis
antè annis ſucceſſerat , Borbonienſium duces, ac
exercitum facit, curamque regni ſuſcipiendam,ſe
que rerum omnium non ad patris præſcriptum,
ſed ſuo arbitratu moderatorẽ faciendum ſtatuit.
Qua re cognita, Carolus etſi magno ſtatim dolo-
re intercluditur,ſeque ad miſeriam natum inclã-
mat,quòd quaſi parũ ſit, tot annos in patrio ſolo,
cum externis,cum ciuibus, de dignitate pugnare,
vt etiam cum filio de imperio certare cogatur:at-
tamen vt vir conſilij magni & virtutis,ac malis iã
pridem aſſuetus,non concidit animo , ſed princi-
pio obſtandum putans , antequam in ſe impetus
fiat, ſuos quibus fidebat ad ſe principes vocat , de
tantoque euitando periculo, cum eis communi-
cat. Bona pars ſentit non armis,at conſilio & leni
tate id mali auertendum . Quapropter primùm
literis pro parte Caroli,quoquouerſum ad ciuita
tes ſcriptis præcipitur , vt nemo homo ſit Ludo-
uici dicto audiens, deinde coniuratis impunitas
promittitur,ac poſtremò per principes viros gra-
ues , cum Ludouico ac ducibus de reconciliãda

pace ſummè agitur, demonſtraturque nihil aliud eſſe in præſentia, tempore haud aliàs magis turbulento, de imperio certare, niſi patriam perditũ ire, quæ hoſtium armis penè confecta eſſet. His conſilijs & rationibus factum eſt, vt coniurati depoſitis armis, confeſtim in gratiam cum Carolo redierint. Atque ita magna labes quæ Rempublicã obrutura videbatur, prius eſt reſtincta, quàm fieri cœpiſſet.

Angli interim audita hoſtium domeſtica ſeditione, maioribus animis bellum inſtaurant, atque aliquot arces in Normania paulò antè amiſſas recuperarant, & Lutetiam oppugnatum ire iam maturabant, cùm de reditu Ludouici in gratiam cũ patre, rumore peruulgato, nuntiatum eſt Carolum Pontiſaram oppugnare. Id oppidum Ioannes Clyffordius vir militari arte egregius, bene magnæ armatorum manus præſidio tuebatur. Quibus rebus cõpertis, dux Eboracenſis & Talbotus cum electo militum robore Pontiſaram proficiſcuntur, poſitiſque prope hoſtes caſtris Carolo dimicandi copiam faciunt. Ille autem ſine pugna atque periculo, rem confici poſſe cõfidẽs, certamen omnino abnuit, ſed relicta parte exercitus ad oppidum oppugnandũ, caſtra mouit. Quare cognita, Eboracenſis certior factus præſidium quod in oppido erat, ſatis idoneum eſſe ad defendendum [illegible] & idcirco nihil eſſe, quòd illic ſtatiua diutius [illegible] haberet, ratus: hoſtem ſequitur, præmittit

que

que Talbotum cũ equitibus, qui explorato locõ; eum modis õnibus ad pugnã laceſſendo trahat, ſed Carolũ neque ibi in certamen traxit : ita dux multa abacta præda, Rothomagum rediit. Inter hos bellorum fluctus, crebrò literis à pontifice Romano ad reges cõmeantibus, de pace rurſus Caleti à legatis vtriuſque populi agitatur, quæ cũ fieri non potuiſſet, in aliud tempus id negotium reiectum eſt. Ductus fuit per eos dies Carolus Aurelianenſis dux Caletum, vt eius pacificationis autor eſſet, qui boni viri officio functus, cùm per eum non ſtetiſſet, quin pax conueniret, tandẽ dimittitur, poſt annum vigeſimumſextũ, quàm in pugna Dagincurtenſi captus fuerat. Fuit ille tandiu apud hoſtem captiuus, quod ſoluendo nõ eſſet, cùm ad vltimum etiam non fuiſſet ſine pretio liberatus.

Initio anni inſequentis, duces Eboracenſis & Somerſetenſis qui nullo neq; ſtudio, neque labore, aut cura rebus deerant, belli conſilia conferentes, ſtatuerunt diuerſis in locis hoſtes armis inuadendos, vt cùm illi contra ſingulos duces in ſe venientes ſtare cogerentur, omnis vis belli à Normaniæ cui prætimebant, vſque eò finibus auerteretur, dum caſus aliquis fortunam belli mutaret: quæ ſanè conſilia pro temporibus non incauta, valde reliquis omnibus probata ſunt: itaque ineunte vere, Robertũ Vuyllugby cũ [illegible] militum numero in Ambianos ad populandũ agrũ [illegible]

proficiſci iubent, Ioannem Talbotum cum parte copiarum mittunt, qui Dieppam circunſideat, ipſi verò Andegauorum fines medio tempore vexare parant. Profectus Vuyllugby cùm fines Ambianorum attigit, vt ne aliquod incurſionis ſignũ edatur, quod incendio ædificiorum in primis intelligi ſolet, interdicit ignem inijci in vicos: quo accidit, vt ſine timore vllo, rura colentes prius ab equitatu opprimerétur, quàm confugere in oppida poſſent, multis hominũ millibus captis. Franci qui vicinis oppidis præſidio erant, clamore agreſtium excitati obuiam hoſtibus fiunt, prælium que cum ijs faciunt: pugnatur ſtrenuè aliquantum, donec Franci cæde ſuorum, qui primi in certamẽ deſcenderant, territi, terga verterint: quos fugientes partim Angli conſecuti interfecerunt, partim Petrus diui Pauli comes, qui Anglis auxilio veniebat, in via ſpoliauit. Amplius ſexcenti milites Frãci occiſione occiſi. Vuyllugby re féliciter geſta, ingenti præda onuſtus Rothomagum redijt. Dux itidem Somerſetenſis magnam prædam ex Armoricis ciuitatibus abegit. Talbotus interim Dieppam fortiter oppugnabat, vbi quotidiana cõmittebantur vtrinq; prælia, qui poſuit caſtra prope oppidum, in loco edito, quibus præfecit Gulielmum Poyntum, hominẽ attentum, ipſe munitiones tuebatur. Obſidio in multos iã dies extracta erat, cum Carolus miſit Ludouicum filium cum validiſsimo militum robore, oppidanis auxilio. Is vbi

eò

eò peruenit, munitiones oppugnare aggreditur, vbi atrox pugna facta eſt: cecidêre in primo congreſſu multi vtrinque, ac ſimul multi vulnerati ſunt, concurſabat pro ſe quiſque ex vtraque parte, huc illuc ſigna transferens, dũ alteri intra munitiones alteros cohibere, & alteros alteri procul arcere conniterentur. Ad vltimum ad manus ventum eſt: fuit circum munitiones ingens certamẽ, quibus denique Angli eiecti in caſtra ſe receperunt, atque inde ſpe potiundi oppidi amiſſa, obſidionem relinquentes Rothomagum conceſſerunt. Carolus interea Fanum Selerini per vim expugnare fruſtra tentauit, à præſidio Anglico ſtatim repulſus. Dum hæc alibi fiunt, Philippus dux Burgundiæ bellum Petro Lucemburgenſi comiti diui Pauli intulit, quòd ille adhuc ſtaret, ſentiretque cum Anglo, quẽ haud magno negotio victũ coëgit, contrà quàm fides Bedfordienſi data poſcebat, Carolum quoque ſequi, quod opes Anglicas nonnihil debilitauit. Cùm per hæc res Anglicæ parum lætæ eſſent, & Francorum ſucceſſus ipſis Francis cædes, vulnera, variaque detrimenta afferrent, iterum inter reges de pace agitatum eſt, quæ cùm coagmentari non potuerit, induciæ tantum decem & octo menſium factæ ſunt.

Sic refrixerat aliquãtiſper belli furor, cùm rex Henricus in matrimonium duxit Margaritam Rhenati Andegauenſium ducis, ac regis Siciliæ filiam, puellam tam vltra alias fœminas pulchrã,

quàm prudentem, ac animo præter naturam ſexus, præditã ingenti, quod eius res geſtæ quas ſuo ordine memorabimus, perſpicuè declararunt. Angli aliquot ordinum duces interim in Angliam redierunt, ſtudio viſendi patriam, liberos, vxores, necnon parandi ſupplementi, quod veteri exercitui ſcribendum ducebant. Itaque rex Henricus non multò poſt concilium habuit, in quo belli comparandi multa ac varia conſilia inita ſunt, ad extremum nemo vnus id faciendũ negauit, cùm ſatis conſtaret huic rei Francum pariter ſtudere vt finitis inducijs, ad arma iretur: quo circa primũ pecunia imperata, dein de militum delectu habendo decretum eſt. Sed interim vt populo gratum aliquid fieret, priuilegium irrogatur, vt cùm quarterius (eſt menſuræ genus) tritici non venditur amplius ſex ſolidis, & octo denarijs, & ſiliginis quatuor, hordeique tribus ſolidis, tum vnicuique liceat emere, & exportare eas fruges ad alias tranſmarinas partes, dummodo ad hoſtes Anglorum non deferantur. Hanc poſtea legem Edouardus quartus, ad commoditatem populi approbandã putauit. His conſtitutis rebus, regni ſtatus talis collocatur, quo rex deinceps vtilitati communi plus quàm vnius alicuius aut ſuæ conſulere videatur. Poſtremò ſenatus nõnullos principes honoribus augendos pro regis voluntate, ſanxit, quos fuiſſe inuenio Humfredum Staffordiæ, & Henricum [illegible], de cuius exitu ſuprà meminimus

filium

filium Varuici comites, quorum alter ſui Varuici comitatus, alter Buchyngamiæ dux creatus eſt: item Thomam Dorceſtriæ, & Gulielmũ Suthfolchiæ comites, & ambos marchiones factos: ſed Gulielmus haud multò poſt ex marchione dux eſt creatus: ac Ioannem Huntyngtonæ comitem, qui Exonienſis dux factus fuit. Reperio præterea Ioannem Talbotum de patria optimè meritum, Salopiæ comitem factum. In eo conuentu Gloceſtrenſis, qui iam animo cernebat rerum mutationem vſu venturam, quæ hominum animos plurimum languefaceret, multis verbis egit, vt omnes Reipublicæ tuendæ fideliter ſtuderent, quòd certò ſciret hoſtes & tempus & occaſionẽ fraudis & doli quærere, ac idcirco non expectandum cenſebat, dum induciarum finis obreperet. Hæc dux auribus audientium inſtillauit, magis audaciæ quorundam comprimendæ cauſa, quos eius, opinor, coniectura ferebat ſine fine, ſuo capiti inſidiaturos, quàm quòd Francorum fidei diffideret, quos cædium quoque ſatietate iã defeſſos ſimilis belli moleſtia iampridem ceperat, atque Anglum tenebat. Sed nihil profuêre bona monita animis malis prauiſque. Fuit ille annus noſtræ ſalutis MCCCCXLV, quo Henricus Chicheleius Cantuarienſis antiſtes mortuus eſt, poſt annũ quàm ſedere cœperat, nonum & vigeſimum. Is longè ſapientiſsimus pater animaduertens hominum ingenia ad percipiendam [illegible] que

virtutem literis inprimis adiuuari, nihil antiquius habuit, quam curare, vt ſui Angli quam doctiſſimi euaderent, qui Oxonij binas ædificauit ædes, in quibus duo collocauit ſcholaſticorũ collegia, deditque poſſeſsiones ad victum eorum, qui ad literarum ſtudia ſe conferrent: & alterum omnium mortuorum animarum memoriæ, alterum diuo Bernardo dedicauit, velut duas omnium virtutum aras, quarum ſanè opus in ijs cœnobijs etiam nunc maximè feruet, ſic, vt nullus autoris neq; labor, neq; impenſa perierit. Succeſsit Henrico Ioannes Staffordius epiſcopus Bathonienſis, & Vuellenſis, ordine antiſtitũ alter & ſexageſimus. Sed iam ad ciuiles diſcordias veniamus.

Dum manebãt induciæ, vt nihil deeſſet domi, quamobrem mortalium animi continenter ſolicitarentur, initium turbandi omnia à fœmina factum eſt. Erat Henricus rex vir miti, ſimplicique ingenio, qui pacẽ bello, qui requietem ſolicitudini, qui honeſtum vtili, & otium curis anteponebat, & quo demum nihil caſtius, nihil probius, nihil ſanctius: in eo pudor, modeſtia, integritas, patientia ſumma, qui humanos caſus, ærũnas, omnia id genus vitæ tormenta perinde æquo animo ferebat, ac ſi ipſius culpa contracta eſſent: cõtinebat ſe vt facilè quibus præerat, cõtineret, non inhiabat [illegible], nõ ſitiebat honores, at animæ tantũ [illegible] ſtudebat, qua ſola ſapienter quidem bona,

eiusq́ amiſsione mala metiebatur, & definiebat. Contrà Margarita vxor, fœmina ſatis prouida, gloriæ appetens, rationis, conſilij, officij, virilium operum plena, in qua multum ingenij apparebat, multum diligentiæ, multum vigilantiæ, multum curæ, ſed non expers muliebris naturæ, quæ vehemens ac propenſa in mutationem eſſe ſolet. Hæc cùm animaduerteret Henricum virum non ad ſuum, ſed ad Humfredi ducis Gloceſtrenſis præſcriptum regnare, & eundem non magnopere in gerendis rebus diligentiã cogitationemue ponere, ſtatuit ſibi curam rerum ſuſcipiendam, ac ducẽ omni paulatim autoritate qua maximè pollebat, priuandum, vt ne diceretur ipſa nihil quoque ſapere, quæ pateretur maritum ætate iam prouectũ ſub tutela eſſe aliena: itaque Margarita quod decreuerat, aliquanto poſt efficere nititur .. At vbi mulier id ſua ſponſe tentauit, ſubitò nonnulli ad ſeditionem parati, ad vim prompti, ad facinus & cædem accommodati extiterunt, qui inuidiam in Gloceſtrenſem quærentes eã ſtimularent, hortarentur, ac ſuaderent, vt res domeſticas reſpiceret, ad calculos duceret, per quos tandẽ comperiret Gloceſtrenſem non tam publicam rẽ hactenus, quàm ſuam priuatam geſsiſſe. Nonnihil etiã rex Siciliæ Margaritam filiam inſtigabat, vt ipſa cum viro, regnum gubernaret . His perſuaſionibus mulier accenſa, rempublicam cum Henrico viro capeſsit: & quamuis illud aliud nihil [illegible]

tur, niſi arare boue & aſino, vt aiunt, tamen illa munia omnia magno animo obire cœpit, quæ primùm omnium non ſolum Gloceſtrenſem à rebus publicis excluſit, ſed dein ab inimicorum iniuria ne quidem prohibendũ putauit: conſpirarunt enim haud ita multò poſt nonnulli principes in ducem, eumque in bene multorũ delictorum crimen vocarunt, ſed in primis, quòd ſcelerũ conuictos grauioribus pœnis affeciſſet, quàm lex Anglica iuberet. Porrò dux vir ſeuerus, cùm eſſet Iuris quod ciuile vocatur, peritus, & nocentes grauiter plectendos curaret, conuertit in ſe ſceleſtiorum hominum digna factis timentium odium. Quid, quòd etiam nunc leguleí cùm volunt ius ciuile, quod hoc peius oderunt, quò magis ignorant, more ſuo, deteſtari, iſtuc ſeueritatis exemplũ adducunt, perinde quaſi non debeat ad Reipub. vtilitatem referri, ſi animaduerſio aſpera ſit, & nõ maiorem pœnam maior culpa poſcat? Dux quanquam non ſine ſua magna laude, obiectis criminibus reſpondit, tamen quia iam ad necem deſtinatus erat, nihil cauſam ſuã iuuit, niſi quòd ea animi moleſtia ſe liberauit, vt neque damnationem nec horam mortis nouerit: nam coniurati veriti ne non tumultus fieret, ſi homo popularis palàm mactaretur ſupplicio, eum inopinanté opprimendum ſtatuerunt. Itaque ex autoritate regis, con[illegible]illu[illegible] ad [illegible]urienſe cœnobium conuocatur, quò [illegible]n dictum principes conuenêre, & cum ijs

Glo-

Glocestrenſis, qui ſubitò comprehenſus nocte in ſequenti, exemplo poſt hominum memoriam peſſimo, ſtrangulatur, omni eius cohorte eodem momento coniecta in vincula: ſed eo necato, nemo ex cohorte perijt, tantũmodo nonnulli ignominiæ cauſa ad ſuppliciũ tracti, vita mox donantur. Corpus ducis ad cœnobium diui Albani deportatum, eo loci humatur. Atq; tali procella ab inimicis immiſſa, dux repentè obrutus eſt, poſt quinque & viginti annos, quàm regnum gubernare cœperat. Ita illis qui pręſunt, nullus, vt veriſsimè ait Cicero, locus, neque curia ſummũ omniũ auxilium, neque domus cõmune præſidium, neque denique lectus ad quietem datus, vacuus à mortis periculo eſt. Atqui videtur illud Glocestrẽſe nomen honoris cauſa comitibus ducibuſque datum, fatale fuiſſe, ad eorum perniciem, quibus illud fuerit, cùm ante Humfredum, Hugo Spenſerius, & Thomas Vodeſtocus Edouardi tertij regis filius, ille comes, hic dux Gloceſtriæ, miſerabili ſupplicio vitam finierint, & poſt illos Ricardus tertius rex; Gloceſtriæ dux ciuili bello trucidatus eſt, ita vt nomen illud perinde in prouerbium de calamitoſis hominibus verti poſſet, ac olim Equus Seianus venerat. Ad rẽ redeo. Vbi de nece ducis fama per vulgus manauit, multi ſubito metu corruêre, multos horror perfudit, adeò ſumma viſa eſt omnibus immanitas. At Re[illegible] ob mortem ipſius ducis, magnum nempe da[illegible]

fecit, cùm nemo vnus id temporis eſſet, quo magis inniſa ſtaret, quod euentus rei docuit: equidẽ poſt indignam Gloceſtrenſis necem, boni ſibi timentes, ſua ſponte ex aula ſe remouerunt, in quorum locum ſucceſſere plerique, qui & ipſi ſibi imperium optantes, facilè viam patefecerunt nouis factionibus.

Anno qui ſecutus eſt, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXLVII, è vita exceſsit Henricus Cardinalis Vintonienſis epiſcopus, qui vnus omniũ erât, cuius & conſilio & opibus quibus valebat, ita Henricus iuuari potuiſſet, vt depulſo animi periculo, facilè in perpetua pace domi fuiſſet: quanquam eam grauem iacturam; quam Hẽricus rex in eius morte fecerat, ſarcire poſſe viſus eſt Gulielmus Vuanfletus, qui illi in epiſcopatum Vintonienſem ſucceſsit. Is etenim homo propter iuſtitiã, prudentiamq́, diu Angliæ cancellarius fuit, & cũ permulta egregia opera feciſſet, illud vnum in primis præclarum extitit: nam vt patria eruditiſsimis hominibus in dies magis magisq́ affiueret, Oxonij ſcolaſticorum collegium collocauit, loco opportuno & ampliſsimo, poſſeſsiones quoque dedit, ex quarum vectigalibus, ſumptus neceſſarij ad illorum conuictum ſuppeditarẽtur: & opus diuæ Mariæ Magdalenę dedicauit, vt quemadmodum bona fœmina pedes Chriſti ſuaui olim refecerat vnguento, ita illa loci præſide, bona ingenia [illegible] pereñi doctrinæ nectare paſcerentur, id

quod ab eis ſedulò fit. In concilio autem quod ad mittendæ fraudis cauſa indictum fuerat, poſt editum ſcelus, nihil memorabile agitatum eſt, excepto quòd Gulielmus Suthfolchiæ marchio factus eſt dux, quippe qui eò quòd eius nefarij conſilij princeps fuiſſet, vti poſtea diluxit, vt Gloceſtrenſis necaretur, dignitate auctus eſt: quo etiam autore, ingens populo tributum eſt indictum, omnibus potius inuitis, quàm negãtibus, quò illinc vbi tantum facinoris erat factum, citius abire liceret: etenim cùm bonæ principum parti videretur iam poteſtas liberè decernendi, eſſe erepta, cunctiſtatim partim dolore affecti, partim quod machinati fuerant, iam executi, domum diſceſſerunt. Ac ita conuentus eſt dimiſſus.

Dum hæc in Anglia fiunt, Franciſcus Aragonẽſis Normanus eques ſingulari virtute & homo officioſus, qui ſemper Anglorum partes ſecutus erat, Fulgeras oppidum Normaniæ finitimum ac veterum fortunis opulentum, de Franciſco Britãnorum duce ex improuiſo capit, bonisq́; ſpoliat. Quo detrimento accepto, dux per nuntios docet Carolum de iniuria ſibi facta, & quia induciæ erant, rogat, vt velit ab Anglo repetere, quod cõtrà quàm fas eſſet, Aragonenſis rapuiſſet, qui illius fidem ſequeretur. Carolus auditis queremonijs ducis, legatos protinus ad Somerſetenſem ducem miſit, qui repeterẽt Fulgeras, cum rebus induciarum tempore raptis. Somerſetẽſis audita legatio

ſpo

ſpondit ſibi non probari facinus, quod ſuo pariter atque regis Henrici iniuſſu commiſſum eſſet: ſed ſi Carolus mitteret legatos Louerium, eódẽ ſe miſſurum aliquod viros graues, qui ſimul de repetundis agerent. Conuenêre legati ad locum, & vnà facientes iudicarunt Fulgeras cum bonis eſſe reſtituendas, ac damna compenſanda: quod Franciſcus facere negabat, multisq́ rationibus factum ſuum tuebatur. Ad vltimum cùm Francus res ſociorum repeteret ab Anglo, & Anglus affirmaret non eſſe ſibi in ſua manu, vt id redderetur, quod alter poſsideret, ac culpæ vitãdæ gratia, promitteret, ſi Francus bona ablata armis à Franciſco repoſceret, ſe eum non eſſe defenſurum, re infecta à colloquio diſceſſum eſt. Interea Frãci, qui, vt natura ſunt vehementiores, non magis de repetendis rebus à ſocio ablatis, quàm de noua iniuria facienda, ob recentem acceptam, cogitabant, Larcham per proditionem occupant, dimiſsis Anglis, qui nihil tale timentes ſubitò oppreſsi ſunt. Per hunc modum, reddita iniuria iniuriæ, induciæ violatæ ſunt, & ad arma iterum concurſum eſt. Et quia res ſpeciem iniuriæ magis, quàm doli præ ſe ferebat, Somerſetenſis non armis, ſed per legatos Larcham à Franco repetere cœpit. Ille autem ſe redditurum oppidum reſpondit, ſi Fulgeræ Britanno duci reſtituerentur. Cæterum diluceſcẽ d[illegible]nd[illegible]ecui Caroli conſilium cœpit, qui cùm [illegible]gerent rem Anglicam poſt Gloceſtrẽſem ex-

tinctum, orbam conſilio, & ſeditione ardere, cernebat animo facultatem ſibi recuperandæ Normaniæ breui datum iri, quare ſtatuit nihil ex fortuna ſequunda remittendum, ſed tempori ſeruiendum: itaq; copijs tripartitò vno tempore dimiſſis, & ad victoriam fama rei prius geſtæ iuuante, intra paucos dies per defectionem redegit in poteſtatem Mantenſes, & Lexouium, etſi haudquaquam incruento ſuo milite. Quibus rebus ex animi ſententia confectis, Carolus animo & viribus auctus, Vernonem ingenti ardore militum expugnare adoritur. Oppidani quamuis re repentina territi, tamen freti præſidio, & ſpe ſubſidij ſeſe inuicem cohortantes, per dies complures fortiter reſtiterunt: ſed poſtquam tardius deſiderio, & opinione omnium auxiliũ differebatur, coacti ſunt cum hoſte paciſci, vt ſi intra certum diem ſibi nõ ſubueniretur, dimiſſo Anglico præſidio incolumi cum ſuis fortunis, deditionem facerent. Adfuit eodem momento Somerſetenſis dux. Quo cognito, Carolus obſidionem reliquit.

Ita bellum ante finẽ induciarum ſubitò ortũ, quo nihil incommodius cadere potuerat, cùm ſatis per ſeipſum duces Anglicos ſolicitos haberet, acceſsit, vt repentes populorum defectiones impedirent, quò minus illi res ſuas affectas ſubleuare poſſent: ſaniè dum vni ciuitati opem ferre parabant, tres quatuórue fortunam ſequentes, ad hoſtes deficiebant. Cuius rei cauſa potiſſi-

ſerat, quòd fama per omnem Galliam iam perua-ſerat, poſt interitum Gloceſtrenſis, populum Anglicum per principes factionum, in diuerſa trahi ſtudia, & Gulielmum nuper ex Marchione ducē Suthfolchiæ factum, cū nonnullis alijs, qui, ſicut poſtea liquidò patuit, necādi Gloceſtrenſis patris patriæ autores fuerant, ita ipſum populum conficiendæ pecuniæ cauſa, diuexare, premere, ſexcentis afficere incommodis, vt animi hominum nō ad bellum externum intenti, ſed de propulſandis domeſticis iniurijs cogitabundi eſſent, & eas ob res, non ſtipendium militi, non ſupplementum exercitui, vt facto opus erat, parari. Quæ mala cū rex nō magnopere reſpiceret, nec Margaritæ eius vxoris, quam penes etſi totius regni gubernatio erat, eſſet ea depellere, inde proculdubio factum, vt vbi cognitum eſt quo in caſu res Anglica eſſet, & hoſtibus animus creuerit, & Normanis, Aquitanisq́; diminutus vſque eò ſit, vt omni ſubſidio deſperato, ad Francum certatim deinde deficerēt. Igitur poſt paucos dies, quàm fama tantę infirmitatis per Gallias diuulgata eſt, Frāci haud vllo ferè negotio potiti ſunt Conſtantia, Giſortio, Caſtrogaliardo, Fano Landi, Fecano, Alenconio, Nouocaſtro, & in Vaſconibus Mauliſſone, cum eiuſmodi locorum arcibus deditis ad extremum ab ipſis Anglis, qui repentinis populorum defectionibus compulſi in eas ſe receperant. Item pari euento ...onſagum occuparunt. Hanc vrbem Somerſeten-

ſetenſis, Talbotus, & cęteri belli duces aliquandiu viriliter ac conſtanter defenderunt, defendiſſentque haud dubiè à præſenti periculo, ſi plus negotij non habuiſſent in continendo populo in fide, quàm in reſiſtendo hoſti, qui tamen ſine fine, tempus doli quæritans, vbi eſt faciundæ fraudis occaſionem nactus, nullo pacto coërceri potuit, quin Francum intra muros receperit. Qua re cognita, duces cum præſidio in arcem confugerunt. Hîc per aliquod dies ſe tenuerunt, identidem vrbem miſſilibus diuexantes: poſtremò ſpe ſubſidij, ac cibo deficiente, neceſſariò pacta cum hoſte incolumitate, Cadomum ſe receperũt, quod Dauid Hallus loci præfectus vir bellicoſus & ſolers, firmis tenebat cuſtodijs. Franci poſt hæc ſequentes victoriam, & rerum geſtarum fama freti Hareflorum ducunt, atque oppugnare adoriuntur. Erat oppidi præfectus Thomas Curſonus vir animo magno, qui accepto triſti de re Rothomagenſi nuntio, nequicquam deterritus primo congreſſu hoſtem magna clade affecit, qui temerè muros ſcalis capere tentauit. Factus deinde ſuo periculo cautior Francus munitiones fecit, & admotis tormẽtis, dies noctesq; verberare cœpit. Ita in multos dies oppugnatio extracta, cùm Curſonus nihil videret ſubſidij à ſuis ſubmitti, oppidum Franco reliquit. Adfuit non multò pòſt Carolus, & Harfleum alterum oppidum maritimum cis Sequanã adortus, etiam per deditionem recepit. Adeò

tuna immodica eſt, quæ vehementiſsimè aut fa-
uet, vel perſequitur. Dum hæc alibi geruntur, Tho
mas Terellus accepta noua, ſed omnino medio-
cri militum manu ex Anglia, Lexouium oppidũ
oppugnare aggreditur, cuius breui potitur, impo-
ſitoq; præſidio, Cadomum raptim contendit, vt
ſe cum Matthæo Gogtho, qui, vt ſuprà oſtendi-
mus, in obſidione arcis Fani Selerini captus fue-
rat, ac paulò antè ſe redemerat, coniungeret, atq;
ſimul hoſtem quem fama erat Cadomum pete-
re, prius vſpiam adorirentur, quàm eò perueniret.
Sed in itinere ipſe ſolus illo ipſo die cum parte ho
ſtium quam fortè obuiam habuit, auſus venire
in certamen, poſt magnam vtrinque editam cæ-
dem, profligatur. Francorum altera pars iam Ca-
domum peruenerat, quod quia Terelli caſus om
nem ciuibus ſpem ſubſidij præciderat, paucis pòſt
diebus per deditionem recepit, data Somerſetenſi
qui in arce erat, cum reliquis Anglis, liberè abeun
di facultate. Simili quoque conditione Baiocenſi-
um vrbem & Falleſiam recipiunt, ſed in deditio-
ne Falleſiana præter incolumitatem Anglis con-
ceſſam, Talboto & alijs qui intus erant, datum e-
tiam eſt, vt fortunas omnes ſecum ferrent: Quan
doquidem Franci pro ſuo veteri inſtituto, non in
auro, ſed in orbis terrarum imperio potiùs ſe, glo
ria ſe & prædicatione efferunt. Quibus rebus reli
qui Normani inuitati, omni iam dubitatione de-
poſita, ſe per legatos in Caroli poteſtatem permit
tunt

runt,ita vt ſola Chereburgi arx maritima retine-retur ab Anglis. Ad eam poſtremò Franci acceſſe-runt, factisq́ circa locum paruulis prælijs, etiam per deditionem potiuntur. Duces autem Somer-ſeti & Eboracenſis cum reliquo exercitu in Aqui-taniam proficiſcuntur, rem ibidem quoque cadē-tem iuuandi cauſa. Tali modo Henricus rex per-didit Normaniam, poſt annos triginta, quàm Hē-ricus quintus eius pater illam armis recuperaue-rat. Qui fuit annus ſalutis humanæ MCCCC-LI, & cùm ipſe regnare cœpit, XXIX. Circiter exi-tum eiuſdem anni, migrauit è vita Franciſcus Bri-tanniæ dux ſine liberis, cuius operatione, vt etiam iam nunc fama eſt, Ægidius eius frater homo cla-riſsimus neci datus eſt. Petrus in fratris opes ſuc-ceſsit, ſed eo breui vita priuato, Arthurus eius pa-truus dux creatur, & hic vix biennio exacto, mor-bo interijt, ſine liberis. Ex quo hæreditas venit Franciſco ſecundo, ex Ricardo eius fratre nepoti.

Deuicta Normania, Carolus nullum bellandi tempus intermittit, optimè gnarus, variam ac mutabilem ſæpe eſſe belli fortunam, qui primo quoque tempore in Aquitanos ducit, quos non multo labore in poteſtatē redigit: vbi enim fama amiſſæ Rothomagenſium vrbis ad eos peruenit, iam cum rebus Anglicis diffidentes videre viſi ſunt futurum eſſe, vt in Francorum ditionem re-dire cogerentur. Quanquam duces poſtquam eò peruenerunt, non deſiſtebant loca commu-

cōpias debilitatas augere, populum hortari, vt in fide, vt in officio permaneret, item crebris pariter literis atque nuntijs Henricum regem de periculo amittendæ prouinciæ docere, rogareque auxiliū, at nullum tamen ex Anglia comparuit. Quo factum eſt, vt Aquitani cùm poſtea ob oculos habuerint hoſtem tam ad occupandam, quàm ad vaſtandam prouinciā paratum, dum pro ſe quiſque nihil prorſus aliud niſi agros, niſi villas, niſi rem familiarem tutandam curaret, negligentius timidiuſque bellū pararint, quò ne reſiſtendo amplius damnum facerent. Angli tamen qui ſuapte natura etiam in morte animo concidere non ſolent, totis viribus connixi ſunt aduerſam auertere fortunam, qui poſtquam nonnulli populi ad Francos deſciuêre, & iam Burdegalenſes tumultuari cœperunt, venientibus hoſtibus obuiam facti, haud procul ab vrbe præliū faciunt. pugnatum eſt valentiſsimè, ſed ad vltimum ſuperante multitudine, Angli funduntur, multi quidé cæſi, ſed aliquot etiam capti. Ex Francis qui numero bis altero tanto præſtabāt, amplius decem millia deſiderata tradunt, qui idcirco hoſtem minus perſecuti ſunt, contenti ea victoria tametſi admodū cruenta, per quam poſtremò in Aquitania rerum potiti ſunt: nam hæc clades ita demum Anglicas opes afflixit, vt vbi ad vicinas ciuitates perlata eſt, quæ ... legatos de deditione ad Francos miſe... atque non multò poſt veram deditionem fecerint,

fecerint. Poſt Burdegalam receptam, Baiona vlti-ma Aquitaniæ ciuitatum, in Francorum poteſta-tem venit. Angli tantis calamitatibus deuicti, qui cædibus ſuperfuerant, ducibus Somerſetenſi & Eboracenſi, ad claſſem ſe recipiunt. Hîc nihil vr-gente aut impediente hoſte, qui eorum diſceſſu gaudebat, ad iter ſe parant, & poſtquã ſuos capti-uos ab hoſte redemerunt, naues conſcendunt ſe-quundoque vento in Angliam redeunt. Atque ita Aquitania amiſſa eſt, poſt annos circiter CC-XCIX, quàm Henricus ſecundus, illam nomine dotis Aleonorę vxoris, vti ſuprà lib. XII diximus, poſsidendam acceperat. qui fuit annus ſalutis M-CLIII, & poſt annos CCXXII, quàm Henricus tertius eandem à Philippo Auguſto Francorum rege, Ioanni eius patri paulò antè ademptam, re-ceperat. Fuit is annus ſalutis humanæ quo ab An-glo in Aquitania deſitum eſt regnari, MCCCC-LII. Has autẽ victorias fortiter à Carolo adeptas, non tam Francorũ armis, quàm animis aſsignan-das manifeſtò conſtat: ſanè non vſque eò Anglo-rum opes id temporis diminutæ erant, quin bello gerendo ſatis eſſent, verum perpetuæ populorũ, qui in eam gentem male animati erant, defectio-nes fecerunt, vt vis nulla valuerit. Equidem cùm iam inde ab initio fuerint, qui dicerent aliã ratio-nem eſſe ciuium, aliam reliquorum, & per id affir-marent nullam externorum habendam eſſe fa[...]

eſt, vt cõmunis humani generis ſocietas dirẽpta ac naturale quoddam odium gentibus mutuum ſua ſponte innatum ſit. Hoc igitur venenum iam pridem multos infecit populos, adeò vt (de alijs taceamus) fieri quodammodo non poſsit, vt quiſpiam in terra Gallia natus multũ diligat Anglũ, vel è contrario, Anglus diligat Francum, eo odio ex contentione potentiæ, & imperij orto, ac vt ſuprà demonſtrauimus, in multos annos, per cædes & ſtrages vtrinque factas, aucto. Hæc igitur labis cauſa fuit, quæ transmarinis Anglorum rebus tanta venit. Cæterum Carolus Francorum decus & lumen ac imperator fortiſsimus, vnus fuit, qui ſuis pugnando reſtituit rem, atque iure belli auxit.

Finito externo bello, diſcordia domeſtica reuiuiſcere cœpit: porrò bona pars principum ob res male & infeliciter geſtas, fremebat, & alij in alios culpam conferebant, ac vniuerſi vnum omnium Gulielmum Suthfolchiæ ducem tanquam peſtẽ & perniciem patriæ omnibus precibus deteſtabãtur, quòd pecuniam publicam dilapidaſſet, quòd exercitui ſtipendium non dediſſet, quòd ſupplementum mittendum non curaſſet, quòd aulam bonis conſiliarijs vacuã feciſſet, quò ſuo arbitratu cuncta ageret. His vocibus factum eſt, vt multitudo concitata ducem cum eius clientibus, parricidij peculatuſque accuſarit, ac publicè ad ſupplicium depopoſcerit. Quo viſo, regina metuens ſeditio

nis

nis agit cum rege, vt multitudinis leniendæ cauſa ducem in carcerem conijciat: quod factum eſt. At paucis poſt diebus, regina rata plebem eiuſmodi ignominia, qua Gulielmus affectus eſſet, ſatiatam eſſe, eum cuſtodia liberari iuſsit, ac apud regem in priſtina gratia poſuit. Ad ea multitudo magis quàm antea agitata cœpit vociferari, indignum eſſe facinus hominem tot ſcelerum maculis notatiſsimum in regia manere, ac in honore haberi. Quæ poſtquam rex audiuit, tum demum animaduertens nihil eſſe quod amplius diſsimularetur, primò clientes ducis culpæ ſocios ſupplicio affecit, dein ipſum ducem in exilium ire iuſsit, eo conſilio, vt inde ſopita multitudinis ira, ad ſe euocaret, eò quòd in reginæ oculis habitaret. Atqui homo flagitioſus ac capitalis nullis potuit ſeruari modis, qui cùm nauem conſcendiſſet, & Galliam peteret, ſubitò ab aduerſarijs comprehēſus interficitur. Atque ita Gulielmus à Deo, vti par eſt credere, meritas habuit pœnas, qui abſque multis alijs facinoribus, dictus eſt necem Gloceſtrenſi eſſe machinatus, quò ſic hominis innocentis ſanguis tandem eius cæde lueretur.

Sed extincto Gulielmo Suthfolchiæ duce, frui pace per inteſtina mala non licuit, quorum cauſa atque initium, vt dictum eſt, ex certamine factionum eſt ortum, quæ fuerunt ſemper, eruntque populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames, morbiue, quibus in primis delectat...

Cantiani populi tam iniuriarum intoleranter patientes, quàm nouarum rerum ſemper cupidi. Ii enim aut à Ricardo Eboracēſi duce ſolicitati, qui cupiditate regni adductus nouis rebus ſtudebat, cuius conſilium eò pertinebat, vt per diſcordiam populi ſibi autoritatem faceret, caputque factionis eſſe inciperet, aut auidi vlciſcendi iniurias à quæſtoribus regis ſibi ſpeciatim factas, arma capiunt, Ioannem quendam cognomento Caddum ducē ſibi conſtituunt, atque coacto agmine, Londinum contendunt, qui vbi propè acceſſerunt, in proximo colle caſtra faciunt. Hic inito maturè conſilio, eligunt qui ſua poſtulata plena querimonijs ad regem deferant, exponantque ſe cōmunis libertatis cauſa, arma ſumpſiſſe aduerſus nonnullos eius conſiliarios, qui per acerbiſsimas pecuniarum exactiones populum vexaſſent, atque ſi de illis meritum ſupplicium ſumeretur, paratos eſſe arma deponere. Rex non audiendos rebellium legatos exiſtimans, vt concitato populo furoris ocyus frenos inijciat, Humfredum Staffordium equitē cum electa militum manu, aduerſus Cantianos protinus mittit. Cantiani venientē Humfredum armis inuadunt, primoque congreſſu profligant, eaque re feliciter geſta, multitudinem cùm vrbanam tum agreſtem vndique ad ſpem prædæ euocant, atque vnà vrbem infeſtis armis petunt, in quam primò ſine vllo maleficio intrāt, deinde verò cupiditate adducti, quorundam ciui

um domos magis opulentas ſpoliant, & ne prædæ ſtudere dicerentur, ſe iniurias aduerſus eos ciues vlciſci prædicabant. Sed ea res ad vltimum illis damno fuit: nanque plures optimates quos is tumultus occultè delectabat, vt qui in ſpe erāt alicuius Reipublicæ correctionis, vbi animaduerterunt Cantianos ad diripiendam vrbem ſe conuertere, ſibi timentes non vltrà expectandū iudicarunt, quorſum ille furor euaderet. Verùm dum ita Cantiani in ciues ſæuiunt, nulli prius illis reſiſtere conantur, quàm Ioannem Sayum principem Angliæ quæſtorem cum pleriſque de nobilitate viris, ſecuri percuſſerint. Tunc Thomas Chaltonus vrbis prætor, & vicecomites Thomas Canyngius, ac Gulielmus Hulynus tanto malo quouis modo obuiam eundum ſtatuentes, magnam militum manum properè comparant, & quia Ioannes ductor multitudinis cis Thameſim, ad ſuburbanum vicum diui Georgij ſuos continebat, eoque in ſingulas noctes ſe recipiebat, duce Matthæo Gogtho, de media nocte in rebelles impetū faciunt, pontemque interfectis cuſtodijs, cum præſidio occupant: ſed non imparatos offenderunt Cantianos, illi enim qui ex metu, in armis quocunque diei noctiſque tempore erant, vbi ex clamore ſuorum cognouerunt ciues pontem tenere, extemplò in eos inſurgunt: fit prælium puncto temporis atrox. Matthæus vbi vidit contrà atque ratus erat, magna vi reſiſtere Cantianos, co-

tinua

inibus ſuos cohortatus non vltrà procedit, ſed lo-
ũ pugnæ tantiſper tenere nititur, donec illuceſcat
t reliqui ciues ex clamore exciti certò ſciant, vbi
loci ſuis laborantibus ſuccurrendum ſit. Verùm
tanto impetu multitudo vrgere cœpit, vt paula-
tim ciues pedem referre, deinde paſsim cadentes,
tem relinquere coacti ſint. At Cantiani celeri
ſubeuntes vbi pontem tenuerunt. vtrinque in
domunculas quæ ſuper pontem conſtructæ erãt,
ignem inijciunt. Tum verò lugubre ſpectaculum
cerneres: nam alij ignem fugientes in aduerſos
gladios morituri præcipitanter ruebãt, alij vt ma-
tres cum liberis, in ſubiectũ flumen ſe eijciebant,
alij demum vociferantes ab ipſis flammis ſuffoca
bãtur, multi præterea aduerſis vulneribus in ipſa
pugna conciderunt, & in ijs Matthæus Gogthus
vir ſumma virtute, pietate in patriam, gloria mili-
tari, qui amplius annis viginti, cum magna laude,
in exercitu tranſmarino fuerãt, ſed ad extremum
ita vſu venit, vt qui toties cũ externo hoſte pugna
rat, inuictuſque euaſerat, à ſuis demum mortis
præmio muneratus ſit. At rex vbi vidit Cantia-
nos armis ſuperari non poſſe, eos lenitate com-
peſcendos putans, publico edicto omnibus qui
in eo tumultu fuiſſent, impunitatẽ concedit, præ-
terquam Ioanni Caddo ductori, cui id facinus vt
ſceleris capiti, fraudi eſſe omni modo voluit. Quo
audito, plebs vt ſui optati compos, domum cum
ſpolijs, confeſtim properat, relicto ſuo duce,

qui aliquanto poſt captus,pœnas capite ſoluit.
. Hoc ita ſedato Cantianorum tumultu, alte:
mox valde pernicioſus derepentè ortus eſt, qu
multò grauius Reipub.vires labefactauit:nam vt
corpus acerbius ægrotare ſolet, ſi morbo leuatū
rurſus ægrotare cœperit, ſic res ipſa publica finitis
tranſmarinis bellis,& Cantiano tumultu, cùm in
ciderit denuò in bellum hoc ciuile, vehemen
afflictata eſt. Etenim Ricardus dux Eboracenſiū
qui eo iure quo ſuprà in vita Ricardi ſecundi do-
cuimus Eboracenſi familiæ regni venire hæredi-
tatem,fretus,regnum affectabat, vbi accepit Can
tianos nihil ſuo furore profeciſſe, tum maiora au
ſus cœpit Eboraci noua conſilia conferre, cum
Thoma Corteneio comite Deuoniæ, & Edoua
do Brucho viro acris ingenij,quo pacto ſine perfi
diæ nota,poſſet illud obtinere:& quia ſolus id tē-
poris Edmundus dux Somerſeti erāt,qui vigilijs
curis,periculis, quæ plurima adierat, & ſententij
officium boni cōſiliarij faciebat, cum primiſq; re
gnum factionibus purgatum,regem ſaluum, res
quietas volebat, eum contra ſuam voluntatem,
contra conatum venturum non dubitans, ſibi pe
tendum ſtatuit, quò aut extingueret, aut populi
odium,principumq; inuidiam in eundem conci-
taret, commoueret:itaq; parare exercitum, allice-
re donis iuuenes quoſq; fortiſsimos,de ſe ingen-
tia pollicendo,ſummo ſtudio maturat,& vt ne in
regem quicquam moliri videatur, ſpecie v

ſi publicas iniurias, palàm magno artificio prædi‑
cat ſe armis perſecuturum malos aliquot regis cō
ſiliarios, qui populum Anglicum contrà quā ne‑
ceſſe eſſet, ſexcentis quotidie detrimentis affice‑
rent, regnumq́ꝫ prædæ haberent, multaq́ꝫ alia in
vulgus iactat, vt ne ſuum conſilium aduerſarijs
pateat. Ita pro commodo Reipub. ſe id bellum
ſumere prædicando, exercitum bene magnū in
Cantianum agrum ducere pergit, quò vbi perue‑
nit, locum caſtris deligit, à Londino longè millia
paſſuum decē, ibiq́ꝫ per certos exploratores, in
ſingula diei tempora, quæ apud regem agantur,
cognoſcit, & vt, ſi ad manum veniendum ſit, ne
militum ſupplemento careat, iubet Edouardum
filium comitem Merchiæ, virum animi pariter at‑
q́ꝫ conſilij magni, nouas interim domi copias con
trahere, ſeq́ꝫ cum illis ſequi. Quæ cùm Henricus
rex cognouiſſet, ſenatu aduocato, res quæ ad ſe
de Eboracenſis aduentu in Cantianum agrum
eſſent delatæ, omnibus exponit, quæritq́ꝫ à ſingu‑
lis quid de eo motu iudicent, quidq́ꝫ remedij do‑
meſtico tanto bello adhibendum. Viſum eſt cun‑
ctis peropportunum eſſe, vt celeriter cum expedi‑
to exercitu, iretur obuiam Eboracenſi, poſitisq́ꝫ
in cōſpectu caſtris, ab eo quæreretur, ecquid eſſet,
quamobrē more hoſtis patriæ, arma ſumpſiſſet.
Hoc comprobato conſilio, rex penè quadrato
agmine inſtructo, in conſpectum hoſtium celeri‑
us opinione eorum, exercitum adducit, indeq́ꝫ

mittit legatos, qui cauſam tanti motus intelligãt, agitentq́ꝫ de concordia, ſi modò cognoſcant iuſta ab aduerſarijs poſtulari. Ricardus dux poſtquam audiuit legatos, ſiue certáminis periculo, ſiue ſubito regis aduentu, ſiue expectatione melioris occaſionis motus, reſpondit, ſe depoſitis armis, vltrò ad regem venturum, ſi antea dux Somerſeti [illegible] iuſſu, in cuſtodiam mitteretur, reſponſurus ad ea, quæ ipſe illi obijceret. Hoc accepto per legatos reſponſo, rex cùm animaduerteret, ſe non poſſe ſine pernicioſo certamine, ducem ad ſanitatem reuocare, neqꝫ ſine tumultu, domeſticas ſeditiones ſedare, ſi armis vteretur, cauſa conciliandæ pacis, iuſſit Somerſetenſem conſultò ſe in domum abdere. Quo facto, Eboracenſis exercitum dimittit, ac ad regem venit, multaq́ꝫ de Somerſetenſis ſuperbia & auaritia queritur, ac ſolum eum criminando ab alijs gratiam inire ſtudet. At Somerſetenſis exiſtimans tam ſuo officio conuenire, quàm Reipublicæ conducere eam haudquaquam indignitatem pati, non potuit ſe continere, quin in caſtra veniret, ac coràm obiectis criminibus reſponderet, ipſumq́ꝫ Eboracenſem perduellionis accuſaret, quòd conſilia de occupando regno cum ſocijs iniſſet. His vocibus factum eſt, vt rege Londinũ redeunte, Eboracenſis vt captiuus ductus in vrbem fuerit. Hîc rex habito principum concilio, dum de cauſa cognoſcere inſtituit, duces acerbius inter ſe congrediuntur, & alter alteri crimin[illegible]

ſaria obiectat. Sed Somerſetenſis qui cernebat animo,quæ paulò pòſt acciderunt, maximè vrget, vt Eboracenſis arripiatur,& per quæſtionem cogatur perſpicua facere ſua conſilia, atque de crimine fateri, & confeſſus de maieſtàte damnetur, vt vnius principis iactura,bellum inteſtinum reſtinguatur,ac filij hoſtes patriæ iudicētur,ad idq; Deum deuocat, vt ne inimicus euadat. Hoc agebat Somerſetenſis,quia pro certo habebat,Eboracenſem regnum affectare,ac ſe pariter atque Henricū regem ad necem deſtinaſſe. Sed non potuit fati neceſsitas vllis rumpi humanis conſilijs: nanque quò minus Somerſetenſis ſententia vinceret, multa obſtiterunt: primùm fiducia Eboracenſis ſine exercitu ad regē venientis, quæ viſa eſt multis argumentum eſſe fraudem minimè concipiētis, tametſi inſidioſa erat: deinde rumor nouus, quo ferebatur Edouardus ducis filius manu ingenti iuuentutis delectæ ſummæque ſpei ſtipatus Londinum properare:& tertio loco,legati à Burdegalenſibus miſsi, qui ſignificabant Henrico, ciues facta coniuratione, paratos eſſe in eius poteſtatem redire, ſi in Aquitaniā exercitum mitteret,& ad id inuitare occaſionem,quòd nullæ Frācorum copiæ apud ſe eſſent,quæ ad prælium cōmittendum idoneæ forent, ac propterea nil debere eſſe,quod huic bello anteuerteretur. His igitur de cauſis, Ricardus dux Eboracenſium permiſſu regis domū liber diſceſsit,plenus iræ & indigna-

 tionis

tionis, qui iam tum ſtatuit animó extrema etiam audenda, quò inimicorum iniurias tandem aliquando vlciſceretur. At Somerſetenſis per eiuſmodi certamen, Eboracenſi ducé in exiliũ quodámodo acto, maiorem nactus autoritatẽ, vnà cum Margarita regina, rerum potitur. Fuit ille annus ſalutis humanę MCCCCLIII, & ab eo q regnare cœpit Henricus, XXXI, cũ natus eſt Edouardus vnicus ipſius Henrici ex Margarita filius, is ſtatim ab ineunte ætate, ſpem optimæ indolis præbuit, qui ſumma virtute florere cœpit, cum primùm ſapere cœpit. Quo etiam anno Ioannes Staffordius Cantuarienſis archiepiſcopus moritur, in cuius locum ſubditur Ioannes Chempius Eboracenſis epiſcopus, ordine antiſtitum ſexageſimus ſecundus, quem Nicolaus quintus Rom. pontifex Cardinalem fecit. Eboracenſi diœceſi præficitur Gulielmus Bothus Conuentrenſis & Lichefeldenſis epiſcopus, qui fuit ordine Eboracenſium epiſcoporum alter & quinquageſimus.

Audita Burdegalenſium legatione, placuit renouare bellum, collaudataque Burdegalenſium ciuium fide, rex recipit ſe Talbotũ cum exercitu in Aquitaniá miſſurum, bellumque Franco terra marique illaturum. Legati accepto ex animi ſententia reſponſo, clàm, quemadmodum venerant, domum reuertuntur, expoſitoque Henrici mandato, ſuos ciues confirmant. At Talbotus vbi [illegible] placuit copias contrahi, & contractas quàm pri[illegible]

in

in Aquitaniam tranſportari, tanta animi alacritate id bellum obiuit, vt nunquam aliàs rebus bellicis magis ſtuduiſſe viſus ſit. Quid, quòd angebatur ſingularum horarum expectatione, dum exercitus fieret? Igitur milites deligit optimos quoſque, tela, equos, & cætera inſtrumenta militiæ, itẽ commeatum affatim, ac denique omnia parat, quæ in bello vario & multarũ rerum egente, eſſe vſui ſolent: ſic omnibus rebus ex ſententia paratis, atque nauibus inſtructis, in Aquitaniam proficiſcitur, qui vbi vento non aduerſo eò peruenit, in terramque copias expoſuit, omnem agrum Burdegalenſibus vicinum percurrit, emittitque quoquouerſum cohortes aliquot, quæ latè procurrẽtes incolis terrorem incutiant. Burdegalẽſes audito Talboti aduentu, ad eum multa de nocte, ſecretos nuntios mittunt, vt propius accedat. Interim tantus repentè terror omnes extra eos, qui coniurationis conſcij erant, intus inuaſerat, vt omnia turbata eſſent. Sed milites Franci in primis qui vrbi præſidio erant, Talboto appropinquante, profugere conantes, in manus hoſtium incidunt, quos arma abijcientes Talbotus incolumes ſeruat. Recepta Burdegala, atque præſidijs firmata, Talbotus inde progreſſus aliquot vicina oppida cũ arcibus, nullo ferè negotio recipit: cuncti enim eius regionis populi generatim libentiſsimis animis in Anglorum poteſtatem ſe permittebant, quòd à Francis ob diuturnum bellum inopia re-

rum

rum omnium affectis, crebra detrimenta acciperent. Quamobrem eodē tempore ex longinquis etiam ciuitatibus, legati ad Talbotum veniunt, & quæ imperaſſet, ſeſe cupidiſsimè facturos pollicētur. Interea Carolus qui in Turonibus erat, vbi quæ Talbotus agebat, ex crebris nuntijs accepit, & ſimul de Burdegalenſium aliorumque populorum defectione certior factus, magnis continuo coactis copijs in hoſtes proficiſcitur, præmittitq; bonam exercitus partem in agrum Petragoricenſem, quæ Caſtillionem oppidum, quod Angli receperant, ac præſidio tenebant, oppugnet. Franci celeriter profecti oppidum circumſident, munitiones opportunas faciunt. Re cognita, Talbotus cū parte exercitus, magnis itineribus Caſtillionem petit, aliquot Francos per agrum incautè vagātes intercipit, iuxtaque hoſtium munitiones caſtra ponit, poſtridie inſtructa acie, hoſtem qui ſe vallo continebat, inuadit. Fit prælium atrox in eo ipſo vallo, adeoque anceps, vt nulli diu conſtaret, vtrò ſe victoria inclinaret. Sed cùm Franci poſt paulū ſuis integris defatigatos ſubinde iuuantibus, acrius pugnam redintegraſſent, & Talbotus ictu tormenti eodem momento percuſſus, ex equo cecidiſſet, Angli poſtremò caſu ducis territi, ſeſe in pedes dederunt: multi tamen in veſtigio interfecti, ac pedites ipſi alij aliò dilapſi ſunt, qui præcipitante ſole, conferti ad ſuos ægrè ſe retulerunt. Mille & amplius deſiderati ſunt Angli homines, [illegible]

-ijs Talbotus, ac plerique viri illuſtres, qui honeſtũ duxerant ordinem. Hunc exitum vitæ habuit Ioannes Talbotus comes Salopienſis, poſt quatuor & viginti annos, quàm in Gallijs cũ ſumma gloria belligerauerat, vir nempe clariſsimus, fortiſsimuſque, cuius virtute populi Anglici nomen maximè Gallis formidoloſum extiterat. Equites Angli qui fugam primi fecerant, alij ad proxima loca quæ à ſuis tenebantur, alij Burdegalam ſe receperunt. At Franci victoria vtentes, acrius ſolito Caſtillionenſes vrgent, quos haud multò poſt omnem ſubſidij ſpem abijcientes, deditionem facere compellunt. Caſtillione recepto, reliqua oppida paucis poſt diebus, aut per vim, aut per deditionem de Anglo capiunt. Reſtabat Burdegala, in qua omnis vis Anglorum erat: hanc oppugnare Carolus aggreditur, multiſque fruſtra conſumptis diebus, nihil hoſtibus nocebat, quinimò ipſe multis quotidie afficiebatur incommodis cũ Angli ex turribus, quas in littore fecerant, frequẽter irrumperẽt, & ex altera parte ciues coniurationis ſocij, qui locum veniæ apud Francum minimè futurum ſuſpicabantur, fortiter ſe defenderent. Sed ad extremum vtrique fame penè ſuffocati, neceſſariò conditiones à Carolo ſæpius antè oblatas reddita vrbe, minus repudiarunt, quæ eiuſmodi fuêre, vt proditio nulli ciuium fraudi eſſet, & Anglis abire liceret, qui ita dimiſsi cum armis ac fortunis in Angliam incolumes rediere.

Hic

Hic demum finis externorum bellorum, & idem domeſticarum cladium renouatio fuit: nāque vbi metus hoſtilis qui adhuc in bonis artibus regnum retinebat, mentibus principū deceſſit, ita gloriæ & dominationis certamen inter eos eſſe cœpit, vt iam tum manifeſtè in duas factiones populum perinde traxerit, atq; poſthac de Henricus rex qui ex Lancaſtria familia originem ducebat, & Ricardus dux Eboracenſis, qui genus ſuum maternum ad Leonellum Edouardi tertij filium referebat, de regno inter ſe certarint. Ex quo tantum breui tempore iſtæ duæ factiones apud omnes pollere cœperunt, vt multos mortales perdiderint, regnumq; multum labefactauerint, dum alteri alteros vincere quouis modo, & victos acerbius vlciſci arderent. Sed initium eiuſmodi turbandi omnia, vt ſuprà diximus, à Ricardo duce Eboracenſi ortum eſt: hunc enim libido inuaſerat potiūdi regni, nec id quibus modis ſibi pararet, deſinebat animo excogitare, cui nihil potius viſum eſt, quàm optimatum inuidiam concitare in Somerſetenſem, cuius nutu periniquo animo ferebat regnum gubernari: itaq; ſtatum Reipublicæ paſsim apud omnes principes, multò miſerrimum eſſe prædicare, eundem deteſtari, lugere non ceſſabat, & cauſam tanti mali Somerſetenſi duntaxat adſcribebat, quem iniquum, perfidum, inſolentem, ac dirum tyrannum appellabat, conſcindebat, vituperabat: Henrico etiam regi per

multa

multa vitio dabat, quòd vir eſſet ignauus, vecors & omnino ad Rempublicam rectè gerendam minimé idoneus, & propterea optimatum intereſſe aiebat de remedio cogitare, vel potius excogitare. Talia querendo dux breui effecit, vt bene multi principes præſentem regni ſtatum quo vtebātur, iidem minus probarent, ac ſimul mutari omnia cuperent, quippe quos ambitio iuxtà atq; auaritia iampridem inuaſerat, in præſentiaq; vehementer vrgebat. Igitur cū varia ſenſim eſſe cœpiſſent partium ſtudia, Eboracenſis ſuæ factionis ſocios inprimis facit duos Ricardos Neuyllos, alterum Sarisberiæ, alterum eius filium Varuici comites. Hic vxorem duxerat Annam ſororem Henrici ducis Varuici, paucis antè menſibus mortui, & nomine dotis ipſius puellæ, eum comitatum aſſecutus eſt. Is erat adoleſcens non veris tantùm virtutibus mirabilis, ſed etiam arte quadam ab ineunte ætate, in oſtentatione earum virtutum compoſitus: namq; ſumma ingenij facultate, comitateq;, in mira apud multitudinem gratia erat, ad quā ineundam ſimul eius in omnes liberalitas iuuabat, præterea animi altitudo cum paribus corporis viribus, eandem fauoris auram augebat. Quibus rebus populus adductus perſuaſum habebat, nullam eſſe tam grandem rerum molem, quā ipſe Ricardus ferre non poſſet: quapropter tantū breui tempore valere cœpit, vt quò ille inclinaret, eo quoq; maioris partis populi ſtudium ſeſe verteret.

teret. hæc de filio. Alter Ricardus Neuyll pari virtute, ſed gratia diſpari, is in matrimonio habebat Aliciam vnicam filiam Thomæ Montacuti comitis Sarisberienſis, quē ſuprà ſcripſimus in obſidione Aurelianenſi interijſſe, in eiusq; opes ſucceſsit, ac ex ipſa Alicia ſuſcepit liberos Ricardū Varuici comitem, Ioannem, & Georgiū. Ad p[illegible] poſitum reuertor.

Dux Eboracenſis poſtquam duos Ricardos, patrem & filium ſecum eſſe vidit, bellum comparat, in idq; totus & mente & animo inſiſtit, ac nō multò pòſt cum expeditis copijs Londinum verſus iter facere incipit. Londino terrori ſummo fuit fama tanti tumultus, cùm quiſq; ſe aut in magno periculo, aut apud vnum, vel alterum principem in offenſa fore proſpiceret. Rex cognito aduerſariorum aduentu, exercitum cogit, celeriterq; contrà proficiſcendum ſtatuit, vt vſpiam in Eboracenſi agro manus cum eis cōferat, procul à Lōdino, quòd eam ciuitatem ob inconſtantiam plebis nouarum rerum cupidam, ſuſpectam haberet. Cæterum non longius bidui via aberat, cùm nūtiatur Eboracenſem adeſſe, qui magnis itineribus venerat: tum neceſſariò caſtris ad Fanum Albani poſitis, ſuos ſub armis tenet, ac interim aduerſarijs per legatos præcipit, ne cōtrauerſiāt, néve vt patriæ hoſtes populum ſeditione vexent. Hoc dum Henricus pacis potius quam belli appetens agit, Ricardus Varuicenſis comes bellicum [illegible]

primus

primus omniũ regios milites prælio laceſsit, quòd eius pars multitudine & peditatus robore præſtaret. Illi contrà nihil cunctantes in campum pariter deſcendunt. Pugnatur acerrimè vtrinq; à mane diei, ad horam nonam, multa cum cæde, donec ad vltimum alijs integris ex aduerſariorum multitudine, alijs feſsis ſuccedentibus, regiæ copiæ fuſæ, fugatæq; ſunt, multis militum interfectis, cũ ſuis ducibus, in quibus fuêre Edmundus dux Somerſeti, Henricus ſecundus comes Northumbriæ, Ioannes Clyffordius, ac plerique alij equites fortiſsimi. Sed ob Somerſetenſem ducem amiſſum, Hẽricus rex magnum atque incredibilem accepit dolorẽ, quòd in eũ omnes ſpes ſuas poſuerat, quod q; talis belli dux qui tot annos pro patria, aduerſus Francos ſtrenuè pugnaſſet, ad extremum à ſuis ciuibus occiſus eſſet, apud quos tamen nõnihil viri virtus valuit, quòd eius corpus in proximum diui Albani cœnobiũ delatum ſepeliendum curarunt. Reliquit Edmundus tris filios, Henricum, Edmundum, & Ioannem, qui Henrici regis etiã partes ſecuti ſunt. Multi præterea capti, quo in numero & Henricus ipſe. Fuit is annus ſalutis MCCCCLVI, & cùm regnare cœpit Hẽricus, XXXIIII, fœdatus hac domeſtica clade. Quo anno Ioannes Chempius Cantuarienſis archiepiſcopus moritur, vix triennio eius pontificatus finito: quem ſecutus eſt Thomas Burſcherius Elyenſis epiſcopus, ordine antiſtitũ Cantuarienſium ſexageſimus.

ageſimustertius,qui mox Cardinalis tituli Sancti Cyriaci factus eſt. Per idem temporis Oſmundus qui olim Sariſberienſis epiſcopus fuerat, per Caliſtum Rom. pontificem, inter diuos refertur, quòd vir ſanctiſsimus fuiſſet: eius corpus etiam nunc Sariſberiæ in principe æde multo cum cultu aſſeruatur, quòd ibidem crebra edantur miracula. Migrauit & è vita Carolus Francorum rex, qui ſe per crebras calamitates in omni memoria celebrauit: non enim is iuuentutẽ ſuam in voluptatibus, ſed in laboribus exercuit, qui ſatis habuit auitum recuperare regnum. Hinc cognoſcere licet calamitatem plerunque illuſtrem eſſe ad gloriam, contrà voluptatem nunquam. Succeſsit patri Ludouicus vndecimus.

Eboracenſis dux poſt adeptam victoriam, reputans ſecum à principio prædicaſſe, idcirco ſe arma ſumere, vt Reſpublica ad commodiorem ſtatum perueniret, muniuit ſe lenitate, miſericordia & liberalitate, quando tantum abfuit, vt Henrico regi manus intentarit, vt etiã eum non ſecus ac belli victorem Londinum deduxerit. Hîc habito confeſtim concilio, cum ſuis duobus Ricardis Neuyllis, & nonnullis alijs principibus, quos ad id conſilium adhibendos putáuit, ſe regni protectorem, Ricardum Neuyllum patrem, magnũ Angliæ cancellarium, & Ricardum Neuyllum filium Caleti præfectum creandos curauit, quo penes ſe, & Ricardum cancellariũ regimen

& alter Ricardus res bellicas curaret, atque Henricus verbo, non item re, rex eſſet, cui tunc parcendum ducebant, vt ne populi furorem in ſe concitarent, quòd propter vitæ ſanctitatem, ille mirificè ab eo diligeretur, coleretur, obſeruaretur. Quibus rebus ita actis, ipſi tres tam domi quàm foris ſummā imperij habent, qui vt etiam ſuo arbitra- [illegible]ūm libuerit, ſine certamine, poſsint Henricū aut regno vitáue ſpoliare, paulatim conſiliarios veteres ſenatu excludunt, honore deijciūt, autoritate priuant, ac nouos ſuæ factionis homines in locum illorum ſubſtituunt: idem de magiſtratibus toto regno decernunt, conſtituunt, peragunt. Atqui interea Henricus Somerſeti, qui patri Edmundo in principatū ſucceſſerat, & Humfredus Buchyngamiæ duces, ac complures alij principes qui cum Henrico rege ſentiebant, ſtabant, eiusq; vicem dolebant, cùm non ignorarent, quorſum illa ducis Eboracenſis inſidioſa humanitas tenderet, primo quoque tempore prouidendum iudicant: itaque ſecretò ad Margaritā reginam adeūt, cum ea conſilia communicant, exponuntq; Eboracenſem fraude regem petere, vt ſcilicet eum per artificia inopinantem facilius opprimat, & propterea velit rebus maturè proſpicere, quod nauiter faceret, ſi virum ab inſidiatoribus ſegregaret. His monitis regina valde permota, quæ ſibi ac viro æquè timebat, paucis poſt diebus nacta occaſione, [illegible] per anni tempus hortatur virum, vt ſpecie

quæren-

quærendi ſeceſſus magis ſalubris, Conuentriam ſe conferat, ibique rebus ſuis prouideat. Rex igitur videns ſe in periculo verſari, nulla facta mora, eò concedit, actoque ſuorum amicorum conuentu, Ricardum Eboracenſem ducē de regni gubernatione, & Sariſberienſem comitem à magiſtratu deturbat, atque per literas ambos ad ſe vocat. At illi ea noua iniuria offenſi, poſtquam inter per aliquot dies tractarunt, quatenus & quomodo ſibi agendum foret, ad vltimum ita indignati ſine tumultu, Ricardus Eboracum, Sariſberienſis in ſuum principatum, & Varuicenſis Caletum proficiſcitur. Quid verò inter ſe ſtatuerint, quoue conſilio abiuerint, certū non habeo quod tradā, niſi fuerit, quòd rebus ad bellum gerendum imparatiſsimi eſſent.

Recrudeſcentes ſic ſeditiones animū in primis Londinenſi plebi dederunt tumultuandi, quæ ex leui turba concitata, in externos præſertim negociatores, more ſuo, inſurrexit, multoſque illorum vulneribus affectos, prius fortunis ōnibus ſpoliauit, quàm à ſenatu coërceri potuiſſet. At rumor eiuſmodi turbatarum rerum ad Francos delatus, maioris detrimenti cauſa fuit: Franci enim qui id tēporis Normaniæ littora claſſe tuebantur, audientes omnia apud Anglos ſeditionib. turbari, & ſpe prædandi adducti, cum aliquot nauibus orā Cantianam ſubitò petunt, ac de nauibus deſcendunt in terram, incenſiſq; paſsim vicis, magna prædam

prædam faciunt. Inuitauit & hæc ciuilis diſcordia Iacobum Scotiæ regem ad bellum aduerſus ipſos Anglos gerendum. Is à principio inimicitias ſuſcepit cum Gulielmo Douglaſſatium cōmite viro nobili, & multæ cognationis, quòd ſibi perſuaſum haberet, eum affectare regnum. Atque eò creuit ſuſpicio, vt rex poſtremò comitem in colloquium euocatū, & forſitan ex innocentiæ fiducia, liberè obiectis reſpondentem, in veſtigio interficiendum curauerit. Qua iniuria Archibaldus Morauiæ comes, & Hugo comitis fratres permoti, regem armis perſequendum ſibi ſtatuunt, bellumque ei palàm faciunt, quod diu Iacobum habuit, multisq; incommodis affecit, ſed ad extremum ſuperatis aduerſarijs, regnum pacatum reddidit: quo facto, cùm audiret Anglos inter ſe regno decertare, ſtatim eorum fines populatum contendit, & quia nuſquam armatorum manus vlla apparebat, Roxburgum obſidet, tormentisq; admotis, oppugnare aggreditur. dū ita in id negocij incumbit, ecce tibi, ſubitò vnū ex tormentis æneis rumpitur, cuius fruſtis ille percuſſus ilicò occidit. Scoti tamen ob mortem regis, facultatem reliqui negotij gerendi haudquaquam dimittunt, ſed valde vrgentes paulò pòſt Roxburgo potiuntur. Reliquit Iacobus filios ex Maria vxore tris, Iacobum, Alexandrum Albaniæ ducem, & Ioannem. Iacobus tertius ætate puer rex creatur, cui præceptor datur Iacobus Chennethus

nethus diui Andreæ archiepiſcopus, qui diu fuit etiam regni gubernator, quòd vir eſſet probus, atque homo rebus omnibus lòngè ornatiſsimus.

Interea Henricus certior factus, ducem Eboracenſem nihil hoſtile aduerſus ſe domi moliri, Londinum reuertitur,& conuocato concilio, exponit Gallos cognoſcentes regnum ciuilibus diſcordijs fluctuare, nuper auſos fuiſſe oram Can... vexare latrocinijs, & Scotos ex altera parte eadẽ re inuitatos Roxburgũ cepiſſe, ac veriſimile eſſe, neutros quieturos, niſi intelligant inter principes concordiam conueniſſe, & vt id tandem aliquando fiat, ſe velle dare operam, vt Eboracenſem reconciliet, omniumque voluntates recuperet, quò ne libertas regni in diſcrimen per ciuilia odia adducatur. Probato ab omnibus eius conſilio, quãprimum viros ætate graues ad Eboracenſem atque alios illius factionis principes legat, qui eos ad ſe venire iubeant. Venit dux Eboracenſis,& Sariſberienſis comes, cũ reliquis ſocijs Londinũ, magno armatorum numero ſtipati, ne temerè in inſidias quas in primis curabant cauendas, inciderent. Varuicenſis quoque comes Caleto profectus adfuit. Hîc poſtquam de antiquis iniurijs, multa vtrinque facta ſunt verba, & de peccatis tam recentibus quàm iã ferè obliteratis, multæ ſimul querimoniæ in medium miſſæ, tandem metus externi belli tantũ ponderis habuit, tantũ omnium animi à nefario bello abfuerũt, vt depoſitis ...

tis odijs & offenſionibus, principes ſalutis patriæ ſtudioſi, dato à ſingulis iureiurando, in priſtinam concordiam reducti ſint. Quæ ſanè res tantum ōnibus lætitiæ attulit, vt paſsim principes plebeique inuicem ſibi congratulantes ſummo gaudio exultarent. Quocirca gratias Deo agendi cauſa, toto regno & in primis Londini ſupplicationes publicæ multa cum veneratione decretæ, quibus ipſe rex & regina cum magna nobilium cohorte interfuerunt. Fuit hic annus humanæ ſalutis MCCCCLVIII, & cùm regnare Henricus cœpit, XXXVI.

Sed perfidioſi ſeditioſiq; homines, concordiæ ſimiliter atq; ſacramenti memoriam facilè depoſuerunt, quod ita vſu venit, vt ij nec priuatos focos, nec publicas leges, nec fœderis iura chara habeant, quos diſcordiæ, quos cædes ciuium, quos bellum delectat. Non enim multis poſt diebus quàm ita principes cum ſuo rege in gratiam redierant, ſubita turba, caſu ne, an aſtu, non ſatis conſtat, facta eſt: ſiquidem aliquot ex regia familia venerunt ad manus cũ comite Varuicenſi, ad Vueſt monaſterium, vbi poſt longam dimicationem, comes auxilio eorum, qui ſeſe conflictus ſedandi cauſa, pugnantibus oppoſuerant, adiutus, ægrè ſe ad flumen recepit, atque inde ſcapha vectus, ex periculo euaſit. Ad hunc motum, tantum repentè exarſit bellum, vt cuncti generatim mortales in diſcrimen armorum adducti ſint. Comes poſt accep

tam

tam iniuriam, ſe Eboracum ad ducem, ac patrem comitem Sarisberienſem contulit, illiſq; expoſuit, qua affectus fuiſſet contumelia à regijs ſatellitibus. Hæc cùm queſtus eſſet, veritus ne non per abſentiam præfectura deturbaretur. Caletum traiecit, ibi expectaturus dié ex die, dum de ſumma rerum dux deliberaret. Dux & comes ea offenſione accenſi, minaciter vociferabantur inter ſe, id nihil aliud eſſe, niſi fraudem, niſi fœminæ (de Margarita regina intelligebant) rabiem, cui pro libidine omnia ſibi licere ducenti nihil prius eſſet, quã per muliebres artes, omnem regni nobilitatem cruciare, diuexare, perdere. Sed poſtquam verba fecerunt, ad rem veniunt: ſtatuunt enim inter ſe, vt comes magno inſtructo exercitu, Londinum proficiſcatur, atq; cum rege de iniuria expoſtulet violatæ concordiæ, & ſi præſtare cognouerit, non omittat occaſionem vlciſcendi ſuum decus, aduerſus reginam eiuſq; conſiliarios malè Rempublicam gubernantes: atque ita capto conſilio, Sarisberienſis iter facere incipit. Interea regina in primis quæ Somerſetenſis & Buchyngamiæ ducum conſilio fulta, ducta atque adiuta, virili diligentia, vigilantia, celeritate plena erat, pro certo habebat comitem Varuicenſem de induſtria proximam illam turbam commouiſſe, vt eam nactus occaſionem, deſtinatum facinus omnibus modis ederet, quo tandem aliquando Eboracenſis rerum potiretur. Quare non imprudentiſsima mulier,

exiſtimans nihil eſſe, quod vnquam amplius cũ aduerſarijs de concordia agitaretur, vbi cognouit comitem Sarisberienſem in armis eſſe, concilium conuocat, rebusq; male ſanis remedium quærit. Plerique cenſebant expectandum comitis aduentum, quò cognoſceretur, vtrum bellum vel pacẽ afferret. Alij argumentum ſumebant ex ſeditione nuper concitata, non poſſe rem ſine dimicatione tranſigi, & idcirco de obuiam itione, celeriter ſtatuendum. Hæc vicit ſententia, atque confeſtim Iacobus Tuchettus Audley regulus cum exercitu mittitur, qui Sarisberienſi comiti in itinere occurrat, cum eoq; (ſi ita res poſcat) manus conſerat. Iacobus magnis itineribus profectus, in Lichefeldenſem agrum peruenit, quò iam conuenerant hoſtes, & quamproximè potuit, eorum caſtris caſtra propinqua poſuit. Poſtero die Sarisberienſis oblatam pugnandi facultatem non dimittit, ſed prima luce prælium incipit. Eſt acerrimè pluribus horis pugnatum, vicit ad vltimum Sarisberienſis, magna cùm hoſtium tum ſuorũ facta ſtrage. In eo fuit numero Iacobus Tuchettus, ita vt præter paucos nobiles captos, omnis regius exercitus propè deletus ſit.

Poſt hoc prælium, Ricardus dux Eboracenſis animaduertens conſilia ſua iam patefacta, illuſtrata, ſatis nota eſſe facta regi & reginæ, qui omnibus locis conabantur futurum malum procul arcere, etiam tum exiſtimauit non eſſe amplius

apud eos diſsimulationi locum, ac idcirco tam regni adipiſcendi, quàm vitæ tuendæ cauſa, ſibi fortiter in id negotium incumbendum ſtatuit: itaque vnà cum Ricardo Sarisberienſi omnium conſiliorum ac fortunæ ſocio, nouum exercitum conflat, atque ſimul ambo breui ingenti militum multitudine in vnum contracta, in Eboracenſi agro caſtra ponunt, ibique vel hoſtes operiri, vel inde venientibus obuiam ire conſtituunt. Quæ vbi tumultu maiore etiam quàm res [illegible] antur Londinum, rex quamprimum vndecunq; exercitum coëgit, magnaque, vt in rebus trepidis fit, vſus celeritate, prius in agrum Eboracenſem peruenit, caſtraque non lōgè ab hoſtibus poſuit, quàm illi certò propè ſcirent eum eſſe venturum. Sed bellum haud memorabile fuit: nanque coniurati diuerſi ſubitò abierunt, cuius rei cauſam ſubijciam. Venit ex Caleto ad id bellum Ricardus comes Varuicenſis, cū magna militū manu, ſeque cum duce & patre coniunxit. Dux ita auctus copijs, ſtatuit poſtridie illius diei cum hoſte prælium committere, ſed interim Andreas Trolopius, vir ſummæ belli ſcientiæ & fidei, qui diu ſub Henrico rege Caleti ſtipendium fecerat, vbi animaduerit contra ipſum regem eſſe veniendum, cuius crediderat Varuicenſem conſeruatorem, non deſertorem fore, haud mora vlla facta, cum ſuis militibus noctu ad Henricū tranſiuit, à quo vti fidelis veteranus belli dux perbenignè acc

tus eſt. Quod ſimulatque Eboracenſis cognouit,
animi pendêre mirandum in modū cœpit, quip-
pe cui dubitanti quid ſe facere conduceret, per-
magnum pondus afferebat, quòd certò ſciret re-
gem multitudine militum præſtare, & doleret An
dream optimum ducem ſibi aduerſarium factū
eſſe, cuius virtus quantum antea fiduciæ, tantum
poſtea formidinis afferebat: ita cùm nullum con-
ſilij ſui exitum reperiret, quia nihil deliberari pote
[illegible] non videretur incurrere in aliquam
difficultatem, demum etſi à bello diſcedere detri-
mentoſum eſſe iudicabat, tamen conſtituit in præ
ſentia, vt tempus ferebat, cedere: itaque ipſe tranſ-
greſſus Oceanum, in Hyberniam ſe compegit,
omnibus ferè neceſſarijs eius conſilij expertibus:
comites verò Sariſberienſis & Varuicenſis cum
Edouardo ejus filio comite Merchiæ, Caletum
ſe receperunt: reliquus exercitus partim captus,
partim diſsipatus eſt. Rex poſt fugam hoſtium in
Vualliam magnis itineribus contendit, vt ducem
Eboracenſem, quem per eam regionem ad littus
properare acceperat, in itinere comprehenderet,
præmiſitque aliquot equites, qui littus omne an-
te caperent. Verùm Eboracenſis magno pretio
naui conducta, antea iam traiecerat, quàm equi-
tes appropinquarent. De qua re rex in itinere cer
tior factus, ad Ludlolliū conſtitit: hîc dum mora
tur, habito ſuorum principum conſilio, aduerſa-
rios omnes patriæ hoſtes denuntiat, illorū bona

publicat,

publicat, publicataque veneunt, ac vxores cum liberis cuſtodiri iubet, præmia bene meritis diſtribuit, rebelles captiuos aut ſupplicio afficit, vel mulctat, ſiue exilio damnat, de controuerſijs veteribus cognoſcit, finitimos qui eũ maximè ſaluũ ſe velle oſtendebant, ac illuc concurrebant, in fidẽ recipit, optimates viros probos ſibi amiciſsimos prouincijs Eboracenſi & Dunelmenſi tuendis defendendiſque præficit, ac poſtremò Henricum Somerſeti ducem Caleti præfectum facit. Sed verum eſt vetus verbum, Vt matura ſatio ſæpe decipit, ita ſera ſemper mala eſt. In hoc nempe negotio gerendo, mora ſola nocuit regi, qui ſi à principio eum locum à manibus aduerſariorũ eripuiſſet, proculdubio nullo eos ferè negotio deleuiſſet. His actis, rex Londinum reuertit, magnoque opere fretus fauore militum, qui eius ſtipendio conducti in præſidio Caleti erant, nulla interpoſita mora, Somerſetenſem ad ſuam præfecturam in continentem miſit. Dux Caletũ proficiſcitur, expoſitoque regio mandato, ſibi oppidum tradi iubet, quod Varuici comes ſe facturum negat, atque clauſis portis, eum procul eijcit. Ille perterritus, quòd omne præſidium conſentire intellexit, Guinas quod eſt proximum ditionis regiæ oppidum, profectus eſt, & illud à præfecto qui dicto audiens fuit, recepit. tum maiori ſtudio animoq; ad vlciſcendum iniuriam incumbens, cœpit quotidie tumultuoſa prælia cum comitis militib. fa-

te. At Varuicenſis dum ſui ita leuibus dimicationibus cum Somerſetenſi tempus terunt, cõtracta magna nauium copia, mittit bonam armatorũ partem quos ſecum habebat, in Cantium ad Sanduicum portum, qui locum ſpolient, prohibeantque acceſſu aduerſarios. Illi ſubitò in portum delati, naues aliquot inſtructas & ad traijciendum paratas, quæ Somerſetenſi auxilio mittebantur, de improuiſo adoriuntur, ac non multo labore capiunt, ducuntque cum bene magna præda Caletum. Tum Varuicenſis videns nullum ab hoſtibus periculum impendêre, in Hyberniã ad ducẽ Eboracenſem tranſuolat, ac de rebus agendis cũ eo communicat, agitat, deliberat: quo facto, confeſtim Caletum reuertitur, renuntiatque patri & Edouardo Merchiæ comiti, ducis ſententiã eſſe, vt primo quoque tempore cum inſtructo exercitu in Angliam tranſeant, nullaque gerendæ rei facultate omiſſa, regem Henricum armis vſque eò diuexent, dum ipſe cum magno militum numero ſubſidio aduenerit. Illi hoc comprobato conſilio, in Angliam protinus delati, Londinum proficiſcuntur: nam vrbs nullis firma cuſtodijs, nullis belli apparatibus locuples, venientibus patêret, neceſſe fuit. Hîc de ſordida plebe homines & quoſcunque ad ſe concurrentes armant, cæteraque bello neceſſaria parant, atque inde cũ collectitio exercitu, Northantonum contendunt, quò rex paullò antè venerat. Quibus rebus cognitis, regina

na Somerſeti atque Buchynganiæ ducum opi-
bus & cõſilio adiuta, quæ his rebus magis quàm
rex intenta erat, in qua vna ille acquieſcebat, mag-
no animo exercitum cogit, vocatiſque vndique
ad ſe principibus ſuæ factionis, qui ſinguli cum
electo armatorum robore conuenerant, breui in-
gentes copias conficit. Rex poſtquam ſtudio atq;
opera ducum & reginæ cognouit ſe non contem-
nendum habere exercitum, ſtatuit cum aduerſa-
rijs confligere, atque extra oppidum in proximis
pratis ſecundum Nynam flumen caſtra poſuit, &
vbi hoſtes adeſſe intellexit, venientibus obuiam
factus, ſignum pugnæ dedit. Non retardarunt ho-
ſtes certamen: multo mane cœptum eſt pugnari,
& iam meridies aduentabat, cùm rex vincitur:
paulò minus decem millia hominum cecidêre, &
in ijs Humfredus Buchyngamiæ dux, Ioannes
Talbotus comes Salopiæ iuuenis præſtantiſsi-
mus, maiorumque ſuorum ſimilimus, Thomas
Egromondiæ regulus, compluresque alij. Capti-
uorum autem numerus multò maximus fuit,
quòd equitibus bene multis placuit, dimiſsis e-
quis, more ſuo, pedeſtrem facere pugnam, & ante
omnes in aduerſariorum poteſtatem Henricus
rex cecidit, homo ad miſeriam humanam, calami-
tatem, & ærumnam natus. Reliqui principes qui
tantæ ſtragi ſuperfuerunt, cum regina, & Edouar-
do principe, in agrum Eboracenſem, & inde in
Dunelmenſem fuga ſe contulerunt, vt eo loci a-

exercitum reficerent, aut ſi nulla in præſens ſpes renouandi belli eſſet, in Scotiam pergerent, ibi expectaturi, dum melior bene gerendæ rei facultas daretur. Victores comites Henricum captiuum Londinum ducunt, conuocatoque principum concilio, illum omni regia poteſtate deijciendum ſummè curabant, cùm dux Eboracenſis certior factus de adepta victoria, ex Hybernia ſtatim adfuit, ingreſſuſque curiam, primò locum occupauit, qui regi in ſenatu datus eſt, deinde coram omnibus ſe regem dixit, docens id iure ſe feciſſe. Sed ad extremum habita eſt reuerentia maieſtatis: nã ſenatuſconſulto decretum eſt, vt poſt mortem Henrici, hæreditas regni familiæ Eboracenſi veniret, ac interim Ricardus dux Eboracenſis regni rector eſſet. Sic erat placitum Deo, vti Henricus vir ſanctus per tot calamitates, quibus continenter afficiebatur, regno terreno priuaretur, mox cœleſte habiturus: nam non poteſt vnquam vir bonus, quamuis mille affectus ſupplicijs, non eſſe beatus. Cæterum illud infortuniũ apud vulgus prodigio creditur eſſe demonſtratum, quando quidem ferunt, cùm ipſe Henricus paulò antè in ſenatu ornatus regio habitu conſideret, ſubitò coronam è capite in terram cecidiſſe. Fuit is annus, quo hæc acta ſunt, ſalutis humanæ MCCCC-LX, & cùm regnare cœpit Henricus, XXXVIII.

Sub hæc, Eboracenſis certo ſciens, reginam nõ contentam fore decreto concilij, in agrum Eboracenſem

cenſem properè contendit, vt eam perſeqtratur, caſtraq; locat ad pagum in occidentem verſus longè ab Eboraco XV. circiter M. paſſ. ſitum arceque communitum, quem VVakefild vocant, atq; hic de inuadendo hoſte, cum ſuis conſultat. Erát qui ſentirent non eſſe prius confligendum, quàm Edouardus eius filius cū nouis copijs adeſſet. Sed dux ſua belli ſcientia ac militum ſuorum viribus fretus acie inſtructa, contra hoſtes ex caſtris exijt. At regina quæ virum armis repetere [redacted] & ob id iam magnum exercitum fecerat, vbi cognouit hoſtes appropinquare, confeſtim obuiam facta, eos prælio aggreditur. A principio miro vtrinq; impetu pugnatur; donec bona parte eorū qui prælium inierant, interfecta, paucitas militum Eboracenſis à multitudine circumuenta ſit. Tum regina ſuos cohortans, momento horæ reliquos hoſtes ſuperat. Cecidit in pugna Ricardus dux Eboracenſis illius factionis caput, cū Edmundo filio comite Rotlandię, item Thoma Neuyllo, Dauid Hallo, Ioanne Parre, Gualtero Lymbrico, Ioãne Gedclyng, Euſtachio VVenuorthe, Guidone Haryngtono, viris equeſtris ordinis, ac centurionibus ſtrenuis Iacobo Fiziames, Rodulpho Haſtyngio, Ioanne Bammo, & Rolando Digby. Captus verò inter alios eſt Ricardus comes Sariſberienſis, alterum eius conſpirationis caput, qui aliquanto pòſt, cum nonnullis alijs, capite mulctatur, quorum capita lanceis fixa Eboracum depo-

tata ſunt, vt ſpectaculo eſſent populo, reliquiſque aduerſarijs terrori. Exin regina cum expedito exercitu Londinum ad liberandum virum approperat, eratque ad Fanum Albani, cùm obuiam habuit comitem Varuicenſem, qui ſecum Henricū captiuum ducens, ibat ſubſidio Eboracenſi. Hîc mulier haud minori animo, quàm in agro Eboracenſi fecerat, hoſtem adorta profligauit, atque virum recepit. Margarita regia cōiunx multò hercle felicius ſuis, quàm mariti auſpicijs belligerabat. Varuicenſis qui vnus omnium erat in quo cuncta belli moles nitebatur, poſt acceptam ad Fanum Albani plagam, certior factus Edouardū Merchiæ comitem, poſt illud Eboracenſe prælīū, quo dux eius pater interierat, in Vvalliam ſe contuliſſe, ibiq; profligato Gaſpare comite Penbruchi, qui Henrici partes ſequebatur, & ei ſe venienti oppoſuerat, nouum parare exercitum, ad eum iter contulit, quem in itinere cùm benè magna armatorum manu venientem, ad fines agri Oxonienſis offendit. Hîc ambo de ſumma rei diſputantes ſtatuunt Londinum petendum, quod pro ſe ſtare compertum haberent. Atque ita capto conſilio, Edouardus à ſuis rex declaratur, abrogata ōni prorſus regia poteſtate Henrico, quòd non ſtetiſſet pacto, neque paruiſſet ſenatuſconſulti decreto, perinde ille iam quaſi viciſſet. At Henricus interea qui Londinenſes ſuſpectos habebat, ac eò nequaquam accedendum ducebat, quòd aduerſa-

riorum

riorum reliquias ex altera parte ſupra caput eſſe proſpiceret, ex Fano Albani Eboracum pergit, atque ibi copias auget, qui iam ad finem laborum, ac periculorum extinctis aduerſæ factionis capitibus, peruentum eſſe putabat, adeo vt vno denique prælio, quod reliquum erat, ſe deleturũ ſperaret.

Sed ſecus atque Henricus rebatur, euenit, quandò pro duobus capitibus, vnum longè valentiſsimum extitit, quod deprimi nõ potuit. Erat enim Edouardus in deſiderio Londinenſium, in gratia cum plebe, in ore, in ſermone omnium, habebat cùm humilium tum ampliſsimorum hominum ſtudia, à cunctis propter liberalitatem, clementiã, integritatem, fortitudinem, generatim in cęlũ laudibus ferebatur. Quapropter miro omnium ætatum & ordinum ſtudio mortalium cõcurſus ad eum fiebant, vt alij ſua ad bellandum nomina darent, alij ex parte ciuitatum, operam & opes pollicitarentur, ac in eius verba iurarent. Quibus rebus Edouardus in ſpem victoriæ adductus, quãmaximas poterat copias parabat, vt commiſſo cum hoſtibus prælio, vnus denique dies omnes labores ac victorias confirmaret: itaque his munitus copijs, Eboracum contendit, accedit propè ad millia paſſ. XI. ac ibi ad viculum nomine Touton conſidet. Henricus vbi cognouit hoſtes adeſſe, non ſtatim de caſtris exiit, quòd dies Palmarũ, quem vocant, Dominicus ſacer inſtaret, quo potius orandum, quàm pugnandum ſibi ſtatuerat, vt ip-

ſtridie eius diei felicius prælio ſeruiret: ſed miles more ſuo nequicquam patiens moræ, effecit, vt eo ipſo die prima luce, poſtquā multis verbis hortatus eſt, vt pro ſe quiſq; fortiter pugnaret, ſignū præliandi dederit. Aduerſarij nihilo ſecius idem fecerunt: à ſagittarijs pugna incipitur, ſed breui cōſumptis ſagittis, res cominus geritur tanta cæde, vt cadauera ſola pugnantibus impedimento eſſent. Ita amplius horas decem erat dimicatū, dubia adhuc victoria, cùm rex Henricus vidit hoſtium copias augeri, & ſuos paulatim pedem referre, quos rurſus hortatus cùm acrius inſtare coëgiſſet, ipſe cum paucis equitibus paulùm ex eo loco progreſſus euentū pugnæ expectabat, cùm ecce, ſubitò ſui in fugam vertuntur: quo viſo, in pedes ſe quoque dedit. Deſiderata ſunt ex vtraq; parte circiter viginti millia hominum. In ijs fuit Henricus tertius comes Northumbriæ, & Andreas Trolopius, compluresque alij principes. Numerus verò captiuorum aut conuulneratorum, quorum partim curati, alij mortui ſunt, omnino fuit millia decem. Ea pugna mirabilem in modum debilitauit Reipublicæ Anglicæ vires, quandò ij qui cæſi ſunt, & numero & robore ad quæuis externa bella gerenda ſatis fuiſſent. Edouardus vt bene victoria vteretur, poſtquam ſuos parum à tanto labore refecit, aliquot equites leuis armaturæ miſit, qui in fuga Henricum aut reginam comprehenderent. Sed illi tota ea nocte continenter

ierunt,

ierunt, ita vt nullam partem noctis aut diei inſe-quentis itinere intermiſſo, in fines Scotorum die ſecundo incolumes peruenerint, qui ſtatim miſe-re ad Iacobum regem, vt pro veteri neceſsitudi-ne, regno reciperentur, atque eius opibus in tanta calamitate tegerentur. Erant in procuratione regni, propter regis ætatem, complures prin-cipes, & in primis Iacobus Chennethus diui Andreæ archiepiſcopus, vti ſuprà oſtendimus: ho rum conſilio monitus puer Iacobus, poſtquam audiuit, qui miſsi fuerant, tantum abfuit vt Hen-rici preces vel fortunam deſpexerit, vt etiam con feſtim illi obuiam factus ſit, atque in regiam duxe rit, quem poſtea plurimum conſolatus, vt parato æquoque animo ferret, quod proximus belli euē tus tuliſſet, multò humaniſsimè accepit, toto tem pore, quo in Scotia fuit. Hac humanitate deuin-ctus Henricus, vt regem cuius auxilio in præſen-tia maximoperè nitebatur & confidebat, quopiā beneficio ſibi obligaret, ſiue vt aduerſariorum opes minueret, Beruicum oppidum ei tradidit, in pertuum habendum: fama tamen tenet Henricū ea miſeria coopertum non ſpontè id feciſſe, ſed inuitum, quò ſibi in terra Scotia eſſe tutum lice-ret. Verùm quoquo modo res tranſacta ſit, ſatis conſtat Iacobum recepto oppido, promiſiſſe ſe Henrico ſuum officium pro ſua parte præſtatu-rum, id quod haud ſegniter poſtea fecit. His actis, Margarita cum Edouardo filio in Gallias ad Re-

natu-

natum patrem Andegauenſium ducem ſe contulit, exercitum illic ope patris paratura. Henricus autem in Scotia cum aliquot principibus ſuæ factionis, qui eum ſecuti erant, morari ſtatuit, dum per amicos adiutus rurſum arma caperet, vt breui fore ſperabat, & ſibi ac rebus ſuis conſulere liceret. Hæc de Henrici ſexti regis varia fortuna hactenus, qui regnauit annos XXXVIII. Veruntamen cùm ille poſt decimum annum, quàm pulſus fuerat, regnum denuò recuperaſſet, commodùm in proximo libro reliqua de eius pariter vita atque morte perſequemur.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

EDouardus poſt Henricum profligatum, partim tanta victoria, partim communi principum populorumq́; ad ſe defectione elatus, triumphãtis imperatoris ritu Lõdinum reuertitur, conuocatoque more maiorum, concilio ad Vveſtmonaſterium ad III. calend. Iulij, rex creatur, qui poſt primum Gulielmum Normanum regẽ, quartus Edouardus nuncupatus eſt. Fuit is annus ſalutis humanę MCCCCLXI. Eo ipſo anno iterum Edouardus conſiliũ habuit, in quo primùm regni ſtatus quaſi de integro collocatur, quod valde fuit è Republica propter ciuile bellũ diu neglecta, dein ex eius ſententia omnia, Henrico rege, conſtituta in concilijs olim habitis, reſcinduntur, antiquantur, tolluntur: poſtremò duo eius fratres natu minores Georgius Clarentiæ, & Ricardus Gloceſtriæ duces, item Ioannes Ricardi Varuici comitis frater Montacuti marchio, & Henricus Burſcherius frater Thomæ Cantuarienſis archiepiſcopi Eſſexiæ, ac Gulielmus Facombrigius Cantij comites fa-

cti ſunt. Huic Henrico Burſcherio viro longè nobiliſsimo, optimò, rerumq́ue geſtarum ornamentis clariſsimo, Ricardus dux Eboracenſis nuptũ dederat Eliſabeth ſororem ſuam, vt eum in primis certum belli ac fortunæ ſocium omni tempore haberet. Poſthac illud idem fecit, vt Edouardus rex ipſius Ricardi filius eundem Eſſexiæ comitẽ crearit, quo & pater & filij iuxtà ſui adiutores eſſent. Suſceperat enim Henricus ex Eliſabeth vxore filios mares quatuor, Gulielmum, Thomam, Ioannem, & Henricum, atque vnicam filiolã nomine Iſabellam, quæ pauculos vixerat dies, in quibus in agendo induſtria, in negotijs labor, in periculis fortitudo, & in prouidendo ſummum fuit conſilium, ſed cùm primis in Gulielmo maximo natu eiuſmodi extitêre virtutes. Is in matrimonium duxit Annam ſummo loco natam & probatiſsimam puellam, Iacobi Lucemburgenſis diui Pauli comitis filiam, ex qua creauit filios Henricum, qui nunc comes eſt Eſſexiæ, de quo libro XXVI. plura dicemus, ac Ceciliam atque Iſabellã hæc ante ætatem nubilem morbo perijt, illa Gualtero Ferryſo nupta eſt. Sed ad ſuum redeat oratio exorſum.

Dum ita omnia Edouardo bellè cadebant, Hẽricus Somerſeti dux iam rebus Henrici regis diffidens, ad eum deficit, à quo perbenignè accipitur ſed ducem protinus facti pœnituit: namq́ue interea Henricus rex comparato apud Scotos non modico

dico exercitu, ex improuiſo in Dunelmenſem agrum aduolauit. Quo audito, Somerſetenſis clã ad eum ſe contulit, multiq́; regis amici eum ſunt ſecuti, ſed multò maximus hominum numerus ſpe prædæ vndique celeriter cõuenit, adeo vt Hẽricus exiſtimaretur armis non longè impar hoſti. Cuius rei famam augebat, quòd quàquauerſum ille pergebat, oppida, agros vaſtaret, incẽderet, prædaſq́; ageret: peruenit ita populando ad pagum, quem Exhamum vocant, vbi loci Ioannẽ Marchionem Montacuti obuiam factum inuaſit, cõmiſſoq́; acri prælio, vt crebrò antè acciderat, profligatur, amiſſa maiore exercitus parte: ipſe cum paucis continuato curſu in Scotiam ſe recepit, alij aliò dilapſi ſalutem fuga quæſiuerunt. Capti ſunt Henricus dux Somerſeti, Robertus comes Hungerfordi, & Thomas Roſſus. Somerſetenſis ilicò mutati conſilij pœnas capite luit, illi verò Nouum caſtrum ducti, morte quoque non multò pòſt affecti ſunt, quò alij ſperare deſinerẽt, cùm ſuis principibus ægrotis non amplius animas eſſe viderẽt. At rex Edouardus etſi ea noua victoria res demũ ſuas ſatis confirmatas eſſe pro tempore arbitrabatur, tamen magnopere curabat, vt ne Margarita Henrici vxor ad ſolicitandos hominum animos, in Angliam rediret: quocircà toto littore præſidia diſponebat, maritimos aditus claudendi cauſa, ſcribebatq́; ad ſingulos meridionalis oræ populos, ne mulierem venientem reciperent, neve vll-

re iuuarent, qui ſi recepiſſent, aut iuuiſſent, ſe eodem loco illos, quo aduerſarios habiturum: ad eam item partem quæ ad Scoticum agrum pertinet, cuſtodias habebat, ne quiſpiam ad Henricũ ex regno adiret. Sed quicquid periculi ab Henrico imminebat, ſtatim ſublatum eſt, quippe ille ſiue metu depoſito, ſiue mentis errore atque adeò affectus haud in occulto diu fuit, qui in Angliam perſona per veſtitum diſsimulata, redire auſus, vix pedem intulerat, cùm à locorum cuſtodijs excipitur, Londinumq; ad Edouardum ductus, in cuſtodiam traditur. Tum capto Henrico, regni ſtatus pacatior fuit, cùm homines eius factionis minus deinceps rebus nouis ſtudendum ſibi omnino iudicarent. Quare Edouardus ab hoſtili metu penè vacuus, conuocato ad Vueſtmonaſteriũ totius populi concilio, rebus domeſticis bellè conſtituendis totum ferè quadriennium proximumq; liberius impertiuit, qui, vt eſt in veteri verbo, Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere, primum omnium de ſententia, & autoritate concilij, ſuis militibus benè meritis agros illorum, qui Henrici partes ſequebantur, diſtribuit, dein generatim populum ad ſui beneuolentiam omni genere liberalitatis incendit, ampliſſimaq; munera principibus ſuis largitur, atque vt ab vniuerſis gratiam iuxtà ineat, ſeſe cum plebeis cum nobilibus hominibus, vltrà quàm par eſſet, familiarem præbet, quod vitæ inſtitutum poſtea

non

non mutauit:item leges partim corriguntur, partim nouæ eduntur, moneta tam aurea quàm argentea quæ hodie in vſu eſt, diuiditur, quos numos aureos alios regales, alios nobiles, argenteos verò groſſos appellant: poſtremo edicto toto regno peruulgato, omnibus aduerſarijs qui depoſitis armis, ſeſe in eius fidem permitterent, iniuria condonatur, vt qui non permiſiſſent, ob id illi meritò pœnas ſubirent. Hæc officia quantũ in eius rem fuerint, qualíve ob ea ipſa populus erga eum animo extiterit, facilè illud planũ faciebat, quòd ſolo populi fauore fultus vinci poſt hac minimè poſſe videretur.

Atqui Edouardus non contentus ſuorũ beneuolentia, nouas externorum quoque principum amicitias quærendas, & eas affinitate firmãdas ſtatuit, vt vel illi, quãdo opus eſſet, ſibi auxilio forẽt, vel ſaltem non nócerent. Itaque primum Margaritam ſororem Carolo Philippi Burgundionum ducis filio collocauit, deinde Ricardum Varuici comitem in Gallias legauit, qui puellam nomine Bonam Carlottæ reginæ Franciæ ſororẽ, ac Ludouici ducis Sabaudienſium filiam ſibi vxorem peteret. Dum comes in Galliam profectus, cum Ludouico rege apud quem erat Bona puella, quę reginæ ſorori ancillabatur, de noua affinitate agitat, Edouardus mutato repentè conſilio, Eliſabeth Ricardi Riuerij comitis filiã, quæ olim nupta fuerat Ioanni Graio equiti, qui ex ea binos libe

ros Thomam & Ricardum ſuſceperat, in matrimonium ducit, de eoq; matrimonio, ob mulieris humilitatem, non modò neceſſarios principes, verumetiam Ricardū patrem mulieris cælat. Qua de cauſa, vbi fama rei actæ per regnum peruaſit, cuncti protinus mortales mirari, principes verò fremere, paſsimque voces emittere, regem ex ſua dignitate non feciſſe, eaſque nuptias ei crimini dare, dedecori aſsignare, quòd cæco amore, nō ratione ductus eſſet. Sed inde vel initium profectum eſt ſimultatis poſtea ortæ inter Edouardum & Varuicenſem, vel occaſio latentis odij effundendi captata creditur: nanque Edouardus poſtquam per Varuicenſem, vt nemo homo ignorabat, regnum adeptus eſt, cœpit eius autoritatem quam ſummā fecerat, ſic ſuſpectam habere, vt eam minuendam duceret, quò pro ſuo iam iure cuncta domi ac foris ageret. Ita vſu venit, vt amici inter ſe perrarò paria paribus reſpondeant, imò ſæpiſsime ingentia beneficia ingenti culpa animi ingrati compenſent. Hæc Ricardum Varuicenſem nō fugiebant, qui etſi magnam ſibi gratiam relatum iri ſperabat, tamen pro tempore eatenus diſsimulādum putabat, quoad facultas daretur talis, qua per impotentiam regis liceret beneficia exprobrare. Nec abhorret à veritate Edouardum tentaſſe, vt aiunt, neſcio quid in domo comitis, quod ab honeſtate omnino abeſſet, cùm homo eſſet, qui facilè puellis oculos adijceret, easq; deperiret. Cæterum

terum quicquid fuerit, ſiue iniuria, ſiue æmulatio imperij, quamobrem amicitia violata ſit, poſteaquam comes per literas amicorum cognouit ipſum regem occultè habere vxorem, & irritum infectumq́ȝ euaſiſſe, quicquid ipſe in ea legatione de noua affinitate iungenda, apud Ludouicum regem egiſſet, tanta repentè animi indignatio eũ cepit, vt iam tum ipſum Edouardum vt hominẽ imperio minimè dignũ, omnibus modis regno pellendum iudicarit. Fama tamen etiam nunc in vulgus circunfertur, diſcordiæ cauſam extitiſſe, quòd comes dehortatus fuiſſet regem Margaritã ſororem Carolo Philippi ducis Burgundiæ filio collocare, quem ipſe peius quàm mortalem quẽpiam odiſſet, ac propterea quòd Edouardus noluiſſet eius audire conſilium, tantum ſimultatis inter eos ortum, perinde quaſi ea res tam parui momenti potuiſſet, aut debuiſſet comitem alienare à ſuo principe. Et hæc mera vulgi fabella. Sed ad propoſitum redeamus. Varuicenſis ita ſtomachatus, commotus, iratus, vt ne ſe atque conſilium ſuum præcipitaret, diſsimulanter tam diu tantas iniurias patiendas decreuit, quoad tempus ad perficiendum negotium idoneũ adeſſet, qui cùm paulò pòſt regias literas de reditu accepiſſet, quamoptimè potuit apud Ludouicum regem, excuſauit Edouardi mutationem conſilij, illud quodámodo aſsignans amori, in quo nullus vnquam ineſſet modus: atque ita in Angliam reuerſus, regem

more ſuo adiuuit, atque legationem ſine vllo, vt potuit, conceptæ iræ indicio renunciauit. Exin nõ interceſſerunt multi dies, cùm comes non ſine regis commeatu, in ſuum comitatum cùm animi tum valetudinis cauſa, ſicut prædicabat, ſe contulit. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCLXVII. & VI, cùm regnare cœpit Edouardus. Quo etiam anno Georgius Neuyllus comitis frater, in Gulielmi archiepiſcopi Eboracẽſis nuper demortui locum ſurrogatur, antiſtitum ordine quinquageſimus ſecundus: & Philippus Burgundionum dux moritur, cui ſucceſsit Carolus filius, vir & animi magnitudine, & belli ſcientia longè præſtantiſsimus.

Erat in ſuo comitatu Varuicenſis Ricardus, vt diximus, cùm ad ſe reuocauit Georgium archiepiſcopum Eboracenſem, & Ioannem Montacuti Marchionem fratres, cum ijs poſt vnum atque alterum diẽ, de varijs rebus locutus, & tandem querendi de rege appoſitam nactus occaſionem, ſuũ concilium communicat, hortaturque multis verbis, atque rationibus, vt vnà ſecum velint Henrici regis partes ſequi, iuuareq́ꝫ, quo in regnum reſtituatur, ſic aiens: Non me leuitas animi, à qua lõgè remotus ſum, fratres, ſed iudiciũ mouet, quod tandem mihi faciam licet de Henrico rege & Edouardo: ille porrò vir eſt ſanctiſsimus, ſuorum amiciſsimus, ac beneficij memor, qui filium habet Edouardum, ad laudem, ad gratiam, ad liberalitatẽ

natum

natum,à quo vnuſquiſque expectare plurima po terit,qui patrem in calamitate ſubleuandum curarit:hic contrà homo contumelioſus, ingratus, voluptati deditus,& iamiam omnis laboris fugiens,qui nouos homines potiusquàm veteris proſapiæ viros in honore habendos ſtatuit,quare futurum eſt,vt aut ille nobilitatem,vel eum nobilitas breui tempore perditum eat. Sed ante omnes nobis audendũ eſt,qui primi læſi ſumus. Is enim non ignoratis credo,poſt ademptum regnũ, primò ſecretò,deinde palàm honori domus noſtræ inuidere,de eoq́ quotidiè aliquid detrahere cœpit,perinde quaſi ille nos eo honore, non nos eũ dignitate auxerimus,ac ob id nuper ab eo in legatione Gallica,nullo numero habiti ſumus, quo exiſtimationis fama,quam ipſi apud omnes principes regni,partim virtute patris,partim noſtris laboribus collegimus,penitus minueretur, infirmaretur,pro nihilo putaretur. Duxit his rationibus facilè in ſentẽtiam ſuam archiepiſcopum,at Marchionem non item,quippe qui à principio moueri non potuit,vt quicquam in Edouardum tentãdum eſſe probaret,ſed ad vltimum cùm Varuicẽſis multorũ principum operam & opes polliceretur,tractus tandem in ſocietatem belli eſt. Poſt hæc,Varuicenſis vir ſagaciſsimi ingenij perſentiens Georgium ducem Clarentiæ, neſcio quam ob cauſam,non eſſe bono erga Edouardum fratrem animo,primùm apud eum,tentandi gratia,

de

de rege paululùm cõqueritur,deinde cùm dux idem apud eum faceret, patefaceretq́; nonnullas iniurias à fratre acceptas,tum maiora auſus, aperit conſilia ſua duci,rogatque, vt ea ſequi velit:ſed ne vllà lenitatis ſuſpicio oboriatur,docet quàm illa cauta,quàm expedita,quàm euigilata ſuis cogitationibus ſint,atque hortatur,vt ipſe etiam de tã to negotio,curam,& cogitationem ſuſcipiat, quò omnia prouiſa,perſpecta,certa quodammodo habeãtur,cui poſt multas pollicitationes filiam quã habebat,nubilem deſpondet. Dux ſuaſu rogatuq́; varuicenſis fatigatus,ex eius voluntate omnia ſe facturum recipit. Varuicenſis ita cum duce communicato conſilio,Caletum cuius loci adhuc prę fectus erat,& ibidem vxorem ac filias ſeruabat,redire ſtatuit:ſed vt initium tantæ ſeditionis,qua poſtea per plures annos Anglia agitata eſt,tandẽ aliquando fieret,iuſsit archiepiſcopum Eboracẽnſem & Marchionẽ fratres ſtatim poſt diſceſſum ſuum,aliquem tumultũ in agro Eboracenſi concitandũ curare,quo ita bellum ciuile dum ipſe longè gentium abeſſet,inchoaretur. His conſtitutis rebus,probatiſque conſilijs, cum duce Caletum proficiſcitur. Hîc poſtquam iureiurando dux promiſit fidem datam ſe perpetuò ſeruaturum, Iſabellam filiam comitis natu maiorem ſibi deſponſam in matrimonium ducit. Quo expedito negotio, maturius ambo de bello gerendo conſilia & rationes inter ſe conferre incipiebant, cùm non

ſecus

ſecus ac præceptum erat, ingens factus eſt tumultus in agro Eboracenſi, cuius initium ductum eſt ab impietate.

Erat Eboraci vetus ac opulentiſsimum xenodochium, id eſt, domus hoſpitalis, diuo Leonardo dedicata, vbi mēdici & inopes homines hoſpitio accipiebantur curabanturque ægroti. Huic domui tam ſanctæ tota ea prouincia pietatis cauſa, numerum quendam frumenti vt frugum omnium primitias, qui pauperibus vſui eſſet, quotannis contribuebat, quem quidem frumenti numerum agrorum cultores, perſuaſu quorundā Varuicenſis factionis principum, velut fama erat, dare primò recuſant, argumentantes id quod dabatur, non pauperibus, ſed diuitibus loci præfectis dari, deinde procuratores hoſpitalis debitum frumentum flagitantes armis inuadunt. Ex ea re conuentus occulti, coniurationeſque fiunt, ita vt infra paucos dies, ad quindecim millia hominum in vnum conuenerint, inſtructoque agmine Eboracum verſus approperarint. Vbi fama frequens tanti motus peruenit in vrbem, omnia metu repleuit, ciues animo excubantes mutuo pauore ſuſpenſi incertique manebant, vtrum obuiam furenti agreſtium turbæ irent extra muros, an intus ſe continentes eorum violentiam ex muris propulſarent. Sed Marchio eius regionis præfectus metum continuò ciuibus ademit, qui conſilium vitandi periculi peropportunum capiens,

factus

factus eſt venientibus obuiam ad ipſas vrbis portas, vbi poſt longum certamen, Robertum Huldernum ducem cepit, atque ilicò capite mulctauit, quo facto, ſuos multa iam de nocte à pugna reuocatos intra mœnia recipit. Plebs morte ducis nihil territa, ſed magis furore accenſa, Eboracum quod oppugnare non poterat ſine bellicis machinis, quas ſecum non habebat, præteriens Londinum verſus contendit, cupida turbandi omnia. Quòd autem marchio ducem plebis concitatæ à ſuis conſpirationis ſocijs ſupplicio affecit, illud idcirco feciſſe videtur, vt vel conſilium tegeret, vel quia iam tum deſtinaſſet animo, cũ Edouardo ſtare, cum quo, vti poſtea apparuit, gratiæ coniunctionem habebat. At rex cui iam cœperãt tam Varuicenſis quam Clarentiæ ducis fratris conſilia nota fieri, id quod erat ratus, vbi crebris nuntijs ac literis, quæ ad eum volabant, ſignificatum eſt, eam hominum multitudinem infeſtis armis Londinum petere, continuò Gulielmum Harbertum quem biennio antè comitem Penbruchi fecerat, cum magna Vuallorum manu obuiam mittit, mandatque, vt ſi vſpiam facultas detur, cum multitudine confligat. Comes celeritate vſus haud longè à Northantono, Eboracenſem plebem caſtra habere reperit, vbi & ipſe poſitis caſtris, poſtero die cum ea prælium fecit, in quo ad punctum temporis profligatur. Eboracenſes eo ſequundo prælio contenti ſubitò refrigent, qui

non

non progrediuntur, ſed præda onuſti domum re pedant expectaturi, dum Varuicenſis veniret, qui haud multò poſt cum duce Clarentiæ genero, ad eum tumultum Caleto profectus adfuit, multitudiniſque ducibus collaudatis, ac omnibus militibus generatim congratulatus victoriã exercitum maturè parare cœpit. Rex verò nihil territus quòd comes Penbruchenſis rẽ à primo male geſsiſſet, eum rurſus cum ſupplemẽto, quod pro rei neceſsitate paratum habebat, aduerſus hoſtes mittit, ipſe cum paucis ſubſequitur: qui vt ad omnia paratior eſſet, in itinere ſuas vtcunque poteſt copias ex hominibus ſuæ factionis ad ſe confluẽtibus auget, omnibus dictitans ſe ſtirpem ſceleratorum hominum perditum ire. At Varuicenſis vbi cognouit aduerſarios appropinquare, ſine mora ad Clarentiæ ducem, qui cum exercitu in propinquo erat, mittit, vt celeriter ad ſe copias adducat, ſignificans prælij faciundi tempus adeſſe. Dux accepto nũtio, confeſtim ad comitẽ accedit. Ita ambo exercitu coniuncto, ad pagum quem Banbericum vocant, vbi hoſtes caſtra poſuiſſe intelligebant, pergunt, ibique cõmiſſo prælio Penbruchenſem capiunt, cæſo aut fuſo omni eius exercitu. Inter alios, de nobilitate interfectus eſt Ricardus comes Riuerius pater Eliſabeth reginæ, ac eius filius Ioannes Vdeuilla. Rex Edouardus circiter extremum diei tempus, cum mediocribus copijs deinde aduenit, cognitaque ſuorum ſtrage,

ad

ad quinque paſſuum millia longè ab eo pago conſtitit. Varuicenſis cum victore exercitu ad oppidũ ſuum reuertit, vbi biduo pòſt, comes Penbruchi cum reliquis ex nobilitate in pugna captis, ſecuri percutitur. Interea agi de pacificatione cœptum eſt, propter quod frequentes vltro citroq́; nuntij à rege ad comitem, & à comite ad regem commeabant, cùm iam rex in ſpem concordiæ adductus minus caueret, minusq́; extrinſecus timeret, perinde quaſi res omnis tranſacta eſſet. Quo per exploratores cognito, Varuicenſis cum valida ac expedita militum manu, de nocte quam occultiſſimè poteſt, ad regia caſtra venit, cæſisq́; militibus qui pro vallo excubabant, regem inopinantem capit, ſecumq́; Varuicũ ducit, & vt fallat amicos, inde eum nocturnis [illegible]bus in agrum Ebbracenſem ad arcem quam Middelamiam vocant, cuſtodiendum mittit. Sed nullus locus tam longinquus erat, quò fama capti regis non repentè peruaſerit, quę multos mortales pauore atque trepidatione affecit. Ipſe verò vbi in arcẽ cõiectus eſt, cœpit ita præfectum ac cuſtodes arcis blandè appellare, rogare, atq; tanta præmiorum ſpe operare, vt ab illis promiſſorum copia corruptis miſſus factus fuerit, tametſi rumor diſſipauit id non inuito Varuicenſi eſſe factum, quod credibile eſſet, ſi comes poſtea ab armis diſceſſiſſet. Sed hoc fuit infœlicitatis Henrici regis, quandò hinc mehercle perſpicere licet, iam tum extremum eius domus

fatum

ſatum veniſſe, quod nullo potuit neq; conſilio neq; humanis opibus auerti, ita fortaſſe Deo cordi erat: Varuicenſis enim ac eius amici vnius in primis Henrici iuuandi, defendendi, conſeruandi cauſa, ſua corpora periculis opponebant, opesq; effundebant, quòd pro certo haberent, viuo Edouardo, neq; ſe neq; Henricum poſſe rerum potiri, & tamen illi in poteſtatem redacto ſpatium effugiendi periculi dederunt: adeò quando res noſtra ad nihilum caſura eſt, nobis omnes mentis partes nunc metus, nunc audacia, nunc amentia, nunc angor adimit. Sed domum redeamus.

Atqui Edouardus ita ab inimicorum manibus ereptus, ſe protinus Eboracum contulit, vbi à ciuibus magno gaudio acceptus, duos in vrbe dies cauſa faciendæ armandæque alicuius militū manus, moratus eſt: ſed cùm ibi exercitum conficere non poſſet idoneum, & ſibi Londinum etiā per medios hoſtes proficiſcendum conſtitueret, inde Lancaſtrum petijt, vbi Gulielmus Haſtyngius eius cubiculi præpoſitus conſidebat. Hîc adiutus à Gulielmo copias ſuas auget, ac illis inſtructus, Londinum incolumis peruenit, qui vt cura, labore, conſilio, rebus ſuis tempore turbulento non deſit, nihil prius habet, quā ex principibus iā alienatis, ſibi amicos, ex valde titubātibus, firmos reddere, & populi animum rerum nouarū motu ſuſpenſum ad priſtinum officium, ad ſui ſtudium & beneuolentiam reuocare. Cæterùm Varuicen-

ſis

ſis & dux vbi regem Edouardum per proditionem ſuorum, manus euaſiſſe ſuas, ac vno puncto temporis, omnes priores conatus male cecidiſſe cognouerunt, dolore diſrumpuntur, torquentur, anguntur, & ſtatim principes amicos in vnum conuocant, conſilium rurſus cõmunicant, rationes hoſtium explorant, quò aliud initium belli faciant, quod capto rege, iam finitum putarant. Iis principibus augebat interim animum, quòd bene multi quibus præ diſcordia, minimè pax cordi erat, gratuitò ſe nouo bello ſeruituros pollicerentur. Studebat & rex pari atque hoſtes diligẽtia rebus bellicis, vt aduerſarios per vim, aut ad ſanitatem reduceret, aut deleret, quò per eos tandem aliquando omnibus eſſe tutis liceret.

Erat per eiuſmodi principum ſeditiones, ſtatus regni longè miſerrimus, quandò templa paſſim domuſque ſpoliabantur, cædes, incendia fiebant, armis, cadaueribus, cruore, luctu omnia cõplebantur, agri vaſtabantur, oppida, ciuitates fame ſuffocabantur, aliaque mala accidebant, quæ ex ſæuitia bellorum proficiſci ſolẽt. Quas ob res, multos ex optimatibus caſus Reipublicæ miſerebat, qui quotidie tam apud regem, quàm apud Varuicenſem, & ducem, de reconciliatione accuratè agebant, ſuadentes eis viciſsim, vellent plus beneficiorum gratiam apud ſeipſos, quàm iniuriæ dolorem valere, & recordari cùm nefarium ſit non alere parentes, multò nefarius eſſe, patriã

commu-

communem parentem per contentionem perditum ire, quò tandem ſeditio inteſtina ac exitioſa è medio tolleretur. Flexit principum cùm autoritas tum deprecatio ita mentem regis & comitis, vt vltrò data, acceptaq; fide, comes ipſe cum duce Clarentiæ, Londinum modica omnino pro periculi magnitudine, armatorũ caterua ſtipatus venerit, atque ad Vueſtmonaſterium cum rege longum de compoſitione ſermonem habuerit, vbi inter irarum plenos, nulla ad vltimũ de pace actio eſſe potuit. Itaque rege diui Thomæ Cantuarienſis voti cauſa mauſoleum viſente, comes cum duce, Varuicum diſcedit, nouumq; exercitũ in Lincolnienſi agro parat, ac illi præficit Robertum equitem filium Ricardi Vuelles, virum bello ſtrenuum. Hæc celeriter Londinum perlata mouent regem vehemẽter, qui aduerſarios ad aliquas potius concordiæ pactiones, quam amplius ad arma venturos ſperabat: ſed quò magis præter ſpem, rumor noui belli incidit, hoc properantius exercitum conſcribit, atque eodem tempore crebris nuntijs vocat ad ſe Ricardum Vuelles. Ricardus ita accitus primò valetudinem ac occupationem excuſat, deinde cùm excuſatio non admitteretur, ſperans ſe factum ſuum facilè apud regem purgaturum, Londinum proficiſcitur, ducitq; ſecũ Thomam Demoke equitem, cum quo ſoror nupta erat, qui vbi Londinum peruenit, ab amicis fit certior regem ſibi valde ſuccenſere, ita vt timore affe

ctus in aſylum quod eſt ad Vueſtmonaſterium, raptim cum Thoma confugerit,ibi manſurus,dū ira principis deferueſceret. Edouardus verò qui ſperabat ſine armis iſtum tumultum ſupprimere, data fide, eos ex aſylo ad ſe vocauit. Illi fide regia freti veniunt. Tunc rex iubet Ricardum admonere Robertum filium, vt ab armis diſcedat, atq; interim paratis copijs, in hoſtes ire pergit, ducens ſecum ipſum Ricardum,& Thomam,vixq; bidui aberat à Stanfordia oppido, vbi hoſtium caſtra erant,cùm intellexit Robertum nihil paternis literis motum in armis eſſe, qui ea re indignatus, tã Ricardo quàm Thomæ contrà ac fides data erat, peſsimo exemplo, protinus caput ceruicibus abſcindi iuſsit. Robertus verò vbi vidit regem accedere, atque accepit patrem cum Thoma morte eſſe affectum, ſe ad proximum vicū qui Egecot nominatur,retulit, ibiq; aliquantum dubius ſtetit,pugnaret nec ne,quòd magni periculi res eſſet, cum tantis copijs dimicare,ante aduentum Varuicenſis: ſed ad extremum iuuenili audacia accenſus, inſtructa confeſtim acie in certamen deſcendit. Pugnatur per aliquot horas, magno conatu, multiſq; vtrinque cadentibus,denique Robertus dum retinere ſuos iamiam ſe fugæ dantes cupit, ab hoſtibus circūuentus capitur, vnà cū Thoma Delalante equite,multiſq; alijs:quo ita capto,omnis exercitus depulſus diſsipatuſq; eſt. Rex victoriæ potitus,Robertum & Thomam cūm nonnul

lis alijs,eodem momẽto morte mulctauit. In hac pugna fama tenet ad decem millia hominũ cæſa.

At comes Varuicenſis, qui id tẽporis ad oppidum ſuum erat , atque propédiem ad exercitum venturus,vbi cognouit celerius opinione ſua prælium commiſſum , ac à ſuis male pugnatum eſſe, quamuis rebus ſuis iam minus cõfideret , tamen neceſſariò diſsimulandum ratus , quòd in bello ſæpe vana pro veris valere ſoleant,vt ſocios quibus res deſperata videbatur , iamque omnes in fuga erant , conſolaretur , verbo pariter atque re; nouas cœpit parare copias , & ſimul multis promiſsis niti ad ſtudium ſui perducere Thomam Stanleium, qui eius ſororem in matrimonio habebat : quod cùm efficere non potuiſſet,negante Thoma ſe arma in Edouardum illaturum , tum demum videns nihil eſſe , quòd diutius tempus tereret, ac deſperans poſſe ſe inimicorum viribus reſiſtere, cum duce Clarentiæ genero , Exoniam proficiſcitur , dumq́ hîc pauculos dies moratur, cùm nullam haberet facultatẽ eorum , quæ opus forent ad bellum,deliberat Ludouicum Francorum regem, cum quo amicitiam paucis antè annis,dum apud eum legationis munus obiret,conciliarat,quamprimum adire , ſpe aut alicuius habendi auxilij,aut commouendi regis in Edouardum: & ad iter interim naues vndique conducit, ac in portum quem Dermouth vocant, adducendas curat , quas non multò poſt armis , cæteriſq́;

rebus

rebus neceſſarijs inſtructas, ambo cum vxoribus, & magno ſuorum familiarium numero conſcendunt, atque primo vento in Normaniã nauigant: quos præfectus eius regionis liberaliter accepit, ſtatimque Ludouicum regem de aduentu Varuicenſis certiorem facit. Cœperat iampridem Ludouicum ex fama rerum geſtarum, admiratio Varuicenſis tanta, vt nihil ei optatius eſſet, quàm homini gratum facere: qui vbi cognouit terram Galliam attigiſſe, magno perfuſus gaudio miſit illi obuiã aliquot principes, mandauitque, vt dicerent ſe diu optaſſe occaſionem, qua liceret eum iuuare, & nunc oblatã non omiſſurum, ac propterea rogarent, vt non grauaretur Ambaſiam (eſt ea regia villa ad Ligerim poſita) ad ſe venire, cum duce genero, quonia[illegible]m eſſet, vt nunquam eius laboris pœniteret. Incidit hæc Varuicenſis fuga in annum nonum, cùm Edouardus regnare cœpit, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCLXX. Fuga aduerſariorum curam Edouardo maximè acuit, quòd Varuicenſis abſentia in dies magis magiſque augebat omnibus deſiderium eius videndi, quippe qui ſolem excidiſſe ſibi è mundo putabant, adeò celebre huius hominis nomen apud populum erat, vt non aliud magis coleret ad cœlumq; ferret. Quid, quòd illud vnum loco, cantilenæ, in ore vulgi potiſsimũ reſonabat, cùm publicè plauſus daret? Quo factum eſt, vt comitis factio intra paucos dies mirabilem in modum ad-

aucta ſit. Quocirca rex duplici ſolicitudine ange-
batur, qui timebat hoſtem foris & domi: ſed redi
tum Varuicenſis in primis ſibi cauendũ exiſtima
bat: itaque primo quoque tempore ad Carolum
ducem Burgundiæ, quem ſuprà demonſtraui-
mus Margaritam eius ſororem in matrimonio
habere, nuntios rogatum miſit, vt ipſe qui cum
Francis in fœdere eſſet, Ludouicum regem ad-
moneret, ne Varuicenſem & ducem Clarentiæ
hoſtes Edouardi regis ſocij ſui, ac ſibi affinitate
arctiſsima coniuncti, armis aut pecunia iuuaret.
Carolus non modò id impigrè fecit, ſed etiam
Ludouico minatus eſt multa, ſi illis opem ferret.
Ea tamen tantum abfuit, vt Francus pōderanda
duxerit, vt etiam facilè contempſerit, qui ad illa
reſpondit, ſe integro fœdere, poſſe & velle iuuare
amicos, & præſertim eos, qui ſuis haberentur fa-
ctis clari, cuiuſmodi eſſet Varuicenſis comes, &
id, ſi faceret, neque ei oneri, neque ſumptui fore.
Hæc vbi in Angliam nuntiata ſunt, moleſtiam aſ-
perſerunt, multoque grauiorem curam Edouar-
do attulerunt, vt diligentius per quæſtioné capti-
uorum exploraret, qui eſſent aduerſariorũ amici.
Quare factum eſt, vt permulti ſibi metuentes par
tim in aſyla fugerint, partim in regis fidem vene-
rint. In ijs fuit Ioannes Montacuti marchio, qui
rurſus ſeſe Edouardi amicitiæ dedit, deuouitque,
quem ille multa comitate blandiſque modis ac-
cipiebat, vt ad amicitiam alios inuitaret.

Interea

Interea Varuicenſis cum duce, Ambaſiam proficiſcitur, cuius videndi cauſa, paſsim per totum iter, populorũ concurſus fiebant, adeò eius fama inter Gallos etiam celebris erat, vbi accipitur à Ludouico comiter prolixeque, cui ſui aduentus cauſam longo ſermone expoſuit. Ludouicus nõ minus præſentia amici, quã fama captus delectatuſque, opes ſuas ei non defuturas pollicetur. Adfuit non multò poſt Margarita vxor Henrici, cũ Edouardo filio principe Vualliæ, Gaſpare Pẽbruchi, & Ioanne Oxonij comitibus, qui paulò antè ad Margaritam traiecerant. Hîc poſteaquã multa inter ſe communicarunt, quæ ad ſalutem pertinerent, ad formam ſanciendi fœderis venitur, autore Ludouico rege. Primùm omnium Anna Varuicenſis filia, quam ſecum adduxerat, Edouardo principi deſpondetur: deinde comes & dux iureiurando promittunt ſe non prius arma depoſituros, quàm Henrico aut Edouardo Angliæ regnũ reſtitutum foret: poſtremò regina & princeps ſe facturos comitem & ducẽ Reipublicæ gubernatores, qui eatenus id imperij obtinerent, quoad Edouardus per ſe ad tale munus obeundum idoneus eſſet, eaq; omnia ſanctiſsimè obſeruaturos recipiunt. Multæ præterea conditiones quas tam ratio quàm negotij magnitudo poſcebat, inter eos conferuntur. Iuncto ſic fœdere, Ludouicus rex largitur Varuicenſi arma, viros, naues, quibus inſtructus Angliam tutius adire queat, Rhenatus

quoque

quoque Margaritæ pater eundem pro ſua parte iuuat. Iam exercitus non contemnendus conſcriptus, & claſsis ad Sequanæ oſtium parata in anchoris ſtabat, cùm comes ab amicis ex Anglia literas accepit, quibus ſignificabant tantam eius reuerſionis hominibus paſsim toto regno expectationem fieri, dari, moueri, vt iamiam in armis vbiq; eſſent eius aduentũ præſtolantes, & propterea iter maturaret, ſine vllis etiam copijs, quoniam vt primùm littus attingeret, multa ſtatim armatorũ millia, vti mox contigit, in ipſo littore præſto adeſſent, ad omnia munia obeunda: & iſtuc plebis ſtudiũ. Sed multos quoque principes eſſe quàm paratos ſuppeditare pecuniam in bellum, dare arma mittere commeatum, & manibus, & opera iuuare. Acceptis literis, comes mirificè lætatus ſtatuit tantam benè gerendæ rei facultatem non omittere, & quia Margarita cum filio nondum ad iter expedita erat, ipſe & dux atque Oxonienſis & Penbruchi comites cũ parte exercitus, ac paratæ claſſis, præcedere decreuerunt, ad tentãdam primam belli fortunam, vt ſi illa benè ſuccederet, tum Margarita cum principe ſubſequeretur. Rem igitur adminiſtrandam ſine vlla mora, & confeſtim gerendam Varuicenſis ratus cum duce, ac reliquis ſocijs, poſtquam quantum potuerat, gratijs agendis, Ludouici merita in Henricum regem, in ſe extulit, ab eoq; dimiſſus eſt, ad claſſem venit, ſuiſq; militibus in naues impoſitis Angliam curſu petijt.

Interea

Interea Carolus dux Burgundiæ iniquo animo
ferens comitem à Ludouico rege adiutum cõtra
Edouardum exercitum ducere, claſſem multarũ
nauium circa Normanicum littus diſponit, vt eũ
venientem intercipiat: ſed Varuicẽſis nullo à Bur
gundionis claſſe affectus incommodo, incolumis
cum omnibus ſocijs in Dermouth portum per-
uenit, vnde ſexto antè menſe, in gallias traiecerat.
Vbi in terram deſcenſum eſt, comes per præconẽ
nomine Henrici regis, edici iubet, vt omnes qui
per ætatem id facere poſsint, arma capiant, aduer-
ſus Edouardum ducem Eboracenſem, qui in prę
ſentia contrà quàm ius faſque eſſet, regnum occu
paret. Quo facto, dici non poteſt, quàm celeriter
fama aduentus Varuicenſis per omnes regni par
tes peruaſerit, atque ad primũ nuntiũ, quot vnà
armatorũ millia ad eum conuenerint. Comes tã-
tis copijs refertus Londinum verſus iter facit. At
Edouardus rex vbi cognouit Varuicenſem acce
dere, amiſſa in præſens õni ſpe ſui defendendi, ac
eò in poſterũ tẽpus, extremos conatus reſeruan-
dos ratus, non de parando exercitu cogitat, quo
aduerſarijs reſiſtat, ſed de ſua ipſius ſalute anxius,
cum Ricardo fratre duce Gloceſtriæ, Lynũ mari
timũ oppidũ petit, ibiq; nauẽ ad iter paratam na-
ctus, in Flandriam, ad Carolum, vento admodũ
ſæuo, ac ob id, non ſine magno vitæ periculo, na-
uigauit. Eliſabeth verò eius vxor per idem tẽpo-
ris grauida ad Vueſtmonaſteriũ cõfugit, ſeque
aſylo

aſylo incluſit,vbi filiũ peperit, quem Edouardũ
nominauit. Cognita fuga Edouardi, Varuicenſis
magis accelerat,cunctiſque cedentibus, Londinũ
peruenit,& ciuitatẽ Cantianorũ tumultu,qui ſub
fugã Edouardi,ſuburbia ſpoliarant,turbatam, illi
cò pacatã reddit,eoque beneficio gratius ab om-
nibus acceptus,inde ad turrim venit,ac Henricũ
regẽ carcere liberat,regioque indutũ veſtitu ac co
mitatũ in primis Ricardo Lee vrbis prætore, bi-
niſque vice comitibus Roberto Draper,& Ricar-
do Gardener,cum tòto ciuitatis ſenatu, ad tem-
plũ diui Pauli per mediam vrbẽ, populo dextera
ſiniſtraque gaudente,plaudente,gratulante,ducit,
ibiq; pro re ex animi ſententia geſta, Deo gratias
agit. Fuit ille annus quo Henricus in regnũ eſt re
ſtitutus,humanæ ſalutis MCCCCLXXI.

Ita Henricus toties victus regnare iterum inci
pit. Poſt hæc,circiter VI calendas Decembrias,cõ-
ciliũ ad Vueſtmonaſteriũ habet,in quo primum
Edouardus patriæ hoſtis declaratur,quòd regnũ
occupaſſet,eiuſque fortunæ õnes publicantur,ea-
dẽque ſententia in õnes fertur,qui illius partes ſe
cuti fuiſſent,atque ſimul de õnibus captiuis eiuſ-
dẽ factionis ſuppliciũ ſumendũ decernitur. Dein-
de omnia decreta,conſtituta,acta ipſius Edouar-
di reſcindũtur. Poſtremò verò Varuicẽſis comes
vt de patria benè meritus ſit regni gubernator,
cui Clarentiæ dux collega datur. Sic Reſpub. in
nouũ peruenit ſtatũ. Venit ad id conciliũ Ioannes
Montacuti

Montacuti marchio,qui multis verbis crimen diluens,quòd metu ſcilicet mortis,ad Edouardum paulò antè tranſiſſet,veniam obtinuit, vt id inuitus faciens nihil dein communi commodo inſeruiret.Porrò ſi is cum Edouardo ſtetiſſet, dubio procul minus hoſtis quàm fucoſus amicus læſiſſet,quoniam quæ cauemus,rarò haudúe grauiter nocent.At Margarita regina per ōnes dies, ex eo die,quo Varuicenſis in Angliā profectus eſt,incerta expectatione euentus ſolicita,non ceſſabat orādo victoriā à Deo poſcere, quam ad vltimū vbi ex viri literis cognouit partā eſſe, confeſtim cum Edouardo filio nauem conſcendit,ac in Angliam redire tentat:ſed quia hyems aſpera erat,vi tēpeſtatis ad terram reiecta,in aliud tēpus iter ſuum differre cogitur. Per idem tēpus Gaſpar comes Pēbruchi reuerſus eſt in Vvalliā,ad comitatum ſuū, vbi reperit Henricū Edmundi comitis Richemōdiæ fratris filium,vix decimum agentem annum, vt captiuū cuſtodiri, cæterum liberaliter educari, apud vxorē Gulielmi Harberti,quem ſuprà memorauimus Edouardum feciſſe Penbruchi comitem,ac in bello captū Varuicenſis iuſſu ſecuri percuſſum.Hunc Margarita mater filia vnica Ioānis primi ducis Somerſeti,vix quatuordecim nata annos peperit,quæ deinde licet Henrico filio Humfredi ducis Buchyngamiæ, & tertio loco Thomæ comiti Derbij nupſerit,nullos tamē amplius ex ſe genuit liberos,quaſi ratā ſatis ſibi fuiſ-

ſe

ſe vnicũ & talem in lucem edidiſſe filium. Gaſ-par itaque puerum Henricum ab vxore reguli Harberti accepit,eumque ſecum aliquanto pòſt Londinum rediens,ad Henricum regem duxit. Rex vbi puerum vidit,aliquantum tacitus illius altam indolem contemplatus,principes qui ade-rant,ſic affatus dicitur:Iſte nempe iſte eſt, cui nos ac noſtri aduerſarij rerum poſſeſsione cedemus. Ita vir ſanctus prædixit futurũ,vt Henricus quã-doque regni potiretur.Eo ipſo anno(vt ſuo me-morem loco,quod ſuprà lib.IX.dixi me nõ omiſ ſurum)Sixtus quartus Rom.pontifex certior fa-ctus à Iacobo tertio rege Scotiæ, epiſcopos Sco-tos non habere primatem,quem eis liceret per ci uilia Anglorum bella,conſulere de his,quæ ad re ligionem pertinerent,& rogat[illegible] prouideret opportunè,creauit Epiſcopum ſancti Andreæ to tius Scotiæ primatẽ,vt propter tumultus & ciui-les & externos,qui ſæpe inter vtranque nationẽ oriebantur,ne amplius ipſi epiſcopi ſuo capite ca rere dicerentur,quanquam ad id multum recla-mante Georgio Neuyllo Eboracenſi archiepiſco po,eique duodeci[illegible] ſubiecit epiſcopos,Glaſguen ſem,Roſſenſem, Brechnenſem, Doukeldenſem, Doumblacenſem,Aberdonenſem,Cathanenſem Candidæcaſæ,Liſmorenſem,Morauenſem, Or-chadenſem & Sodorenſem:huius ſedes in Mona inſula locata eſt,quæ Eboracenſis cenſetur diœ-ceſeos.

Dum

Dum hæc alibi gerebantur, Edouardus etiã extra patriam erat, non deſperabat tamen maturam recuperandi regni opportunitatem: nam partim Burgundio magnum illi pollicebatur auxilium partim quotidie à ſuæ factionis viris per literas & nuntios ſecretos, ad reditum ſolicitabatur, ac continenter bene multi aut legum metuentes, ſiue odio rerum præſentium acti, ac ſuarum cupiditatum licentiam obtinere auentes, ex Anglia ad eum confugiebant, qui magis atque magis ad iter vrgebant. His promiſsis ſtimulatus Edouardus haud quicquam iam miſerius, quàm diutius vno die remanere, aut optatius, quàm euolare ratus, vix duobus armatorum millibus contractis, paratiſque nonnullis nauibus, cùm primùm ver apparêre cœpit, in Angliam traiecit, delatus ad littus Eboracenſis agri, in portum, quẽ dicunt Rauenſportum. Hic expoſitis in terram militibus, cum ſuis belli ducibus agitat, quorſum primò ſit eundum, propter enim armatorum paucitatèm, nullum ſatis videbatur tutum eſſe iter: poſt longam conſultationem placuit omnibus, vt aliquot leuis armaturæ equites ad propinqua loca quoquouerſum mitterentur, qui agreſtium voluntatem explorarent, tentarentque, ſi vellent pro Edouardo rege arma ſumere. Illi profecti diligenter etiam atque etiam officium faciunt. Simile vero videtur eſſe, Edouardum virum prudentem nequaquam tum tam modica militũ manu, auſum

fuiſſe Angliam adire, niſi certò ſciuiſſet ſe magna habiturũ confeſtim auxilia: quo argumẽto neutiquam dubium eſt, ducem Clarentiæ cum eo iam tum ſecretò in gratiam rediiſſe, & marchionem Montacuti ſimul in eius ſocietatem veniſſe, cuius quidem rei poſt manifeſta indicia extiterunt. Qui exploratum ierant, tentatis vicinorum populorũ animis, quantum facultas dari potuit, poſtero die ad Edouardum reuertuntur, & renuntiant omnes vicinitates ſtare firmiter in fide Henrici, ac nõ eſſe, quòd amplius ſolicitentur, cùm licet hortati ſint plures, vt eius fidem ſequerentur, neminem hominem tamen voluiſſe ob metum Varuicenſis, quicquã de ea re audire. Quibus rebus cognitis, Edouardus neceſſariò conſilium cõmutat, ac vbi à principio ſe regnum repetere prædicarat nunc tantummodo ſuum principatum Eboracenſem quærere diuulgat, vt ea iuſta de cauſa, apud omnes plus ſibi fauoris conciliet. Dictu incredibile eſt, quanti ea res tametſi ficta momenti fuerit, tanta eſt aqud cunctos mortales iuſtitiæ vis: vbi enim homines audiuerunt Edouardo nihil cupiditate regni remotius eſſe, nihil propius quàm patrimonium repetere, miſericordia moti vel illi fauere incipiunt, vel omnino non obſiſtere, quò minus ſuum Eboracenſem principatum recipiat. Reperto hoc modo leniendi aut ſibi reconciliandi hominum animos, Edouardus iter Eboracum intendit, ac Beuerlacũ proficiſcitur.

Comes

Comes qui per eos ipſos dies Varuici erat, vt reſciuit Edouardum reuertiſſe in Angliã, & Eboracũ contendere, ſtatim per literas & nuntios Mõtacutenſem fratrem, qui cum bene magna militũ manu ad Pontifractum hyemarat, monet, quanti periculi res ſit, ſi hoſtis Eboracum perueniat, atq; iubet, vt vel venienti occurrat, cũ eoque confligat ſiue eatenus tranſitu prohibeat, quoad ipſe cum maioribus copijs, quas impigrè comparabat in tempore adſit. Et quoniam certum non habebat per quam partem hoſtes iter haberent, primùm ad ſingula oppida Eboracenſis agri, deinde Eboracũ certos miſit nuntios, qui nomine regis iuberent omnes in armis eſſe, ac portas Edouardo claudere. Interea Edouardus nullis reſiſtentibus, Eboraco appropinquat. Quod vbi ciues cognouerunt, ſumptis repentè armis, ad portas tuendas concurrunt, atque duos primarios ciuitatis obuiam mittunt, qui ſuis verbis moneant, ne accedat, néue ſe periculo obijciat, quòd omnibus modis eum armis arcendum ſibi conſtitutum eſſet. Edouardus auditis legatis, nonnihil animo turbatur in magniſque curis, hæc maximè eũ ſolicitabant: nanque ſi pedem referret, timebat, ne ſe vt fugientem agreſtes prædæ cupiditate inſequerentur: ſin procederet, ne ab Eboracenſibus eruptione facta, ſubitò circumueniretur: qui idcirco nõ armis, ſed molliſsimo modo agendũ ratus, legatos ſuppliciter rogat, vt ſuo nomine ciuibus dicant, ſe nõ

venire repetitum regnum Angliæ, ſed principatũ auitum Eboracenſem, ac propterea velint ſuum iuuare principem, qui ſi per eos illum reciperet, perpetuò eius beneficij memoriam retineret: ita blandè loquendo eos domum dimittit, ac ſimul expedito agmine portis appropinquat. Ciues Edouardi reſponſo aliquantulum deliniti, quòd ille videretur nihil, vt aiebat, eſſe in regem Henricum moliturus, de muro cum eo colloquuntur, iubentque, vt aliò abeat, quod ſi quamprimum faceret, nullum affirmant eũ accepturum eſſe detrimentũ, ſin minus, non longè abeſſe à periculo vitæ. Ille autẽ comiter ſingulos principes nominatim ac honorificè appellando, multaq; pollicẽdo rogat, per eos ſibi liceat in vrbe ſua ſaluo eſſe. Toto ferè die in eo colloquio conſumpto, ad extremũ ciues ſpe præmiorũ onerati ad pactionẽ venerunt, vt ſi Edouardus iuratus promitteret ſe ciues ſuos benignè accepturũ, & Henrici regis in poſterũ dicto fideliter audientẽ fore, eũ reciperent mœnibus, opibuſque iuuarent. His conditionibus lętatus Edouardus, poſtero die prima luce facta per ſacerdotẽ ad portam, qua vrbẽ intraturus erat, re diuina, inter ſacra vtrũq; ſe ſanctiſsimè ſeruaturũ iureiurãdo promittit, ac ita vrbe recipitur: qui tamen tantũ aberat, vt alterũ ſeruare in animo haberet, ſicut ſtatim pòſt perſpicuũ extitit, vt etiã nihil prius ſibi curandũ, quàm Henricum perſequendũ, regnoque ſpoliandum ſtatueret. Ita plerunm

runque principes viri ſimiliter atque humiles cupiditate cæci,& õnis religionis pariter ac honeſtatis obliti,ſolent per Deum immortalẽ,iurando fidẽ dare,quam tamen fallere iam antequã dent,ſibi certũ eſt:atque ij exẽplis non ignotis,vno õnino vel altero tẽpore meritas periurij pœnas luũt, ita vt ea labes ſæpenumerò ad eorum etiam nepotes perueniat. De hac re non pigebit memorare in vita Ricardi tertij regis, loco perappoſito, vbi fortaſſe cognoſci licebit,Edouardi progeniẽ iſtius quoq; periurij noxæ non expertem fuiſſe. Edouardus ſic ſedato populi tumultu, Eboracum ingreditur, depoſitaq; omni ſacramenti memoria, vrbem præſidio firmat, vt ne aliquid in ea innouetur,atq; copias auget,& illis iam paratis,eò minus ſibi ceſſandum ratus,quò audiebat aduerſarios ſegnius rem agere,Londinũ verſus proficiſcitur,qui de induſtria omiſſa recta via,quæ Pontifractum ducit,vbi loci diximus Montacutenſem cum exercitu eſſe,iter ad dexteram flectit, minus longè quatuor millia paſſuum ab hoſtiũ caſtris, quæ cùm tranſiſſet,nullo ab hoſtibus facto motu in rectũ iter parum vltra eum locũ regreſſus,Nothyngamiã petit. Cæterùm id Edouardi facinus magnum ciuibus Eboracenſibus inuſsit dolorẽ, quòd puderet tam bellè deceptos eſſe,ne dicam inhoneſtè.

At vbi fama diuulgauit Edouardum ſine aliquo accepto incõmodo Nothyngamiam perue-

niſſe,tum paſsim principes ad eum deficere incipiũt,quippe qui arbitrabantur Marchionem aut noluiſſe aduerſarios armis aggredi,quòd cum eis ſentiret,aut non auſum exire de caſtris,quòd minimè par hoſtibus foret:igitur vtrum eſſet, putabant tutius eſſe ad Edouardum iam magno fultum exercitu ſe adiungere,quàm cũ periculo pro Henrico ſtare. Ea re animo ſublatus Edouardus motis repentè caſtris,Leceſtriam venit, vbi cognouit comitẽ ad Varuicum eſſe,eoq; Ioannẽ Oxonienſem comitẽ cum benè magna militum manu acceſsiſſe,vt ãbo in ſe ducerent:qui id præuertendum ratus,eôdẽ cum exercitu diſcedere ſtatuit,ſpe aut dimicandi,aut coniungendi ſe cum fratre duce Clarentiæ,quem Londino cum exercitu venientem antè vſpiam adeundum putabat, quã ad ſocios perueniret,veritus ne de ſententia deduceretur,quòd cognoſceret ducẽ nõ admodum conſtantẽ eſſe. Comes quidem Varuicenſis interea mœrebat,& angebatur,quòd cùm ipſe raptim õnibus prouidiſſet Marchio tamen non modò eò vbi hoſtium arma primùm concrepuiſſent, non iuiſſet,ſicut monitus erat,ſed etiam paſſus eſſet illos cum tã parua armatorum manu, præter ſuos oculos,ſine certamine tranſire,quã proinde vt in tempore cum aduerſario,qui more amnis vires eundo acquirebat,acie in itinere confligat,copias vndique egit,ad ſeque celeriter accerſendum curat ducem Clarentiæ,qui Londini exercitum cõ

ſcribebat.

ſcribebat,quem cùm cunctari,ac vt dubium belli atque pacis omnia negligenter agere accepiſſet, iã tum ſuſpicatus eum à fratribus corruptum, ſine mora,cum ſuis copijs, Conuentriam proficiſcitur,vt hoſti venienti obuiam fiat. Inter hæc Edouardus peruenit Varuicum,vacuumque præſidiis occupat,inde ad comitem contendit, iuxtaque eum caſtra ponit,ac poſtridie quàm eò peruenerat,omnibus copijs eductis,acie inſtructa , comiti poteſtatẽ pugnandi facit,qui ſe à duce,vt diximus in fraudem deduci ſuſpicans,mœnibus continebat,cùm interea nuntiatur ei ipſum ducẽ cum ingenti exercitu appropinquare. Quod vbi Edouardus intellexit,ſublatis caſtris,illi obuiam fit, & ne compoſitus dolus videatur,acie inſtructa incedit tanquam pugnam facturus:itidem & dux facit. Sed vbi in conſpectũ ventum eſt, Ricardus dux Gloceſtrenſis perinde quaſi omnis controuerſiæ conſtitutus eſſet diſceptator cum duce primum in ſecreto colloquio congreditur,deinde ad Edouardum redit,& illud idem facit:ad vltimum nõ ad arma,ſed ad pacẽ conclamatur, tum depoſitis vtrinq; armis,fratres in amplexum concurrunt.

Secundum hæc, Edouardus eo loci per præconem edici iubet, ducem & qui eum ſecuti eſſent, ſine fraude in perpetuum fore. Placuit & Varuicenſem ad defectionẽ tentare, ad quem dux certos principes ex amicis allegauit,qui primò ſuum factum excuſarent, deinde eum hortarentur, vt

vellet,dum licebat, aliquam pactionē cum Edouardo facere. Audiuit comes mandata ducis,ōnibuſque precibus illum deteſtatus eſt, quòd cōtra fidem datam,ad Edouardum tam turpē tranſitionem feciſſet: ad mandata verò nullū aliud dedit reſponſum,niſi quòd mallet ſui, quàm perfidi ducis ſimilis eſſe,ac ideo non prius ab armis diſcederet, quàm aut vitam amitteret, aut vlciſceretur inimicos. Exin Edouardus ita firmis auctus copijs magna cum fiducia Londinum proficiſcitur, quò vbi fama peruenit,ducē Clarentiæ ad fratres reuertiſſe, atque ſimul omnes aduentare, tanta ciues trepidatio inuaſit, vt neſcirent quorſum ſe verterent, ſed breui timor eos in Edouardi partē flexit. Sub idem tempus venêre literæ à comite ad Henricum regem, ad Edmundum Somerſeti ducē,ad Eboracenſem archiepiſcopum,reliquosque regis conſiliarios,vt intenderent ciuitatem in fide per biduum aut triduū retinere, poſt aduentum aduerſariorum, quoniam ipſe interim cum ingentibus copijs adeſſet. Illi officium impigrè fecerunt,quod fruſtra fuit.Porrò Ioānes Stokton eques vrbis prętor,& Ioan. Crosby,ac alter Ioan. Vuarde vicecomites in eo temporis articulo in ſuam curiam conuocato ciuitatis ſenatu, maturè inter ſe agitare cœperunt, vtram partē ſequi præſtaret:ad vltimum cùm ſecum reputarent Henricum talem eſſe, qui per ſe non valde multùm rebus publicis moderaretur, contrà Edouardum

non

non ad alterius,ſed ad ſuum præſcriptum conſueſſe regnũ gubernare,ac talem eſſe, qui ſe & ſuos ab iniuria defendere poſſet, omnibus placuit ad eum adhæreſcere. Quo cognito conſilio,plebs nouarum rerum cupida,vbi Edouardus acceſsit, nullo imperio coërceri potuit, quin illi alacris obuiam ierit,venientemque regẽ conſalutarit. Quo viſo,Somerſetenſis ac reliqui pro ſe quiſque diffugiunt. At Henricus vt hoſtia immolanda in ædibus epiſcopi, quæ ad diui Pauli templum ſunt, ſolus relinquitur, ac neſcius quid conſilij caperet, vt quem moleſtiæ iam hebetiorem reddiderant, eo loci ab Edouardo capitur,rurſuſque in cuſtodiam traditur. Introiuit Edouardus Londinum ad III Idus Aprilis: poſt menſem autem ſextum, quàm in Flandriam traiecerat, concioneque aduocata ciuium fidem plurimum collaudauit,egitque ſpeciatim ſenatoribus gratias, quòd populũ in officio erga ſe continuiſſent: alios autem nonnullos ſiue ciues, ſiue mercatores exteros, quos ſciebat pecuniam contuliſſe Henrico, ad parandum exercitum, multis verbis caſtigauit,& de eorum peccatis valde conqueſtus, ad extremũ ſine metu eſſe, ſeque eis delictorum veniã dare edixit, qua lenitate multitudinem ſibi valde deuinxit.

Comes interim videns in celeritate õne poſitum eſſe certamen, hoſtes magnis itineribus inſequitur, vt ſi qua difficultate eſſent tardati, vti ſperabat, prius cum eis manum confereret,quàm

Londinum accederent, quod facere multum re-ferre putabat, cùm eum non fugeret eam ciuitatem omni cõmeatu vacuam, nullisque munitionibus circumuallatam, non poſſe obſidionẽ tolerare, ac propterea ſolere vt plurimum victorem ſequi: Itaque iam bene multum itineris confecerat, cùm audiuit Edouardum Londino potitum conieciſſe Henricum in carcerem: qui tum rem huc neceſſariò deductam animaduertens, vt õnia vni demũ prælio cõmittenda eſſent, ad Fanum diui Albani conſtitit, partim reficiendi militis, partim capiendi conſilij cauſa. Erant in exercitu principes Ioannes Exonienſis dux, alter Ioãnes Oxonienſis comes, Edmundus Somerſeti dux, & tertius Ioannes Montacuti marchio frater comitis, quem ipſe comes iam perſpiciebat inuitum, vt dicitur, Minerua huic bello ſeruire, & propterea neſciebat quantum illi confidendum eſſet, attamen fraternus amor omnem ferè tollebat ſuſpicionẽ: ſed quicquid de eo vel alijs ſentiret, ipſe vnus intrepidus ſtatuit ſibi in hoſtes eundum, atque ita à Fano Albani digreſſus, ad pagum qui in medio ſpatio eſt, inter ipſum Fanum Albani, & vrbem Londinũ, diſtatque ab ipſa vrbe millia paſſuum decem, quem Barnetum vocant, venit. Eſt pagus iſte in colle poſitus, qui planitiem ad dimicandũ aptam in ſummitate habet. Hîc comes poſitis caſtris, hoſtes expectabat. Rumore interea Londinum perlato de comitis aduentu, Edouardus

ad

ad exercitum quem paulò antè ad vrbem ſecum
duxerat, nouũ ex robore iuuentutis ſtatim con-
ſcriptum adiungit, itẽ noua vndique quærit auxi
lia, arma, tela, equos, & cætera inſtrumenta mili-
tiæ deintegro parat, & deniq; toto animo, ac opi-
bus in hoc bellum incumbit, quippe quod omni-
um laborum finem ſibi allaturum ſperabat: ita
parato immenſo exercitu, it obuiam hoſtibus, ac
vt, ſi vſu veniat, paratior ſit ad dimicandum, vbi-
cunque eos offendat, quadrato incedit agmine:
ducebat ſecum Henricum captiuum, eo fortaſſe
conſilio, vt aduerſarij videntes in prælio regem
um captum, deterrerentur, aut, ſi ei fortuna bel
duerſa foret, per eum ſeruari poſſet: peruenit
poſt meridiẽ in collẽ ad Barnetum, ibique haud
procul ab hoſtibus caſtra ponit, quæ vt ne ea no-
cte in certamen deſcendere cogatur, nouis ſubitò
munitionibus ſepit, mora enim ei vtilitati erat,
quòd vndique multi auxilio venirent, cõtrà hoſti
bus damno, quia illi longè à ſuis, nihil ſpei in no-
uis præſidijs habebant. Pernoctauit tamen vterq;
in armis: nanque ob vicinitatem caſtrorum, tan-
tus vtrinque hominum, equorumque fremitus
audiebatur, vt neuter exercitus quieti ſe dare au-
deret. Atqui vbi cœlum albeſcere cœpit, Varuicẽ-
ſis ſuas ſic acies inſtruit: In ſiniſtro cornu mar-
chionem fratrem, ac Oxonienſem comitem cũ
parte equitatus locat, dexterum ipſe cum Exoni
enſi duce tenet, in medio inter vtrunque cornu
ſagitta-

ſagittarios ponit, quibus dux Somerſeti præerat: ita inſtructos ad certamen milites multis verbis adhortatur, vti forti atque parato animo eſſent, ac meminiſſe vellent ſe pro libertate patriæ contra tyrannum, qui regnum perperàm inuaſiſſet, pugnaturos eſſe. Edouardus idem facit, qui poſtquã omnes ſuos ordine locauit, quia ingens adhuc militum copia ſupererat, cùm continenter gratificandi gratia, ad eum principes concurrerent, eam omnem multitudinẽ in vnum cogit, ad ſubſidium ferendum, quos ita in aciem ductos multis adhortationibus incẽdit, commemorans ſe illos duxiſſe ad dimicandum aduerſus rebelles atque ſeditioſos homines, qui nil aliud niſi mortalium omni diſsidium, niſi ciuium cædem, niſi patriæ exitium quærerent. Poſtquam illuceſſere cœpit, edito vtrinque ſigno, itur in certamen: primùm ſagittis res eminus geritur, deinde gladijs cominus pugnatur. Edouardus fretus multitudine militum, qua longè præſtabat, acriter inſtat: comes priſtinæ virtutis memor haud timidus reſiſtit. Ita maxima vi vbiq; certatur, multis paſsim cadentibus, quibus integri ſubinde ſuccedebãt. Interea omnes milites intenti in pugnam euentum expectabant, cũ poſt longam dimicationem, comes ſuos à multitudine premi animaduertens, cum expeditis equitibus in prima acie laborantibus ſuccurrit, hoſtemque pedem parum referre coëgit. Quod vbi Edouardus vidit, alios ſubitò ſuis ſubſidio mittit, tum

prælium

prælium maiore cæde, quàm hactenus geſtum ſit redintegratur. Iam à mane propè ad meridiem, dubia victoria pugnatum erat, cùm Edouardus quem iã tædebat longioris prælij, copias quas ad ſubſidium extra pugnam habebat, impetum facere in hoſtem iuſsit. At comes vbi vidit ſubſidiarios hoſtium milites in certamen veniſſe, tum non territus, ſed in ſpem victoriæ adductus, ſuos etſi iã feſſos maximè cohortatur, vehemẽter incitat, impenſe rogat, vt hunc extremum laborẽ magno animo ferant, identidem inclamans finem adeſſe pugnæ: verùm cùm illi longo labore defatigati nihil ferè eiuſmodi vocibus excitarentur, ipſe animo inuictus inter medios hoſtes vadens, dum incautus longè à ſuis cædendo hoſtẽ incurrit, ibi pugnans confoditur, vna cum Marchione fratre, qui eum iam iam victorem ſequebatur: poſt mortem comitis, reliqui in fugã coniecti paſsim capiuntur. Hunc exitum vitæ habuit Ricardus comes Varuici, qui ei per tot varios caſus ob magnitudinem animi, longè ante decurſam ætatem obrepſit. Cæſa ſunt ex vtraque parte, decem circiter millia hominum, captiuorum autẽ numerus tantus fuit, vt nullo pacto computari potuerit. Edmundus dux Somerſetenſis cum Ioanne comite Oxonienſi, curſu non intermiſſo, dum Scotiã petit, mutato conſilio, propter itineris longitudinẽ, in Vualliã ad comitẽ Penbruchi ſe recipit, & alij aliò pro ſe quiſque fugit: dux verò Exonienſis ægrè ad

Vueſtmonaſte

Vueſtmonaſterium confugit,ibique in aſylum ſe abdidit.Edouardus quãuis non incruentam victoriam adeptus, eius tamẽ lętitia maiorẽ in modũ ſublatus,cum Henrico captiuo,more imperatoris triumphantis,Londinũ reuertitur. Corpora comitis & Marchionis eôdẽ poſtea conuecta ſunt,quæ priuſquã terra humarentur,toto biduo in æde diui Pauli in feretro iacuêre,vt ab õnibus exanimata cernerentur,ne populus ob aliquam ſimulationẽ nominis Varuicenſis,ad nouas deinceps ſolicitaretur ſeditiones. Cæterùm fertur rex Edouardus non adeò gauiſus ob Varuicenſis cædẽ,quin ſummè doluiſſet interitum Marchion quẽ,vt demonſtrauimus,pro amico habebat.

Interea Margarita regina certior facta, ob reditum Edouardi in Angliam,omnia iterum turbata eſſe, facto ex delectibus ſtatim non mediocri exercitu,in inſulam cum Edouardo filio, quamcitiſsimè poteſt, redire nititur, ſed obſtante fato, tardata aduerſa maris tẽpeſtate, ſerius quàm res requirebat,applicuit ſe ad portum, quẽ Vaymuthum vocant. Hic vbi deſcendit in terram,intelligit Edouardum rerum potitum,Henricum virũ à ſuis deſertum,& captum, Varuicenſem interfectum cum fratre, eiuſque copias partim deletas, partim diſsipatas,& denique plagam acerbiſsimã acceptam,cùm re,tum tempore. His auditis,miſera mulier metu corruit,dolore diſrumpitur, intercluditur,torquetur, tẽpus calamitoſum, fortunã

aduerſam

aduerſam, ærumnam deplorat, fatum Henrici incuſat, quod iã veniſſe pro certo habebat, & deniq; ſe afflictat, ac præ morte vitam aſpernatur, quod fortaſſe animo prouideret deteriora, quæ ſupra caput erant, iamque impendebant. Potuit tum Margaritæ in mentẽ venire, ſe magna ex parte in iſtiuſmodi incidiſſe mala, ob indignam Humfredi Gloceſtrenſis ducis cædem, cuius conſilij quanquam fortè particeps non fuerat, peccauit tamẽ, quòd bonum virum ſeruare potuerit. Sanè eo vno viuo, ac Rempublicam regente, nunquam Henricus tot adiuiſſet vitæ pericula. Vtinã eiuſmodi euentorum cauſas bene multi ponderarẽt qui æquũ & iuſtum potentia & voluntate ſæpiſſimè metiuntur. Ad rem redeo. Margarita videns nihil eſſe, quòd bellum cõpararetur, iamque penè ſuam & filij ſalutem iuxtà deſperans, ad proximũ cœnobiũ ordinis Ciſtertienſis, quod eſt ad vicũ, quẽ Bellilocũ vocãt, profecta eſt, ac in aſylũ quod ibi eſt ſe recepit. Rumore interim de eius aduẽtu diuulgato, Edmũdus dux Somerſeti, cum Ioãne ſuo fratre, Thomas Corteneius comes Deuoniæ (is ab initio alterã partẽ eſt ſecut⁹) Gaſpar comes Pẽbruchi, Ioãnes Venlochius, & Ioãnes Lõgſtrotherus Rhodiorum militum præfectus, celeriter Bellilocum conueniunt, reginamque adeunt. Mulier plena triſtitiæ, vbi vidit principes amicos paulùm animo exhilarata, paulumq; reſpirans à metu, vt ne dicatur quicquam imprudenter feciſſe, multa

multa cum eis diſſerit,& docet cauſam, quamobrem in tempore adeſſe nequiuerit, ac qua ratione ad id aſylum confugerit, rogatque ſingulos,vt velint filij ſaluti primùm omnium fideliter conſulere,&cùm in præſens deſperaret poſſe ſe aliquid armis proficere,iterum,ſi modò per anni tempus, per hoſtes liceret,in Galliam ſibi eundũ iudicabat illicq́; vſq; eò manendũ,donec Deus meliorẽ belli gerendi facultatem daret. Dux cum alijs, poſtquã reginam multis verbis conſolatus eſt,incipit de ratione belli longo ſermone permultá conferre,primũque ſentit,nullas interponendas eſſe moras,vt ne per eas ipſi infirmentur,& fortior fiat Edouardus,qui exercitum paratum non haberet cùm proximo facto prælio,omne penè iuuentutis eius factionis robur infractum foret, quique nuper ſequundã belli fortunam aduerſus Varuicenſem habuerit,meritò aduerſam futuro bello ſentire poſſet,cùm rerum bellicarũ non raró magna cõmutatio ad punctũ tẽporis accidere ſoleret deinde affirmat bonã principũ partẽ pro Henrico rege ſtare, ac ſua ſponte homines militares ad opem ferendã venturos,ſi modò ipſa velit,vti aliàs ſæpè feciſſet,dux agminis eſſe in hoſtẽ, atque ad hæc ipſe magnas copias pollicetur,maioresq́; nomine vtriuſque comitis promittit: & poſtremò poſtquã permultis argumentis,victoriã in manibus eſſe demonſtrauit,omnes rogat,vt bono animo ſint,& quia celeritate opus eſſet,non ãplius de

ratione

ratione belli,ſed de ipſo iã bello gerendo ſtatuant
Regina cui maximæ curæ erat,non de ſua quidẽ, ſed de filij ſalute,quæ ob id anxio & ſolicito animo erat,quæ nihil boni ferè opinione augurabatur,ad ea reſpondit,ſe hanc ſententiã facilè probaturã, ſi nullius charioris rei præterquã vitæ ſuæ iacturã fieri poſſe videret,ſed ſuſpicari,ne dum illi vellent affectis ſuccurrere rebus,Edouardi principis,in quo õnis ſpes domus ſita eſſet, vita nõ periclitaretur,ac propterea aut bellum in aliud tempus reijciendũ,aut filiũ in Galliã remittendum, qui in tuto,ac in arcano operiretur,dũ primi belli ...itus obreperet.Nimirũ mater non iniuria con...re conabatur vitæ filij,cùm ei ſecundũ virum, ...ẽ pro perdito putabat,nihil illo eſſet amabilius charius,iucundius.Ita regina prudentiſsima rogabat,vt principes bellicæ artis periti,ea antea ſecum benè conſiderarent,quòd poſtea ſi bellum ſumendum iudicarent,ſe non negaret in eorũ ſententiã venturam.Sed longiori diſputationi locus haudquaquam fuit,affirmante duce,õnibus decretum eſſe,dum vita ſuppeteret,bellũ aduerſus inimicos gerere,ac propterea quod ſummo conſilio ſtatutum eſſet,ſummo etiam conſenſu faciendũ eſſe.
Ita õnibus ad vnũ, ad bellum incitatis,pro ſe quiſque exercitũ cõparat,dux per totum principatũ ſuum diligenter delectũ militum habet, idẽ facit comes Deuoniæ,comes etiã Penbruchi ad comitatũ ſuum copias conſcribendi cauſa diſcedit.Re-

gina

gina in hanc ſpē benè gerendæ rei tandē adducta, Hoc benè fit,inquit,ac ſtatim Bathoniam de ſententia ducis pergit,illic expectatura,dum ſocij redeant:ſed quoquo eſſet gentiū itura,paucis notū erat,vt ne eius conſilium aduerſarijs prius pateficret,quàm quò ibat,perueniret.

Rex autem Edouardus vbi cognouit Margaritam in Angliam veniſſe,ac ducem Somerſetenſem & eius ſocios exercitum conflare ,confeſtim aliquot leuis armaturæ equites quoquouerſum mittit exploratum , quantæ ſint hoſtium copiæ, quóue iter habeant . Illi id quod præceptum erat celeriter facientes,poſtquam bonam occident regionis partē obierunt,quę cognouiſſent,dil ter retulerunt.Rex cùm nihil certi de itinere ho um ab exploratoribus accepiſſet , ſtatuit eis vſpiā prius occurrendū,quàm Londino appropinquarent : itaque cum eo quem Londini contraxerat exercitu,in Oxonienſem agrum proficiſcitur,locumque caſtris idoneum quærens ad Abyndoniam deligit,eoque ad ſe copias quæ alibi cogebantur,venire iubet . Hîc vbi omnem exercitum in vnum coēgit, atque cognouit aduerſarios Bathoniam perueniſſe, ibique cauſa maioris colligendi militum numeri,ex illis , qui ad eos vndique confluebant,morā facere,inde digreſſus,Marlebrigiū qui pagus diſtat à Bathonia circitèr millia paſſuū quindecim, contendit , eoque properat , vt prius cū hoſtibus facta poteſtate pugnandi , poſsit acie

conflig-

confligere,quàm in Vualliam eant,quò ſuſpicabatur;id ſanè quod erat,illos conceſſuros, ad coniungendum ſe cum comite Penbruchi,qui illic ingentes parabat copias.Atqui regina vbi cognouit Edouardū ante ſe eſſe,Bathonia diſcedit,Briſtolliumque petit, ac inde aliquot equites præmittit exploratum,ſi per Gloceſtrenſem agrum, tutum iter ad Vualliā pateat,quò augendi exercitus gratia,primò ſibi eundum,ac mox ſine mora,in hoſtem vbicunque ſtatiua haberet,infeſtis ſignis tēdendū ſtatuerat. Equites citò reuerſi, renuntiant Gloceſtriā oppidū ſtare in fide Ricardi ducis fra-[illegible]s Edouardi,& licet primùm promiſsis, deinde [illegible]is oppidanos ad defectionē tentarint,illos ta-[illegible]n nihil moueri.Ea re cognita,regina Briſtollio ſe mouet,ac ad vicū ad Sabrinā flumen ſitū, quē Teuchisberiā vocant,proficiſcitur,præteriēs Gloceſtriā,vt in oppugnando oppido ne tēpus conterat. Hîc poſitis caſtris,Somerſetenſis audiens Edouardū,qui eorū veſtigia ſequebatur,haud procul eſſe,ſuos in aciē ducit,non magnopere id conſiliū probantibus cæteris belli ducibus, qui Penbruchenſem expectandū iudicabant.Adfuit non multò pòſt Edouardus cū inſtructo exercitu, datoq; vtrinq; ſigno,prælium cōmittitur:poſt longū atq; acre certamen,Edmundus dux ſentiens ſuorum paucitatē à multitudine hoſtiū valde premi,protinus milites ad ſigna reuocat,vt conferti facilius obſiſtant. Recreauit ea res paululū militis animū,

qui ferocius cædere cœpit:ſed cùm regina non ha-
beret milites integros,quos ſaucijs & defatigatis
ſummitteret,à multitudine oppreſſa,demũ vinci
tur,ſuis ferè ad vnũ cæſis,aut captis. Occubuêre
mortem in pugna ex nobilitate Thomas comes
Deuoniæ,Ioannes Venlochius,Ioannes Somerſe
tenſis frater,cũ benè multis alijs. Capti ſunt Mar-
garita regina, Edouardus princeps, Edmundus
dux Somerſeti,Ioannes præfectus diui Ioannis,
ac equites amplius viginti. Ii omnes biduo pòſt,
præter Margaritam,& filiũ,in eo vico capite mul-
ctantur.Edouardus princeps adoleſcens præſtan
tiſsimus,aliquantò pòſt ductus ad colloquiũ
Edouardo,interrogatur ab eo,cur eius regn
ingreſſus auſus eſſet id armis diuexare: cui pr
ſenti animo reſpondit,ſe auitum regnũ recupera-
tũ veniſſe.Ad ea Edouardus nihil reſpondens, tã
tũ manu adoleſcentem procul ſubmouit, quẽ in
veſtigio qui circunſtabant, circunſtabant autem
Georgius Clarentiæ,Ricardus Glocestriæ duces,
& Gulielmus Haſtyngius,crudeliter trucidarunt,
eius corpus cum reliquis interfectorum cadaueri
bus in proximo cœnobio monachorum ordinis
diui Benedicti humatur.Margarita verò captiua
Londinum ducta, & non multò pòſt pretio di-
mittitur,quæ in Gallias profecta,in perpetuo me
rore iacuit, nec tã id propter ſe,aut propter virũ,
quorum iã ætas penè acta erat, quàm propter a-
miſſum Edouardum filiũ,quẽ ipſa,quẽ pater He
ricus

ricus ſuperſtitē vitæ,ac dignitatis ſuæ relinquere ſperabat,ex quo nihil ambobus in õni vita acerbi us accidere potuerat. Edouardus ob victoriā,quę ciuilium bellorum finē fecit, immortaliter gauiſus,poſtquā eā omnē regni partē in qua aduerſarij in vnū conuenerāt,diligēter luſtrauit, Lōdinū reuertit,vbi tridui ſupplicatione,gaudiū miris hominum ſtudijs celebratum eſt. Hæc ſumma rerū bellicarum Edouardi. Fuit ille annus ſalutis MCCCCLXXI,& XI,cùm ipſe Edouardus regnare cœpit.

Sub Edouardi reditum, Thomas Facombrigi filius Gulielmi Facombrigij comitis Cantij concubina genitus,homo ſummæ audaciæ & factioſus, quem ad perturbandam Rempublicā mali in primis mores ſtimulabant, magnū fecit tumultū. Is enim aliàs à Varuici comite præfectus maris conſtitutus,qui tranſitum qui eſt inter Caletum & Douerum tueretur,quò nulli qui Edouardi partes ſequerentur, impunè tranſirent,poſt ea factus egens tā amicis quàm inimicis infeſtus, cœpit palàm latrocinari:quo factum eſt, vt breui tēpore multarum nauium claſſe munitus,omnia circùm littora latrocinijs turbaret, qui ad vltimū in Cantium delatus,in terrā deſcendit,contractaque non parua Cantianorum manu, Londinum recto itinere petijt, ſpoliauitque primo acceſſu, clamante turba ſe veniſſe liberatum Henricum regem ſuum. Sed vbi cognitum eſt Margaritam

prælio victam eſſe, tum Gulielmus Edouards vrbis prætor in eum annum creatus, & Ioannes Aleyn, ac alter Ioannes Chelley vicecomites, cum bona armatorum manu facto repentè impetu, Facombrigium præda exutum profligāt, multis in fuga Cantianorum aut interfectis, aut captis. Iſte tumultus quanquam paruus, ſi paulò antè ortus fuiſſet, haud dubiè res Edouardi in magnū adduxiſſet diſcrimen. Fuit nempe Edouardus in iſtis poſtremis bellis lōgè fortunatiſsimus, quòd diuerſo tempore à ſuis aduerſarijs vexatus fuerit armis. Sanè ſi per idem temporis quo Varuicenſis Londinum cum paratiſsimis copijs prope[...]bat, Margarita regina ex altera parte terram A[...]gliam cū exercitu attigiſſet, quod mulier ter ſummè conata eſt, & hæc à tergo, & ille antè eodem momento vrgere cœpiſſet, aut ſi Edmundus Somerſeti dux ad Teuchisberiam, non prius ſuis pugnandi ſignum dediſſet, quàm Gaſpar Penbrochi comes cum auxilio aduenſſet, vel ſi Facombrigius ſimul Londinenſes vexaſſet, vnum ſiue alterum modis omnibus futurum erat, vt Edouardus neceſſe haberet, aut fugam rurſus capere, aut turpiter manus dare. Ac tantum in omni re, ſed in bello potiſsimùm, valet bona hominis, vt vulgò dicitur, fortuna. Quanquam fortè illud potius venit ex infortunio familiæ Lancaſtrenſis, quod viri ſapientes diuinæ iuſtitiæ adſcribendū iam tum exiſtimarunt: quia regnum ab Henrico

quarto

quarto ſexti Henrici quo, per vim quæſitum non potuiſſet perdiu ab ea poſsideri familia, atque ita aui peccatum ad nepotes redundaſſe. Nunc ad rē redeo. Facombrigius celeriter ad naues ex fuga ſe recepit, ſed aliquanto poſt ad Suthantonenſem portum, quò inconſultè accelsit, captus, luit capite pœnas. At Gaſpar comes Penbruchi vbi intellexit reginam ad Teuchisberiam, cōmiſſo prælio victam eſſe, & nullam amplius ſpem ſalutis ſuper eſſe, de itinere cum militibus, quos ſecum ad ſocios ducebat, retrò Chepſtollium abijt. Dum hîc moratur mœrens, quòd feſtinatio quæ improui- ſemper eſt, & cæca, omnes ad extremū Henri- pes perdidiſſet, cum ſuis, quid conſilij foret capiendum agitabat, cùm eò mittitur ab Edouardo Rogerius Vuagham, vir fortiſsimus, qui comitem per dolum caperet. Comes inſidiarū certior factus, Rogerium intra oppidū capit, atque capite mulctat. Ita Rogerius paſſus eſt à comite mortē, quam ei per dolum intentabat. Comes inde digreſſus, ſe Penbruchū recipit, quē ſtatim Morganus Thomas ab Edouardo miſſus circumſidet, foſſa & vallo ſeptum tenet, fuga prohibet: ſed ille octauo poſt die à Dauid fratre Morgani amico fideli obſidione liberatus, confeſtim ad oppidū maritimū, quod Tynby vocant, diſced t, atque inde parato actutum nauigio, in Gallias cū Henrico nepote ex fratre comite Richemondiæ, paucisque familiaribus nauigat, qui forte in Britanniā

 delatus,

delatus, Franciſcũ ducẽ ſuppliciter adit, expoſitaque ſui aduentus cauſa, eius ſe fidei atque Henricum nepotẽ cõmittit. Dux accipit comites hoſpitio libenter, tractat honore, humanitate, gratia, nõ ſecus, ac ſi ei fratres eſſent, dataque fide, pollicetur apud ſe deinceps procul ab iniuria fore, atque vltrò citroque quocunque voluerint, tutò ituros.

Edouardus pacato per hunc modũ regno, vt ne amplius noui fierent motus, totum Cantium, quòd illinc proximus tumultus duce Facombrigio profectus eſſet, paucis diebus obiuit, vltuſque eſt acerbè rebelles. Quo confecto negotio, vt omnibus videretur iam parta quies, vtque omnia a inimicorum metu vacua eſſent, Henricus ſextus paulò antè regno ſpoliatus, in turri morte affectus eſt. Hunc, vt fama conſtãs eſt, Ricardus Glocestriæ dux gladio percuſsit, quò ita Edouardus rex eius frater omni hoſtili metu liberaretur. Sed quiſquis ſanctiſsimi viri percuſſor fuerit, ſatis liquet tam patricidam, quam parricidij autores dediſſe cõmiſſorum pœnas, qui cùm deinde non habuiſſent inimicos, in quos ſæuirent, in ſeipſos, ſicut infrà perappoſitè delarabitur, crudelitatem exercuerunt, proprioque ſanguine ſuas polluêre manus. Exin Henrici corpus ex turri nullo cum honore, ad templum diui Pauli delatum, toto die ibi in capulo iacuit, ac poſtridie ad cœnobium monachorum ordinis diui Benedicti, quod eſt in vico, qui Chertſeius vocatur, & diſtat à Londino

no quindecim millia paſſuum, deportatum eſt, eoque loci ſepultũ, ſed non multò poſt ex eo loco ad Vindeſorium Caſtrũ delatũ, in æde diui Georgij nouo mauſoleo infertur. Illud autẽ cœnobiũ ad Chertesſeiũ quondam poſuit diuus Erchéualdus Londinenſis epiſcopus, circiter annũ ſalutis DCLXXIX, vti ſuprà libro quarto oſtendimus.
Regnauit Henricus annos XXXVIII, & poſt receptum regnum, menſes VI. Vixit annos LII. ſuſcepit ex Margarita Edouardum vnicum filiũ principẽ Vualliæ. Fuit ſtatura procera, corpore gracili, cui mẽbra per õnia reſpondebãt, facie decorà, in [illegible] cõtinuè renitebat illa bonitas animi, qua ma[illegible]è præditus erat. Abhorrebat ſuapte natura tã [illegible]rporis quàm animi vitia õnia, ex quo iã inde à puero honeſtus fuit, integer, mali expers, boni capax, cont[illegible]or rerum õnium, quæ animos mortalium labefactare ſolent. Item iniuriarum quibus identidẽ affectus eſt, ſic patiens, vt non vindictam appeteret, ſed ob illud ipſum, Deo opt. max. gratias ageret, quod per id ſua delicta dilui putaret. Quid, quòd vir bonus, gratus, pius, modeſtus, ſapiens, tot ſibi mala cùm ſuis tum ſuorum maiorum permultis peccatis, vitijſque veniſſe prædicabat? Quapropter non quã dignitatẽ, quos honores, quẽ vitæ ſtatum, quẽ filium, quos amicos amiſiſſet, magnopere cogitabat, aut dolore torquebatur, ſed in qua apud Deum offenſa eſſet, id curabat, id lugebat, id dolebat. Hæc & eiuſmodi veræ

ſanctitatis officia fecerunt, vt eius nomine, dum viuebat, miracula à Deo edita fuerint. Ex quo Hẽricus ſeptimus rex non immeritò abhinc paucos annos eum inter diuos referendum apud Iulium pontificẽ Romanũ curare cœpit, ſed morte pòſt ſtatim obita, id officium præſtare nequiuit. Fuit præterea Henricus animo liberali, qui bonarum artium ſtudia mirabatur, & eos diligebat, in quibus eas eſſe videret: quare ſuos ipſe quoque iuuit vt doctrina erudirentur: condidit enim ſcholam magnificã ad Hetonã pagum proximum Vindeſorã, in qua collocauit collegium ſacerdotum puerorumque magno numero, qui inibi nutrirentur, docerenturque grammaticã gratuitò. Idẽ tabrigiæ autor fuit collegij regij, quod hodie ita diſciplinarum cultu floret, vt facilè õnium collegiorum ſit princeps. Ad rẽ redeo.

Sic rex Edouardus bona curarum ac formidinis aculeorum parte abiecta, vt ne qua factionis aduerſæ veſtigia remanerent, inimicorum reliquias õnes vbique gentium extinguendas ſtatuit: itaque Georgium Eboracenſem archiepiſcopũ Varuici comitis fratrẽ vinculis maceratum Guinas mittit, vbi diu in cuſtodia fuit, ſed poſtea dimiſſus ſtatim ex angore animi occidit: cui ſucceſsit Laurentius Bothus, & Laurentio triennio pòſt mortuo, Thomas Rotheramus epiſcopus Lincolnienſis, qui fuit antiſtitum ordine quinquageſimus quartus. Rex item Ioannẽ comitẽ Oxonienſem

qui,

qui non multò poſt cladé ad Barnetum pagum acceptã, in Cornubiã profectus, mõtẽ diui Michaelis occuparat, in ſuã poteſtatẽ redegit, miſitque protinus ad arcẽ tranſmarinã, quã vocant Hammũ, vbi loci amplius deinde annos duodecim in cuſtodia fuit. Multi præterea in diuerſis locis, ob minimã etiam ſuſpitionẽ capti, aut in vincula ducti, aut grauiter mulctati ſunt. Secundũ hæc, vt ne vicinitates rebellium receptacula forent, cum Iacobo Scotorũ rege inducias in viginti annos fecit. Sed ne ſolicitudo vel omnis penitus metus regis menti decederet, per idẽ tẽpus intellexit comites Penbruchi, & Richemondiæ in Britanniã delatos, à duce perliberaliter hoſpitio acceptos, id profectò quod longè moleſtiſsimè tulit, perinde quaſi mens eius aliquid præſagiret mali, quod malũ vt auerteret, confeſtim ſecretos legatos ad ducẽ miſit, qui magna munera illi pollicerẽtur, ſi vtrũque comitẽ ſibi traderet. Audiuit dux legationẽ regis Edouardi libenter, & vbi cognouit comites tã opulentam eſſe prædã, non ſibi dimittendos, ſed apud ſe diligentius ſolito retinendos ſtatuit, qui legatis reſpondit, ſe ob datã fidẽ, non poſſe comites tradere regi, ſed eius cauſa, ita eos cuſtoditurum, vt õninò nihil eſſet, quod ſuſpicaretur quicquã periculi ab eiſdẽ ſibi procreari. Legati poſtquã quod petebant, impetrare non potuêre, eo reſponſo contenti, ad regem rediêre. Rex tum ad ducẽ reſcripſit, vt quod ſponte recepiſſet, pro ſua

dignitate,gratia,& conſtantia,faceret,ac ſimul pecuniã,auxilium,& ingentia munera promiſit,deditque deinceps quã plena manu in ſingulos annos. Tum dux videns comitum manſionẽ in rẽ ſuã maximè fore,vt ne forſan aliò terrarũ ſe conferrent,eos diuiſit, remotisq; Anglicis miniſtris, quos ſecũ illi duxerant,alios Britannos homines dedit,qui eis inſeruirent,cuſtodiæque eſſent. Interea rex ad III. Idus Octobris,anno poſtquã regnare cęperat,XII,qui fuit ſalutis humanę MCCCC LXXIII,conuocauit conciliũ ad Vueſtmonaſterium,in quo primum reuocantur in priſtinum vſum õnia ab eo conſtituta & leges,quæ paulò a tè fuerunt ab Henrico ſexto reſciſſæ,ac de pub candis vendendiſque rebelliũ bonis,itẽ de reduc dis de exilio,qui vt patriæ hoſtes paucis àntè mẽſibus ab aduerſarijs dãnati fuiſſent,ſtatuitur: ſecũdo loco pecunia,cuius incredibiles erãt anguſtiæ in regio ærario,imperatur:tertio tã publicæ, quã priuatæ diſcordiæ quæ inter principes,qui admodum pauci erant, bona eorum parte domeſticis cladibus abſumpta,ortæ erant,placantur,ſedãtur, tolluntur. Iuuit illud negotium quantum in eo fuit,ſummopere rex,qui vt ſui exẽplo alij iniurias obliuiſcerentur,odiumq; deponerent, omnibus qui eo tẽpore in regno eſſent,ac hactenus alterius factionis fuiſſent,pœnã criminis læſæ maieſtatis aut legum violatarum remiſit.

Dum ita Edouardus rebus domeſticis com ponendis

ponendis vacat, ecce tibi, vocatur à Carolo duce Burgundiæ ad bellum externũ aduerſus Ludouicum regem Gallorũ ſumendũ, ne non ſemper eſſet aliquid, quamobrem quies domeſtica turbaretur. Non poterat rex in eam belli ſocietatem multis de cauſis non venire, quarum duæ potiſsimũ erant: vna, quòd Ludouicus eius hoſtis quippe qui Varuicenſem contra ipſum in Gallijs armaſſet: altera, quòd Burgundioni extra affinitatem, multis in ſua fuga acceptis ab eo beneficijs obligatiſsimus foret: quapropter poſtquã de tanto bello faciundo, cũ ſuis principibus cõmunicaret, Burgundioni reſpondit, ſe venturum in partem belli, contra Francum. Sanè per idẽ tempus, ingens bellum inter Carolum & Ludouicũ flagrabat, & quia Ludouicus vir durus ac aſper, & iuxtà amicis atque inimicis contumelioſus erat, multi Francorum principum eius importunitatẽ abhorrentes, aut palàm vel occultè cum ipſo Burgundione ſentiebant. In ijs erat Ludouicus Lucẽburgenſis magiſter equitum, qui clàm conſilia afficiendi aliqua clade Ludouici, quò vel reſipiſceret, vel periclitaretur, cum Burgundione, & bene multis de nobilitate hominibus conferebat, adeò vt Gallia domeſtico pariter atque externo premeretur bello. Burgundio conſilia õnia cũ Edoardo cõmunicauit, vt facilius ad bellum alliceret. Quæ res omnino vt incitamentum victoriæ regẽ tandem ad id bellum traxit, qui primo quoque tempore

tempore exercitum cum claſſe parare cœpit,& quia magni impendebant ſumptus in illum exercitum,& pecunia paulò antè ex tributo collata in rei domeſticæ ſumptus abiuerat, venit in mentem rationem aliquam inire, qua poſſet amicos locupletiores artificio quodã incitare,ad erogandam pecuniam,vt qui id non feciſſent,crimen ingrati animi ſubirent:itaque ſuis quæſtoribus præcipit,vt ad ſe locupletes generatim accerſant,eiſq́; ſigillatim explicẽt cauſam belli gerẽdi,& ærarij regij inopiã,ac rogent,vt pro ſua in regẽ fide,voluntate,gratia, velint aliquid ſuppeditare pecuniæ in belli ſumptus. Sed ne plura, ita ars valuit, vt alij in acceptorum beneficiorum memoria,alij pudore, alij metu permoti, cùm pro opibus quiſque ſuum ſtudium nauare cuperet,regem pecunia iuuerint. Rex autẽ vt beneficium ſibi gratum fuiſſe oſtenderet,eiuſque memoriam perpetuaret,id tributũ gratuitò collatũ beneuolentiã appellauit, tametſi complures fortaſſe cum maleuolentia, eam beneuolentiã præſtiterunt. Ita Edouardus rebus bellicis paratiſsimus, & exercitu ad viginti armatorũ millia conflato, Caletum quarto Nonas Iulias traiecit,ad quẽ Carolus ſtatim adiuit, congratulatuſq́; ei victoriam magnopere hortatus eſt, vt huic bello totis viribus operam daret, per quod haud dubiè res tandem ſuas de Franco reciperet.

At Ludouicus vbi cognouit Edouardum iam in continentẽ cum exercitu veniſſe, copias augeret,

&

& quò plus periculi à tot ſimul potētiſsmis hoſtibus imminere videt, hoc celerius obuiā periculo eundum ſtatuit: qui cum iJs copijs, quas celeriter contraxerat, præmittit ad Atrebatiū fines Robertum Stoteuillenſem ſummū ducē, qui primùm venientis Angli impetū excipiat: ipſe interim Syluanecti morabatur, cogitationem habens, quonam pacto res ad pactionē deducere poſſet: nam cùm à ſuis relictus eſſet, quos ipſe reliquiſſet, animo prouidebat longius fore bellū, & ſibi periculoſius, ſi ſemel ſanguis hauriri cœpiſſet, proinde nil ei potius erat, quàm concordiā amplecti. Talia Ludouicus meditabatur, cùm Edouardus ſe Caleto cōmouit, in Atrebateſque venit, ad quē confeſtim legatos de pace miſit. Audiuit Anglus legationē, eaque audita, cœpit aliquantum frigere, minus à pacificatione abhorrere: nam etſi vir fortis erat, & confiſus rerum fama geſtarum, bellum quàm pacē cum Franco haud antiquo nominis Anglici amico malebat: tamen cùm ſecū recoleret, ciuilia bella ita conſumpſiſſe opes Anglicas, vt ſi opus foret nouo militū ſupplemēto, ferè deſperaret ſe id poſſe cōmodè ex ſuis conficere, ac non ignoraret vacuū domi eſſe ærariū, vt non poſſet diu ſtipendium militi dare, putauit modis omnibus neceſsitati parendum, & abſtinendum bello quod honorificis cōditionibus cōponere poſſet: cùm præſertim quereretur Burgundionē ac Lucēburgenſem non ſeruare, quæ à principio promiſſa

miſſa feciſſent. Igitur legatis orantibus, vt vellet in colloquium cum ſuo rege venire, reſpondit tandẽ id ſe facturum, ac ita tẽpore & loco conſtituto eos dimiſit. Illi vbi reſponſum ex animi ſententia retulerunt, Ludouicus ſimul exercitu, ſimul auro munitus, Pinquiniacũ quod eſt oppidum in Ambianorum agro, vbi loci congreſſus regum futurus erat, prior acceſsit, quò & nõ multò pòſt Edouardus frequenti etiã ſtipatus militum manu venit. Hîc reges in ponte qui eſt in Somma flumine congreſsi, longum inter ſe ſermonẽ habẽt, qui ad extremum inducias in multos annos his conditionibus paciſcũtur, vt Ludouicus pro impenſis apparatum belli factis, det in præſentia Edouar[illegible] ſeptuagintaquinque millia aureorum, ac deinde in ſingulos annos quinquagena millia.

Poſt hæc, vt noua amicitia neceſsitudine cõfirmaretur, corroboraretur, ſtringeretur, Eliſabeth Edouardi filia Carolo Ludouici nato pacta eſt. Ita facta pace, ac accepta pecunia, Edouardus Caletum reuertit, & inde in Angliam. In eo bello extra Ioannẽ ducẽ Exonienſem, interijt nemo: is in aſylo, vti ſuprà oſtendi, erat, & ſecutus regẽ, poſtea contrà ac fides data fuerat, ſubitò è medio eſt ſublatus. Fuit ille annus ſalutis humanæ MCCCCLXXV. Ludouicus deinceps fideliter promiſſum vectigal Anglo pependit, vſque ad initium anni, quo ille eſt mortuus, id opinor, tum ſoluere negauit, perinde quaſi futuræ ſortis ſciens. Vnde argu-

mentũ

mentum ſumere licet, à principio non inducias, ſed fœdus conueniſſe inter reges, quod ãbobus cõmodo fuit. At Burgundio, & Lucemburgenſis vbi cognouerunt Edouardum feciſſe pacẽ cum Ludouico, vehementer indignati ad eum literas aculeatas, minaces, odioſasq́; dederunt, quòd per eum ſtetiſſet, cur minus Ludouicum vlti eſſent: quas tantum abfuit, vt ille qui poſt tot bellorum nexus, ſolùm ſeſe militaribus occupationibus tã dẽ relaxare vel plenè exoluere cupiebat, curandas exiſtimauerit, vt ne flocci quidem fecerit. Atqui Lucemburgenſi in primis Edouardi alienatio, per quam coniuratorum conſilia patefacta fuerunt, malo fuit, qui paucis pòſt diebus captus, Lutetiæ ſecuri percuſſus eſt, vltimus apud Gallos Coneſtabilis, quem vocant.

Edouardus rex per hunc modum rebus tam militiæ quàm domi pacatis, quanquam tot bellorum victor longè beatiſsimus habebatur, qui in ſumma iam quiete ætatẽ tutò degere poſſet, tamẽ cùm Henricus adoleſcens Richemondiæ comes, reliquus vnus ex ſanguine Henrici ſexti ſuperſtes eſſet, multum ſibi abeſſe, ac eam ſolam rẽ vſque eò ſuam felicitatẽ turbare iudicabat, vt in metu quaſi perpetuo eſſet: quare decreuit iterum ſolicitare Franciſcum ducẽ Britanniæ largitionibus, promiſsis, precibus, ad illum ſibi prodendũ, quẽ ſperabat poſt extinctam propè Henrici ſexti ab ſe factionem, facilius eſſe ſuis ſatisfacturum optatis:

itaque

itaque legatos grandi auri pondere onuſtos quã-primum ad ducẽ mittit, & vt poſtulatio honeſti-or videatur, iubet eos declarare duci, ſe ideo Henricum petere, vt ſibi affinitate coniungat, atq; ita funditus reliquiæ factionis aduerſæ euellantur: quanquam illud nõ per affinitatẽ, etſi poſtea cõſe-cuta eſt, ſic, vt rex diuinaſſe viſus ſit, ſed atq; adeò per necẽ Henrici efficiendũ erat. Audiuit legatos dux humaniter, & primò negare, ac multa excuſare cœpit, quamobrem id facere ſibi non liceret; ad extremùm, cùm præcib. defatigatus, tum pretio victus, Henricum legatis tradidit, quẽ per literas magnopere Edouardo ſimul cõmendauit, nequaquam ratus ſe cõmendare ouem lupo, ſed filium patri, quippe qui credebat Edouardum daturum omnino Eliſabeth maximam natu filiam Henrico in matrimonium. Legati tam deſiderata præda potiti, magno cum gaudio ad Fanum Maclouij vrbem maritimam pergunt, vt inde conſcenſa naui, in Angliam nauigent. Henricus qui ſciebat ſe ad mortem trahi ex mœrore animi, in itinere in febrem incidit. Interea Ioannes Chenlettus inter Britannicos principes talis, cuius paucos pares ea terra tulit, & duci maximè acceptus, ruri erat, ac vbi id factum reſciuit, rei indignitate permotus, celeriter in aulam rediјt, ſuoque more, adiuit familiariter ad ducem, tacituſque ac triſticulus ſtetit aliquandiu, ſic, vt dux miratus eum tam deiectum gerere vultũ, petiuerit, et quid ſibi vellet

illa

illa, animi triſtitia, quam præ ſe ferret. Ad ea Ioannes inquit: Dux illuſtris, iſte pallor vultus nuntius mortis mihi eſt, quæ ſi ante hunc diem mihi accidiſſet, profectò minus multò nocuiſſet, quòd ad tantum non fuiſſem ſeruatus dolorem, quem animo meo recens factum tuum incredibilem in uſsit, qui haud dubiè me vitam ſiue ſtatum amittere, ſiue perpetuò deinceps longè miſerrimũ viuere coget. Tu enim dux famam virtutis habes optimis actibus collectam, quam cuncti mortales vno ore ad cœlum ferunt: heu, hanc tamen ingentiſsimam (tua bona venia dictum ſit) minimè omnium conſeruandã curare videris, qui nuper immemor datę fidei, Henricum comitem Richemõdiæ adoleſcentẽ innocentiſsimũ carnificibus tradidiſti laniandũ, diſcruciandũ, ac denique necandũ. Quocirca qui te amant, inter quos, ipſe vnus de multis ſũm, non poſſunt non dolere, cũ videãt celeberrimũ nomen tuũ tantæ perfidiæ nota in perpetuũ maculatũ iri. Ad ea dux continuò reſpõdit; Tace, quæſo, mi Ioannes, nil tale futurum eſt de Henrico, illum enim Edouardus rex ſibi generum optat. Tum Ioannes ſubdit: Mihi crede, illuſtriſsime dux, Henricus iã penè perijt, quẽ ſi ſemel tuis finibus pedẽ efferre permiſeris, nemo mortalium poſthac à nece eripere poterit. His Ioannis vocibus dux motus, qui antea vel Henricum ab Edouardo fraude peti, haud ſuſpicatus erat, vel pecunia ab honeſtate, fide, probitate deductus,

m quid

quid deceret, non conſiderauerat, ilicò Petrũ Landoſum quæſtorẽ ſuum mittit, qui Henricum intercipiat. Petrus celeritate vſus, ſtatim poſt Anglicos legatos ad Fanum Maclouij peruenit, ſimulatoque negotio, dum eos longiore conſultò ſermone inſtituto detinebat, per ſuos Henricum vix ſemiuiuum in aſylum quod in ea vrbe eſt inuiolatiſsimum, bono modo induxit, atque non multò pòſt metu mortis liberatum, ac ob id iã ſatis confirmatum, ad ducẽ reduxit. Hinc equidẽ cognoſcere licet, veriſsimã eſſe illam græcã parœmiã: Homo homini Deus. Siquidẽ Henricus adoleſcens ſuo immerito ad mortẽ proditus, repentè opera Ioannis Chenletti optimi principis ſeruatus eſt. Dij faxint, vt talia exempla documento ſint illis, qui alijs præſunt, ſi qui ſint officij monitoris egentes, quò addiſcant tandẽ aliquando, & recipere in ſuã familiã, in ſuum conſilium, qui ſciant benè admonere, & eorum monita non aſpernari. Ablegatis Anglicis ſic pretio & merce ſpoliatis, ac ob id maximè querentibus, vt ne penitus vacui domũ redirent, Petrus pollicitus eſt ſe daturum operam vt Henricus aut retineretur in aſylo, in quod per eorum incuriã aiebat eum ſe recepiſſe, aut apud ducem in carcerem rurſus conijceretur, adeò vt pertimeſcendus non eſſet. Atque Anglus tanti de Britanno emit inimici cuſtodiam tridui.

Edouardus rex qui interea ſcire cupiebat, quid cum duce actum eſſet, & idcirco ſingularum ho-

carum

rarum expectatione torquebatur, cùm per legatos intellexerit, nihil propius factum fuiſſe, quàm vt Henricus ad ſe captiuus duceretur, plurimum doluit negotium non ſucceſsiſſe, ſed lenitus, quòd audiuiſſet eum cuſtodiri, rem deinceps familiarẽ, quæ admodum anguſta erat, reliquis curis præuertendam cenſuit: itaque aliquantum ſuis accuratè ſeruiuit commodis, ſed honeſtatis memor, poſtquam ſatis ærarium numis impleuerat, vt ne in auaritiæ crimen incurreret, iam ſe per liberalitatem, bonum atque vtilem Reipublicæ principẽ præbebat, cùm ecce tibi, in immaniſsimum incidit facinus, Georgium enim fratrem ducem Clarentiæ comprehendi ſubitò iuſsit, atque necari: extinctus eſt, vt aiunt, in dolio vini Cretici, peſsimo in omni memoria hominum exemplo. Cauſam autem necis licet ipſe de multis qui id temporis inter cõſiliarios regis, non mediocris autoritatis fuerant, quæſierim, nullam tamẽn certam habeo tradere. Fama in vulgus iam tum exijt, regem territum vaticinatione hominis fatidici, in Georgium fratrem ſæuiſſe, qui prædixiſſet ita futurũ, vt poſt Edouardum, regnaret vnus aliquis, cuius hominis prima litera eſſet G. Quod quia ſic ſolent dæmones ſuis præſtigijs hominum mentes implicare, qui eiuſmodi illuſionibus delectantur, dixerũt poſtea vaticinationem illam nõ caruiſſe ſucceſſu, cum poſt Edouardum, Glocestrenſis dux regnũ occuparit. Alii verò aliã ferunt necis cauſam, quæ

eiuſmodi eſt:Per id enim tempus gliſcente veteri odio inter fratres,quo nihil eſt vehementius,dux amiſſa vxore,per operam Margaritæ ſororis petebat ſibi nuptum dari Mariam vnicam filiam Caroli ducis Burgundiæ. Edouardus inuidens fratris felicitati,eam affinitatem impediuit.Inde redintegrata ſimultate,quidam ducis adminiſter eodem tempore veneficij damnatus afficitur ſupplicio.Contra id factum cùm dux non potuiſſet ſe tenere,quin vehementer reclamaret,rex ob eam querimoniam valde commotus,ducem in carcerem detruſit,ac non multò pòſt iure ſiue iniuria, maieſtatis damnatum morte affecit.At mox Edouardum eiuſmodi facti pœnituiſſe certum eſt argumentum,quòd ferunt,ſi quando pro cuiuſpiā dānati vita oraretur,ſolitum eſſe inclamare, O infelicē fratrē,pro cuius ſalute nemo homo rogauit manifeſtè innuentę illū principum inuidia interiiſſe. Reliquit dux binos liberos,Margaritam,quæ poſtea nupſit Ricardo Polo,& Edouardum, quē rex Varuici comitē fecit.Hæc eo anno geſta ſunt, qui fuit ſalutis humanę MCCCCLXXX,&XIX cùm rex Edouardus regnare cœpit. Ita depoſita bellorum & domeſticarum ſeditionum quæ accidere antea potuiſſent,omni cura,rex ſeuerius ſoli to nobilitatis crimina notare,& auidius pecuniæ conciliandæ ſtudium habere cępit,propter quod multi perſuaſum ſibi habebant,illum deinceps euaſurum durū principē,cùm poſt mortē fratris,

ſe

ſe à cunctis timeri animaduerteret, & ipſe iã timeret neminẽ. Sed per breuitatẽ vitæ id fieri non licuit. Ac res interdum ſequundæ tam malo ſunt potientibus, quàm aduerſæ patientibus bono.

Sub idem tempus Iacobus rex Scotiæ egit per legatos cum Edouardo, vt Ceciliam filiam collocaret Iacobo filio, quam ille iuueni libens deſpondit. Hæc erat ætate minor Eliſabeth, quam ſuprà dixi Carolo Ludouici regis Galliæ filio iampridẽ deſponſam fuiſſe. Verùm nec vna, nec altera conſecuta eſt affinitas, cùm bona principũ pars ſoleat ſæpenumero magis id quod in rẽ ſuam præſentẽ eſſe videt, quam quod honeſtum ſit, poſtremò ſequi: nam Ludouicus rex, poſtquam hoſtili metu liberatus eſt, non affinitatẽ modò cum Edouardo iam fide firmatã ſpreuit, ſed promiſſam pecuniam pendere propè palàm negare cœpit, qui ita tergiuerſando, vnius iam anni vectigali Anglum [illegible] fraudarat, cùm eam ille iniuriam armis vindicandam ſibi conſtituit. At Scotus certus ac perpetuus Francorum ſocius, vbi audiuit Ludouicum non ſtare promiſsis, ſibi etiam licere quod libebat, ărbitratus, fractis inducijs, Anglicos fines repentina incurſione vexauit. Qua re Edouardus valde commotus, ſtatuit ei bellum facere: poſtea tamen cùm Iacobus illud factum non ſuo conſilio, ſed quorundam ſuorum inſolentiã excuſarit, leniri facilè potuit, niſi ad vltimum à fratre ipſius Iacobi ad id bellũ ſumendũ ſolicitatus fuiſſet.

Porrò Iacobus homo acris ingenij, ſuijpſius vltrà quàm par erat,& conſilij ſemel capti, & ſenſus mi nimè aſpernans, non facilè bene admonentes au diebat,& cum nollet reprehendi,homines nouos ad conſilia capienda adhibebat, ita nobilitati infeſtus quotidie alios criminando,alios mulctando cogebat,aut ſua ſponte in exiliū ire,aut ſimulatis negotijs, aliquò terrarū fuga petere. In ijs fuit Alexander dux Albaniæ eius frater, qui cùm in Gallias iter haberet, apud Edouardum moratus, non ceſſabat eum ad ſuum decus maturè vlciſcēdum incendere. Igitur cùm Edouardus in animo haberet,vt dictum eſt,vindicare recentem iniuriā & incitaretur à duce arma in Iacobū mouere,& ille ſimul magna auxilia pollicceretur, iſtud tandē non grauatè faciendum cenſuit, tum quòd Iacobus præter violatas nuper inducias, opportuna miniſtraſſet Henrico ſexto, ac eius factionis viris auxilia, tum verò quòd confideret ducē ſibi fore fidelem,ſi ſua opera,expulſo fratre, Scotiæ regno potiretur: itaque Ricardum fratrem ducem Gloceſtrenſem, Henricum quartū comitē Northumbriæ, Thomam Stanleium,& ipſum Albaniæ ducem cum valido exercitu,aduerſus Scotos protinus mittit. Iacobus interea certior factus de Anglorum aduentu,copias quas in præſentiā ſcribere potuit,ſubitò inſtruxit,ac obuiam hoſtibus factus, vſque Beruicum,ad tuendos fines acceſsit: verùm vbi cognouit Anglos & armatorū robo-

re & numero præſtare,militemq́ꝫ ſuum non ſatis ſibi fidum eſſe perſenſit, de media nocte mouens, Edimburgum redijt, eo loci hoſtē expectaturus. Dux Gloceſtrenſis Scotiam ingreſſus, agros latè vaſtabat,vrebat,ac longius procedēdo,haud procul ab hoſtium caſtris erat, cùm animaduertens nullum ex nobilitate Scotica ad ipſum Albaniæ ducem confluere, non iniuria fraudē ſuſpicatus eſt,quāidcirco cū Iacobo rege inducias fecit, atq́ꝫ recta via Beruicū cōtēdit,quod interim Thomas Stanleius non ſine ſuorum cæde expugnarat. Iacobus autem qui ſuos Scotos ſibi infeſtos habebat,eam iniuriam capti oppidi poſt factas inducias,neceſſariò deuorauit. Dux Albaniæ poſtea dolens fuiſſe ſe autorem belli, quo & patriæ & ſibi nocuerat,cùm iam apud Anglos nullo haberetur numero,in Gallias proficiſcitur, atque non multò poſt Lutetiæ equeſtri certamine interficitur. Reliquit filium nomine Ioannem.

Hoc feliciter expedito negotio, alterum quod inſtabat bellum rex Edouardus ſibi primo quoque tempore gerendum ſtatuens,conſilium conuocat, atque ratus præ iniuria præſenti à Francis facta, præteritas omnes pro nihilo exiſtimandas, principibus commemorat, ab illis fœdus nuper violatum,vectigal negatum,nuptias filiæ repudiatas, ac propterea hortatur, vt velint patriæ decus maturè defendere. Quibus rebus omnes æquè permoti, reſpondent ſeſe non ignorare optatiſſi-

mum eſſe,cũ Frãcis dimicare,quos ſæpe viciſſent, & pro dignitate patriæ nullum non ferendum laborem, & idcirco paratos armis tantas offenſas perſequi, eiuſque dictis audientes eſſe. Cognita principum voluntate, ſeorſum etiam ſacerdotibus, quòd eis arma ferre per leges minimè licitũ ſit, pecunia in bellum gerendum inſumenda imperatur. Sed ecce,dum de his rebus curã & cogitationẽ ſuſcipit Edouardus, repentè incipit ex morbo omnibus medicis incognito, laborare,paucisſque poſt diebus quinto Idus Aprilis,ad Vueſtmonaſterium,vbi loci conuẽtus fiebat,excedit è vita, annum agens ætatis circiter quinquageſimum, qui fuit XXIII cùm regnare cœpit, ſalutis verò humanæ MCCCCLXXXIII. Corpus ad Vindeſorium Caſtrum funerali pompa deportatum,in templo diui Georgij ad ſepulturam datur. Suſcepit ex Eliſabeth vxore filios decem,reliqui ſuperſtites ſeptem,mares duos, Edouardum principẽ Vualliæ,& Ricardum ducẽ Eboracenſem,ac tertium ex concubina, nomine Arthurum, natum ad probitatem & gratiam.fœminas quinque,Eliſabeth,Ceciliam,Annam, Catharinam & Brigidam,quarũ aliæ alijs viris nupſerunt,præter Brigidã,quæ mònachã facta eſt. Fuit Edouardus corpore procero,ac eminenti, quippe qui inter omnes,excelleret ſtatura, honeſta facie, lætis oculis, patenti pectore, cætera ad pedes vſque modulo corporis æqualia,ingenio acri,animo magno,me-

moria

moria tenaciſsima eorum quæ ſemel imbibiſſet, in rebus gerendis ſolers, promptus in periculis, in hoſtes vehemens, ac horribilis, inimicos & hoſpites munificus, in bellis gerendis lōgè feliciſsimus, libidini indulgens, in quam ſuapte natura propēſus erat, cuius pariter rei atque humanitatis quæ plurima ei innata erat, cauſa, ſępiſsimè inter priuatos, vltrà quàm maieſtatis honos poſceret, ſeſe familiarē præbebat, quapropter percrebuit rumor illum interiſſe veneno. Paulò ante exitum vitæ, ſuprà diximus eum cœpiſſe ſenſim in auaritiam labi, olim ſumma in ōnes ſemper liberalitate vſū. Cæterū regnum quod propter bella ciuilia populatū, ac tā viris militaribus, quàm opibus penè exinanitum acceperat, rebus omnibus poſt ſedatas ciuiles diſcordias, multò opulentiſsimū reliquit. Honores præſertim ſacerdotales præclariſsimis quibuſque viris deferēdos ſemper curauit, eosq́ꝫ imprimis ad cōſiliū adhibuit: reliquos verò quos ex vulgo dilexit, opibus honeſtauit, non dignitate id quod multi principes nulla habita honoris ratione, minimè faciūt: quibus virtutibus ita populorū ſuorū animos ſibi deuinxerat, vt magnū apud eos ſui deſideriū mortuus reliquerit.

POLYDORI

VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS QVINTVS.

RICARDVS dux Gloceſtriæ per eos illos dies, quibus rex Edouardus eius frater exceſsit è vita in agro Eboracenſi erat, ad quẽ Gulielmus Haſtyngius regij cubiculi præpoſitus, certos nuntios cum literis Londino datis, celeriter mittit, qui eum de morte fratris certiorem faciant, ſuiſque verbis ſignificent, regem morientẽ ei ſoli vxorem filios, opes, & denique omnia commiſiſſe, propterea hortentur, vt quamprimum velit ire ad Edouardum principem in Vualliam, & cum eo Londinum venire, ad rerum omnium curam ſuſcipiendam. Hæc vbi Ricardus intellexit, cœpit ſtatim incendi cupiditate regnandi: ſed quia nulla exiſtebat cauſa, quæ ſaltem ſpecie conficiendi negotij honeſtã videretur, eam in præſens cogitationem in aliud tẽpus reijcit, interim dat ad Eliſabeth reginam literas beneuolentiæ plenas, quibus eã multis verbis conſolatus, maria & montes, vt dicitur, de ſe pollicetur, ac vt fidem ſtudij ſui & charitatis erga filios fratris maiorem faciat, conuocatis vndique nobilibus Eboracum, ibi cunctos in verba Edouar-

Edouardi principis iurare iubet, & ipſe primus omniũ dat iusiurãdum,quod paulò pòſt ante alios violaturus erat,ita reliqui õnes conceptis verbis iurati ſunt.His actis,ille nõ mediocri collecta armatorum manu,ſuo tempore ad proficiſcendũ ſe parat.Princeps verò Edouardus id ætatis puer cui pro ſuo iure viuere non licebat,agebat per idẽ quoque tempus in principatu ſuo ad Ludlollium ſub tutela Antonij comitis Riuerij auunculi,Thomæ Vvagham cubiculi præpoſiti,ac Ricardi Graij equitum.Hos Eliſabeth regina,ac Thomas Marchio Dorceſtriæ eius filius ex Ioanne Graio priore viro,qui Londini erat, crebris nuntijs admonent,vt confeſtim principem Londinum deducant,quò patris funere facto,rex more maiorum creetur.Illi reginæ & Marchionis imperata facientes,haud multò pòſt iter Londinum verſus intendunt.Approperabat & Ricardus Londinum, cui ad Northantonum obuiam fuit Hẽricus dux Buchyngamiæ,cum quo benè longum habuit ſermonem,adeò vt ipſum iam tum ei ſuum conſilium occupandi regni aperuiſſe,apud vulgus creditum ſit,cùm præſertim dux poſtea obſecundando,ſiue metu ſiue obſequio,cum eo ſteterit. Itaq; Ricardus ex illo,deſtinatum animo facinus ſibi artificio tentàndum,ac ſi minus quàm ſperabat, cõmodè caderet,tum demum voluntate non occulta obeundum ſtatuit,cui nempe infelici non veniebat in mentem,ſe peccare ſine ſummo Reipublicæ

publicæ detrimento, atque ſuæ domus interitu, non poſſe. Sanè ſic conſceleratis hominibus accidit, vt ſua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua perdita audacia, de ſanitate ac mēte deturbet. Ita capto conſilio, Ricardus ad principem conuolat, qui præcedebat cum paruo comitatu, iamque Stonyngſtratfordiam (eſt id pagi nomen) peruenerat, cùm ille vnà cum Henrico duce, militum caterua ſtipatus, eum aſſecutus in poteſtatem recepit, Antonium verò & Thomam Vvagham cū nonnullis alijs comprehendit, comprehenſoſque quia ſuis conſilijs minus aſſenſuros eſſe ſuſpicabatur, retrò ad arcem Pontifractenſem cuſtodiendos miſit.

At vbi fama tam importunæ horriferæque rei Londinum peruenit, cùm admiratio, tum pauor omnes occupauit, ſed in primis exanimauit Eliſabeth reginam, quæ in fuga ſubitò fuit: nam iam tum nihil ſynceri eſſe rata, cum reliquis filijs, vt eos à præſenti periculo eriperet, & Marchione, in aſylum ad Vveſtmonaſterium ſe abdidit. Fecerunt illud idem principes, qui cum ea ſalutis filiorum cauſa ſentiebant. Haſtyngius autem qui ſecretas gerebat inimicitias cum Marchione, ac alijs qui reginæ partium erant, & ob eam rem hortatus erat Ricardum ad ſuſcipiendam curam principis, cùm vidiſſet omnia iam ſpectare ad arma, & multò ſecus cadere ac putarat, facti ſui pœnitēs, ad ædem diui Pauli amicos quibus magnæ curæ

vitam,dignitatem,amplitudinem Edouardi prin cipis eſſe ſciebat,in vnum conuocat,atq; quid agẽdum ſit,cùm eis diſputat. Hîc nonnulli quos recens Ricardi factum maximè pupugerat,maturè Edouardum principem quem iamiam pro oppreſſo habebant,in libertatem aſſerendum iudicabant;quò oriens incendium prius reſtingueretur,quàm latius manaret,affirmantes nullũ poſthac conſilium à periculo vacuum fore,niſi nefarium inceptum quod teſtificabatur in Ricardi animo nihil boni inſidere,ſubita vi auerteretur. Reliqui omnes nil eſſe ſentiebant, quod armis vel vi vterentur,vt qui rem haudquaquam dirum aliquem exitum habituram ſuſpicabantur. Quamobrem placuit expectare,dum Ricardus veniret, declararetq;,quid eſſet,cur tutores in vincula cõiecisset. Et hoc demum cunctis probatum eſt cõſilium,quod è Republica eſſe conſtaret, vt vnuſquiſque principum,quatenus liceret,à contentione abeſſet. Adſuerunt non multò pòſt Ricardus, & Henricus duces,cum principe, diuerteruntque ad ædes epiſcopi Londinenſis,quæ ſunt iuxta tẽplum diui Pauli,vbi principem vſque eò eſſe voluerunt,dum cætera expedirentur.

Tum Ricardus rerum omnium procurationẽ ſuſcepit, ſed maximo cœpit angi dolore,quòd ſine tumultu non liceret ſibi alterum fratris filiũ Ricardum ducem Eboracenſem in ſuam tutelã recipere,quem mater in aſylo ſeruabat: nam niſi

ambos

ambos fratres ſimul in ſua poteſtate haberet, omnino deſperabat ſe efficere poſſe, quod curabat: in eum idcirco de ſinu matris eripiendũ ſpe & mente oculos defixit, itaq; quod per vim non poterat, per artes, vt ſtatuerat, perficere nititur, qui vocata ad ſe bona principum parte, Ne viuam, inquit, ſi nepotum commodis non ſeruio, quandò eorum calamitatem cum Republica iuxtà atq; mecum coniunctam ſcio. Igitur poſtquã Edouardus frater rex noſter nuper moriens me regni gubernatorem conſtituit, nihil mihi prius fuit, quàm vt huc venirem, ducerem'q; mecum Edouardum principem eius filium maiorem natu, vt maturè omnia de conſilij ſententia gererentur: quia mihi decretũ eſt, nihil ſine veſtra autoritate agere, quos ſotios, adiutores, participes rerum omnium gerẽdarum mihi eſſe volo, vt veſtro teſtimonio facilè dicar, quicquid poſthac in adminiſtratione regni egero, totum illud fide optima contuliſſe ad vtilitatem Reipublicæ, atq; commodum Edouardi principis, cuius curam atque tutelam ea dũtaxat de cauſa, patrẽ eius mihi credidiſſe, vobis exploratũ eſſe exiſtimamus. Verùm vt ne id munus obirem, prout debebam, Antonius Riuerius nuper impedimẽto fuit, quem propterea coacti fuimus in vincula cum alijs conijcere, qui ſimul obſtiterunt, vt eorum exemplo alij addiſcerent noſtra mandata non habere contemptui. Sed ecquid dicemus de malo conſilio ab illis qui me ſemper peſſimè

peſsimè oderunt, dato Eliſabeth reginæ? quæ nulla iuſta de cauſa, tam imprudenter metum ſimulans, auſa eſt filios regis tanquam facinoroſos, miſeros, perditos, in aſylum vnicum in terris perfugium egeſtatis, æris alieni, nequitiæ, rapere? perinde ac ſi nos iremus eos perditum, & iam omnia ſpectarent ad violentiam. Quæ res tametſi nobis & regno longè maximo dedecori eſt, tamen danda eſt venia ſexui, à quo eiuſmodi furores facilè proficiſci ſolent. Nos autem huic morbo muliebri in Rempublicam noſtram peſsimo vtiq; exemplo ſæuienti, primo quoque die mederi debemus. Quale equidem putatis futurum ſpectaculum eius diei, quo nouus rex coronabitur, ſi dum pompa peragetur, eius mater, frater, atque ſorores in aſylo permanſerint? Qualis populi concurſus illuc fiet, cuius autoritate rex creãdus eſt? quos ille ſuo principi plauſus triſtitiæ potius quàm lætitiæ plenos dabit? Profectò nemo eſt quiſquam vnus è populo, qui non iure ſibi timere debeat, putetq́; omnem iam legum maieſtatem eſſe violatam, ſi regina ac filij in aſylo diutius fuerint. Igitur, collibeat, vt aliqui veſtrûm ipſam reginam adeant, curentq́; eam cum filijs quamprimùm in regiam reducere, quæ ſi fortè vt deprauata ab inimicis qui in me inuidiam concitare, culpam deriuare ſtudent, de ſententia nulla potuerit ratione deduci, tum agant, vt ſaltem data publica fide, Ricardum alterum filium in veſtram permittat poteſtatem,

teſtatem, qui cum alijs principibus interſit, cùm frater rex creabitur. Iam animi mei ſententiā habetis, nunc quod ex Republica eſſe ducitis, facite, qui à me omnia præclara expectare & poteſtis & debetis. His ab eo dictis, viſum eſt omnibus, qui nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicabantur, tam iuſtum, quàm honeſtum, quod Ricardus ſuadebat. Itaq; placuit, vt Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus, Henricus dux Buchyngamiæ, Ioannes Hauardus, ac plerique alij viri graues id negotij gererent, qui ad aſylum profecti cœperunt multis cùm verbis, tum rationibus reginam hortari, vti in regiam cum filijs rediret, cui tam priuatā quā publicam fidem dederunt. Sed mulier quodammodo prouidens animo quod mox contigit, nullis potuit flecti rationibus, quo ſe Ricardi fidei cō mitteret. Quod illi animaduertentes, poſtremò Ricardum eius filium tantummodo ſibi tradi petiêre, quod etiam ægrè poſt multas pollicitationes obtinuerunt. Ac ita innocens puer à complexu matris diuellitur.

Ricardus per hunc modum, id quod ei in optatis erat, propè conſecutus, nepotes ex epiſcopi ædibus, ad turrim duxit: non attulit tamen ea res ſuſpitionem cuipiam, quòd illinc pompa cùm rex coronandus eſt, ad Vueſtmonaſteriū produci ſoleat. Quo facto, Ricardus cuius animus partim cupiditate occupandi regni ardebat, partim tanti ſceleris edendi conſcientia torquebatur (conſcientia au-

ſtia autem facit,vt pœnā ſemper ante oculos verſari putent,qui peccarint)nihil prius poſtea habuit, quàm multitudinē largitionibus lenire,aduerſarios muneribus,præmijs,promiſsis deuincire,deinde in turri vbi ipſe cū nepotibus morabatur, noua quotidie de rebus quæ inſtabant agendis conſilia ſubdolè ac aſtutè cum principibus inire,conferre ,capere. Hęc erat ars,vt dum populo expectatio faciebat nouæ pompæ deſiderium,ſenſim conſultando,exploraret principū voluntates, ſimulās ſemper non ſe ſummā poteſtatē affectare,ſed referre omnia ad regni vtilitatē:ita cōmunis vtilitatis nomine,aliquot dies ſuā cupiditatē tegēdo, velandoque,adeo diſtraxit optimatū animos vt illi ōnes extra paucos quos iā inde ab initio,quod eſſet acturus minimè celauerat,nullo pacto perſpicerent,quare cunctaretur,quorſūmve eius conſilia eſſent euaſura,tā multa toties proponebat, tā [illegible] explicabat,vt mens non conſcia recti vacillare ſolet. Sed interim animaduertit Gulielmū Haſtyngiū maximè ōnium inſtare,vrgereque,vt Edouardo principi debitus tandē honor deferretur,qui vnus inter ōnes heroës,vt gratioſus & liberalis plebi multū acceptus erat,plurimūque apud ōnium ordinū viros,honeſtoſque homines autoritatis habebat,ſiue eius potentiā veritus,ſiue deſperans poſſe eū in ſententiā ſuā trahere,ſtatuit hominē prius de medio tollere,quā reliquis quibus nondū planè confidebat,ſuum conſiliū patefieret

quare furore incredibili ardens efficiendi quod deſtinarat,inſidias eiuſmodi ei facit. In cubiculo proximo illi in quo cum principibus conuentũ frequentẽ agebat,clã nõnullos manu prõptos col locat,mandatque eis,vt accepto ſigno,repẽtè prodeuntes circumueniant õnes qui ſecum conſederint,& in primis manus inijciant Gulielmo Haſtyngio,atque ilicò obtruncent. Sic cõpoſito dolo circiter pridie Idus Iunij accerſiri iubet in turrim ſpeciatim Thomã Rotheramũ archiepiſcopũ Eboracenſem,Ioannẽ Mortonũ Elyenſem epiſcopũ,Henricũ ducẽ Buchyngamiæ,Thomã Stanleiũ,Gulielmũ Haſtyngiũ,Ioannẽ Hauardum, cõpluresque alios,quos aut metu vel beneficio ſibi fideles fore confidebat, reliquos verò optimates cũ Ioanne Ruſſello Lincolnienſi epiſcopo Angliæ cancellario,quos nolebat in tã diro fœdoque intereſſe ſpectaculo , iuſsit illo ipſo die eſſe in curia ad Vueſtmonaſterium cũ magiſtratibus,vt [illegible] edicerent populo diẽ , quo Edouardus princeps regio eſſet honeſtandus honore. At principes vocati benè mane cõueniunt õnes in turrim frequẽtes,tanquã de toto negotio deliberaturi. Hîc clauſis foribus,ſoli quaſi teſte tantùm Deo,dum inter ſe de rebus grauioribus agere volunt, Ricardus qui nihil niſi atrox & ſæuum cogitabat,ſic eos alloquitur: Vos huc hodierno die principes arceſſendos ea duntaxat de cauſa curaui,vt vobis oſtẽderẽ,in quanto mortis periculo verſer: ego enim abhinc

abhinc paucos dies,neque noctu, neque interdiu quieſcere,neque bibere,aut cibum capere queo, quare ſenſim me ſanguis,me vires,me ſpiritus deficit,ſupraque modũ õnia iã mẽbra,vt videtis(brachiũ enim oſtendebat)exiliora fiunt:quod vtique malũ in me proficiſcitur ab illa malefica muliere Eliſabeth regina, quæ ſuis veneficijs me infecit, quibus læſus paulatim diſſoluor. His dictis vt parũ ad rẽ facientibus,cùm nemo reſponſum daret Gulielmus Haſtyngius qui Ricardum non oderat,ac liberè õnia cũ eo loqui ſolebat,reſpondit,reginã eſſe magna pariter infamiæ nota atque pœna dignã,ſi magicis artibus vſam ei nocuiſſe conſtaret. Ad ea Ricardus ſubdit:Ego,inquã, huiuſce mulieris veneficijs pereo. Cui Gulielmus idem quod antea reſpondit. Tũ Ricardus vt ſignũ daret illis inuadendi,qui in inſidijs erant, clariore voce inquit:Quid igitur Gulielme,ſi tuis rationibus du[illegible] interitum? Vix ea fatus erat, cũ illi quibus datũ erat negotiũ prodiêre, ac facto vndique impetu,cõprehenderunt ipſum Gulielmũ,vtrunque antiſtitẽ,Eboracenſem,& Elyenſem,ac Stanleiũ. Illi tres diuerſi in carcerẽ eo loci conijciũtur; Gulielmo verò vix dato confitendi peccata ſpatio,caput ceruicibus abſcinditur. Ita Haſtyngius ſuo ad extremũ periculo didicit,illã naturæ legẽ ſecundũ euangelicum verbum, Omnia quæ vultis, vt vobis faciant homines,ſic & vos facite illis, impunè violari non poſſe. Is vnus fuit ex percuſſoribus E

 douardi

douardi principis ſexti Henrici filij, qui demũ patri eſt affectus cæde. Vtinã eiuſmodi exẽpla eſſent tandẽ aliquando documento ijs, qui quod lubet, id ſibi licere putant. Nunc ad rẽ redeo. Quo facto per totã turrim eſt exclamatũ, Proditio, proditio. Quæ vox vbi per vrbẽ peruaſit, ciues & vniuerſus populus pro veris ea primò dicta accipientes, ſimul ignari quæ intus geſta eſſent, eandẽ vocẽ geminare cœperunt: poſtea verò quã rẽ, prout geſta erat, rumoribus terrificis diſsipatis intellexerunt, tum pro ſe quiſque à domeſticis hoſtibus ſibi timere, fœdiſsimãque mortẽ, aut miſerabilẽ fugam cogitare cœpit, cuncto generatim populo gemente, ob extinctum hominẽ, in quo cùm ipſe, tũ optimates qui Edouardi filios amabant, ſpes ſuas poſitas haberent. Neque illos præteribat, nemini iã Ricardũ eſſe parſurũ, quò ſibi regnũ obtineret, regnique autoritatẽ in tyrannidẽ verteret. Ricardus poſt hæc contentus cæde Gulielmi Haſtyngi, Thomã Stanleiũ dimiſit incolumẽ, veritus ne ſi eum iniuria affeciſſet, Georgius regulus Strangius eius filius aliquẽ in ſe populi tumultũ vſpiam non concitaret. Ioannẽ Mortonum Elyenſem epiſcopum qui facilè õnes prudentia ac grauitate antecedebat, cuſtodiendum tradidit duci Buchyngamiæ, quẽ dux protinus miſit in Vvalliã ad arcẽ ſuã, quæ ad Brechonotum oppidum eſt: Thomã verò Rotheramum Eboracenſem archiepiſcopũ cõmiſit cuſtodiæ Iacobo Terello equiti. Voluit

eos

eos antiſtites quibus haudquaquã ſua cõſilia probatum iri putabat, eatenus in cuſtodia retineri, quoad rerum potitus neminẽ timeret.

Quibus rebus actis Ricardus iam certò ſciens nihil eſſe quod amplius diſsimularet, per literas mandat præfecto arcis Pontifractenſis, vt Antonium Riuerium, Ricardum Graium, ac Thomã Vuagham ſecuri quamprimũ percutiat, id quod breui poſt factum eſt. Interim ipſe Londini iam omnia pertimeſcens, primùm omniũ ſeſe armatorum caterua ſtipat, deinde maximos quoſque ex nobilitate viros largiendo atque pollicendo ſibi conciliandos ſumma ope curat, quorũ bonã partem magis terrore quàm ſpe beneficiorum adductam, in ſuam traxit amicitiam: mox eorum potentia fultus, aliam ſibi aggrediendã viam ſtatuit. Siquidem deſperabat poſſe ſe plebem ita muneribus vincire, vt illa æquo animo ſuum ferret imperiũ, quã non ignorabat libertatis tuendæ, ac conſeruandi iura regni cauſa, facilè ad arma concitari, idcirco eã timebat: cui proinde multa cogitanti res poſtremò in mentẽ venit, qua ipſa plebs ſpecie quadã honeſtatis decepta minus abhorreret ea, quæ ipſe eſſet acturus. Itaq; homo regnandi cupiditate cæcus, quem nulla iam turpitudo retardare poterat, poſtquam ſanguini ſuæ domus minimè parcere conſtituerat, etiam honori non parcendum ratus, rem eiuſmodi excogitat & cõminiſcitur. Sermonem habet ſecretum cum Ro-

 dulpho

dulpho Shao theologo id temporis magni apud populum nominis, eique exponit hæreditatem paternam iure ſibi venire, vt ætate maiori omnibus filijs, quos Ricardus pater dux Eboracenſis ex Cecilia vxore ſuſcepiſſet, cùm ſatis conſtaret Edouardum qui antè regnauerat, nothum fuiſſe, id eſt, non ex iuſta legitimaque vxore natum, idque per argumenta non ignota, & rogat, vt velit de Paulino ſuggeſto, de ea re concionando, populum docere, quò ille tandẽ aliquando ſuum verũ agnoſcat principẽ: ac illud ait ſe magnopere petere, quòd exiſtimet præſtare, vt potius matris poſt habeat decus ac honeſtatem, quàm patiatur tali regum ſtirpe tam nobile regnum diutius turpificari. Rodulphus ſiue metu perculſus, ſiue amentia arreptus, recipit ſe ei morem geſturum. Atqui vbi dies adfuit, Ricardus qui nomine aliena fungendi vice, ſuas opes iã firmauerat, ſtipatus agmine armatorũ, more regio, ad templum diui Pauli venit, ibique concioni arrectis auribus intereſt, quo audiente, Rodulphus vir doctus dedita opera, nactus occaſionem loquendi non de re diuina, ſed de tragica, cœpit multis rationibus docere Edouardum non fuiſſe à Ricardo Eboracenſi duce creatum, ſed ex quodam alio, qui matris notitiam furtim habuiſſet, & id certis argumentis dilucere, quòd Edouardus neque effigie, neque corporis forma Ricardo patri ſimilis fuiſſet, cùm ille ſtatura magnus, hic puſillus, ille facie ampla, hic breui

breui & cōpacta eſſet: ſed neminē hominē poſſe dubitare,ſi talia benè conſiderentur, quin Ricardus foret verus ducis filius,qui iure regnum patri debitum poſsideret deberet,& proinde hortari principes,cùm in præſentia rege carerent, vellent Ricardum verā regiam prolē regem facere, repudiatis alijs,qui turpi eſſent genere orti. Hęc vbi populus audiuit,mirabilē in modum ei in viſceribus hæſerunt,quippe qui rei indignitate permotus,ōnibus precibus execratus eſt concionatoris pariter temeritatē,audaciā,inſulſitatē,atque Ricardi nefariæ mentis errorē,qui non videret quanta familiæ ſuæ,& totius regni eſſet turpitudo,quantum dedecus,quanta labes,dānare in publico matrē pudiciſsimā fœminā adulterij,inurere optimo fratri de ſe benè merito perpetuā infamiæ notā, infligere innocentiſsimis nepotibus probrum æternum. Quapropter vno momento vidiſſes alios nouitate miraculoque rei attonitos more amētium ſtare,alios flagitij atrocitate perterritos ſibi timere,quòd regiorum puerorum amici eſſent,alios demum vicē ipſorum puerorum ,dę quibus iā actum eſſe iudicabant,dolere. At fama in vulgus eſt,filios Edouardi in ea concione nothos appellatos fuiſſe,non Edouardum,quod ōnino à veritate vacuum eſt,quoniā Cecilia mater Edouardi,vt dictum eſt ,adulterij falſo inſimulata,paſsim poſtea apud benè multos principes,quorum aliqui adhuc viuunt,tantā iniuriā à Ricardo filio ſibi

 factā

factã queſta eſt. Cæterùm Ricardus ita matre vt adultera publicè vituperata, & Edouardo fratri ignominia aſperſa, non pudore, vti debuerat, ſed lætitia prolatæ in apertum rei per quã curabat ſibi regnũ deberi, õnibus planum fieri, affectus, in turrim perinde quaſi à patribus rex iã renuntiatus cũ regio comitatu redijt. Verùm Rodulphum Shaũ tantæ rei turpitudinis præconẽ, qui nõ multò pòſt ab amicis ob eius infamiã verecundantibus grauiter caſtigatus ad ſanitatẽ redijt, adeò facti ſui pœnituit, vt mœrore animi breui conſumptus, meritas ſuæ leuitatis pœnas dederit.

Iam per hæc Ricardus & dominatũ conſecutus videbatur, & illud vbiq; quanuis metu magis quã hominũ conſenſu prædicabatur, cùm ipſe timoris cauſa periculorũ vndique impendentium, neceſſariò ſibi contandum conſtituit, tametſi amici vrgebant, vt id quod latebat, erũperet, & quod reliquũ erat, maturẽ perficeretur, tamen vt ne factũ ſuum facile improbaretur, voluit etiã atq; etiam populũ monitum, & rẽ omnẽ ad iudices referri, qui eã terminarent: Itaque circiter XIII calendas Iunias, iuſsit iudices ac ciuitatis Magiſtratus Robertum Bylles prætorẽ, & Thomã Norland, ac Gulielmũ Martyn vicecomites cũ ſenatoribus in curiã ipſius prætoris frequentes conuenire, ad eoſque miſit ducẽ Buchyngamiæ, cum nonnullis alijs principibus, quos in conſilio habebat, vt ſuã agerent cauſam, ſuiſque verbis rogarent, vt illi au

ditis

ditis negotij peragendi rationibus, vellent id decernere, quod ad patriæ, quod ad ōnium ſalutem pertineret. Dux in primis longa oratione mandata Ricardi expoſuit, & ex eius parte demonſtrauit, pro cauſa aliud nihil niſi ius, niſi fidē, niſi conſtantiā, niſi honeſtatē, niſi æquitatē pugnare, cùm ille regnū ſibi repeteret, quo antea per fratrē Edouardū fraudatus fuiſſet, & propterea vellent ſua autoritate de tāto negotio agitare, ac conſtituere, quò per fauorē populi qui eorum iudicio regeretur, ei liceret regnū ſuum tandē aliquando obtinere, quod Reipublicæ cōmodo foret, cùm Ricardus ea prudentia & modeſtia eſſet, vt ab eo ōnia æqua cuncti expectare poſſent. Ea fuit ducis poſtulatio, ſimulque ſententia, contra quam, quia ius inter arma ſilet, nemo ire auſus eſt. At Ricardus perinde quaſi territi iudices ſecundū eū iudicaſſent, poſtridie eius diei regali amictus veſtitu, ac firmo armatorū præſidio conſtipatus, ex turri per mediā vrbē, ad Vueſtmonaſteriū progreditur ibi in ſede regia ſedens, regē tum primū ſe gerit, alia enim decernit, de alijs acturū ſe nuntiat, magiſtratibus præcipit, vt ōnia deinceps ſuo agant nomine, itē diē præfinit, quo populus cum principibus adſit paratus in ipſius verba iurare. Hæc vbi per ōnes partes regni fama diuulgauit, variè accepta ſunt: illi enim qui Edouardi ac eius Eboracenſis domus partiū erant, deteſtabantur Ricardi audaciā tanquā peſtem, eam demum familiā ad internecionē

ternecionē conſumpturā. Contrà qui Henrici ſexti regis fidē ſecuti erant, illa ōnia in rem ſuā fore iudicabant, quòd breui tēpore ita vſu veniret, vt Ricardi regnū nemini homini tolerabile eſſet, & principes illius funditus euellendi cauſa, antequā radices altius ageret, facilè ſua officia conferrent in Henricū Richemondiæ comitē ipſius Henrici ex fratre nepotē, ad regnumq́ꝫ euocarent. Ricardus interim haud ſecus ac eius violentia poſceret, veritus eſt, vt ne quā multi reginæ amici eſſent, qui populū ad arma vocarent, cùm cernerent imperiū præripi Edouardo principi: igitur primo quoque tēpore quinqꝫ millia armatorū ex Eboracēſi agro (fidebat illis ante alios) collecta duce Ricardo Rateclyffo ad ſe mitti iuſsit, præcepitqꝫ nōnulla Ricardo in itinere curanda. Is ea multitudine vallatus ad Pontifractū conſtitit, ibique iuſsit præfectum arcis ſupplicium ſumere de Antonio Riuerio, Ricardo Graio, & Thoma Vvagham, ſicut Gloceſtrenſis præceperat, quemadmodum ſuprà ſcripſi, vt ipſo præſente, tam dirum facinus ſine tumultu conficeretur: quo facto, Londinum contendit. Ricardus ea fidelium hominum caterua munitus, confidenter ad cætera exequenda aggreditur: itaque coacto principum concilio, ad Vveſtmonaſterium pridie Nonarum Iulij, rex creatur, coronaturque, vnà cum Anna vxore, populo magis ob metum non repugnante, quàm approbante, dictuſque eſt Ricardus tertius. Fuit ille

annus

annus humanæ ſalutis MCCCCLXXXIII.

Ita Ricardus iniuſſu populi, per potentiam, voluntate quorundam principum fauentium, contrà quàm ius faſque eſſet, regni potitus eſt, qui nō multò poſt rebus Londini ex ſententia conſtitutis, Eboracum iter habet, rectaque Gloceſtriam proficiſcitur. Dum hîc morabatur, ad ſingula temporis puncta ita ſcelerum conſcientia mordebatur, vt perpetuò in timore eſſet, quem vt ab ſe ōni modo depelleret, nepotes ad mortem ei conſtituti ſunt, quòd illis ſaluis, ſine periculo eſſe nullo pacto liceret: quocirca per literas Roberto Brachynburio præfecto turris Londinenſis mandat, vt aliquo honeſto modo nepotes ipſos quamprimùm necandos curet, atque inde Eboracum diſcedit, libentiſsimis animis à ciuibus acceptus, qui ob eius aduentum, aliquot dies gaudiū publicè celebrarunt. Sed Ricardus vt copiam ſui omnibus etiam ruri habitantibus faceret, plauſus captandi cupidus, edixit diem, quo ſupplicationem archiepiſcopus Eboracenſis eius rogatu decreuit in cuius pompa ipſe cum regina redimitus corona incederet. Duxit ſecum Ricardus Edouardum comitem Varuici ex Georgio fratre duce Clarentiæ nepotem, per quem vt ne ſibi aliquid periculi procrearetur, miſit eum cuſtodiendum ad arcem quam vocāt Schereshuton. Cæterum præfectus turris Londinenſis, vbi regis horribile mandatū accepit, rei atrocitate attonitus, ac veritus ſi obe-

diret,

diret, ne ſibi aliquando fraudi foret, illud non cõtinuò confecit, ſperans regem ſanguini aut ætati parſurum, vel triſte conſilium commutaturum. Veruntamem tantum abfuit; vt alterum ſit conſecutũ, cùm mens immota maneret, vt Ricardus ſtatim atq; accepit præfectum differre quod præcepiſſet, alteri, id eſt, Iacobo Terello dederit negotium cædis maturandæ. Ille imperata facere compulſus dolenter Londinum proficiſcitur, ac regios pueros exemplo in omni memoria propè inaudito, necauit. Ita Edouardus princeps cum Ricardo fratre interijt: ſed quo genere mortis miſelli pueri affecti fuerint, non planè liquet. Ricardus verò per id factum cura & metu releuatus, non diu celauit cædem; ſed paucis pòſt diebus rumorem mortis puerorum in vulgus exire permiſit, vt, ſicuti credere par eſt, poſtquã populus cognouiſſet nullam iam ex Edouardo ſuperſtitem eſſe virilem prolem, ipſius dominationem æquiore animo ferret. Verùm vbi eius inſignis facinoris fama per regnum peruaſit, tantus generatim omnium animis inhæſit dolor, vt eo cunctum iam metum vincente, paſsim lachrymarent, & poſt conſumptas lachrymas gemerent, vociferantes: Ecquiſquam certè omnium eſt tam Dei, ſacrorũ, religionumque, tam hominum hoſtis, qui à tanto occiſionis ſcelere non abhorruiſſet? Sed ſpeciatim amici reginæ & puerorũ inclamabant: Quid hîc faciet aliis, cùm ſuos crudeliter nullo eorum

in

in ſe merito iugularit? pro certo habentes tyrãnidem ſæuiſsimã iam inuaſiſſe Rempublicam. Sed matri puerorum infelici quæ adhuc in aſylo erat, ille rumor inſtar mortis fuit: vt enim de nece filiorum cognouit, ad primum nuntium rei immanitate exterrita metu repentè corruit, iacuitque exanimata aliquandiu, poſt ad ſe reuerſa flet, vlulat, implet clamoribus ædes, percutit pectus, ſcindit comam, denique tanto victa dolore, mortẽ ſibi quoque precatur, ſua identidẽ chariſsima pignora vocans, ſeque ipſam inſaniæ condẽnans, quòd alterum filium ex aſylo inſidioſis deluſa promiſſis inimico ad necem tradidiſſet, quæ ſecundum Deum, & filios, ſe maximè õnium violatã ſentiebat, ſed poſt longam lamentationẽ, cùm aliter vlciſci nequeat, Deũ inuocat perfidiæ vltorẽ, quaſi certũ habẽs aliquando eũ id facturũ. Quotus eſt quiſq; qui ſi ad eiuſmodi pueros indigna morte mactatos aſpiciat, nõ terreatur, cũ tale quid ſoleat interdũ propter peccata maiorũ accidere, & illorum noxa ad poſteritatẽ redundare? Illud fortaſſe iſtis duobus innocentibus pueris contigit, quòd Edouardus eorũ pater neglectæ religionis crimẽ ſubijſſet, per ſanctiſsimũ iuſiurandũ, qui vt ſuperiore libro oſtendimus, ad portas vrbis Eboraci, aliud mente aliud verbis promiſſum fecit, vt illud ilicò diluxit, & poſtea per ducis Clarentiæ fratris necem, magna ſe ſuoſque pœna apud Deum obligaſſet.

Dum

Dum hæc alibi geruntur, iã ſupplicationum dies venit, quo die Eboracũ multi mortales conuenerant, ſtudio noui regis videndi. Tum in ſupplicationibus magno apparatu à ſacerdotibus cõſtitutis rex inſigni redimitus diademate interfuit, magna heroũ comitante caterua. Sequebatur & regina coronã quoque geſtans, quæ manu ducebat Edouardũ filiũ etiã parua ornatum corona, tanto ciuium honore, lætitia, gratulatione, vt Ricardum in cœlum plauſibus ferrent. Peracta ſupplicationũ põpa, rex haud ita multò poſt concilium habuit, in quo poſteaquã de ſtatu illius prouinciæ maturè cõſtitutum eſt filius regis vnicus, Edouardus annos natus circiter decẽ, princeps Vuallìæ, ac Ioannes Hauardus vir conſilij magni, ſcièntiæ in bello, & virtutis, dux Northfolchiæ, & eius filius Thomas florens & illuſtris adoleſcens comes Surræ factus eſt. Itẽ ex principũ eius regionis numero, augetur regius domeſticus ſenatus, quòd Ricardus in illorũ fide ſummã ſpẽ poneret, vti ſuprà demõſtrauimus. Poſtremò quia nihil erat mali, nihil aduerſi, quod mens regis tot delictorũ cõſcia nõmetueret, placuit prouidére, ne Hẽricus Richemondiæ comes ab inimicis ſtudio turbandi õnia in Angliã reuocaretur. Itaque Thomas Huttonus vir ſolers ad ducẽ Britanniæ legatus deſignatur, qui ſumma orationis & pecuniæ vi ageret, vt dux in perpetua ſaltẽ cuſtodia comitẽ retineret, prout rogatu Edouardi eius fratris

haſtenus

hactenus feciſſet, qui protinus in Britanniã tranſmiſit. Quibus actis rebus, rex Londinum reuerti tur, cui tota ciuitas officij cauſa, obuiam prodijt. Ita Ricardus nouo quodam genere immanitatis in ſummã gloriam venerat, vulgique admiratione beatus dicebatur, cùm aliquanto poſt de ſuo ſtatu paulatim ſe demigrare ſenſit, nec in eo ſe vllo conſilio retinere potuit: enimuero poſt necem filiorum Edouardi, quoties aliqua non bona tempeſtas in præſens tempus, aut in poſterum impendêre apparebat, ſubitò populus ex recenti facinorum regis memoria, eam ſoli Ricardo aſsignabat vociferans Deũ expiare in miſeros Anglos ſcelera regis, quẽ idcirco criminabatur, deteſtabatur, ac denique ad ſummum vocabat ſuppliciũ. Cùm ita Ricardus male ab omnibus audiret, & quamuis non eũ fugeret, à quibus illæ voces in primis emitterentur, nec tamen auderet manu vindicare iniuriam, ratus errantis eſſe, interdum monitorem officij non repudiare, incidit rurſus ex tanta felicitate, in timorem animique triſtitiam, & quia præterita corrigere non poterat, ſtatuit infamiæ notam nomini ſuò inuſtam omnibus officijs delendam, ac de ſe talem ſpem faciendam, vt deinceps nulla ampſius calamitas ſua culpa, reipublicæ accidere crederetur: quanquã difficile eſt mutare animum, & quod moribus inſitum ſit, ſubitò euellere: itaque ſiue ob eam cauſam, ſiue quia vt tunc vulgi opinio ferebat, malorum actuum

iam pœnitebat,cœpit deinde alterius vitæ quoddam initium ordiri,nomenque boni viri prætendere,quò iuſtior,mitior, populatior, ac liberalior præſertim aduerſus inopes haberetur, atque ſic primùm apud Deum, veniam cõmiſſorum mereretur, deinde apud homines inuidiam leuaret,ac ſe in gratia poneret. Inchoauit multa opera tam publica quàm priuata,quæ immatura morte præreptus non perfecit. Inſtituit Eboraci collègium centum ſacerdotum. Item eius aures amicorum bonis monitis iam patêre incipiebãt, cùm ſtatim poſt ſatis luculenter apparuit, timorem qui rarò eſt diuturni magiſter officij ,non iuſtitiam, feciſſe ad punctum temporis Ricardũ meliorẽ, quando quidem hominis bonitas quæ fucoſa erat, citò refrixit.Ex quo eius cuncta conſilia ad nihilũ ſubitò cadere cœperunt:nam Edouardum filium vnicum primò amiſit,tertio poſt menſe, quàm princeps Vualliæ factus fuerat, deinde autore Henrico duce Buchyngamiæ, facta eſt contra eum coniuratio,quam etſi prius quàm coaleſceret,indicio detectam comprimere conatus eſt.

Quoniam autẽ ad hunc locum peruenimus, opus eſt altius repetere quædam perappoſitè, quibus explicare poſsimus initium ortæ diſcordiæ inter regem & ducem.Humfredus enim olim comes Herefordiæ,de cuius interitu ſuprà libro decimo octauo meminimus, duas ex ſe genitas reliquit filias, eaſque fecit hæredes, hoc eſt,Mariam,

quæ

quæ nupſit Henrico comiti Derbienſi filio maiori natu Ioannis ducis Lancaſtriæ, qui poſtea adeptus regnum quartus Henricus dictus eſt: & Aleonorã, quam in matrimoniũ duxit Thomas Vodeſtochus dux Gloceſtriæ, & comes Buchyngamię. Ex Thoma & Aleonora vna filia nomine Anna orta ſuperſtes ſola fuit, cui publicatis bonis patris à Ricardo ſecundo rege, qui ducẽ morte affecit, dos Aleonoræ matris iure hæreditario venit. Hęc primo deſponſa eſt Thomæ Staffordio, ſed illo prius quàm puellã deduceret, vita priuato, deinde locata fuit Edmundo ipſius Thomæ fratri comiti Staffordiæ. Is creat Humfredũ ducẽ Buchyngamiæ, & Humfredus Henricũ. Atque ita per Annę & Mariæ nuptias, diuiſa eſt hæreditas comitis Herefordiæ, ac pars vna familiæ Lancaſtriæ, & altera venit genti Staffordienſi, vnde duces Buchyngamiæ originẽ ducunt. Poſt aliquot autẽ annos omne genus Henrici quarti regis defecit in Edouardo principe filio Henrici ſexti, qua extincta domo, Henricus Buchyngamiæ iure ſibi optimo putauit repetendã illã partẽ patrimonij comitis Herefordenſis, quæ nomine dotis Mariæ, familiæ Lãcaſtriæ veniſſet, quã tunc Ricardus rex iure regio cum reliquis gentis Lancaſtriæ bonis poſsidebat. Igitur dux paucis pòſt diebus nactus idoneã de ea re ſermonis habendi occaſionẽ, repetijt à Ricardo illã partẽ patrimonij Herefordenſis comitis iure hæreditario ſibi debitã. Ad ea Ricardus, qui e-

ius

ius rei cauſam iã mortuã putarat,protinus ira ac-
cenſus,reſpondiſſe fertur: Num Henrice dux,vis
tibi id ius Henrici quarti vindicare, quo ille perpe
ràm regnum occuparat, atque ita ad illud viam
patefacere? Quod Ricardi reſponſum in pectus
ducis altè deſcendit, qui ex eo tempore ira & indi
gnatione agitatus, cœpit cogitare quonam pacto
hominem ingratum de regno deturbaret, cuius
cauſa,multa contrà quam fas eſſet, perſæpe inui-
tus feciſſet. Dux ita animatus, haud multò pòſt
Ricardum Eboracum proficiſcentem vſque Glo
ceſtriam comitatus eſt, & inde eo non negante,in
Vualliam ſe contulit,vbi bonam patrimonij par-
tem habebat:hîc dum moratur,partim recenti,ac
ceptæ iniuriæ memoria ſtimulatus,partim pœni-
tens quòd hactenus per ſe non modò non obſti-
tiſſet Ricardo male agenti,ſed plurimum fauiſſet,
ſtatuit ſe ab eo diſiungere, id licet ab initio factũ
oportuiſſet,ac quod antea animo agitauerat,per-
ficere: itaque conſilium ſuum Ioãni epiſcopo Ely
enſi,quem, vt ſuprà memoraui, captiuum apud
ſe,in Brechonoteinſi arce habebat, aperire incipit.
Elyenſis fraudẽ ſuſpicatus primum quærit qua
tenus id moliatur, oratq́ꝫ, ne ſibi noceat: poſtea
vbi nouit iuſtum odium eius,& Ricardo diu de-
bitum,non negat de coniuratione loqui. Tũ dux
omnia explicat Elyenſi,totumq́ꝫ ſe patefacit, indi
cans excogitaſſe modũ, quo & Edouardi & Hen
rici ſexti genus quod ſupererat,per affinitatem cõ
iunctũ

iunctum in regnum vtrique ſtirpi debitum reſtitueretur: nam Ricardum non fratrē, ſed hoſtem Edouardi appellabat. Modus iſte erat, vt Henricū comitē Richemondiæ, quē fama erat poſt cognitam mortē Edouardi regis, apud Franciſcū Britānū ducē liberatum eſſe cuſtodia, quāprimum arceſſendum curarent, opibuſque iuuarent, dummodo ille prius iureiurando promiſiſſet, ſe poſt adeptū regnum, ducturū in matrimoniū Eliſabeth filiā Edouardi natu maiorē. Probauit Elyenſis epiſcopus tā conſilium ducis, quā modum rei peragendæ, curauitque, vt Reginaldus Braius miniſter Margaritæ matris Henrici, quæ nupta erat Thomæ Stanleio, veneritad ducē in Vualliā, atq; cognita eius ſententia, ad Margaritā properè redierit, feceritque eam certiorē de ōnibus, quæ inter ipſum ac ducē ad cōmunem ſalutē agitata eſſent. Hoc nimirum fuit, quamobrē diſſenſio orta ſit inter regē & ducem, & coniuratio contra ipſum regē facta. Veruntamen vulgus aliter prædicabat: dicebant enim ducē à principio eo conſilio minus dehortatū fuiſſe Ricardum per tot facinora regnū occupare, vt ille deinde iuxtà Deo ac hominibus inuiſus regno pelleretur, atque ita ipſe ad illud, ad quod modis omnibus aſpiraret, à populo vocaretur, ac propterea arma in Ricardum ad extremū mouiſſe. Sed ad incœptum redeamus.

Iam antequā dux iræ plenus alieno cœpiſſet in Ricardum eſſe animo, nouæ conſpirationis

fundamentum inter Eliſabeth reginam vxorem Edouardi,& Margaritam matrem Henrici,Londini iactum fuerat, ſic: Margarita inualetudinis cauſa,vtebatur medico nomine Ludouico natione Vuallo,& quia vir grauis erat, ac non minimi vſus,ſæpe cum eo ſolebat liberè loqui,& familiariter ſuſpirare . Ea autem poſt cognitam cædem filiorum Edouardi prudens mulier cœpit bene ſperare de fortuna filij, rata id factum facilè poſſe Reipublicæ bono eſſe, ſi contingeret, vt Henrici ſexti & Edouardi ſanguis per affinitatem miſceretur, atque ita duæ longè pernicioſiſsimæ factiones ſimul per vnam colligationẽ vtriuſque generis tollerentur:quare ſtatim opportunitatem nactam non aſpernata, inter conferendum exponit Ludouico iam aduenisſe tempus, cùm filia Edouardi maior natu dari in matrimoniũ Henrico filio,& Ricardus rex inimicus patriæ ab omnibus habitus facilè omni honore deijci,ac regno ſpoliari poſsit, & propterea orat, vt cum regina de tali negotio ſecretò agat: nã regina eius quoque opera vtebatur,quòd eſſet medicus artis peritiſsimus Ludouicus nihil cunctatus reginam conuenit, quæ adhuc ſe aſylo tenebat, ac rem non vt mãdatam ſibi, ſed tanquam ab ſe excogitatam narrat. Placuit conſilium adeò reginæ, vt iuſſerit Ludouicum ad Margaritam adire,quæ Londini in ædibus viri ſui morabatur,atque ſuis verbis promittere,ſe daturam operam, quò omnes amici Edouardi

uardi

uardi viri ſui, partes Henrici eius filij ſequerentur ſi modò ille iuratus eſſet, ſe poſt adeptum regnũ, ducturum in matrimonium Eliſabeth filiam, aut Ceciliam ætate minorem, ſi illa prius moreretur, quàm ipſe potiretur regno. Ludouicus actutum officio functus inter mulieres facilè negotiũ confecit, qui ex eo quòd medicus erat, ſine ſuſpitione aliqua, internuntius ac ſocius eſt illis nouæ conſpirationis in Ricardum adiunctus. Ita Margarita in bonam ſpem adducta, conſtituit Reginaldum Braium miniſtrum ſuum hominem longè fideliſsimum coniurationis caput, eique præcipit, vt quamſecretiſsimè poteſt, ex nobilitate aliquos in quibus ingenium, fides, diligentia ſit, in partẽ ſuã trahat, qui auxilio eſſe poſsint. Reginaldus intra paucos dies, exacto antea à ſingulis ſacramento, in coniurationis ſocietatem conuocauit Ægidiũ Dabeneium equitem, Ricardum Gilfordium, Thomam Ranmeium, Ioannem Chenium, complureſque alios. Regina item ſuos amicos conſilij ac negotij maturandi participes facit. Margarita verò interim Chriſtophorum Vrſuychum ſacerdotem probatum, ſpectatum, ac officij plenum in familiam recipit, datoq́; ab eo iureiurando, conſilia õnia illi aperit, idq́; tutò ſe facere cõfidit, quòd Chriſtophorus Henrici ſexti regis ſemper ſtudioſus, à Ludouico medico apud ipſam in gratia poſitus eſſet. Itaque mater ſalutis ac gloriæ filij ſtudioſa, dat negotium Chriſtophoro proficiſcen

di in Britanniã ad Henricum, illique ſignificandi omnia, quæ cum regina acta eſſent: ſed antequam ille iter facere inciperet, ecce, ſubitò facta eſt certior de eodẽ conſilio atque ipſa ceperat, à duce Buchyngamiæ inito, quemadmodũ ſuprà cõmemorauimus: quod vbi cognouit, cõmutato conſilio, Chriſtophorũ apud ſe retinet, ac Hugonẽ Coneueium in Britanniã mittit, cum benè magna pecuniæ ſumma, ad Henricum filium, mandatque ei, cuncta exponat, atque hortetur ad reditum, & in primis admoneat, vt in Vualliã accedat, vbi loci paratum auxilium inueniret. Mittit & poſt illum Ricardus Gilfordius ex Cantio Thomã Ranmeium cum eiſdẽ mandatis. Ij celeriter eò vecti, per idẽ ferè tẽpus peruenirũt ad Henricum, quẽ ſuprà diximus apud ducẽ Britanniæ, poſt mortẽ Edouardi, ſui iã fuiſſe iuris. Henricus accepto nuntio, gratias Deo agit, ratus id quod tota mẽte poſcebat, non potuiſſe ſine nutu diuino accidere, atq; ob id mirabiliter lætatus õnia cum duce confert, indicatque ſe in certã potiundi Angliæ regni ſpẽ ingreſſum, & idcirco orat, vt illud eius pariter auxilio atque voluntate fiat, quando cùm licuerit, parẽ referret gratiã. Dux etſi paulò antè à Ricardo rege per Thomã Huttonum eius oratorem, quẽ ſuprà dixi eò legatum fuiſſe, pecunia & precibus ſolicitatus fuerat, vt Henricum comitẽ in cuſtodiã denuò truderet, promiſit tamen auxilium, deditque perlibenter. Tum Henricus præmiſsis

in

in Angliā Hugone Coneucio,& Thoma Ranmeio,qui eius aduentum nuntiarēt,quò cætera quæ conſilio prouideri poſſent,ab amicis cauerentur, ibi vſque eò eſſe voluit,dum quæ ad nauigādum opus eſſent,pararentur. Interea in Anglia principes conſpirationis multa ſimul moliebantur, alij opportuna loca armatis hominibus firmata tenebant,alij occultè ad tumultus plebē ſolicitabant, alij alibi intenti paratique erant,vt ſtatim cognito Henrici acceſſu,belli initium facerent,alij verò inter quos Ioannes Mortonus Elyenſis antiſtes primus erat,per ſecretos nuntios inuitabant ad nouā coniurationē ōnes,quibus certò ſciebant odium in Ricardum ſecum cōmune eſſe.

Inter hæc indicatur Ricardo de coniuratione principum,qui ancipiti malo permotus, quòd neque exercitum paratum haberet,neque ſi bellum ſubitò cōpararet,ſatis conſtaret,vbi loci occurrendum,aut manendum,quóve eundum eſſet, ſtatuit aliquantum rem diſsimulare,donec exercitum cogeret,ac ex rumoribus vulgi ,exploratorumque diligentia,omnia aduerſariorum conſilia inueſtigata,cōprehenſa,illuſtrata,patefacta eſſent,aut per artificium eiuſmodi,aliquē coniuratorum capeſſet,quandò non ſunt occultiores inſidiæ, quàm illæ,quæ latent in diſsimulatione intelligentiæ,vel in aliquo humanitatis nomine. Et quia ducem Bokchyngamiæ ſciebat coniuratorum eſſe caput, ſibi illud primùm omnium clā aut vi amputandum

dum iudicauit:itaque longè humaniſsimis literis ducē ad ſe accerſit,præcipitque nuntio,qui literas defert,vt multa ſuis verbis promiſſa illi faciat,bonoque modo perſuadeat redire in regiam. Dux ſtomachi valetudinē excuſans reſpondet nuntio, ſe in præſentia non poſſe venire.Ricardus excuſationē non accipit,ſed eum rurſus ad ſe minaciter euocat.Tum dux apertè negat ſe ad inimicū iturum,atque ſimul bellum parat,perſuadetque conſilij ſui ſocijs,primo quoque tēpore alij alibi tumultus faciant.Ita vno ferè momento ac tēpore, Thomas MarchioDorceſtriȩ de aſylo egreſſus,ac ab ōni periculo,opera Thomæ Rouelli ſeruatus, in agro Eboracenſi,Edouardus Corteneius cum Petro fratre epiſcopo Exonienſi, in Deuonia, in Cantio Ricardus Gilfordius cum aliquot nobilibus,agros paſsim incolentes ad arma concitat,initiumque belli facit.At Ricardus interim contracta ingenti armatorum manu,ne vires ſuas diſsiparet,dum vellet ſingulos inſectari coniuratos,decreuit cæteris omiſsis,in caput, id eſt, in ducē arma vertere,qui Londino mouens Sariſberiā verſus iter ingreſſus eſt,vt de via,in ducē iret, ſi vſpiā exploratū haberet,eum ſe caſtris tenere: iamque vix bidui à ciuitate aberat,cūm dux magno cum militum Vuallorum robore,quos inuitos & à pugnando pro eo abhorrentes,vt homo acer magis imperio,quàm pretio armauerat,quod defectionis cauſa fuit,obuiam illi ire contendit, verū ſubi

tò in itinere à maiore parte ſuorum militum deſtitutus, in fugam ſe neceſſariò coniecit, qui dũ fugiebat, ob ſubitã fortunæ cõmutationẽ valde territus, & cũ non ſatis conſtitutũ haberet, quod ſibi capiendum conſiliũ foret, abdidit ſe in domũ cuiuſdã familiaris ſui nomine Humfredi Banaſter, quẽ quia à puero bonum virum habuerat, idcirco ſibi fidiſsimum fore confidebat, ſeque eius fidei cõmiſit, apud eum vſque eò in occulto manſurus, dum aut ſibi reparandũ exercitum, aut eum dũ in Britanniã ad Henricum comitẽ deliberaret. At vbi ſocij qui in bellum iã ingreſsi erant cognouerunt ducẽ à ſuis deſertũ fugiſſe, & nuſquã comparere, ſubito timore perculſi, cũ pro ſe quiſque in pedes ſe daret, ac de ſalute deſperaret, aut aſyla aut ſolitudines petunt, fugãve per mare tentant, quorum bona pars paucis pòſt diebus, incolumis in Britanniã peruenit. In ijs fuit Petrus Corteneius Exonienſis epiſcopus, cũ Edouardo ſuo fratre comite Deuoniæ, Thomas Marchio Dorceſtriæ, cum Thoma filio admodũ puero, Ioannes Burſcherius, Ioannes Vuelles, Edouardus Vdeuylla vir bello ſtrenuus frater Eliſabeth reginæ, Robertus Vuyllugby, Ægidius Dabeneius, Thomas Harundellius, Ioannes Chenius cum duobus ſuis fratribus, Gulielmus Barcheleius, Gulielmus Brandonus cũ Thoma fratre, Ricardus Heggecõbius: & hi ferè õnes equeſtris ordinis viri. Item Ioannes Haluellius, Edouardus Ponyngus ſummus

mus copiarũ dux, ac Chriſtophorus Vrſuychus, Ioannes Mortonus Elyenſis epiſcopus per idem quoque tẽpus, cum pleriſque alijs nobilibus viris in Flandriã traiecit.

Atqui Ricardus horribili vigilantia ac celeritate plenus, qui iam Sarisberiam peruenerat, vbi de fuga ducis ac aliorum coniuratorum cognouit, eos ſibi perſequendos conſtituens, primò ad omnes vicinos portus milites dimittit, qui maritimos exitus occupent, claudant, teneant, tranſituꝗ prohibeant fugientes, deinde ſi quis indicaſſet de duce, decernit præmia, ſeruo libertatem, libero impunitatem, ac mille libras. Item quoniam à Thoma Huttono dudũ ex Britannia reuerſo acceperat, tantũ abeſſe, vt Franciſcus dux vellet ſua cauſa tenere in cuſtodia Henricum, vt etiam eum aduerſus ſe paratus eſſet opibus enixè iuuare, pariter aliquot naues rebus omnibus inſtructas per oram maritimam, quæ ad Britanniam vergit, diſpoſuit, vt ſi Henricus fortè veniret, aut interciperetur, aut littoribus arceretur: præterea vt mirificè vbique eſſent cuſtodiæ, milites alios locis opportunis locauit, qui vias, qui calles, qui aditus omnes inſiderent, alios autem quoquouerſum miſit, qui quærerent, ſi vſpiam ducem, vel aliquẽ ſociorum inuenire, & comprehendere poſſent. Iis paſsim cuncta rimantibus Hũfredus Banaſter, dubium eſt, metu an pretio ductus, Henricũ ducem hoſpitem ſuum prodidit, qui eum confeſtim

Sariſberiam ad Ricardum duxerunt. Dux diligẽter examinatur,& interrogatus quæ ſciebat, ſine quæſtione indicat,ſperãs,quia ingenuè fateretur, futurum vt ſibi liceret Ricardum alloqui, quod ſummè rogabat: ſed poſtquam de crimine faſſus eſt,protinus ſecuri percutitur. Hanc mortem dux paſſus eſt à Ricardo rege,quem vltra aras,vt dicitur, iuuerat, qui cum ſocietatem periculi verius quàm imperij, per hunc modum coiuerat. Hinc profectò animaduertamus licet, illum operam perdere, & vitam ſuam magno obligare ſcelere, qui homini improbo auxilio eſt,quandò cùm ab eo pro beneficio, vt plurimum maleficium recipit,tum à Deo meritam ad vltimum pœnam ſemper habet.

Dum hæc in Anglia fiebant, Henrico Richemondiæ comiti parato exercitu ad quinque millia Britannorum,ac claſſe quindecim nauium inſtructa, iam dies deceſsionis obrepſerat, qui ad ſextum Idus Octobris, anno ſalutis MCCCCLXXXIIII,& ſecundo, cùm regnare cœpit Ricardus, vento non aduerſo nauigare cœpit, ſed ſub veſperum orta ſubitò tempeſtate, ita afflictatur, vt naues aliæ aliò vi ſæui venti impellẽte, curſum flectere compulſæ ſint, nonnullæ in Normaniam reflatu delatæ, aliæ in Britanniam. Nauis in qua Henricus erat,cum vna altera naui, totam noctẽ iactata fluctibus, bene mane tandem deponentibus ventis,circa meridionalem inſulæ oram, con

tra

tra portum, quem Polam vocant, peruenit. Hinc Henricus proſpiciens omne littus à militibus obſeſſum eſſe, quos, vti diximus, Ricardus paſsim diſpoſuerat, edicit, ne quiſquam omnium deſcendat prius in terram, quàm reliquæ naues conueniant, quas dum expectat, vnam mittit ſcapham exploratum, an amici ſint, qui eo loci præſtolentur. Tum qui miſsi ſunt, magnopere à militibus de terra rogantur, vt quamprimum deſcendant, clamantib. ſe à duce Buchyngamiæ miſſos, vt pręſtò eſſent, qui Henricum tutò ad caſtra comitarentur, quæ ipſe in proximo cum florentiſsimo exercitu haberet, quò ambo iunctis copijs, Ricardum fugienté perſequerentur. Henricus id quod erat, fraudem ſuſpicatus, poſtquam vidit nullam ſuarum nauium in conſpectum exiſtere, ſublatis velis, vſus ſequundo vento, in Normaniam venit, quaſi flatu ipſo venti eum à periculo retrudente. Hîc ad littus, ſui ac ſuorum ex labore recreandorum cauſa, triduum moratus, ſtatuit cum parte comitatus redire in Britanniam pedibus, ac interim miſit legatos petitum à Carolo octauo Francorum rege, qui Ludouico patri paulò antè mortuo ſucceſſerat, iter per Normaniam. Rex Henrici miſeratus fortunã, non modò iter libenter, verũ etiam pecuniam in itineris ſumptus dedit. Sed ipſe regis humanitate fretus, iam antea naues domum præmiſerat, & iter facere aggreſſus; parum tamẽ proceſſerat, cùm legati rediêre, qui eo bene-

ficio

ficio valde lætatus,ac bonæ ſpei plenus in Britanniam reuertit, aliud inde conſilium capiendum ratus:at vbi in Britannia fuit, ab amicis accepit, duce Buchyngamiæ in Anglia capite mulctato, marchionem Dorceſtriæ cum bene magno Anglorum principum numero, illuc paulò antè ſe quæſitum aduenisse,atq; apud Venetos eſſe:quibus cognitis rebus, vehementer doluit primos amicorum principum conatus male cecidiſſe,attamen ex altera parte gauiſus, quòd tot egregios duces ſocios belli haberet, iã tum õnes rationes ſuas conſolidatas,ac rẽ ſuam ſaluã opinione propè certa còncipiens,celeritate ſibi vtendũ iudicauit,qui in Rhedones profectus, miſit ſtatim aliquot ex ſuis,qui Marchionẽ cum reliquis optimatibus ad ſe ducerent.Illi vbi cognouerunt Henricum poſt longã aberrationẽ incolumẽ rediſſe in Britanniã,miro affecti gaudio(cùm enim neſcirẽt vbi terrarum eſſet,timebant ne incidiſſet in manus Ricardi)ſine mora ad eum conuolarunt. Hîc multa inuicẽ congratulatione facta, poſteaquam de rebus agẽdis aliquot per dies inter ſe agitarunt iam aduenit Chriſti dies natalis,quo vnà in templum conuenientes,cętera fide ac fęderc ſanciunt & Henricus primum dato iureiurando, promittit ſe ſimulatque regnò potitus fuerit, ducturum in matrimonium Eliſabeth Edouardi regis filiam deinde illi in Henrici perinde ac ſi iam rex creatus eſſet,verba iurant,pollicentes ſe prius vitàm, nedum

dum res amiſſuros,quàm Ricardum apud ſuos regnare patiantur,ferant,ſinant. Quo facto,Henricus confert õnia cum Franciſco duce,etiam atque etiam rogat,vt ſe maioribus copijs iuuare velit,quò protinus in patriam cupidam ſui reuerti queat,& in primis mutuam pecuniã dare, quòd quam accepiſſet ab amicis,ea iam abijſſet in ſumptus in priorem belli apparatum factos, & quam daret,ſe fideliter redditurum,eiuſque ſingularem in ſe beneficentiam omni ſtudio,cura,opera, plena manu aliquando compẽſaturum recipit. Dux auxilium promittit,quo ille fretus, ſuſcepta rurſus naualis apparatus cura,ad nauigandum ſe expedit,vt nihil ſit,quòd excludatur tempore.

Interea Ricardus Londinum reuerſus,aliquot coniurationis participes diuerſis in locis comprehenſos,& ex ijs Georgium Brunum, Rogerium Clyffordium,Thomam Selengerium equites,itẽ Thomam Ranmeium,Robertum Clyffordium nonnulloſque alios etiam ex eius familia ſupplicio affici iuſsit, poſtea concilium coëgit, in quo primum exules omnes ſenatus decreto, hoſtes patriæ iudicandos, dein illorum bona publicanda,ac non contentus ea præda quamuis opulenta, poſtremò magnam pecuniæ ſummã populo imperandam curauit:nam ſui purgandi, gratiæq; à plebe ineundæ cauſa,tantas iampridem largitiones fecerat,vt iam egêre inciperet. Sed nihil ferme propius factum fuit,quàm vt Thomas Stanleius

in numero quoque hoſtium haberetur, propter operationem Margaritæ vxoris Henrici comitis matris, quæ vulgò coniurationis caput diceretur. Verum cùm mulieris ſtudium nullius eſſe momenti iudicaretur, ſenatus cẽſuit, ac iuſsit, vt Thomas qui in ſe nihil culpæ eſſe probauit, vxorem omnibus miniſtris nudatã ſic apud ſe cuſtodiret, vt nullum deinceps neque ad filium neque ad amicos internuntium mittere, nec moliri in regẽ quicquam poſſet, quod & factum eſt. Item eiuſdem concilij autoritate, cũ Scotis qui paulò antè circa fines excurſiones fecerant, pax confecta eſt. Quibus rebus ita actis, videbatur omnis coniuratio penè iam extincta, ſublato duce, ac cęteris eius ſocijs partim quoque morte affectis, partim longè gentium exulantibus, cùm adhuc Ricardum dubitantem magis quàm fidentem ſuis rebus, metus ferè perpetuus reuerſionis Henrici comitis, & eius ſociorum diuexaret, torqueret, excruciaret, quapropter vitam miſeram habebat, qui vt ne diutius in ea moleſtia eſſet, ſtatuit tandem aliquando omnem timoris ac tumultus materiam euellere, idque dolo vel vi conficere: itaque nihil poſt eiuſmodi captum conſilium, putauit opportunius ãtiquiuſque, quàm vt iterum pecunia, precibus, præmio ſolicitaret ducem Britanniæ, quòd in eius manu eſſet, vt à periculo cũcto vacuus redderetur, qui idcirco confeſtim miſit certos nuntios ad ducem, qui ei præter ingentia munera, quæ

ſecum

ſecum tuliſſent, promitterent ipſum in ſingulos annos daturum omnia vectigalia prædiorum Henrici, ac reliquorum Anglicorum principum, qui cũ eo eſſent, ſi illos deinceps apud ſe in cuſtodia retineret. Nuntij cum iſtiuſmodi mãdatis profecti non potuêre rem cũ duce agere, ex eo quòd ille ex graui diuturnoque morbo infirmus factus cœpiſſet mentis errore affici: quamobrem Petrus Landoſus eius quæſtor, homo cùm ſagacis ingenij, tum magnæ autoritatis, ſuo arbitratu res omnes gerebat, qui ob id Britannorum principum inuidiam grauiter in ſe concitarat. Hunc Anglicani legati conueniunt, expoſitiſque mandatis, vehementer rogant, vt ipſe cui omnia facere integrum eſſet, velit Ricardi deſiderium diuturnum explere. Petrus qui in magna apud ſuos offenſa erat, arbitrans ſi Ricardo ſatisfaceret, ſe fore potentiorem aduerſus aduerſarios, reſpondit ſe facturum, quod Ricardus petebat, ſi modò fidem non falleret, & id quidem domeſticarum inimicitiarum cauſa: nam Henricum non oderat, quem, vt ſuperiore libro oſtendi, antea ad Fanum Maclouij à periculo liberarat. Sic cũ cauſa ſemper peccamus. Atqui Reipublicæ Anglicæ fortuna obſtitit, quò minus funeſta pactio conficeretur: nam dum vltro citroque negotij agendi cauſa, frequentes nuntij, crebræque literæ inter Petrum & regem volabant, Ioannes Elyenſis epiſcopus, qui in Flandria agebat, ex Anglia à ſuis neceſſarijs de inſidiis certi

numerus ingens conuenerat,continuò militibus in ordines deductis,iubet acies quadrato agmine incedere,per eã viã qua intellexerat hoſtes ventu roſ eſſe,cunctiſque in medium coactis impedimentis, ipſe cum ſuis ſtipatoribus ſequitur,alis vtrinque diſcurrentibus equitum:ita ſeruatis ordinibus,Leceſtriã ſub ſolis occaſum peruenerunt cùm interea Henricus Lichefildia mouens,ad pro ximũ vicum,quem Thomuuorth dicunt, ire cõ tendebat,cui in itinere obuij fuêre Gualterus Hũ gerfordius,Thomas Burſcherius,ac plerique alij, qui ſe in eius fidẽ permiſerunt:ij enim animaduer tentes ſe Ricardo ſuſpectos eſſe,vt ne ad inimicũ inuiti ducerentur,parũ vltra Stonyngſtratfordiã, Robertũ Brachyngburiũm ducẽ deſerentes, nocturnis itineribus adHenricũ tranſierunt. Conflu ebant paſsim & alij nobiles ad eum, qui Ricardũ in dies ſingulos,peius omnibus mortalibus oderant.

Accidit in itinere caſus Henrico memorabilis: is enim licet magno eſſet animo,& eius copiæ paſ ſim augerentur,tamen in timore non paruo erat, quòd nihil certi videretur ſibi polliceri poſſe de Thoma Stanleio,qui,vti demonſtraui,propterea quòd à Ricardo periculũ filio metuebat, neutrò adhuc inclinabat,& de Ricardi rebus longè aliter ac amici ſignificarant,nuntiarêtur nihil firmius eſ ſe,nihil paratius:quocirca cũ eis timor non de nihilo eſſet,ipſe viginti tantũ comitatus armatis,

ſubſtitit in itinere incertus conſilij,vt deliberatu-
rus,quidnã faceret:accedebat ad hoc quòd audie-
rat,Ricardũ cũ innumerabili exercitu appropin-
quare Dum ita ſubtriſtis à longè ſequebatur,õnis
exercitus Thomuuorth peruenit,& cũ interuen-
tu noctis ipſe præcedentiũ veſtigia videre nequi-
ret,poſtquã diu errabundus,ſuos non inueniſſet,
ad quendã viculum à quo caſtra aberant plus tria
milliaria,venit,plenus timoris:qui ne in inſidias
incideret,nihil à quoquã ſciſcitari auſus,manſit il
la nocte ibidẽ,non magis ob præſens quã ob futu
rum periculum territus,porrò verebatur,vt id ali
cuius futuræ plagæ prodigium foret . Neque mi-
nus exercitus ob ſubitã ducis abſentiã mœſtus e
rat,cùm Henricus poſtridie albeſcente cœlo ad ex
ercitum redijt,excuſans ſe id non errore,ſed de in
duſtria feciſſe,quòd eſſet extra caſtra,gratum nun
tium à quibuſdã occultis amicis accepturus:dein
de Aderſtonã clã proficiſcitur,vbi Thomas Stan-
leius & Gulielmus fratres ſtatiua habebant. Hîc
Henricus cum Thoma & Gulielmo congreditur
iunctiſq; dexteris,ac reddita mutuò ſalute,de cõ-
muni ſtatu inter ſe gratulantur,atque õnium ani
mi ad lætitiã excitantur:poſt hæc conſilium faciẽ-
di prælij cum Ricardo,ſi ad manus veniret,quem
haud procul abeſſe audiebant,inter ſe conferunt.
Sub veſperum eius diei,Ioãnnes Sauagius,Britã-
nus Sanfordius,Simon Dygby , cõpluresq́ue alij
à Ricardo deficientes,ad Henricum cum electa ac
maiorum

maiorum manu veniunt. Quæ res & viribus auxit, & bona ſpe Henricum magnopere impleuit.

Interea Ricardus audiens hoſtem aduentare, prior ad locum pugnæ parum vltra Leceſtriam, Boſuuorth (id pagi nomen eſt) accedit, ibique poſitis caſtris, ſuos ea nocte à laboribus recreat, hortaturque multis verbis ad futurum prælium. Fertur eadem nocte fuiſſe Ricardo terribile ſomniũ: viſus eſt enim per quietem, videre circa ſe obuerſari imagines quaſi malorum dæmonum horrificas, & illas non ſinere ſe quieſcere. Quæ equidẽ viſio non tam ſubito pauore eius pectus perculit, quàm anxijs impleuit curis: nanque ſtatim poſt animo æger, ex ea re grauem pugnæ futuræ euentum præſagiebat, ac non ea animi aut vultus alacritate, qua antè ad certamen accedebat, qui vt ne hoſtium metu territus, diceretur eam præ ſe ferre triſtitiam, multis mane ſomnium ſuum recitauit. Verum id, credo, non fuit ſomnium, ſed conſcientia ſcelerum, conſcientia, inquam, eò grauior, quo culpa maior; quæ ſi aliàs nunquam, at extremo vitæ die, ſolet nobis commiſſa noſtra repræſentare, ac illorum ſimul impendentes pœnas monſtrare, vt meritò ad id temporis punctum, male actæ vitæ pœnitentes, hinc triſtes migrare cogamur. Iam ad propoſitum redeo. Poſtero die Ricardus rebus omnibus paratiſsimus, cuncto exercitu ex caſtris educto, aciem dirigit mirabili longitudine productam, ac peditibus equitibusq;

confertam, vt procul aſpicientibus terrorem ob multitudinem armatorum præbeat, & in fronte ſagittarios locat, inſtar munitiſſimi valli. His ſagittarijs præficitur Ioãnes dux Nortfolchiæ. Poſt eam longam acië, ſequebatur ipſe rex cum electo militum robore. Interim Henricus à colloquio amicorum digreſſus, animo iam erectiore eſſe incipit, qui nulla facta mora, propius hoſtes caſtra ponit, ibique pernoctat, bene autem mane militë ſe ad arma expedire iubet, ſimulq; mittit ad Thomam Stanleium, qui iam vt medius loco pugnæ appropinquarat, cum ſuis copijs accedat, ad milites ordinandos. Is reſpondet, vt ille ſuos in aciem ducat, dum ipſe inſtructo exercitu adſit. Quo reſponſo Henricus contrà atque opinabatur, tempo riſque opportunitas ac magnitudo rei poſtulabat, dato, quamuis nonnihil anxius reddatur, pendereque animi incipiat, tamen nihil cunctatus, neceſſariò ita ſuos ordinat: aciem inſtruit ſimplicë, propter ſuorum paucitatem, ſagittarios ante acië conſtituit, quibus præficit Ioannem comitem Oxonienſem, in dextro cornu aciei locat Gilbertũ Talbotum, qui id tueatur, in ſiniſtrò verò ponit Ioannë Sauagium. Ipſe autë fretus auxilio Thomæ Stanlei, cum vna equitum turma, paucisque peditibus ſequebatur: nam omnium militum eius omnino numerus vix erat quinque millia, abſque Stanleianis, quorum tria circiter millia, duce Gulielmo, pugnæ interfuerunt: regiarum verò

copia-

copiarum bis alterum tantum fuit. Ita vtrinque inſtructa acie, vbi procul inter ſe milites conſpicere potuerunt, ſeſe galeis armant, atque ad pugnã parant, expectantes arrectis auribus, inuadendi ſignum. Inter vtrumque exercitum intercedebat palus, quam Henricus de induſtria ad dexteram dimiſit, vt ſuis inſtar munitionis eſſet: ſimul etiã id faciendo, ſolẽ à tergo reliquit. At rex vbi vidit hoſtes præteriſſe paludem, ſuos impetum in eos facere iubet. Illi ſubitò ſublato clamore, primùm ſagittis hoſtẽ petũnt, qui pugnam nihil retardans, ferociter & ipſe ſagittis ferire incipit, ſed vbi cominus ventum eſt, gladijs deinde res agitur. Oxonienſis comes interim veritus ne ſui prœliando à multitudine circũuenirentur, edixit per ordines, ne quis miles à ſignis plus decem pedes procederet. Quo cognito mandato, cùm ſeſe cuncti ſpiſſe coëgiſſent, & parum à certamine ceſſaſſent, aduerſarij vt territi ob eam rem aliquid fraudis ſuſpicati, ipſi quoque parumper pugnam intermiſerunt, & id quidem multi non grauatè, qui malebant regem perditum, quàm ſaluum, ac ideo minus fortiter pugnabant. Tum Oxonienſis vna in parte cõfertis manipulis, in hoſtes impetum renouat, & alij in parte altera, facto cuneo, vnà vrgentes integrant pugnã. Dum ita inter primas acies vtrinque dimicatur, Ricardus primò à ſpeculatoribus procul Henricum paucis ſtipatum armatis eſſe intelligit, deinde iã propius accedentẽ, certius ex ſignis

Henricum cognoſcit, qui tum inflammatus ira, concitat calcaribus equum, atque in eum ex altero latere vltra acies incurrit. Senſit contrà ſe Henricus Ricardum ire, & quia omnis ſpes ſalutis in armis erat, ſe certamini auidè offert. Ricardus primo impetu aliquot interfectis, & vexillo Henrici deiecto, vnà cum Gulielmo Brandono vexillario congreditur cum Ioanne Chenio homine longè fortiſsimo, qui ſe venienti obtulit, quē magna vi in terrā trudit, viā ſibi ferro vbique faciens. Suſtinuit tamen Henricus impetum diutius, quam etiam eius milites putarant, qui victoriā iā penè deſperabant, cùm ecce tibi, Gulielmus Stāleius cum tribus armatorum millibus ſuppetias tulit. Tum verò tēporis puncto, reliquis in fugā coniectis, Ricardus inter confertiſsimos hoſtes prælians interficitur. Interea Oxonienſis poſt breue certamen cæteros etiam, qui in prima acie pugnabant, in fugā nullo ferè negotio vertit, quorum benè magnus numerus in ipſa fuga cecidit. Sed multò plures non inuiti, qui Ricardum metu, non itē voluntate ſecuti erant, ſe prælio abſtinuerunt, atque nullo accepto detrimento, abierunt, quippe qui non ſalutē, ſed exitium principi quē oderant, expetebant. Cæſi ſunt mille circiter homines, & in ijs ex nobilitate Ioannes dux Northfolchiæ, Gualterus Ferryſſus regulus, Robertus Brachyngburius, Ricardus Rateclyffus, cōpluresque alij. Biduo pòſt Leceſtriæ Gulielmus Chatysby regulus, cum

paucis

paucis ſuis ſocijs,ſupplicio afficitur.Ex illis autẽ, qui ſe in pedes dederant,Franciſcus Louellus regulus,Humfredus Staffordius cum Thoma fratre ac benè multis comitibus confugerunt in aſylum diui Ioannis,quod eſt ad Colceſtriã oppidũ Eſſexiæ maritimũ.Captiuorũ verò numerus maximus fuit,quoniã occiſo Ricardo,cũcti eueſtigiò proiectis armis,in Henrici poteſtatẽ vltrò ſe tradiderunt,quorũ maior pars id à principio feciſſet, ſi per Ricardi exploratores vltrò citroque volitantes licuiſſet.In ijs principes fuêre Henricus Northumbriæ,& Thomas Surræ comites,hic in cuſtodiã traditur,vbi diu fuit,ille vt voluntarius amicus in gratiã recipitur.Amiſit Henricus in ea pugna vix centum milites,inter quos vnus princeps fuit Gulielmus Brandonus,qui Henrici militare ſignũ ferebat.Pugnatum eſt ad XI calend.Septembris,anno ſalutis humanæ MCCCCLXXXVI. durauitque dimicatio ãplius duas horas.

Ricardus potuit,vt fama eſt,ſalutẽ fuga quęrere:nam qui circa eum erant, vbi viderunt militẽ iam inde ab initio certaminis, lãguidè ac ſegniter arma mouere, atque alios iam prælio excedere, fraudem ſuſpicati, hortantur eum ad fugam,& cum iam manifeſtò res inclinata eſſet,equum velocem adduxerunt.Ille verò quem non fugiebat, populum ſibi infeſtum eſſe , ſpe depoſita omnis poſtea futuri euentus, fertur reſpondiſſe, ſe eo die aut bellorum, aut vitæ finem facturum,adeò

magna audacia, magnaque vis animi in eo fuit: qui propterea ſciens certò illum diem, vel regnũ ſibi deinceps pacatum redditurum, vel perpetuò ademptuꝛum, corona regia redimitus in certamẽ deſcendit, quò aut initium, finémue regnandi ex illo faceret. Ita miſer ſubitò ſimilem exitum habuit, atque ijs accidere ſolet, qui ius, qui fas, qui honeſtum pro eo habent, ac voluntatem, impietatem, improbitatẽ. Sanè iſta ſunt exempla lõgè hominum vocibus vehementiora, ad deterrendum eos, qui nullam horam vacuam à ſcelere, crudelitate, flagitio, præterire patiuntur. Henricus adeptã ſtatim victoriam, Deo optimo maximo multis precibus acceptam retulit, dein incredibili lætitia perfuſus, in proximum collẽ ſe recepit, vbi poſtquã collaudauit milites, iuſsitque curari vulneratos, atque occiſos ſepeliri, immortales omnibus principibus gratias egit, pollicitus ſe memorẽ beneficiorum fore, milite interea eum magno clamore regẽ ſalutante, plauſuſque libentiſsimo animo dante. Quo viſo Thomas Stanleius coronã Ricardi inter ſpolia repertã capiti protinus impoſuit, perinde ac ſi iã populi iuſſu rex fuiſſet more maiorum renũtiatus: atque id primum fuit felicitatis omen. Poſt hæc, Henricus collectis õnibus ſarcinis, cum victore exercitu Leceſtriam ad veſperã perrexit, vbi reficiendi à labore militis, itinerisq; Londinũ verſus parãdi cauſa, duos moratur dies. Interim Ricardi corpus cuncto nudatum ve-

ſtitu,ac dorſo equi impoſitum,capite & brachijs ac cruribus vtrinque pendentibus,Leceſtriam ad cœnobiũ Franciſcanorum deportatur,ſpectaculũ mehercule miſerabile,ſed hominis vita dignum, eoque loci ſine vllo funeris honore, biduo pòſt terra humatur. Regnauit annos duos & totidem menſes,pluſque die vno. Statura fuit puſilla, corpore deformi,altero humero eminentiore, facie breui ac truculenta,quæ olere malitiã,& dolum, ac fraudẽ clamitare videretur:dum in cogitatione aliqua verſabatur,inferius labrũ aſsiduè mordebat,quaſi ita fera in eo corpuſculo natura in ſe ipſam ſæuiente:ſimul pugionẽ quẽ ſemper geſtabat,dextera manu ex vagina dimidio tenus pariter recondendo,atque condendo. Ingenium verò habuit acutum,ſagax,verſutum,ad ſimulandum atque diſsimulandum aptum:animum autẽ elatum ac ferocẽ,qui eum etiã non defecit in morte quã deſtitutus à ſuis maluit per ferrum capere,quã per turpem fugam, incertæ ac fortaſſe pòſt paulò morbo, vel ſupplicio interituræ vitæ parcere.

POLYDORI VERGILII ANGLICÆ HISTORIÆ LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

QVÆ POST mortem Edouardi geſſerit Ricardus, ac nobiliũ defectionem, præterea eius interitũ ſuperiore libro explicauimus, nunc autem quæ poſtea acciderunt, commodùm exequemur: Henricus rerum potitus à primo ſibi ſeditiones extinguendas ſtatuit qui priuſquam Leceſtria diſcederet, Robertum Vuyllugby in agrum Eboracenſem miſit, qui duceret ad ſe Edouardũ comitẽ Varuici, Georgij ducis Clarẽtię filiũ, decẽ & quinq; annos natum, quẽ Ricardus in arce quam Schereshutton vocant, hactenus tenuerat. Enimuero Henricus non ſine cauſa verebatur, ne per hunc puerum, ab hominibus audaciſsimis ſibi aliquando noceretur, qui permultis ab ineunte ętate preſſus malis, nihil potius optabat, quàm in pace eſſe. Robertus ad arcem profectus, Edouardum à præfecto ſibi traditum Londinum deduxit, vbi miſellus puer ad calamitatem natus, in cuſtodiam protinus conijcitur. Erat in eadem arce Eliſabeth virgo, Edouardi filia ætate maior quam Ricardus ad

ad connubium ſibi ſeruabat; quemadmodum ſuprà demonſtraui, verùm tantũ aberat vt puella ad id conſentiret, vt etiam maximopere deteſtaretur, perhorreſceretque. Quid, quòd omnis populus eam longè importuniſsimam libidinem non modò Ricardo, ſed eius domeſtico ſenatui ſummo crimini verterat, quòd tam nefarium hominis conſilium corroboraſſet? Proinde Deus caſtã virginis mentem iuuit, ab eoque flagitio defendit quæ paulò poſt multis cùm viris tum matronis comitata, Londinum ad matrem reuertit. Interea Henricus iter Londinum verſus facere cœpit, ingenti paſsim rura incolentium lætitia & congratulatione eum regem appellãtium, ſed vbi appropinquauit vrbi, Thomas Hylle prætor, ac Thomas Bretayn, Ricarduſque Cheſter vicecomites, & cum his totus ſenatus atque õnis ciuitas in eum ſummè officioſa obuiã effuſa eſt, non modò vniuerſi ſalutabant, verumetiã pro ſe quiſque victrices venientium dexteras quæ tyrannum occidiſſent, contingere cupiens alius gratulabatur, alius gratias agebat, quòd eorum opera incolumis eſſet Reſpublica, ſublatis malorum autoribus. Igitur gaudium generatim celebratum, ac Deo aliquot dierum ſupplicationibus, ad õnia diuorum tẽpla paſsim honor habitus eſt. Cæterum amici ſpeciatim lætitia exultabant, quòd animo cernerent factionẽ aduerſariam exterminatum iri. Secundum hæc, concilium more maiorum indicitur,

tur, ac dies dictus, quo Henricus Eliſabeth puellã in matrimonium duceret. Ea porrò res & gaudiũ principibus adauxit, & Henrici nomen in magna apud populum gratia poſuit, pro certo habentẽ, veniſſe diẽ, cum factionũ fons & ſeminarium tan dẽ aliquando exhauriretur. Poſtea coacto ad Vueſtmonaſterium concilio, pridie calend. Nouẽbris Henricus principum atque populi iuſſu, rex creatur, dictuſque eſt Henricus eo nomine ſeptimus. Fuit ille annus ſalutis MCCCCLXXXVI. Henricus ſic regnũ adeptus eſt, quod Dei nutu atque cõſilio geſtũ, & prouiſum eſſe, viſum eſt quãdò abhinc, id eſt, ex hoc anno ſalutis 1486, annos DCCXCVII memoriæ proditum ferunt, vocẽ diuinitus Cadoualladro vltimo Britannorum regi, vt ſuprà memoraui, redditã, eius progeniẽ rurſus regnaturã. Iſtius vocis fato Henricum ducẽ regnum obtinuiſſe, opinio per animos hominum iampridẽ peruaſerat, quod & Henricus ſextus futurum prædixerat.

Igitur Henricus rex ritè factus, primum omnium vetus Athenienſium exemplum, vt dicitur, ſibi reuocandum putat, hoc eſt, omnem actarum rerum pariter ac iniuriarum memoriã delendã. Itaque poſt fundatum in eo concilio patrum ac populi autoritate regni ſtatum, placuit publico edicto, omnibus parci, ac bona reſtitui, qui in Henrici fidem venirent, in eiuſque verba iurarent, & qui non veniſſent, poſt XL. dies, quàm poteſtas veniendi

viuendi facta foret, numero hoſtium patriæ haberi. Quo factum eſt, vt bene multi qui ſe aſylis tenebant, ad ſanitatem redierint, ſtudiorũ diuerſarum partium obliti. Deinde de amicis ratio habita, & alij dignitate, alij opibus, quiſque pro meritis aucti. In ijs Gaſpar Henrici patruus dux Bedfordię, Thomas Stanleius comes Derbij, Ægidius Dabeneius & Robertus Vuyllugby Broke reguli creantur (regulos, ſicut alibi diximus, vulgus dominos vocat) & Edouardus filius maior natu Hẽrici ducis Buchyngamię, in ſuas reſtituitur poſſeſſiones, quas Ricardus rex publicauerat, vnà cũ aliis exulibus. Poſtremò in eo cõuentu, quædã à Ricardo ac Londinenſibus decreta reſcinduntur, atque leges quæ id temporis è Republica eſſe videbantur, populo dantur. Conſtitutis rebus publicis, ac dimiſſo concilio, Henricus abſentium etiã rationem habendam ratus, Thomam Dorceſtrię marchionem ac Ioannẽ Burſcherium, quos Lutetiæ pro accepta mutua pecunia, quaſi pignori reliquerat, quamprimum redemit, atque Ioannem Elyenſem epiſcopum ex Flandria accerſendum curauit. Item conſilium domi conſtituit, de cuius ſententia, cuncta iuſtè & rectè gubernarẽtur, cauſæque ad ipſum relatæ ſine litium acerbitate deciderentur, in quod quidẽ conſilium à principio viros propter prudentiá ſingularẽ, fidem, & grauitatẽ claros delegit, Ioannem Oxonienſem comitẽ Gaſparem ducẽ Bedfordiæ, Thomam Stanleium

Derbien-

Derbienſem comitē, Georgium regulū Stranginū, eius filiū, & Gulielmum fratrē ſui regij cubiculi præpoſitum, Robertū Broke regulum, ſuæ domus regiæ præfectum, quē Stouardum dicunt, Reginaldum Braium, Ioannē Mortonum Elyenſem epiſcopū, Ricardum Fox, Ioannē Dynham, quē poſtea fecit Angliæ theſaurariū, quem vocāt, id eſt, quæſtorē, Ægidium Dabeneium, Ricardū Gilfordium, Ioannē Chenium, Ricardum Tonſtallum, Ricardum Eggecōbium, Thomā Louellum, Edouardum Ponyngum: ac alios deinde ſapientes homines ſibi conſiliarios optauit, ad conſiliaque rerum gerendarum continenter adhibuit quo in numero erat Ricardus Thomas homo Vuallus, Morganus Kyduellus, Thomas Graius marchio Dorceſtriæ, homo bonus & prudens, Georgius Talbotus Salopiæ comes, vir nobilis ſapiens ac in ōnibus vitæ partibus moderatus, Ioānes Rysleius, Thomas Ormondiæ comes, homo Hybernus, Henricus Marneius, Gulielmus Say, vir ſui equeſtris ordinis primarius, Gulielmus Ody, Gilbertus Talbotus, Gulielmus Vdallus, Thomas Troys, Ricardus Nanfantus, is aliquādiu Caleti præfectus fuit, Robertus Poyntius, Iacobus Hubertus, Carolus Somerſetus, homo paratus, atque nobilis, Thomas Hauardus comes [illegible] vir prudentia, grauitate, conſtantia ſumma, Henricus Burſcherius Eſſexiæ comes ſingulari bonitate præditus, Gulielmus Blontus Montioij regulus

lus diſertus, ornatus, Ioannes Burſcherius, Ioannes Fyneux, Petrus Eggecõbins, Hugo Conueius, Thomas Terellus, Henricus Vuyat, Robertus Throgmartonus, Thomas Brandonus, homo fortis ac experiens, Ioannes Vuyngfildus nobilitate æque vt virtute præclarus, Edmundus Dudleius, Edouardus Belknapus, Ricardus Hemſonus, ac deinceps plerique alij conſilio boni. Reſtabat ad corroborandum præſentẽ rerum ſtatum, vt Henricus Eliſabeth puellā Edouardi filiā perinde ac pollicitus erat, ſibi matrimonio iungeret, quod & fecit. Ex illo quies Anglicano populo iā parta viſa eſt, quòd Lancaſtria & Eboracenſis, duæ præpolentes æquè opibus vt nobilitate familiæ, tandẽ aliquando in vnā coiuiſſent domum, vnde certa regia proles ventura eſſet, quæ in poſterum tempus regnum obtineret. Quibus rebus actis, etſi õnia quieta ac tuta videbantur, Henricus tamen præteritis malis doctus, ſibi adhuc inimicorum inſidias pertimeſcendas ducebat, quòd mortales ab incunabulis odio factionum imbuti, non facilè ſoleant virus ex animo expuere: itaque primus omnium Angliæ regum ſtipatores corporis habere cœpit, quòd à Francis principibus ſumpſiſſe fertur. Cæterùm quia ad cauenda pericula, parum interdum foris arma valent, niſi ſit conſilium domi, idcirco ſuum domeſticum ſenatum, quemadmodum ſuprà dictùm eſt, conſtituit, in eumque grauiſsimos quoſque ac ſapientiſsimos viros, & præſertim

præſertim eos quos õnium ſuorum conſiliorum periculorum,calamitatum iam inde ab initio ſocios,adiutores,participes habuerat,adſciuit, vtpote qui cunctas ſuas curas in Republica rectè regẽda ſibi deſigendas putabat,memoria tenens ſe ad imperium à populo Anglico eius rei cauſa eſſe vocatum,ac propterea ſua permagni intereſſe curare,quò regnum legibus,inſtitutis, moribus pariter refloreret,atque ſpes cunctis renaſcerentur fore melius.Atque tale gubernationis fundamentum Henricus à principio iecit.

Eodem anno nouum morbi genus peruaſit per totum regnum,ſub primum Henrici in inſulam deſcenſum,dira quidem lues, & quam nulla ſit ætas antea,quod conſtet, perpeſſa:ſubitò enim ſudor mortifer corpus tentabat , ac ſimul dolor capût ſtomachumque vehementi caloris ardore affectum angebat . Quo in morbo homines qui à principio erant, quia alij æſtus minus patientes, ſi in lecto erant,ſtragula dimouebant, ſi veſtiti,veſtes deponebant,alij ſitientes frigidum potum ſumebant , alij demum patientes caloris fœtorisq; nam ſudor graue olebat,additis ſtragulis, ſudorẽ prouocabant,æquè omnes aut ilicò, aut nõ multò poſtquam ſudare cœpiſſent , moriebantur, ita, vt ex omni ægrotantium numero vix cẽteſimus quiſque euaderet. Neque vlla interim medicorũ ars aut ſcientia quicquã opitulabatur, quòd morbi nouitas omnem illorum excludere peritiam,

Verum poſt vigintiquatuor horas(tanto temporis ſpatio vis eius morbi ſæuiebat)abeunte ſudore,nonnulli confirmabantur:non eò tamen ita ex purgati erant,quin iterum atque iterum in morbum reciderent, multique inde perirent. Sed ea res remedium tanto malo ad vltimũ monſtrauit: nã qui ſemel primò ſudarant, cũ deinde rurſum ægrotarent,obſeruabant ea,quę in prima curatione profuiſſent,& illis pro remedio vtentes, addebant ſemper aliquid ad curationẽ vtile. Itẽ & illi ijdẽ cùm iterũ in idem valetudinis genus inciderent,ex priore obſeruatione earũ rerum per quas ſe confirmaſſent,ita ſe curare didicerunt, vt vim ſudoris illius facilè tolerarent. Quibus rebus ita vſu venit,vt poſt ingentẽ mortalium ſtragẽ,remedium vnicuique propriſsimum inuẽtũ ſit quod huiuſmodi eſt:Si quis interdiu ſudore corripiatur,cum veſtitu protinus cubatum eat: ſin noctu & in lecto,tum quieſcat,nec ſe è loco moueat, vſque ad viginti quatuor horas exactas:interim ita ſe ſtragulis oneret,quò nõ prouocetur ſudor, ſed ſua ſponte molliter ſtillet, cibi nihil capiat,ſi tãdiu famẽ tolerare poſsit,neque plus potionis cõſuetæ ad calfactæ hauriat,quàm modicè ſatis ſit ad ſitim extinguendã: inter hanc curationẽ in primis caueat ne manum quidẽ aut pedẽ ſui refrigerandi recreandiq; cauſa,extra ſtragula proferat,quod facere letale eſt. Hoc remediũ eſt nouo morbo inuentũ, qui tantum Angliã id tẽporis peruaſit, &

poſthac ſæpe grauiter afflixit. Atque annus pri-
mus cùm regnare cœpit Henricus, tali fuit peſte
inſignis, id quod iã tũ in vulgus opinio tulit pro-
digiũ eſſe duri eiuſdẽ regis futuri imperij: atqui
potius, ſi quid veri vana poteſt monſtrare religio,
portendit Henricũ vſque ad extremum vitæ ſpa-
tium, nullũ tranquillum atque otioſum ſpiritũ
eſſe ducturũ, quandò ab initio cœpit ſuorũ ſediti
onibus vexari, adeò vt nunquã ei poſtea per illas
licuerit eſſe quietum, ſecurúmve. Ad rem redeo.

Poſtquã Henricus Londini res ſuas ex ſenten
tia conſtituerat, bonoque loco eſſe viderat, reli-
quas regni partes ſibi obeundas cenſuit, quò ani
mos hominum factionũ contagione contamina
tos purgaret, & ante omnes, Eboracenſem pro-
uinciã aduerſariarum partiũ in primis ſtudioſam
in officio contineret: itaque primo quoq; tẽpore
Eboracũ proficiſcitur, & quia paſchales feſti dies
inſtabãt, eius rei cauſa iter Lincolniã cõuertit, qui
dum ibi cõmorabatur, factus eſt certior Franciſ-
cum Louellũ regulum cum Humfredo Staffor-
dio abijſſe ex aſylo Colceſtrenſi, ſed quò terrarũ
ſe contuliſſet, neminẽ hominẽ pro certo habere,
qua de re id minus curandum exiſtimans, Ebora
cum prout conſtituerat, perrexit: quo ſimulac per
uenit, rumor repentè per totã vrbẽ diuulgauit Frã
ciſcum cum benè magnis copijs adeſſe, & infeſtis
armis ipſam vrbẽ petere, & Humfredũ cũ Tho
ma fratre, in Glocestrenſi agro inter agreſtẽ multi
tudinem

tudinē tumultum concitaſſe,atque inter ſe partitos;qui portas vrbis,qui muros,qui vias occuparent. Ad primum nuntium vt incertum,rex parū mouetur,ſed vbi cognouit ex literis ſuorum vera eſſe,quę antè rumor attuliſſet,ingenti afficitur trepidatione,quòd non exercitū,nō arma quibus ſuos armet,parata habeat,non eo deniq; loci ſit,vbi militem eo tēporis puncto ſcribere poſsit,in ea ciuitate ſcilicet aliàs inimica, cui Ricardi nominis memoria recens in animo hæreret: ſed quia res diligētiā requirebat, vt ne ſpatiū daretur aduerſarijs vires augendi,Gaſparē Bedfordiæ ducē cum tribus militum millibus leuiter armatorū, quia bona eorum pars ex corijs thoraces ſibi fecerat, properè ire obuiā hoſtibus iuſsit,& quid ſui conſilij eſſet,cōmonefecit: ipſe interim vndecunque poteſt,militē cogit. Bedfordienſis more tumultuarij exercitus raptim profectus,vbi caſtris hoſtiū appropinquauit,& pauliſper cum ſuis ratiocinatus,quomodo ſine certamine, illorū conatus reprimere poſſet,confeſtim præcones edicere iuſsit omnibus impunitatē dari,qui arma depoſuiſſent. Quæ quidē res permagni fuit momenti:nanque Franciſcus ſiue ob id minus ſuis confidens,ſiue timore perterritus, de media nocte à ſuis clā diſceſſ[illegible]gnita fuga ducis,ſine mora, cuncti ad pedes Bedfordienſi iacentes, veniamque precantes,in regis poteſtatē ſe tradiderunt. Sic impetus aduerſariorum,qui in regē fiebat, ex quo cædes

multorum eſſet conſecuta, Bedfordienſis opportuno conſilio repẽte reſedit, atque Franciſcus magis periculi timens, quàm gloriæ appetens, non tẽtato certamine, in comitatum Lancaſtrenſem perpetuo curſu ſe recepit, adiuitque ad Thomam Brogtonum equitẽ magna in ea regione autoritate, apud quẽ aliquot per menſes latuit. Humfredus etiã ex Franciſci fuga pauore affectus, diſcedit à ſuis in aſylum, quod vocant Colnamũ, abeſt ab Abyndonia circiter millia paſſuum duo, & quia id aſylum perfugio non eſt illis, qui contra regis maieſtatẽ cõmiſiſſent, Humfredus inde extractus capite mulctatur: Thomæ verò fratri, qui vnà cũ eo erat, venia datur, quòd non ſpontè, ſed fratris impulſu, in id bellum ingreſſus fuiſſet. Rex ſic ſedato tumultu, qui eius animum magno timore impleuerat, & Eboracenſis prouinciæ ſtatu diligẽter collocato, Lõdinum reuertitur, ac paucis pòſt diebus Vintoniam petit, vbi loci Eliſabeth regina eius vxor puerum peperit, quem Arthurum appellauit, atque Londinum aliquantò pòſt regreditur.

Interea ex parua [illegible]eraque re, in[illegible]ium m[illegible]ioris motus ortum eſt, quod pro artifici[illegible] rei, facinus audax cenſendum eſt, at pro [illegible]po[illegible]e, nulla admiratione dignum, quoniam iampri[illegible] homines inter ſeditiones, quas ſup[illegible]rio[illegible]bus libris memoraui, aut orti aut nutriti, [illegible]c in armis diu nec in otio eſſe poterant, partim [illegible]mi ſedentes,

tes,ac male cogitantes, partim per licentiam bellorum omnia prædæ eſſe cupientes,ac ad vlciſcendas partium iniurias vehementer ardentes, qui neque belli neque pacis iura vlla eſſe volebant,ex quo vt improbi facilè aut odio emolumentóue in fraudem impellebantur, nec deerant turbarū ac ſeditionum duces autoreſque. In ijs fuit Ricardus Simondus presbyter, homo ſordido loco natus,cui fraudes & doli à primo cordi erant, cæterum non indoctus, & propterea diſcipulum ſibi elegit Lambertum Symenellum puerū non malo vſquequaque ingenio,per quem fallaciam eiuſmodi confinxit. Venit perfidioſo homini æquè improbo ac facinoroſo,qui iam ab alterius factionis principibus ſubornatus fuerat,in mentem facere ſuum Lābertum regem, & ſe Anglorum antiſtitum primarium:cuius conſilio materiam dedit, quòd in vulgus fama valeret filios Edouardi regis aliquò terrarum ſecretò migraſſe, atque ita ſuperſtites eſſe,ac Edouardum Varuici comitem ducis Clarentiæ filium vel necatum, vel breui necandum. Hi rumores quamuis vaniſsimi, ſpem fecerat Ricardo Simondo, vt venturum tempus putaret, cùm Lambertus aptè poſſet alicuius ex iſtis regijs pueris perſonam ſumere, & regnum repetere, vt qui [illegible] quaſi haberet,omninò nō defuturos qui eum iuuarent,cùm odia ex factionibus [illegible] vt plurimum æterna ſint, quod ille ex ſeipſo metiebatur:ita ea ſpe ductus, ſuum Lambertum

bertum

bertum Oxonij vbi literas ſtudebat, regalibus moribus inſtituere, bonis erudire artibus, regiam proſapiã edocere miro ſtudio cœpit, vt cùm opus foret, vulgus pueri indolem miratus, fidem ſuo commento facilius haberet. Haud ita multò poſt fama paſsim diſsipauit Edouardum comitem Varuici in carcere interijſſe. Quod vbi Simondus reſciuit, exiſtimans eſſe tempus obire deſtinatum facinus, mutat adoleſcentulo nomen, vocatque eum Edouardum, quòd illud nomen filio ducis Clarentiæ fuiſſet, qui & id ętatis puer erat, vt alter alteri annis non præſtaret, ac protinus cum eo in Hyberniam traijcit, ibique ſecretò conuenit nonnullos Hybernorum principes, quos parum fidos eſſe Henrico ex fama cognorat, dataque ab illis fide, narrat ſe ſeruaſſe filium ducis Clarentiæ à morte, ac duxiſſe in eam terram, quam audierat ſemper vnicè amaſſe nomen & genus Edouardi regis. Res facilè ab illis credita inde alijs aperitur, ſicque pro vera habetur ſine cõtrouerſia, vt Thomas Gerardinus inſulæ cancellarius ſpecie veri deceptus in primis, puerũ vt regia ſtirpe procreatum acceperit hoſpitio, ſummaque ope iuuare cœperit: primò enim conuocatis ſuis clientibus, indicat de aduentu adoleſcentis, & quẽadmodũ ei reliquo ex virili regia prole, regnum Angliæ debeatur, & propterea eos hortatur, vt cum ſuo tum pueri nomine, ſe ſequi velint, atque pro ſe quiſq; ipſum in auitum, regnum reſtituendum curare: deinde

deinde cum reliquis principibus rem communicat, qui cognito eius conſilio, in illum multò ſeſe officioſiores ſibi oſtendentes, operam ſuam pollicentur. Per hunc modū fama celeriter ad omnes Hyberniæ ciuitates perfertur, quæ confeſtim in fidem pueri veniunt, eum regem certatim appellantes, ita vt ſecta iam præpollente effecta, principes ſtatuerint alios alibi belli ſocios adiungendos qui continuò dimittunt certos nuntios in Angliā ad eos, quos ſciebant Ricardi regis partes ſecutos eſſe, qui orent, rogent, obteſtentur, vt in fide maneant, atque velint regium adoleſcentem opibus iuuare: alios itidem nuntios mittunt in Flandriam ad Margaritam ſororem Edouardi, quæ nupta fuerat cum Carolo duce Burgundiæ, rogatum etiam auxilium. Carolus enim nullis ex Margarita ſuſceptis liberis, vnicā ex priore vxore reliquit filiam nomine Mariam, quam in matrimonium duxit Maximilianus Frederici Imperatoris filius ex qua duos genuit filios, Philippum & Margaritam. Hoſce Mariæ quæ haud diu poſt ſuperſtes fuit, & Maximiliani liberos Margarita Caroli altera vxor materno complexa amore, mira charitate nutriebat, accipiebat, fouebat, ſtudioſeque rebus domeſticis operam tribuebat, quæ eiuſmodi officia magnam apud Flandros ſibi autoritatem compararat. Iſta igitur Margarita etſi non ignorabat domum ſuam Eboracenſem à Ricardo fratre duntaxat funditus euerſam eſſe, tamen non ſatu-

rata odijs,quibus omnis ferè Henrici ſexti progenies extincta eſſet, nec memor affinitatis, qua ad vltimum,vti ſuprà oſtendimus, reliquus alterius familiæ ſanguis alteri in perpetuum admiſtus foret,in Henricum regem peſsimè animata, iraque ſimul accenſa non ceſſabat omnia tentare, quamobrem hominē vt alterius factionis caput opprimeret,perinde quaſi eius ſanguine ſuæ domus interitum lui vellet:adeò magna vis eſt ciuilium ſimultatum, vt interdum ſapientiſsimos quoſque ab honeſto auertat, præcipitetque. Igitur mulier certior facta de noua ſubitò orta in Henricū factione,quãuis rē,prout erat, ſimulatã nō item parui momēti arbitraretur, nō modò promiſit nuntijs ſe opem laturam,ſed operã quoq; daturã,quò maiora auxilia ipſis conſpirationis ſocijs adiungeretur.

Quibus rebus in Angliam Henrico nuntiatis, Haud ſecus atque pār erat, valde commotus eſt, quòd fraude vnius longè ſordidiſsimi improbiſsimique hominis tantum in ſe bellum compararetur:verùm vt vir ſciens, homoque prudens, iudicabat genus belli crudeliſsimi fore, ſi in campum deſcenderetur, in quo ſæpe area multorum ſcelerum eſſe ſoleret, ac idcirco primùm omnium tentandum ſibi conſtituit,ſi ſine armis, qui[illegible]tus ſemper incerti, poſſet ſuos ad ſanitatem antè reducere,quàm malum nondum latè diſſeminatum per terram Angliam manaret. Itaque conuocato

cato principum concilio,ad Cartuſianorum cœnobium, quod parum abeſt à regia villa,quā ipſe poſtea appellauit Richemondiam, quonam pacto mota tẽporis procella deuitari poſsit,diligenter conſilium exquirit. Cunctis primo conſeſſu videtur vtile factu, vt priuſquam cætera agitentur, illis omnibus venia commiſſorum præteritorum proponatur,qui in officio deinceps permanſerint, vt ne ſi id differatur, interim Thomas Brogtonus eques, qui Franciſcũ Louellum apud ſe diu ſeruarat, præſenſque aderat,atque alij eius amici tempore tam difficili ac periculoſo, deſperata[illegible]ia,palàm erumpant:nam quanquam ij eius co[illegible]urationis conſiliorum affines eſſe putabantur, quia tamen id nullo certo conſtabat indicio, non videbatur conducere quicquam in pręſentia in eos grauius conſtituere,partim vt ne tumultus augeretur, partim verò, vt ſi poſthac ab officio diſcederent,id eis ſuo merito fraudi foret. Quare ſtatim edicto tota Anglia diuulgato,cunctis generatim ſontibus etiã capitaliũ rerum condẽnatis parcitur,pœnaque remittitur. Deinde poſt longã conſultationẽ,quorundã [illegible]ntes & ſententiæ eò inclinaba[illegible],vt in rẽ pr[illegible]ntẽ eſſe ducerent,filium ducis Cla[illegible]ntiæ po[illegible]ulo [illegible]ſtendi,quò illa opinio [illegible]ru[illegible]eſſe in Hybernia,decederet de [illegible]entibu[illegible] ho[illegible]inũ. Sunt ſimul multa quæ ad ſtatum Reip[illegible] pertinebant,decre[illegible]. Inter cætera, Eliſabeth q[illegible]ondã Edouardi regis vxor õ[illegible]ibus poſ-

ſeſsionibus

ſeſsionibus mulctatur, propterea quòd ſe atque
filias Ricardo regi cõmiſiſſet, contrà atque ab ini-
tio factæ conſpirationis in Ricardum, receperat
principibus illis, qui cūctis ſuis fortunis neglectis,
quas in Anglia habebant, eius potiſsimum roga-
tu & cauſa, ad Hēricum in Britanniā trāſiſſent, ab
eoque iuſiurandum exegiſſent, quo ille obligarat
ſe ad ducendā illius filiā maiorē natu in matrimo
niū, & id per eā non ſtetiſſet, quin irritū fuerit, ac
principes Henricum ſecuti perpetuò exularint.
Graue quidē certè delictum, ſed eius exitus ex eo
minus ōnino legibus viſus eſt vindicādus, quòd
tantum abfuit, vt alijs vel Henrico nocuerit, vt eti
am adiumento fuerit, cùm per id Ricardus rex fa
cinus facinore cumulare auſus religionē neglexe
rit, neptis connubiū petendo, ac ob iſtuc, Deū ma
gis iratū ſibi fecerit, vnde eius ruina erupit. Hinc
profectò cognoſcamus licet, improbos non hu-
mani iudicis conſilio trahi, ſed Dei nutu, perinde
quaſi ſua ſponte ad meritū exitium properare. At
q; ita regina ſua in ſe leuitate magnā deriuauit in-
uidiā, qua confecta miſerā deinceps vixit vitā. Ta
les res noſtræ ſunt, ſemper inconſtantes, quales ip
ſi ſumus. Atqui vnum Eliſabeth reginæ opus for
tuna diminuere non potuit: illa enim dum Edo-
uardus vir regnabat, Canthabrigiæ [illegible]
co ſcholaſticorum collegium inſtituendū curauit
deditque fundos, ad eorum victū. Vocatur Regi-
næ collegiūm, eo ipſo certè dignū nomine, quod
[illegible] omni

ōni tēpore doctiſsimis hominibus ibidē aſsiduò ſtudio eruditis affluit. Sed ad rem reuertamur.

Rex dimiſſo concilio, Londinum venit, ac inſequenti die dominico, educi per mediā vrbē, ex turri, iuſsit Edouardum filiū ducis Clarentiæ, ad tēplum diui Pauli. Hîc adoleſcens, vt edoctus erat ſeſe omnibus oſtendens, interfuit in ſupplicatione, in cæteriſque ſacris, ac ſimul collocutus eſt cū multis principibus, & præſertim cum ijs, qui coniurationis participes habebantur, quò illi facilius intelligerent Hybernos ex re vana, nouos dementer facere motus. Sed animis malè ſanis nihil hæc profuit medicina: nanque Ioannes comes Lincolnienſis, Ioannis Polæ ducis Suthfolchiæ & Eliſabeth Edouardi regis ſororis filius, hanc nouandarum rerum facultatē haudquaquā omittendam ratus, ſtatuit Hybernorum conatus, vt ne malè caderent, modis ōnibus corroborandos. Sanè vir ingenij acrimoniæ pleni, & cōſilij non modici, veneno ciuilium inimicitiarū iampridē infectus, nō poterat in animū ſuum inducere, vt patienter videret Henricii aduerſæ factionis hominē regnare qui propterea inito cum Thoma Brogtono, ac pleriſque alijs amicis conſilio, decreuit ad Margaritā materterā ſe ijcere, & eius opibus nixus, ad nouę ſeditionis autores adhęreſcere. Itaque ſtatim poſt dimiſſum à rege principum conuentum, comes clàm in Flandriam ad Margaritam venit, quò aliquot ante diebus, Franciſcus Loueſſus ſe receperat.

rat. Hîc pro ſuo quiſque ſenſu ac deſiderio, in
rerum gerendarum rationem locutus eſt, qua-
rum poſt longam diſputationē, ſumma fuit, vt co
mes cum Franeiſco properè Hyberniam peteret,
Lambertum fictitium nepotē regio honore ho-
neſtandum curaret, Hybernorum auxilia cum
nouo rege, in Angliam adduceret, amicis vndique
ad arma vocatis, bellum Henrico faceret, & ſi res
feliciter caderet, tum Lamberto in ordinē reda-
cto, Edouardum comitem Varuicenſem verum
nepotē carcere primū liberaret, ac poſtea ex auto
ritate principum amicorum, regem conſtitueret.
Rex Henricus interim, qui ſperabat ſuos princi-
pes poſt viſum Edouardum filium ducis Claren
tiæ quieturos, nec eſſe quempiā tam improbum
putabat, qui de eo quicquam fingeret, nec tam fu
rioſum, qui crederet, ſolùm ſtudebat Hybernorū
temeritatē compeſcere, cùm repentè de fuga co-
mitis Lincolnienſis cognouit, qui ob eā rem val-
de cōmotus, inimicorum iniurias quas nullo cō-
ſilio vitare ſe poſſe animaduertebat, iam tum a-
pertè perſequendas, vindicandaſq; armis ſtatuit:
itaque certos belli duces quoquouerſum miſſos
exercitum parare, atque in vnum locum cogere
iuſsit, vt omni multitudine in eam partē impreſsi
onē facerent, qua aduerſarios venire conſpexerit:
ipſe interim timens ne non plures in Flandriam
ad comitē trasfugerent, omnē oram quæ ad oriē
tem ſolē ſpectat, obire paſsim præſidijs, cuſtodijs,
vigilijſque

vigilijſque munire cœpit,& iam ad cœnobium diui Edmundi peruenerat, cùm intellexit Thomã Marchionẽ ſui purgandi cauſa,ad ſe approperare. quem miſſo obuiã Ioanne comite Oxonienſi, de itinere in turrim Londinenſem duci iuſsit,vt ſi eſſet amicus,ſicuti reuera erat,illud tantillum indignitatis eius ſalutis cauſa ſubire haud ægrè ferret, ſin inimicus,ne noceret:quo facto, Nordouicum petit,& ibi Chriſti die natali acto,Vualſingamiam progreditur,ingreſſuſque diuæ virginis templum quod in eo pago ob ſummam miraculorum religionẽ,ſanctiſsimum eſt,orat,precatur,atque vota facit,vt ope diuina,& virginis Mariæ ductu,ſibi liceat inimicorum inſidias cauere,& ſe & patriam ab inſtanti periculo defendere, eiuſque vitioſas partes ſanare.Ita precatus Cantãbrigiã,& inde Londinum celeriter reuertitur.

Inter ea Ioannes comes Lincolnienſis & Franciſcus Louellus, accepto à Margarita exercitu duorum circiter millium Germanorum, quibus præerat Martinus Suardus homo Germanus, ſummo genere natus, ac rei bellicæ ſcientia præſtans,in Hyberniam traijciunt, atque Dublini Lãbertum puerum perinde quaſi regia ſtirpe ortum more maiorum, regem coronandum curant. Poſt-[illegible]orum egentium ac ferè inermium coacta ingenti multitudine,quorum dux erat Thomas Gerardinus,cum nouo rege,in Angliam nauigant, ac dedita opera, haud à Lancaſtro procul

in

in terram deſcendunt,freti opibus Thomæ Brog toni,qui princeps erat coniurationis ſocius. Rex autem Henricus qui ſuæ cauſæ non indormiebat,quod acciderat ſuſpicatus, paulò ante aduentum hoſtium dimiſerat per oram occidentalem aliquot equitum turmas, cùm ad obſeruandum aduerſariorum acceſſum,tum ad aliquos de Hybernia profectos excipiendos,ex quibus hoſtium cõſilia cognoſceret, & ipſe copijs coactis, quibus Gaſparem Bedfordiæ ducem, & Ioannem Oxonienſem comitem præfecerat, Conuentriam petebat, quò vix peruenerat, cùm equites officio functi renuntiarunt comitem cum ſuo collectitio exercitu, ac nouo rege, in oram Lancaſtrenſem eſſe appulſum,quod vbi intellexit,de obuiam itione,cum ſuo domeſticò ſenatu agit, cùm res non inanis videretur poſtulare conſilium pariter ac celeritatem. Cunctis vna mente probatur, vt ipſe aduerſarios venientes excipiat, quoquo gentium ierint,ſeque receperint,ne illis ſpatium detur maioris faciendi exercitus.Ita capto conſilio, rex Nothyngamiã petit, ad proximamque ſyluam, quæ Bonrys vocitatur, caſtra ponit, quò non multò poſt cum magno armatorum numero conuenit Georgius Talbotus comes Salopienſis, Georgius regulus Strangius, ac Ioannes Che[illegible] belli gloria duces, cũ pluribus alijs rei militaris peritiſsimis: nã Hẽricus ex vicinis com[illegible] nobiliſſimũ & fortiſsimũ quẽq; partim ad ſe [illegible]ocarat, [illegible]rtim

partim iuſſerat,vt qui arma ferre poſsēt,quāparatiſsimi forent,ſubſidio venire,ſi opus eſſet.Itaque vno propè tēpore habito militū delectu , magnæ copiæ coactæ ſunt, quarum centuriones & duces erant,Rodulphus Longfordius, Ioannes Montigomerius , Henricus Vernonus,ex Pek , Rodulphus Shurleius, Gotthofredus Folgehan , Thomas Grysleius , Edouardus Suttonus , Humfredus Stanleius,alter Humfredus Stanleius, Gulielmus Hugtonus, Gulielmus Meryngus,Edouardus Stanopus,Geruaſius Clyſtonus,Brianus Stapultonus,Henricus Vuyllugby, Gulielmus Perpoyn, Ioannes Babyngtonus,Gulielmus Bedyllus, Robertus Brundellus,Ioannes Markhā,Gulielmus Merbury , Edouardus Aborogh , Gulielmus Tyruuitus,Ioannes Huſeius , Robertus Shefildus, Gulielmus Neuportus , Rogerius Ormeſtonus,Thomas Tempeſta, Gulielmus Knyuettus,Henricus Vuyllugby,Edouardus Haſtyngius regulus, Ioannes Dygby , Simon Dygby Haryngtonus,Ricardus Sacheuerellus,Ioannes Vyllers,Edouardus Fyldyngus,Thomas Pulteneius, Nicolaus Vaux, Thomas Grynus,Nicolaus Gryfinus,Edmundus Lucy, Edouardus Belknapus, Robertus Throgmartonus , Georgius Graius,è Ruthyn,Guido Volſtonus, Thomas Fynderius, Dauid Philippus,Thomas Cheneius , Robertus Cottonus,Ioannes Sancti Ioannis, Ioannes Mordantus,Thomas Terellus , Ioannes Raynsfordius,

us,Robertus Payntonus,Robertus Daniel,Henricus Marneius,Edmundus Armidellus. Accurrebant vſque ab vltimis finibus ſimul alij principes viri,& centuriones,& in his erat Georgius Oglius, Rodulphus Neuyllus, Ricardus Latemerius, Gulielmus Bulmerius,Ioãnes Langfordius,Gulielmus Norres, Ioannes Neuyllus è Thortinbrigio,& Ioannes Gulielmus.Ita regi in horas ſingulas mirum in modum exercitus augebatur.

Comes Lincolnienſis interea Eboracenſem agrũ ingreſſus cum ſocijs, lento incedebat gradu, ac ſine vllo maleficio incolarum, quippe qui ſperabat aliquem populi concurſum ad ſe fieri, ſed vbi vidit paucos ſe ſequi,&nihil eſſe,quod cunctando pede cogitaret,cùm hoſtes in armis eſſent, ſtatuit nihilominus tentare fortunam belli,ſciens Martem eſſe communem, memorque Henricũ biennio antè,parua armatorum manu viciſſe Ricardum regem,qui magnas ſecum habuerat copias:quare ſuis confiſus viribus,ex agro Eboracenſi Neuuarcum verſus iter facere cœpit, vt ibi auctis copijs,in regem, quem venire obuiam,& vix biduũ abeſſe intellexerat, recta via contenderet Cæterum priuſquam ille eò perueniret, Hẽricus cui nulla hora operis comitis erat ignota,ad veſperam illius diei, qui ante prælij diem illuxerat, celerius opinione eorum obuiam venientibus factus,Neuuarcum acceſsit, parumque illic moratus,tria millia paſſuum progreſſus est, ibique po-

ſitis caſtris pernoctauit. Comes verò cognito regis aduentu nihil territus, ire pergit, eodemque die peruenit ad viculum proximum aduerſariorum caſtris, quẽ vocant Stoke, eoque loci caſtra facit. Poſtero die rex ex omnibus copijs triplici inſtructa acie, Stoke proficiſcitur, ac prope caſtra comitis conſiſtit, atq; facit æquo in loco pugnandi poteſtatem. Poteſtate facta, comes copias educit, ſignoq; ſuis dato, in certamẽ deſcendit: pugnatur vtrinq; fortiſsimè ac acerrimè, neq; Germani homines aſperi & exercitati in armis, qui in prima acie erant, Anglis in dimicando cedebant, ſicuti nec etiam Martino Suardo eorum duci animi & corporis viribus omnino multi præſtabant. Contrà Hyberni etſi præliũ magnis animis edebant, attamen cùm patrio more, nullis armis corpora tecta haberent, ante omnes paſsim cadebãt eorumque cædes alijs multò maximè formidini erat. Dimicatum eſt plus tris horas æquo prælio, cùm ad vltimum prima regia acies longè confertiſsima firmiſsimaque, quæ ſola pugnam iniuerat, cõtinuabatq;, tãta vi in hoſtes impetum fecit, vt primùm alios alibi reſiſtentes aduerſariorum duces interfecerit, deinde cæteros õnes in fugam verterit, qui in ipſa fuga aut capti, aut cæſi ſunt. Verùm cõfecto prælio, tunc magis apparuit, quãta audaciá fuiſſet in exercitu hoſtium, ſiquidem illorum duces Ioannes comes Lincolnienſis, Frãciſcus Louellus, Thomas Brogtonus, Martinus Suardus,

Suardus,ac Thomas Gerardinus Hybernorum ductor,in eo ipſo loco omnes interfecti ſunt, quē viui pugnãdo cepiſſent. Cæſa ad quatuor millia hominum,& in ijs duces quinque,quos memoraui.Rex dimidio minus ex ſuis, qui primã fecêre impreſſionē,amiſit.Lambertus verò puer rex cõmentitius cum Ricardo ſuo præceptore capitur, ſed vitæ vtriuſque parcitur,quòd ille innocens nihil per ætatē peccaſſet,vtpote cui nihil pro ſuo iure facere licuerat,& iſte ſacerdos eſſet: qui tamen vt intelligeret lapidē ſolere ſuper eius caput cadere,qui illum in altũ emiſerit,vt aiunt,æternis tenebris vinculiſque demandatus eſt. Viuit adhuc Lãbertus,ex rege,accipitrũ domitor factus, poſtquã aliquantiſper in coquina regia veru verterat,aliaque viliora munera obiuerat. Atque ita primus Margaritæ conatus malè cecidit,quę continuò vt illud ex rumore in Flandriã perlato cognouit,cœpit miſerandum in modũ afflictari,lugere, mœrere,ac iam tum excogitare ſimul, quo pacto aliud quodpiã grauius negotium Henrico regi faceſſeret,quemadmodum infrà appoſitè demonſtrabimus.

Henricus poſtquã ſic res magni momenti non magno item motu,ſummum periculũ breui tumultu,bellũ inteſtinum optato euentu ſedatum eſt,duplici eodē puncto temporis liberatur metu præſenti & futuro.Porrò cùm ille animaduertiſſet aduerſarios,quibus ipſe numero armatorum

ac viribus longè præſtabat, tanta animorũ conſtãtia in ſe arma ferre, atque ad extremũ haud ſegniter in certamen deſcendiſſe, ſuſpicatus eſt illos plures habere ſui conſilij ſocios, qui tẽpore & loco opportuno eis auxilio venirent: quare cùm vidiſſet in prælio hoſtiũ aciẽ manifeſtè inclinatã, edixit, ne quis Ioannẽ Lincolnienſem comitẽ interficeret, vt ab eo totius coniurationis fons aperiretur: ſed ferunt milites noluiſſe eũ ſeruare, veritos, id quod fortè fuiſſet, ne vnius vita ſeruata, multorũ vitas perderet. Incidit hoc domeſticũ bellum in annũ ſalutis humanæ MCCCCLXXXIX, & III, cùm regnare cœpit Henricus, qui etiã nobilis fuit morte Thomæ Burſcherij Cantuarienſis archiepiſcopi, viri ſanè & doctrina & moribus clariſsimi, in cuius locum ſubſtituitur Ioannes Mortonus Elyenſis epiſcopus, par nẽpe virtute antiſtes, quem Alexander ſextus Romanus pontifex Cardinalem, & Henricus Angliæ cancellariũ fecit, qui fuit ordine Cant. archiepiſ. LXIIII. Secundũ hæc, rex occiſorum ſpolijs collectis, ac corporibus ſepulturæ datis, Lincolniã proficiſcitur, vbi dum moratur, primum Deo triũ dierum ſupplicationibus, gratias agendas curat, ac ſtatim ſignum militare quo vicerat, ad Valſyngamiũ templum mittit, vt ibidẽ velut victoriæ, quã diuæ virgini auxiliatrici acceptam referebat, trophæũ monumentumque ſtatuatur, deinde de quibuſdã captiuis ſuppliciũ ſumpſit, & paucis poſt diebus Eboracũ petit, prouinci-

am quaquauerſum luſtrando, vbi aduerſarij exer-citū in eum conflarant, quam ſeuerè purgare nititur, multis in vincula datis, ad quos aliquid criminis pertinere cōperiſſet. Hæc faciendo, Nouum caſtrum peruenit, & iam magnā ęſtatis partem in ea regione manſerat, cùm poſtremò indidem miſit in Scotiā Ricardum Fox, qui paulò antè Exonienſis epiſcopus creatus erat, & Ricardum Eggecombiū equitē, legatos ad Iacobum regē. Summa legationis erat, vt fœdus induciáſve cum Scoto facerent, magni enim æſtimabat Henricus, ſi cum finitimis regibus amicitiam ac pacē haberet, & præſertim cum Iacobo rege, quò ſuos Anglos eius rei ſcientes, & ob id ſe ad vicinitates receptum habituros deſperantes, facilius in fide contineret. Legati perbenignè accepti, auditique ſunt à Iacobo rege, quippe qui eis à primo ſuum ſummū in Henricum regē ſtudium, ſummā voluntatem, egregiā fidem, at non itē ſuorum eſſe oſtendit, ingenuè faſſus ſuos Scotos natura & voluntate diuerſos non facilè poſſe promiſcuè cum Anglis conſentire, quare ne eorum animos offenderet, legatos rogauit, vt ſeptē annorum inducijs contenti eſſent, quibus pollicebatur ſe cum Henrico pacē continuam ſecretò habiturū, ac inducias in totidē annos ſępe deinde renouaturū. Hoc agebat Iacobus, quòd ſciret ſuum nomen bonæ populi parti ita odio eſſe, vt ille nullum eius factum magnopere cōprobaret. Legati perſpecta Iacobi erga Henricū beneuolentiā,

beneuolentia, inducias quas obtulit, vltrò firmarunt, domumque reuerſi, legationē regi ordine renuntiarunt, qui Scotum in ſe optimè animatum pro tēpore, ex ſuo maximè vſu eſſe iudicans, mira affectus eſt lætitia. Sed hæc aliquantò pòſt acciderunt.

Henrico à Nouocaſtro interim Londinū diſcedenti ad Leceſtriam, occurrunt legati à Carolo rege Francorum miſsi, qui ſignificarent ipſum recuperaſſe nōnulla loca, quæ à Maximiliano rege prius tenerentur, ac bellum habere cum Franciſco Britanniæ duce, quòd ille aliquot Francos principes rebelles hoſpitio accepiſſet, eorúmque caput eſſe Ludouicum Aurelianenſium ducem, & propterea orare pro communi coniunctione, & hoſpitio, vt vel iuuare vellet, vel ſe medium eſſe, nihilq; de alterutra parte iudicare. Rex quamuis Carolum, quo paulò antè adiutore, regno potitus erat, diligeret, attamen non ignarus qua ratione illud bellū in Britannos ſuſcepiſſet, minimè grato animo eum nuntium audiuit. Siquidem Franci nullam cum duce, niſi imperij fines propagandi cauſam belli habebant, quòd ille ſenex ac lethargicus ſine liberis maribus eſſet, quamobrem in ſpem occupandæ Britanniæ facilè veniebant, primique non inuiti, vti ſimulabant, bellum facere incipiebant. Hoc Henricus animo cernens nequaquam ex re ſua fore, vt Britannia amica populi Anglici, & quæ ei ſæpe vſui fuerat, à Gallo occuparetur,

ſtatuit ſibi ſuccurrendũ duci, vbi videret res eius in periculo verſari: quod etiam vt faceret, accendebatur charitate illa paterna, qua eum dux iam inde ab initio, cum in Britanniã veniſſet, cõplexus ſemper fuerat. Contrà recens memoria accepti beneficij à Carolò faciebat, vt ingrati animi crimẽ horreret, ſuaderetque, ne quid in illum tentaret, quod inhumanitatis vitio dari poſſet. Res ita per ſe difficilis erat, quia rex in capiendo conſilio, nihil prætermittebat, & tamen non explicabat quicquam, quod ſatis placeret. Sed poſtremò ad belli caſum rationes ſuas accommodandas cenſuit, vt ſi vſu veniret, quò Britannus, cuius ſumma in ipſum merita conſtarent, in periculum adduceretur, tum illi palàm opem ferret, vi & armis ab iniuria eundem defenſurus. Atqui interim vt ne alterius partis odium ſubiret, legatis reſpondit ſe operam daturum, vt pacificatio aliqua inter regem & ducem amicos communes conſequeretur: itaque dimiſſis à ſe Caroli legatis, confeſtim Chriſtophorum Vrſuychum ad Carolum legat cui dat in mandatis, vt primò congratuletur Carolo ſuis verbis, adeptam victoriã aduerſus Maximilianum, deinde eum certiorem faciat, de aduerſarijs ab ſe deletis, ac poſtremò offerat ipſum fore pacis conciliatorem, inter eum, & ducem, & ſi id Carolo cordi ſit, tum quamprimùm ad ducem proficiſcatur, concordiamque conglutinandam ſedulò ſuo nomine curet. At vbi Henricus Conſ-
dinũm

dinum victoriam reportauit, ciues propter eam valde læti ſunt, quòd pericula quæ antea ſuis rebus īminere ſuſpicabātur, iā deuictis quietis violatoribus, penitus ſublata eſſe viderent. Ipſe quoq; rex odij inimicorum faces paulò antè ardentes extinctas putans, non poterat non gaudere, qui idcirco multò ſe in cunctos humaniſsimū, æquè ac in eos longè liberaliſsimum præſtabat, qui bona, qui fortunas, qui ſeipſos in communionem periculorum contuliſſent, atque non multò poſt Thomam marchionem cuſtodia liberatum, in priſtinam gratiam & familiaritatem recepit, quòd eius virtus & fides ſatis probata foret.

Interea Chriſtophorus cum mandatis in Galliam profectus, accipitur comiter à Carolo, cui poſteaquam mandata Henrici expoſita ſunt, placuit, ſicuti oſtendebat, vt Henricus diſceptator pacis eſſet. Quo viſo, Chriſtophorus ſine mora, in Britanniam tranſiuit, ac pro parte regis ſui, ducē conuenit, expoſuitque mādata diligēter. Et quia duci Franciſco ex longo morbo mens integra nō erat, adhibitus eſt Ludouicus Aurelianenſis dux, qui vnà cum [illegible] alijs eius conſiliarijs, legatum audiret. Is vbi cognouit ab Henrici legato de pace agi, quam ſibi commodo fore non putabat, reſpondit pro[illegible]s, conuenire potius Henrico, pro veteri hoſpitio, quod ei cum Britannis olim fuerat, auxilium ferre Franciſco duci neceſſario ſuo, hoſtium ferro, manu, copijs; oppugnato, quam

vanam tentare concordiæ compoſitionem: &,ſi nulla eſſet apud ipſum memoria beneficiorum acceptorum, debere tamen conſiderare, Britanniam eſſe inſtar munitiſsimi valli Anglis, aduerſum Gallos, ac illud ſi à Gallis expugnaretur, hoſtes multò proxime regnum ſuum fore. Hæc Aurelianenſis homo Francus ſuijpſius commodi cauſa, quòd hoſtis patriæ eſſet, in præſentia dicere coactus eſt, qui ſciebat illud idem, atque Henricum non fugiebat, haudquaquam in rem Anglorum eſſe, vt Britannia à Francis poſsideretur. Cæterũ Chriſtophorus accepto reſponſo, ad Carolum primò iter flectit, ac apud eum paucos dies moratus, quæ cum Franciſco de pace egiſſet, illi renuntiat, deinde in Angliam reuertitur. Dum hæc gerebantur, Carolus dura obſidione premebat Nanetes, & quò magis ad eam rem incũbebat, hoc ſtudioſius apud Anglum, literis, nuntijs, cohortationibus in pacis negotium inſiſtebat, quærendo moram ſubdolè rei conficiendæ, ſcilicet veritus ne per eũ victoriæ penè partæ, ſibi potiri non liceret, quippe quẽ propédiẽ ſuſpicabatur Britannis ſuppetias laturum eſſe. Quocirca Bernardum Dobenenſem honeſtum equitem properè ad Henricũ miſit rogatum, vt controuerſiæ quouis modo finem faceret. Rex huiuſce etiã rei cupidus, qui malebat negotium pace quàm armis terminari, vt ne ipſe cogeretur in ſocietatẽ belli contra Francos venire, libenter in iſtam pacificationẽ quam conſe-

cuturam eſſe confidebat, quaſi de integro ſe inter
poſuit, qui ſtatim tris deſignauit oratores, San-
ctum monachū ordinis diui Benedicti Abyndo-
nenſis cœnobij abbatē, Ioannē Lilium natione
Lucenſem, pontificis Romani quæſtorē, iuriſcon
ſultum, ac bonis moribus o[illegible]tū, & Ricardum
Tonſtallum equitem, virum ætate & prudentia
grauē, qui reconciliandæ amicitiæ cauſa, primò
ad Carolum, deinde ad Franciſcū ducē irent, qui-
bus mandata ad rē conficiendā dedit opportuna.
Sed per eos ipſos dies, Ioanne Lilio ex pedibus la
borante, Chriſtophorus Vrſuychus in eius locū
ſurrogatur, atque ita Oratores in Gallias proficiſ
cuntur, qui vbi cum Carolo de forma fœderis fa
ciendi agitarunt, Ricardus cum Chriſtophoro ad
ducē diſceſsit. Hic de ſumma rei agitur, & id qui-
dem fruſtra, quia Britannus conſtanter omnes à
legatis propoſitas conditiones repudiauit, vt qui
odorabatur Francum aliud moliri, atque Anglus
exiſtimabat. Quæ cùm ita eſſent, legati ſpe & acti
one concordiæ ſublata, omiſſa, ad Carolum rede
unt, & quæ geſsiſſent, narrant, eodemque tempo-
re per literas Henrico cuncta ſignificant.

Inter hæc Edouardus Vdeuylla homo fortis
& animoſus, de quo ſuperiore libro memini, ſiue
otij fugiens, ſiue amore quē erga ducem habebat
motus, magnopere orat Henricū regē, ut ſibi eius
voluntate liceat, cum aliqua armatorum manu
ire Britannis amicis auxilio, & vt nē id ei à Fran-

co

co crimini verti poſsit, ait ſe clàm & ſine cõmeatu diſceſſurum, quò fugæ haudquaquam ſimulatæ fidem faciant. Rex qui ſperabat pacẽ ſuorum legatorum opera factum iri, tantum abſuit, vt Edouardi ardori [illegible] dulſerit, vt etiam ſummopere prohibuerit, ne id genus ſtrategematis moliretur, ratus ſuæ dignitatis alienum eſſe offendere Carolum, cui cuperet in primis gratũ facere, ob rem modici momenti, quam nihil Britanno profuturã opinaretur. At Edouardus vbi à rege quod optabat, prohibitus eſt, id ſibi pro ſuo iure, eo inſciente, faciundum ſtatuit, qui raptim & ſecretò profectus in Vectẽ inſulam, cuius ipſe præfectus erat, illic contracta armatorum manu, numero circiter quadringentorum, in Britannos traiecit, ſeque cum illis aduerſus Francos coniunxit. Eius rei rumor in regiã Caroli perlatus, non mediocrẽ legatis Anglicis timorẽ incuſsit, quippe qui, optimè gnari Francorum ingenia ad vlciſcendas iniurias, eſſe ſubita, formidabant ne ab ſe manus abſtinere non poſſent. Vicit tamen ius gentiũ, & veritas ſimul eos ab iniuria defendit: dum enim legati in metu ſunt, & Franci id fact[illegible]eſſe fraude ab Henrico ſuſpicantur, ecce tibi nunti[illegible] ab ipſo Henrico qui ſe amico purga[illegible] volebat, venit ad Carolum, qui de tranſitu Edouardi ad Britannos, veriſsimo docuit argumento, quod Vde[illegible]lla abijſſet, cum exigua armatorum copia, [illegible] decuiſſe regẽ mittere, nec poſſe rem Britannicam

multum iuuare, perſpicuum eſſet. Huic nuntio tametſi Francus non magnam fidẽ habuit, tamen iram in præſens mitigata, rem bellè diſsimulauit. Legati poſt hæc renouatis in duodecim menſes cũ Carolo inducijs, domũ rediêre. Rex multa de rebus tranſmarinis à legatis liquidius eruditus, intellexit Francũ omnia ſuo agere artificio, quòd nil ab eo remotius abeſſet pace, nil eidem pluris foret quàm bellum, & illud omnibus rebus manifeſtè anteuerteret. Quod vbi cõpertum habuit, id quod principio decreuerat, maturandum ratus, confeſtim ſuorum principum conuocato cõcilio de auxilio Franciſco duci ferendo deliberat, dein pecunia in futuri belli ſumptus decreta. Poſt hæc permulta ſtatuta ſunt, quæ pro tẽpore, ac rerum occaſione, multò Reipublicę vtiliſsima viſa fuêre. At dimiſſo concilio, rex celeriter delectum militũ haberi iubet, ſed vt ne amicitiam qua cum Carolo coniunctus erat, diſiungere videatur, mittit cõtinuò legatos in Franciã, qui ei exponant, ipſum nuper feciſſe ſuorum principum conuentum Reipublicæ cauſa, & in eo conuentu cunctis placuiſſe optimatibus, pro vetere hoſpitio, ac mutuis ſtudijs, maturè ſubueniri Britannis vicinis, qui alias diu ſub Anglico fuiſſent imperio, quique Angliã cùm externis tum domeſticis hoſtibus laborantẽ ſæpe armis atque cæteris opportunis iuuiſſent auxilijs, atque idcirco ipſis principibus cùm tot cauſas animis tuendis defendendiſque haberent, viſum eſ

ſe

ſe nullum in amicos officium ſine maxima culpa poſſe pręterire,& propterea commonefaciant eũ aut eo bello deſiſtere,vel ſi id abnuat,æqui boni-que facere,ſi oporteat ex voluntate ſuorum principum,Britanno ſuppetias ferre,opitulari,auxiliari:veruntamen vt id fiat amicitia incolumi, eius verbis polliceantur ſuum exercitum iturum eſſe adiutum Britannos,non perſecutum Francos, niſi quatenus in terra Britannia morẽtur. Cum his mandatis legati properè in Gallias profecti,Carolo ordine omnia exponunt, qui eam rem parui omnino facere viſus eſt,quia ſperabat illud auxilium ad tempus non adfuturum. Dum iſta Anglus agit,à Britannis commiſſo prælio,ad Fanum Albani,qui locus illorum eſt,malè pugnatur aduerſus Francos:ibi Ludouicus dux Aurelianenſium inter alios capitur, qui poſtea in arce Biturigenſi diu fuit,& ad extremum pœnas capite ſoluiſſet,niſi fuiſſet Ioanna eius vxor, altera Caroli regis ſoror,quæ eam iniuriam viro condonari à fratre impetrauit.Interfecti ſunt multi copiarum duces, & in ijs Edouardus Vdeuylla, ac Iacobus Galeotus homo Italus Neapoli natus,vir belli gerendi peritiſsimus.Hoc prælio in Angliã nuntiato,Henricus rex vidẽs maturatò opus eſſe,quã celerrimè poteſt,Robertũ Broke regulũ, Ioannẽ Cheniũ, itẽ alterũ Ioannẽ Mildelgtonũ, Rodulphum ex Heltona,Ricardum Corbettum, Thomam Leygtonium, Ricardum Laconum,& Ed-

mundum

mundum Corneuillum, ſtrenuos duces cũ octo millibus militum, quos electos paratoſque habebat, Britannis ſubſidiò mittit. Ii ſequundo vento vſi, eò celeriter perueniũt, ac poſtquã ex labore ſuos recrearũt, inſtructa acie prętęr caſtra hoſtiũ cõſiſtunt. Franci cognito Anglorũ aduentu, quos aliàs experti ſciebant in prælio præſertim dũ recentes ſunt, penè inuictos eſſe, ſeſe primò in caſtra metus cauſa peritè & callidè contrahunt, deinde equites leuis armaturę dimittũt, qui illos defatigãdi ſtudio tumultuoſã pugnã diuerſis in locis faciant. Ita aliquot per dies leuibus prælijs certatur, ſed plus detrimenti à Franco accipitur, quod ſagittarij Anglici vehementer eos diuexabant, cũ Franciſcus dux moritur. Tum Britanni principes partim pecunia, partim factionibus ſolicitati, in diuerſa abeunt ſtudia, adeò vt non amplius patriam tueri, ſed perditum ire viſi ſint. Quod Angli animaduertentes, qui iam anni tempore, ineunte hyeme excludebantur, neceſſariò poſt menſem quintum quàm eò ierant, domum reuerterunt. Reliquit Franciſcus moriens Annam filiam, & alteram ętate iuniorem, quæ non multò poſt eius obitum interiit.

Placuit patribus, quemadmodum ſuprà oſtendimus, ad faciendos ſumptus in id bellum Britannicum conferre pecuniam tributo generatim in ſingula capita impoſito, poſtea Eboracenſes pariter atque Dunelmenſes eam ſoluere recuſarunt,

ſiue

ſiue magnitudine ſummæ grauati, ſiue monitu quorundam, qui nouum aliquod negotiũ Henrico exhibendum ſecretò curabant. Illi qui cum imperio præfecti erant ad exigẽdas pecunias poſtquam nihil ſe proficere animaduerterunt, ad Henricum Northumbriæ comitem eius regionis præfectum rem deferunt, is verò haud in re ſegnis regi per literas ſignificat populum ardentem dolore, clamare ſexcentis incõmodis ſe his paucis annis nullo ſuo delicto affectum, non poſſe neque velle imperatam pecuniam perſoluere. Rex mandat comiti, vt omni modo pecuniam exigat, ac recuſantes ad id faciendum compellat, quò concilij decreta à rudi plebe non reſcindantur. Populus audito regis reſponſo, in comitem tanquam eius iniuriæ caput impetum facit, atque eum occîdit. Quod admiſſum facinus maius multò ſtatim ſequitur: nam cuncti deinde ſumptis raptim armis, Ioannem Egromontum equitem hominem factioſum ſibi ducem conſtituunt, ſeque cõtra Henricum regem, libertatis tuendæ cauſa, ituros palã vociferantur. Sed vbi ad diſcrimen ventum eſt, conſedit ac remiſit ſe ſubitò furor, nam alijs aliò, ſicut in re fieri ſolet, à qua conſilium abeſt, diffugientibus, ea manus diſſoluta eſt, atque dum pro ſe quiſque ſuæ ſaluti conſulere laborabat, penè ſinguli pœnas dederunt. Etenim rex audito tumultu, ſtatim Eboracum ſe contulit, cuius aduentu rebelles & ſeditioſi ſubitò territi, paſsim ſe fuge

manda-

mandarunt, quos ille ad ſupplicium requiſiuit, puniuitque captòs grauiter: Ioannes verò Egromontus illorum ductor in Flandriam ad Margaritam confugit. Rex ex animi ſententia ſedato tumultu, reliqui tributi exigendi negotium dedit Ricardo Tonſtallo equiti ampliſsimo, ac ſtatim Londinum rediјt, iam tum rectè edoctus, populum ſuum Anglicum deinceps tam non perdiffi-cilimè paſſurum ſe emungi, quàm grauatiſsimè nimium emungi. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCXC, & IIII, cùm regnare cœpit Henricus.

Accepit his temporibus Scotia funeſtam plagam, illatā ex eo, quòd nomen Iacobi regis ſummo eſſet nobilitati odio: nobiles enim cùm male accepti eſſent à ſuo principe, ſicut in extremo libro vigeſimoquarto ſuprà memorauimus, poſtquam diu tolerarunt id incōmodum, & ea graui patientia nihil melius agi cum rebus ſuis animaduerterant, ſe ad extremum armis in priſtinā libertatem vindicandos ſtatuerunt: itaque coniuratione facta, regi propalàm mortem intentant ſed ne videantur contra patriam facere, filiū eius nomine Iacobum adoleſcentem ad virtutem natum, etſi nolentem, ſibi ducem conſtituunt, vociferantes paſsim ſe malum regem, non regnum euerſuros, afflicturos, deleturos, quò ita ab ſeſe omne perfidiæ vitium propulſent. Qua re cognita, Iacobus ſubitò ancipiti malo mordetur, tor-

quetur,

quetur, angitur, quòd ſe conſerere manum cum ſuis ciuibus, quorum dux filius eſſet, quo ſecundum ſeipſum, nihil in terris charius haberet, nihil aliud eſſe cenſebat, niſi caput cum cæteris membris pugnare, non reſiſtere verò periculoſum eſſe, quòd augeretur animus inimicis: ſed vt ad vtrunque malum tentaret remediũm, primum ad cohibendum furorem concitati populi, exercitum parauit, deinde legatos ad filium atque principes de pace miſit, item alios cum literis ad Carolum & Henricum reges rogatum, vt curare vellent deleri tam nefariũ bellum inter ipſum, ac eius ciues, quorundam perditiſsimorum hominum impulſu ortum: ſimul etiam ad Innocentium Romanũ pontificem literas eodem exemplo dedit quibus orabat, vt pro ſua fide, gratia, probitate, quamcelerrimè poſſet, legatum aliquẽ mitteret ad rebelles principes, qui eos ſuo nomine iuberet impia arma de manibus deponere. Infelix ſenex ſperãs diem tempuſque ſimul, & præces ac amicorum rogatus lenitu[illegible]os iras, ſanitatemque animis allaturos, hæc omnia remedia adhibere tanto naſcenti morbo prius voluit, quàm i[illegible] fœdam dim[illegible]cationem ingrederetur. Ve[illegible]ntap[illegible] irritatis [illegible]bilium animis, nulla ſa[illegible]s medicina fieri [illegible]otuit: primũm legatis ab eo ad principes miſsis, [illegible]rox datum eſt reſponſum, id eſt, ſi ille ſe im[illegible]erio abdicaret, poſſe agi de pace: id[illegible] deinde [illegible] à Carolo & Henrico regibus amici vicem alienã pro-

ſu[illegible]

ſua quaſi iniuria dolentibus, miſsi retulerunt. Legatus verò ab Innocentio pontifice miſſus, de quo infrà plura dicemus, tardè aduenit. Vbi igitur nihil flectere potuit animos principum, ad extremũ vtrinque ad arma concurritur, cõmiſſoque prælio, poſt multam æditã cædem, Iacobus rex interficitur. Tum principes Scoti ſic acceptas iniurias vlti, Iacobum eius filium huiuſce nomine quartum regem faciunt.

Legarat Innocentius Rom. pontifex Hadrianum Caſtellenſem, hominẽ Hetruſcum natũ Corneti, quod veteres Caſtrumnouum vocarant, qui in Scotiam proficiſceretur, ad tollendas ipſius autoritate ex illorum principum animis diſcordias. Is quamuis magnis ſit itineribus profectus, tamẽ cùm peruenit in Angliã, cognouit ab Henrico rege, ad quẽ etiam à pontifice mandata habebat, ſe tardius veniſſe, quã res requireret, quare eius monitu, ſibi iam pedẽ referendum, ac ex Anglia non excedendum ratus, vix bidui moram fecerat, cũ nuntius cædis Iacobi regis venit. Manſit deinde Hadrianus in Anglia aliquot menſes, in quem à primo Ioannes Mortonus Cantuarienſis archiepiſcopus, omnia humanitatis officia conferre ſtuduit, hominis doctrina ac moribus ductus, quippe qui etiam in ſumma etiã apud regẽ gratia poſuit. Atqui Henricus cùm hominẽ ſibi à Mortono cõmendatum videret, non minimi eſſe vſus, iam tũ mirificè diligere cœpit, eiuſque opera cũ apud Innocentium,

nocentiū,tum apud Alexandrum ſextū pontifice ita deinde vſus eſt, vt primum Herefordenſem,& eo mox relicto,Bathonienſem & Vuellenſem epiſcopatum ei detulerit. Cæterum Hadrianus breui pòſt tēpore Romam reuerſus,per omnes honorum gradus in collegiū Cardinalium venit:nā Innocentius eum primò collectorē,id eſt, quæſtorem pontificiū in Anglia,& protonotarium vnū ex ſeptē creauit,poſtea Alexander pontifex eundem diu ſecretiorē familiarem habuit,Cardinalē que fecit. Sed quotuſquiſque eſt,qui iſta quæ ignauis iuxtà atque ſolertibus & dari , & auferri poſſunt,miretur? Alia nēpe Hadriani laus eſt , & hæc quidē æterna:erant enim in eo plurimæ literæ nō vulgares,ſed reconditæ, ac ſummum bonorum verborū delectus iudicium,qui memoria noſtra primus omniū poſt illud diſertiſsimum Ciceronis ſęculū,ſuis ſcriptis mortales excitauit,ad perfectas literas de doctiſsimorum autorum fontibus hauriendas,docuitque modū purè,nitidè ac luculenter loquendi,ſic,vt eo doctore,in præſentia vbique gentiū latinitas ab integro renaſcatur. Nunc redeo rurſus eòdem.

Res Britannicæ interea nondum ſedata diſcordia,rurſus omnia obturbat: Maximilianus enim id temporis cœlebs, nuptias cum Anna Franciſci ducis filia per procuratorē facit,& vt puella quod promiſit, ſeruare religione teneatur, nouo res modo peragitur:nocte enim inſequenti,Anna nu

de

dit torum coniugalem matronis nonnullis, ac principibus teſtibus ingreditur, & procurator mariti vice, cuius in eo negotio vicarius erat, alterū crus genu tenus, intra ſtragula inijcit perinde quaſi ita puellæ notitia habita, matrimoniū pro cōſummato habeatur. Sed parum valuit iſtæc religio, apud eum, qui hanc prædā alteri eripere auebat: Carolus porrò rex Annæ nuptijs inhiabat, & eas cum Maximiliano factas pro nihilo ducebat, qui propterea non ceſſabat interim Britannos bello premere, quò tandem & puella & principatu ſimul potiretur, cui vtrunque obtinere iam certū erat: cæterum ſuo huic deſiderio ſolum putabat Henricum regem impedimento fore, veritus ne non in ſe nouum mitteret exercitum, quippe qui vnà cum Ferdinando Hiſpaniæ rege, ſummè Annam, ac Britannos ſibi iuuandos ſtatuerat, vt ne inuiti cogerentur in Francorum poteſtatem venire, cuius rei cauſa, ambo fœdere coniuncti erant, ad eam iniuriā propulſandam: quare primo quoque tempore miſit Franciſcum Lucemburgenſem, Carolum Mariganum, ac Robertum Gaguinum miniſtrum ordinis ſanctæ trinitatis, quem vocāt, oratorem ad Henricum, qui de pace agerēt. Ii in Angliam profecti, honorificè à rege accipiuntur, qui rogati vt mandata referant, petunt, vt per eum liceat Carolo iure dominatus quod in terrā Britanniæ habet, de nuptijs Annæ ſuo arbitratu decernere. Contrà Henricus illud in primis quæ-

rit, vt ne puella quæ Maximiliano iam ritè matrimonio iuncta eſſet, contrà quàm ius, faſque ſit, cogatur quempiam alium inuita virum habere. Ita multis diebus inaniter conſumptis, ad vltimũ tamen de conditionibus fœderis actio nõ inanis futura videbatur, cùm illius ſanciendi cauſa, commodiſsimum viſum eſt, vt Henricus legatos ad Carolum mitteret, qui eius ſimiliter nomine ac autoritate id negotij maturè conficerent. Itaque rex quamprimum Francos oratores magnis donatos muneribus ab ſe dimittit, ſuoſque, hoc eſt, Thomam Goldeſtonum Cantuarienſis cœnobij præfectum, & Thomam Ormondiæ regulum viros prudentes atque integerrimos, illos ſequi iubet cum mandatis ad Francum, quibus omnem ſui conſilij rationem rectè declarabat. Inter hæc Alexander ſextus Romanus pontifex, qui Innocentio paulò antè mortuo ſucceſſerat, ex vſu ſuo legarat ad Carolum in Franciã Leonellũ epiſcopum Concordienſem, virum ſumma induſtria, operaque probata, cui inter cætera mandata, dederat etiam negotium reconciliandæ concordiæ, inter reges. Is in Galliam profectus, poſtquam mandata pontificis expoſuerat, ac ea ferè omnia quæ poſtulaſſet, à rege facilè impetrarat, aliam deinde rem quæ in motu erat, aggreſſus, Carolum principeſque Francos eſt multis verbis hortatus, ad pacem inter ſe & Henricũ conciliandã, quã vbi ſenſit Francorũ animos non abhorrere, idẽ apud An-

glum

glum officium facturus in Angliã quamprimum proficiſcitur, cui venienti oratores Anglici cũ Frãcis ad Caletum obuiã fuêre. Ibi de cõmuni negotio poſtquã inter ſe aliqua cõmodùm contulerũt, ille in Angliam, iſti ad Carolũ ſunt profecti. Henricus amicè accepit Leonellũ veniẽtẽ, audiuitq́; benignè ſe luculenta oratione ad conſeruandã retinendãque amicitiam Francorum hortantẽ, eiq́; ſuum deſideriũ planum fecit, quod erat vt iam in honeſto otio per iſtas exitioſas inimicitias acquieſcere ſibi liceret. Leonellus cognita regis ſententia; quaſi de pace nihil eſſet, quod amplius dubitaret, properè in Gallias reuertitur, cupidus, vt Concordienſem decebat epiſcopũ, omnibus ſuperioris tẽporis iniurijs funditus euulſis, reducendæ cõfirmandæque cõcordiæ. Anglici oratores interim cum Carolo cõgreſsi, de integro cum eius conſiliarijs de pacis negotio agitare cœperunt, quod vtrinque artificio ſummo gerebatur. Angli enim legati, vt pauca tandẽ quæ cupiebant, aſſequerẽtur, permulta poſtulabant, Franci autẽ, vt nihil in fine concederent, õnia repudiabant, ſtomachabantur, nec negabât, qui interim largitionibus cõfiſi, quas more patrio in õn[illegible]e peragenda, effuſe faciunt, ac præ[illegible]llis, minus inte[illegible]lum ſpei in armis ponunt, non deſiſtebant principes Britanniæ ſingulos ſolicitare, appellare, hortari, itẽ Annam puellã verborum õ[illegible]um illecebris irretire, quò vellent ſe in fide Caroli permittere, ſed ſpeciatim puellã per illas

etiã honeſtas matronas,quibus in diſciplinã tradita erat,aggrediendã curabant, vt tam ſplendidis nuptijs,non recuſaret ſe Carolo regi potentiſsimo iungi:& ne virgo legum pertimeſcens religionis metu cõmoueretur, ac ab auditione de ea re auerteretur,eius auribus inſtillabant,facta cũ Maximiliano ſponſalia nullius eſſe momenti, quòd iniuſſu Caroli regis,ad quẽ dominatus Britanniæ proprietas pertineret,facta forent,eſſetque matrimoniũ non conſummatum. Hæc nimirũ cauſa erat,cur nulla concordiæ actio firma eſſe poſſet. Præterea Franci quoniã Carolus iam diu apud ſe ſeruarat Margaritã filiam Maximiliani ſibi pactã, itidẽ affirmabant ea ſponſalia non teneri, quòd puella id ætatis eſſet,qua nondum poſſet neque dari neque duci in matrimoniũ,ac ob id integrũ eſſe Carolo eã repudiare,his artibus puellã neſciã mali in eã adduxêre ſententiã,vt ad extremũ non nullis Britannorum principibus, pretio deductis ab officio,adiutoribus,credens ſe iure poſſe facere,quod Franci petebant,non negauerit venire in fidẽ Caroli,atque ei nubere, vt hoc demũ pacto ſe atq; patriam bello liberaret,quo duriter premebatur. Quod ſanè remedium principes illi Britanni,qui cum Franco ſentiebant, ideo rebus quoq; publicis magis conſentaneum iudicabant, quòd iam pro certo haberent,ſe fruſtrà expectare ſubſidiũ à Maximiliano. Tum Carolus hoc pacto negotio ex ſententia cum Anna principe clàm con-

fecto

ſecto, Anglicos oratores re infecta domum redire facilè permittit, ác quantum poteſt, nuptias maturat.

Henricus interea vſque eò patientia vſus, dū res in quo caſu eſſet, luculentius appareret, antequā legati redirent, animaduertens Francos aſtu omnia agere, non amplius legationibus pacificatorijs, ſed armis controuerſias omnes finiendas ſtatuit, & id quidem non ſine moleſtia, quòd meminerat illa ſuperiora in ſe Caroli officia, quæ eius animo infixa perpetuò manſiſſent, niſi fuiſſet tam iuſta de cauſa ad bellum vocatus, ſed cùm culpa vacaret, non dubitauit captum neceſſariò conſilium ſequi: igitur conuocato principū concilio, primum exponit cauſas belli ſumendi contra Francos, deinde eos poſcit pro bello pecuniā. Cauſas belli cuncti generatim probant, ſuamque óperá pro ſe quiſque offert. Rex collaudata ſuorum virtute, vt populus tributo non grauaretur, cui gratificandum exiſtimabat, voluit molliter ac leniter pecuniam à locupletioribus per beneuolētiam exigere. fuit id exactionis genus ab Edouardo rege excogitatum, vti in eius vita ſcripſimus. Itaque egit cum amicis, vt ſponte in ſumptus belli pecuniam corrogarent, quòd ipſe ex ea re beneuolentiam ſingulorum menſurus eſſet, vt qui ſcilicet plus daret, plus diligere ſe cenſeret. Hinc videre licet perinde in Republica valere, quòd ſemel actū ſit ad principis vtilitatem, ac in iudicijs

rem ſemel conſtitutam, ad præiudicium iudicaturis præbendum. Rex ita bene magnam pecuniæ ſummam commodè confecit. In eo item conuentu nonnulla decreta ſunt, quæ ad præſentē regni ſtatum maximè conducerent.

Dum hæc in Anglia fiebant, Maximilianus domabat Flandros, à quibus paucis antè diebus per tumultum captus, in cuſtodiam traditus fuerat, cui rex Henricus auxilio miſerat Ægidium Dabeneium Caleti præfectum, cum tribus armatorum millibus: ſed hæc aliquantò prius acciderāt. Ad vltimū vltus Flandros Maximilianus, in Carolum ſibi manu vindicandum ſtatuit, quòd ille ad ſe Margaritam filiam repudiatā per eos ipſos dies remiſiſſet, quodq́ prout ſuſpicabatur, Annā Britannorum principem præripere conaturus eſſet: ſed quia tantam belli molem per ſe diu ferre non poterat, Henricum regem ſibi ſòcium quærendum putauit: quo capto conſilio mittit Iacobum Contibaldum virum grauem in Angliam, qui regem ad eam ſocietatem hortetur, eiuſque verbis recipiat ipſum ſeruiturum bello amplius duobus annis, cum decem minimum armatorū millibus, & cùm ipſe prior paratus fuerit in bellū exire, tum admoniturum Henricum, ante ſextū menſem, quàm in hoſtem eatur. Maximilianus hoc nuntio maximè excitauit Henricum, qui decreuerat, ſicut ſuprà memorauimus, Britannis vltimo ſaltem in diſcrimine opem ferre, quod iam aduenisse

aduenisse tempus ratus, ſua ſponte bellum comparabat, cùm illi grauiter diuexarentur, quo Frācos libertati ipſius populi Britannici, vitæ, ſangui ni imminentes cohiberet, arceret, propulſaret: verùm vbi audiuit Maximilianum illud idē facturū maiore animo ad id ſtudium incumbens, reſpondit Iacobo ſe daturum operā, ne offenderetur imparatus à Maximiliano belli ſocio. Atque ita cōpoſitis rebus, Henricus legatum ab ſe dimiſit. Interea Carolus Annā Britannorum principē in fidē recepit, in matrimoniumque duxit, eius principatu dotis nomine potitus. Sic denique Britanni in Francorū poteſtatē venêre. Hoc vbi Maximilianus reſciuit, nimia ira percitus, quòd Francus non ſatiatus iniuria repudiatæ filiæ, etiā Annā ſibi pactam eripuiſſet, Deum tantorum facinorum vltorē deuocare, ac ōnia in Carolum maledicta conferre, eidēque iamiā ſexcentas mortes intentare, ſed pòſt paulùm, vt ſe collegit, ſuum decus armis vlciſcendū exiſtimans, continuò oratores ad Hēricū miſit cum mandatis, ad quē & literas dedit, quibus cōmonefaciebat regē, vt quāprimū exercitum pararet, ac ſe breui tēpore præſtò fore, vt Franco bellum faceret.

Credit promiſsis Maximiliani Henricus, quòd non ignorabat capitale odiū inter eū & Francum exardere, & protinus delectum militum habendū militeſque armandos, ac claſſem inſtruendā curat qui celeriter nuntios in ōnes regni partes dimittit vocatque

vocatque ad ſe optimos quoſque bellipotentes. Quo audito nuntio, haud mora, ſummi medij infimique homines ſumptis certatim armis, conueniunt partim cupidi operã nauandi rebus ſui principis, partim conſerendi manũ cum Gallis, cum quibus Angli non inuiti confligere ſolent. Itaque primo quoque tẽpore pro ſe quiſque cum benè magno militũ numero Londinũ approperat, & ante alios Ricardus Thomas cũ ingenti Vuallorum manu, itẽ Thomas Derbij, Georgius Salopię Thomas Harundelli, Edmundus Suthfolchiæ, Edouardus Deuoniæ cum Gulielmo filio adoleſcente animi pariter atque corporis viribus florente, Thomas Ormondiæ, Georgius Cantij, comites, Thomas Dorceſtriæ marchio, Ioannes Chenius, Ægidius Dabneius, Ricardus Gilfordius, Ioannes Raynsforthus, Iacobus Terellus, Ioannes Sauagius, Thomas Baro ex Heltona, Gulielmus Bulmerius, Edouardus Stanleius, Gulielmus Percius, Thomas Tempeſta, Ioannes Fortiſcudus, Ioannes Vuyngfildus, Georgius Neuyllus Burgenniæ regulus, Thomas Terellus, Edouardus Ponyngus, Gulielmus Say, Robertus Vuyngfildus, Ioannes Verneius, Ricardus B[illegible]lus, Ioannes Darellus, Gulielmus Bolognus, Ioannes Donne, Ioannes Rysleius, Robertus Littonus, Georgius Verius, Gilbertus Talbotus, Edouardus Hauardus, Henricus Haydonus, Robertus Brandonus cum Thoma fratrẽ, Gulielmus Knyuettus, Ricardus

Beancampus,

Beancāpus, Ricardus Delabere, Gualterus Baskeruillus, Matthæus Brūnus, Ioannes Peche, Thomas Burſcherius, Ricardus Cornuallus, Ioannes Harundellius, Gulielmus Treuanionus, Ioannes Baſettus, Thomas Berynfildus, Ioannes Mortimerius, Thomas Vueſt regulus Delauare, Ioannes Suche regulus, Edouardus Haſtyngius regulus, Ioannes Polus Cobani regulus, Gulielmus Sandes, Dauid Ouinus, Henricus Roſſus, Gulielmus Matreuerſus, Alexander Baynhā, Robertus Clarentius, Henricus Hogardus. Ita exercitu valido conflato, cuius præfectus erat Gaſpar Bedfordiæ dux, & Ioannes Oxonienſis comes, rex non multò poſt cæteris rebus ōnibus paratiſsimus, mittit Christophorum Vrſuychum, & Ioannē Ryſeleium equitem ad Maximilianū, vt nuntient ſe in armis eſſe, celeriterque in continentē venturū, ſi modò intelligat eum quoque paratū eſſe. Illi in Flandriā profecti, officioque functi, ad regē literas dederūt quę eū vehementer perturbarunt, curāq; animo maiorē iniecêre: equidē ſignificarunt nihil imparatius, nihil impeditius, nihil inermius Maximiliano, quòd ille totus ferè iaceret, ex numorum caritate laborans, adeò vt in eo nihil eſſet, nullus vſquā delectus, nullæ copiæ, nulla arma, ac denique omnia deficere, præter voluntatē, & propterea nihil eſſe, quod eius viribus confideret. Hæc Henrico & formidinē & mœſtitiā attulerunt, qui rectè ponderabat, ſi tantum bellū ſolus ſumeret, illud magis periculoſum

riculoſum ſibi futurũ:ſin verò omitteret, õnes ſe vecordiæ accuſaturos eſſe:ſed ſuos Anglos illud neque boni nec æqui facturos ſuſpicabatur, qui meritò tantũ belli apparatũ eodem illò pertinere arbitrari poſſent,vt per ſimulationẽ belli lucrum faceret,pecunia iã ſpeciatim exacta.: quare ſimul multa timebat, ſimul dolebat à Maximiliano autore belli ſuſcipiendi,ita ſocietate defraudari :quidũ quid conſilij in re ancipiti caperet,aſsiduè animo excubabat,cũ ſuoque domeſtico ſenatu agitabat,ſtatuit ad vltimũ,ſuo Marte,fortiter viriliterque rẽ obire,nõ ignorans,militarẽ gloriã hoc præclariorẽ haberi,quo difficilius colligatur,cùm pręſertim videret ſe non poſſe incolumi fama,à bello diſcedere. Edicit itaque ſuis militibus expeditionẽ in Galliã,quibus tamen nequaquã aperit Maximilianũ ſe feſelliſſe,vt id reſcientes ne minus alacrioribus animis in id bellũ intendant,ſimulq́; õni futuro periculo prouidendi cauſa,antę copias ſic auget,quã traijciat, vt etiã ſolus formidini hoſtibus eſſe poſsit. Igitur conflato ingenti exercitu, VIII Iduũ Septẽbris Caletũ petit,ibique poſitis caſtris,aliquot dies ad armandum militẽ commoratur. Quo in loco reuerſis Anglicis legatis ex Flandria,õnes tum demum cognouerunt nihil auxilij venturũ eſſe à Maximiliano. Quæ res non metũ Anglis ſatis ſuis viribus confidentibus, ſed admirationẽ cunctis attulit,qui eã fabulã exaudierant,quòd Maximilianus accepta à Franco nuper

tan-

tam inſigni iniuria, non adeſſet, non inſtaret, non vrgeret, non denique potius opponeret ſexcenta corpora, ſi tot haberet, quã deſereret Anglos in cõmuné hoſtem mouentes. Verùm Maximiliano non animus vlciſcendi, ſed facultas belli gerendi defecit, qui & pecunia & milite in terra Flandria parũ õnino amica carebat.

Carolus verò rex interea tametſi animo pariter atque armis paratus, venientibus Anglis obuiam ire ſtatuerat, attamen præ ſe ferebat, nil malle, quàm pacem, non quin ſciret eam magno ſibi cõſtituram, ſed omnes ſumptus in pacé impendendos leuiores bello ducebat, quòd Britanniæ principatum nuper adeptus timeret, ne ſe bello Anglico occupato, Britanni quorum maior pars grauatiſsimè eius imperium ferebat, ſubitò deficerent. Item iuuenis gloriæ cupidus, per ipſos illos dies inuitabatur à Ludouico Sfortia duce Mediolanẽſium, ad bellũ contra Ferdinãdũ regem Neapolitanum gerendum, quem haudquaquã grauatè audiebat, arbitrans optatum negotium ſibi in ſinum Dei nutu, delatum: nam in primis cupiebat illud regnum armis recuperare, diu antè ſibi, vti aſſeuerat[illegible] aſſeuerabat, debitum, ex eo, quòd Rhenatus vltimus Siciliæ rex olim ſine liberis maribus moriens, teſtamento feciſſet hæredem Ludouicum regẽ eius patrem, cuius etiã rei cauſa diligentius curabat, amicitiã ſibi eſſe cum vicinis regibus, ac principibus, quò domi cõpoſitis rebus

vacare

vacare poſſet totis viribus Italico bello: itaque concordiæ cupidiſsimus, negotium dedit Philippo Deſquerdo viro primario ſummo officio ac virtute prædito, qui Annoniæ præerat, vt nauaret operã, quò Anglum ſibi reconciliaret. Is imperata faciens, quãprimùm ad regẽ Henricum antequã in continentẽ veniret, literas dedit, quibus ſignificabat ſe pro ſuo in vtrunque regem officio & obſeruantia, curã & cogitationẽ talem ſuſcepturum vt ſperaret poſſe eũ & Carolũ Maximiliani nomine diſtractos, rurſus in priſtinam concordiam reducere, ſi libêret aliquos ſuorum ad fines agri Gallici mittere, qui ſecum ſermonem haberent, quibus tales pacis conditiones offerret, vt omnino ei liceret cum honore ab armis diſcedere. Rex qui iudicabat re Britannica iam amiſſa, quam in animo fuerat cum primis conſeruare, & Maximiliano ſuæ cauſæ non ſatis ſeruire in præſentia valente, ex vſu quoque ſuo eſſe, negotiũ ſine hominum cæde conficere, quiq; Philppum bonæ fidei virum eſſe ſciebat, præmiſit Ricardum Exonienſem epiſcopum Caletum, qui vnà cum Ægidio Dabeneio de pace ageret cum Philippo. Hi ſimul congreſsi, ſine intermiſsione de fœdere faciundo vſque eò agitarũt, dum tandem æquis conditionibus, ſicuti infrà dicetur, conuenerit. Rex interea, vt diximus, Caletum tranſgreſſus, vbi omnia ad iter neceſſaria parauit, illinc mouens quadrato agmine, Bononiã ducit, captoque idoneo caſtris

loco,

loco, magna vi oppidum oppugnare aggreditur. Erat intus firmum præſidium, quod impigrè oppidum tuebatur, verùm priuſquam ad durum certamen veniretur, ecce, ſubitò fama per caſtra diuulgauit, pacem à legatis eſſe confectam. Quæ res quanto Francis gaudio, Anglis militibus tanto fuit dolori, qui parati dimicare, nullumq́ pro ſua laude periculum recuſaturi fremebant, atque vociferabant oblatam victoriæ occaſionem per conditiones nulli neque vix regi vtiles, turpiter interpellari: ſed ordinum duces aliquot, qui ſpe gloriæ onerati, æs alienū domi fecerāt, ſuis poſſeſsionibus oppigneratis, quò huic bello magis ſeruirent, in primis dolebant, atque Henrico ſuccenſebant, quòd perinde quaſi hoſtes metuens, intēpeſtiuam pacem admiſiſſet. Ita cunctos indignantes rex edocet quanto detrimento, & quot fortiū virorū morte neceſſe eſſet expugnationē oppidi longè munitiſsimi conſtare, & ideo ſummæ ſe iniquitatis condemnari debere, niſi eorum vitam ſua ſalute chariorem habeat: ſic ſuos conſolatus exercitum Caletum reducit, quòd iam tum odorari cœperat motus impendentes, per quendam Ricardum alterum Edouardi regis filium apud Flandros, operatione Margaritæ principis, ab inferis ad ſuperos ſubitò reuocatum. Quos quidē motus dubio procul bello quod flagrabat, ipſe Henricus implicatus, poſtea non ſine ſuo malo comprimere coactus fuiſſet, atque tunc accipere

ab

ab hoſte,non dare cõditiones pacis, niſi voluiſſet vno momento & militiæ & domi hoſtibus labo rare. Hæc animo proſpiciens Hẽricus,eo conſilio rem cum Franco tranſegit, vt externo bello liberatus,expeditius domeſticis futuris turbis occurreret. Summa autem pactionis fœderis fuit, vt Carolus primùm ſolueret bene magnam pecuniæ ſummam Henrico,pro ſumptibus in id bellum factis,iuxta æſtimationem legatorum, deinde in ſingulos annos millia aureorũ vicena quina penderet, per aliquot annos, pro impenſa ab ipſo Henrico facta in copias,quas Britannis auxi lio miſiſſet,idem dedit & ſingulis Henrici conſiliarijs primarijs munera,conſtituitque tam ex ſua li beralitate,quã more maiorum, vt ex ærario ſuo quotannis eis pecunia promeretur, quò conſultãdo vel fauerent rebus ſuis,vel minus aduerſarentur,& id,rege Henrico non abnuente, quoniam humanitat s eſt à quouis amicitiæ cauſa,donum capere. Franci reges poſtea bello Italico implicati, id annuum vectigal etiam Henrico octauo ſeptimi filio pependerunt,quò tandem debitam pecuniam perſoluerent,amicitiamque ſeruarent. Henricus paucos dies Caleti moratus, in Angliam cũ exercitu redijt. Fuit is annus ſalutis humanæ MCCCCXCIII, & cùm Henricus regnare cœpit, VII. In ea Bononiẽſi oppugnatione vt breui nulla ferè cædes facta eſt: ex Anglis in primis cecidit Ioannes Sauagius vir ſtrenuus, qui cum Ioanne

Ryſeleio

Ryſeleio clã caſtris egreſſus, dum temerè oppidi muris obequitaret, à Gallis ſubitò circũuentus capitur: ſed ira accenſus, cùm etiã captus animi magnitudine reluctaretur, pugnando interficitur. Ioannes verò Ryſeleius concitato equo, ad ſuos incolumis ſe recepit. Henricus vbi fuit in Anglia, nihil prius habuit quã Alphonſum ducẽ Calabriæ in collegiũ equitũ Garterij ordinis adſciſcere, cui haud multò pòſt per Chriſtophorũ Vrſuychum legatum ſuũ, miſit inſignẽ eius ordinis veſtitum. Legatus Neapolim profectus, tradidit duci religioſum amiculũ, quod ille ſumma cum reuerẽtia accepit, ac reuerentius induit, qui eo munitus, & per id ab Henrico amicus appellatus, aduerſus õnia inimicorũ arma ſe tutum fore ſperabat: ea enim cauſa fuit, quamobrẽ per idẽ maximè tẽpus, in illud collegiũ venire voluerit, cũ audiret Francos in ſe bellum cõparare. Atqui iampridẽ ea conſuetudo ferendi auxilij obſoleuerat, cui rei memoria noſtra teſtimonio fuerunt frequentes quorundã Italorũ principum implorationes, qui patria pulſi neque vel à Francorum neque à Burgundionum ſociorũ equitum collegijs ſubleuati ſunt. Alphonſus paucis pòſt diebus legatũ Anglicũ ãpliſsimis donatũ muneribus domum dimiſit.

Carolus ſecundũ hæc, cùm Ferdinando Hiſpaniæ rege fœdus icit, Ruſcinone oppido, quod eſt poſitum ad Pyrenæos montes, ei reſtituto. Itẽ adiutoribus multorũ principum legatis, qui regum

animos lenire conabantur, venit & cum Maximi liano in colloquiũ, pacéque ad tẽpus coagmentauit, quò ſic bello Italico quod Ferdinando regi, atque adeò õnibus Italis ſibi faciendum ſtatuerat, maioribus viribus ac expeditius operã dare poſſet. Quibus rebus confectis, Carolus equitatu, peditatu, claſsibus, auxilijs Italorũ paratus in Italiã irrupit, nullo negotio potitus eſt regni Neapolitani, cum Venetis ſequundum prælium edidit, domũ victor reuertit. Poſt eum, Ludouicus rex cùm iã via patêret, iterum Italos inuaſit, recepitq́ regnum ipſum paulò antè amiſſum de Federico rege, ſub imperium ditionemq́ redegit Mediolanum, ſed aliquantò pòſt varia vſus fortuna, regnum amiſit, cum Mediolanenſi principatu. Atque ita Galli tẽpeſtate noſtra nihilo melioribus euentis in Italia bella geſſêre, quã eorum quondã ſuperiores feciſſe, memoriæ proditum eſt, quippe qui quot primo acceſſu loca cladibus affecerunt, totidẽ poſtremò ſua cęde nobilitarunt, id quod tamẽ multos miſeros mortales õnibus antea fortunis euerſos parum õnino ſubleuauit. Inde Hiſpani in Italiã venerunt, qui profligatis Gallis, Neapolitano regno potiti ſunt, quod etiã nunc tenẽt. Germani quoque, hoc eſt, Heluetij nouiſsimè in partẽ prædæ vocati, aliquot oppida ceperunt, habentque.

Inter hos verò poſt homines natos valde terribiles Italiæ motus, nullus ferè populus, nulla pri-

uata

tiata domus, nulla nobilis familia, nullus denique locus fuit, quin aceruis corporum, ac ciuiũ ſangui ne redundarit, cladẽ, iniuriã, detrimentum, plagã acceperit, atque modis õnibus ſufferre oportuerit, vno vel altero tẽpore, alia õnia mala, quæ ex inimicorum victoria exſtitiſſent. Quæ equidẽ tanta reginæ quondã terrarum labes non ſua ſponte facta eſt, ſed ipſi Itali ruinæ viã fecerunt: nã ętate noſtra, ita vſu venit, vt principes Italiæ cùm ſuas res ſub manus ſuccedere pari gaudio atque lætitia exultarent, & ob id, deſides domi ſedentes ac mulierum quaſi ritu, inter ſe altercantes, diſcordias concitarent, inimicitias & ſimultates non cum hoſtibus, quẽadmodum conſueuerant, at ſecũ exercẽrent, facilè priſtinæ gloriæ immemores ſtudio vlciſcendi iniurias, per libidinẽ dominandi, ſuæ Rei publicæ fundamenta euertere affectarint: & quia de domeſticis viribus deſperabant, protinus externos homines pecunijs, donis, pollicitationibus tẽtare, concitare, ſolicitare, hortari, ac nuntijs frequẽtibus accerſere placuerit. Illi autem partim præmio, partim ſpe imperij atque prædæ adducti, magno cum agmine, in Italiã aduolarunt, eãque maiore ex parte deuaſtarunt, ſpoliarunt, occuparunt. Ac ita Itali velut furore acti, dum alij alijs nocere conati ſunt, Italiã mari atque altis montibus naturæ beneficio vndique ſeptã, exteris gentibus reſerarunt, ſeque ferè õnes perditum ierunt. O progeniẽ ęquè iniquã, vt impiã, tanti ne tibi diſcordia

fuit,vt æternum patriæ malum inureres?& tandẽ multò miſerrimã,quòd viſa ruina,quam edidiſti, magis te pœnituit cœpiſſe,quã licuit deſiſtere. Sic peccati dediſti pœnas,ſimulque cognouiſti,etſi ſerò,in ſalute tuæ reipub.tuã ſalutẽ fuiſſe repoſitam Iſtius autẽ mali caput fuit Ludouicus Sfortia,qui id tẽporis res Mediolanenſium ſuo arbitratu,duce Ioanne Galeatio nepote ex fratre,gubernabat. Quãobrem reclamante Alphonſo duce Calabrię quòd per id,ipſe Ioannes Galeatius eius gener ſuo fraudaretur imperio,Ludouicus ſolicitauit Carolum ad bellum Neapolitanũ,quo Alphonſus qui Ferdinando patri paulò antè mortuo ſucceſſerat, primũ regno,deinde vita priuatus eſt.Sed Ludouico haud diutinæ lætitiæ inimici interitus fuit:eſt quidẽ à Ludouico rege, qui Carolo ſucceſſerat, per Heluetios,quorũ benè magnũ cõduxerat numerũ,proditus capitur,ducitúrque in Galliã, vbi miſerrimè vitã finiuit,perinde vt in euãgelico verbo eſt, Væ homini,per quem ſcandalũ venit. Cœpit hæc malorũ lues in Italia id tẽporis ſæuire, cũ Carolus in eã terrã deſcendit,duratque etiã nunc qui eſt annus ſalutis humanę MDXII. Plus nimio fortè diuertimus,ſed ad filiũ Edouardi hominũ aſtu ab orco in lucẽ reuocatum, iam veniamus, qui regni quietẽ nonnihil obturbauit.

Margarita Burgundiæ princeps nutrita in[illegible] nobilium factiones,vt ſuprà memoraui,non poterat non peius in dies ſingulos odiſſe Hen[illegible]m

Angliæ

Angliæ regem, ex eo quòd familia longè inimiciſsima ortus eſſet, quare dies noctesque peſtem aliquam in eum conferendam cogitabat, qua tandem aliquando homine confecto, ſanguine inimici expleret odium ſuum, & imperium regni ad quempiam ſuæ factionis virum perueniret: itaq; poſteaquam vidit omnes Ioannis Lincolnienſis comitis, atque ſuos conatus paulò antè malè cecidiſſe, ad antiquiſsimum officium reuerſa, aliam ab integro ordiri cœpit telam, quæ Henrico inextricabilis eſſet. Fortè reperit iuuenem quendam hominem Tornacenſem, forma non ineleganti, ingenio acuto, vafroque, cui nomen erat Petrus; cognomine Varbechus, ſed poſtea ob eius vecordiam contemptui ac ludibrio habitus, appellatus eſt ab Anglis Perychinus, qui Anglicam nonnullaſque alias callebat linguas ac à paucis cognoſcebatur, vt homo obſcuro loco natus, & qui egeſtate preſſus, iam inde vſque à pueritia, vagari per diuerſas nationes & gentes cœperat. Hunc Margarita aptum eſſe exiſtimans quem confingeret eſſe illum Edouardi regis ſui fratris filium ducē Eboracenſem, cui nomen fuit Ricardus, apud ſe aliquandiu occultè tenuit, docuitque ita diligenter de rebus Anglicis, deque Eboracenſis domus inſtitutis, atque genere, vt ille poſtea omnia memoria teneret, facilè narraret, mores repræſētaret, faceretque apud omnes fidem per ea, ſe in Eboracenſi familia procreatum: quia hoc generi hominum

natura quaſi datum eſt, vt qui ſunt eius ſtirpis, cupidè ſuorum maiorúm laudes conſequi nitantur. Margarita ita parato negotio, quod inimico exhibendum curabat, vbi audiuit Henricum regem aduerſus Carolum bellum comparare, rata tempus idoneum eſſe, ad res nouas moliendas, miſit Petrum clàm in Hyberniam vt ibi iuuenis vafer inter Syluestres homines ad nouos ſemper motus paratiſsimos, nouæ factionis ſemina iaceret. Petrus in Hyberniam delatus, breui tempore ſuà aſtutia tantum gratiæ cum illis hominibus iniuit, vt bene multi principes dictis fidem habentes, eum non ſecus ac ſi re, vt verbo prædicabatur, regis filius eſſet, honore & dignitate tractare cœperint, & ſequi, & armis iuuare, ac cætera ſuppeditare, quæ ad bellum opus forent, non negarint. Inter hæc, fama eius rei ad Gallos perlata, Carolus vocauit ad ſe Petrum, vt illum armaret in Hẽricum contrà ſe venientẽ. Cepit lætitiam Petrus ex eo nuntio, ſéq; iam in cœlo eſſe putabat, quòd inciperet in familiaritates regũ intrare, ac ſtatim ad Carolum ſe contulit, à quo amanter accipitur, ornaturque cohorte ac cæteris rebus, quę hominem regio genere ortum decerent. Verùm haud multò poſt facta, vt dictum eſt, cum Anglo pace, Carolus hominem ab ſe ablegauit, qui ita de tanta ſpe deiectus ad Margaritam in Flandriam redijt. Margarita cui à principio quotidie horæ quibus expectabat certum ſcire, quomodo cũ iuue-

ne actum eſſet, longæ videbantur, & poſtremò de eo repudiato à Franco, dolor in animo hærebat, venientem Petrum perinde quaſi nupernatum ac ab ſe nunquam antea, ſicut bellè diſsimulabat, viſum, tanto accepit gaudio, vt vix præ lætitia, cõpos mentis eſſe videretur, atque vt gaudiũ ſuum apud omnes notum faceret, primùm congratulabatur palàm nepoti ſalutem, iuuabat, delectabat, iterum atque iterum audire, quonam pacto ille à cæde ſeruatus, per alienas partes euagatus fuiſſet, poſtliminioque rediſſet, quò ſic cunctis fidem faceret, illum omnino eſſe Ricardum Edouardi fratris filium: poſtea adoleſcenti ſummos honores habere cœpit, quem etiã eius cauſa, Flandri principes omnibus officijs proſequebantur: & quò cõmentum magis ſpecie veritatis occludebatur, eò plures credebant adoleſcentem nutu Dei, ſaluum eſſe, ac ab initio, per quempiam fidelem Edouardi eius patris familiarem, aliquò terrarum longè gentium deductũ, atq; ſic euaſiſſe manus Ricardi regis, qui tandem aliquando auitum regnum recuperaret. Peruaſit vno ferè momento fama non obſcura tanti miraculi, per omnes vicinas ciuitates, ſed multò celerius per Angliam, vbi equidem operæpretium eſt non ſilere rem non modò vulgo creditam, verumetiam ſtatim fuiſſe viros quoque illuſtres, qui id pro certo habuerint. Itaque vbi diuulgari cœpit Ricardum Edouardi regis filium viuere, atque apud Flandros in ſummo ha-

beri honore,non aliter actutũ germinant ſeditiones,ac ineunte vere, ſolent arbores ſe in varios inducere flores: primùm enim perditiſsimi quique homines qui ſe ob infinita edita ſcelera,aſylis continebant, aut egeſtate ac ære alieno opprimebantur,ad Petrum in Flandriã aduolant,deinde principes quamplures inter ſe coniurant, quorum alios impellebat temeritas ,alios certò quodãmodo ſcientes Petrum eſſe Ricardum Edouardi filium ſtudium factionis Eboracenſis ſolicitabat, alios arbitrantes ſe male muneratos ab Henrico rege, ob operam ab ſe in eum enauatam, cùm indignatio,tum auaritia vrgebat, alios demum deſideriũ nouandarũm rerum præcipites in eam coniurationem agebat. Ita rumor non quidem raucus renati Ricardi ducis Eboracenſis trahebat totam ferè Angliam in partes,diuexabatque ſpes & metus animos hominum, nec erat qui de tali re non vehementer laboraret, pro ſe quiſque de ſuo ſenſu,& periculum & commodum metiebatur.

Rex autẽ vbi audiuit de hoc importuno Margaritæ cõmento, tam ipſe,quàm eius amici haud mediocriter mirabantur,potuiſſe cuiquam mortalium talem dari mentem, vt confidenter auderet tam pernicioſam atque non modò mirabilẽ, ſed omnino prodigio ſimilem excogitare fabellã, per quam manifeſta fallacia ſic faciem veritatis præ ſe ferret, vt multi Anglorum optimatum (id etenim ille iam perſentiebat) quod malitioſe &, ſtoulte

ſtolidè ſimulabatur, pro certo haberent, ita vt iam tum animo cerneret, eā fabulā peſtilentiſsimā aliquid ōnino ruinæ editurā, niſi maturè conſtaret inter ōnes, fabulā, nefariāque fraudem eſſe. Alij autem quibus bella, tumultus, ſeditiones cordi erāt, nouitate hac gaudentes, nihil in re tectū aut veteratoriū, ſed quicquid fama diſsipaſſet, ſyncerum & apertū eſſe ducebant, ſibique illud lucro atque honori fore ſperabant, quod in primis coniuratorū ſpem alebat. Et quoniā res magni erat momēti, ac multorū opibus iuuanda, idcirco placuit cōiuratis præmittere aliquos in Flandriā ad Margaritā, qui cognoſcerent, quando Ricardo duci Eboracenſi iter in Angliā cōmodum eſſet, idq́ ſtatim ſibi ſignificarent, vt ipſi ſub eius aduentū, opportuna auxilia ſubminiſtrare poſſent. Itaque de cōmuni ōnium conſenſu, Robertus Clyſfordius eques cum Gulielmo Barleio, in Flandriā miſſus eſt, qui ōnia amicorū noui ducis conſilia Margaritæ aperuit. Margarita aduentu Roberti valde lætata, illi facilè perſuaſit ōnia eſſe vera, quæ rumor de Ricardo duce diuulgaſſet: poſtea oſtendit Petrū ipſum, qui Ricardi perſonā multa arte induerat, miriſque laudibus apud eū in cœlum tulit, quòd eſſet ōnibus virtutis bonis ornatiſsimus, ſuorūque maiorū ſimilimus. Robertus viſo adoleſcente, credidit protinus eum regia ſtirpe ortum, illudq́ ad ſocios ſcripſit, & vt plus fidei dictis haberetur, addidit ſe de facie rectè nouiſſe hominē. Tum acceptis

ptis Roberti literis, principes noui conſilij cauſa concitandi, populi ad aliquos motus faciendos, paſsim prædicant, nihil à vero eſſe vacuum, quod paulò antè de duce Eboracenſi vulgò dictū eſſet: ſed id tā ſimulatè faciunt, vt audientes neminē vnum eiuſmodi rumoris certum autorem notare queant. At rex vbi animaduertit rē vanam haudquaquam apud vulgus euaneſcere, iam ſibi conſulendum, iam patriæ cum qua ſuum malum cō iunctum videbat, proſpiciendū putat, qui coniurationē aliquā iam factā ſuſpicans ex eo, quòd Robertus Clyffordius clàm diſceſsiſſet, continuo viros aliquot equeſtris ordinis cū electiſsimis militibus, quoquouerſum ire iubet, qui ōnes maritimos exitus claudant, vt ne cuipiam poteſtas ſit nauigandi, néve vllus ſine cōmeatu, continentem petat, aut in inſulam accedat, quin vias quoque omnes & calles, ne quis ad littora eat, vel vſpiā hominū conuentus fiant, diligentiſsimè cuſtodiri mandat. Poſt hæc, vt ne in Anglia, aut alibi homines eius rei credulitate quæ etiam in optimi cuiuſque mentē facilè irrepere poteſt, decepti vel obſtinati diutius inſaniant, exploratores ad ōnes Belgicę ciuitates mittit, qui originē Ricardi ducis promiſsis præmijs indicantibus perquirant, ſcribitque ad amicos, vt idē faciant. Illi in Galliam profecti, dum alij alia loca peragrant, quidā Tornacū perueniūt, ibique intelligunt Ricardum humili loco natum, nomenque à primo habere Petrum, cognomen

to Varbechum,idque multorum teſtimonio con ſtare.Ita cõquiſitores regij officio functi celeriter redeunt,ac cõperta demonſtrant.Sed amici quidam regis per literas,& ſecretos nuntios, multò planiora ea õnia faciunt.Igitur Henricus patefactam fraudẽ primo quoque tẽpore nõ modò per Angliam,vèrumetiã per omnes transmarinas partes diuulgandã magnopere curauit, qui cõfeſtim legauit in Flandriam ad Philippũ archiducẽ,eiuſque conſiliarios,cùm ille per ætatẽ,nõdum ad gerendas Reſpublicas idoneus eſſet,Edouardũ Ponyngum equitẽ,ac Gulielmũ Varamum iuriſcõſultum,ſacerdotem ſumma modeſtia & grauitate præditum,qui palàm declararent illum adoleſcẽtem ſordido genere natum ,falſò ſumpſiſſe perſonã & nomen Ricardi ducis Eboracenſis,qui olim vnà cum Edouardo fratre,in turri Londinenſi,iuſſu Ricardi patrui necatus fuerat,ſicut nemo homo neſciebat, & ſecus credere, vel affirmare, ſummæ eſſe dementiæ,cùm ſatis etiam argumento non mediocri liqueret Ricardũ regẽ tollendo è medio Edouardum maiorem natu Edouardi regis fratris filium,nihilo plus ſecuritatis habiturum futurum fuiſſe,ſi paſſus fuiſſet ſeruari Ricardum alterum filium,qui paterno nomine, itidem regnum Angliæ iure obtinere deberet,ac propterea rogarent Philippum,eiuſque principes conſiliarios,vt ne vellent tam manifeſto commento ſin[illegible]ris nequitiæ pleno fidem habere,néve tam fu

coſæ

coſæ perſonæ quæ ſuum ipſius & nomen & genus fraudulenter mentiretur, auxilium ferre, aduerſus ipſum, qui ſuperioribus annis Maximilianum eòrum principem bello Gallicò preſſum, domeſticiſque ſeditionibus laborantem iuuiſſet. Cũ his mandatis legati in Flandriam profecti, humaniter à Philippo accepti ſunt, atque poſtea facta copia fandi, Gulielmus luculentam habuit orationẽ qua diligenter mandata regis explicuit, in extrema ſua ipſa oratione nonnihil cauillatus in Margaritam, quòd monſtra pareret, quæ ætate iam decurſa, intra paucos annos, duos, Lambertum, cuius ſuprà mentio facta eſt, & Petrum, non octauo nonóve, vti fit naturaliter, ſed centeſimo octogeſimo menſe, enixã eſſet: tot enim menſes conficiũt annos circiter quindecim, quot quidem ãnos ambo pueri antè habuerant, quàm illa eos quaſi è partu, in apertum protuliſſet, & illos quidẽ non infantes, at id ætatis pueros, qui ſtatim nati bella regibus facerent. Cæterum illuc ſcomma etſi Margaritę magnum inuſſit dolorem, maioremque fecit Petro, quòd fraus iam diluxiſſet, tamen eò magis mulier inflammata, quàm territa, nihil reſtinxint odium, ſed ignem nouum ſubijcere cupiens, tum Petrum aduerſus Henricum ſibi armãdum ſtatuit. At Philippus & eius conſiliarij poſt longã diſceptationem, an Petrus foret Edouardi filius, nec ne, reſponderunt oratoribus, ſe deinceps Henrico gratificandi gratia, nullam Petro opem latu-

tos, ſed ſi Margarita ferret, non eſſe in manu ſua, vt illam impedirent, quandoquidem mulier libe-ra in ſua dotali terra omnia pro ſuo iure ageret. Hoc accepto reſponſo, legati in Angliam redeunt, actaque edocent.

Interea Henricus in rem ſuam vigilanter incumbens, præſtare exiſtimauit procellas quas impendêre cernebat, conſilio, non armis, ſi id per ſuos principes fieri liceret, auertere, optimè gnarus ſæpe ex tumultu tumultum ſolere oriri: itaque ſtatim miſit exploratores in Flandriam, alios quidem, qui ſimulantes ſe ad Eboracenſem ducem transfugiſſe, ſcrutarentur coniuratorum conſilia eorumque omnia: alios verò qui Robertũ Clyffordium ac Gulielmum Barleium promiſſa impunitate, ad reditum hortarentur. Illi vtrunque diligenter fecerunt, & nomina quorundam conſpiratorum nouerunt, & Roberto Clyffordio vt ab incœpto in quo nihil eſſet firmitudinis, deſiſteret, perſuaſerunt. Gulielmus verò Barleius de ſententia deduci non potuit, qui tamen non diu in ea voluntate fuit: nam biennio poſt, data ab Henrico venia, ad ſanitatem reuocatus, domum ſe retulit. His actis, qui in Flandriam miſsi fuerant ad indagandas inimicorum technas, alius poſt aliũ à fictitio duce clàm diſcedentes, ad Henricum rediêre, atque nomina quorundam qui in coniuratione erant, detulerunt. Nonnulli tamen illic remanſerunt, vt Robertum redeuntem comitaren-tur

tur,quorum ſtatio mirabilem in modum coniuratorum ſpem infirmauit, quòd paulatim læderentur,& neminem hominem cauendum cernerent. Rex omnes coniuratos exploratorũ indicijs patefactos comprehendi, atque ad ſe Londinum perduci iuſsit, quorum principes fuerunt Ioãnes Rateclyffus,Simon Mõfordius,Thomas Thuartus, equites, Gulielmus Dabeneius, Robertus Rateclyffus,Ricardus Leſeius,complureſque alij. Item ſacerdotes aliquot, Gulielmus Richefordius,& Thomas Ponys, ambo monachi Dominicani ordinis,Gulielmus Suttonus,Gulielmus Vrſeleius decanus, quem vocant, diui Pauli & Robertus Laybornus. Reliqui verò nouę ſectæ ſocij vbi audiuerunt indicatum eſſe de coniuratione, in diuerſa aſylá ſe receperunt. Illi omnes comprehenſi proditionis damnantur, ex quibus ſecuri feriuntur tres duntaxat, Simon Monfordius, Robertus Rateclyffus, & Gulielmus Dabeneius, vt capita & autores eius nefarij conſilij. Cæteris autem vnà cum ſacerdotibus, ob reuerentiam ordinis,parcitur. Fuit & conceſſa vita Ioanni Rateclyffo,ſed Caletum ductus, ibique in cuſtodiã traditus, quia corruptis cuſtodibus fugere conatus eſt,mox ipſe etiã capite mulctatur. Pauci deinde intercesſere dies,cùm Robertus Clyffordius, partim Henrici promiſsis adductus,partim quia audierat pleroſque illuſtrata iam coniuratione pœna affectos, ac incœpto negotio nil perdi[illegible] nil
desper[illegible]

deſperatius eſſe, clàm ex Flandria diſceſsit. Rex de ea re certior antea factus, confeſtim in turrim Lõdinenſem ſe contulit, eo loci expectaturus, dum Robertus veniret. Eò pertinebat illud conſilium, vt ſi Robertus principes aliquos eius coniurationis participes indicaret, ſine ſuſpitione poſſent accerſiri ad eum locum, in cuſtodiam. Ponam prius quàm cætera explicemus opinionem, quæ id temporis vehemens per animos multorum peruaſerat, de Roberti tranſitu ad Flandros. Fuêre qui putarint Robertum exploratum ab Henrico miſſum fuiſſe, & ea de cauſa, facilè rediјſſe cum eo in gratiam. Verùm ſecus atque creditum eſt, certo argumento fuiſſe conſtitit, quòd id conſilium & Roberto malo fuit: nam non mediocrem eius nomini notam inuſsit, & illius amicis fraudi, quin poſthac Robertus cum Henrico rege in minore gratia multò fuit, vt qui culpa non vacarit. Igitur Robertus Eboracenſis familiæ ſtudioſiſsimus, à principio cauſa nocendi Henrico, ad Margaritam tranſiſſe viſus eſt, vt errore ductus, qui Petrũ pro Ricardo Edouardi filio habuerit. Ad rem redeo.

Robertus interea venit, & regi ad pedes prouolutus veniam primùm petiuit, deinde interrogatus, totius coniurationis ordinem, & quæ in Flandria gererentur, aperuit, poſtremò ſociorum nomina detulit, & in primis Gulielmi Stanlei. Ea re cognita, rex valde perturbatur, quòd Gulielmus eius culpæ affinis eſſet, qui præpoſitus ipſius cubi

culi

culi erat, cui ſummam rerum omnium fidem ha-
bebat, cuius multa in ſe merita, ſed maximum il-
lud beneficium numerabat, quòd eius præſertim
opera, Ricardum regem viciſſet. Quas ob res nō
poterat adduci, vt Roberti primùm dictis crede-
ret, ſed vbi certæ res veri indicij apparuerunt, dein
de Gulielmum comprehendi, atque examinari
iuſsit. Ille nihil inficiatus, ſed ſi quid peccatū erat,
ingenuè faſſus eſt. Peccatum eiuſmodi fuiſſe fe-
runt: orto enim ſermone inter Gulielmum & Ro
bertum, de Petro, qui ſe falſo Edouardi filium
prædicabat, Gulielmus profeſſus eſt ſe nunquam
arma in eum iuuenem laturum, ſi certum habe-
ret Edouardi filium eſſe. Id arguit Gulielmū ira,
vt ſit, ad punctum temporis permotū, alieno ab
Henrico eſſe animo, vnde ſuſpitiones ortæ, ad
quas poſtea acceſſere ea, quæ Robertus indicaue-
rat. Interea rex dubius animi erat, quid de Guliel
mo ſtatueret, conſiliumque capiendum euentu
ponderabat: nā timebat ne eius ſupplicio Thomę
Stālei fratris de ſe bene meriti animū offenderet:
cōtrà, ſi iniuriā cōdonaret, ne cæteri ea lenitate au
daciores facti, peiora molirētur. Itaq; ad extremū
placuit, vt ſeueritas vinceret, ac ita Gulielmus ca-
pite damnatus morte afficitur.

Quid autē fuerit, cur ſyncera Gulielmi volū-
tas in Hēricū rēgē, ſimiliter verſa ſit poſtremò in
maleuolētiā, atq; regis amor aduerſus Gulielmū,
mutatus in odium, rationem vtriuſque rei hanc
afferunt:

afferunt: Henricus enim, vt cætera ab initio collata mutuò inter eos officia omittamus, in illo prælio, quo denique Ricardum regẽ & vita & regno ſpoliarat, paucis ſtipatus armatis cùm repentè ab ipſo Ricardo circũuentus eſſet, ita vt eius vita iã iam periclitaretur, Gulielmus miſſus cum valida militum manu, à Thoma fratre, qui prope locum pugnæ, cum ſuis copijs conſederat, confeſtim ac peropportunè ſubſidio venit, eumque à cæde ſeruauit incolumẽ, interfecto ibi eodem momento Ricardo rege, ſicut ſuperiore libro eſt à nobis abũdè explicatũ. Fuit certè hoc beneficiũ poſt hominum memoriã maximũ, per quòd Henricus à periculo mortis liberatus, conſeruatuſque, regnum ſibi quæſiuit. Contrà Henricus ſtatim vt regnum obtinuit, gratiæ non oblitus, de qua meminerat, & prædicabat libenter, primum Thomã Stanleiũ fecit comitẽ Darbienſem, deinde Gulielmum magnis donatum muneribus cubiculo ſuo præfecit, ſummoque in honore habuit. At Gulielmus tametſi magnũ amicitiæ locum apud regẽ tenebat, magis tamen dati quàm accepti beneficij memor menſurã adhuc confertã & ſuperfluentẽ, iuxta euangelicum verbum, ſibi datũ iri ſperabat, adeò vt minoris merita regis in ſe collata faceret: quæ cũ ei Henricus animaduerteret ſordere, cœpit ſic ſuc cenſere, vt irritatis animis, vterque ſuę gratiæ fructum amiſerit. Atque ita vſu ſæpe venit, vt ex eiuſmodi iniqua meritorũ æſtimatione habita, ſummum

mum beneficiū, ſumma ſequatur inhumanitas.
Redeo rurſus eôdē. Cæterùm videbatur tēpus eius animaduerſionis quo ſeditionū vulnera retractari ſummopere incipiebant, ſeueritatē tum maximè poſcere, cùm homines perinde quaſi ab omni metu vacui, auderent paſsim iactare voces probri plenas in Henricum veluti regem nullo iam numero habendum, qui Eboracenſis ducis in ſingulas horas aduentum præſtolabantur. Verū cū eiuſmodi probroſi ſermones ad illius aures perueniſſent, & aliquot meritas contumeliæ pœnas luiſſent, ac vidiſſent malè cecidiſſe eorū conatus, qui primi dementer res nouas tentaſſent, ſimulq́ꝫ omnia prouiſa, parata, conſtituta aduerſus impendentes motus, cœpêre ſua ſponte quieſcere, ita vt viderentur vniuerſi non nolle in officio permanere. Poſt Gulielmi caſum, fit regij cubiculi præpoſitus Ægidius Dabeneius vir fideliſsimus moderātiſsimuſque.

Solùm reſtabat, vt Hybernia purgaretur, quod ſi qua ſemina nouæ ſectæ aduerſariorū inter illos homines feros à Petro Varbecho ſuperiore anno iacta fuiſſent, maturè extirparētur: itaque Henricus primo quoque tēpore Henricū Deneum monachū Langtonienſis cœnobij præfectū, virū bonæ frugi ac officij plenum, quē inſulæ cancellariū deſignauerat, & Edouardum Ponyngū cum bene magno militum numero, eò miſit, qui confeſtim loca luſtrarent, in quibus Petrus moratus eſt

ſet,& quos repeviſſent tantæ perfidiæ affines,in e-
os grauiter vindicarent. Illi celeriter in inſulā dela
ti concilium nobilium regis nomine conuocant,
quo coacto, Henricus cancellarius eos primùm
hortatur,vt in fide maneāt, deinde iubet ſumptis
armis ſequi Edouardum copiarum ducē aduer-
ſus rebelles,qui paulò antè ſiue errore ducti, ſiue
libidine nocendi agitati,Petrū pecunia vel armis
iuuiſſent.Promiſit prò ſua quiſque parte auxilia,
ſed pauci poſtea ea ſubminiſtrarūt,vt qui Anglos
plus fronte quàm mente colerent.Poſtquā nunti
atum eſt Edouardum Ponyngū veniſſe perſecu-
tum ōnes,quos Petrus ſui ſtudioſos habuiſſet,nō
fuit quiſquā ōnium ad quem etiā leuiter ea culpa
pertineret,quin raptim in proximas ſyluas ſeſe ab
diderit.Hic ſimul more patrio cōſilia inierūt,qui-
bus in locis deberent aut Anglis inſidias tendere,
aut cum illis,ſi ita neceſsitas ad periculū vocaret,
manū conſerere.In omni Hybernia duo ſunt ho
minū genera,queadmodum eſt à nobis loco per-
appoſito, ſuprà decimotertio huius operis volu-
mine demonſtratū:vnum mite & vrbanum : ad
hos vt magis tractabiles ac diuites nauigant fre-
quenter vicinitatū continentis mercatores nego-
tiandi cauſa,ſed Angli in primis cōmeant, quorū
mores illi facilè imbibunt, linguamq; ex aſsiduo
cōmercio,maiore ex parte intelligunt,& ōnes pa
rent regi Anglo.Alterū genus ferum,incultū, ſtul
tum,aſperum,qui à neglectiore cultu, ruſticiſque

moribus, Sylueſtres appellantur, habentque quãplures regulos, qui inter ſe continenter belligerãt, qua de cauſa, reliquos Hybernos ferocia præcedunt, ac nouarũ rerum longè cupidiſsimi, ſecundũ rapinas & latrocinia, nihil tumultibus magis amant. Ad iſtos Syluestres Hybernos Petrus ſe principio contulit, eiſque õnia facilè perſuaſit, quę de ſe falſo prædicabat. Igitur Edouardus Ponyngus perſecuturus generatim illos, qui Petrũ accepiſſent, iuuiſſéntve, aduerſus Syluestres Hybernos arma conuertit, cùm præſertim ad eos etiam õnes alij eius culpæ participes ſe recepiſſent, vt ſimul ab iniuria ſe iunctis armis defenderent: ſed cùm nihil ſequundi accideret, quòd principes Hyberni promiſſa auxilia nõ miſiſſent, & Syluestres per ſaltus vagantes ob ſuorum militum paucitatem, nuſquã ad pugnam faciendã cogere poſſet, tũ neceſſariò pedẽ retulit, & iracundia ac ſtomacho exardẽs, quia ſuſpicatus erat ea õnia dolo ac frau de Geraldi comitis Chyldariæ, qui inſulæ præfectus erat, accidiſſe, prout ab inimicis comitis ad ipſum delatum fuerat, eum de improuiſo cepit, captumque duxit in Angliam ad regẽ. Huic poſtea licet multa obiecta fuiſſent, non defuit tamen ingenium ad leuandã culpam, quã facilè in alios deriuauit, ac ita ſe purgauit, vt à rege miſſus ſtatim factus in Hyberniã redierit, præfecturãq; rurſus obtinuerit. Multa nẽpe Henrico venerunt in mentẽ, quamobrẽ minus ſeuerè, quã aduerſarij Geraldi

factum

factũ peruolebant, ea in re agendum iudicarit, primũ hominis autoritas apud ſuos Hybernos, deinde conditio tẽporis, quò initium fieri alicuius belli ſentiebat, & tertio loco fiducia iampridẽ in comite collata. Repreſſa magis quã cõpreſſa ſic ſeditionũ peſte, rex nihil eſſe exiſtimans quod in præſentia de bello curaret, ad VIII calendas Iulias, animi recreandi cauſa, in Lancaſtriũ comitatum proficiſcitur, vt ibi viſat Margaritam matrẽ, quæ cum viro ſuo Thoma comite Darbienſi, in eo comitatu per illos eos dies erat.

Dum hæc in Anglia geruntur, Petrus Varbechus in Flandria quanquam ſummũ accipiebat dolorem, quòd patefacta coniuratione, & ſocijs ab Henrico ſupplicio affectis, promiſſa auxilia nõ viderẽtur ventura, oblatam tamen imperij ſpem haud negligendã ſtatuit, fretus ducibus ſuis viris deſperatis naufragiſque, & in primis multitudine perditorum hominum vndique ex vicinis populis, ac aſylis Anglicis ad ſe conuenientium, quos ſpes prædandi ab agricultura & quotidiano labore reuocarat: itaque cum ea hominũ caterua impoſita in naues, quas ope amicorum parauerat, ex Flandria ſoluit, petiturus eam partem Angliæ, in quam ventus deferret, qui vbi ad oram maritimam Cantij peruenit, quia magna erat maris tranquillitas, per quam naues ſecundũ littus, ſine incommodo in anchoris teneri poterant, ibi curſum ſiſtit, exponitque in terram aliquot ſuorum

rum militum, vt ſignificent ſe omnibus eſſe refer tum copijs, ſpemque victoriæ non dubiam faciát, ac ita tentent, ſi Cantiani velint ſecum ſtare, ac ſu ducem ſequi, qui aliàs ſua ſponte in reges facto tumultu, arma mouere non formidarint. Cantia ni primùm audito ducis Ricardi Eboracenſis ad uentu, quia iam fabula ſatis diuulgata erat, dubij aliquantiſper fuêre, vtrum illum ſumptis armis iuuare, & ſequi, an non recipere mallent: ſed ad vl timum memoria repetentes nouos ab ſe antehac factos motus ſemper ſibi malo fuiſſe, exiſtimarunt in rem ſuam minus fore, ſi ſe cum homine magis ad vaſtandam Angliam, quàm ad vincendum parato coniungerent, idque dubium non eſſe inter ſe diſputabát, quòd Petrus non aliũ ferè militem niſi externum haberet, qui templa, qui priuata tecta, qui vrbes, qui oppida, qui vicos, non patriam ſed prædam putaret: igitur ab illis nil eſſe quod non metueretur, ac propterea ab officio nõ diſcedendũ iudicantes, decreuerunt in eos irrumpere, qui deſcendiſſent, poſtquam dum ſe armarent, alios plures ex nauib. in terram bonis verbis euocaſſent: ita compoſito dolo, ſe ducem ſecuturos conclamant. Verum cunctatio deliberandi attulit Petro ſuſpitionem, vtpote quem non fugiebat vulgus ſolere non conſultò, ſed ſubitò ac temere ſemper ad nouos ſe incitare motus, propter quod ſtatuit non prius pedẽ è naui egredi, quàm omnia tuta videret: permiſit tamen aliquot plu-

res

res ſuorum in terram deſcendere qui vbi aliquan tulo longius à nauibus progreſsi ſunt, ecce tibi, ſubitò à Cantianis magno conatu contendentibus circumueniuntur, multisque acceptis vulneribus, ad naues repelluntur. Comprehenſi ſunt in ea fuga bene multi, qui poſtea omnes ſupplicio affecti ſunt. Petrus omiſſo incœpto, in Flandriam vnde venerat, abijt, expectaturus illic dum tractaret cum ſuis amicis, de rebus in poſterum tẽpus cautius agendis. Rex verò in itinere certior factus de hoſtium acceſſu, voluit Londinum pedem protinus referre, ſed poſtridie illius diei refrigerato iã rumore, ac altero accepto nuntio, de re bene geſta, iter reliquum conficere perrexit, miſſo confeſtim Ricardo Gilfordio in Cantium, qui ipſius nomine, collaudata eius populi fide ac virtute, gratias generatim ageret, pro officio amanter colato, polliceretur que ipſum fore memorem, atq; ſimul excubiarum munia circa littora, more patrio, obeunda curaret.

Petrus & eius duces in Flandria omnia interim circumſpectantes conſilia, nihil reliqui habebant, præter vnum tutiſsimũ, vt incœptos conatus continuarent, poſtquam non eſſent ciues, aut populi, cũ quibus furorẽ ſuum, qui nihil refrigeſcebat, conſociarent, vt ne tarditas belli gerẽdi aut ſpatiũ daret Hẽrico vinciẽdi loca opportuna præſidijs, quòd audierint nihil eſſe quod ille potius faceret, vel amicis quos in Anglia ſe habere con-

fidebant, animũ adimeret: itaque reparato confeſtim exercitu, ſtatuunt ad Hybernos primùm tranſire, & ibi auctis copijs, inde, ſi ita expediat, occidentalem Angliæ partem attingere: ſi verò id non procedat, recto demum curſu ad Scotos ſe recipere, quòd illis haud vnquam ſoleat perpetua cum Anglis intercedere amicitia. Hoc capto conſilio, Petrus idoneã proficiſcendi nactus tempeſtatem, Hyberniam petit, vbi paucos dies moratus, quòd intellexiſſet ſpem victoriæ minimè ponendam in ſolis Hybernis, qui nullis armis tegentes bellando corpora, parum aduerſus Anglos in prælio valerent, cùm ventus cœpit flare ſequundus, in Scotiam nauigat, regemque Iacobum ſuppliciter adit, ſicque alloquitur: Non arbitror, maxime rex, te fugere, quæ ſuperioribus annis labes facta ſit domus Edouardi quarti Angliæ regis, cuius, ſi neſcis, ego filius ſum ſeruatus à cæde, Dei optimi maximi nutu: Edouardus enim pater moriens conſtituit tutorem filiorum Ricardum fratrem ducẽ Gloceſtrenſem, quẽ quò maioribus affecerat beneficijs, hoc magis filios amaturum ſperauit. Sed heu me miſerum, quàm ſecus atque ille putarat, euenit? Is non tutor ſtirpis noſtræ, ſed extinctor penè fuit, ecce, ex improuiſo tyrãnus regnãdi cupiditate captus, Edouardũ meum fratrẽ, meque vnà interfici iuſsit. Ille autem cui tam inmane atque horrificum negotium opprimendi nos miſeros innocentes datum erat, quanto magis

gis ſcelus abhorrebat,tanto magis non edere, ſibi timebat:itaque dubius animi, vt demũ & tyranno morem gereret, & in parte culpa vacaret, fratrem necauit,me verò conſeruauit,ac in continẽtem raptum qui aliò terrarũ duceret,& cùm longè gentium abeſſem,ſubitò, quẽadmodum fecit, deſereret,ſocium dedit. Sic Ricardus regnum tanquam ſui ſceleris prædam occupauit:ego verò ita ſaluus, per ætatem tamen meijpſius ferè oblitus, vſque eò per varias gentes vagatus ſum,dum tandem aliquando qualis eſſem edoctus,ad Margaritam amitam meam, quæ olim cum Carolo duce Burgundiæ nupta fuerat, veni,quæ me vt ab inferis ad ſuperos reuocatum ſummo cum gaudio accepit, quoniam mulier cui nihil præter dotẽ in ea terra eſt, non ita me iuuare, ſumptuſque belli neceſſarios ſuppeditare potuit, quin mihi pro recuperando regno, neceſſe eſſet alienas expectare opes, idcirco eius monitu hac modica armatorũ ſtipatus manu ad te confugi, à quo fama iampridem per orbẽ peruaſit,nunquam quempiã per iniuriam ſuis fortunis euerſum aut finibus eiectũ, perinde vt ipſe à puero fui,auxiliũ fruſtra petijſſe. Te ipſe igitur nunc patria domoque exul ac rerũ omnium egens per maieſtatẽ regni tui rogo, vel atque adeo precibus omnibus oro,& obteſtor,vt mihi ſubuenias, vel de loco ſaltem cõmodes, vt non ſit amplius mihi errandum:nam ſi tua opera & beneficio & gratia,mihi licuerit auitum recipere

re regnum, non modò me, ſed omnes reges qui ex noſtra ſtirpe orti illud poſthac obtinuerint, ita tibi obſtringes, vt illi in referenda gratia, nunquã ſibi ſatisfeciſſe putarint.

Rex ad ea reſpondit, vt bono eſſet animo, quã doquidẽ ita eum acciperet, vt quiſquis eſſet, nunquã pœniteret, in Scotiã perueniſſe. Poſt hæc, con uocato principum concilio, interrogauit, ecquid ſinguli ſentirent de iis, quæ Petrus corã dixiſſet, et quidque deliberandum cenſerent. Illi quibus ſani or mens erat, multis argumentis affirmabant, ea õnia perinde ac ſomnia habenda, atque nihil eſſe, quòd longior conſultatio ſolicitos teneret. Alij verò non parum multi hanc dari nouã belli gerendi aduerſus Anglos occaſionẽ, è Republica fore ducebant, quòd licet nihil euentorum exploratum eſſet, tamen videretur bellè caſurum modis õnibus negotium, ſi Petri cauſa, qualiſcunque eſſet, maturè defendenda ſuſciperetur, quandò bello in choato, ſi Petri res benè iret, nihil ille ſuis adiutori bus negaturus eſſet: ſin minus, Hẽricus nullas nõ pacis conditiones offerret, vt ne Iacobus rex ſuis aduerſarijs ſocius foret. Viſa eſt hæc ſententia plu ribus potior, quare rex ſiue errore ductus miſericordiaq; cõmotus, ſiue ſimulans, cœpit poſtea Petrum habere in honore, eumq; iã palã Ricardum ducẽ Eboracenſem appellare, & vt cunctis huiuſce rei fidẽ faceret, eidẽ Catharinam filiã Alexandri comitis Hentlei ſibi genere propinquã ſup-

tum dedit. Illò ea affinitas pertinebat, vt rex partim leuaret inuidiã, qua breui futurum proſpiciebat, vt ex eo maximè flagraret, quòd inducias cum Anglo haberet, partim verò, vt ne leuitatis accuſaretur, ſi poſtea conſtitiſſet Petrum alium hominẽ eſſe, atque ille prædicaſſet. Quibus conſtitutis rebus, dum rex bellum cõparabat, Petrus lætitia exultans, quòd ex animi ſententia, Scotos in ſtudium ſui duxiſſet, vt ne ſibi deeſſet, prædicabat magna auxilia ab Anglis amicis longè ſibi obuiã ventura, cum primùm fama eſſet, ad arma vẽtum eſſe. Scoti etſi hiſce promiſsis exiguam habebant fidẽ, tamen in ſpẽ propè certã prędæ potius quàm pugnæ vocati, ſe celeriter armant, in fineſque Anglorum cotẽdere incipiunt: rex verò vt ne quid temerè fiat, veritus ne Angli cognito Petri acceſſu in Scotiã, circa fines præſidia diſpoſuiſſent, aliquot equites præmittit, qui ſpeculentur an agrorum coloni in armis ſint, nec ne. Equites quaquauerſum ſecundum hoſtium agros profecti vbi õnia quieta eſſe cognouerunt, ad regẽ reuerſi, nuntiant tempus aggrediendi ad inuadendum aptiſsimũ eſſe. Ille tum Angliã ingreſſus, primũ õnium paſsim per præcones ſignificandũ curabat, illis duntaxat parſum iri, qui protinus in Ricardi ducis Eboracenſis fidẽ veniſſent: deinde metus inijciendi gratia, tã crudele bellũ faciebat, vt non homines, quorũ humanitatis eſt cæde ſatiari hominum, & miſericordiã impartiri infirmis, ſed incendiũ ac calamitoſa tempeſtas

tempeſtas per agros,per vicos,per fortunas peruadere videretur,qui prædando longius progreſſus iã Northumbrorũ agro latè populato, vltra iturus erat,niſi vidiſſet noui ducis hominẽ Anglum ſtudioſum eſſe neminẽ,& milites præda onuſti ſe ſequi poſſe negaſſent,ac concurſus agricolarũ ſuſpitionẽ inſidiarũ attuliſſet:ita multũ prædæ ſecũ trahens in Scotiã reuerſus eſt.Operæpretiũ eſt cognoſcere hoc loco genus quoddã ridiculæ miſericordiæ, qua Petrus permotus viſus eſt nihil alieno cõmodo habuiſſe potius:dum enim Scoto ita ſæuiente in Anglũ,nihil aliud niſi gemitus,& ploratus exaudiretur,ille ſui ſemper ſimilis,qui fraude õnia agebat:animaduertens nullos ad ſe fieri Anglorũ concurſus,& veritus ne ob id,dolus eluceret,habereturq; contẽptui,ratione quadam naturali machinæ tegendæ cauſa, fertur inclamaſſe; O me ferreum,qui meorum calamitate non moueor:atque rogaſſe regẽ,vt ne vltra ſuã gentẽ affligeret,neu patriã maiore incendio deformaret, perinde quaſi patriæ amore victus,iã miſereri cogeretur:& rex reſpondiſſe,ſibi videri eum non ſuam,ſed alienã rẽ curare,qui appellaret Angliã ſuã patriam,ſuamq; gentẽ,ex qua tamen nemo õnium bellũ eius cauſa & nomine ſũmptũ iuuaret, auxilioque veniret.Ita rex hominis infantiſsimi leuitatẽ perbellè coarguit, quem deinceps in dies magis neglexit,cùm eius facta cum dictis, & rerũ ſucceſſus cum promiſsis minimè conſentirent.

At

At nobiles Angli eius regionis,vbi ex ſuga clamoreque incolentium rura,cognouerunt Scotos adeſſe,valde conterriti, ſubitò ad loca munitiora confugiunt,ibique ad ſe vndique accerſitis armatis,ad reſiſtendum ſe parant,præſidia circa vias diſponunt,alia dimittunt,quacunque putant hoſtes tranſituros, ſimul crebris nuntijs de improuiſo Scotorum acceſſu,regem certiorem faciunt. Quibus rebus cognitis,Henricus ſubito malo perturbatur,domeſticarum ſolicitudinum repente aculeis punctus, quippe qui non hoſtes tantum, verumetiám ſuos principes pertimeſcendos putabat,ne eorum quiſpiam defectionis initium faceret,periculumque ſibi crearet: quare ipſe quoque accepto nuntio rem magnam & multæ cautionis eſſe ratus, opportuna remedia impigrè parat, ad primam periculi procellã propulſandam. Verùm cita hoſtium fuga omnes Anglorum conatus extraxit: Scoti enim facta omnis generis præda contenti,ocyus pedem retulerunt, quàm Angli ſe in vnum collegiſſent. Atque hoc Scotici belli initiũ fuit. Rex Henricus poſtquam cognouit Iacobũ intra ſuos fines ſe recepiſſe, collaudata nobilium Anglorum eius regionis virtute,qui in officio permanſiſſent, deſtitit ab incœpto negotio occurrendi periculo iam præterito, ſed ne hoſtibus ex eo maleficio animus creſceret,decreuit ſibi quamprimum armis vindicandam iniuriã: itaque coacto principum concilio,quid cauſæ inſtet, qui ſit mentis

tis ſuæ ſenſus, illis aperit, multiſque rationibus do cet, ex Reipublicæ vſu maximè eſſe, bellum ab hoſte inchoatum perſequi. Placuit cunctis, qui nõ minus quàm ille ſtomachabantur, ob tantã Scotorum audaciam, vt bellum ſumeretur, ac ad id gerendum, aliquid pecuniæ tributim penderetur, quod & factum eſt: nam poſt longam diſputationem, de concilij ſententia, tributũ haud omnino graue in ſingulorum hominum capita indicitur, ſed id tamen generis exactionis, quod agreſtium turba omni tẽpore abhorruit, grauiterque tulit. Deinde eo in conuentu, leges nonnullæ perpetuatæ, aliæ nouæ latæ ſunt, quæ ſtatui regni optimo conducerent. Ac ita rex dimiſſo concilio, bellum de integro comparat. Scotus interea nec ſuæ cauſæ deerat, qui proſpiciens Anglos nõn quieturos eſſe diu, nequaquam minore ſtudio in exercitu conſcribendo hærebat, vt vel hoſtibus in ſe mouentibus obuiam iret, reſiſteretque, vel rurſus fines Anglicanos ingreſſus nouas prædas ageret. Ita ambo reges rei bellicæ iuxtà ſtudebant, ſed Henricus laceſsitus iniuria, tantum animi aduerſus Scotum gerebat, vt nihil procraſtinauerit, qui longè prior valentiſsimas copias parauit, eaſque duce Ægidio Dabeneio ſplendidiſsimo & forti viro, in Scoticum agrum ire iuſsit. Ille rebus omnibus paratiſsimus iam iter facere cœperat, cùm domi grauior ſeditio derepentè orta, bellum externum interpellauit.

Quæſto-

Quæſtores interea quoquouerſum dimittuntur, qui decretam ac imperatam in bellum Scoticum pecuniam colligant, quã dum alij conferunt Cornubienſes qui minimã inſulæ partẽ eandem que ſteriliorem incolunt, de tributo indicto recuſant, eius grauitatem ſe ferre non poſſe vociferant, & dolore ſimiliter atque iracundia ardentes, primum parum modicè regis nomini temperãt, eius conſiliariorum crudelitatẽ mali cauſam eſſe fremunt, conqueruntur, lamentantur, deinde palàm furentes exitium autoribus tanti facinoris intentandum, eoſque modis omnibus ad ſuppliciũ ſibi petendos conſtituunt. Ita commoto populo duo ex eo hominũ cœtu, Thomas Flammochus leguleius, & Michaël Ioſeph faber ferrarius viri audaces ſeſe ſeditionis duces profitentur. Ii vbi viderunt turbã ira & furore eſſe inflammatam, nõ ceſſabant multò acrius concitare, more amentiũ, exclamantes indignũ eſſe facinus, vt pro minimo motu à Scotis facto, & puncto tẽporis ſedato (putabant enim homines rerum omnium rudes id bellum iã reſtinctũ, quod tũ maximè ardere incipiebat) tanta cũ acerbitate premerentur miſeri cũ primis Cornubienſes tributo, qui loco minimè frugifero nati, maximè õnium mortalium victũ ſibi manibus quærerent, tantũ in fodiendo plũbo dies noctesq; hærentes, & propterea quiduis eſſe perpeti ſatius, quã in tanta vi, atque miſeria verſari. Sed eius culpã in primis aſsignabant Ioanni Mor-

tono

tono Cantuarienſi archiepiſcopo, ac Reginaldo Braio, quòd principes eſſent domeſtici regij ſenatus. Et talia præmia, vt plurimum habent illi, qui apud principem autoritate valent, quia ſic vſu venit, vt ſi quid recti fiat, illud principi acceptum referatur, ſi quid mali, id conſiliarijs crimini vertatur. Quod ſi benè multi ſecum vacuo animo ponderarent, haud ad illum locum multis laboribus aſpirandum ducerent. Nunc ad rem redeo. Quocirca hortabantur, vt ſumptis quamprimùm armis, ſe ſequi non formidarent, promittétes ita futurum, vt ipſi nihil damni facerent, nec illi impunè ferrent, qui vexandi populi per exactiones, autores fuiſſent. Atqui ſi quos videbant, videbãt autẽ cõplures, ſuũ imprudens, calamitoſum, ac nefarium conſiliũ improbare, dicereq; ſummę demẽtiæ eſſe, capitis periculũ adire, pro re quã ſupplicìter principẽ poſcere deberẽt, eos vt vecordes, ſtultos, pigros, multis verbis malè accipiebant, adeò ſe atq; ſuos perditũ ire auebãt duces lõgè perditiſſimi. His vocibus bona pars plebis ſtimulata, ſigna tãdẽ cõſentiẽtis multitudinis nõ incerta dedit. Illi collaudata populi audacia, vbi ea quæ opus eſſent ad profectionem pararunt, agmẽ fluctuantis vulgi Vuelliam verſus ducunt, ituri Londinũ, vbi ſe regem tenere audierant. Quæ poſtquam Henrico per certos homines ab eius quęſtoribus miſſos, nũtiata ſunt, eũ valde pupugerunt, quòd vno tempore perincommodè duplici vexaretur bello,

bello, externo, ac domeſtico, & quoniam par periculum ab vtroque imminebat, aliquantulum pependit animi vtrum vtri anteuerteret. Inter hæc factus eſt certior Iacobum Tuychettum regulũ Audeleium cum nõnullis alijs de nobilitate, ſocietatem coiuiſſe cum Cornubienſibus, & illos citato agmine Londinum approperare: tum videns domeſticum bellum in foribus eſſe, deliberauit omnes vires in illud conuertere, vt eo ſedato tumultu, deinde expeditius Scoticis rebus ſeruiret: itaque Ægidium Dabeneiũ in Scotos proficiſcentem cum exercitu, de itinere ad ſe euocat, habitoque nouo militum delectu, copias augendas curat. Item vt ſe bello domeſtico præoccupato, ne Scotus finitimos Anglos diuexet, obturbet, violet, mittit Thomam comitẽ Surræ principẽ præſtantiſsima virtute præditum, quẽ bello contra Ricardũ geſto, vt ſuprà dixi, captũ paulò antè libertate donarat, biennioque pòſt in locum Ioannis Dynhã demortui, regni quæſtorẽ fecerat, in agrum Dunelmenſem, qui ibi aliquã armatorum manũ colligat, atque vna cum alijs regionis principibus, hoſtes eatenus finibus arceat, quoad Ægidium cum exercitu, poſt debilitatũ ac repreſſum Cornubienſium furorẽ, quod factu facilimũ ducebat, illuc remittat: cùm interea audito tã terribili motu, vndique principes viri equiteſque multò fortiſsimi Londinũ properabant, manũ aliquã armatorũ factã pro ſe quiſque ducebant, quo in nu
mero

mero erat Henricus Eſſexiæ comes, Gulielmus regulus Monioij, Edmundus Suthfolchiæ comes Ricardus Thomas, Gulielmus Say, Thomas Hauardus Surræ comitis filius, adoleſcens illuſtris ac ſtrenuus, Robertus Lyttonus, Thomas Baudus, Robertus Clyffordius, Gulielmus Dauers, Georgius Verius, Thomas Terellus, Ricardus Fizleues Ioannes Raynsforthus, Thomas Montigomerius Ioannes Vuyngfildus, Robertus Brugthonus, Iacobus Terellus, Robertus Fenys, Gulielmus Careus, Robertus Drurus, Ioannes Andelius, Robertus Vuyngfildus, cum Ricardo fratre, Robertus Brandonus, Thomas Vueſt Delauare, Thomas Fenys Dacres, Dauid Ouinus, Henricus Roſſus, Ioannes Deneuyſſus, Henricus Selengerius, Ioannes Paulettus, Thomas Troys, Gulielmus Sãdes, Edmundus Graius è Vuiltona, Ioannes Verneius, Thomas Brianus, Ricardus Polus, Thomas Harecortus, Ioannes Hãpdenus, Edouardus Barkeleienſis, Gulielmus Bolongnus cum Thoma filio, Henricus Haydonus, Robertus Clarentius, Philippus Calthorpus, Robertus Louellus, Iacobus Hubertus, Ioannes Vuyndham, Ioannes Burſcherius, Thomas Vuodus, Matthæus Brunnus, Ioannes Shaius, Thomas Frouuicus, cum multis alijs inferioris ordinis viris pugnandi peritiſsimis vt ſimul vim aduenientium hoſtium ab vrbe & agris prohiberent. Per illos ipſos dies Carolus Frãcorũ rex reuerſus à bello Neapolitano, legatos ad Henricũ

Henricũ miſit, qui ei ſignificarent ea, quæ ipſe in Italia egiſſet, & mãdata quæ pertinerent ad beneuolentiã conſeruandam: nã Carolo nihil antiquius erat, quàm cum Anglo amicitiã perpetuare, & id quidẽ, quia in varios Italici belli laqueos ſeſe ac ſuam gentẽ induerat, ex quorũ nullo illa ad hunc diẽ, qui eſt annus ſalutis MDXXIIII, ſe expedire potuit. Henricus vbi cognouit legatos Caroli Caletũ perueniſſe, miſit obuiam aliquot heroës, qui exciperent illos venientes, ad Douerumque de induſtria vſque eò remorarentur, dum ſeditio ſupprimeretur, atque curarent, ne quid de eiuſmodi rerũ tumore ad legatorum aures perueniret, id quod diligenter factum eſt.

Interim Cornubienſes Vuellia, vbi loci Iacobum Audeleium ſuum principem ducẽ læti acceperant, digreſsi, Sarisberiam primum accedunt, deinde Vintoniam, ac poſtremò in Cantium ſperantes Cantianam plebem in ſocietatem belli facilè venturã. Quæ porrò opinio eos valde fefellit: celeriter enim ſub armis fuit Georgius Cantij comes, item alter Georgius Burgenniæ regulus, Ioannes Polus Cobani regulus, Thomas Burſcherius, Edouàrdus Ponyngus, Ricardus Gilfordius Gulielmus Scottus, Iacobus Cromerius, Ioãnes Peche, alter Ioannes Darellus, Henricus Vuyatus Ricardus Haulte, & Ioãnes Foggus, ac alij ad patriam ab omni maleficio iuxtà defendendã, atque ad populum in officio continendum attenti. Sed

Cantiani partim memores aliàs ſibi nouos motus damno fuiſſe, partim ſuorum nobilium cuſtodijs interclusi, tantũ abfuit vt voluerint ad agmẽ adhæreſcere, vt etiam eorum aditum ſermonemque defugerint, quò ne in ſuſpitionem vllã apud regem caderent. Ea res adeò minuit animũ ignauæ multitudini, vt ſtatim poſt non exiguus illorum numerus deſerbuerit, clamque ex agmine noctu excedens domum repedauerit. Cæterum ductores agminis poſtquam viderunt Cãtianós minimè ſe mouere, tum ſuis freti viribus in collẽ proximum Londino, quem Blakethfelde vocãt, omnem multitudinem ducunt, ibique in planitie, quæ in vertice collis ampla eſt, poſitis caſtris, iubent ſe ad certamen inſtruere, vt cum rege manum conſerant, ſi obuius fiat, vel vrbẽ oppugnẽt: nanque arbitrabantur regem, terrore affectum hactenus non auſum fuiſſe quicquam de obuiã itione cogitare, ac propterea maioribus animis quaſi certæ fiduciæ potiundæ victoriæ pleni, vrbẽ inuadendam conſtituebant, qua rex ſe incluſiſſet. Sed Henricus ſecus atq; illi putabant, omnia agebat, qui conſultò noluit venienti turbæ ſe opponere, quò eam procul domo, vnde nulla ſpes eſſet ſubſidij, longo itinere defatigatã, ac penè remiſſo furore, ſuæ iam ipſius temeritatis pœnitentẽ vſpiam intercludere, armiſque ſubitò vndiq; circumuenire tutius poſſet. Interim ingens in vrbe trepidatio in ſingulas diei horas exiſtebat, conclamabatur

batur vicatim ad arma, concurrebatur ad portas, item cuſtodiæ vbique atque vigiliæ mirificæ erat, vt fortè noctu ne illa hominũ inops multitudo derepentè deſcenderet, ad diripiendas ciuiũ opes, mœniaque intraret. Ita ciuitas iuſſu regis, & operacu,ra, ſolertia Ioannis Tate prætoris, item Ioannis Shaa, ac Ricardi Haddon vicecomitum, atq; totius ſenatus, munita, armata, parataque erat, ad defendendum ſeſe aduerſus repentinos rebelliũ incurſus & impetus, cùm rex eripuit cunctis protinus timorem, qui vbi cognouit Cornubienſes in proximo colle paratos, ad multumq́; diei intentos ad dimicandum eſſe, confeſtim mittit Henricum Burſcherium Eſſexiæ, Edmundum Polam Suthfolchiæ comites, àc Ricardũm Thomam, duces belli excellentes, cum magno numero cùm ſagittariorum, tum equitũ, qui collem dextra ſiniſtraque circundent, vt inſeſsis õnibus vijs, ſpes õnis fugæ hoſtibus adimatur, poſtea ipſe cum inſtructo exercitu vrbe egreſſus, in collem fortiſsimo præſtantiſsimoq́; animo contendit, præmittitque Ægidium Dabeneiũ cum militũ robore. Is vbi in collẽ peruenit, tum comites cum Ricardo Thoma in hoſtẽ impetum faciunt, primaque impreſsione in fugã vertunt, occiſione occidunt reſiſtentes ãplius duo millia, capiunt deterritos inſmi ſõs, & in ijs ductores multitudinis, qui paulò pòſt ſupplicio afficiuntur. In Michaêle Ioſeph altero ex illa fæce hominũ duce mira fuit vis animi, quẽ fe-

runt dũ ad mortẽ traheretur, ſeipſum conſolatũ, quòd ob id facinus ſperaret ſui nominis memoriã perpetuatũ iri: adeo medios ac infimos viros perinde vt ſummos gloriæ cupiditas incẽdit. Rex vix trecentos ex ſuo exercitu deſiderauit, qui pro ſuo inſtituto, reliquis captiuis vitã conceſsit: at in duces non itẽ lenis, quòd non contentus eorum ſupplicio, voluit vt more maiorũ, corpora Thomæ Flãmochi & Michaëlis Ioſeph in partes ſciſſa diuerſis in locis ſuſpenderentur circa Cornubiã, quò notior teſtatiorque eſſet pœna rebelliũ: ſed audiẽs cæteros qui domi erãt, nihil ferè ob ſuorũ acceptã plagã fractos animo, ad res nouas adhuc moliendas non imparatiſsimos eſſe, ſi modò ſtimularentur, mutâuit conſiliũ, ne maioribus curis ſe eo tempore oneraret, quo ſatis habebat ſedare domeſticas ſeditiones, vt ſic in Scoticũ bellũ propẽtius in poſterum tẽpus incũbere poſſet, contentus in præſens re tam bene geſta.

Dum hæc apud Anglos gerebantur, Iacobus rex Scotorum per ſpeculatores fit certior, nullum exercitũ Anglicũ contra ſe paratum, & regẽ Henricum ac nobiles aliquot cum plebe Cornubienſium, in ſeipſos verſos ciuili diſcordia detineri, qui idcirco anticipandum bellum quod hoſtem in ſe renouaturum cum primum per eas ſeditiones licitum foret, certò propémodum ſciebat, iudicans raptim fines Anglicos ruſſus ingreſſus, agros vaſtat, vrit, à nullo loco manus abſtinet, ac dum pars

ſuorum

ſuorum agrum Dunelmenſem latè populatur, ip
ſe cum altera militum parte oppugnare aggredi-
tur arcē Noramum, ad limitē Angliæ & Scotiæ ſi-
tam, quā Dunelmenſis epiſcopus tenebat. Hanc
Ricardus Fox Dunelmenſis epiſcopus, paulò ante
aduentum hoſtium firmo præſidio muniuerat,
qui proſpexerat ita futurum, vt Scotus cùm intel
ligeret apud Henricum ōnia plena eſſe diſcordiæ,
primo quoq; die in fines Anglicanos excurreret.
Is eſt Ricardus, quē ſuprà appellauimus epiſco-
pum Exonienſem, qui poſtea ob eius ſingularē a-
nimi virtutem ad epiſcopatum Bathonienſem,
& Vuellenſem, atq; poſtremò ab illa cæde ad Du-
nelmenſem euocatus eſt. Hic ōnia quæ acciderāt,
quāprimùm crebris nuntijs regi qui tunc Londi-
ni erat, ſignificat: itē per alios homines certos quā
celerrimè poteſt, arceſſendum curat Thomā co-
mitē Surræ, qui in agro Eboracenſi, iam benè ma
gnum militum numerum contraxerat. Thomas
certior factus rē non abeſſe à periculo, maturat i-
ter ſuum, quē pari celeritate ſequuntur ex ōni par
te principes, quorum vnuſquiſque pro opibus,
quàm magnā armatorum manum fecerat, & in
his virtute belliq́ue ſcientia præſtantes reguli, Ro
dulphus comes Vueſthumbriæ, Thomas Dacres,
Georgius Strangius, Rodulphus Neuyllus, Ricar
dus Latemerius, Georgius Lumleius, Ioannes
Scroppus, Georgius Oglius, Thomas Baro ex
Heltonā, Henricus Clyffordius, Gulielmus Co-

nyers, Thomas Darcius. Itē equites tam fortiſſimi, quàm prudentiſsimi, Gulielmus Percius, ac tres alij eodē nomine, Bulmerius, Gaſcognus, & Penyngtonus, Rodulphi tres, Bigottus, Bouys, ac Elarker, Thomas Apparus, atque duo alij Vartonus, & Stranguychus, Ioannes numero octo, Cōſtabulus, Rateclyffus, Sauellus, Gouerius, Moſgranus, Mallerius, Aloder, & Eueryngbamus, Brianus Stapeltonus, Thomas Vorteleius, Marmaducus Conſtabulus, Chriſtophorus Pikerynus, ac alter Chriſtophorus Vuardus, Gualterus Stryklondus, Rogerius Bellinghamus, Gulielmus Heron, Rodulphus Graius, Nicolaus Ridleius, Gualterus Griffithus, Ioannes Heron, Rodulphus Feneuicus, Thomas Graius, atque Chriſtophorus Curuynus, præterea Robertus Varcoppus, Rolādus Tempeſta, & Iacobus Metcalfus, cōplureſque alij viri tametſi inferioris ordinis, virtute tamen haudquaquā impares. At Scoti poſtquā cōplures dies in oppugnatione arcis conſumpſerant, & nō paruo ſuorū detrimento, nullam partē munitionum conuellere potuerant, iā ſua ſponte eā dimittendā ſtatuebant, cùm rumor attulit Thomam comitē aduenire cum exercitu, ac fermè bidui abeſſe. Tum rex videns nihil eſſe, quod de expugnanda arce āplius in præſentia laboraret, ſublatis caſtris, hoſtium finibus exceſsit. Atqui Thomas cognito regis receſſu, magnis itineribus ſequitur, Scotiāq; ingreditur, ſpe propè certa conſequendi

alicuiúsve

alicuiúsve prælij faciendi: ſed longius abeunte rege, quàm vt conduceret vltrà pedẽ inferri, ac deficientibus cibarijs, quæ præ feſtinatione, in paucu-los dies ſecũ tulerat, poſtquã fines latè vaſtauit, exercitum in Dunelmenſem agrum reduxit, vbi po ſitis caſtris dum intelligeret, quid Henricus conſilij de bello cepiſſet, expectandum decreuit.

Inter hæc peruenit in Scotiam Petrus Hyalas vir ingenio ac prudentia, non item doctrina præditus, miſſus à Ferdinando rege Hiſpaniæ ad Iacobum regẽ, qui de pace concilianda inter reges ageret: Ferdinando enim ac Eliſabeth eius vxori, mulieri cui noſter Chriſtianus orbis paucas pares tulit, amicitia cũ Henrico intercedebat, nihilq; optatius erat, quàm vt locata Catharina filia Arthuro Vualliæ principi eius filio, intercederet & affinitas: item par neceſsitudo erat cum Iacobo Scotiæ rege. Igitur Ferdinandus ſe vtriq; regi libẽtius pacis faciendæ autorem obtulit. Petrus ſtatim cœpit omni ope, atq; opera cum Iacobo agere, quibus legibus pax coagmentanda eſſet, ac cũ ſpes bona arrideret, per literas rogauit Henricum vt aliquem ſuorum ſibi ſociaret, rei conficiendæ cauſa. Henricus qui quantum ſine magno incommodo licebat, pacis amator, ac, vt ita dicam, alumnus erat, vel potiſsimum id temporis, quo ſuorũ ſeditionibus vexabatur, protinus dedit negotiũ Ricardo Dunelmenſi epiſcopo, qui in propinquo erat, vt primo quoque tempore Petrum conueniret.

niret. Ita Ricardus & Petrus vt arbiter pacis, cum legatis Scoticis congrediuntur. Hîc ſexcentæ proponuntur conditiones, ſed poſt longam diſputationẽ, nulla ſatis placebat, vnaque tantummodo res officiebat, quòd Hẽricus rex peteret ſibi tradi Petrum Varbechum, ſui regni quietis turbatorẽ. Contrà rex Iacobus in primis negabat ſe quicquam conceſſurum, quod ipſi deinde vitio dari poſſet, & quamuis iam tũ cœpiſſet percipere fraudem, tamen quia ei cum Petro affinitas erat, longè turpiſsimum facinus judicabat hominem ad cædem prodere. Multis itaque conſumptis diebus, ad extremum cùm in tam diuerſis mentibus pax vlla haud eſſe poſſet, induciæ quæ loco pacis haberentur, conuenêre in aliquot annos, his conditionibus factæ, vt Iacobus confeſtim tota procul Scotia, Petrum Varbechum ablegaret. Dum hæc alibi fiebant, rex Henricus multa congratulatione audiuit legatos Caroli regis, quos ſuprà memorauimus in itinere retardatos, vt ne ad eum adirent, dum Cornubienſium negotium tumebat: pari etiam comitate accepit Philippi Flandrorum principis legatos, qui fœdus & amicitiam petitum venerant, quam rem opportuniſsimam domeſticis motibus gratiſsimè conceſsit: ita conciliata finitimorum principum pace, gratias poſtremò ingentes Ferdinando & Eliſabeth principibus per literas egit, quòd autores fuiſſent pacificationis, quæ nuper inter ipſum & Scotum ſecuta eſſet,

eſſet, Petrum verò eorum legatũ digno remunerauit præmio. Incidit hæc regum concordia in eũ annum, qui fuit ſalutis humanæ MCCCCXCVIII, & cùm regnare cœpit Henricus, XII. Petrus autem Hyalas manſit apud regẽ Henricum, qui ſui negotij gerendi occaſionẽ nactus, ita cum eo egit, vt breui poſt facta ſint ſponſalia inter Arthurum Vualliæ principem eius filium, & Catharinam Ferdinandi filiam, loco & tempore conſtituto, cùm puella ad virum ducenda foret. Ad Scotum redeo.

Non fefellit fidem datam Iacobus rex Scotus, qui iam certò ſciens ſe fraude peti, Petrum Varbechum ad ſe vocauit, ſuaque in eum officia collata modicè commemorauit, hortatuſque eſt, vt aliquò terrarum migraret, vbi vſque eò morari tutò poſſet, dum melior facultas ſui negotij agendi daretur, cùm ipſe neceſſariò pacem cum Anglo feciſſet, & ob id, affinitas quam cum eo haberet, ſibi tanti haud eſſe poſſet, vt deinceps liceret eius nomine, amplius arma ſumere, quod à principio libens fecerit, ſperans ab Anglis eius amicis auxilia opportuna miniſtrari: ſed cùm ea fruſtra expectata ſint, demonſtrauit per hęc, oportere non moleſtè ferre morã, quæ tandẽ aliquando poſſet rebus affectis adiumento eſſe. Hæc atque alia huiuſcemodi rex dicendo, Petrum aliò ire iuſsit. Ille autẽ cognita regis voluntate, vehementer ea deſtitutione perculſus eſt, iã videns nihil ſibi apud Scotos

tos

tos reliqui eſſe,ſed multis acceptis beneficijs, cùm
paré gratiam referre nequiret,vt non videretur in
gratus,æquo animo regis mandata accepit,ac pau
cis pòſt diebus cum vxore in Hyberniã diſceſsit,
eo conſilio,vt in Flandriã adMargaritã rediret,aut
cum Cornubienſibus ſe coniungeret.Sed vtcun-
que ſit,dum in Hybernia moratur,dubitationeq́ꝫ
æſtuat,per certos nuntios intelligit Cornubiẽſes
ex recenti ſuorũ clade nihil domitos,adhuc malè
in Henricũ animatos,paratoſque eſſe rurſus ar-
ma capere,& iniuriã vlciſci:quãobrem putans ex
vſu ſuo fore,oblatã occaſioné non dimittere, nul
la facta mora,ad eos tranſuolat,ſolicitat,concitat,
tantaq́ꝫ pollicetur,vt dux eodẽ momento appella
tus ſit cunctis ſe eius dictis obedientes fore clamã
tibus.Petrus per hæc in bonã ſpem rurſus addu-
ctus,ſtatuit nihil temerè agendũ, ſed primũ loca
munita quoquouerſum pergeret,in poteſtatẽ re-
digenda,quæ ſibi præſidio eſſe poſſent, ac deinde
auctis copijs,quibuſuis contrà tendentibus obui-
am eundũ.Hoc capto conſilio,Exoniã petit, atq́ꝫ
obſidet,&quia tormentis carebat,quibus mœnia
quatefaceret,portis tantũ infringẽdis ſtudet, quas
cædere ſaxis,inſtare ferro, ligna circundare, ignẽ
ſubijcere magna vi incipit. Ciues videntes hinc
muros ab hoſte cinctos,& illinc incendiũ fieri,pri
mò pauere incipiunt, qui ſtatim de ſuo caſu per
nuntios noctu funiculis ex muro demiſſos, regẽ
certiorẽ faciunt,deinde magno animo ignẽ igne
arcendum

arcendum rati, ligna fractis iã portarum clauſtris, ad incendiũ addunt, quò flãma vtrinque erũpens, ac õnem aditũ occupans, perinde hoſtẽ ingreſſu, atque ſuos exitu prohibeat, & ipſi interim foſſas aliaſque intus pro foribus munitiones faciunt. Ita õnis obſidentium circa portas conatus malè cecidit, & ciues flãma à flamma conſeruauit. Tum Petrus neceſſariò ad portas, certamine omiſſo, diuerſis in locis quæ debiliora videbantur, vrbẽ oppugnat, admotiſque ſcalis, ſæpius cum magno ſuorum detrimento, ſumma murorũ capere tentat, ſperans interim ciues aut metu, aut cõmeatus inopia victos ad deditionẽ cõpellere.

Rex autẽ acceptis nuntijs, haud ſegnius quàm res requirebat, exercitum Exoniam ducit, præmiſsis bene multis leuis armaturæ, equitibus, qui de eius aduentu paſsim cunctos certiores facerẽt: nam interea duce Edouardo Corteneio comite Deuoniæ, cũ Gulielmo filio adoleſcente optimo fortiſsimo, nobiliſsimi quiq; cũ magno militum manu, Exoniẽſibus ſubſidio ire maturabãt, & in his erat Thomas Trencherdius, Edmundus Careus, Thomas Fulfordius, Gulielmus Corteneius, Ioannes Halcuellus, Ioannes Crokerus, Gualterus Corteneius, Petrus Eggecombius, & Gulielmus Sanctimaurius. Hæc vbi ad aures Petri peruenêre, relicta obſidione, Tantoniam (eſt id proximum oppidum) mouet, ibi exercitum ſuũ recenſet, inſtruit ad certamen cum hoſte futurũ quanquam

quanquam eo exercitu parum confiſus, vti poſt ea apparuit, cuius bona pars dexteris duntaxat armatis, reliquo corpore inermis, ac pugnandi neſciens erat. Henricus cognita hoſtium diſceſsione, iter protinus Tantoniam verſus intendit. Eò venit Edouardus dux Buchyngamiæ adoleſcens magnitudine animi ac ingenij virtute ſingulari præditus: poſt quem ſequebatur ex vicinis locis multitudo nobiliſsimorum equitum cùm armis tum cæteris ad bellum gerendum neceſſarijs rebus longè paratiſsimorum. Erat in eo numero Ægidius Briggius, Alexander Baynham, Mauritius Barkeleienſis, Robertus Tamius, Ioãnes Guiſus, Robertus Poyntus, Henricus Vernonus, Ioannes Mortimerius, Thomas Tremaylus, Edouardus Suttonus, Amiſius Paulettus, Ioannes Bykuellus, Ioannes Sapcotus, Hugo Lutrellus, Ioannes Vuadham cùm Nicolao filio, Ioannes Spek, Gulielmus Sanctimaurius, Ricardus Beancampus è ſancto Amando, Franciſcus Chenius, Rogerius Tokettus, Thomas Longus, Nicolaus Latemerius, Ioannes Turberuilla, Gulielmus Stortonus, Rogerius Neuburgus, Gulielmus Martinus, Thomas Lyndus, Henricus Rogerius, Gualterus Hungerfordius, Ioannes Seimerus, Edouardus Dagellus, Mauritius Barous, Gulielmus Norres, Ioannes Langfordius, Ricardus Corbettus, Thomas Bluntus, Ricardus Laconus, Thomas Cornuallus, ac cõplures alij milites egregij. At rex interea

réa cùm appropinquaſſet,ſiue ne dimicandi moram faceret,ſiue belli fortunæ metuens, præmiſit cum militum robore, Robertum Broke regulũ, Ricardum Thomam,& Ægidium Dabeneium, qui prælium inciperent,ipſe verò ſequebatur, vt cùm inſtare certamen videret,aut ſuis auxilio iret vel à tergo, eodẽ temporis puncto, ſe obijceret. Cæterũ nôn fuit quòd rex eo vteretur conſilio: tantũ enim abfuit,vt Petrus expectauerit certamẽ vt poſtquã intellexerat hoſtes in armis eſſe,etiam clàm & noctu ſe in fugã dederit, continentique curſu in aſylum,quod eſt ad cœnobium Belliloci ſeſe abdiderit.Id Petrus animi ne vecordia, qua præditus erat,an fraudem ſuſpicatus fecerit, perinde incertum eſt, ac ſatis conſtat illud bono fuiſſe regi, qui ad manus venire non eſt coactus cum Cornubienſibus, quibus deſperatio ita vires auxerat, vt cunctis iuxta eò prælio, aut ad vnum cadere, vinceréue certum eſſet. Henricus cognita fuga Petri,dimiſit quoquouerſum equites,qui eum ſequentes conſequi niterentur, ſed ille plurimum viæ progreſſus, non antè eſt viſus, quàm in aſylum ſe receperit: at non itẽ eius duces, qui in fuga capti,ad regem ducuntur. Cætera omnis multitudo vbi neque Petrum,neque ducum ſigna cònſpexit,ignara vbi nam foret iacerét ne fraude aliqua interfectus, an fugiſſet, non ſatis certum habebat, quod ſibi conſilium capiendum,quidue agere præſtaret,ſed ad vltimum

cognita

cognita eius turpiſsima fuga, cuncti actutum cõmuni malo, communi metu, communi periculo oppreſsi, abiectis armis, manus tendere dareque cœperunt, quibus rex pro ſua lenitate facilè ignouit: qui inde ſine certamine victor Exoniam profectus, collaudatis ciuibus pro officio facto, gratias egit, ibique nonnullos ex Cornubienſibus recentis tumultus autores ſupplicio mactandos curauit. Equites regij interea nullis prohibentibus, vſque ad montem diui Michaëlis currendo peruenerunt, ibique inuentam Catharinam Petri vxorem, ad regem captiuam duxerunt. Henricus mulieris venuſtatem miratus, non milite prædã, ſed imperatore dignam putauit, atque eam cum honeſto matronarum comitatu, Londinum ad reginam ſtatim miſit, vt certam partæ victoriæ nuntiam.

Dum autem rex Exoniæ moratur, haudquaquam ſe viciſſe, aut materiam ſeditionum ſuſtuliſſe exiſtimans, niſi Petrum eius peſtis caput in poteſtatem redigeret, primum duabus equitum turmis aſylum vndique ſepit, ne ſpes vlla fugæ Petro ſuperſit, deinde venia omniumque obliuione propoſita, per fidos nuntios iuuenem tentat, ſi velit in ſuam fidem venire. Petrus iam ſine ſpe, ſine ſede, ſine fortunis, qui animaduertebat ſe in ſumma rerũ õnium difficultate verſari, quòd illo deſperatiſsimo vteretur perfugio & omnem rei bene in poſterum gerendæ facultatem de mani-

bus amiſſam duceret, vbi veniā propoſitā eſſe audiuit, tum demū publica fide fretus, ſponte de aſylo exiuit, atque ſeſe in Henrici poteſtatē permiſit. Ac ita tantus ſubitò tumultus ſedatur. Rex ſic geſto feliciter bello animo mirabiliter lætanti, Londinū proficiſcitur, ad quē quacūque tranſibat, populi concurrebant Petri videndi cauſa, qui ōnibus miraculo erat, quòd homo alienigena, & nulla re ipſa, quanquā verbo aliter canebatur, maiorū cōmendatione fultus, auſus fuiſſet tantū regnum diuexare dolis, ac tot cùm populos tū principes nō ſine multorū ex illis pernicie, ſuis aſtutijs ad credēdū ea adduxiſſet, quę de ſe falſo hactenus prędicarit. Henricus vbi Londinū peruenit, Petro cuſtodes dedit, qui ab eius latere ne pedē quidē diſcederent, vt ne aufugeret, néve ad res nouas ſolicitatus, iterū regni quietē turbaret. At rumor in Flandriā perlatus, Petrum nihil profeciſſe, ſed in vincula datū, attulit Margaritæ principi lachrymas multas, quæ prius expectando nuntiū rerum geſtarū multas habuerat noctes plenas timoris. His rebus proſperè geſtis, Henricus non ignarus maximā illecebrā eſſe peccandi impunitatis ſpē, vt ſuos deinde in officio facilius contineret, quamprimum quæſtionē habuit, cōperitque tam in Deuonia, quàm in Somerſeto cōplures fuiſſe, qui Cornubienſes in ipſum mouentes, ac poſtea fuſos & fugatos domū redeuntes pecunia & cōmeatu iuuiſſent, quos ōnes pro grauitate delicti, pro facultatibus

bus mulctandos ſtatuit,illáq́ꝫ prouinciã dedit Am niſio Pauletto equiti,cui non multò pòſt Robertũ Scherburnũ diui Pauli decanũ quē dicunt, collegam adiunxit.Ii à primo velut procella per fortunas fermè õnium vtriuſque comitatus habitatorum peruadunt,quò ne quiſquã õnium eius capitalis rei affinis ſociuſque ex merita labatur pœna:mitius tamen cũ benè multis actũ, qui metu aut vi,non itē voluntate peccaſſent.

Eodē anno res ſubita & ab initio nullius momenti ſic redintegrauit ſimultatē inter Henricum & Iacobũ reges,vt vix manus abſtinuerint, quæ eiuſmodi fuit.Quidã iuuenes Scoti armati propter Noramum arcē acceſſerunt,tacitique circũſpiciebant,quaſi vellent cognoſcere,quæ ibi fierent: ſed cùm nihil appareret hoſtile,& iã gradum referrent,qui arcis præſidio erant,non eſſe,quod ſciſcitarentur rati,non mouerunt ſe.Verùm die poſtero cùm ijdē ad locum adirent,Angli orta repentè alicuius fraudis ſuſpitione,conclamarunt,Ecquid ad ſe venirent,an ſpeculãdi cauſa? Ad ea Scoti multò ferocius reſponderunt.Quibus vocibus vtrinque animis irritatis,ad arma concurritur, & poſt multa vtrinque accepta vulnera,aliquot ex Scotis interficiuntur,reliquis à multitudine qua Angli præſtabant,in fugã coniectis.Hæc vbi Iacobus reſciuit,clamare cœpit nihil ſibi incertius eſſe,quã pacē cum Anglis habere,idēque Henrico per literas ſignificauit,cumeoque de ijs rebus iracundi-

us

nis ac vehementius expoſtulauit. Hẽricus qui præ quiete, & finitimorum principũ amicitia, nihil magnoperè curabat, vt tandẽ aliquando ſibi liceret in ocio honeſto poſt tot labores abuſque pueritia exantlatos acquieſcere, reſpondit, id non ſuo conſilio factum, ſed militum temeritate, & propterea non putaret violatã eſſe fidẽ, quandoquidẽ ipſe cauſam cognoſceret, & ſi culpa apud ſuos foret, pœna ab eis non abeſſet. Non potuit hoc reſponſum, etſi longè æquiſsimum, ingentẽ molem iræ, qua Scotus agitabatur, excutere. Quare Ricardo Dunelmenſi epiſcopo qui præter cæteros dolebat quòd ſuorum qui arcẽ tenebant, cauſa, renata eſſet inter reges diſcordia, nihil potius deinde fuit, quàm Iacobum placare, ad quẽ crebras dabat literas, rogando, vt ſi qua offenſiuncula facta eſſet ejus animi, errore ſuorum, daret ſe more ſuo, ad lenitatẽ, humanitatẽ & gratiã. Rex perſpecta Ricardi fide & grauitate, ira iã deferueſcente, reſpondit humaniter ad eius literas, & quia venerat ei in mẽtẽ cum illo nonnulla ſua cõmunicare conſilia, petiuit, vt ad ſe de ijs rebus, quæ nuper accidiſſent, agendi cauſa veniret. Ricardus poſtulata Iacobi quãprimum ad Henricum detulit, cui cauſa colloquendi adeò iuſta viſa eſt, vt permiſerit eum ire. Accepit rex comiter Ricardum, ad cœnobiũ Melroſæ, id loci nomẽ eſt, ſecundum fines Scoticos, quod monachi Ciſtertienſis ordinis habent, & primum de recenti ſuorum cæde queſtus, facilè iniu

riam

riam condonauit: deinde remotis arbitris, docuit quàm veteres, quãq; iuſtæ cauſæ neceſsitudinis ſibi cum Henrico intercederent, & eas maiore quodam amoris fœdere corroborari ſe ſummè appetere, quod procul dubio fieret, ſi ille vellet ſibi Margaritam filiam ætate maiorem in matrimonium dare, ac iampridem in animo habuiſſe, id connubium per legatos petere, quod maturè faceret, ſi ſuã diceret ſententiam, ne rem negandam poſceret. Ricardus ad ea modicè reſpondit, operamque ſuam pollicitus, bonam omnino oratores de cõnubio mittendi ſpem regi fecit, qui domum reuerſus õnia ſuo regi, quæ cum Iacobo egiſſet, ordine retulit. Ea mirũ in modum delectarunt Henrici animũ, cui pax maximè cordi erat, & iampridem cõſtitutum, nulli cauſam dare bellorum. Neque intercesſerant multi dies, cùm Iacobi legatio adfuit, ad petendum Margaritæ filiæ regis coniugiũ. Henricus auditis legatis, rem ad conſilium detulit. Erant qui ſuſpicarentur poſſe aliquando fortè contingere, vt hæreditas regni Margaritæ veniret, ac propterea eam non externo principi locandam iudicarent. Ad ea rex reſpondit, Quid tum? ſi enim tale quid accideret, quod Deus omen auertat, video futurũ, vt noſtrum regnum nihil inde damni faceret, quoniam acceſsio Angliæ non ad Scotiam, ſed ipſius Scotiæ ad Angliam fieret, tanquam ad totius inſulæ caput multò nobiliſsimum, cum ſemper quod minus eſt, ſoleat ad decus & hono-

rem

rem ad id adiungi, quod eſt longè maius, quemadmodum olim Normania in ditionẽ & poteſtatem venit Anglorum maiorum noſtrorum. Ita laudata regis ſapientia, & cunctis vna voce rem probantibus, Margarita virgo regi Iacobo pacta eſt.

Iã interim cœpit dies fatalis mortis Petri Varbechi, & Edouardi comitis Varuicenſis aduentare, quandò vna procella ambos abſorbuit. Porrò Petrus ſiue quòd grauiter ferret ſe cuſtodiri, ſeu quòd ad res nouas ab amicis ſolicitaretur, ſeu denique quòd ſui perdendi libidine continenter ſtimularetur, fugam tentandam ſtatuit, ſperans non defuturam bene rei gerendæ occaſionem, ſi ſe ab Anglorum manibus ſemel eriperet: & quamuis nõ ignoraret, nihil ferè ſe agere, nihil moliri, nihil cogitare, quod Henrico lâtêre valeret in tempore, ſpe tamen euadendi adductus, quæ hactenus eius miſeriam conſolata erat, voluit potius illud audere, quàm præſentem calamitatẽ diutius ſufferre: itaque deceptis cuſtodibus, ſe fugæ mandat, imò ſeipſum in arctiorem cuſtodiam dat, in ſuppliciũ præcipitat: nam cùm ad littus properaret, & parũ itineris proceſsiſſet, diuulgato rumore de eius fuga, omnes ſubitò viæ à regijs ſatellitibus, qui eũ cuſtodiebant, inſeſſæ ſunt; quorum ille inſequentium clamore tremefactus, ac animi pariter atq; conſilij inops, aliò verſum atque cœperat, iter neceſſariò intendit, peruenitque ad Bethlemenſe

cœnobium monachorũ Cartuſianorum,ac præfecti loci ſe fidei cõmiſit,ſuppliciter rogitans,vt ad regem adiret, ſibique ab eo vitam deprecaretur. Præfectus hominis calamitatẽ miſeratus, ad regẽ venit,de Petro indicat, de eius ſalute multis preci bus orat, idque impetrat. Ita Petrus in aulam ad Vueſtmonaſterium reducitur,ignominiæ obijcitur,qui compedibus vinctus, in ipſius aulæ veſtibulo integrum diem, nullo non ludibrio à turba petitus exploditur,poſtridie eius diei Londinum per omniũ oculos traducitur, aliquotque horas in foro paribus probris exponitur, ac poſtremò in turrim conijcitur. At Edouardus Varuici comes in carcere ab incunabulis extra hominum ferarumque conſpectum nutritus, qui gallinam ab anſere non facilè internoſceret,cùm nullo ſuo delicto ſupplicium quærere poſſet, alieno ad id tractus eſt.Siquidem monachus quidam Auguſti nianus nomine Patritius,vt comiti,credo,inuidiã conflaret,diſcipulũ quem habebat(nomen, quod ſciam,non ponitur)ſubornare,eiuſque auribus inſtillare cœpit, ſe illi regnum facilè paraturum, ſi ſuum vellet ſequi conſiliũ.Diſcipulus non modò id ſe facturum non renuit,ſed iterum atque iterũ rogauit,vt quod deſtinaſſet,maturè tẽtaret. Quotus enim quiſque eſt tam legum aut periculi metuens, qui nolit regnandi cauſa quiduis tentare, facere,& pati? Itaque ſubtiliter cõmunicato conſilio, confidenter etiam in Cantium aliàs ad res nouas

nouas non ſurdum ambo proficiſcuntur,ibi ado leſcens primo clàm nonnullis indicat ſe Edouardum Varuici comitem eſſe, & nuper ope & arte Patritij ex turri Londinenſi aufugiſſe, & quia dictis habita fides, dein palàm id ipſum prædicat, cunctorumque auxilium implorat. Verùm ſeditio prius caput amiſit,quàm illud efferret, euestigiò præceptore cum diſcipulo in vincula rapto,& hoc necato,& illo æternis tenebris mādato,quòd monachus eſſet:etenim tantū apud Anglos ordini tribuitur,vt ſacerdoti vel de maieſtate damnato, alijsve ſontibus qui reliquis initiati ſint ordinibus,vita concedatur:id quod etiam fit, quia longa iam conſuetudine epiſcopi in eiuſmodi maleficijs,cauſæ cognitionem non habent, ex quo eis minus licet tales ita dānatos deſecrare,aliter enim morte non ſunt afficiendi. Quid,quòd ita vſu venit,vt qui legere ſciant, cuiuſuis rei capitalis præter maieſtatis crimen,damnati,eodē loco habeantur?quòd per id ordinis affines cenſeantur, atque ita ſalui in cuſtodiam detrudantur. Iis vt ſi caſu euaſerint, ne ſpes vlla vitæ amplius ſit, in palma manus ſiniſtræ ſub pollice inuritur homicidis M litera, quia Anglicè murdre homicidium dicitur, furibus verò T, quòd fur theſht vocatur: qui ſic ſtigmate affecti, ſi in peccato rurſus inuenti fuerint, tū meritas illicò dāt pœnas. Cuius ſanè inſtituti autor fuit,ipſe rex Henricus in concilio,quod anno regni ſecundo habuit,illud à Gallis,opinor, mutuatus:

mutuatus:nam apud eos eiuſmodi dãnatis homi nibus ſolet amputari altera auris , certa poſthac maleficij nota. Cuſtodiẽdi verò onus,eius religio nis cauſa,epiſcopis imponitur,mulcta illis indicta, ſi eorum negligenti cuſtodiæ effugerint. Quod equidem inſtitutum bellè furum ſectam nutrit, auget, armat, cùm poſtea ſexcentæ inueniantur viæ, quibus ex carcere, vno vel altero tempore, multi illorum educantur,purgato vtcunque furti homicidij've crimine,quod fit, cùm nemo homo iam reclamat: nam ſi offenſus & læſus actionem non proſequatur, tũ reus furti iam inde ab initio liberatus diſcedit, ita iure patrio iubente. Sed ad rem. Petrus interea etiam in carcere non deſinit, cum ſua peſte ac pernicie, cumque eorum exitio, qui ſe cum eo congregarant,inſidiari, quippe qui nonnullis ex cuſtodibus corruptis, fertur conſti-tuiſſe interfecto arcis præfecto, ſe per vim eo car-cere liberare,atque rapere ſecum ad eandem liber tatem Edouardum Varuici comitẽ, quem antea in eam ſpem impuliſſet. Sed dolus patefactus nõ proceſsit, & ille de ſpe conatuque depulſus, cum ſocijs ad iudiciũ trahitur,damnaturque,ac paucis poſt diebus laqueo ſuſpenditur. Hác ſui pernicio ſi cõmenti pœnam Petrus habuit,qui vt viuendo ſuis nefarijs fraudibus permultos magnos viros miſerè perire coëgerat, ita moriendo nonnullos ad ſupplicium ſecum rapuit. In ijs fuit Edouardus Varuicenſis comes,qui ſecuri percuſſus eſt, quòd

cum Petro, vti iam tum rumor diſsipauit, conſen ſiſſet, ad fugam parandam, id quod tentare cuſtodijs maximè capitale eſt. Is fuit annus ſalutis humanæ, cũ hæc acta ſunt, MCCCCXCIX, & XIII, cũ regnare cœpit Henricus.

Annus qui ſecutus eſt, inſignis fuit & peſtilentia, quæ cùm multos alibi mortales, tum Londini plus triginta millia abſumpſit, & memorabili incẽdio regiæ villæ ad Thameſim ſitæ, quã Henricus de integro condidit, mutatoque nomine, Richemondiam appellauit, quòd ipſe olim eius regionis comes fuiſſet. Eius igitur peſtilentiæ vitandæ cauſa, rex Caletũ traiecit, quò ſimul per otiũ prouideret, vt ne quid de conſuetis vigilijs à ſuo præſidio remitteretur, quæ eo loci continẽter aguntur, aduerſus repentinos finitimorũ incurſus. Dum Caleti morabatur, venit ad eum officij gratia Philippus Flandriæ princeps, quẽ perhumaniter accepit, qui fœdus, quod paulò antè per legatos icerãt, nouis pactionibus multò firmius corroborarũt. Interea deferueſcente peſtilentia, Henricus in Angliã redijt, quò vix peruenerat, cùm aduenit Gaſpar Pous homo Hiſpanus doctrina pariter atque moribus clarus, miſſus ab Alexandro Romano pontifice, qui Anglis viã patefaceret, qua cœlũ ipſum aditur: agebatur iubileus Romæ, qui annus ſalutis humanæ erat ML. & vt longinqui populi ab proficiſcendi labore leuarentur, pius pontifex quoquouerſum legatos miſit, qui eam cœleſtem

gratiam

gratiã imp:artirẽtur Chriſtianis,quibus per bella, per itinera,per inimicitias,minus Romã petere liceret. Veruntamen non fuit gratuita liberalitas, Alexander enim ſaluti hominũ proſpiciendo, per honeſtam cauſam,ſuis quoque cõmodis ſeruiendũ ſtatuerat,quare pretiũ ſuæ gratiæ conſtituit,& vt rex id fieri non impediret,partẽ gratiæ offerebat,ac populus libentius iuuaret, prædicabat ſe primo quoque tẽpore bellũ aduerſus Turcas ſuſcepturum. Ita pecunia non mediocris cõfecta eſt, at bellũ nondum inchoatũ in Turcas,qui de nobis multa interim oppida ceperũt.ſed dij meliora. Ipſum illum annũ trium antiſtitum mortes nobilitarunt,Ioannis Mortoni Cantuarienſis,Thomę Langtoni Vintonienſis,alterius Thomæ Rotherami Eboracenſis.Huic ſucceſsit Thomas Sauagius Londinenſis epiſcopus,ordine Eboracenſiũ archiepiſcoporũ quintus & quinquageſimus, in cuius locum Gulielmus Varamus,de quo ſuprà meminimus,ſurrogatur.At Cantuarienſis Henricus Deneus Sariſberienſis epiſcopus,archiepiſcoporũ Cantuarienſium ordine LXV.& Vintonięſis Ricardus Fox Dunelmenſis epiſcopus,fit antiſtes.Cæterùm id tẽporis multò inſignius fecêre duo longè ſplendidiſsima connubia: Henricus enim Margaritam filiã Iacobo regi Scoto,& Ferdinandus Hiſpaniæ rex Arthuro Henrici filio Vualliæ principi Catharinã filiam locauit,& vtriuſque puellæ nuptiæ õnium generũ ludis factæ. Non

inuitus cum Scoto iunxit Henricus affinitatẽ, vti ſuprà oſtendi, cui cùm nihil antiquius eſſet, quam tandẽ aliquando procul armis curriculum vitæ perficere, putauit per eã coniunctionẽ facere, vt nihil hoſtile amplius à Scoto in ſe tentaretur, ac nullus ſuorum deinceps receptũ ad Scotos haberet. Quapropter ita inter reges conuenit, vt perinde non liceret Anglis adire Scotiã ſine ſui regis cõmẽdatitijs literis, vt Scotis cõmeare in Angliã. Atqui Arthurus qui nuptiarũ cauſa Londinum venerat, mox in Vualliã in ſuum principatum cum vxore reuertit, quò illum pater paucis antè annis miſerat, vt adoleſcens iã inciperet benè imperare, & ne erraret, eum probatiſsimorum hominum familia honeſtarat: dederat enim ei præfectum cubiculi Ricardum Polum affinẽ ſuum virum optimum, ornatiſsimum, domus verò Dauid Philippũ. Fuẽre ſimul in conſilio equites Gulielmus Vudalus, Ricardus Crofthus, Petrus Neutonus, Henricus Varnemus, Thomas Englefildus vir probus, frugaliſsimus: itẽ Ioannes Vualeſtonus, Hẽricus Marineus, & Gulielmus Smythus ſacerdos conſilij præfectus atque Carolus Bothus iuriſconſultiſsimus: hic nunc Herefordenſis eſt epiſcopus, ille olim Lincolnienſis fuit.

Cæterùm cùm vſu ita veniat, vt ex eodẽ fonte, gaudium & mœror ſæpe fluat, operæpretium eſt, vt repetamus Arthuri & Catharinæ nuptias, poſteaquã ea quæ interceſſerãt, explicuerimus.

Paucis

Paucis enim antè menſibus Edmundus Pola Suthfolchiæ comes , filius Ioannis Suthfolchiæ ducis , ex Eliſabeth Edouardi regis ſorore genitus,homo audax,fortis,rapiduſq; in conſilijs,reus parricidij fit,quòd hominem plebeium,inter altercationem,occidiſſet,& quanquam ei rex pepercit, ille tamen iniquo animo ferens , quia vt reus ad iudicium ſubeũdum vocatus fuiſſet(nam id ignominioſum eſt)paulò poſt in Flandriam ad Margaritam materteram ſine regis cõmeatu ierat , ſed ſtatim poſt ita ſe de facto ſuo Henrico expurgauit , vt viſus ſit carere crimine , atque idcirco ſine fraude redierit . Is igitur dum nuptiæ Arthuri & Catharinæ Londini fiunt , ac omnis populus ſe voluptati dat , & in primis Henricus gaudio perfunditur , in Flandriã cum Ricardo fratre rurſus diſcedit , ſeu ære alieno preſſus , quod ingens ob eas nuptias fecerat , ſiue à matertera ſolicitatus, ſiue denique inuidia ſtimulatus,vt qui non poterat æquis oculis videre Henricum hominem aduerſariæ factionis tot iam annos regnantẽ . Hæc res,credo,triſtis inter lætas accidit,vt ne Henricus fortaſſe nimio gaudio repentè ſpiritum efflaret, quod aliàs contigiſſe,memoriæ proditum eſt:qui vbi de Edmundi fuga cognouit, valde perturbatus , iam tum cœpit nouos pertimeſcere motus, & ſe magnopere condemnare inertiæ , quòd illi pepercisset:quanquam ſatis conſtabat,eum feciſſe id conſultò,vt eatenus cum Edmundo diſſimula

ret,quoad de coniuratione aliquod indicium haberet, quam modis omnibus iam factam animo cernebat. Quocirca ſtatim vt comes è Flandria reuerſus eſt,Robertus Curſonus homo valens & meditatus, qui per eum in equitum ordinem venerat,Hammi arcis pręfectus,perinde quaſi vnus aliquis ex coniuratis, in Flandriam fugit, dubio procul explorandi cauſa, quæ apud Margaritam agitarentur. Hæc opinio per animos hominum à principio peruaſit,ac etiamnum tenet, & argumētum ſumunt ex eo, quòd Robertus nulla priuatim affectus,quod quiſque ſciret,iniuria, ad inimicos Henrici tranſierit,& poſt omnia illuſtrata,patefacta,oppreſſa,vindicata,in gratiam ab ipſo Hērico receptus ſit. Verùm vtcūq; res acciderit, morbo animi,an artificio,poſt finitas nuptias,tanta in Henrico fuit cura,diligentia,vigilantia,vt deprehenderit eſſe,qui ei peſtem aliquā partim machinarentur,partim haud ſyncero eſſent vſquequaque in ipſum animo, eoſq; nominatim cognorit quorum bona pars intra paucos dies cōprehenſa eſt. In ijs fuit Gulielmus Corteneius Edouardi Corteneij Deuoniæ comitis filius,vir ſumma nobilitate,exiſtimatione,virtute,qui habebat in matrimonio Catharinam Edouardi regis filiam: alter Gulielmus frater ipſius Edmundi, Iacobus Terellus,& Ioannes Vuyndham ambo Gulielmi ſuſpitione magis quàm peccato, ob propinquitatem coniuratorum,in cuſtodiam traduntur,vt

ibi

ibi ſi quid ſit delicti,luant. Quare Gulielmus Cor
teneius poſt aliquot annos ab Henrico octauo,
qui patri Henrico in regnum ſucceſsit,miſſus fa-
ctus eſt,fuitque apud eum in magno honore,atq;
gratia,ſed cùm ad ſuum militaris artis ſtudiũ con
tinuò redijſſet,facilè in morbum incidit,quẽ pleu
reſim vocant,qui cùm apud Anglos rarus ſit,ac id
circo minus cognitus,medicorum incuria perijt.
filium vnicum nomine Henricum reliquit ſuæ
virtutis ſuperſtitem.alter Gulielmus eſt etiam fa-
ciliorem multò cuſtodiam ab eodem rege conſe
cutus:Iacobus verò & Ioannes ſupplicio mactan
tur. At Edmundus vbi audiuit amicos partim
morte affectos,partim æternis vinculis manda-
tos,ſibi timere cœpit,& õni in præſentia deſpera-
to ſucceſſu,per varios Germaniæ Galliæque po-
pulos vagari,& cùm nuſquã tutam fidem inueniſ
ſet,ad extremum vt intelligeret grauẽ vitæ exitũ
homini debitum nulla humana ope aut opera a-
uerti,vitarive poſſe,ſeſe in poteſtatẽ Philippi Flan
driæ principis permiſit.Ricardus verò eius frater,
homo experiens,ita per idem pelagus hactenus
eſt cautè verſatus,vt in nullam diram inciderit tã
peſtatem.

Vix Henricum regem domeſticæ ſeditionis
periculo defunctum,maior cura excepit coërcen-
di nonnullos,qui eius conſpirationis participes
in diuerſa aſyla ſe recepiſſent,expectaturi dũ me-
lior facultas daretur: nam venit ei in mentem,his
quoque

quoque religioſis clauſtris ſeras ponere, quò ne aliqua inde mali labes fieret: qui per literas & legatos cum Alexandro Romano põtifice egit, vt ſua autoritate õnes Anglos exules religionis hoſtes decerneret, velut populi turbatores concitatoreſque turbarum, & aſyla non amplius eis receptaculo fore, qui ex illis ſemel exiſſent: quod pontifex conceſsit, & Henrico bono fuit, quia metu eius ignominiæ, bene multi facilius ad ſanitatem redierũt, & qui in tuto erãt, minus auſi ſunt ſe periculo obijcere. Ita rebus ex animi ſententia Henrici compoſitis, multiplex repentè ortus eſt luctus: Arthurus enim princeps poſt quintum menſem quàm Catharinam in matrimonium duxerat, è vita exceſsit. Triſtem huiuſce connubij exitum fertur Catharina puella iam inde ab initio pertimuiſſe, ex eo, quòd vbi à parentum complexu diſceſsit, nauemque conſcendit, de fluctibus atque huc atque illuc iactata per ſæuam tempeſtatem, ad vltimum terram Angliam attigerit. Item non multò poſt Eliſabeth regina mulier electiſsima enixa puellam, quæ paucos vixit dies, moritur. Secutus eſt reginam in cœlum redeuntem, Reginaldus Braius verè pater patriæ, homo ſeuerus, ac ita recti amator, vt ſi quid interdũ peccatum eſſet, illud acriter in Henrico reprehenderet. Id officij vel nauiter faciebat Ioannes Mortonus, qui biennio antè, quemadmodum ſuprà diximus, mortẽ obiuerat, ita vt ambo regiæ potentiæ moderatores

deratores iuxtà eſſent, cùm tamen vulgi opinio ferret eos regiæ indolis potius corruptores, adeò ſemper tam errat vulgus, quàm princeps: dum patitur & audit officij monitores, neutiquam errare poteſt. Moritur quoque per ipſos illos dies Henricus Cantuarienſis archiepiſcopus, cui ſucceſsit Gulielmus Varamus Londinenſis epiſcopus, antiſtitum Cantuarienſium ordine ſextus & ſexageſimus, & Varamo in Londinenſem epiſcopatũ Gulielmus Baronſius: Baronſo verò poſt aliquot menſes mortuo, Ricardus Fiziames Ciceſtrenſis epiſcopus, pater veteris proſapiæ, magnæ doctrinæ, ſummæque bonitatis. Interea Henricus concilium habuit, in quo nonnulla è Republica conſtituta ſunt, & illud quoque, vt fures & parricidæ conuicti, qui beneficio trium literarum, hoc eſt, quòd legere ſciant, ſeruantur, ſtigmatiæ fierent. de ea re paulò antè memini. Poſthæc, pecunię ad Reipub. vſus neceſſarios decretæ ſunt, & exulũ bona proſcripta. Actus eſt & ſacerdotum conuentus, ſicuti moris eſt, quò & illi pecunia Rempublicam iuuarent. Fuit is annus ſalutis humanæ MDII, & XVI, cùm regnare cœpit Henricus.

Hactenus aſpera bella, nefarias ſeditiones, multorum mortes ſcripſimus, nunc rerum familiarium certamina, fremitus mentium, & vota facta perappoſitè hoc loco perſtringemus. Henricus enim rex cùm iã ſenectã agere inciperet ætatẽ & ante tempus, domeſticarum ſeditionum tumultuum-

que ſcrupulis ac aculeis grauiter punctus morte magis bellum ciuile horreret, ſtatuit ita prouidere vt ōnis talis futuri mali materia tolleretur, quod ōnino facturū ſe pro certo habebat, ſi ſuos ciues præſertim locupletiores, aliquantulū attenuaret, optimè gnarus homines ob rerum copiam, facilè inſolentiores fieri, nihilq; opibus ferè charius habere, cùm eas vel amittendi metu, vel acquirendi ſpe adducti, plerunque ſoleant pacem aut bellum amplecti: ſed vt ne diceretur facere iniuriā, cuius ipſe eſſet publicus vindex, cogitationem ſuſcepit, quo id modo fieri poſſet honeſto. Cui talia cogitanti venit in mentē ſuos Anglos conſueſſe acceptas leges ſic negligere, vt ſi de ea re quæſtio haberetur, non dubiū, quin permulti cum primis magni viri, itē mercatores, artifices, aratores, pecuarij, illarū violatores deprehenderentur. Hoc capto cōſilio, cœpit recognoſcere leges, & qui non obſeruaſſent, leniter mulctare: deinde conſtituit duos fiſcales iudices, Ricardum Hemſonū, & Edmundum Dudleiū, iuris patrij ſui cōſultos. Ii vt à principe maiorē gratiam certatim inirent, à primo caterua delatorū qui reorum nomina deferrent, armati, præ ſtudio conciliandæ pecuniæ minus officij periculi, humanitatis rationē habere potuerūt, tametsi à primarijs viris ſæpenumerò admoniti fuerant, vt manus aliquando abſtinerent. Sed rex poſtquam maximam fecerat pecuniā, populi finē eius mali à Deo aſsiduè poſcentis miſertus, ſuæ cle

mentiæ,humanitatis & gratiæ ita meminit,vt ambos iudices ab ſe ablegandos,& pecuniã illis à quibus iniuſtè exacta eſſet,reſtituendã ſtatuerit.

His tẽporibus mortua eſt Eliſabeth regina Caſtellæ,Ferdinandi regis Aragoniæ vxor,ſine virilis ſexus liberis,ex quo regni Caſtellæ hæreditas venit Ioannæ eius filiæ maiori natu ex Ferdinando genitæ,quæ nupta erat cum Philippo Flandrorũ principe. Is igitur dotis nomine,id regnũ conſecutus,benè magna parata claſſe,circiter Idus Ianuarij,anno qui fuit ſalutis humanæ MDV,cum vxore ex Flandria ſoluit Hiſpaniã petiturus, qui vix in altum euectus erat,cùm mala ſubitò tẽpeſtas ventis contra ſe flantibus,exorta eſt. Claſsis aliquandiu iactata fluctibus,ad extremũ maxima vi ventorũ ſuperante,diſſoluitur,ac naues aliæ aliò verſum,circa Anglicanũ littus propelluntur. Nauis prætoria cum duabus alijs,ad occidentalẽ inſulæ oram delata,ſe in Vynmuthũ portum recepit:tum rex qui marinorũ fluctuum inſolẽs erat, æquè corpore atque animo defatigatus,ſui ex languore nauſeaq; reficiendi cauſa,ſcaphã conſcẽdit, ſeque in terrã protinus eiecit,etſi ducibus dehortantibus,quaſi animo cernentibus futurũ, vt illa deſcenſio eſſet õnibus moleſtiam longioris moræ allatura. Cognito autẽ peregrinarum nauiu appulſu,fit cõfeſtim accolarũ,præſertim nobilium, qui ſecundũ eam orã habitant,cõcurſus ad littus ad arcendũ hoſtem,ſi hoſtis eſſet:ſed cùm intelle-

xerant amicũ eſſe,tum Thomas Trencherdius eques dux multitudinis,ad regẽ adiuit, multaque comitate rogauit,vt ad ſuũ domicilium, quod in proximo erat,vellet accedere,ac putãs ſe gratum ſuo regi facturũ,ſi vſque eò illũ retardaret, dũ ea de re certior fieret,eodẽ momento celeres nuntios ad Henricũ miſit,qui õnia ſignificarent. Inter hæc longius rumore de Philippi acceſſu perlato, multitudo hominũ continenter ad littus concurrebat: ante alios aduenit Ioannes Carous eques magna armatorũ manu ſtipatus,is itidẽ cũ Thoma regem rogauit,vt nollet prius abire,quàm cũ Henrico ſuo amiciſsimo & affinitate coniunctiſſimo colloqueretur,cùm præſertim certum haberet,éum intra biduum ad ſummúmve triduum venturum.Philippus neceſsitatem ſui negotij excuſans,demonſtransque ſe anguſtijs tẽporis maximè excludi,ac propterea moram ſibi dãno futuram,primum negauit expectare, dum Henricus accederet,poſtea fortaſſe veritus ne non ſibi liceret ad naues redire ſi id tentaret,neceſſariò annuit dictis.Interea Henricus cognito Philippi acceſſu, incredibili voluptate afficitur:tum ob vetus amoris vinculum,quo ſimul aſtricti erant,tum ob id, quod iam tum proſpiceret eius aduentum in rem ſuam omninò fore:itaque primum per crebras literas & nuntios, Thomam & Ioannem equites commonefacit,vt bono modo regem morentur, dum ipſe veniat,deinde heroũ cateruas obuiam mittit,

mittit,qui Philippum ad ipſum deducant. Verùm Philippus videns iam manendum eſſe,non expectauit Henricum,ſed ad Vindeſorium Caſtrum ad eum perrexit. Secuta eſt haud multò poſt & Ioanna eius vxor. Hîc reges poſt longa & varia colloquia inter ſe facta,cœpêre de fœdere renouando agitare: Anglus Edmundum Polam exulem in poteſtatem ſuam tradi poſcebat, id Philippus in manu ſua eſſe negauit,& quãuis duceret facinus eſſe importuniſsimum,ſe hoſpitis ſui necandi autorem eſſe,ad extremum tamẽ cùm nullam neque excuſationem,neque rationem accipi animaduerteret ab Henrico,qui vitam Edmũdo vltrò concedebat,ex eius voluntate omnia ſe facturum promiſit,atque confeſtim Edmundum accerſendum curauit. Secundum hæc, Henricus vt tempus extraheret, vſque dum optata potiretur præda,Philippum duxit Londinum,vt vrbem regni caput videret,atque parum moratus eôdem pôſt eduxit. Interea Edmundus qui Philippi aduẽtum in Angliam ſibi fatalem iam à principio horruerat,& in externorum principum fide nihil amplius ſpei ponendum certum habebat,non admodum inuitus venit,ſperans futurum,vt tandẽ aliquando poſt conceſſam vitam,ab Henrico libertatem quoque conſequeretur, ſed ſi ea ſpes falleret,ſaltem in patrio ſolo moreretur,ſepelireturq́;. Ita renouato fœdere. Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur,vbi paucis pôſt diebus morbo affectus

mortem obijt, nondum triginta natus annos. Genuit ex Ioanna filios ſex, mares duos, Carolum, & Ferdinandum: fœminas quatuor, Aleonoram, Eliſabeth, Mariam, & Catharinam. Statura fuit iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono, animo forti & liberali. Illa tēpeſtas qua Philippus conflictatus eſt, loco prodigij à vulgo habita eſt, quandò vis ventorum quæ mare concitarat, ex faſtigio turris diui Pauli, Londini, aquilam ęneam quæ lanceæ infixa, vt pinna ventorum flatum facili motu indicabat, euellit, deiecitque in terram, quæ cadendo alteram aquilam proximæ tabernę ſignum infregit. Hinc iam tum perſuaſum eſt religioſis portentorum obſeruatoribus, Maximilianum Imperatorem qui aquilam gerebat inſigne, facturum eſſe iacturam, qualis proculdubio fuit, amittere Philippum filium.

Henrico poſt Philippi diſceſſum, habita quæſtione, fides Georgij Neuylli Burgenniæ reguli, & Thomæ Gryni equitis in dubium venit, quòd ſuſpicaretur eos fuiſſe à principio Edmundi conſilij participes, quare ambos in cuſtodiam dedit, ac non multò poſt iam purgatos educi iuſsit. Sed Thomas priuſquam liberaretur è vita migrauit. Georgius verò princeps modeſtus atque probus quia ſui ſemper ſimilis ab Henrico inuentus eſt, paulò mox cum eo in gratiam multò maiorem redijt. Pax foris domíque erat in futurum triennium duratura, nullaque amplius cauſa ſeditionũ

cùm Henricus cœpit debilitate quadam tentari, & id ei ter in ſingulos annos circiter vernum tem pus accidit. Sed quia principis mala plerunque ſolent populo communia eſſe, rediјt & eodẽ tempore ille peſtilẽs ſudor, de quo in principio huiuſce libri memini, qui tamen per multorum mortes inuento iam remedio, minus nocuit. Tertia peſtis repentè erupit: iudicum enim fiſcalium de quibus ſuprà memorauimus, operatione, paulatim permulti opulentiores viri iure patriæ priuati extiterunt. Res eſt tam dictu mirabilis, quàm factu miſerabilis, & tamen ius appellatur, cùm poti us ſit peruerſus iuris vſus, vt fit, per iudiciorum corruptelas introductus. Quis enim alterum interdum imprudentem, inopinantem, inſcientem apud iudices in ius vocat, ille iam reus ſtatutis diebus, nominatim in foro à nomenclatore inclamatur, qui demum ſi non reſpondeat (quomodo reſpondere poteſt omnis negotij igna rus, & ſæpe procul à foro amplius centum ducen tis ve paſſuum millibus?) condemnatur, priuaturque omnibus bonis, & vt patriæ hoſtis perpetuis demandatur vinculis: cæterum bona non actori, ſed principi cedunt. Qui ita condẽnati ſunt, vulgò dicuntur extra legem eſſe, hoc eſt, omni iure patriæ per legem homini dato priuati. His technis bene magnus mortalium numerus circumuentus, poſtremò, vti infrà explicabitur, extrema principis gratia conſeruatur.

Interea Alexander Romanus pontifex mortu us eſt,in cuius locū ſurrogatur Franciſcus homo Senenſis Pij ſecundi nepos,qui & ipſe Pius dictus eſt. Hunc Henricus iampridem apud pontificem ſui regni protectorem conſtituerat,qui eius hono ris acceſsione mira voluptate affectus, confeſtim Gilbertum Talbotum equitem,Ricardum Beer-rum Glaſconienſem abbatem,& Robertū Scher-burnum oratores deſignauit, qui ipſius nomine pontifici gratulatum irent,atque vt moris eſt,obe diendi promiſſum facerent:ſed Pius non expecta uit congratulationem, qui poſt ſextum & vigeſi-mum diem,quàm ſedere cœperat, è vita exceſsit. Eodem quoque tempore mortem obijt Ægidi-us Dabeneius regij cubiculi præpoſitus , in cuius locum ſurrogatur Carolus Ioannis fratris Ed-mundi vltimi Somerſeti ducis filius nothus ,vir ſpectatus,homoque honeſtus . Item non multò poſt rex Henricus cooptandū curauit in collegiū equitum Garterij ordinis Guidonem Vbaldum Vrbini ducem, virum in militari arte probatum, ac latinis græciſque literis iuxtà doctiſsimè erudi tum.Petiuit id decus Guido, vt Federici patris lō gè poſt hominum memoriam principis clariſsi-mi,qui per Edouardum regem , in illum ordi-nem antea venerat,honorum omnium particeps eſſet. Et quia fama diuulgarat Iulium ſecundum hominem Ligurem Pio ſucceſsiſſe,rex ſuam lega tionem ad eum miſit, & per illam,veſtitum inſignē

Guido-

Guidoni tradendū. Guidò accepto amictu, haud multò poſt Baldeſarem Caſtillionem Mantuanū equitem honeſtum ac nobilem legatum ad Henricum miſit, per quem, equites ei poſſeſsionē Garterij ordinis tradiderunt. Dum hæc alibi gerebantur, Ludouicus Francorum rex deſperata iam virili prole ex ſe creanda, Claudiam filiam ętate maiorem, quam paulò antè Carolo regi Caſtellę deſponderat, Franciſco Valeſio Delphino Engoliſmenſi duci locauit. Id factum vbi Henricus reſciuit, ſtatim duxit fore, vt ex vſu eſſet Mariæ filiæ, quam domi habebat Caroli æqualem. Itaq; miſſis vltrò citroq; legatis, negotium tandē opera Ricardi Vintonienſis epiſcopi eius legationis principis, Caleti, quò Flandrenſes oratores conuenerant, conficitur, ac ita Maria virgo decimū agēs annum Carolo pacta eſt.

Iam inſtabat finis triennij de quo ſuprà memini, Henrico fatalis, quippe qui iam manifeſtè languebat, proſpiciebatque futurum, vt ſibi in paucos dies vita ſupereſſet: quare ſtatuit aliqua gratuita liberalitate ſui deſiderium apud populū relinquendū, qui primò quoque tempore, edicto toto regno diuulgato, omnibus pœnam remiſit, qui leges generatim violaſſent, in ijs tamen eſſe noluit, neque homicidas, neque fures, quòd ea facinora non ipſum, ſed alterum læſiſſent. Propter acceptū munus, publicè ſupplicationes pro ſalute principis decretę. Ille verò interim morbo iam conſum

ptus, ad XI calendarum Maij à vita diſceſsit, in ſua Richemondia villa, qui fuit annus ſalutis humanæ MDVIIII. Corpus funerali põpa ad Vueſtmonaſterium delatum, in ſacello quod ipſe condiderat, ſepulturæ datur. Regnauit Henricus ãnos tris & viginti, ampliuſque menſes ſeptẽ, vixit LII. Suſcepit ex Eliſabeth vxore filios octo, mares quatuor, totidẽq; fœminas: reliquit ſuperſtites tris, Henricum principem Vualliæ, Margaritã, & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido: ſtatura, quæ parum iuſtã excederet, forma eximia, vultu præſertim in ſermone hilari, oculis glaucis, dentibus raris, capillo etiam raro, ingenio magno ſagaciq;, & à literis non alieno, animo excellenti, atque forti, in ſummis quoque periculis, & naturæ ipſius habitu propè diuino. Res conſultò grauiterq; gerebat, quò ſuę prudentię opinio per hominũ animos facilius peruaderet: quippe non ignorabat ſuã vitam multorum oculis obſeruari, ac ob id, principẽ oportere tantum alijs ſapientia antecedere, quantum potentia præſtet. Etenim quis illi quicquã tribuerit, cuius leuitatẽ expertus eſt? Erat præterea moderatus, honeſtus, frugi, comis, & benignus, & adeò ſuperbiæ atq; arrogãtiæ abhorrens, vt in eiuſmodi vitijs notatos durus ac aſper eſſet. Nemo homo tanta apud eum autoritate fuit, vt vel poſſet, auderétve quicquam ſuo arbitratu agere. Quid, quòd ne matri quidẽ fœminę prudentiſsimæ iſtuc poſtremò permiſſum? Et eo ſe

vti

vti inſtituto dictitabat,quò nõ immeritò rex diceretur,qui regere,non regi vellet. Iuſtitiæ ſeuerisſimus cuſtos,qua vna re,plebẽ ſibi maximè deuinxerat,cùm illa vitam ab iniurijs potentiorũ ac per ditorũ hominum maleficio vacuam duceret. Atqui cum iſta ſeueritate, coniuncta exiſtebat miſericordia,quã ille læſis facilè impertiebatur: nam ciues à ſuis iudicibus diminutos ſeu exinanitos vno vel altero tempore augebat,ſubleuabatq́;,quò ſic pennas eis inciſas renaſci velle ſe teſtaretur, id quod argumentum non dubiũ erat,eum, ſicut ipſe aiebat,ſtudio coërcendi ferocẽ populi inter factiones nutriti animũ,non itẽ cupiditate cogendę pecuniæ,ea cœpiſſe vti ſeueritate, quẽadmodum ſuprà demonſtrauimus,quanquam ſaucij iſta nõ tam ſeueritatis quàm auaritiæ tela eſſe clamabãt. Sanè modeſtus princeps non emungebat ſuos fortunis immodicè,qui regnum rebus omnibus longè locupletisſimũ reddidit,reliquitque, quod planum præter cætera fecit immanis auri pariter atque argenti copia,quæ in annos ſingulos,in inſulam importata eſt à mercatoribus vltrò citroq́; cõmeantibus,quos ille ſæpenumerò pecunia mutua data gratuitò iuuabat,vt mercatura ars vna õnium cunctis æquè mortalibus cùm commoda, tum neceſſaria,in ſuo regno copioſior eſſet. Atq; ita viuendo Henricus rex virtute,fortuna, gloria, rebuſque geſtis clarisſimus extremum edidit ſpiritum,qui dubitari non poteſt,quin reuerſus ſit in

cœlum,ad eum locum,vbi æuo ſempiterno frua tur,quandoquidem impiger fuit religionis iuxtà obſeruator ac cultor,libenter enim rebus diuinis operam dabat,intereratque dum fiebant,nec vllo negotio aut tempore ab eo officio excludebatur, attentè audiebat quotidie binas ternáſve miſſas, quas vocamus,& ſæpe conciones ſacras, aſsiduè inopibus hominibus eleemoſinam dabat, & id quidem in occulto,cùm licebat,iuxta illud Chriſti ſeruatoris præceptum,vt ne ſciret eius ſiniſtra manus,quid dextera faceret,illiuſq; muneris obeundi cauſa,domi ex maiorum inſtituto, habebat miniſtrum,qui eleemoſynarius dicitur. Sacerdotio honorem habebat,illudque piè colebat, libens iuuabat,largè augebat,qui delubrũ ad Vueſt monaſterium, & cœnobia tria Franciſcanorum quos Obſeruantes appellant, vnum apud villam ſuam Richemondiã, alterum Greneuychi, tertiũ Neuuarchi condidit,ac ijs aſsignauit totidem cœnobia, quæ familia altera Franciſcanorum, qui Conuentuales vulgò nuncupantur, Cantuariæ, Nouicaſtri,& Suthantoni diu habuerat. Item ora bat multum,& feſtis præſertim diebus,horas reci tabat canonicas. Sed non ſuis adeò fretus eſt precibus, quin ſacerdotes cuiuſque ordinis ſui adiutores non expeteret: quos etenim integros atque innocentes eſſe certò quaſi ſciret,illis ſecretò largitiones faciebat, vt pro ſe orarent, ac toto paſsim regno.certis in templis, iuſta quotannis ſibi poſt-

quam

quam mortem obijſſet,facienda conſtituit, ad idque ex ſuo,mercedem paratam voluit,vt cura atque opera in ſupplicando diligentius à rerum diuinarum adminiſtris poneretur. Hæc Chriſtiani principis vita,qui animo ex corporis cuſtodijs liberato duceret alteram eſſe vitam, & eam quidē multò meliorem,ad quam aſpiraret. Fecit teſtamentum,& primùm omnium iuſsit dari, reſtitui pecunias,ſi quæ in ærarium per fiſcales iudices, iniuſtè delatæ fuiſſent, deinde domum hoſpitalem paulò antè ab ſe eo loci,in ſuburbijs Londinenſibus,cui Sauoia nomen eſt, qui Thameſim tangit, inchoatam perfici,in eáq; inopes hoſpitio accipi. Hoc maturè factum eſt,illud verò hominū mulctam iure vel iniuria irrogatam iuxtà repetentiū importunitas,peruerſitasq; impediuit. Vnde cognoſcere licet, in eiuſmodi rebus pietatis cauſa diſtribuendis,eſſe vnicuique non aliena,ſed ſua vtēdum manu.

Iiſdem temporibus perfectæ literæ ſimiliter latinæ atque grecæ ex Italia bellis nefarijs excluſę exterminatæ,expulſæ, ſeſe trans alpes, per omnē Germaniam,Galliam,Angliam,Scotiamque effuderunt. Sed Germani cum primis eas in ſuas ciuitates adſcripſerunt, quandò illi vt quondam minimè omnium literati erant, ita nunc maximè docti ſunt. Idem Gallis, Anglis, Scotis, vt de alijs ſileamus, à Deo optimo maximo munus eſt impertitū, Quippe ſolæ literæ ſunt, quæ quidē certè

roſtra

noſtra benefacta cũ æternitate adæquent, noſtrique nominis commemorationẽ ſeruent, idcirco rurſus quàm multi magni viri, fœminæque nobiliſsimæ vbique gentium cœperunt iuuare bonarum artium ac diſciplinarum ſtudia, quæ vt apud Anglos vehementius colerentur, Margarita Henrici mater mulier ſanctiſsima, hortatu Ioannes Fiſcerij Roffenſis epiſcopi, viri ſumma doctrina, ſumma gratia, ſumma integritate, Cantabrigię in loco nobili ac celebri, binas extruxit magnificas ædes, in quibus duo inſtituit ſcholaſticorum collegia, & alterum Chriſto ſeruatori, alterum diuo Ioãni euãgeliſtę dedicauit, deditq́ ad illorũ victũ, largiter fundos. In ea etiam academia, Ioannes Alcocus Epiſcopus Elyenſis, pater ſanctimonia & virtute clarus, paulò antè autor fuit collegij, quod IESV conſecrauit, vt eo duce, qui ibi ad bonas colendas diſciplinas ſe darent, non errarent, ſed ad veram gloriæ & laudis mercedem accipiendam, quam ille bene ſemper agentibus promiſit, recta via contenderent. Per id quoque tempus, Gulielmus Smyth epiſcopus Lincolnienſis Margaritæ exemplo ductus, Oxonij ſcholaſticorum collegiũ collocauit in aula, quam vulgò vocant Braſyn Noſe, hoc eſt, æneũ naſũ, quòd eo loci imago ærea facie admodum immani pro foribus extet. Item Ricardus Vintonienſis epiſcopus, tale eiuſmodi opus Oxonij effecit, appellauitque corporis Chriſti collegium. Idem etiam virtutis & gloriæ

ſtimulus

ſtimulus concitauit Ioannem Coletum decanũ, quem dicunt, diui Pauli, ad iſtiuſmodi bonas literas propagandi ſtudium. Is partim animi atque mentis virtute, partim vitæ ac morum integritate ornatus, apud ſuos Anglos alter penè Apoſtolus Paulus habitus eſt, quòd natura ſanctus ac religioſus, vt primum ex pueris exceſsit, atque ab his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatẽ informatur, ſe ad diuinarum literarum ſtudium contulit, & Paulum ſibi præceptorem delegit, in eoque cùm Oxonij & Cantabrigiæ, tum in Italia ita exercuit, vt homo factus ad vnguẽ, ſicut aiunt, cùm domum rediјt, cœperit Londini vbi natus eſt, Paulinas legere epiſtolas, & in templis ſæpe concionari: & quoniam non ſecus docebat, quã viuebat, idcirco mirum in modum mortales in eius optimis præceptis acquieſcebant: erat enim homo continentiſsimus, qui ſemel in die cibum capiebat, non ſitiebat honores, non cupiebat opes, non quærebat diuitias, quæ tamen eum fugientẽ ſecutæ, tandem conſecutæ ſunt. Sanè accidit, vt ex duobus & viginti filijs, quos Henricus Coletus eius pater ciuis ſumma modeſtia & grauitate, ex Christiana vxore nobili muliere ſuſceperat, ſolus ipſe ſuperſtes fuerit, eique paterna hæreditas venerit. Tum Ioannes videns plures ſuos ciues naturæ tantum habitu, euadere viros graues & modeſtos, putauit illos ipſos multò excellentiores fore, ſi excolerentur doctrina: quapropter ſtatuit

ſuis

ſuis ſumptibus iuuare pubem Londinenſem, ad percipiendam,colendamque doctrinam,qui circiter iſta tempora, poſuit in ea parte cœmiterij Paulini,quæ ad orientem ſolem ſpectat, magnificam ſcholam,deditque præceptorem Gulielmū Liliū, & alterum qui rudiores informaret pueros, quòd in eo erat literatura,mores boni, diligentia ſumma:nam Lilius vir, quemadmodum dicit Horatius, integer vitæ ſceleriſque purus, poſtquam in Italia aliquot per annos, perfectis literis operam dederat, domum reuerſus, Anglorum primus apud ſuos,eas docuit: antea enim Cornelius Vitellius homo Italus Corneti, quod eſt maritimū Hetruriæ oppidum,natus nobili proſapia, omnium primus Oxonij bonis literis iuuentutem erudiuit.Dein ſecutus eſt doctrinę & morū magiſter Ioannes Ionys. Iis autem ludi literarij magiſtris, Coletus ex ſuis facultatibus, in annos ſingulos ſtipendiū conſtituit, quò illi & poſthac alij omni tempore gratuitò docerent. Ac vt Londinēſis iuuentus è Paulina ſchola multò eſt politior,ſic tota Anglia,multi ſtudijs & doctrinis dediti, perfecta literatura florent.

POLYD. VERG. VRBINA. ANGL. HIST. LIB. VIGESIMISEXTI FINIS.

Henricus octauus.

PROOEMIVM EIVSDEM IN LIBRVM XXVII.

PER difficile eſt, quod ſis cum ſpe magna ingreſſus, id non exequi vſque ad extremũ ſi animus præſertim ſe antea in laboribus minus fregerit. Sed de nobis loquamur licet, vt oſtendamus nauem noſtram benè curſum confeciſſe, quæ gubernatore hactenus neq; valde inſciente, neque inerti vſa eſt. Quippe iampridem inchoaueram hiſtoriam Anglicam, quæ exiguo tempore abſolui non potuit, cùm in me interea ſenectus ſenſim irrepſit, quæ hominibus æquè vires, ac eorum animos diminuere ſolet, ego tamen hiſtoriam meã haud imperfectam mihi relinquendam ſtatui. Poſtea verò quàm Gulielmo Normano rege, apud Anglos conſtitutum eſt, vt vnus deinceps rerum potiretur, reges vſque ad ætatem noſtram, fuère ex & viginti, quorũ quæ in vita quiſq; egerit literis ſuo ordine mãdauimus. Deinde ſecuſus eſt Henricus eo nomine octauus, numero verò regum vigeſimus ſeptimus, cuius rês geſtas vſq; ad trigeſimum regni ipſius annũ per-

 ſcripſi,

ſcripſi, qui poſthac octo regnauit ãnos, tũm ip
ſe id temporis in Italiam reuocatus ſui negoti
orum cauſa, vbi perdiu manſi: at ſimulac inde
reuerti in Angliam, interrupta iam ſerie rerũ
publicarum, quas in dies ſingulos annotare pri
us ſolebam, non ſtatim poſt idem mihi inſtitu-
tum tenere per valetudinem incommodam li-
cuit. Igitur pars maxima rerum geſtarum Hẽ
rici foras data eſt, ſimul cum alijs, quas ſocius
belli cum Carolo Imperatore in terra Italia ad
uerſum Gallos curauerat peregeratq́. Quibus
in rebus exponendis noluiſſem profectò mul-
tus videri, ſi breuitas potuiſſet cuncta abſolu-
tè cõplecti. Cæterũ quod reſtat, ſuo tẽpore in v
nũ colligetur locũ ad hiſtoriã perficien-
dam, quo liber iſte tãdem more ſu
periorũ librorum, ipſius re-
gis vitæ exitu termi-
netur.

POLYDORI VERGILII VRBINATIS ANGLICÆ HISTORIÆ VIGESIMVS SEPTIMVS.

HENRICVS Vualliæ princeps ſtatim vt patris funus fecit, in matrimonium duxit Catharinam, quæ Arthuri mortui fratris vxor fuerat, idque Romani pontificis autoritate lege ſolutus, ōnis ſcrupuli euellendi gratia efficiendum curauit, quod fas atque iura tinebant, cùm Arthurus nullos ex ea puella ſuſcepiſſet liberos. Nanq; lex à Moſe populo data eſt, de qua fit mentio in Deu. cap: XXV. vbi legere licet: Quandò habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque filijs mortuus fuerit, vxor eius non nubat alij, ſed ducet eam frater ipſius, & primogenitum ex ea natum nomine fratris ſui appellabit, vt ne deleatur nomen eius ex Iſrael. Hanc legem Chriſtiana eccleſia poſtea receperat, pacis confirmandę cauſa, inter principes noſtros. Atqui caſus inopinatus interueniſſe dicitur, quaſi teſtis non violatæ Catharinæ virginitatis, quòd ei per imbecillitatem naturæ viri admodū adoleſcentis, virginem adhuc eſſe licuerit, ſicut illa:

ſanctè affirmabat,& cum ea teſtabantur fœminæ probatiſsimæ,quibuſcum ille de rebus ſuis ſecretioribus ſæpè communicare ſolebat. Poſt hæc cō cilium ad certum diem edicitur,vt princeps more maiorum rex crearetur. Agebat Henricus annum ætatis decimùmoctauum, & ob id minus experiens,qui ſe à primo ad literas diſcendas dederat,idcirco ex principibus parētis familiaribus in primis ſibi conſilarios delegit Gulielmum Varamum Cantuarienſem archiepiſcopum, regni cancellarium,Ricardum Vintonienſem epiſcopū Thomam Hauardum comitem Surrę,regni quęſtorem,Georgium Talbotum domui regiæ præpoſitum,Carolum Somerſetum cubiculi præfectum,Thomam Louellum,Hēricum Viatt,Thomam Rutall,Edouardum Ponyngum, ad quos rerum adminiſtrandarum curam detulit. Illi veriti ne copia & magnitudo opum(nulli enim regū antea cùm in numerato,tum in mouentibus rebus maior venerat hæreditas)malo nō eſſet adoleſcentis indoli,cœperunt ſtudioſè Henricum ad conſilium adhibere,negotijſque gerendis aſſuefacere,vt ille ſe paulatim ad res agendas ſpontè accommodaret,qui iam tum veluti tener iuuencus iugum gubernandi regni horrere videbatur. Sed primum omnium teſtamentum Henrici regis demortui,hoc eſt,voluntatem conſeruandam ſummopere curabant. Itaque tota Anglia edictū proponitur,vt ſi quis eſſet violatus bonisve priuatus,

per

per iudices fiſcales, accederet ad regem, reſque ſuas repeteret, qui omnibus de iniurijs ſatisfacere paratus foret. Vbi edictum diuulgatum eſt, cuncti à quibus aliquid iure vel iniuria detractum fuiſſet, ad regiam accurrunt, & pro ſe quiſque ſuam repetendarum rerum cauſam iuſtiorem eſſe argumentantes, iniuriam acceptam exponunt, queruntur, lamentantur. Conſilium autem cauſas cognoſcit, & quos manifeſtò læſos eſſe comperit, ijs pecunias reſtitui iubet. Qua re audita, bone Deus quanto cæteri impetu etiam meritò puniti ruunt vrgent, inſtant, multa comminiſcentes confingentesque, quibus quouis modo amiſſa recipere poſſint, eaque de cauſa largitiones faciunt, amicorũ opera vtuntur, & denique nihil non intentant. Hoc vehemens ſtudium atque cupiditas iudicibus fiſcalibus pariter perniciei, ac rerum repetitoribus damno fuit. Porrò conſilium deſperans poſſe moderari deſiderium populi, eiuſque ſimul poſtulationibus ſatisfacere, ſtatuit repetitores nõ amplius audiendos eſſe, iudices verò fiſcales Ricardum Empſon & Edmundum Dudleium in cuſtodiam dandos, cum accuſatoribus atque delatoribus vti pernicioſis hominibus, ad ſedandũ plebis animi motum & expectationem, quos illa in primis ad pœnam vocabat. At paucis poſt diebus, iudices viri graues iuriſque periti coram conſilium cauſam ſuam conſtanter dicunt, & Ricardus ætate maior eiuſmodi verba pro ſe facit: Op-

timi patres non ignoratis,ſcio,quantum leges ſint conſentaneæ humanæ vitæ & vtiles, ſine quibus nec domus vlla,nec ciuitas ſtare poteſt.Ipſæ eæ leges apud nos incuria atque negligentia magiſtratuum partim labefactatæ, partim iam antiquatæ erant. Quod quidem malum quotidie plus creſcens Henricus ſeptimus princeps ſapientiſsimus opprimere voluit, qui nobis negotium dedit, vt curaremus,vt leges vſitatæ in ſuo permanerēt ſtatu,& inuſitatæ ad priſtinum vſum reuocarentur, ac qui eas perfregiſſent,illi merita pœna afficerentur. Igitur officium fecimus quàm fideliſsimè potuimus,ad Reipublicæ maximum profectò commodum. Proinde ſuppliciter oramus, vt vos veſtræ probitatis,humanitatis,& iuſtitiæ ſimul memores,nihil de nobis graue decernatis,quin potius de referendis gratijs aliquid conſtituatis. Hæc multis illorum benè dicta viſa ſunt : ſed plures qui putabant eam legum recognitionem duce auaritia eſſe factam,ſicut in vita Henrici demoſtratum eſt,& non multò antè acriter mulctati fuerant,vnde infenſo erant animo,iudicarunt,vt iudices qui eam cauſam egiſſent, ac alios pecunia mulctaſſent, ipſi morte mulctarentur : qui ab ea die mox ſecuri percuſsi ſunt. Accuſatores autem delatoreſque ignominia per vrbē notati,aut mœrore animi periêre multi,aut alij mulctantur, vel vinculis æterniſque tenebris mandantur.

Iam dies concilij ad Vueſtmonaſterium haba

di aduenerat, vbi Henricus cum Catharina vxore à Cantuarienſi archiepiſcopo corona redimîtur, ſacratur'que, octauo Cal. Iulias, anno qui fuit ſalutis humanæ MDIX. quo eius pater è vita exceſſerat, qui dictus eſt Henricus eo nomine octauus. Dum publicum gaudium celebratur, lætitiam mœror velut ſæpè comes ſequitur: Margarita enim Henrici auia moritur, ob cuius obitum non nihil reſpublica damni fecit, quippe mulier erat prudentiſsima atque ſanctiſsima, quæ cùm videret Henrico per ætatem non licere ſuum officiũ præſtare, ita à principio prouidere, conſulere, proſpicere cœpit, vt ſumma imperij penes optimos quoſque principes eſſet, quò ne quid ipſa reſpublica detrimentum acciperet, quæ aliquot menſes cõmuni multorum conſilio gubernata, poſtremò ad duos, Ricardum Vintonienſem epiſcopũ, & Thomam comitem Surræ eius adminiſtratio peruenit, qui inter ſe ſecretas habebãt ſimultates, quas auctoritatis æmulatio in dies ſingulos magis magiſque augebat. In ijs diuerſa erant ſtudia: Vintonienſis ſuis amplis rebus contentus regis tantũ ac reipub. vtilitatem quærebat: comes verò qui olim paternæ hæreditatis maiori ex parte, propter ciuilia bella & factionum ſeditiones, naufragium fecerat; ſuo interim priuato commodo inſeruire cogebatur, qui idcirco ad latus regis aſsiduè adhærens, benè magna identidem ab eo beneficia habebat, quæ ille tam ſuis quàm alijs poſtea ad ar-

bitrium ſuum daret, tribueret, deferret. Iſta Vinto-
nienſi viſa ſunt eò breui tempore euaſura, vt co-
mes primas apud principem teneret omnino, niſi
maturè obuiã conatibus eius præiretur, id quod
ſibi modis omnibus faciundũ deliberauit. Acceſ-
ſit in eandem palęſtram & tertius Gulielmus Cõ-
ton in regio cubiculo primus miniſter, ſed is cũ
magis rei familiari quàm potentiæ ſtuderet, nihil
dabat ſuſpitionis. Interea Chriſtophorus Benbri-
cus Eboracenſis archiepiſcopus Romam legatus
ad Iulium Romanum pontificẽ mittitur, & Tho-
mas Ruthal deſignatur Dunelmenſis epiſcopus.

Dum hęc in Anglia gerebantur, alibi Iulius põ-
tifex, Maximilianus Romanorum, Ludouicus
Francorum, & Ferdinandus Hiſpaniæ reges fa-
cto fœdere, bellum in Venetos ſuſcipiendum ſta-
tuunt. Cauſa conſpirationis erat, quòd Veneti dũ
ardebat Italia bello, ipſi multis vrbibus & caſtris,
quæ aut Romani pontificis, aut regum ditionis
fuerant, potiti eſſent. In hos itaque arma ſumunt,
ſua loca pro ſe quiſque recuperaturi: ſed Ludoui-
cus primus, qui id temporis Mediolanũ tenebat,
cum expedito exercitu ad manus venit, hoſtem-
que vna pugna vicit, capto Bartholomæo Aluia-
no duce exercitus. Mirum equidem dictu eſt, quã-
tum res Veneta eo prælio affecta ſit, quando præ-
ter Venetias, quicquid ferè in continenti erat, ad
punctum temporis amiſſum eſt. Tũ Veneti Gal-
licam fidem experti ſunt, vel potius meritam pœ-

nam

nam habuerunt, qui paulò antè Ludouicũ regem ſuis opibus aduerſus Ludouicum Sfortiam Mediolanenſem ducem iuuerunt. Ita vno tempore Pōtifex recepit Ariminum, Rauennam, Fauentiam: Maximilianus Veronam, Vicentiam & Patauiũ: ſed hæ duæ ciuitates aliquanto pòſt in Venetorũ ditionem rutſus per ciuium defectionẽ redierũt: Ludouicus Cremonam, Brixiam, Bergomum: Ferdinandus in ora Apuliæ Brunduſium, Tranũ, & Hidruntum, oppida paucis antè annis à Ferdinando rege Neapolitano Alphonſi filio Venetis oppignerata. Per hunc modũ diuiſa eius belli parta præda eſt. Ab illo tempore inter ipſos ſocios diſcordia orta eſt: nanq; Gallus totius Italiæ imperium affectans, Venetos propè iacentes in primis delendos putat, quos vt domi ſemper concordes ac rebus ſuis nunquam indormientes, & breui vim habituros armatorum ad nocendum, & ſolos ſuis deſiderijs impedimento fore rebatur. Itaque Alphonſo duce Ferrariæ in amicitiam ſuam accepto, quamprimum contra Venetos iturus erat, cùm Iulius pontifex & Ferdinandus eius conſilium intellexerunt, qui per id factum, iam apertè fœdus violatum arbitrantes, neceſſariò cũ Venetis pacem faciunt, atque ſimul vno momento arma in ipſum Gallum conuertunt. Ex quo deinde variè inter eos vſque eò pugnatum eſt, donec ad extremũ fortuna belli, vti alius perappoſitus infra locus planũ faciet, controuerſiam diremerit.

Cæterũ

Cæterum hinc Pontifex cauſam arripiens Bono niam proficiſcitur, ac Alphonſum ducem ſibi per ſequendum conſtituit. Alia fertur huius diſsidij cauſa fuiſſe, quòd cum Iulio pacatam Italiam red dendi gratia, iampridē certum deliberatumq; fo- ret, exterminare Gallum, voluit vti opera ducis, qui Romani pontificis beneficiarius eſſet, cùm il- loque conſilium ſuum communicauit, & dux dif fidens viribus pariter atque vitæ Pontificis id æta tis hominis qui breui moriturus videbatur, per- negauit ab amicitia Ludouici deſciſcere, à quo po ſtea ei palàm auxilia miſſa ſunt. Commouit Gal lus eodem tempore, Bernardinum Cardinalem ſanctæ crucis hominem Hiſpanum ſic, vt ille cū Franciſco Borgia, Federico ſancti Seuerini, & Ca rolo Finario Cardinalibus, in Galliam profuge- rit, ibiq; cum alijs Gallicis Cardinalibus contra Iulium facere cœperit. Interea in agro Bononiēſi ab exercitu Iuliano malè cum Gallo pugnatum, & ipſe Iulius amiſſa Bononia, Romam retrò ab- ijt, qui vbi eò peruenit, miſsis quaquauerſum nū- tijs, à principibus amicis præſidia petit, & ea in pri mis à Ferdinādo rege flagitat, quòd de eius re ma ximè ageretur. Ferdinandus, cui nihil prius erat quàm rem Chriſtianam continenter iuuare, exer citū ſub armis habebat aduerſus Mauros, & ei Hē ricus gener Angliæ rex opem tulerat, qui miſerat Thomam Darcium equitem rei militaris ſcientē cum mille & quingentis ſagittarijs, ſed vbi audi-

uit

nit res Italicas in periculo eſſe, omiſſo tantiſper ſa
cro bello, omnes copias duce Raymundo Cardo
na, & Petro Nauarra viro longè fortiſsimo pedi-
tum præfecto, in Italiam neceſſariè miſit, quę ſuis
ac Pontificis rebus ſubſidio currerent. Ita noſtra
inteſtina bella ſemper Chriſtiano nomini damno
fuêre. Tum re infecta, Thomas ad Henricum re-
dijt. Nec etiã alio memorabili expectato euentu,
Edouardus Ponyngus miſſus auxilio Carolo Ca
ſtellæ principi aduerſum Carolum Geldrenſem
ducẽ, propter locorum inſolentiam, domũ per e-
os quoque dies reuertit. Eodem tẽpore, peruene-
rat Romã Chriſtophorus Eboracenſis archiepiſ
copus legatus, qui Iulio pontifici fuit multò acce-
ptiſsimus gratiſsimuſque, quem ille vt maiorem
ab Henrico rege gratiam iniret, fecit Cardinalem
per eumq́ꝫ cœpit euocare regem ipſum in ſocieta
tem belli, vti Gallus vndiqꝫ oppugnaretur.

Haud multi interceſſêre menſes, cùm Ferdinã
di copiæ in Italiam aduenerunt, ſeque cum Ponti
ficis exercitu coniunxêre, qui tunc in agro Bono-
nienſi ſtatiua habebat, cui Franciſcus Maria Vrbi
ni dux Iulij ex fratre nepos præerat, homo animi
magnitudine & rei bellicæ ſcientia longè præſtan
tiſsimus, atque unà ambo Bononiam obſeſſum
contenderunt. Item non ſolum ad cõmune peri-
culum, ſed etiam ad aciem præſtò fuerunt & Ve-
netorum copiæ. Qui autem in vrbe erant, fortiter
ſe defendebant: ſed paulò pòſt ſuperueniente Gal

lorum exercitu,qui apud Rhegium erat, hoſtem procul ſummouerunt,quotidianaq; prælia cũ eo faciebant. At Iulius pontifex veritus vt iſte vltimus conatus malè caderet,primo quoque tẽpore conduxit ingentẽ Heluetiorum manũ,præbuitq; illis legatum Matthæũ Sedunenſem Cardinalem,hominẽ etiam Heluetium,quẽ ipſe paulò antè ea dignitate honeſtarat,ſimulque ex Heluetijs ſatellites ad cuſtodiam corporis accepit,quò eam gentẽ tali beneficio deuinctam haberet. Interim Gallus vndique accerſit amicos ,curatque in fide retinendos,& ante omnes Anglum,nouaſque in Iulium,cuius odium pertimeſcebat,machinas cõ molitur. Itaque eo impulſore, Cardinales qui in Gallia erant,Bernardinum præſidẽ faciunt, & ille continuò ſua autoritate conſilium Piſas vocat,ac non multò pòſt cum omni ſacerdotum cœtu eò concedit.In Piſano conuentu primùm omnium Iulij cuncta autoritas abrogatur,multáque in eum ſtatuuntur,deinde publico edicto reliqui Cardinales euocantur,qui cum alijs de nouo pontifice creando deliberent.Iulius contra,vt clauũ clauo,ſicut dicitur truderet, Romæ conciliũ habere cœpit,quod Lateranenſe appellauit.Atque ita natum ſchiſma egregiè vtrinque alebatur, quod omnium bonorum animos valdè perculit,cùm inde Chriſtiana religio maximè labefactaretur. Hæc eo anno geſta ſunt,qui fuit ſalutis humanæ milleſimus quingenteſimus vndecimus.

Legatus

Legatus interea Anglus Chriſtophorus Cardinalis, literis & nuntijs ſignificabat Henrico regi, Iulium pontificẽ auxilia ab Anglia expectare, & quo magis ſciebat ſe Pontifici ob delatũ ſibi Cardinalatus honorem debere, hoc impenſius obteſtabatur, rogabatque regẽ, vt eius ſalutis rationẽ haberet, ac neutiquam Pontificẽ de reipub. Chriſtianæ libertate optimè meritum, pateretur ab improbis hominibus oppreſſum iri, ſed ſpeciatim amicos rogabat, vt animo & opibus in id bellum incumberent. Chriſtophori ſtudium ita Henricũ permouit, vt res ad conſilium delata ſit. Multæ & variæ ſententiæ in utramq; partẽ dictæ ſunt: Rex ætate florens, ac opibus æquè vt viribus præſtans bellum ſuſcipiendum cenſebat, nonnulli id è republica fore negabant, argumentantes ita vſu facilè venturũ, vt pulſo ad extremũ tota Italia Gallo, dum amici qui longè gentium abſunt, parta quiete fruerentur, ipſi in bello ſoli eſſent. Illud alij nihil eſſe quod pertimeſceretur, putabãt, affirmantes nunquam poſthac futurum, vt Gallus manũ ab Italia abſtineret, quamuis in ea occupanda operam non ſine detrimento, perpetuò perderet, exempli cauſa, more culicis circa ardentẽ candelã volitantis, ac ad ultimum inflammatis alis, grauiter læſi cadentis, ſed omnino præſtare, vti ex rerũ ſucceſſu, poſtea conſilium caperetur. In hanc ſententiam benè multi venêre, exiſtimantes Iulium ab omni periculo vacuũ, ex eo, quòd haberet cõplures

plures longè potentiſsimos belli ſocios. Poſtremò tamen vicit regis ſententia, quam conſiliarij potiſsimum probarunt, partim vt ne regij animi alacritas bellandi extingueretur, qui iam tum militarem diſciplinam pluris quàm cæteras artes faciebat, partim verò ne ingrati animi nota Angliæ inureretur, quæ noluiſſet communē reipublicæ Chriſtianæ antiſtitem iniuria prohibere. Ita bellū eſſe ſuſcipiendum, decretum eſt. Secundùm hæc, de ratione gerendi belli agitatum, & poſt longam diſputationem, placuit ſociare arma cum Ferdinādo rege, quòd finitima Galliæ loca teneret, vnde nullo negotio in hoſtem facere impetum liceret: eaque res Henrico cum Ludouico Carrocio Ferdinandi legato conuenit, vt Ferdinandus cum octo peditum & quinque equitum millibus, bellū cum Franco ad Aquitaniæ fines gereret, & Henricus totidem ſagittariorum millia mitteret, ac daret conferretque ſtipendium in partem equitum, & loca quæ de hoſte caperentur, redirent in ditionem Ferdinandi aut Henrici, quæ eorum maiores olim poſſediſſent. Quibus rebus ita peractis, exin de concilij autoritate, populo generatim pecunia imperatur. Atque vt ne tanto bello ſine iuſta cauſa Henricus ſe implicare diceretur, quamprimum legauit Ioannem Iunghe ſacerdotem ac iuriſconſultum ad Ludouicum regem, qui eum ſuis verbis hortaretur ad pacem æquis conditionibus cum pontifice Romano faciendam. Erant

conditiones

conditiones eiuſmodi, vt Bononia reſtitueretur, Piſanus conuentus ſeminarium peſsimi ſchiſmatis agi deſineret, ac poſtremò cauſa Alphonſi Ferrariæ ducis per æquos arbitros iudicaretur. Ad has equidem Francus conditiones dubio procul honeſtas deſcendiſſet, niſi obſtitiſſet, quòd iam antè factus erat certior de conſilio belli aduerſus ſe capto, per Antonium Pierrepontium equitem oratorem ſuum, quem apud Henricum habebat, atque ita ſtomachatus minimè dictis legati Anglici fidem habendam putabat. Porrò conſultationi de bello in Francum gerendo interfuit Hieronymus Bonuiſus homo Italus, patria Lucenſis, qui paucis antè diebus opera Chriſtophori Cardinalis miſſus fuerat legatus ad Henricū à Iulio, vt regem in amicitia retineret. Is prius à Franco in itinere deprauatus, poſtquam Londinum peruenit cum Anthonio oratore Gallico clandeſtina colloquia facere cœpit, & quæ ille retuliſſet, Anthonius in [illegible]greſſu ſuo regi ſignificaret. Sed ea res tantummodo autori fraudi fuit, quæ breui illuſtrata, Hieronymum penè perdidit, quando nihil propius factum eſt, quàm vt ſupplicio mactaretur. Poſt captum belli conſilium, nullū Henrico regi maius ſtudium fuit, quàm exercitum, claſſemque parare, ac Maximilianum regem qui cum Gallo ſtabat in partem belli trahere. Itaq; Robertum Vyncheſildum equitem ad eum legauit, crebriſque literis agebat, vt ab amicitia Ludouici regis diſiungeret.

At Maximilianus ad omnia more ſuo cunctabatur, cùm vt demũ quod ex re ſua eſſe animo duceret, honeſtius ſequi ſibi liceret, tũ verò quia non mediocriter Venetis vnis fœderatorum ſuccenſebat, quòd ſibi non multò antè Patauium & Vincentiam ademiſſent. ſed hanc controuerſiam Põtifex ad tempus trãſegit, factis inter Maximilianũ & Venetos annuis inducijs, vt eo tantulo temporis interuallo aliqua pax conciliari poſſet. Aduenit hoc interim ſpatio ex Gallia Ioannes Iunghẽ renunciauitque Henrico & conſilio legationem ſuam, cuius ſumma erat: Tantum abfuiſſe vt Ludouicus aliquam fando pacem habendi ſignificationem feciſſet, vt etiam parum amicè reſpondiſſet. Qua re audita, non fuit omnium quiſquam, qui dubitaret, quin bellum Franco pacis abhorrẽti meritò inferretur, quod ei per certum nuntium mox eſt indictum.

Hæc dum alibi fiunt, Veneti animum ad Brixiam recuperandam intendunt, perinde quaſi non dubitantes tẽpus eſſe, cùm id tutò periclitari poſſent, quòd Galli ſatis haberent reſiſtere hoſtibus, qui in Bononienſi agro contra eorum caſtra confidebant. Quare tentatis ad defectionem ciuibus, duce Andræa Gritto ciue ſuo Brixiam petunt, mœniaque intrant, præſidio Gallico aut interfecto, vel in arcẽ coniecto, ac ſubitò copias quas ſuprà demonſtrauimus eſſe in Pontificis caſtris, accerſunt. Cuius rei vbi Gaſtò Fluſſatiũ comes & Ne-

mo[illegible]

morſi dux Gallici exercitus præfectus certior factus eſt, non aliud in præſentia quod magis inſtaret, præuertendum ſibi eſſe exiſtimans, feſtinanter cum electa militum manu ex omni multitudine, qua hoſtibus longè præſtabat, Venetorum copias quæ iam bidui aberant, ſequi incipit, & in itinere conſecutus profligat, inde pari atque diſceſſerat ab exercitu continuato curſu, Brixiam proficiſcitur, ſuis auxilio ſuccurrit, de mediaque nocte ad arcem accedit, atque per poſticum admittitur: poſtero die multo mane in præſidium Venetum erumpit, ac poſt mutuam cædem factam, delet, capto Andræa Gritto duce, cum nonnullis alijs. Tū Gaſto re feliciter geſta ferocior effectus, ac ciuibus defectionis pœnas tanta crudelitate expetit, vt nulli neque ætati neque ſexui parcat, poſtea vrbem hoſtilē miſerandumque in modum diripit, bona militi pro tanto labore ſuſcepto, prædæ nomine diſtribuit. His rebus ad punctum temporis confectis nulla facta mora, ad exercitum in agrū Bononienſem reuertit, qui ab illo belli ſucceſſu, ſibi ſtatuit omnibus locis hoſti occurrendum eſſe, atque etiam inuitum ad certamen eliciendum, id quod poſtea maturè fecit. Ita Brixia intra viginti dies bis capta eſt. Andręas Grittus in Galliam captiuus ducitur, quò antè miſſus fuerat Bartholomæus Aluianus ipſorum Venetorum dux exercitus. Interea Pontificis & Ferdinandi exercitus cognito detrimento à Venetorum copijs accepto, ſe

in Adriaticam oram recepit, vt ibi loco idoneo poſitis caſtris, expectaret vſque dum vel ſupplementum à Pontifice mitteretur, vel Heluetij in Mediolanenſem principatum erumperet: ſed neutrum per Gallorum celeritatem fieri licuit: nã Gaſto ſecutus hoſtem propter Rauennam, ad tria millia paſſuum, collatis ſignis præliari coêgit, etiã ad Paſcha ſummum diem feſtum: Hic itaque cõmiſſa acri pugna, à prima lucé ad meridiem dimicatur, interfectis antequam ad manus veniretur, bombardarum, quas vocant, ictibus plus decem tum hominum tum iumentorum millibus: ad extremum, Raymundo Hiſpanarum copiarum duce, homine ante id tempus pugnæ inſolenti pedem referente, Galli præter ſpem victoria potiuntur., quæ breuem tamen eis lætitiam dedit, vti infrà explicabitur. Cęſa ſunt eo die vtrinque amplius viginti hominum millia, & in ijs Gaſto cum multis alijs ducibus, qui ita ſua crudelitate atque iracundia, quam nuper poſt hominum memoriã teterrimã, in miſeros Brixianos exercuerat, pœnã dignam habuit. Capti ſunt in primis Ioannes Medices Cardinalis, exercitus pontificis legatus, Fabritius Columnenſis, Petrus Nauarra, compluresque alij ordinum ductores. At vbi fama acceptæ cladis per finitimos populos peruaſit, protinus legati ad duces Gallorum vndique miſſi, qui pollicerentur, quę imperarent, ſe facturos. Quin etiam Romæ trepidatum: ſed Galli ſibi ſuorum vulnerũ

conſcij

conſcij, pedẽ vltra ferre non ſunt auſi, quippe qui procellã quæ repentè mota eſt, animo cernebant; atque ita paulò pòſt Mediolanũ redeunt. Quò illi vix peruenerant, cũ Heluetij in Italiã deſcenderunt, & primùm Veronam profecti Gallicũ præſidium quod per ſpeciem amicitiæ, eam vrbẽ cõtra Maximiliani loci domini voluntatẽ tenebat; turpiter dimiſerunt, deinde per Brixianũ agrum; iter facientes ſe cum Venetorũ copijs, quas ſenatus nuper cõparauerat, coniunxêre, atq; vnà Gallum latè fugientẽ, vſque ferè ad Alpes perſecuti ſunt, quorum bonã partem agreſtes in ipſa fuga trucidarunt. Tanta paſsim cædes facta eſt, vt vix decima pars ex tanto exercitu incolumis euaſerit. Ita nouiſsimè Galli memoria noſtra, Italiam perinde ac ſæpè aliàs fecerant, ſuis cladibus nobilitarunt. Cùm autem huiuſcemodi tempeſtas & turbo impendêret, Bernardinus præſes cum ſuo ſacerdotum cœtu Piſis diſcedens Lugdunũ ſe fuga recepit, in itinere amiſit Ioannẽ Medicem Cardinalem, quem velut prædam minimè opulentam negligenter cuſtoditum agreſtes interceperunt, in libertatemque vindicarunt. Et hæc in initio anni geſta ſunt, qui fuit ſalutis humanæ MDXIII, & cũ regnare cœpit Henricus IIII.

Henricus rex in ſociale bellum iam ingreſſus, exercitum permagnũ ex robore florentiſsimæ iuuentutis delectum, cum claſſe ſexaginta nauium, armis ac õnibus rebus ad rem naualẽ pertinenti-

bus inſtructa, conflauerat, & cùm ver appropin-quaret, delegit viros aliquot cùm fortes, tum prudentes, quorum conſilio res militaris adminiſtraretur, ac terreſtribus copijs ducem præfecit Thomam Dorceſtriæ marchionē virum ſtrenuum, & claſsi Edouardum Hauardum Thomæ comitis Surræ filium, hominē fortitudine ſumma. Hi alacres & fiduciæ pleni in Cantabros tranſeunt, ſeq; in terrā è nauibus emittentes ad maritimū oppidum quod Fontirabeum vocant, conſidunt. Adueniunt ſtatim pòſt aliquot equites à Ferdinando miſsi, qui de ratione belli gerendi cum eis agant: ſed primùm fit inter eos gratulatio, dein ad rē ſuam aggredientes, ſtatuunt Baionam proximā Aquitaniȩ vrbē, quȩ ab eo oppido abeſt circiter milia paſſuum duodeuiginti, armis adoriri, & eò Ferdinandi copias qui miſsi fuerant, quāprimum vēturas renuntiant, id quod poſtea factum non eſt, vnde accidit vt ab Anglico exercitu in ea terra nihil ſit memorabile geſtum: quod Angli tanto moleſtius tulerunt, quanto animi omniū magis erecti in expectationem præclari alicuius facinoris toto eo tēpore fuerunt, quo ille exercitus aberat. Cuius quidem rei cauſa extitit inconſtantia Ioannis regis Nauarræ, quam exponendam ducimus: Blancha enim Caroli regis Nauarræ filia olim regni hæres facta nupſit Ioanni, qui Aragonum poſtea rex fuit, & pater Ferdinādi, de quo modò memini, quem ex ſecunda vxore ſuſtulit, ex qua ille

ſuſcepit

ſuſcepit Carolum,qui ſine liberis mortuus eſt, & Aleonoram:hancGaſto Fluſſatium comes vxorē habuit,ex qua creauit quatuor filios,totidemque filias,ſed de duobus duntaxat natu maioribus dicendū nobis eſt,de Gaſtone,& Ioanne.Gaſto autem qui ſucceſsit patri,duxit in matrimoniū Mariam ſororē Ludouici ducis Aurelianenſium,qui in pręſentia Francorū rex eſt eo nomine duodecimus,ex eaque generauit Gaſtonē ducem Nemorſi,quem prælio ad Rauennā facto interfectum fuiſſe ſuprà memorauimus:ille verò habuit in matrimonio Magdalenam ſororē Ludouici vndecimi Francorū etiā regis,ex qua genuit duos filios Phœbum & Catharinā,ſed hic regnum occupauit,qui poſt aliquot annos,quàm regnare cœperat,ſine liberis moritur:cui in regnum ſucceſsit Ioannes Alanni Libretenſis reguli filius,huicCatharina illius ſoror in matrimoniū collocata erat.Verùm quoniam hîc plus potentia quàm ius valuit, Gaſto Ludouici regis ex ſorore nepos ea potiſsimū re fretus,cœpit regnum Nauarræ vt ſibi debitum repetere,quòd reliquus vnus eſſet virilis ſexus,ex familia Gaſtonis olim viri Aleonoræ Nauarræ reginæ.Contrà Ioannes cauſam ſuā apud regē acriter defendebat,dicebatque ius ex eo ſecū facere,quòd vir eſſet Catharinæ,Phœbi regis ſororis,cui regnū iure hæreditario obueniſſet: nec obſtare legem apud ſuos Gallos obſeruatā, quæ fœminis regni hæreditatē abroget,quā Hiſpania

non

non recepiſſet, cuius finibus Nauarra continetur. Atque ita lis de regno Nauarræ, ſub iudice erat. Ioannes igitur rex rebus ſuis metuens, ſe Ferdinādi amicitię dedit, & vt ab iniuria Ludouici regis prohiberetur, acceſsit ad conditiones fœderis cū Hērico icti, id quod peropportunè accidiſſe viſum eſt, quòd per eam terrā quæ ad Vaſcones pertinet longè cōmodiſsimè liceret nouos motus in Francos facere. Cæterùm dū Ioannes bellum in Ludouicum cū fœderatis parat, ecce tibi, de Gaſtonis aduerſarij cæde nuntiū accipit, quo ab omni prorſus metu & cura liberatus, & ſententiā mutat, & in fide non manet, ac vt gratiā à Ludouico ineat, mittit legatos ad eum, qui ſignificent ſe cū eo ſtare. Audiuit libenter Gallus legatos, & quia ei res maximè expediebat, protinus cum Ioanne pacē fecit. Qua re maturè confecta, Ioannes quem magnoperè facti ſui pudebat, iam tum cœpit ſecū agitare, quonā pacto ſine fraude poſſet Ferdinandi amicitiā repudiare. Vrgebat, inſtabat, flagitabat interim Hiſpanus, vt cum promiſsis copijs in caſtra veniret, quò ſimul omnis exercitus Baionā oppugnatū pergeret. Ille verò primùm ſe anni tempore excludi, deinde copias nondū coactas habere reſpondit, multaque incōmoda excuſare cœpit, quamobrem tēpus extraheret, quoad ſe aduerſus vim muniret, ſed cū id intempeſtiuè ageret, facilè ſuo delicto in ſuſpitionē Ferdinando venit, qui vbi ápliùs opinione ſua illum cunctari animaduertit

animaduertit, vt tandē aliquando hominis fidei periculū faceret, petiuit ab eo ſibi obſides dari, in quorum numero eius filius eſſet. At Ioannes qui omnia dolis agere cogebatur, id ſe facturū negauit, tātum pollicitus iter per ſuum regnū, Hiſpanis copiis tutum fore. Tum Ferdinandus iam ſatis diluxiſſe fraudem perſpiciens, Federico Tolletano duci Albæ qui eius exercitui præerat, mandat vt celeriter in Ioannē hominem in ſe animo inimico irruat. Federicus quod iuſſus erat, ad faciendū paratus, in Nauarros proficiſcitur, caſtriſque in eorū finibus poſitis, equitum turmas quocunque dimittit, ad intelligendum vbi loci Ioannes eſſet, vt facto in eum de improuiſo impetu, primū omnium in poteſtatē redigat. Verùm Nauarrus nō expectauit dum dux appropinquaret, qui vbi cognouit eum in ſe contendere, in ipſo articulo tēporis [illegible] conditione aſtrictus, collectis fortunis quas ſecum deferre poſſet, cum vxore & liberis in Galliam aufugit, atque ita ſpontè ſe regno ſpoliauit, dum ne per vim amitteret, vehementer laborabat. Hac audita regis fuga, cunctus populus deditione facta obſides dederunt. Dux qui benè multa iam loca deuaſtarat, poſt hæc ſine iniuria aut maleficio totam confeſtim obiuit prouinciā, poſitis paſſim præſidijs, quibus facilius in officio continerentur.

Eo negotio proſperè confecto, Ferdinandus ſummè gauiſus quod tanto regno repentè ſine

vllo

vllo ſui militis vulnere potitus eſſet,per quod tu-
tum haberet acceſſum ab Hiſpania ad Vaſcones
& receſſum à Vaſconibus ad ſuos,continuò mi-
ſit ad caſtra Anglica nuntios,qui marchioni expo
nerent ſuam diligentiã, & ad quem finem res Na
uarrica deueniſſet,ac propterea oportere neceſſa-
riò mutare conſilium,vt quemadmodum à prin
cipio decretum fuiſſet,initium belli ad Baionam
fieri,ità modò præſtaret ducere exercitus in medi
terraneos Vaſcones,quibus ſine aliqua commea
tus aut locorum difficultate,bellum inferri poſſet
& idcirco hortarentur,vt ad ſua caſtra quamceler
rimè poſſet accederet,quò iunctis armis in hoſtẽ
vnà ſeſe mouerent.Nuntij ad Marchionẽ profecti
de victoria docent,atq; in quanto cõmodiorem
ſtatum res perueniſſet demonſtrant,quòd antea
aliena ope,id eſt,Ioannis regis auxilio,nunc autẽ
eo fugato,fiducia virtutis nitendum ſibi foret,ad
ſpem certã vincendi hoſtem: ex quo cõmonefaci
unt,rogantes multũ vt ad caſtra regia veniat.Mar
chio conſilio conuocato,de ſumma rei deliberare
incipit.Erant ſententiæ eorum,qui eundẽ cenſe-
rent,ſatis conuenientes,cùm ſi quid grauius acci-
diſſet,incolumis in Nauarram receptus habere-
tur.Sed frequentes ierunt in alia omnia,qui arbi-
trarentur nullo caſu, neque pro loco, neque pro
tempore,neque pro rerũ euentu,cõmittendum
eſſe,vt contra præſcriptũ Henrici principis ſui ve-
niretur,qui iuſsiſſet vt Baionam primùm oppug-
nare

nare ingrederentur. Hanc ſententiam nemo reliquorum omniũ improbabat, perinde quaſi quiſpiam exploratum habere poſſet domi, quod militiæ gerendũ foret, aut non liceret in re bellica lõgè ſemper incertiſsima, vnũ vel alterũ ſequi, quod recens cauſa poſceret. Sed vbi omnis exercitus id quod agebatur percepit, vociferando, Hiſpaniſq; haud valdè benedicendo, ſe ne digitum quidẽ diſceſſurũ à voluntate regia, clamitando ita confirmauit excitauitq; animos, vt duces militẽ obedientem fore deſperantes, ſigna abeundi ſe daturos minus negarint. Itaque Marchio nuntijs reſpondet, ſe non habere mandatum à ſuo rege, aliò vt prius eatur, quã Baiona expugnata ſit, & propterea rogare, vt rex Ferdinandus promiſsi memor ſuas copias primo quoque die ad ſe mitteret, vti eo loci bellum inſtrueretur, quo ab initio placuit inchoatum iri. Contrà nuntij multa proponunt, quàm praeter periculoſum ſit, relicto Nauarræ regno, quod ſub imperium redactum erat, alibi facere bellum, vbi ipſi ſine vllo poſtea labore, & commeatu prohiberi, & itinere intercludi poſsint, ſi ita vſu interim veniat, vt Ioannes regnum ſuum recuperet: & ſi nihil moueat, moueat autem ipſa rerum immutatio, quòd Ioannes Nauarrus amicus erat cùm id cõſilij captum eſt, vt Baiona prima omnium locorum armis inuaderetur: at eo nunc pro hoſte habito, neceſſariè aliam habendã eſſe rei gerendæ rationẽ: etſi ille regno pulſus erat, ta-

men

men timendum,quandoquidē ſatis conſtaret eū illud ipſum vehementius laborare,vt ſcilicet reci piat. Veruntamen Marchio ad iſtiuſmodi argumentationes reſpondens inquit:Fac ita futurum eſſe,at noſtra intereſt adminiſtrandi belli modū à noſtro imperatore conſtitutum tenere atq; ſeruare.Ex quo,ad vltimum,tantum abſuit vt Marchio adduci poſſet,vti vellet mutare caſtra,vt palàm reſponderit, ſe de re prius regē conſulturum quàm aliquid ſuo arbitratu decerneret.Ita nuntij dimiſsi ad Ferdinandum rediêre, qui accepto reſponſo ſtatim in Angliam ad Ludouicum legatū ſuum ſcripſit,vt de eo ipſo modo gerendi belli cū Henrico ageret.Scripſit etiam Marchio ſic,vt re ad conſilium delata,tandem Ferdinandi ſententia omnibus cordi eſſe cœperit,qui animaduertebant expedire potius inde bellum moueri,quò ſine periculo recurri poſſet,quā in locorū eiuſmodi difficultates præcipitari. Quocirca Henricus celeriter per literas Marchioni præcepit,vt ſe protinus cum exercitu Hiſpano coniungeret. Atqui interea cū tanta in militibus Anglicis redeundi domum eſſet cupiditas,quanta ab initio bellandi fuit alacritas,quippe à quibus iam omne benè agendi negotij ſtudium cum ſpe diſceſſerat, & hyems inſtaret; Marchio antè redire in Angliā eſt coactus, quàm literas regis accepiſſet. Succenſuit Henricus mirū in modum, Marchionēq; cum cæteris ordinum ducibus malè accepit,quòd iniuſſu ſuo exercitum reuertiſſe

reuertiſſet,& iam quęſtionē habere cœpit,vt ſon
tes puniret: ſed cùm maiorē partem in ſimili cul-
pa eſſe cōperiſſet, conſiliariorū rogatu omnibus
iuxtà ignouit. Reuertitur haud multò pòſt cū reli
qua parte claſsis Edouardus Hauardus, qui ali-
quid victoriæ ſecum reportauit: nam dum oram
Aquitanię obiret,emiſſa foras ex ipſa claſſe repen
tinò in Britanniam militum manu,poſtquam ali
quot vicos inflāmarat,ingentem prædā abduxit.
Poſt Anglorum diſceſſum, omnis belli moles in
Ferdinando reſedit,qui vt ne parta amitteret,for-
titer vbique reſiſtebat.

Erat vel in armis Iacobus rex Scotiæ,Franco-
rum ſemper amiciſsimus,vt vbi audiſſet flagrare
Aquitaniam bello,non dubitaret vti temporis op
portunitate: ſed certior factus Anglos nihil tentaſ
ſe,pedē retulit,quò de ſuo facto Henricum cæla-
ret. qui tamen id quod erat ſuſpicatus, legauit ad
eum Nicolaum Vueſt ſacerdotē & iuriſcōnſultū,
qui eius voluntatē perſcrutaretur,& conſilia cog
noſceret. Rex reſpondit ſe paribus Henrici & Lu
douici regum beneficijs æquam ac mutuam vo-
luntatem tribuere debere,& neutrum eorum cō
tra alterum iuuare,idque facturum eſſe. Nicolaus
poſtremò petijt vt eam voluntatē ſuam vellet li
teris Henrico ſignificare,vti omnis ſuſpicio in po
ſterum tēpus ab eius mente remoueretur. At Ia-
cobus illud abnuit, aiens, non decere ſua aperire
conſilia per literas, quæ poſſent intercipi, quandò
ex

ex ſua etiam re eſſet,cum Franco amicitiã,conſue-
tudinẽ,familiaritatemq́ perpetuare:atque ita le-
gatum dimiſit.Sed Anglo verba dari non potue-
runt,qui omnia ſibi cauenda exiſtimans,ilicò mi-
ſit Thomam comitẽ Surræ in agrum Eboracen-
ſem,qui conſcriptis militibus,coactaque hominũ
multitudine,ac eadem armata,inſtructa,preſto eſ-
ſet ad reſiſtendũ, ſi repentina vis vlla tempeſtatis
ad ſeptentrionem cõmoueretur.Ille quod præce-
ptum erat diligenter fecit,ſed poſt hæc,vbi cogno
uit circa fines Scotorum omnia quieta eſſe,diſpo
ſitis ad loca opportuna præſidijs,Londinum redi
it.Iam eunte æſtate,per exploratores ſignificatum
eſt,Gallum ingentẽ claſſem ſecundum Britanniæ
littus paratam habere,& illã propédiem in altum
exituram,ad reddendum totũ vndique mare in-
feſtũ,atque vaſtanda loca Angliæ maritima. Qua
re audita,Henricus iuſsit Edouardum Hauardũ
ſuæ claſsis præfectũ ire citò obuiã,qui oram An-
glicam obeundo,auerteret Gallicã claſſem à cur-
ſu,ſi quem in inſulã teneret,aut cum ea cõfligeret,
ſi loco commodo poteſtas daretur dimicandi.E-
rant in claſſe duæ maximæ naues, quarum alteri
præerat Carolus Brandonus eques,alteram duce
bat Thomas Cheneuettus vir etiam equeſtris or-
dinis plus animi quã vſus habens in re militari:
hi,quos gloriæ cupiditas in primis ad virtutẽ exci
tabat,inter ſe æmulatione famæ & laudis certan-
tes præibant,Britanniamque curſu recto petebãt

ſed

ſed Carolus velociori progrediẽs gradu, prior ex alto conſpexit vnam Gallicam nauem arcis inſtar adeo magna & ingens immaniſque erat, ante Breſtanum portum in anchoris ſtantẽ qui ratus oblatam eſſe alicuius præclari facinoris faciundi occaſionem, nihil cum præfecto cõmunicat, ſed in eam magno ſe impetu concitat. Franci Anglicas naues in ſe venientes conſpicati, ſeſe expediunt, atque primã recto curſu accedentem bõbardarum ictibus in fronte excipiunt. Facit idem Carolus audacter procedens vt cominus manum cõferat, ſed interim tormentorum vi fracto nauis malo, retrorſum ire cõpellitur, id quod ei ſaluti fuit: quẽ vbi Thomas auertiſſe ſe proſpexit, vehemẽter gauiſus, veluti tali facultate data pro certo haberet vocari ſe ad victoriam, ſubitò inſequitur, vna tantum nauicula comitatus, ac in Francã nauem maiori animo quã conſilio fertur: quia res periculoſa non erat temerè attentanda, cùm hoſtẽ iam conſtaret nõn imparatiſsimum eſſe ſe defendere. Hîc iniectis derepentè catenis, pugna atrox cõmittitur & ſumma contentione pugnatur, non ſolũ maritima, ſed propè terreſtris, cùm iam patêret à naui ad nauem tranſitus. Benè multi propugnatores aut in veſtigio interficiebantur, aut in mare miſerabiliter præcipitabantur, cùm altera Anglica nauicula, extra prælium, circũeundo Gallicam nauẽ ita tormentorũ ictibus perforauit, vt diuerſis in locis aquam reciperet. Iam per hoc ab hoſte non

mediocri

mediocri accepto detrimento, parum aberat quin Anglus ſuperior eſſet, cùm media dimicatione ſiue hoſtium deſperatione, vt ne perirent inulti, ſeu caſu aliquo vt fit, ingens flamma continuò emicuit ex Gallica naue, irruitque in Anglicanam. Tum pugnantes ignibus vndique circundati, properè pro ſe quiſque à certamine ad incendiũ extinguẽdum conuertuntur: verùm cùm naues catenis cõſtrictæ maximè inter ſe hærerent, nulla humana vi flamma vndique ſuperans cõprimi prius potuit quàm vtranq; nauẽ poſtremò vnà cum hominibus abſumpſerit. Erat ſpectaculum poſt homines natos longè miſerrimũ, cùm hinc ignis deuoraret, illinc mare abſorberet: in hoc tamen vt illũ effugerent multò plures ſeſe eiecerunt, quorum nonnulli ſuorũm occurſu ſeruati ſunt. At ita pugna vtriſque iuxtà funeſta atque pernicioſa fuit, at victoria nulla. Periêre ex Anglis plus ſexcenti, & in ijs Thomas nauis præfectus: à Franciſ maior iactura facta eſt, etenim amplius mille homines deſideratos fuiſſe fama percrebuit. At tantum cladis vtrinq; acceptũ eſt ex eo, quòd prælium commiſſum vorante flamma ocyus propémodũ exitũ habuit quàm principium, quare à neutra parte valuerit pereuntibus ſubſidio quiſquam currere.

Per idem tẽporis, in Italia ſtudia hominũ varia res variæ turbabant. Florentini adhuc cum Ludouico rege Francorũ fœdere coniuncti erant, quòd eius amicitia illis ciuibus præcipuè conduceret, p-

nes quos ſpeciatim gubernatio ciuitatis exiſtebat qui in Gallia cum primis negotiabantur, & ob id neque metu territi, neque monitis edocti ſententia deſiſtebant, tametſi Iulius pontifex aſsiduè admonebat, hortabatur, rogabat, vt in tẽpore rebus ſuis prouiderent, néve expectarent dũ per arma non liceret capere conſilium: quando eis Genuenſes exẽplo eſſe poſſent, qui vel in Gallia quamuis mercaturam facerẽt, tamen audita Mediolanenſiũ defectione, Gallos ab ſe ablegarant, vt Italiæ quieti conſuleretur. Id eò agebat vehementius Iulius, quò certius habebat eam pertinaciã breui Florentinis nocituram, qui iam cœperat autoritatẽ dare familiæ Medices, vt per eã cùm libêret ciuitatem à Gallo alienaret: nam eà de cauſa paulò antè Ioannem Cardinalẽ Medices vt exulẽ apud ſuos nullo habitum numero, legatum ſuo exercitui præ[illegible] vt ei ciuium Florentinorũ beneuolentiã reconciliaret. Porrò ea familia Medices abhinc aliquot annos, fortunis omnibus exturbata, exilio mulctata eſt, quòd Petrus Medices Ioannis Cardinalis frater, iniuſſu populi in poteſtatẽ Caroli octaui Francorũm regis, dum ille per Hetruriam iter Neapolim verſus faceret, Piſas, atque alia quædam oppida magni omnino momenti tradidiſſet. Igitur cũ Florentinorũ mẽtes nullis monitis ſanari poſſent, mãdato Iulij & Ferdinãdi regis, Raymũdus dux Hiſpani exercitus qui id tẽporis ad Mutinam caſtra habebat, in Hetruriã vnà cum Ioanne

ne Cardinale legato proficiſcitur, ibiq; vaſtitatem tectis atque agris primùm infert, deinde Pratum proximũ Florentiæ oppidum ad oppugnandum aggreditur, quod intra biduũ capit, captumque diripit, omni præſidio interfecto, vt fama crudelitatis ad Florentinos delata magis terreat. Interim Florentiæ cognita Prati oppidi expugnatione, populus tumultuari cœpit, vociferans paſsim, haud prudentiæ eſſe, opulentiſsimam ciuitatem ad extremum periculo cõmittere, ac plus diligere amicitiam Franci regis tota iam penè Italia pulſi, quã patriam, quàm liberos, quàm coniuges. Augebãt clamorẽ plebis aduerſæ factionis optimates, qui familiam Medices in vrbem recipiendam curabãt. Dum ita populus in tumultu trepidationeq; erat, Petrus Soderinus princeps ſenatus, id eſt, Conſalonerius, quod nomen eſt ſummi honoris, in curia ſe magiſtratu abdicauit, atque ſui conſeruandi cauſa, de vrbe exiuit. Tum ciues legatos ad Ioannem Cardinalẽ & Raymundum miſerunt, qui dicerent, ſe imperata facturos, ſi ſine iniuria mœnia intrare vellent. Ita Florentia in deditionẽ poſtremò venit, & compoſitis ex Iulij ſententia rebus, Ioãnes cum Iuliano fratre (nam Petrus ætate maior frater fuſo apud Caietam Gallorum exercitu antè perierat) vrbi præficitur, qui mox mutata populari ciuitatis forma, ad priſtinum ſtatu rempublicam redegit. Raymundus verò cum victore exercitu præda onuſto, ad recuperandam Brixiam,

quam

quam adhuc Galli tenebant,& Veneti fruſtrà aliquot dies oppugnarant,maturè contendit,eamq; ad primum impetum cepit, facta poteſtate Gallis abeundi. Potitus eſt vrbis Hiſpanus, poſthac diu Venetis reclamantibus, quòd id contrà eſſet, ac per fœderis conditiones exceptum foret, nulla ei ratio pluris fuit quàm pecunia,qua Venetus ſenatus ad vltimũ rem amiſſam ab ipſo redemit,quẽadmodum planius infrà fiet. Per eoſdẽ dies Matthæus Gurgenſis epiſcopus Maximiliani legatus, duxit Mediolanum Maximilianũ Ludouici Sfortiæ filium,atque in auitum principatum reſtituit, poſt annos decem & tres,quàm Ludouicus pater de illius poſſeſsione eiectus fuerat. Quo facto, Gurgenſis cum Venetis de pace agere cœpit,quæ fieri minimè potuit. Venetis conditiones à Maximiliano rege oblatas repudiantibus, qui ob id à fœderatis iam in hoſtium numero haberi cœperunt. Exin Matthæus Romã proficiſcitur,nouumq; fœdus cum Iulio icit,cuius ſumma fuit,vt Maximilianus concilium Lateranenſe ſua autoritate cõprobaret,& Piſanum reſcindendũ decerneret. Vtrunque Gurgenſis Maximiliani nomine præſtitit,qui præmij loco Cardinalis poſtea factus eſt. Hæc in Italia geſta ſunt,cùm Bernardinus præſes Lugduni eiſdẽ armis reluctabatur,atq; Iulius pugnabat,qui ſua autoritate omnia miſcebat.

Dum hæc foris à fœderatis Henrici amicis agebantur,vna domi cura Ricardum Vintoniẽ

ſem

ſem epiſcopum, & Thomam Surræ comitẽ ſolici tos habebat,quomodo alter fortunã alterius deprimeret:ſed Vintonienſis id anxius agebat,comitis potentiam iam pertimeſcendam ratus, quòd conſanguineos & affines in dies ſingulos honoribus opibuſque augeret,quare hominẽ quæritabat quem comiti obijceret,qui eum tandẽ aliquãdo de gradu deijceret. Erat in familia regia Thomas Volſæus ſacerdos diuinis literis non indoctus,vnus ex eo numero qui quotidie corã principe rem diuinã faciebant,homo ſagax,idẽ & audax,ac ad quidlibet agendũ multò paratiſsimus. Hunc Vintonienſis, quanquam ei non benè ſatis cognitum,vt par eſt credere,putauit idoneũ, quẽ ad latus principis adiungeret,& primùm apud regem ipſum ad cœlum laudibus ferre, deinde cũ eo conſilia inire cœpit, narrando quæ cogitaſſet, ac hortando monendoque, vt ſe totum daret ad cogitationẽ reipublicæ gerendæ ſuſcipiendã, ad quam ei iam gradum ipſe feciſſet,vnde ſi annitetur,peruenire ad ſummã dignitatem, cum ſummiſque viris æquari valeret. Hæc Volſæus non ſurdis audiuit auribus,qui in eam protinus ſpem venit,vt iam tum profiteretur,ſe omnes certè vias perſecuturum,quibus ad id quod volebat, perueniri poſſet,ad efficiendum, vt comes ab omni curatione,& adminiſtratione rerum deinceps vacaret,ſi ſemel apud regem locũ obtineret, ex quo voces quas miſſurus eſſet,ad eius aures perduci

ac ſine interprete percipi poſſent. Quibus rebus conſtitutis, Vintonienſis paucis pòſt diebus Volſæum præfectum largitionis regiæ inopibus hominibus faciendæ, quē eleemoſinarium dicunt, creandum & in numerum conſiliariorū regis adſcribendum, adſciſcendum, in conſiliumq́; cum primis adhibendū curat, eique multum publicè ſimiliter ac priuatim tribuit, de hominis prudentia, vigilantia, induſtria ſummè prædicando. Non ignorabat comes, quatenus ille Vintonienſis fauor erga hominē nouum pertineret, ſed vſque eò diſsimulandum ducebat, dum Thomas vt nauta imperitus iam pelagum ingreſſus, nauim ſuam ad aliquos appuliſſet ſcopulos. Atqui Volſęus vbi eam præfecturam eſt adeptus, & iā ad latus principis adhæreſcere cœpit, mirum dictu eſt quantum breui gratus acceptuſq; fuerit ei, & iuuenum cohorti, quám ille in delitijs habebat. nam homo facetus, tam perſona ſacerdotali abiecta, quàm nulla grauitatis ratione habita, ſępenumerò cum illis adoleſcentibus vnà pſallebat, ſaltabat, ſermones lepôris plenos habebat, ridebat, iocabatur, ludebat: at extra iocū, regi grādia de ſe pollicebatur, quod vt remotis arbitris commodius ageret, domi ſuæ voluptatū omnium ſacrarium fecit, quò regē frequēter ducebat, ibi eius auribus inculcabat, inſtillabat, iterabatq́; rempublicā per multos rectores malè ſe habere, cùm pro ſe quiſque ſuo cōmodo deſeruiret, ſed ſi ſibi ſumma rerū adminiſtranda-

tum crederetur, non dubitandũ, quin longè meli⸗
us cũ rebus publicis ageretur, ſine moleſtia princi
pis, quẽ potius deceret in flore ſuæ ætatis, animũ
literis, ac interdum honeſtis voluptatibus delecta
re, quàm affligere curis. Hæc & eiuſmodi identi⸗
dem memorãdo, in eam ſpẽ iuuenem impulit, vt
ſibi perſuaderet, procurationẽ gubernandi regni
tutius vni, quàm pluribus, ac alteri quàm ſibi cõ⸗
mitti licere, donec adeſſet maturitas ætatis, & iam
tum eum rebus gerendis præfecit. Volſæus per
hunc modũ magnam repentè nactus poteſtatem
cœpit per licentiã rempublicam gerere, multa ſuo
iure atque arbitrio agere, fretus potiſsimũ Vinto
nienſis ope & auxilio, qui alumnũ ſuum cunctis
enixè anteponebat: propter quod cùm à multis
bonis malè audiret, etſi vir bonæ frugi erat, ſen⸗
ſim ſe à publicis negotijs remouebat. Aſt Volſæ⸗
us rerum potitus, tum primum omniũ memor
veteris prouerbij, Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe
nequit, nequicquã ſapit, fortunas ſuas admodum
tenues ſibi augendas ſtatuit: nanq; non ſunt no⸗
ſtræ nobis vtilitates omittendæ, cũ his ipſi nos e⸗
geamus: qui breui permagnis affluens diuitijs, &
autoritate ſimul florens: animo ſtatim effertur, fit
que planè ſuperbus, ſic vt ad nobiles etiam viros
haud multũ haberet reſpectum: neq; amicos præ
ſertim veteres magni faciebat, qui ad ipſum con⸗
currebant, concurrebat autẽ maxima multitudo,
partim cõgratulandi ei honorẽ tantum nuper ac⸗
ceptum

ceptum,partim ſuorum negotiorum cauſa,quorũ aliquos non libenter alloquebatur, aliquos verò ne intueri quidẽ volebat, quibus cùm à pueritia coniunctiſsimus fuiſſet familiaritate,vſu, conſuetudinéve. Etenim prioris ętatis eius ſtatus non ſolùm animus, ſed aures quoque à cõmemoratione abhorrebant,qui parentem habuit virũ probũ at lanium,id quod reminiſci nolebat,vt rem non vtique perſona ipſius dignã:quare ſecum totos dies cogitabat,qualis eſſet,non vnde eſſet,cùm reuera potius gaudere atq; gloriari debuiſſet,ſe ex nihilo tantum euaſiſſe virum. Ex quo factum eſt, vt nemo homo auderet deinde de priſtina amicitia meminiſſe,quæ ipſi cum illo fuiſſet. Atqui idẽ maius æquè vt clarius ſignum paulò pòſt dedit, quo licebat eius inſolẽtiã facilè cognoſci: primus enim ac nouiſsimus, quod ſciam ſacerdotũ omnium,epiſcoporum & cardinaliũ,veſtitum exteriorem ſericũ ſibi induit,quo & ſacerdotes aliquot qui ab eo gratiã inire cupiebant, temerè vſi ſunt. Quæ ſanè res tametſi ridicula,magnã fecit ordini ſacerdotali inuidiã,id eſt,odium concitauit. Pollebat apud regẽ vel Carolus Brandonus autoritate de qua tamen cũ Volſæo minimè certabat,quòd inter ſe vna & mente & voce conſentiebant. Erãt quoque plures in gratia cum principe,eius ætatis æquales,qui pro ſe quiſque rebus ſuis diligenter inſeruiebant. Atque ita ſimultas quam Vintoniẽſis cum comite habebat,fecit vt Rex Henricus par

tem oneris ſui Volſæo impertiuerit,qui ea tamen parte leuatus,quoniam erat benè moratus inſtitutuſque,& ad imperium natus,non diſceſsit omnino ab officio, at ſimul vt tempus tam honeſtè quàm vtiliter traduceret,accuratè vacabat literis, vacabat animi gratia muſicæ, legebat ſtudioſè libros diui Thomæ Aquinatis,& hoc agebat hortatu Volſæi,qui totus erat Thomiſticus: item vti gloriæ cupidus incumbebat ſedulò in rem militarem,cuius decus ſciebat præſtare cunctis alijs.

Bellum paci interim præuertendũ Iulius Romanus pontifex curare cogebatur,à quo Chriſtophorus Cardinalis incitatus,ſuos Anglos literis ac nuntijs quotidie ad arma vocabat,ſignificans Romanum pontificẽ omnes ſuas ſpes in Anglicis opibus ſitas habere,quæ ad hunc diẽ parum iuuiſſent:ſed multò magis id per amicos agebat,quorum magna erat eodẽ tempore autoritas. Itaque rurſus ad conſilij conuentũ res delata eſt,vt poſtquam tanta controuerſia aliter tolli non poterat, tandem aliquando armis dirimeretur. Henricus qui animo magno fortiq; erat, ita cum nonnullis ſuis principibus viris agebat,vt illi ſecum ſi reputarent populum Anglicum ea indole eſſe, vti nullo alio duce,niſi rege,ſoleret ſæpius feliciter bellum gerere,idque benè ex multis conſtare exẽplis, manifeſtè dicerent oportere ductu regis,cuius auſpicijs bellum incœptum erat,confici:& huc illud accedere,quòd ſi Gallus intelligeret contra ſe Angli

regem venire, multò facilius eum ipſum adductũ iri ad aliquam pacis conditionẽ. Eam ſententiam perpauci cõprobabant, exiſtimantes grauius eſſe bellum, quàm vt rex, qui nondũ vidiſſet prælium aut cruorem fundi, obiectaret ſe periculo, & propterea præſtare affirmabant, vt ducibus id negotij daretur, qui rei bellicæ ſcientes haberentur, cũ eorum copia non deeſſet. Hoc conſilium pluribus longè magis placebat, quã regi, qui ad gloriam excitatus per virtutẽ, & iuſtam belli cauſam, auebat ſuam militiã inchoare. Dum in conſultatione res verſabatur, ecce tibi, literæ veniunt à Maximiliano, qui Iulij pontificis rogatu ſcribebat, vt Henricus qui tantum laboris hactenus pro defenſione Romani pontificis ſuſcepiſſet, vellet etiã nunc primo quoq; tẽpore in continentem cum exercitu aduerſus Gallum tranſire, ſeq; ei comitẽ cum aliqua armatorũ manu, fore pollicebatur. Quibus cognitis rebus cuncti in priorẽ dictam ſententiã iuerunt, arbitrantes, poſtquã iam oporteret Henricum id ætatis adoleſcentẽ vſum rei militaris addiſcere, nullo alio doctore felicius illud facere poſſe, niſi Maximiliano belli duce Veterano. Atque ita de conſilij ſentẽtia, bellum gerendũ eſſe, decretum eſt. Dum ad eam expeditionẽ cuncta parantur, Henricus miſit Edouardum Ponyngũ, Thomam Bulleyne, & Ioannẽ Iunghe legatos ad Maximilianum, qui eius nomine & Ferdinandi regis, cum illo fœdus percuterent, id quod maturè factum

factum eſt. Interea parata claſſe, Edouardus Hauardus præfectus in altum mittitur, qui maris imperium penes ſe obtinendum curet, vt Francus traijcienti exercitui ne inſidias faciat. Ita claſſe præmiſſa, Henricus copias traducere parabat, cùm Iulij pontificis mortis nuntium accepit, qui circiter nono calendas Martias morbo perierat, quod ille grauiter tulit, veritus ne tantus belli apparatus nõ fruſtra eſſet, ſi nouus pontifex fortè pacẽ quàm bellum mallet. At paucis pòſt diebus factus eſt põtifex Ioãnes Medices Cardinalis, dictuſq; eſt Leo decimus. Is haud aliud atque Iulius laborauerat de continuando bello conſtituens, quãprimum fœdus cum Henrico & Iulij amicis fœderatis renouauit, ſed ſpeciatim ſe ac incœpti belli negotiũ Henrico cõmendauit, quæ ſanè commendatio tãtum habuit põderis, vt toto regno ſupplicationes pro felici Leonis ſtatu decretæ fuerint, & Henricus ad eum ſcripſerit, ſe eius cauſam fortiter defenſurũ. Hęc officia bona ex parte eò pertinebant, vt Leo in poſterum benignior eſſet erga Thomã Volſæum, in petendis honoribus, cuius nutu autoritateque plurima gerebantur. Inter hæc claſsis Anglica aliquot triremes Gallicas, quibus Ioannes Vaſco Rhodianus miles præerat, ſpeculata, vſque ad Britannicum littus inſecuta eſt, ſed cùm illæ ſecundũ terram conſediſſent, quò maiores hoſtiũ naues accedere nequirent, Edouardus cogitans ſecum, ſi iſte eas cum paruis nauibus inuade-

ret,certamen in conſpectu futurum, vbi aut cupiditas gloriæ,aut ignominiæ metus,ſuos ad virtutem excitaret,tentandum ſtatuit. Itaque armatis ſubitò aliquot nauiculis, quibus exiguitas aquæ nō officeret,magno impetu in triremes fertur,& dum alij aliàs aggrediuntur, ipſe prætoriam acriter oppugnat.Franci hoſtis audaciā mirantes nō pugnæ ſtudent,ſed totis viribus connitentes catenas ſoluunt,atque hoſtiles nauiculas ſummouēt. Quo facto,Edouardus à multitudine circumuentus,cum paucis ſuorum qui in eadem naui erant, pugnando interficitur. Reliquæ nauiculę cognito ducis interitu,non vltra conatæ certamen relinquunt,ad claſſemq́ ſe recipiunt,quæ amiſſo præfecto,rectà domū petiuit,cui rex præpoſuit Thomam Hauardum ipſius Edouardi fratrē,hominē animo ferocē & bellandi peritum. Veneti interim apud Italos initium rurſus turbandi omnia fecerunt. Erat captiuus apud Ludouicum regē Andreas Grittus, cum Bartholomæo Aluiano copiarū duce,ſicut ſuprà memoraui,qui cùm audiret principes fœderatos ſuam magis vtilitatem quærere, quàm datæ fidei rationē vllam habere, vt ſe in libertatem aſſereret,ſuum ſenatum ad nouā amicitiam cum Gallo conciliandam non ceſſabat hortari. Senatus id cùm cōpluribus de cauſis, tū maximè quòd Hiſpanus ſibi Brixiam, & Maximilianus Veronam reſtituere negaret,faciendum iudicauit: quare nouo fœdere, hinc Veneti,illinc Frāci

bellicum

bellicum in Italia canunt. Cuius rei fama vbi diuulgari cępit, permulti mortales admiratione obſtupefacti, illud iam trito ſermone prouerbium in vtroſq; multis paulò antè factis ac receptis vtrinque iniurijs, ab omni concordiæ ſpe diſtractos, iactabant, Amici facti ſunt Pilatus & Herodes. At fœderati pro hoſtibus Venetos habere incipiebant. Quocirca Ferdinandus iam certum ſciens non licere per Venetos iam quieſcere, vt vno tempore rebus Italicis iuxtà atque Nauarrenſib. prouideat neceſſariò inducias cum Gallo in duodecim mēſes ea lege paciſcitur, vt extra Italiam armis abſtineatur. Eas inducias Anglus omnib. precibus deteſtatus eſt, atque non mediocriter ſocero ſuccenſuit, quòd ſecus ac res poſceret ſua, qui ſub armis exercitum habebat, à ſocijs deſereretur. Cœpit & Leo pontifex quouis modo quieti ſtudere, qui iā tum minus vehemens in Gallū erat, & Bernardino Piſani concilij præſidi eiuſq; ſocijs veniā palā promittebat, ſi vellent ad ſanitatē redire, idq; quod paulò pòſt fecerunt. At Ludouicus rex Venetorū ſocietate gauiſus, vt occaſionē quam optarat benè rei gerendæ datam teneat, nullo prætermiſſo tēpore, nouas copias ducibus Ludouico Tramolienſis regulo, Roberto Marchia, & Iacobo Traucio homine Mediolanenſi, Sfortiano nomini longè inimiciſsimo, in Italiam mittit, ſpe propè certa ductus recuperandi Mediolani. Ij poſtquā eò peruenerunt, Nouariā locū munitiſsimū in finibus

eius

tius Mediolanēſis principatus proficiſcūtur, quòd ea vrbe recepta, Mediolanum ſe nullo negotio in poteſtatē redacturos confidebāt. Ante Gallorum aduentum, Maximilianus dux cum parua Heluetiorum manu Nouariā intrauerat, eam defenſurus vſque eò, dum maior Heluetiorum numerus quē conduxerat accederet, & tanta fiducia oppugnantibus Francis obſiſtere cœpit, vt, ita Heluetijs volentibus, portas patêre non vetuerit. Interea Mediolani, ij qui Franco fauebant, tumultū conflant vrbeq́ eijciunt Andræam Burgenſem loci præfectum, ſic, vt nihil propius eſſet factū, quàm vt ſubita totius ciuitatis defectio ſequeretur, cùm Heluetiorum exercitus numero circiter octo milliū aduenit caſtraq́ poſuit ad Olegium pagum, qui à Nouaria paulò minus octo millia paſſuum abeſt, ac nuntios ad ducem miſit, qui eū de ſuo aduentu docerent. Verùm nuntij, obſeſsis ab hoſtibus omniū viarum aditibus, ad ducē peruenire nequiuerunt. qui ad extremū ab hoſte rem omnē cognouit: quippe Franci vbi acceperunt ſubſidium appropinquare, ſimulantes velle ſe oppugnationem redintegrare, retrò ad millia paſſuū tria abeunt, factiſque loco paluſtri caſtris, ſe quàm maximè poſſunt eo loci muniunt. Tum dux egreſſus vrbe ſe cum nouo exercitu coniungit, atque hoſtem magno animo inuadit. Primo impetu omnis Gallicus equitatus poſt deſperatā victoriam ſeſe in fugam confert, relicto peditatu, cuius numerus erat

plus decē millibus,inter hoſtium fauces,qui ōnes aut capti aut interfecti ſunt. At vbi Mediolanum fama detulit hoſtiū victorem eſſe ducē, actutum in eos ſæuitia adhibetur, qui ex turbis in vrbe nuper factis,deprehenſi erant Francorum eſſe amici. Altera ex parte Hiſpani qui Brixiæ erant,aggreſsi Venetorum copias,quæ duce Aluiano Frācis ſubſidio ibant,vno momento profligant.

Alibi dum iſta à ſocijs belli geruntur,Henricus rex exercitu ad triginta armatorum millia comparato,propédiē in continentem iturus erat,cùm factus eſt certior à quæſtoribus,Eboracenſes atq; Dunelmenſes populos recuſare ſoluere pecuniā per tributum in ſingulorum capita impoſitū nuper imperatam,quòd id genus exactionis ſemper peius quàm quicquam odiſſent. Placuit duabus de cauſis illis parci,quarū erat altera,quòd Iacobi Scotorū regis fides ſuſpecta erat conſilio,quod verebatur,vt motus niſi ilicò ſedaretur,ſpē ei faceret moliendi aliquid in Henricum,dum abeſſet: altera,ne rex qui omnibus humanitatis ac clementię officijs ſuorū animos allicere ad beneuolentiam ſtudebat,duriuſculus diceretur. Itaque populo pecunia remiſſa eſt,at ſuſpicio vrbanæ alicuius turbæ non itē,quæ ſine acerba ſeueritate haudquaquam adimi potuit:erat enim in cuſtodia Edmūdus Pola,qui poſt mortē Ioannis patris,ſe ducem Suthfolchiæ appellabat,quem,vti ſuprà dictū eſt, in Henrici ſeptimi poteſtatē veniſſe demonſtrauimus.

imus. Hunc conſiliarij nonnulli de medio tollendum ſentiebant, quòd periculũ eſſet, ne abſente Henrico, per populi ſeditionem in libertatẽ vindicaretur. Sẽtentia à paucis dicta, à paucis facilè probatur, & Edmundus ſecuri percutitur. Ita locũ vacuum fieri oportuit, quẽ fata iam Carolo Brandono promiſiſſent. Sed ad propoſitum reuertamur. Henricus Caletũ tranſmiſit circiter Calend. Iul. anno eodem ſalutis humanæ MDXIII. Hîc officia & imperia diſtribuit, leuis enim armaturæ equitib. Ricardum Thomã præfecit, ſagittarijs Edouardum Ponyngum, peditatui Georgiũ Talbotum, & Carolum Somerſetum, hos deinde duos præmittit ad proximum oppidum Morinum, nunc Terrouana vocitatur, iubetq́ꝫ capto loco caſtris idoneo, illud obſidere. Illi igitur cũ parte bona copiarum profecti, prope oppidum caſtra faciunt, ad ripam fluminis, quem incolæ Blangiũ appellant, à quo duo colles pari accliuitate naſcũtur, e quorũ altero, qui ad ſeptentrionẽ ſpectat, ipſa vrbs ſita eſt, & Blangio amne alluitur. Eodẽ loci vallum circunducunt, munitionibus ſepiunt, muros interdiu noctuq́ꝫ tormentis verberant. Nõ offenderunt Angli locum à præſidio vacuum, nam Ludouicus rex ratus hoſtẽ ad Morinum armorũ initiũ facturum, antè & cõmeatu & milite firmauerat, cui præpoſiti erant Antonius Crequius, & Franciſcus Thilynius, ambo reguli militaris gloriæ fama clari. Erat præterea haud procul Ludo-

uicus

uicus Halleuinus Pieaunæ regulus, cum magno equitatu, qui hoſtem frumentatione, populatione atque commeatu prohiberet, repentinoſque pro loco & tẽpore in eundem impetus faceret. Is loca frequenter caſtris hoſtium vicina obibat, itineraque intercludere nitebatur, inſidijs modò in vna, modò in altera parte collocatis, in quas aliquot hoſtium currus qui ex Caleto cõmeatum in caſtra importabant, caſu inciderunt. Interim Caleti copiæ augebantur, accerſitis amplius quinq; peditum Germanorum millibus cum turmis aliquot Burgundionum equitum. Itẽ auxilia vndique ferebantur: nanq; Maximilianus miſit oratores, qui pactionẽ nuper factam conficerent: & vicinarum ciuitatũ legationes ad Henricum concurrebant, quæ cibaria & õnia alia exercitui neceſſaria pollicitæ ſunt, ſi modò miles à maleficio manum abſtineret. His rex gratias egit, reſpõditq;, militẽ ſuum nemini homini damno fore, ſed atque adeò commodo omnibus, quandò de amicis cuncta emeret, nihil raperet, qui ſtatim pòſt ad caſtra inſtructo agmine perrexit. Galli verò equites toto itinere nouiſsimã aciem laceſsiuerunt, haud tamẽ propius accedẽtes, quàm quò telũ adijci poſſet, ne cogerentur dimicare. Cæterùm regis aduentu tanta ſpes eſt iniecta militibus, adeoq; animus creuit, vt pro ſe quiſque cuperet admotis repentè ſcalis, tentare ad muros oppugnationẽ, ita erant cũcti operam ſuã in bello nauare parati. Aduenit haud mul

rò pòſt Maximilianus, Ardea oppido viciſque hoſtium aliquot in itinere, direptis ac incẽſis. Hîc de ſumma totius rei agitur: cenſebat Maximilianus optimum factu, ſi rex cum parte copiarũ tranſiret flumen, ſecunduḿq; mœnia, pro oppidi portis, caſtra poneret, quò prohiberet ne cõmeatus importarentur, néve præſidium vllum intromitteretur. Hæc ſentẽtia haud õnibus probabatur, quòd vererentur ne ita vſu veniret, vt intercluderentur eodẽ momento præſidio eruptionem, & equitatu à tergo impetum faciente, ac tum obſtante flumine, quod eo loci nec pedibus nec equis tranſmitti poterat, exercitus alter alteri ſuccurrere nequiret. Verùm ad extremum ea ſententia vicit, ſic, vt rex ductum in aciẽ exercitum flumen traiecerit. Illo ipſo die licuit videre, quantum in bello inopinatus valeat caſus, qui vtrique parti magnæ fuit formidini. Contigit enim vt Francus vno tẽpore atq; Anglus trans flumen ſe contulerit, ille cauſa commeatus ac præſidij in vrbẽ inducendi, iſte verò vt oppidum vndique obſideret: vnde ortus timor & ſuſpicio, hoc accidiſſe, quòd alter alterius conſiliũ antea intellexiſſet, vel idcirco inter ſe inſidias tendere conſtituiſſent, cùm reuera neutrum eſſet. Itaque rex vbi Francum ad oppidũ venire nuntiatũ eſt, continuò ſuos ad pugnã expeditos eſſe iubet, atque obuiã procedit. Hoſtis per ſpeculatores cognoſcens Anglum aduentare, ſtatuit ſine peditatu quo carebat, non conſerendã manum, ex quo primum

mùm conſtitit, vt daret ſpatium curribus, quos re pentè retrò abire iuſſerat, ad caſtra redeundi, dein de pedem referre, ac poſtremò latè fugere cœpit. Equitatus Anglicus aliquot millia paſſuum ſecutus, amplius ducentos equites cũ ſex militaribus ſignis cœpit. In ijs fuit Ludouicus dux Longauillæ, & Rhenatus Claromontis regulus: eſt id Andegauenſis agri oppidum. Ita profligatis hoſtibus rex reuertitur, poſitiſque prope vrbẽ caſtris, præſidium ac ciues mœnibus includit, qui iam tum ſubſidium pariter atque defenſionẽ deſperare cœperunt, quòd murorum, qui iam vndique quatefacti erant, magna ruina impendêret: quare deditionem faciendã rati, cum Anglo incolumitatẽ paciſcuntur, atque ſe in eius fidẽ & poteſtatem tradunt. Rex primùm õnium præſidium miſſum facit, deinde vrbẽ ingreditur, & quid faciendum ſit, cum Maximiliano & ſuis conſiliarijs belli ducibus conſultat. Poſt longam diſputationẽ collibitum eſt, vrbẽ non retineri, ſed muris nudatam relinqui paruo præſidio munitã vſque eò dum alibi ad maiora facinora via daretur, & id erat, vt iter ad Burgundiã aperiretur, quod Tornacũ vrbs imprimis firma, & Francorum clientela munita, intercludebat, quapropter illud modis õnibus in poteſtatẽ maturè redigendum ſtatuerunt. Ita Morino moris exuto, & multis in eo vicis adustis, ac omnium quæ extra mœnia fuerant, hominum pecudũq; præda abacta, Tornacum itur. Interea

in Anglia frequentes habebantur ſupplicationes, cunctis à Deo expoſcentibus, vt Henricus feliciter militaris diſciplinæ rudimētum poneret: ſed cùm de victoria ad Morinum parta auditum eſt, tunc duplicatæ preces atque gratiæ actæ, quò cætera tā to initio deinceps reſponderent. At vbi Tornacū peruentum eſt, rex peropportunè inita oppugnā di ratione, ac paratis rebus, mœnia paſsim militē circundat, ducibus imperat quod quiſque curet, castra ipſe tenet, pro quibus Edouardus Buchyngamiæ dux vir veteris proſapiæ & bello egregius cum militū robore ſtat, deinde ſigno dato, ſimul vrbs acerrimè inuaditur. Ea res vt malū improuiſum maximè ciues terret, qui minimè omniū bellum ſibi cum Anglo futurum cogitarant, tamē ſuis freti viribus, metum paulò pòſt excutiunt, acreptisq́; armis ſe fortiter defendunt, nuntiosq́; ad Ludouicum regē petitum auxilium crebros mittunt: ſed cum ira reſedit, vires melius metientes animaduerterunt ſe intus annonam in paucos dies habere, & non eſſe quòd ſperarent aliquid importari poſſe, hoſte ōnes aditus obſidente, ac propterea videbatur pręſtare, prius de pace legatos ad hoſtē mittere, quàm animi vtrinq́; verbo & ferro irritati implacabiliores fierent. Itaque primos ciuitatis ſuæ ad Henricum legant pacē æquis conditionibus oratum. Legatio audita eſt, & pax ea lege data, vt ciues paterentur vſque eò præſidium apud ſe eſſe, dum placeret regi illud in vrbe habe-

te,darentq́; in eius ſtipendium in annos ſingulos dena coronatorũ millia,ac in præſentia quinquaginta millia penderẽt. Quibus rebus peractis, Tornacenſes demum ſe in fidẽ Henrici tradunt, qui poſtero die more triumphantis imperatoris vrbẽ ingreditur. Biduo pòſt Maximilianus cum Carolo Caſtellæ principe & Margarita filia,congratulãdi gratia ad Henricum adiuit. Hîc Maximilianus cum rege de toto belli negotio agere cœpit,qui videns res Gallicas iam apertè longè infirmiſsimas eſſe,plurimum hortabatur Henricum ad ſequendam victoriã. Contrà Henricus iuuenis quieto ingenio,qui non ſuæ,ſed Romani pontificis iniuriæ vindicandæ cauſa bellum ſuſceperat,ratus Francum ſatis eſſe doctum,ad erratum ſuum agnoſcẽdum,in eo bello ceſſandum putabat, quæ ſententia cùm iam hyẽs inſtaret,poſtremò retinetur. Atque ita rex firmata vrbe præſidio,ad octo circiter ſuorum Anglorum millia, cui Edouardum Ponyngum præfecit,ingentis belli victor domum rediјt, poſtquam ciuitatẽ ordinarat, & militi benè merenti ac aliјs præmia dederat, in quibus Thomas Volſæus fuit,cui vectigalia epiſcopatus loci aſsignata ſunt, vt ne epiſcopus homo Gallus, illis deinceps potiretur. Maximilianus verò dolens Anglum benègerendæ rei occaſionẽ dimiſiſſe,in ſuã mox Germaniã ſe recepit. Cæterùm id equidem magno argumento fuit Angliã in ſtatu rerum ſuarum eſſe perquàm moderatã,atque ſuis opibus contentã;

contentam: nanq; ſi Henricus memoria noſtra, rebus Gallicis cùm ab Italis tum ab Hiſpanis ſæpè malè affectis nocere voluiſſet, dubio procul potuiſſet, ex eiſq; ſuas maximoperè augere: ſed placuit ſuo vti inſtituto, quēadmodum Chriſtianum decet principem.

Interea Iacobus Scotiæ rex cui iampridē conſtitutum erat, ſicut ſuprà dictum eſt, auxilio iuuare Francum non modò vſque ad aras, veluti loco prouerbij dicitur, verùm etiam paululum vltrà, ſi ita poſceret neceſsitas, vbi audiuit Henricum iter in Gallias habere, ſenſim exercitū parat, quo præſtò ſit, vt amico opē ferat. Id Anglus per exploratores intelligēs, confeſtim tā per ſuas quàm Leonis Romani pontificis literas Iacobum de iure amicitiæ ac affinitatis, itē de fide iuriſiurādi dati monet, atque rogat, vt ſe amicum inimicúmve tandē aliquando profiteatur. Ille demum profeſſus eſt ſe Anglo amicum, quanquā eum partim fœderis religio, partim cōmodum quod ad ſe ſuamq; gentē quotidie ampliſsimum à Gallis proficiſci non ignorabat, ſummè tenebat, & idcirco nolebat ſine cauſa, ſuum conſilium de tanta re quod eſſet, patefactum iri, ſperans nequaquā ſibi neceſſe fore, aut religioni aut commodo officere. Qua re cognita, Henricus aliquanto liberius incœpto bello ſtudere cœpit, qui tamen tantum aberat, vt Iacobi dictis fidem habendā putaret, vt quàmprimum miſerit Thomā comitem Surræ Eboracum, qui vſq;

eò eam obtineret prouinciã, defenderetque ab in
iuria, dum bellum Gallicum conficeretur. At poſt
quã Anglus ſe in Gallias traiecerat, & Morinos
bello premere ingreſſus erat, Ludouicus rex ſuis
viribus diffidens, cœpit crebris nuntijs Iacobum
vrgere, hortari, rogare, vt facto in vicinos Anglos
impetu, hoſtẽ à maleficio rerum ſuarum auerte-
ret, domumq́; redire cogeret. Amici rogatu Iaco-
bus motus vt prius õnia conſilio tentaret, quàm
iniuſtum bellum ſuſciperet, protinus nuntiũ ad
Henricum miſit, qui diceret ſe antè offenſum ab
eo, & in præſentia maiori affici iniuria, quòd Lu-
douici regis Francorum, quibus cum vetus hoſpi
tium ſuis Scotis intercedebat, regni fines vexaret,
& propterea niſi eueſtigiò manus abſtineret, ip-
ſum primo quoque die eius regnum pari clade af
fecturum. Nuntius celeriter in Anglica caſtra pro
fectus mandata retulit, cui Henricus reſpondit, Ia
cobum regẽ nunquam ante id tempus de vllis in-
iurijs queſtum, & neque etiã nunc poſſe iure con
queri, ſi Romani pontificis ſolicitudines aliqua ex
parte alleuandi gratia, bellum in Francum mou
ſit, & ideo eum iuſsit ſuis verbis regi dicere ſuo, vt
fidem, perinde atque Chriſtianum principẽ dece-
bat, ſeruaret, quandò ſi contra religionẽ faceret,
non poſſet iſtiuſmodi culpæ pęnã effugere. Cum
his mandatis nuntius dimiſſus aduolauit domũ,
& quæ referenda erant diligenter expoſuit. Atqui
fatum quod Iacobo infeſtum erat, nulla ratio ad
cauendũ

cauendum valuit, ita ille quod deſtinarat, non exe qui non potuit: qui vbi vidit nihil ſe minis profi-cere, armis agendum putauit, quæ multò iuſtiora ducebat, quia antea Anglo bellum indixiſſet. Itaq; inſtructo repêtè exercitu ad ſexaginta armatorũ millia, paratiſq; omnibus quæ vſui forent, prædabundus in fines Anglorum contendit, primoque acceſſu Noramum arcẽ capit, captamque magna ex parte cõplanat. Inde circiter ſex paſſuum millia progreſſus, verticẽ montis quem Floddonem incolæ vocant, occupat, ibique poſitis caſtris, regionem quaquauerſum populatur. Citò ad omnia oppida & pagos totius eius regionis rumor aduẽtus Scotorum perfertur, qui vbi maior atque illuſtrior incidit, clamore per agros excipitur, peruaditque ad nobiliũ ſtationes, quas circa fines Thomas comes frequentes diſpoſuerat: huic enim belli duci præſtantiſsimo, Henricus à principio bellũ gerendum dederat: qui ipſe igitur ante õnes certior factus Nouumcaſtrum proficiſcitur, quò ſe Thomas claſsis præfectus eius filius cũ mille circiter armatis in tẽpore applicuit, qua ille re nõ mediocriter gauiſus nihil ferè moræ facit, ſed ſtatim Alneuichum pagum petit, indeq; nuntios accerſitum nobiles viros mittit. Nuntij properantes tanta diligentia vſi ſunt, vt breui eò conuenerint aliquot egregij duces, Thomas regulus Dacris, Henricus regulus Clyffordius, Ricardus Neuyllus regulus Latemerius, Henricus regulus Scroppius,

 Gulielmus

Gulielmus regulus Cognerſius,Gulielmus Bulmerius,Philippus Tylneius,Edouardus Stanleius,Nicolaus Appliardus, Edmundus Hauardus comitiș alter filius, Thomas Buttlerius, equites fortiſsimi,ac cõplures alij, quia tota regio iam in metu erat,& quiſque pro ſe,pro opibus, certum armatorum numerum duxerint. Hinc habito inter ſe conſilio,poſtquam officia partiti,& de ratione belli adminiſtrandi deliberarunt, comes ſingulos nominatim hortatur,vt cõmunis ſalutis cauſa arma capiant,& ſe ſequantur: Quo facto,agmẽ inſtruit,ac in hoſtẽ proficiſcitur, ab eiuſq; caſtris mille paſſus caſtra ponit,parum citra flumen,quẽ incolæ Tyllum appellant·&quia in caſtris exigua erat cõmeatus copia,neceſſariò ad manus veniendum ratus, quinto iduum Septẽbris prima luce ad flumen accedit,tranſireque incipit. At rex vbi cognouit Anglos petere flumen, ſuſpicatus eos properare ad occupandum præſidijs alterũ montem, qui inter bina caſtra intererat, factis multò mane magnis ignibus, vt fumus auferret hoſtibus viarum proſpectum, ac ſublatis caſtris,quadrato agmine ire pergit ad antecapiendum eum montem, perinde quaſi pro certò habeat, hoſtes locum caſtris idoneum,non itẽ certamen quærere. Quid, quòd deſpecta eorum paucitate, inerat in mente opinio,illos vel in prælium non deſcenſuros, ſeu, ſi deſcenderent,in pedes ſe raptim daturos, id quod permultis olim imperatoribus exitio

fuit, qui ſcilicet non æſtimauerint, neque formida rint ſuorum hoſtium vires. Interim Angli tranſmiſſo flumine, ad radices Floddonis peruenêre, duplex inde cònſecuti cõmodum, quòd ab hoſtibus nõ poterant deorſum verſus tormentorum ictibus peti, & ab ipſis illi deſcendẽtes ſurſum verſus maximè feriri. Iam vterq; exercitus ad radices montis acceſſerat, cùm vtrinque ſignũ pugnãdi datur: præcedebat ad dexterum cornu Edmũdus Hauardus cum tribus circiter peditum millibus, in quem primus à Scotis fit protinus impetus. Inſtabat Edmundus fortiter, cùm ſui ſubitò territi in fugã ſeſe dederunt, quos & ipſe ſequi cogitur. Hoc eiuſmodi parum fauſtum dimicandi initium, ecquis crederet, Anglis cõmodo, Scotis damno fuiſſe? quippe vbi Iacobus vidit primos terga vertiſſe, ratus totum hoſtium exercitum iã iam in fuga eſſe, equũ dimittit, ac ſuis ſe ſequi iuſſis, ire perſecutum fugientes parat. Tum eius duces, ne id faceret, vehementiſsimè rogabant, orabant, obſecrabantq;, argumentantes nullum inſtare periculum, quamobrẽ imperator deberet ab officio diſcedere, cuius intereſſet prouidere ſaluti omnium, caſtigare inertes, hortari fortes, ſubmittere feſsis integros, cani iubere receptui, & id genus obire munera belli, non autẽ pugnare, niſi cũ foret neceſsitate victus & eum tunc haud plus vno homine valere, ſed ſi dignitatis gradum teneret, pro centum millibus vnum eſſe ſuo exercitui.

His precibus atque vocibus rex nihil motus, reſtitis ordinibus, cũ nobiliũ caterua in primã aciem procurrit, vbi peditis officium faciens, non fugientes Anglos, ſed acriter reſiſtentes inuenit, ab eiſq; interficitur, cum tota acie, quæ prima cum hoſte manum conſeruit. Reliqua pars exercitus, cui præpoſitus erat Alexander Hohomus regij cubiculi præfectus, tametſi ſuos videbat pereuntes, à fronte & à tergo ab hoſte circunclusos, tamen tantum abfuit vt iret ſubſidio, vt ne pedẽ quidem efferret è loco quo conſiſtebat. Porrò viſa inconſiderãtia regis, qui in mortẽ ruere voluiſſet, ſtupor omniũ animos ac velut torpor quidã inſolitus membra tenebat, intuenteſq; alij alios immobiles permanebant, deſperantes poſt amiſſum regẽ, poſſe ſe victoriã glorioſam conſequi, quæ caſu inaudito excidiſſet quaſi è manibus. Non defuerunt tamẽ qui id crimini darent Alexandro ſoli, quòd inuadendi ſignum non dediſſet. Sed deſine mirari: ſic Deo placitum, vt Iacobus rex aut violatæ nuper fidei, aut impietatis maturã haberet pœnam. Is enim admodum adoleſcens, in bello ciuili dux hoſtium, ſicuti ſuperiore libro expoſui, quãuis nolẽs arma in parentẽ tulit, interfuitq; prælio, in quo ille mortẽ occubuit. Si eiuſmodi exẽpla ob oculos interdum haberemus, minus õnino peccaremus, quandò ſeriùs citiùſve nemo homo nocens pœnas non perſoluit. Cæterùm res Anglica longè feliciſsima extitit: nam ſi Iacobus cautè pugnaſſet

vel poſt eius cædem, ſi Scotos principis vlciſcen-
dę mortis furor inuaſiſſet, prout fieri par erat, du-
bio procul victoriã reportaſſent: quid enim pau-
ciores & defatigati aduerſus plures, & valẽtes po-
tuiſſent? Quocirca Angli diuini beneficij benè me
mores, etiã nunc victoriam Deo illam acceptam
referunt. Pugnatum eſt amplius tris horas, cecidẽ
re quindecim millia hominum, quorum pars ter
tia ex Anglis fuit. Nocte inſequenti, Scotorum ex
ercitus populabundus ea qua venerat via domũ
rediit, qui vbi intra ſuos fines pedẽ tulit, cœpit paſ
ſim ab õnibus malè audire, quòd vt vecors & im
pius neque regis mortẽ vindicandam, nec ſuis pe
reuntibus opem ferendã curaſſet, ac ſic æternas ig
nominiæ maculas patriæ inuſsiſſet. Sed Alexan-
drum multò magis vniuerſi ſceleris damnabant,
qui nõ ducis, at hoſtis potius officium feciſſet. In-
ter ſpolia hoſtilia, corpus Iacobi duobus acceptis
vulneribus, exanime reperitur, quod etiã tum plu
rimum maieſtatis prę ſe ferebat, deinde Londinũ
deportatur, ad cœnobium Bethleemicum Car-
thuſianorum monachorum ordinis. At poſtea in
plebis Scoticæ mentibus inhæſit, Iacobum viuere
ſed eluendorum delictorum cauſa adhuc vagari,
id quod Flandri de ſuo Carolo duce inaniter prę
dicant, quia viri laude digni etiam poſt mortem,
per fãmã, viuere dicantur. Reliquit Iacobus rex fi
lium nomine Iacobum, & Margaritã vxorem prę
gnantem, quæ alterum peperit, ſed breui pòſt hoc
mortuo

mortuo,ſolus ille ſuperſtes extitit,Iacobus eo nomine quintus,ętate admodum puer. Ab initio habito principum concilio factus eſt gubernator regni Iacobus Betonus Glaſguenſis archiepiſcopus vir magnæ virtutis & conſilij:tributi ſunt conſiliarij,Alexander Hohomus , cum Gulielmo fratre, item alter Alexander Gordonus Hũtelius comes, Gauinus Dumbar Aberdonenſis epiſcopus,& Ioannes Harrenſis comes,qui rerum omnium agẽdarum poteſtatẽ haberent. Margarita autẽ regina haud multò pòſt nupſit Archibaldo Douglaſſati, Anguſię comiti,viro ſummo genere nato,ſingulari bonitate & modeſtia prædito , id quod mulier ex re ſua atque filij potiſsimum fore putauit, verita ſi alteri externo principi nuberet , ne filij tutela non relinquenda ſibi eſſet.

Bellum ab Henrico ſuſceptum,& tã felici ſucceſſu hactenus geſtum,maximo vſui fuit rei chriſtianæ:nam Francus,tum demum rebus ſuis per incõmodè cadentibus & malè affectis timens , iã cum Leone pontifice Romano de cõpoſitione pacis,concordiæ,amicitiæ agere cœpit , & primo omnium Bernardinum Cardinalẽ cum ſocijs ad eum remiſit , quos ille in priſtinum honoris gradum reſtituit,deinde cum Maximiliano rege inducias fecit,& poſtremò ab Henrico de impetranda pace per amicos ſummè curabat,& quia per eoſdem dies amiſerat Annam vxorẽ , ſignificabãt amici eum etiam cupere vxorẽ ex Anglis habere.

Interea

Interea Hēricus expectabat quatenus Leo de ſum
ma rei ſtatueret: qui eodē tempore concilium ad
Vueſtmonaſterium habebat, in quo primùm de
legibus actum, per quas modus præſentibus ho-
minum moribus poneretur: deinde de pecunia,
quæ more maiorum, prophanis pariter atque ſa-
cerdotibus imperata: poſtremò Thomas comes
Surræ fit dux Northfolchiæ, quē dignitatis locū
Ioānes eius pater prius obtinuerat: placuit id de-
cus Thomæ deferri, eò, quia paulò antè in bello
Scotico egregiā pro republica nauaſſet operā: itē
Thomas eius filius, Surræ comes loco patris: Ca
rolus Somerſetus comes Vigornienſis, Carolus
Brandonus dux Suthfolchiæ. Benè multi miran
dum putarant tantum Carolo honoris haberi, vt
dux crearetur, id quod eò pertinebat, ſicut poſtea
diluxit, vt honeſtius ille cum rege affinitate coniū
geretur, quod futurum eſſe, iam apud Henricum
decretum erat: ſed aliquid in præſenti rē retarda-
uit, quia rumor erat Gallum breui cum pace nō-
uas nuptias quæſiturum, quod fecit vt rex Hen-
ricus fando dein viſus ſit alienigenā hominē do-
meſtico anteferre, in collocatione ſororis Mariæ
in matrimonium. Hæc Ludouico regi facilè ad
aures peruenerunt, qui ratus id ſibi cōmodum fo
re, confeſtim per literas Leonis pontificis Roma-
ni & pacē, & ſororis connubium ab Henrico peti
uit, & impetrauit. Nam cùm Leo, qui caput erat
belli, pacē dandam ſuis literis decerneret, nō equi
dem

dem fuit quicquã negandum,cùm præſertim Carolus princeps Caſtellæ cui Maria pacta erat, impuber eſſet. Pax autẽ ea lege conficitur,vt Ludouicus rex augeret dotẽ puellæ Mariæ, aſsignatis agris,ex quibus illa poſt mortẽ viri, vectigal ad tricena bina millia coronatorum in ſingulos annos caperet,&millia centum penderet quotannis Henrico,vſque ad quinquennium cõpletum:Maria verò ſponſa circiter quinto idus Octobris,anno qui fuit ſalutis humanę MDXIIII.deducta eſt in Pontiuum,ad virum,vbi nuptiæ plenæ concordiæ,plenæ honoris,tranquillitatis & piæ pacis Abbauillæ coniunctæ ſunt:quibus celebratis,Ludouicus homo ſenex,& qui valetudine infirma erat Lutetiam perrexit,quòd Mediolani recipiẽdi cauſa iter in Italiam habebat,cum copijs quas iã parauerat,ſed per mortẽ,quæ ſtatim pòſt accidit,ei nõ licuit nouum bellum gerere. Atque ita Maria puella poſt octogeſimum diẽ,quàm nupſerat,vidua relinquitur,id quod portendit,quẽadmodum emanauit in vulgus,mala tẽpeſtas tam terra quàm mari ſubitò orta in eius tranſitu, fuitque magna amplius viginti diebus,adeò vt õnis puellæ comitatus valdè iactatus longè abiuerit, ac alij ad alia loca delati,tardè ad eam redierint. Ea autẽ affinitas comitata pace mirabilẽ in modũ animos extulit Francis,vt ſibi tẽperare neſcirent, qui cùm haberent Franciſcum regẽ,qui Ludouico ſucceſsit, iuuenẽ ætate florentem,& copias ingentes ad bel

ſum Italicum paratas, omnibus æquè arma intentabant, iactātes ſe etiā Anglo formidini eſſe, quòd repudiata nuper Caroli principis amicitia, noluiſſet & pacem & affinitatē ſecum coniungere: ſed eas voces pretium pro pace datum facilè reprimebat, oſtendens dantis non recipientis metum. Res autem Anglicæ per hunc modum in dies proſperè procedebant, quarū proſperitate Thomas Volſæus mirificè gloriabatur veluti autor ſolus tantæ felicitatis, ex eo, quòd iā ſumma eſſet autoritate apud regē, ſed & inuiſus inde magis cùm propter eam inſolentiā, ac detractam ſimul opinionē probitatis, tum propter eius nouitatē generis. Is ideo per id tēporis factus eſt Lincolnienſis epiſcopus: quorum ſanè honorum atque dignitatū, ille per quàm cupidus monimentum aliquod vſpiam ponendi, rogauit regē, vt vellet ædes magnificas eo loci ædificare, vbi ipſe habitabat, quod maturè factum eſt. Nomen loco admodum imo ad ripam Thameſis, eſt Briduellum, in vico diuæ Brigidæ, ad meridiē ſpectans, cui ſolus auſter ventus flat, eo quo ædes ipſæ minus ſalubres, vt plurimū vacant. Ita Volſæus velut imperitus architectus, ad ſui memoriā perpetuandam opus tam bellè locauit.

At rex Franciſcus partim ſuis, partim exulum Mediolanenſium opibus fretus, ineunte vere Italiā petit, Mediolanenſis principatus recuperādi incenſus ſtudio. Cognito hoſtis acceſſu, Maximilianus

nus dux Proſperum Columnenſem cum exerci tu, quē ad id tēporis punctum facere potuerat, in Taurinorum agrum mittit, vt ante capiat locum castris idoneum, hoſtemque arceat, aut vſque re-moraretur, dum ope, & auxilio Matthæi Sedunē ſis Cardinalis, aliqua Heluetiorum manus acce-dat. Proſper profectus omnia opportuna itinera intercipit, vt peruadere expeditus nuntius ægrè quiſquam queat. Aduenit haud multò pòſt bene magnus Heluetiorū numerus, & ijs præpoſitus erat Albertus Lapiadenſis, vir ſummæ inter Hel-uetios autoritatis. Aderat vel Matthæus Cardina lis, vt ſuos conſilio & autoritate præſens iuuaret. Proſper vbi vidit hoſtem appropinquare, propi-us montes pergit, deſcenſuque prohibere inſtitu-it, ſed cùm vellet ſolus rem militarem omnē obi-re, fortè extra agmen parùm vagatus, ab equiti-bus Gallis capitur. Franciſcus capto hoſtium du-ce, Albertum pecunia tentat, vt pedem referat, di-mittatque domum partem ſuorum auro onuſtā. Albertus tanta ſpe ilicò in pecunijs poſita, incipit cum Matthæo ſubdolè ac verſutè agere de mi-ſſis castris, multaſque proponit difficultates, qua propter id factu optimum iudicetur. Contrà, Cardinalis omnia facilia fore docet, ſi modò à pri mo reſiſtatur: ſed diſputatio ne quicquam fuit. Albertus parte bona ſuorum domum dimiſſa ad colligendas fruges, quarum maturitas iam ap-parebat, retrò abijt: idem & Italus miles fecit. Tū

Fran-

Franciſcus nullo inuẽto hoſte qui prohiberet, re ∣ cta Mediolanum venit, ingrediturq́ꝫ: ſed animad ∣ uertens ciuitatem magna ex parte pro duce ſta ∣ re, qui ſe in arcẽ receperat, pari atqꝫ venerat celeri ∣ tate egreditur in agros, caſtraq́ꝫ à millibus paſſuũ ſex minus facit. Ciues fugientem hoſtem ſecuti vſque ad caſtra prorumpunt, ad pugnamque eli ∣ cere nituntur. Francus verò ſe ibidẽ circunductis pro vallo tormentis continet, de induſtriaque diſ ∣ fert certamen, tum quia expectabat in horas Ve ∣ netorum copias tum quia ſol in occaſum præcipi ∣ tabat, & luna noctu non lucebat. At ad extremũ, cùm videret hoſtẽ inſultare in caſtra, & non eſſe quòd tẽpus amplius extraheretur, ad manus ve ∣ nit. Præliantur acerrimè ad veſperum, poſtea mul ∣ ta nocte cuncti vtrinq́ꝫ quaſi cum tenebris luctã ∣ tes fractis iam paſsim ordinibus, inter ſe aliquan ∣ diu crudeliter pugnarunt, cùm tandẽ ſua ſponte quieuêre. Interim longè poſt genus hominũ na ∣ tum, calamitoſiſsimo audientium aures clamore vbique miſſo ſauciorum ac morientium gemitũ cælebant. Vbi verò cœlum albeſcere cœpit, tũ pro ∣ se quiſque ordinum dux ſuos in vnũ cogere ma ∣ turare, in prælium actutum redire iubet. Gallus penè deſperata ſalute, conſilio & arte Iacobi Trau ∣ cij tormenta omnia pro caſtris locat, ſeque illis te ∣ git, munitque. Accedit ferox hoſtis, temereque ſe tormentis obijcit, vbi loci circiter tria hominum millia miſerabiliter dilacerantur: quæ ſtrages finẽ

certamini fecit, ciuibus expectandum cēſentibus, dum ſupplementum à duce mitteretur. Sed ecce tibi, Venetorum copiæ adfuerunt, quo viſo, Mediolanenſes in vrbē continuò rediêre, cùm iam hoſtis multitudine recenti præſtaret, quò ſexto pòſt die rex inſtructo agmine acceſsit, per deditionemque recepit. Cæſa ſunt in eo prælio plus decē & ſeptem hominum millia, quorum maior pars Gallorum fuit. Poſt hæc, Franciſcus opera & ingenio Petri Nauarræ arcē oppugnare aggreditur, iamq; vnam turrim cōplanare incipiebat, cùm dux Maximilianus deterritus ſe in eius fidē tradidit, Ludouici patris tandē fatum ſecutus. Rex per hunc modum recepto Mediolano, Bononiā proficiſcitur ad Leonē pontificem Romanum, cum quo multo ſermone de rebus in poſterum tēpus in Italia gerendis habito, in Galliā reuerſus eſt, cui poſtea nihil prius fuit, quàm Heluetios in amicitia retinere, certum habens non poſſe ſe res Italicas ſine eorum ope diu poſsidere. Porrò Heluetij circa Rheni fontes, magna ex parte, Alpes incolunt, habentque in Italia agros, quorum fines ad Mediolanenſem principatum pertinent, gens eſt ferox & longè bellicoſiſsima, vtpote quæ vſque à pueritia ſe in militari tantummodo arte exercet, & Gallis vbicunque terrarum & gentium præ cæteris, ad omnia ſemper præſtò eſt, eorum libertate allecta. Cæterùm fama de parta à Franco victoria, & de colloquio inter Leonē & ipſum regē facto, cùm

in Hiſpaniã peruenit,Ferdinando curam renouauit cauendi,qui iam tum rebus ſuis ſolerter prouidendum exiſtimans,exercitum cõparare cœpit qui regno ſuo Neapolitano,in primis præſidio foret. Atqui Henricus vbi cognouit Franciſcum regem domũ reuertiſſe,haud vlla interpoſita mora miſit legatos ad eum,Carolum Suthfolchiæ ducem,Ricardum Vuynchefildum Caleti præfectũ, & Nicolaum Vueſt qui primum ipſius verbis illi victoriã congratularentur, deinde quærerent de eo,vtrum colliberet pactiones pacis antè cũ Ludouico rege factas ſeruare nécne,ac poſtremo Mariam ſororẽ cum dote promiſſa domum reducerent. Legati Lutetiam profecti mandata Henrici Franciſco exponunt,qui omnia cupidiſsimo animo ſe facturum profitetur,ſolum non obſcura ſignificatione,puellæ diſceſſus ei minimè cordi fore videbatur,id quod Henricus ratus iuſſerat Carolum eam in matrimonium ducere, quod & factum eſt,ſicut prius ſtatutum fuerat,vti ſuprà eſt dictum,quàm Gallo nuberet,& Franciſco admodum iucũdum fuit,qui verebatur ne Carolo Caſtellæ principi locaretur. Ita Maria amiſſo priore viro,domum nupta rediit.

Sub idẽ tempus Londini orta eſt rixa,quæ autori exitio fuit:ciuis enim quidã nomine Ricardus Hun veſtium artifex amiſit infantẽ filiũ,propter quod parochus ſacerdos ab eo petebat,quẽadmodum moris eſt,linteolum ſibi dari,quo in-

fans

ſans inuolutus fuerat cùm eſt baptizatus. Ricardus contrà negabat aliquid ei deberi, cùm infans nihil ipſius domi proprium habuiſſet. Ita rixãdo ambo ad litẽ intendendam ardebant, & à lite ad maleficium rapiebantur, cùm ſacerdos accuſatur à Ricardo, quòd contra legẽ illam terribilem, de præmuniri, cõmiſiſſet, & à ſacerdote Ricardus hæreſeos inſimulatur, qui ob id impietatis crimen, conijcitur in carcerẽ à Ricardo Fiziames Londinenſi epiſcopo, vbi parum manſit, quia non longè pòſt à cuſtode carceris miſer reperitur laqueo ſuſpenſus. Hoc vbi factum exiuit in vulgus, peruaſitque per vrbem, mirum dictu quas ille voces miſerit, quas lamentationes fecerit, clamitans impios atque crudeles miniſtros epiſcopi ſtrangulaſſe virum innocentẽ, vnicum pauperum patrẽ, is etenim ſolebat multùm ſubuenire egẽtibus. Res autem ea regi haud minimi momenti eſſe viſa eſt, qui protinus iuſsit Gulielmum Horſæum vicarium ipſius epiſcopi cum cuſtode & apparitore curiæ epiſcopalis, in vincula abripi, quęſtionẽque de morte hominis conſtitui, qua habita, corpus mortuum crematur, ac Gulielmus ad extremũ cum ſocijs captiuis cuſtodia liberatus miſſus factus eſt. Satis à propoſito egreſsi ſumus.

At non multò pòſt Chriſtophorus Cardinalis Eboracenſis Romæ moritur, exin fit archiepiſcopus Eboracenſis Volſæus Lincolnienſis epiſcopus, idem perbreui & Cancellarius regni, quo magiſtratu

giſtratu Gulielmus Varamus Cantuarienſis archiepiſcopus ſponte ſua abiuerat. Hanc fortunæ abundantiam habere, in ſumma laude ponendũ eſt, ſi ad viros illa graues, modeſtos & tẽperatos affluat & illabatur, qui ſe non efferunt in poteſtate, non fiunt inſolentes in pecunijs, non ſe in bonis præferunt alijs. Horum õnium nihil extitit in Volſæo, qui tot vno fermè tẽpore adeptis dignitatibus, tantum ſuperbiæ animo concepit, vt ſeſe cũ regibus exæquatũ exiſtimans, cœperit mox vti ſella aurea, vti puluino aureo, vti velo aureo ad menſam, habere galerum Cardinalium ordinis inſignẽ loco cuiuſdam idoli ſacri, qui cùm ille pedibus iret, ſublimè à miniſtro præferebatur, in ſacelloque regio ſuper altare collocabatur tantiſper dum res fieret diuina. Ita Volſæus ſua inſolentia & ambitione ſibi totius populi inuidiã parauit, ac quæſiuit, infeſtus iuxtà nobilibus ac plebi, quòd illi vanã eius gloriam multum ſtomacharentur, & ipſe vniuerſis valdè odioſus, quia munia fermè cuncta ſuſtinere poſſe ſe autumabat. Sed illud profectò operæpretiũ erat, hominẽ videre imperitum iuris ſedere pro tribunali, iuſque dicere, qui tamen à principio à iuriſconſultis qui ei more vetuſto aſsidebant, adiutus, cœpit nonnullas cauſas non dãnatas neque ritè actas tractare, cõponere, alias de quarum iure dubiũ non eſſet, prohibere vocari in iudicium, modum controuerſiarum facere, litigatores falſas cauſas ad iudices deferentes

acerbè

acerbè punire, ſimulq́ꝫ iudicum negligentiã ſeuerè increpare, qui eas recepiſſent, ac lites demũ non æquè æſtimaſſent. Atque Volſæi adminiſtratio talem ab initio iuſtitiæ vmbrã in vulgus habuit, verùm quia vmbra erat, citò euanuit, ipſo Volſæo õnia ſuo arbitrio agente, quòd iam eo pluris regi eſſet omnium nemo. Ex quo nempe factum eſt, vt aliquot principes viri conſiliarij cùm vidiſſent tantam poteſtatẽ ad vnum perueniſſe, alij aliò ex curia abiuerint, & cum primis Cantuarienſis & Vintonienſis, qui in ſuas diœceſes perrexerũt, ſed antea vt optimi reipub. patres, regẽ ſummè rogarunt, vt ne pateretur quenquam ſeruum maiorẽ eſſe domino ſuo: mutuati hanc ſententiã à Chriſto, qui apud Ioannẽ, diſcipulis ſuis inquit: Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo. Ad ea Henricus, non vtique ignorabat, in Volſæum eſſe dicta, reſpondit ſe illud primũ õnium curare ſedulò, vti ſeruus quiſq́ꝫ pareat, non imperet. Deinde Thomas dux Northfolchiæ in ſuã patriã ſe recepit, & poſtremò Carolus Suthfolchiæ dux alios etiam ſecutus eſt: Quippe is in legationem Gallicanã, in nuptias, in nouam familiã magnos ſumptus fecerat, pecuniã mutuatus à rege, qua ſe donatum iri ſperabat, ſed id factum noluit Volſæus, vt Carolus ære alieno oppreſſus, dicto magis audiens foret. Quoniã quemadmodum ingentes opes extollunt mortalium animos, ita eoſdem tenues facultates demittunt. Atq; hic annus

ſextus

ſextus Henrico à gubernatione regni fuit, & ab humana ſalute MDXV.

Interceſſère non admodum multi dies cū rex Henricus reipub. partes ōnes inſpiciendi, conſtituendi, ornandiq; maximè ſtudioſus de conſilij ſententia, concilium conuocauit, in quo permulta decreta ſunt de regni ſtatu, qui per ea vt meliore eſſet loco, ne optandū quidem erat. Quæ eiuſmodi omnia publica acta cùm in codicē referantur cōmunē, non eſt vſus omnino, vt nos hîc vel aliàs de illis meminiſſe noſtrū officium eſſe putemus. Ita dimiſſo concilio Regi curæ fuit liberare Tornacum ōni Gallici dominatus nomine, communicauitque conſilium cum Volſæo, quē iuſsit defigere & intendere animum in illud, quod ille nō ſegniter neque indiligenter fecit, vnde noui demū belli cauſa data eſt. Is enim epiſcopatus Tornacenſis, vt ſuprà demonſtratum eſt, vectigalia capiebat, qui poſtea de voluntate regis aſsiduè cū Franciſco Francorum rege agebat, ac pro neceſsitudine, quæ ei erat cum Henrico, petebat, vt Ludouico Guillarto epiſcopo eius vrbis alterum deferret epiſcopatum, quò ſibi Tornacenſis integer eſſet. Franciſcus autem nihil explicatè Volſæo reſpondebat, vt qui ducebat ſibi expedire plurimū, habere epiſcopum Francum Tornaci, quod ſe omnino aliquandò in ſuam clientelā aut poteſtatem recepturum confidebat. Verumenimuerò ea res non diu clàm Volſæo fuit, qui moræ haud

patiens

patiens facilè quærendo ſibi verba dari intellexit, ex quo negotium aliquod Franco exhibendum conſtituit, quo ille & diu & acriter affligaretur: in de ei cogitanti venit in mentē alienis armis bellū inimico facere, itaque curat rumorem autore incerto perferendum ad Maximilianū regem iam Anglum multis de cauſis alieno eſſe in Francum animo, vt id rumoris tam Maximilianum, quàm Franciſcū Sfortiā Maximiliani ducis fratrē, ac Mediolanenſes exules qui apud eum erant, in ſpem habendi auxilij adduceret. Haud ſecus atque cogitarat Volſæus, accidit: nam ſimul ac Maximilianus reſciuit Anglum minimè cū Franco conſentire, futurum ratus vt breui aliquod bellum inter eos naſceretur, nulla interpoſita dubitatione, per literas & nuntios primùm Volſæi animum tētat, & cùm accepiſſet reſponſum forſitan Henricum aliquid ſtipendij militi numeraturum, ſi ipſe impedimento ſit Gallo, quo minus in Italia tam amplè rerum potiatur, deinde Anchiſen Vicecomitē hominē Mediolanenſem in Angliā mittit, qui ipſius ſimiliter atque exulum omniū verbis opem petat. Anchiſes ad Henricum profectus Maximiliani mandata accuratè refert. Volſæus cognito Maximiliani cōſilio, perſuadet Henrico, oportere aliquo pacto Franciſcum regem impediri, vt ne Italiā occupet, quandoquidē periculum eſſet, ne tanta auctus potentia in vicinos quoq; extremos dominari cuperet. Henrico qui æqui boniq; om-

nia

nia faciebat quæ à Volſæo proponebantur,& res ei magni conſilij videbatur, placuit vt aduocaren tur ad curiam veteres familiares, atque conſultò de ea re ageretur. Proinde paucis pòſt diebus Gul ielmo Cantuarienſi, Ricardo Vintonienſi epiſco-pis, Thoma Northfolchiæ duce, Thoma Louelſo equite, ac pleriſque alijs accitis, de negotio gerẽdo ſententiæ dicuntur. Volſæus primus fatur, ac per multis argumentis docet, Franciſcum regem rup torem eſſe fœderis, quòd Ricardum Polã foueat, quòd amicos bello vexet, quòd deniquè Italię im perium ſibi parare contendat, vti poſtremò aut vi cinos õnes populos ſubigat, aut cum eis de poten tia in perpetuum certet, & id breui futurum niſi protinus occurratur, aut occurrendi ſine Anglorũ cæde, viam eſſe, vt Maximilianus rex in eum ar-metur, qui perinde eius conatibus obſiſtat, atque ille aliorum res & cõmoda perturbare impedire-que ſemper eſt paratus. Hanc Volſæi ſententiam ante alios Thomas Dunelmenſis epiſcopus lau-dat, miratur, probat, in cœlum fert, ve ne vapulet multum, ſi aliter faciat, quia ſeſe iamprid hõmi-ni addixerat, ac idcirco pendebat ab eius volunta te totus. Contrà viri graues, quos Volſæi odiũ in Francum ex cõmodo priuato, non publico, con-ceptum haud fugiebat, aiunt, nõ videre ſe aliquid cauſæ exiſtere, aut inſtare periculi, quamobrẽ Hẽ ricus rex prior debeat frangere fidẽ, & ſe magno implicare bello, nihil ei vtilitatis allaturo: & ad id quod

quod Francus contendit Italiæ principatum obti nere, non eſſe cur reſpiciatur, cùm Italia non ſoleat Gallis augere vires, ſed ſemper minuere, ac propterea præſtare, non ingredi in bellum, cuius Hẽricus non victor, ſed tantum concitator dici poſſit, quod facere maleuoli atque vecordis eſt. Has diuerſas ſententias media regis ſententia moderata eſt, qui Franciſci conatus ſic infringendos cenſuit, vt nulla belli fieret ſignificatio. At Volſæus ita rebus conſtitutis, non clandeſtinis conſilijs, ſed aperto, ſicut dicitur, Marte agendum ratus, primo quoque tempore Ricardũ Pacæum, qui regis ſecretior familiaris erat, cum benè magna pecuniæ ſumma in Germaniã miſit, qui primùm Maximiliano conſiliũ ſuſceptum patefaceret, & Franciſco Sfortię, cuius in primis res agebatur, cũ eoq; de belli ratione ac penſionibus ſtatueret, vt ſcilicet ſi Henrici ope & auxilio Mediolanenſem principatum reciperet, aliquod ei in ſingulos annos vectigal publicè pendêret, atque Volſæo priuatim ſolueret penſionẽ ad decẽ & octo coronatorũ millia, deinde ad Heluetios pergeret, cõductoq; magno eorum numero Maximilianum regẽ armaret. Pacæus celeriter profectus ad Maximilianũ adit, atque declarat quæ ad ipſum ab Henrico rege mandata habeat. Poſt hæc inter ſe belli inſtruendi modum agitant, id quod facilè conuenit. Quibus rebus confectis, Pacæus ad Heluetios ſe contulit, cuius aduentus ſumma ſpe & voluntate eam gentẽ impleuit.

compleuit, quæ ex re ſua fore cernebat, ſi nouum bellum rex præpotens gerere inciperet. Itaque bona pars accepto ſtipendio, Maximiliano regi operam dare ſe cōtinuò parat. Præſto etiā adſunt exules Mediolanenſes, qui bello inſeruiant. Tali modo ingenti ad punctum tēporis coacto exercitu Maximilianus in Italiā deſcendit, nulloq; inuēto hoſte qui prohiberet, ante Mediolani portas caſtra poſuit. Franci inter hæc cognito hoſtium conſilio, Anglos vt pacis violatores omnib. deteſtantur precibus: ſed qui Mediolano relicti pręſidio erant, cùm intelligerent hoſtes præſtare multitudine, per celeres nuntios ad Franciſcum regē miſſos auxilium petunt, & ne in certamen deſcendere cogantur, ante Maximiliani aduentum circa arcem loco idoneo caſtra faciunt, paratis in multos dies cibarijs. Sed dum hîc ſe muniebant, cùm viderent hoſtes inſtare ardentes & erectos ad cōmittendā pugnā, paulatim animis concidebant, & iam de ſola fuga cunctos vna cura occupabat; cùm ecce Maximilianus irrito incœpto, pedē ſubitò referre cœpit, ac poſtea vnde proximè venerat, Tridentū ſe recepit, veritus, vti aiebat, Heluetiorum fidē. Cęterùm is hoſtium diſceſſus ſic Gallorum animos confirmauit, vt ſtatim pòſt oppugnatum ierint Brixiā id tēporis à Venetis obſeſſam, qua paucis pòſt diebus pacti cū Hiſpanis qui eā tenebāt pecunia & incolumitate potiti ſunt, reddideruntque ipſis Venetis ſocijs. Quo feliciter confecto negotio

tio,ambo exercitus Veronã infeſtis armis petũt: ſed hîc fortuna alia fuit,multa enim cum cæde repellũtur.His duobus exercitibus fuſis,rurſus Maximilianum redintegrandi belli ſtudium inuaſit, qui Matthæum Sedunenſem Cardinalem ad Hẽricum in Angliã omni feſtinatione properantem miſit rogatũ auxilium,excuſatũq; ſui militis diffidentiã.Ante Matthæi aduentum,cognita Maximiliani à portis Mediolanenſib.diſceſſu fugæ magis quã profectioni perſimili,Volſæus in primis mœrebat,quòd bellum potius ſua quã principis volũtate iuſſúve ſuſceptũ tam malè cecidiſſet,cũ Matthæus in Angliã peruenit,qui ſui negotij benè gerens auxiliũ ſimiliter ac in ãnos ſingulos ſibi munus aliquod dandũ ab rege impetrauit,confeſtimq; ad Maximilianum redijt. Atqui & materiã & cauſam belli haud multò pòſt ipſe rex Maximilianus ſuſtulit,qui continuo bello preſſus inducias cum aduerſarijs fecit,atque Veronã vrbem Venetis reſtituit,nec ſanè magno pretio,cui ducenta tãtum nũmûm aureorũ millia data.Altera itidẽ ceſſandi ab armis cauſa fuit obitus Ferdinandi regis in exitu anni, qui fuit humanæ ſalutis MDXVI, multarum rerũ geſtarum gloria principis poſt hominum memoriã prꝑſtantiſsimi.Ac tũ neceſſariò à bello inteſtino ad diſcordiã diſceſſum,nouo inter Henricũ & Maximilianum,Carolũ Caſtellæ, & Franciſcũ reges icto fœdere.

Eo ipſo publica res Scotica magno principum

diſsidio turbatur,erat enim regni gubernator Iacobus Betonus Glaſguenſis archiepiſc.ac nonnulli alij, vti ſuprà tradidi,in regni procuratione, qui inimicitias tacitas & occultas habentes parum inter ſe conſentiebant: ſed Iacobo Betono hoc certamen in primis in odio erat, quē vt quietis cupidum magis nutu Alexandri Hohomi, ac Gulielmi eius fratris, qui opibus præpollentes erant,quàm ſuo ōnia agere oportebat,qui tandem veritus ne non eorum audacia vſq; eò euaderet, vt ad præſcriptum ſuum remp.gerere vellent,ſtatuit vnum aliquē ſic cum illis autoritate exæquādum,vt ipſis per eum minus liceret ſuo arbitratu quicquā decernere.Itaque in mentē venit reuocare domum Ioannē Steuartum Albaniæ ducē,qui patruelis erat Iacobi quarti regis Iacobi quinti patris,natus patre Alexādro in Gallia, vir̄ ęquè prudentia atque modeſtia prędi tus,qui contra Alexādrum & Gulielmū fratres ſtaret, ſummaq; vi, cū ita faciendum expediret,omni tēpore pugnaret: de eaq; re primò domi conſilia cū amicis inire,deinde illorū hortatu,ſignificare cępit Ioanni, tandē aliquando veniſſe tēpus,cùm longo poſtliminio, iam tandem tò in patriā redire,&locum aliquē honoris obtinere poſſet. Dux cui nihil potius in optatis erat,quā patrios aliquando reuiſere penates, vbi viā patêre ad ſuorū receptum cognouit, ita apud Franciſcū Francorum regē egit, vt ille ſine mora ſcripſerit ad Scotos principes, multiſque rationibus

bus docuerit,è repub.eſſe,vt Ioannẽ ducẽ patria reciperent. Acceptis regijs literis,res ad conſilium refertur,atque poſt longã contentionẽ obtinetur, longè aliter omninò atque AlexanderHohomus ſentiret,cui haudquaquã latebat ea õnia illò pertinere,vt ipſe cũ Gulielmo fratre ab reipub.adminiſtratione deijceretur. Tum dux ita reuocatus quã primum in Scotiã venit tanquã Vlyſſes ſuorum ferè cognitus nemini, cui habito principũ concilio,in eo demũ cœtu ſumma rerũ traditur, cum Iacobi regis tutela:quod non õnes læti accepêre, optimè gnari quanta vnicuiq; mortali ſit innata imperandi libido, & cũ dux conſanguineus eſſet Iacobi regis,cui,eo mortuo,regni veniret hæreditas quantũ periculi foret,ne dux regnandi cupiditate cæcus,regio puero necẽ machinaretur. Quocirca Alexander hinc cauſam arripiens ad calũniã iam tum cœpit apud Margaritã reginam, & eius amicos, frequenter inculcare quanto in periculo vitã regis verſaretur,quæ velut ouis lupo,cõmiſſa eſſet homini regnũ ſummè affectanti, idque ſatis conſtare,quòd eius ſolius rei cauſa,primò Alexãder pater,&poſtea ipſe iã inde ab incunabulis exulaſſet , & idcirco opus eſſe regis ac eius amicorũ ſaluti maturè prouideri,antequã vis fieret. Eiuſce modi ſermones cum amicis habiti facilè ad aures ducis peruenerunt,fueruntq; cauſa,cur poſtea ãbo inter ſe mutuo odio flagrarint quãmaximè, adeò vt Alexander ſtatuerit aliquò terrarũ ſibi mi-

grandum, ſed vt plus inuidiæ duci conflaret, reginam etiã fugæ comitẽ habendam: quapropter mulierẽ adit, terret, cõmouet, docet vnicã eſſe ad cõmune perſugium viã, vt pro ſe quiſq; in pedes det, õni feſtinatione properans. Regina cui per ducem iã non licebat curã, quę eam ipſam vehementer attingebat, de Iacobo filio tuẽdo habere, haud grauatè de fuga audiuit, quippe quæ etiã Archibaldo viro ſuo Douglaſſati Anguſiæ comiti magnopere timebat. Igitur Margarita, cognita prius Henrici regis fratris voluntate, ſecuta Alexandrũ & Gulielmum fratres, cũ Archibaldo viro, in Angliã ſe celeriter contulit. Qua re Ioannes valdè cõmotus, vt qui in concordia ordinũ omnes eſſe cupiẽs verebatur ne apud ſuos & externos turbarum & ſeditionũ autor haberetur, ſine mora ad Henricũ legatos miſit, vt dicerent, ſe nullã dediſſe reginæ eius ſorori aut ſocijs abeundi occaſionẽ, & propterea rogarent, quò ſua etiã interpoſita fide, vellet eos domum remittere, ac pollicerentur, ſe fidẽ datam ſanctè ſeruandã curaturum. Henricus cognito Ioannis animo, cœpit Alexandro & eius ſocijs ſuadere, vt placatis odijs in gratiã redirent cũ duce, atque cõſeruata Iacobi regis maieſtate, & principum dignitate, remp. à ſeditionibus continerent. Idẽ faciebat dux qui in ſumma ſolicitudine erat, ac idcirco per literas & nuntios continenter ſignificabat, eos per ciuiles diſcordias, debere ſe exiſtimare aliud quærere nil, niſi ire perditũ patriam,

quæ

quæ in præſentia ob regis ætatẽ, atque adeo otiũ, tranquillitatẽ, pacẽ poſceret. Ad extremum Alexã der verbis credidit, ac cũ Gulielmo fratre & Archibaldo, domũ reuertitur, quẽ dux venientẽ perhumaniter accepit, iniuriarumq; obliuionẽ edixit, ſimultate tamen nequaquã depoſita. Regina verò animo pariter atque corpore ægra, quæ ne vita Iacobi filij periclitaretur, verebatur & grauida erat apud Henricum fratrẽ remanſit non multò pòſt enixa filiã, quam ex ſuo nomine Margaritã appellauit, & iã confirmata, ad virũ in Scotiam redijt. Interea certatio erat inter Ioannẽ ducẽ & Alexandrum, quomodo alter de ſtatu õni deijceret alterum, & quiſque pro ſe cauendo, vt ne metueret, metuendũ ſe præbebat, oſtentabatque, adeo vt dux deſtinauerit quouis pacto ab eo ſe metu liberare, qui ex hoc, tempus & locũ obſeruans, breui nomen Alexandri & Gulielmi ad iudices deferẽdum curauit, qui ſimul accuſati, quòd prædonũ ingentẽ manum feciſſent, & crimine coniuncti atque dãnati capite mulctantur. Quòd ſanè facinus, pluribus õnino admirationi fuit, quàm dolori, quia Alexander iamprideẽ apud vulgus perfidiæ maculis multò notatiſsimus fuerat, propterea quòd in bello Anglico, ſuis pro caſtris quibus ille præpoſitus extiterat, laborantibus cadentibusq; minimè ſubueniſſet. Fuit res Scotica deinceps aliquandiu quietior, quæ in tali id tẽporis ſtatu erat.
Aderat iam annus natalis Christi MDXVI cũ

turbæ

turbæ magnæ ſiunt in Londinenſi ciuitate à pa-
rēptitijs,id eſt ,ſeruis ciuiū ad tempus, de quibus
ſuprà lib.xiiij.in vita Ricardi primi memini, cùm
de initio omniū ipſius ciuitatis ordinum tradidi-
mus.Ij ſanè paremptitij ſimultates vt plurimum
cum artificibus & mercatoribus externis gerunt,
quia æmuli emendi vendendique artis præcipuè
ſunt, quamuis neutri cauſari queant, quin valde
peccēt, quod cognoſci licet ex Platone & Stoicis,
teſte Cicerone, qui lib.off. primo ita ſcribit: Sed
quoniam, vt præclarè dictum eſt à Platone, non
nobis ſolum nati ſumus, ſed ortus noſtri partem
patria,partem parentes vendicant, partem amici,
atque vt placet Stoicis, quæ in terris gignuntur,
ad vſum hominum omnia creari, homines autē
hominum cauſa eſſe generatos, vt ipſi inter ſe alij
alijs prodeſſe poſſent:in hoc debemus naturam
ducem ſequi,& cōmunes vtilitates in medium af
ferre, mutatione officiorum, dando,accipiēdo,tū
opera,tū artib.tū facultatibus deuincere hominū
inter homines ſocietatē. Hactenus Cicero. Hæc
& eiuſmodi fieri vetant interdum vel illi,qui po-
pulum debent euangelium legeſque Dei docere,
quando concionando ex ſuggeſtis voces ſeditio-
nis plenas emittunt,deplorantes præſertim Lon-
dini de plebis incōmodis & iniurijs, quibus illa
aſsiduè afficiatur, quod mercatores artificeſque
alienigenæ ex longinquis partibus illuc aduolent,
bonamque victus ac lucrorum partem è manib.
ciuium

ciuium rapiant: atque ſic homines rudes tollunt rerum cõmercium, per quod fit, vt quicquid vſquã gentium ſit, illud ipſum apud õnes gentes natum videatur. Verbi gratia, vinum in Anglia non naſcitur, vino attamen Angli maximè abundant. Duo de numero iſtorũ doctorum monachi alter Dominicanus alter Canonicus regularis, hoc tẽpore cupientes de patria benè mereri, ita concionando multitudinẽ citò concitauerunt, concitatãque temeritate armarunt, certatim & frequenter clamantes non eſſe diutius perferenda tanta detrimenta atque dãna, cum permultis alijs externorum hominum maleficijs, vt eorum præceptis ac talibus monitis facilè aures paremptitiorum patuerint, qui haud multò pòſt autore quodã Ioanne Lincolno, inter ſe coniurarunt contra opifices externos vel mercatores, ſtatueruntq́ue Calendis Maij, cùm more ſuo, benè manè eo ipſo die ſolerent ſeſe effundere in agros, atque inde rediſſe, reportantes ramos virides, vt ne cædis vlla ſuſpicio oriretur, in eos impetum facere, & alios verberare, alios vita, alios fortunis ſpoliare. Sed dum illi per vicos, per forũ minaciter fremebant, iactabãtq́ue breui futurũ vt iniurias à peregrinis acceptas, quòd ſibi victum eriperent, manibus vlciſcerẽtur eorũ conſilia illuſtrata patefactaq́ue ſunt, adeò vt negotiatores externi, regis opẽ implorarint, rogarintq́ue vt ſe ab iniuria tueretur. Rex vocato prætore cũ omni vrbis ſenatu ad ſe, mandat vt pacem oti-

tios in officio contineant, prouideant, curent, ne quis motus populi fiat. Senatus continuò omnibus generatim ciuibus interdicit, ne Calēdis Maij proximis ſuos ſeruos ante horā diei nonam domo egredi ſinant: ac ſic futurus tumultus cōpreſſus videbatur, cùm derepentè eiuſdē diei primo diluculo ingens paremptitiorū nauiculariorūq;, qui cymbas fluuiatiles regunt, manus erupit in vicum diui Martini, vbi aſylū eſt, atque multi artifices tabernas ſutorias habent, ac paſsim iniurioſè omnia diripere, ſpoliare, & reſiſtentes ſutores cædere cœpit. Quo audito rumore, prætor ciuitatis præſto adeſt, vt ſeditionē gliſcentē ſedet, tū ſimul poſt eum, Thomas Hauardus claſsis præfectus cū permagno armatorū numero accurrit. At vbi per vrbē clamor furentium peruaſit, cæteri alienigenæ etſi ſeſe domi munierant præſidio, ōnia tamen ſibi pertimeſcenda exiſtimantes, in magno erant metu, ſed aduentus Hauardi eos omni cura liberauit, nam parēptitij ſubito terrore perculſi ac diſsipati, perinde vti oues lupo conſpecto, alij in alias puncto tēporis ſe latebras abdidêre, detruſêre, ac cōpegêre. Interim adfuêre Thomas dux Northfolchiæ, Georgius Talbotus comes Salopiæ, Thomas Docura Rhodius eques diui Ioannis prior, & Georgius Neuyllus Borgenniæ regulus, qui omnibus ocyus dicto vijs obſeſsis, multos vbique ceperunt, habitaque quæſtione comperunt Ioannem Lincolnū nefarij conſilij principem

cipem eſſe, quē tunc ruri manentē vt ne conſors coniurationis videretur,in vincula duci protinus iuſſerunt. Poſt hæc,ſedata iam turba,de ſontibus iudicatur, & quia nihil in eo motu cædis factum erat, collibitum eſt de quibuſdam , quorum aut noxia maior aut ſors iniquior eſſet, ſupplicium ſpeciatim ſumi,cæteris verò ignoſci. Sors autem iniquior fuit aliquibus, qui in eam perditorum hominū colluuionē caſu repentinò magis quàm conſilio vllo inciderunt , partemque pœnæ ſuſtinuêre . Itaque Ioannes Lincolnus cum quatuor ſocijs morte mulctatur, ac eorū corpora in fruſta diuiſa ad ſingulas vrbis portas appenduntur, itē alij numero decem diuerſis in locis ſuſpendio necantur. Erat porrò ſpectaculum ex omnibus ſeculis antea inuiſum , cernere fixa humi ſtare per vrbem tot vno tempore patibula,quæ cùm valde ciuium mentes vulnerarent, decimoquinto pòſt die ſublata ſunt. Reliqua autem noxiorum turba vt indēnata ,eiuſcemodi ignominia notatur: ſinguli enim collum in laqueū inſerunt,ac ita cū dedecore ſummo ad Vueſtmonaſterium ducuntur vbi rex pro tribunali ſedens ōnibus ſupplicitet manus tendentibus veniā dedit, id eſt, conceſsit. Monachis verò vulgi turbatoribus itidē criminis ſuppliciū condonatur,remittitur,& id certe quidē religionis cauſa,qui initio in carcerē miſsi,poſtea diu in tenebris latuerunt,quò diſcerent conciònando ſapere, ac alijs exēplo eſſent,haud in lucē

di diſcordiã in ciuitatẽ. Poſtremò quicquid in eo tumultu erat ablatũ, quod penes parẽptitios fuerat, ijs qui amiſiſſent reſtituitur: veruntamen ex illis multi timore perculſi, multi prius ſpontè in ſuam patriã abierunt, veriti ne rurſus in parẽptitiorum clauas quibus illi pro gladijs vtuntur, inciderent. Per eos dies ſudor letalis, de quo in Henrici ſeptimi vita memorauimus, cœpit iterum mortales tentare, multoſq; abſumpſit.

Interea confectis in Italia bellis, Frãciſcus rex Frãcorũ plenus irarũ, quòd Anglus armaſſet in ſe Maximilianũ regem, per quẽ nihil factum propius fuerat, quàm vt Mediolanũ amitteret, mirè ardebat ad vlciſcendã iniuriam, ſed paulò pòſt reſidente ira ſecũ cogitans plus dãni quàm lucri poſſe ſe facere, cũ ipſo Anglo certando, facilè manũ abſtinuit, exiſtimauitq; diſsimulandũ cùm certò penè ſciret id bellum pluris Henrico quã ſibi conſtitiſſe. Proinde tantũ abfuit vt de bello inferendo deinceps cogitarit, vt etiã ſtatuerit ſe quoquomodo amicitiæ Henrici dare: in quã quidem ſpẽ eum potiſsimũ adducebat ſumma Thomę Volſæi ãbitio atque auaritia, vehementer enim cõfidebat ſe hominis animũ ad ſtudium ſui facilè reuocaturum quare primo quoq; tẽpore & muneribus leniendo, & magnificè appellando, per legatos tentare cœpit Volſæũ ipſum, quem in ſuã partem ita breui traxit, vt queadmodum ille ab initio nominis Gallici vehementiſsimus impugnator extiterat,

ſic

ſic nunc acerrimus defenſor ſit effectus, idq́ſibi tam in lucro poneret, quã gloriæ duceret: nã ſtatim ad Henricũ regẽ adiuit, expoſuit Franciſcum regẽ iam cupere ſummè conferre ſe rurſum ad eius amicitiã, in eaq́ manſurũ polliceri, ſimulq́ ex donis à Franciſco datis aliquid ei impartitus eſt: iſ quidẽ quoties quid ab Henrico impetrare volebat, ſeſe ita in eius ſermonẽ familiariter inſinuabat: etenim munuſculum aliquod, vtputa vaſculũ fabrè elaboratũ, aut gemmã, aut annulum, & id genus dona deferebat, atque dum ille munus ſtudioſè mirabatur, ipſe quod animo deſtinaſſet, opportunè & appoſitè ſubijciebat. Henricus verò valdè gauiſus eſt, quòd ſibi noua neceſsitudo cũ Franco rege conſtituenda eſſet, ac maiorẽ in modũ cõmendauit ſolertiam Volſæi, ſic, vt paucis pòſt diebus, extra iocũ, palã dixerit Volſæũ velle & ſe & Franciſcũ regere, innuens eũ vtiq́ muneri obeundo parẽ eſſe, ac Francũ iam illius arbitrio õnia facturũ. Franciſcus autẽ vbi vidit Volſæũ nõ ſecus atque optarat, largitione irretitũ, confeſtim eo adiutore, animũ ad recuperandũ Tornacum intendit, ſed quia in re pluſculũ erat negotij, expectandũ exiſtimauit dũ amicitia altis defixa radicibus firmior foret: at interim vt hominẽ vanitatis, cuius aura potiſsimũ paſcebatur, vberius impleret, ſe ei plurimũ tribuere ſimulans, quotidiè per literas, per nuntios, modò ipſum dominum, modò patrẽ appellabat, modò de re aliqua grauicon-

ſulebat, aliàs deniq; ad cœlū laudibus ferebat, per inde quaſi nouum quoddā oraculū reperiſſet. Frāciſcus igitur per hæc officia, nactus ſui negotij procurandi occaſionem, cœpit cum Volſæo agere, vt ſibi liceret redimere Tornacum, quod perdiu in ſuorum maiorū clientela fuiſſet. Non fuit, quòd Francus multis vteretur rationibus, quia Volſæus præmijs addictus nihil non conceſſurus erat, quod in eius eſſet manu. Sed cùm Henricus in ea vrbe arcē magnis ſumptibus condidiſſet, vt ne in populi inuidiā veniretur, ſpecie alicuius affinitatis rem tranſigendā iudicabant, quò non precio, ſed dotis nomine oppidū reſtitutum diceretur. Itaq; Volſæus primò Henricum aggreditur, docet quāti vrbs redimenda ſit, perſuadet quod vult, deinde ad conſilium ſē defert, argumenta proponit, quā obrē ē republica ſit, dimittere locum longè à finibus Anglicis poſitum, qui regi nullo vnquā tempore, niſi Caroli Flandriæ principis permiſſu, vſui eſſe poſſit, adeò vt eius poſſeſsio precariò quaſi habeatur. Poſtremò illud præſtare affirmat, vt Maria virgo Henrici filia deſpondeatur Franciſco regio infanti. Hanc dictā ab Volſęo ſententiā nemo non probat, & cum primis Thomas Dunelmenſis epiſcopus, vti ſuum faciat officium, qui eius rei gratia, ſicut ſuprà diximus, Volſæo acceptus erat: alij verò Dunelmenſem ſecuti ſunt, vt ne multā operā conſumerēt fruſtrà. Ita paucis pòſt diebus, miſſis in Angliā à Franciſco legatis, quinto Idus

Octobris,eo anno qui fuit humanæ ſalutis MD-XVIII,& regni Henrici X. Londini in æde diui Pauli Maria pacta eſt Franciſco infanti,fœduſque renouatum,ijs conditionibus,vt Tornacum rex Franciſcus dotis nomine reciperet,atque pro arce ibi ædificata,ſolueret Henrico ſexcenta coronatorum millia ſpatio duodecim annorum,hoc eſt in ſingulos annos quinquagena millia,ac obſides daret,quò ſi ita vſu veniret vt Maria ſponſa aliqua iuſta de cauſa dein non nuberet Franciſco ſponſo tum Tornacũ in Anglorum ditionẽ rediret,&idẽ Francus Volſæo penſionẽ pro relicta epiſcopatus Tornacenſis poſſeſsione, quotannis ſolueret ad mille marchas,ac certã pecuniæ ſummam conſiliarijs Henrici diſtribuendã daret,ita vt conſueuiſſent facere olim eius maiores.Itẽ Ioannem Albaniæ ducẽ quamprimum ex Scotia ad ſe in Galliã vocaret,nec deinceps eò amplius reuerti permitteret,quò Iacobi regis rebus conſuleretur, atque nihil inde hoſtile Anglis pertimeſcendum foret. Præterea placuit Franciſco, vt Iacobus rex velut ſocius eodẽ fœdere cum Henrico copularetur. At vbi fama ſponſalium per vicinas gentes peruaſit, multis ioco extẽplò fuit, quòd iam antea rumor eſſet; Franciſcum infantẽ ſtatim natum obijſſe mortẽ,aut nondum natum eſſe. Quæ res causa fuit,cur Nicolaus Elyenſis epiſcopus, & Carolus Vigornienſis comes cubiculi regij præfectus in Galliã profecti ſint,qui primò ictum fœdus à Frã-

ciſco rege ſanciendum curarunt, deinde iuerunt Ambaſiā, vbi per eos dies regina erat, viſendi infantis gratia, quē & viderunt, & peramanter cōplexi oſculatiq; ſunt. Sed fabulā non pro nihilo habendā dixerim, quæ ſignificauit futurum, vt ea ſponſalia breui vana euaderent. Ita principes noſtri, memoria noſtra, alij alijs fidē obligare ſolent, quam tamen perrarò ſeruant, multa ad diluendā culpam poſtea excuſantes. Cæterùm poſt quartū menſem, quàm res nuptialis vni cum altero conuenit, & dati atque accepti ſunt obſides, Tornaci poſſeſsio regi Franco traditur, bona ciuium parte miſerabiliter dolente, quòd cogeretur parêre Gallo, cui antea commendata vt amico, ſalua libertate, obediuerat, non ſeruierat, ac amittere Anglorum cōmercium, quod ciuitati lucro non mediocri erat. Læſit haud dubio procul nonnihil ea res nomen Anglicū, quia ciuitas per deditionem pene voluntariā accepta, cum tanta libertatis iactura ſub Francorum regum imperium caderet, quæ parata erat ſpontè in fide Anglici regis permanere, id quod ſenatus per legatos obtulerat. At qui id non perinde cuiuſpiā animum perculit, atque Caroli principis, qui non magis à principio gaudebat, quòd ſibi conduceret habere Anglum Tornaci poſſeſſorē amicum finitimum, hoc poſtremò plus angebatur, quòd in locum amici, Gallus haud ſemper amicus ſucceſsiſſet. Verumenim vero ſi hoc negotium ita geſtum alijs moleſtiæ e-
 rat,

rat,non itē Franco,qui lætitia exultabat,quòd ſibi fauſtè ,feliciter, proſperéque eueniſſet. Quid, quòd hac præda allectus, Caleto etiam oppido inhiabat? nanq; in ſpē iam ingreſſus erat,vt ſe pretio tandē aliquando illud conſecuturum confideret. Et hæc ille viſus eſt non dubitaſſe cum Volſæo cōmunicare,nam poſthac Volſæo maximæ curæ fuit de re ipſa conficienda, quippe qui inter prandia cœnáſve cùm varij,vt fit ſermones haberētur, de induſtria in mentionē de rebus tranſmarinis incidebat, atque frequenter aiebat: Quid eſt cur nos tanti Caletum continentis oppidulum faciamus,quod nobis magis ſumptui quā cōmodo eſt? Quamobrē faxit Deus,vt eo loco carere poſsimus. Hæc & eiuſmodi iactabat Volſæus,vt præſentiret quid generatim homines eſſent dicturi,facturiue,ſi id oppidum quoque væniret, alienareturq;. Sed tamen tā nefarium facinus auertit autoritas Caroli principis, qui putauit conducibile ſibi eſſe ōnia tentare, quapropter Volſæus deponeret Franciſci amicitiā,& in ſuam ſe reciperet, id quod nullo ferè negotio paulò pòſt effecit. Francus autē poſt receptum Tornacum,ōni officio Anglum ſibi proſequendū ratus, quotidie nūtios ad Henricū,ad Volſæum,ad Mariā pūellam cum nouis &amplis muneribus,coniunctionis confirmādæ cauſa,mittebat, quòd eā ſibi bono & honori maximè eſſe animaduertebat, quæ tamen haud diu floruit,nam ſtatim poſt cùm Iacobus Sco-

rum rex deberet in legẽ fœderis paulo antè pacti inter Henricum & Francum iurare,& id facere recuſarit,orta eſt Anglis ſuſpicio eam fuiſſe artẽ Frãciſci,quo ſibi liceret per Scotum nocere ,quando vellet.Quapropter deinceps inter Scotum & Anglum induciæ tantùm fuêre , & eæ quidẽ perbreues.

Dum hæc agebantur,Leo Romanus pontifex audiens olim Turcarũ metum multis maiorum ſuorum quæſtui fuiſſe,cœpit & ipſe pertimeſcere Turcam,agitauitq; animo de bello in eum concitãdo:proinde Cardinales aliquot ad Chriſtianos principes rogatum auxiliũ legauit:ſed illi celeriter profecti cùm ars iã nimium cognita õnibus vbique gentium fuiſſet,inanes domũ rediêre. Venit in Angliã Laurentius Campegius homo Bononienſis inter Iuriſconſultos iuriſconſultiſsimus, vir paratus meditatuſque , cui datus fuit collega Volſæus:is etenim partim Hẽrici aſsiduitate petẽdi rogandiq;,partim Frãciſci regis autoritate,à Leone pontifice Romano ſub idẽ tẽpus legatus Angliæ creatus erat.Atqui Campegiũ vbi Caletum peruenit,ſiue caſu,ſiue dedita opera Volſæus monuit oportere eo loci dies aliquot morari,ac interim multa promiſſa faciendo,hominẽ tentare cœpit,vt vellet per literas apud Leonẽ pontificẽ agere,quò Hadrianus Cardinalis Bathonienſis priuaretur epiſcopatu in quẽ iam ipſe paratus erat inuadere.Fuit autẽ in promiſsis epiſcopatus Sarisberienſis,

rat,quod non vſurpaſſet, placuit ad extremum per ſacra,per crucē Chriſti oſtentare mundo adeptum decus,qui paulò pòſt cœpit frequentius ſolito,cùm dies aliquis ſolennis adeſſet, & rex cum tota ſua cohorte intereſſet,rē diuinam ritu pontificali facere,& adhibere adminiſtros ad inſeruiendum,tum epiſcopos & abbates,tum duces & comites,qui aquam manibus, qui mantilia darent: itē non contentus vna cruce, qua vtebatur quòd archiepiſcopus eſſet Eboracenſis, alteram præ ſe ferri voluit,per duos ſacerdotes ſtatura elegantes & equis magnis inſidentes,qui aperto capite,quocunq; anni tēpore incederent.Mouit ea vanitas lōgè poſt homines natos vaniſsima,vniuerſis cùm riſum tum ſtomachum: ex quo ōnis pōpa ſine clamore vllo,ſine plauſu erat. Vulgus enim ſtomachabatur,qui indignè ferebat Volſæum prębere ſe tam ſuperbum in fortuna. Contrà viri egregiè cordati deridebant hominis inconſtantiā, & eoq; non infacetè cauillando dicebant: Nunc planè conſtat Volſæum ſuæ ſibi conſcium eſſe culpæ, qui propterea binas in pōpa habet cruces, quòd vna non ſatis foret ad eius expianda cōmiſſa. Dum Volſæus ita ſuperbia elatus lætitia exultabat;temereq; geſtiebat, contigit vt Gulielmus Cantuarienſis archiepiſcopus ad eum literas, ſicut ſolebat,familiariter dederit,nomenq; ſuum in hunc modum ſubſcripſerit: Gulielmus frater Cātuarienſis.Has literas vbi ille reſignauit, ac legit,

do inſpexit illud verbum, Frater, plenum humani tatis, officij & beneuolētiæ, offenſione motus per inde vociferari cœpit, ac ſi Cantuarienſis contra eius rē maximè veniſſet, dictitans ſe facturū breui, vt ille intelligeret ſe non eſſe ipſi parē nedum fratrē. At Cantuarienſis homo frugi & modeſtus cùm accepiſſet à ſuo nuntio Volſæum iudicaſſe grauiſsimum crimen in literis fuiſſe ſuis, atq; hæc ille concitato animo renuntiaret, reſpondit in hęc verba: Retice, an neſcis hominē præ nimio gaudio inſanire? Ac per hunc modum Volſæus neſci ens rectum iter laudis tenere, videbatur malle ſe metui quàm diligi ab optimis viris. Ad Campegium veniamus: is vt legationis munus Volſæo impertiuit, cœpit decimarum negotium à Leone ſibi datum, cuius rei cauſa potiſsimum venerat, miro ſtudio curare: ſed inter hæc perlato rumore, alios legatos alibi nequicquam illud tentaſſe, ab incœpto deſtitit, atque amicorum promiſsis valdè pendens domum abijt, tractatus comiter liberaliterque ab Henrico rege, qui eum magnificis donauit ædibus, quas Romæ in Vaticano Hadrianus Cardinalis Bathonienſis ædificarat, atque dedicauerat nomini Henrici ſeptimi eius parentis, vt donum eſſet quaſi monimentum perpetuum in Vrbe Anglicæ gentis non vſquequaque exiguum. Campegium ſecutus eſt Romā Ioannes Clercus vir grauis & probus Iuriſconſultus legatus Henrici ad Leonē pontificē, à quo impetrauit, vt
liceret

liceret legato Angliæ ſoluere legibus, quos vellet, ad cōmodum eorum, qui nexu aliquo legum tenerentur, id quod vulgo dicitur diſpenſare: quæ quidem legationis pars multò fructuoſiſsima deerat.

At vbi Volſæus ad amplitudinem ſuæ dignitatis venit, tum in publico iuriſdictionis forum aperit, quam Charybdim? quem gurgitem? quā voraginem omnium rapinarum? Siquidem eiuſmodi foro nouo præfecit Ioannem Alanum Iureconſultum, hominem tam à iure ipſo quam à iuſtitiæ ſtudio ac voluntate abhorrentem, vtpote qui paulò antè coram eo vt Cancellario Angliæ, teſtimónijs plurimis, cùm manifeſtis criminibus, tum in primis periurio conuictus eſt. Is porrò iudex conſtitutus, maioribus præfectus, & magiſter veteris diſciplinæ & ſeueritatis, primùm totius ciuitatis iuriſdictionem luſtrat, quærit de ſingulorum ciuium vita, & ſi qui ſint viri vel mulieres in quos [illegible] iuſpiam peccati grauioris ſuſpicio cadat, illos vexat, iurè vel iniuria acriter mulctat. Sed mitius ex parte agebatur aliqua, quia vna omnibus pœna conſtituta erat, vt ſcilicet ſe redimerent à iudice, redimerent autē lites, redimerent denique culpam, quod emptores minus grauatè faciebant, propterea quòd eo pacto ſine vlla infamiæ [illegible] inuſta, euadebant: quæ quidē rapina alijs permagna erat illecebra peccandi. Hoc inſtitutum deinde vicarij Alani nauiter rari tenebant, vſurpabant, ſeru[illegible]

que. Erat præterea vulgus apparitorũ per pagos & vicos vagantiũ, qui odorarentur morientium funera, teſtamentorumq́ꝫ executores citarent, vt ad curiam legati teſtaméta probanda maturè curarent, ſicuti moris eſt apud Anglos, vt hæredes executoréſve rationem bonorum relictorum reddant epiſcopo vel archidiacono, coramque eis iureiurando promittant ſe executores, quæ demortui facienda cõſtituiſſent: ex quibus bonis æſtimatis ipſi epiſcopi aut archidiaconi vectigal aliquod & idẽ pergrande ſępenumero capiebant, non ſine maximo hæredum detrimento. Quare Henricus rex illud ad minimam pecuniæ ſummã redegit: per quod profectò facinus tam pium & ſanctum quàm iuſtũ, valde ſui populi cõmodis conſuluit. Conſuetudine hac non facilè aliæ, quod ſciam, nationes vtuntur. Sed ad apparitorum ipſorũ officia reuertamur. Itẽ perquàm diligenter referrent nomina ſacerdotiorum vacantiũ, quę legatus ſua autoritate conferret, daretque cui libitum foret. Londini verò interim Volſæus, cui ab initio deliberatum fuerat prouinciam quæſtui habere, monachos õnium ordinum ad ſe vocat, ſimulanſq́ꝫ bonitatẽ eos ad pedes iacentes in multis reprehendit, quòd aliam longè degant vitã, atque à principio profeſſi fuiſſent, quod in literis & artibus bonis ſe non exerceant, ſed admirabili quodam ſtudio ad diuitias augendas concitentur, ac idcirco ſuum officium eſſe affirmat talia corrigere, quò eorum

eorum religio ne prorſus labefiat. Et vt fidē verbis maiorē habeāt, ex improuiſo cœnobiū Vueſt monaſterium adit, ibiq; de ſtatu monachorum ſeuerè cognoſcit, intēperanterque ōnia agit, miſcet, turbat, vt terreat cęteros, vt imperium oſtentet, vt ſe terribiliorē præbeat. Iſta omnia eò pertinebant vti monachi ad cenſuram vocati ſua ſponte pecuniam dare, quàm ſtatum ſuum mutare mallent. Non fefellit opinio, monachi enim facilè intellexerunt, cur medicus tantum de aliena ſalute, ſui oblitus, laboraret, qui ſibi tandē Volſæum muneribus placarunt, cui velut artes iſtæ crimini erant, ita cuncti, vt aliquando fraudi eſſent, ſummè optabant. Hæc autē poteſtas, quæ tota niti deberet in pietate, charitate ac beneuolentia, admodum immoderata odioſaq; fecit, vt Cantuariēſis archiepiſcopus de ea re regē admonuerit, qui ita ſtatim atque nouerat, reſpondit: Certè tale hoc neſcio, nec ōnino mirum, nēpe ſi quid domi fit mali, paterfamilias vt plurimum vltimus ōnium audit. Verùm, quæſo, tu pater Volſæum adeas, eiq; cuncta ordine referas, vt ſi quid peccatum eſt, illud ipſe emendet. Cantuarienſis officium ſuum ſimiliter executurus, ac mandatū regis curaturus, Volſæum conuenit, bonoq; modo atque fraternè cū eo expoſtulauit, quòd per ipſius legationē nihil melius neque cum rebus diuinis, neque cum humanis ageretur: ſigillatimq; de iniurijs meminit, & primum, quēadmodum quotidie magis mag

giſque veræ pietatis ac religionis labes paſsim alta fieret, per caſtigationes delictorũ venales, quæ non ad eius, qui punit aliquem, aut verbis caſtigat, ſed totius populi Christiani vtilitatem referri deberét, & id potiſsimè accideret, ſi qui peccarint, merita afficerentur pœna, quòd exemplo forent alijs, vt idem ne facerent. Et deinde humanæ res hinc item minus damni contraherent, per caſtigatores ipſos, quia ſæpe illi vitijs maioribus affines ab alijs ob crimen aliquod pœnas acriter expeterent, contra omnem iuſtitiæ æquabilitatem, quãque illud intolerabile eſſet, vt quis in alterum animaduerteret, qui ipſe non abeſſet à culpa: ac tanta iudicij peruerſitas, bonorum morum recteque viuendi normam violaret. Atque poſtremò eiuſdẽ legationis legibus demortuorum teſtamenta probarentur, quod ille ipſe Romanus pontifex haud vſpiam facere diceretur: & ſacerdotia etiam gentilia, hoc eſt quæ epiſcoporum vel nobilium propria eſſent, quæ à vulgo de iure patronatus vocãtur, conferrentur, & quamuis iſtud pontificis ius iamdiu in Anglia obſoleuiſſet. Audiuit hæc omnia Volſæus paulo ſedatiore animo, præciſeq; nõ planè reſpondit, tum quòd veritas vim maximã habeat in vtranq; partem, tum verò quia fortè iã olfecerat eiuſmodi facinorum auram rumoris ad regis aures flauiſſe. Sed ob hoc officium, factus eſt Cantuarienſi multò inimicior. Aliud quoque hominis ſæuitiam paululum coërcuit: cùm

enim mortales permulti eſſent qui talẽ iniquam cenſuram perhorreſcerent, ecce Ioannes Alanus præfectus curiæ accuſatur à Ioanne London ſacerdote probo iuxtà atque docto de hiſce criminibus, ex quo nihil propius factum eſt, quàm ille vt publicè turpi iudicio damnaretur, qui amicorum opportuno fauore opera clandeſtina domini ſui comparato adiutus ex periculo euaſit. Per hanc autẽ excuſationẽ ſatis probatum eſt, ea eſſe quamuerisſima quę Cantuarienſis obieciſſet Volſæo. Quare rex eum grauisſimis verbis reprehendit: quod fecit, vt legatus dein manus aliquantulum à rapinis abſtinuerit.

Suprà memorauimus Ferdinandum regem è vita diſceſsiſſe, ex quo Carolus in Hiſpaniã tranſmiſit, ad prouinciã ordinandam: at non multi interceſſêre menſes, cùm alterum paternum auum Maximilianum amiſit, à quo factus eſt hæres, cũ Ferdinando fratre, cui Auſtria, id eſt, ſuperior Pannonia illius teſtamento euenit, qui eò ſine mora à Carolo mittitur, non quò id negotiũ celeritatem requireret, ſed vt ne ſibi in conſtituenda Hiſpania impedimento foret: nam adoleſcentem eodem loci natum Hiſpani in oculis ferebant, adeò vt ſi per ius licuiſſet, ſibi regem optaſſent. Secundum Maximiliani mortẽ, Electores more ſuo Franconiã conueniunt, agereq; incipiunt, quem potisſimum renuntient Imperatorem futurum: hinc enim Carolus, illinc Franciſcus Gallorum rex id decus pe-

tebat, & pro ſe ſumma quiſque ope ad illud aſpi-
rare nitebatur ác per literas nuntioſq; Henricum
regem orabat, vt ſe apud Electores iuuaret. Hen-
ricus qui Franciſco recenti neceſsitudine coniun
ctus erat, & Carolo amiciſsimus, vt vnius pariter
atque alterius ſtudioſus videretur, quamprimũ
miſit Ricardum Pacæum Franconiam, qui ita a-
micorum cauſas tractaret, vt ab vtroq; ſibi gratia
haberi poſſet. Tandẽ magna vi expugnatum, vt
Carolus deſignaretur Imperator, id quod Henri
co longè iucundiſsimum fuit, qui cum Cantuari
enſi archiepiſcopo egit, vt ille ob id, Deo optimo
maximo gratias agendas ſtatuens, iuſſerit ſacer-
dotes in omnibus templis diuinum canere hym
num, cuius initium eſt, Te Deum laudamus. Hęc
menſe Iunio, & eo anno qui fuit ſalutis humanæ
MDXIX. acta ſunt.

Per hoſce dies Franciſcus Francorum rex cu-
pidus amicitiæ conſeruandæ, quæ ei erat cum Hẽ
rico, cœpit petere ab Volſæo, vt ſibi liceret ad ali-
quem idoneum locum cum eo congredi, quo ip
ſe & Henricum noſceret, & ab Henrico noſcere-
tur. Fama tamen eſt id Volſæo in deſiderio fuiſſe
quod non abhorret à vero qui ex voluntate me-
tiens quid deceret, glorioſum ſibi fore putabat, ſi
apud Gallos quoque in nobilium conuentu, in
ſua verſari inanitate conſpiceretur: qua de re cum
Henrico cõmunicat, hortatur, docet; ſuadet eius
gratiæ amoriſq; eſſe, comiter venire in collocutio

nem cum amico, in qua de ſummis magniſque rebus agēdum foret, & ſimul quæ res ipſæ eſſent, vt libuit, callidè expoſuit: nam Henricus non erat eius omnium conſiliorum particeps, ſed tantum illorum, quæ benè caderent. Ergo Henricus ex ſua humanitate, etiam cupidus viſendi regis amici, eundum ſibi Caletum, & inde ad fines Gallicos habendi ſermonis cauſa cum Franciſco, conſtituit, ac protinus ad principes quaquauerſum ſcripſit, vt ad certum diem, quamapparatiſsimè rebus omnibus ornati Londinum conuenirent, & ipſe interim domum ex lignea materia longè magnificentiſsimam ædificari iuſsit, quæ prope Guinas, eo loci ad tempus poneretur, quo erat hoſpitem accepturus. Principes acceptis literis, in quibus cū nulla efficax explicaretur proficiſcendi cauſa, non potuerunt non generatim fremere, quod tā ſumptuoſum & graue negotium non foret de cōcilij ſententia ſuſceptum: ſed cum primis Edouardus Buchyngamię dux, vt homo alti animi, non item valdè liberalis, dolebat ingentes in iter apparandum facere ſumptus, dictitans neſcire ſe quid cauſæ eſſet, cur pecunia effunderetur, niſi in ſpectacula futura ſermonum ludicrorum, aut in rerū colloquia leuiorum: quare prædicabat nimis intolerabile eſſe, parêre homini ſordido & importuno. Tales ac eiuſmodi voces à duce inconſideratè emiſſas facilè Volſęus auribus hauſit, qui vt crudelis, ſuæq; perſonę quam gerebat immemor, haud
prò

pro nihilo eas habendas ratus, iam tum ducē aliquando ſibi perdendum ſtatuit, ac primùm omnium in eum apud Henricum, inuidiæ commouendæ gratia, erratum tale inueſtigauit. Sub idem tempus Gulielmus Golmerius eques receptus fuerat in familiam à duce, in eiuſque verba iurarat, quem Volſæus ad ſe vocauit, ac ob id factū, poſt contumelioſam caſtigationē, in cuſtodiā tradendum curauit, quòd ſuo neglecto principe, ſeſe priuato homini addixiſſet, & quaſi ſeruum deuouiſſet. In qua re ex altera parte Henricus minaciter ducem reprehendit, iamque tum vti ſuperbum & arrogantem minus ſolito diligere cœpit. Cùm igitur Volſæus deſtinaſſet duci diem necis aliquem, ei tantummodò curæ erat, quopacto ſine ſuſpicione vllius iniuriæ, ſed ſpecie iuſtitiæ, illud fieret: & quia Thomas Hauardus Surræ comes claſsis præfectus habebat filiam ducis in matrimonio, qui manu promptus erat, eum idcirco ſecernendum vel relegandum potius aliquò terrarum cenſuit: nam graues inimicitias cum comite gerebat, ex eo, quòd aliàs parum abfuerit, quin ab eo pugione percuteretur, in quem auſus fuerat contumelias dicere. Ad extremum, ſequendi capti conſilij cauſam dedit aduentus Giraldi comitis Chyldariæ Hyberniæ præfectiis etenim cùm eſſet cælebs cuperetq; ex Anglis habere vxorem, venit ad Hēricum & primùm ōnium officij gratia ſalutauit Volſæum, à quo comiter accipitur, dein rei vxoriæ

vacare cœpit, quæ res Volſæo materiam præbuit aliquid ei peſtis machinandi. Porrò Volſęus audierat comitem eſſe benè nummatum, qui idcirco cauſam aliquid ab eo hauriendi pecuniæ quærẽs, paucis pòſt diebus ſermonem hominis vitat, palã iraſcitur, apud Henricũ nõ ceſſat de eius fama honeſtateq́ maledicè detrahere, & accuſare illud in primis, quòd quandam nobilem viduam poſceret ſibi vxorem, contrà atque ipſe vellet. Ne multa, Comes cùm ita culparetur vexareturque, ac nullos interim numini Volſęano nũmos offerret in carcerem conditur. Tum Volſæus ſui negotij callidè gerens, Thomam Hauardum Hyberniæ præfectum deſignandum curauit. Ita Thomas eã prouinciam magis odio alterius, quã amore ſui, obtinuit, optimè gnarus ſe in exilio verius quàm in prouincia vſque eò futurum, quoad, ſi fieri poſſet, id eſſet in manu inimici. Erat item alter Henricus Northumbriæ comes, quẽ Volſæus rei impedimento fore ſuſpicabatur, quo minus pro libidine ſua in ducem animaduerteretur, quem contrà, proinde tanta regi ſuadere conſtituit, vt ad illum nullus exin patêret aditus, nihilque cum ipſo in gratia eſſet. Itaque cùm comes paulò antè quorũdam pupillorum tutelam more patrio ſuſcepiſſet, quò eorum cuſtos eſſet, patrimonioq́ tã diu frueretur, quamdiu pupilli alterum & vigeſimum cõpleuiſſent annum, Volſæus qui voluntatẽ fermè ſemper pro iure habebat, eam tutelam ad regem

pertinere

pertinere ſimulans, repetiuit: comes iure ſibi veni re contendebat, & cùm cedere nollet, in ius vocatur, ac in cuſtodias includitur, atque tutela nomine regis recipitur. Tum Volſęus prędà potitus, ita rem poſtea cum comite tranſegit, vt ille in lucro poſuerit, quòd ex eius manu euaſerit. Secundum hæc Volſæus gaudio triumphans, apud regem iactabat, iam diluxiſſe ſe omnes vigilias, curas, cogitationes in eius ſalute configere, quòd in præſentia nonnihil depreſsiſſet ducē & eius amicos, qui tanta affinitatis colligatione coniuncti eſſent, vt periculum iam ſupra caput eſſet, ne in regni dominationem repentè inuaderent. Ita homo pernicioſus paulatim in animum principis inducebat, vt ducem ſibi cauendum, ac demum tollendum exiſtimaret.

Interea rumor futuri colloquij ad Caroli aures peruenit, qui animo cernēs id ex re præſertim ſua minimè fore, omnino impediendum iudicauit: quare per literas, per legatos, Henricum rogat, vt meminiſſe velit principis eſſe, non animis ſolū ſed oculis etiam placere ciuium, & illud haudquaquam futurum ſi ad Gallū nominis Anglici haud ſemper amicum, ipſe iuerit, ac ſuos principes in aſpectum eius adduxerit, quòd cogerentur & videre domī ſuæ Gallos, & cum eis verſari, comeſſe, bibere, quos non valdè multum dilexiſſent, natura duce, quæ facit vt amemus amātes, & vitemus inuidentes. Præterea monet non eſſe admodum

 tutum,

tutum, facere inimicum iterum atque iterum reconciliatum conſiliorum participem: idcirco ſum mè orat, vt ne pedem quidem talis cōgreſſus cauſa, qui nullo pacto ei ipſi emolumento eſſe poſsit, Angliæ finibus efferat, néve per id, velit amicis lōgè fidiſsimis ſuſpicionem adferre. Hoc Carolus laborabat, quod boni æquiq; omnes faciundum iudicabant, prẹter Volſæum glorioſum paſtophorum, qui vice pauonis caudam verſicolorem pandere, hoc eſt, ſuos ornatus extollere in terra Gallia cupiebat. Atqui vbi Carolo nuntiatum eſt, nihil eſſe quòd tentaret captum conſilium refringere, mutaréve, cùm magis hoc negotium cæteris omnibus prẹuertendum ratus, protinus iter quod in Flandriam habebat, facere citius maturauit, atq; non longè pòſt cum paucis nauibus, ex Hiſpania ſoluit.

Heroes Angli inter hæc, cum ſuis cohortibus, Londinum conueniunt, & cum primis Buchyngamiæ dux cunctis rebus multo ornatiſsimus, quē Volſæus immane odium in eum antè conceptum diſsimulanter continens, humaniter apertè tractauit. Is præcedit Henricum, & ad prædia quæ in Cantio habebat, profectus aliquot dies ibidem moratus, vbi non fuit quiſquam ōnium fructuariorum, qui nō ſit queſtus de Caroli Cheneuetti eius procuratoris rapinis ac iniurijs. Quibus rebus dux cōmotus, de damnis ſuorum colonorum cognoſcit, & cùm eos iure conqueri comperiſſet,

periſſet, Carolum ea curatione illicò priuat, neſciens id ſui confodiendi telum futurum eſſe, vti appoſitè alibi demonſtrabitur. Rex paucis pòſt diebus, magna ſtipatus principum caterua, ac regina puellarum choris inſtructa tandē progrediuntur, inſequente eos Volſæo, cum ſuo purpurato comitatu, vt ſole auroram: iamq́ prope Cantuariā erant, cùm ecce tibi Carolus imperator Douerum peruenit, ad quem Volſæus confeſtim aduolauit, in oppidumque induxit, dum Henricus accederet qui poſtridie eius diei, benè manè adfuit, multaq́ humanitate & gratia Carolum cōplexus veſperi Cantuariam duxit, vbi varios inter ſe ſermones habuêre. Carolus quantum cura, labore conſilio, autoritate, eniti potuerat, nihil prætermiſit quod ad diſiungendum Anglum à Franco pertineret, & quia iam cōperierat Volſæum perinde beneficio, vt piſcis hamo, ſicut aiunt, capi, in eo ineſcando, irretiendo, ac denique expugnando omnes contendit neruos, pollicendo honores, pollicendo præmia, dando in præſenti dona. Non expectauit corruptus animus, dum extrema expugnatio, quæ longè acerrima eſſe ſolet, appropinquaret, nam ita ſpes lucri ſubitò hominem tenuit, vti promiſerit ſe operam daturum vt auocaret ſenſim Henricum à Franciſci coniunctione, & propterea Carolum rogauit, vt nihil vellet improbare colloquium, adeò timebat Volſæus, ne occaſio amitteretur, quippe qui deſiderio tranſeundi flagrabat,

flagrabat, quò ſua celſitas apud Gallos permagni fieret. Ita compoſitis rebus, Carolus à re ſeria ad iocos ipſe quoque conuertitur, non vſquequaꝙ tamen in eos incubuit, quin ſumma in eo id ætatis adoleſcẽte grauitas eſſet, nanꝙ nullo pacto adduci potuit, vt in chorum ſaltantium pſallentiũꝙ aliorum principum deſcenderet, qui tantum ſpectator eſſe voluit. Fortaſſe Mariæ puellæ aſpectus Carolo non omnino lætitiæ fuit, quam à principio amare cœperat, & per fatum, in matrimonio habere non licuit. Verùm Carolus Volſęi promiſſis valdè gauiſus, poſt tertium diẽ quàm venerat, in Flandriam profectus eſt. Henricus autem biduo pòſt Caroli diſceſſum, Caletum traiecit, atꝙ Volſæum Ardeam ad Franciſcum allegauit, ad diem congreſsionis ſtatuendum, qui interim Guinas venit, ad quod oppidum domus ad tempus regali ſplendida luxu ſita erat. Franciſcus rex Volſæo venienti obuiã proceſsit, omniꝙ beneuolentiæ officio accepto gratias egit, quòd per eum amicitiam quam diu appetiuerat, cum Henrico iunxiſſet, eiuſque id gratiſsima opera conſecutus foret. Ita inter ſe multa locuti, diem collocutionis dicunt, qui fuit ſeptimo Idus Iunij, Corporis Chriſti, feſtus & ſolennis, quo reges inter Guinas & Ardeam congrederentur. At cùm dies venit, collocata vtrinꝙ multitudine comitatus maximo plauſu ſuos principes celebrante, reges in tabernaculũ medio ſpatio poſitum cum paucis ſuorum intrãt,
vbi

vbi primùm inter ſe velut valdè beneuoli ex animo ſalutant, deinde multa facta gratulatione, vnà amanter ad veſperam colloquuntur. Ac ita iacto amicitiæ fundamento, poſtero die Franciſcus venit ſalutatum Anglam reginā, & Henricus viciſſim Francam, & vterq; poſtquam pranſus eſt, domum redeundo, in itinere alteri obuiā fuit. Poſt hæc reges ſæpius ſimul fuêre, modò Ardeę, modò Guinis, multò familiariſsimè, id quod vitæ & moribus principum Chriſtianorum maximè conuenit, cùm Chriſtus aiat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicē, ſicut dilexi vos. In qua vna equidem re ille regum congreſſus plurimum meruit laudis, ſed in cæteris non item, quandò ibi ſolùm luxu multarum ſimiliter rerum deliciarumq;, ac delicatorum conuiuiorum lautitia certatū eſt, & Anglicanæ fœminæ à nonnullis laſciuioribus, quæ in comitatu Francarum matronarum erant, veſtimentum nouum mutuatæ ſunt, non multò herclè pudicas decens, quo etiam nūc ſūnt quæ vtantur, depoſito ex magna parte veſtitu patrio longè honeſtiſsimo, de quo in principio meminimus. Cæterùm Volſæus qui multus erat in magnificentia ſacrorum, rem diuinā pontificali more ſemel atque iterum fecit, cùm reges inter ſeſe, fœdus iureiurando confirmarint. Multos igitur dies omnia perſonare lętantiū vocib. ſed non omnes Anglos lętis intueri animis in Frācos animaduertere licuit. Quid, quòd fuêre viri aliqui licentiores,

centiores, qui ne verbis quidẽ temperare potuerint? Quocirca Franciſcus rex facilè perſpexit ſe ac ſuos malè audire, qui nactus idoneum expoſtulãdi tempus, ita Henricum & Volſæum affatus fertur: Ago tibi Hẽrice rex immortales gratias, quòd certa opinione percipio, ac ex fronte, vt aiunt, video te mihi in amore rectè reſpondere: etiam tibi optime pontifex me plurimũ debere fateor, quia & me vnicè amas, & tua opera Henricum mihi amicum, & perneceſſarium feciſti: nam cæteri Angli, prout animo pariter atque oculis cerno, tantũ abeſt vt nos diligant, vt etiam non libenter inſpiciant: ſed naturæ vitijs parcendum ducimus: namque hæc referre collibitum eſt, non quò velim, vt vos veſtros ob id minus gratos charoſq; habeatis, cæterùm ne ſuſpicemini me veſtrum beneficium non agnoſcere. Henricus rem per iocum cõmodè purgauit, cùm remoto ioco id fieri nequiret. Atque breui pòſt à colloquio diſceſſum, Franciſco Lutetiam & Henrico Caletum redeunte. Quod ſimul ac Carolo nuntiatum eſt, ſtatim Caletum ad Henricum aduolauit, multiſq; precibus apud eum egit, vt ſuam Flandriam viſeret, cui pro humanitate rex ſe deuinctum aiens, reſpondit aliàs id per tempus facturum. Atqui maius Carolo negotiũ cum Volſæo erat, vtpote quẽ in amicitia retinere cupiebat, ac propterea ad ampliſsimorũ præmiorum ſpem rapuit. Quo expedito negotio ille in Flandriã, Henricus verò in Angliam rediit.

Is ſuit annus Henrico à gubernatione regni XII, ac ab ſalute humana MDXXI.

Verùm vbi Carolus in Flandria fuit, ſuis in ſenatum coactis conſiliarijs, cõſultat de inſignibus Imperij ſuſcipiendis, de profectione eius rei cauſa in Italiã, de ſtipendio militum parando. Placet omnibus, vt ille principum Germaniæ conciliũ Vormaciæ habendum conſtituat, ac interim Aquiſgranum petat, ibiq; prout moris eſt, primam coronã accipiat, nam triplici corona Imperator decorari ſolet. Hæc poſtquam conſtituerat concilium indicit, exercitum conflat, ac primo quoque tempore Aquiſgranum proficiſcitur, vbi ad tertiũdecimũ cal. Nouẽb. ferrea corona redimitur, ac exin Vormaciam pergit, aduenientibuſq; cunctis Germaniæ principib. conuentum celebrare incipit. Primum õnium in eo conſeſſu de rebus Imperij ordinandis agitur, dein de inſtaurãda maieſtate, quę per Imperatorum tum incuriam, tum propter rei domeſticæ infirmitatem, maximè labefactata eſſet, poſtremò de armando Carolo ad bellum gerendum, quatenus ita res poſceret. Porrò Imperatorem res imperij gerentẽ reliqui Germaniæ proceres debẽt pecunia, peditatu, equitatuq; inſtruere & præſertim cũ it ſuſceptum coronas. Dum iſta in Germania agitantur, ingens in Hiſpania oritur tumultus, inter præfectos regios & plebẽ quorundam nobilium potentia fultam, ac malè omnino in Carolum animatam, eò quòd ſibi alienos

honore

honore prefetri doleret. Siquidē Carolus conſilio Gulielmi Ceuerenſis viri ſolertis & magnę apud eum autoritatis ductus, omnes ferè totius Hiſpaniæ præfecturas ſuis Flandris paulò antè detulerat, & illi, vt qui neque leges, neq; conſuetudines, neque denique hominum mores norant, alijs vēdiderant, qui quoniam emerant neceſſe habebāt iudicia, quæſtiones, iura demum omnia venundare. Quibus ex rebus ſequebatur, vt duplex impri meretur reip. dedecus: vnum, quod minimè ad faciendum officium iudices idonei poſiti eſſent: alterum, quòd paſsim homines impunè læderētur. Ergo cùm Carolus paulò antè diſceſſum ſuum quandam pecunię ſummam imperaſſet, populus eam pendere recuſauit, & id factum ſpecie honeſti defendens cœpit vociferari, nequaquam è repub. eſſe, dare pecuniam pro bello alibi gerendo, atque ita patriam opibus ſpoliare: qui ita ſoluere negando, cùm cogeretur, ad arma ventum eſt, multumq; vtrinque ſtragis editum, donec interuentu principum pugna ſedatur, at ira plebis magis reſedit quàm ab animis diſceſsit. Hæc vbi ad Carolum delata ſunt, conſilia ſubitò mutantur, in concilio enim tantùm dein agitur vtrum Carolus debeat in præſentia pergere in Italiam, an Hiſpaniam petere, ad cōponendos recentes motus. Ad vltimum illi alios perduxerunt ad ſuam ſententiam, qui Hiſpaniam pacatam ante omnia reddēdam cenſebant, ex eo argumentum accipientes,

quòd Carolus non poſſet magnas ſine Hiſpano milite res in poſterum tẽpus gerere, quas iampridem animo deſtinaſſet. Ita mora allata eſt diſſenſioni, non cauſa ſublata, veruntamen vnicuiq; de conſilij ſentẽtia, imperatur certus militum numerus, qui poſtea Carolo ad reliquarum coronarũ decus recipiendum proficiſcenti prȩſtò eſſent. Dũ iſta geruntur, Gulielmus Ceuerenſis moritur, cuius obitus haudquaquam malo fuiſſe Carolo fertur, tum quòd ipſi pars bona eius hæreditatis teſtamento venerit, tum verò quòd eo mortuo frequentius ſolito cœperit remp. capeſſere, quia antè Gulielmo cuncta credens cõmittensq;, illud rarò faciebat, adeò vt periculum eſſet, ne, ſi ille diutius vixiſſet, aut ipſe gubernacula Imperij prehendiſſet veluti curæ inſolens, aut benè regere non facilè ſciſſet. Carolus dimiſſo conuentu in Flandriam reuertit, prouiſurus ne ſibi ab inimicis noceretur. Inter hæc Franciſcus rex ſecum cogitans quantũ rebus ſuis Italicis periculum à Carolo impendêret, imminêret, ſi Italiam peteret, iam ſtatuerat Mediolanũ contendere: cùm verò audiuit de ipſius Caroli reditu, tanto labore ſuperſedendum ratus deinde alia curare cœpit, quæ ad præſentẽ rerum ſtatum pertinere viſa ſunt. Leo autem pontifex, cuius animũ obitus Laurentij nepotis, qui reliquus èx familia erat, tantũ paulò antè depreſſerat, quantum eiuſdẽ vita ad res nouas erexerat, iam demũ quietis cupiens, gauiſus eſt Carolum mutaſſe cõ

ſilium

ſilium de Italia non adeunda, ac vt omnẽ cauſam id faciendi adimeret, paratum ſe dixit eſſe mittere legatos, qui eũ domi corona redimîrét. Atqui Carolus illud abnuit, reſcribẽs, velle ſe ad honores aſcendere ſuo & loco & tempore, qui ſuſpicatus eſt, Leonẽ magis Franciſci regis rogatu, quàm ſua ſponte id humanitatis officium eſſe pollicitum. At ſimul ac Carolus ad Flandros reuertit, Henricus miſit Cuthbertum Tonſtallũ oratorẽ ſuum, vt ſuo nomine apud eum de cõpoſitione pacis cũ Franciſco rege conciliandæ ageret, quippe ea res ſummæ Volſæo curæ erat: nam cùm cœpiſſet ab vtroque muneribus donari, vt ſuprà dictum eſt, expedire ſibi non mediocriter ducebat, ſi ambos ſibi amicos conſeruaret, id quod fieri poſſe minimè confidebat, niſi inter eos aliqua pactio maturè conueniret. Verumenimuerò Carolus concordiam omnẽ prorſus deſperabat, qui cùm reperiſſet oppida ſua quæ Francus in Belgica retinebat, & fiedum non reddita, ſed reſponſa ſemper parũ æqua data eſſent, aliter ſibi progrediendum exiſtimauit: nam poſtquam Volſæum lenire premijs cœperat, id pro eo habebat, atque ſi iam Henricũ regem à Franciſco alienaſſet, adeò, vt ſibi tantum reſtare putaret, quomodo Leonẽ Romanũ quoque pontificem ab eodem diſtraheret, ſibiq; copularet: quare in eam rem ſedulò incumbendum cõſtituens, per legatos, per nuntios, per literas Leonẽ rogat, vt honori, vt patriæ, vt denique religioni cõ

ſulat,proponitq́ quaſi ob oculos,duas tabellas,alteram malorum,alteram rationum plenas.In prima erant talia:Italiam multos iam annos ſuo cũ ſummo malo tuliſſe dominationẽ Gallorum nõ modò acerbam & etiam ſuperbã,verùm contumelioſam.In altera erat:Romani pontificis,qui ſe cõmunem omnium patrẽ appellat,eſſe,non facere cum homine qui alterum lædat, ſed eũ ipſum cedere virga ferrea,vt dicitur,ad conſeruandã religionẽ,ac tutandam patriã: & ea õnia ab eo nauiter factum iri,ſi ſua autoritate,ſtudio, opibus iuuerit Romanum Imperatorẽ,qui armis Italiæ hoſtes procul exigere,eamq́ in priſtinũ ſtatum reſtituere,exules principes in patriã reducere, tam in animo haberet,quã ſperaret non magno negotio ſine mora efficere,cùm apud ipſum eſſet Franciſcus Sfortia optimus adoleſcẽns,& ei Mediolanẽſem principatum iure deberi nemo non ſciret: atque hanc bonam mentẽ crederet ſibi Deum inieciſſe,qui & deinde poteſtatẽ ac facultatem opprimendi inimicos daret. Hæc cũ Leone agitabãtur, cùm legati multò vehementius vrgerent Iulium Cardinalẽ Medicen ſummæ apud Leonẽ autoritatis,qui ſuo fermè nutu rem omnẽ gerebat, curando de alienatione pontificis à rege Franco. Sed ne longum faciã, Leo qui à principio Laurentiũ nepotem Hetruriæ principẽ opera Franciſci regis facere animo ſtatuerat,& poſt eius mortẽ iam eã abiecerat voluntatẽ parandi ſuis regna,cœpit pro-

penſior eſſe ad communē Italiæ libertatē, cū præſertim videret Carolum idē laborare, vt Gallo Italia pulſo Franciſcus Sfortia in auitum principatum reſtitueretur, quo Maximilianus maior natu frater iampridem à Franco impulſus, eluſus, inductus, ſe miſer abdicarat. Itaque inita quamprimum belli gerendi ratione, cum Carolo ſe ſtaturum promiſit patriā à Francorum ſeruitute liberandi cauſa: ſed conſilium ſuum haud prius patefaciendum putauit, quā occaſio oblata eſſet ſe ab amici coniunctione honeſtè auocandi.

Eadem tempeſtate erupit in omnes Chriſtiani orbis partes Lutherana doctrina, de cuius initio nos lib. Viij. de Rerum inuētorib. tradidimus, cœpitque mirandum in modum irrepere in mentes hominum: Etenim nouitas opinionum quæ mente facilè cōprehenduntur, imbecillitatē animorum quocunq; vult flectit & torquet, quibus mens ipſa incitata propè furere videtur. Quocirca Henricus rex, qui habebat regnum ſuum maximè omnium religioſum, veritus ne vſpiā labes aliqua religionis fieret, primum libros Lutheranos, quorū magnus iam numerus peruenerat in manus ſuorum Anglorū, comburendos curauit, deinde libellum contra eam doctrinā luculenter cōpoſuit, miſitq; ad Leonē pontificem. Delectauit multum opus Leonis animum, partim quia plenum erat ipſius defenſionis cauſæ, partim verò quòd talem patronum cōſecutus foret, qui librū

ſua

ſua autoritate probauit, legendúmq́ decreuit, ac vt memoria tã grati beneficij aliquo nomine perpetuaretur, tum Henricum regẽ defenſorem fidei appellauit, quo ille deinceps titulo vſus eſt.

Poſthæc rex ad vtilitatem reip. oculos adiecit, ab hinc enim quinquaginta & eo amplius annos, nobiles pecuarij modum excogitarant, quãobrẽ ſua augerent annua agrorũ vectigalia, ex quo agricolæ non vtique mediocre damnũ faciebant: illi ſiquidẽ more Numidarum, magis pabulo pecoris quã aruo ſtudentes, cœperunt colonos agrorum perquã raros vbique habere, domicilia ruſtica cõplanare, vaſtas ſolitudines facere, & terrã vacare perpeti, eamque armentis, gregibus, ac ferarũ multitudine opplere: itẽ omnia paſcua ſeptis includere, pro ſuiſq́ tenere, monopolia lanæ, ouium boumq́ ſuo iure inſtituentes. Vnde triplex in remp. malũ permanauit: vnum, quòd agreſtiũ numerus diminutus eſt, quib. princeps ad bellum gerendũ cum primis vtitur: alterũ, quòd benè multi vici atque oppida habitatorib. vacua cõplura ruerent: tertiũ, quòd lana ac pannus qui ex ea conficitur, atq; õnis generis animalium caro qua homines veſcũtur, pluris cœpit vendi quã ſolebat, ſic vt minoris ne nunc quidẽ fermè veneat. Hæc olim mala naſcentia cũ minimè oppreſſa eſſent, poſtea inueterata multò robuſtiora facta ſunt, quæ poſtremò non facilè tolli potuerunt. Rex hinc igitur edicto tota Anglia diuulgato, imperat locorũ præ-

fectis vt renuntient, quæ eiuſmodi maleficia his quinquaginta annis admiſſa forent. Præfecti officio functi diligenter õnia referunt. Tum publicè iuſſum eſt domos dirutas rurſus ædificari, colonos reduci, ſepta refringi, conſtituiturq́; grauis pœna illis qui imperata non feciſſent. Ea tam ſancta decreta paulò pòſt magna ex parte pretiũ reſcidit nã cùm nobiles, qui voluptatis pariter atque vtilitatis gratia, ſepta ferarũ in campis etiam cõmunibus fecerant, & grauatiſsimè ea ad priſtinũ vſum reuerti patiebantur, cœpiſſent ab Volſæo vexationem redimere pecunia, confeſtim nonnullis licuit retinere quod cepiſſent. Atque magna multorũ expectatio fruſtra fuit, pauxillũ tamen cõmodi agricolarũ turba ex ea re ipſa ſibi attulit, quæ cùm facta eſſet poteſtas irruendi in ſepta, prius ea diuellit, quàm regina ſeſe pecunia opponeret; ac ita cõmunib. locis vti pro cõmunibus tandem cœpit.

Agrarium negotium expeditũ, aliud mox Volſæo impulſore, funeſtũ admodum ſequitur. nam quanquã ille vnus erat ordinis epiſcopalis, qui epiſcopi apud nos Apoſtolorum locũ tenent, velut libro de Rerũ inuentoribus planius fit, quos Chriſtus perfectos eſſe maximè voluit, cùm apud Matthæum ita iuſsit: Benè precemini deuouentibus vos, benefacite ijs qui oderunt vos. Et concludit: Eritis igitur perfecti, ſicut pater veſter, qui in cęlis eſt. Huius certè perfectionis videtur ne ſcintilla quidẽ in Volſæo ipſo vnquã illuxiſſe, qui nõ mõ

dò

ideò non benefecit inimico etiã nõ voluntario, nec ſibi nocenti, ſed ardens odio, idq́ȝ ſaturandi humano ſanguine cupidus, cœpit ſtruere exitiũ, quod antè animo ſtatuerat, vti ſuprà dictum eſt, Edouardo Buchyngamiæ duci: cuius facinoris conficiendi inſtrumentũ ſibi vſurpãdum iudicauit Carolum Cheneuettum, quẽ antea dux vt hominẽ iniquum ab ſe ablegarat. Is ab Volſæo interrogatus, omnẽ ei ducis vitã patefecit, atque primũ indicat, eũ ſermocinando ſolere dicere, ſe daturum operam, vt regnũ occupet, ſi vſu veniat vt Henricus ſine liberis è vita exeat, deq́ȝ ea re ipſa aliquando habuiſſe ſermonẽ cum Georgio Borgenniæ regulo, cui in matrimoniũ filiam collocauerat: itẽ minaciter denuntiare, ſe pœnas multorum ſcelerum aliquando petiturũ ab Volſæo viro improbiſsimo, ſuo ſine cauſa inimiciſsimo. Hinc Volſæus materiẽ perdendi ducis aucupatus Carolum tã verbis quàm promiſsis concitat, ſtimulat, inflãmat, vt velit hæc omnia ſuo tẽpore præſenti animo obijcere duci, cùm vſus fuerit, & indicare plura, ſi ſciat. Tum ille partim vlciſcendi ſe cupiditate incenſus, partim præmio ductus, manifeſtè refert duci aliquando conſtitutum fuiſſe Henrico regi mortẽ machinari, eo quòd in ſpẽ quaſi certam adductus eſſet potiundi regni à quodã vate monacho Carthuſiano, qui eius confeſsionẽ delictorũ ſecretiorẽ audire ſolitus eſſet. Quibus rebus compertis, Volſæus adit ad regẽ, docet eius vitam à pe

 riculo

riculo non abeſſe,criminatur ducē de proditione dicitq́ꝫ indicia ſceleris iā reperta: quare hortatur, vt primo quoque die velit ſe atque ſuos à tanto diſcrimine,prohibere.Ad ea Henricus reſpondit: Si dux dignus eſt pœna,ad pœnā vocetur.Dux itaque continuò Londinum accîtus,in curia corā iudicibus accuſatur à Carolo maieſtatis,ille verò homo ſua patria lingua eloquentiſsimus,cauſam ſuā grauiter dicit,acriter defendit,veruntamē propter appetiti regni culpam, capite dānatus morte mulctatur.Georgius verò regulus indēnatus,velut ſuſpicionis tantum affinis,in cuſtodiā traditur qui poſt aliquot menſes,cū de eius bonis fuerit aliquantulū diminutum,è carcere emittitur.At vates Carthuſianus ſuæ dementiſsimæ temeritatis, poſtquā eum ſatis pœnituerat, mœrore animi cōfectus migraſſe in cœlum dicitur.

Quærebat interea Leo Rom.pont.cauſam alienandi ſeſe à Franco, velut ſuprà patet, cùm ipſe Francus idoneā dedit, quippe aliquot Mediolanēſes exules id tēporis ſe Rhegium receperant,quos Thomas Fuſius,qui Mediolani vicarius erat Odethi Lautrechi fratris præfecti regij paulò antè in Galliā profecti,repetebat:contrà Franciſcus Guiciardinus,qui loco præerat, vir ſumma grauitate prudentiaq́ꝫ,ex fœdere poſſe ſe & eos recipere & conſeruare,reſpondebat,ita ex ea re orta contentione, Fuſius ſtatuit per ſpeciē eiuſmodi exulum repetendorū,Rhegiū occupare,nihil penſi habens

id ſine fœderis violatione fieri non licere,&quam primũ Alexandrum Triuultiũ cum expedita equitum turma illuc ire iubet,qui quod ipſe cogitarat efficere maturet.Is continuò profectus non procul ab oppido conſtitit.Fuſius interim nuntiũ ad Franciſcum mittit,vt ſuis verbis dicat, ſe velle cũ eo de re graui colloqui,ſi modò in oppidũ introire liceat. Franciſcus reſpondet, ſe eum libenter mœnib.recepturũ, ſi paruo contentus comitatu accedat:quod cùm ille facere noluiſſet,extra portam obuiam venienti factus eſt.Tum Fuſius Triuultio clã mandat,vt dum ipſe in colloquio ſit,alia via ad proximã portam contendat, deturbatoq́ꝫ præſidio,oppidũ capere conetur. Dolo per hũc modũ adhibito,Fuſius citò ad Franciſcũ pergit,petit,vrget,inſtat,vt exules ſibi reddat,tẽpus de induſtria extrahendo,dum milites quod iuſſerat, faciãt: qui priuſquã ad portam ſint,viſi ab illis qui in muris excubabant, ſubito rumore retardantur, ac præſidio portis emiſſo territi,pedẽ ſtatim referunt õni ſucceſſu deſperato.Atque ſic nihil profectum eſt.Ibi Triuultius pila plũbea tormento ſclopo emiſſa percuſſus,biduo pòſt interijt. Franciſcus cognita fraude,Fuſiũ ipſum cõprehendit, aliquot qui cum eo erant in veſtigio interfectis,atq; Leonẽ pontificem de reb.geſtis quãcelerrimè potest,certiorẽ facit.Leo gauiſus oblatã eſſe ſibi occaſionẽ quam concupiuerat,Franciſcum collaudauit,iuſsitq; miſſum facere Fuſiũ,vt ne per collo-

cutionẽ captum fuiſſe dicerent, qui ita dimiſſus ad fratrẽ, qui ex Gallia iam Mediolanũ reuerſus erat, incolumis peruenit, ſui ſe irriti incœpti grauiter tã pœnitens, quàm dolens vicẽ amici ſui Triuultij, viri militari gloria & nomine illuſtris. Igitur Leo qui iã Francorum amicitiã animo repudiarat, ſtomachatuſq; etiã erat, quòd æquè verbis rogaretur, atque propè minis cogeretur à Franciſco rege, dare Apoſtolicũ legatum Franciæ, ac reſtituere Bentiuolos in patriã, palàm à ſocietate diſceſsit, atque ad Carolũ adhæreſcens bellũ comparare cœpit. Qua re cognita, Franciſcus nullã moram interponendã parandi quæ tumultui de integro renaſcenti vſui eſſent, putauit, qui protinus ſupplementum militũ Mediolanum miſit, præſidia locis opportunis diſpoſuit, claſſem inſtruxit, vt ne imparatus offenderetur: His auditis Carolus quoque celeritate opus eſſe videns, Proſperũ Columnenſem cũ his copijs quas Neapoli habebat, Galliã Ciſalpinam verſus mittit, vbi belli initium faciundũ erat. Paucis diebus Leo exercitum maximũ & fortiſsimum conſcripſit, cui Federicũ Mantuæ Marchionẽ adoleſcentem ætate ſimiliter atque animi indole florentẽ præpoſuit, & ei Vitellotium Vitellium pari etiã virtute ac militari arte clarũ ſocium attribuit: ſed placuit primũ omniũ incitatũ iri Genuam, per Adornorũ exulum partes, ad defectionẽ. Quocirca claſsis quæ Neapoli parata erat, adiũcta ad pontificis triremes, Genu

am proficiſcitur,ſi quid celeritate curſus,atque op
portunitate tẽporis,proficere poſsit:quæ poſtquã
in conſpectũ venit,& iam ſeſe ad oppugnandum
expedire ſimulauit,animaduertens ciuitatẽ ad re
ſiſtendũ paratam eſſe,vnde venerat ſe recepit:atq;
ita inaniter laboratũ. Interea arx Mediolanenſis
de cœlo tacta eſt,incredibili hominum ſtrage, id
quod dubio procul futuræ Gallorũ deiectionis
prodigiũ fuit.Iam copiæ terreſtri itinere Parmã
peruenerant, quã Proſper antè circũuallauerat,
muros paſsim tormentorũ vi valdè verberando,
vbi loci ſcienter in duas partes ſe diſtribuunt, &
alij ad obſidionẽ continuandã manent, alij duce
Vitellotio contendunt ad retardandũ Alphõſum
Ferrarienſem ducẽ,quò ne Gallis ſubſidio eat.Al
phonſus Vitellotio venienti obuiã fit & cõmiſſo
temerè prælio,non ſine magna ſuorũ clade ad pũ
ctum tẽporis profligatur.Ita initio belli grauiſsi-
mi facto,fama facilè peruaſit ad Anglos,totã Itali
am nouo tumultu ardere,quæ Henricum regem
non mediocriter ſolicitũ habuit:nam cũ ſe otij,pa
cis,concordiæ autorẽ inter Carolum & Franciſ-
cum præbuiſſet,in eã erat ſpem ingreſſus, vt iam
amicitiæ,non diſcordiæ acceſsio fieret.Sed multò
magis Volſæo rationes õnes conturbauit,quippe
qui iſtorũ duorum principũ ſine bello contentio
& ſimultas quæſtui erat,dum vterq; eius fauorẽ
certatim largitionibus quæritabat:at nunc captis
vtrinq; armis,dolebat excruciabaturq; mercenari

us

us amicus. Ad Henricum redeo. Is regũ menteſ turbatas, tum iure cõmunis neceſsitudinis, quàm ſuapte benigna voluntate placandas curare maximè cupiebat, propterea quod ſi in officio ambos retinere non poſſet, ſibi in alterius partes eundũ cernebat, quod tamen priuſquã accideret, õnia tẽtanda conſtituit. Itaque eueſtigiò Volſæum Caletum mittit, qui illinc vltro citroq; miſsis ad vtrũque regẽ nuntijs, cũ literis datis, eius autoritate ſuoque ſtudio & cura experiatur, an longè periculoſiſsimũ bellum ad pacẽ & concordiam conuerti, vel ad tẽpus reſtingui queat, modò vni modò alteri fidẽ ipſius pro altero obligando, multa ſimul promittendo, recipiendo, ſpondendo. Volſæus quãdiligentiſsimè functus officio, ad extremum cùm in bello nihil pacis nomẽ valere videret, ſubitò refrixit, & id magis ratione ſuæ quæſtuoſæ legationis, quam obibat, vt ne etiam faceret contra Leonem pontificem, ac nullum amplius ad Franciſcum regẽ reſpectum habuit. Idẽ fecit, mirũ dictu, Henricus, ſed cum cauſa, quare iuſsit Volſæũ declarare, ecquid illud eſſet, & confirmare amicitiam Caroli. Ille recepto mandato, cœpit apud Gallum callidè appoſiteq; expoſtulare, quòd Scoti eius perpetui amici nollent efficere promiſſum, quod ipſe aliàs, vt ſuprà docuimus, fecerat; nã Franciſcus voluit Scotos fœdere coniunctos eſſe cum Henrico, qui poſtea id ſancire contẽpſerunt, ex quo cùm Scotus ne latum quidẽ digitum à Volu

tate Franci diſcedere ſoleat, ſuſpicio non iniuria orta eſt illud Franci arte factum, vt ne Anglus ab omni parte hoſtili metu vacuus foret. Ita Volſæus fœdus Henrici nomine cũ Carolo renouauit, ad quẽ eius rei cauſa, Brugas perrexit. Carolus cùm iam õnes Volſæi ſenſus cognitos haberet, quòd ei nihil eſſet publica aura gratius, venienti obuiã proceſsit, hoſpitaliterq́ tam eum quã eius omnẽ comitatum accepit. Erat per eos ipſos dies apud Carolum Chriſtiernus rex Dacorum, qui eius ſororẽ in matrimonio habebat, & vti officioſior, eò paulò antè venerat: is nimirũ ingenio eodem atque Volſæus erat, ſuperbo præditus, non modò noluit ire obuiã pontificio legato, ſed increpauit Carolum, quòd immemor dignitatis fuiſſet, humanitatis ſtudio. At Volſæo poſtquã fœderis cõpoſitio cum Carolo conuenit, ſummæ in primis, iuſſu Henrici, curæ fuit, vt ille eius negotij rectè conficiendi cauſa, dum Hiſpaniã peteret, per Angliã iter faceret, idq́ maiorem in modũ petijt, quod Carolus ſe facturũ promiſit. Per hunc modum Volſæus ſocietatẽ Henrici cum Carolo optimè coiuit, ac diremit à Franciſco rege atque magnis donatus muneribus Caletum reuerſus eſt.

Hæc vt acta ſunt, vbi Franciſcus rex reſciuit, Volſæum perfidiæ accuſat, culpat, criminatur, execratur, quod per eum ſtetiſſet, cur ſibi non licuiſſet diutius Henrici neceſsitudine vti frui, qui ex eo conſtituit hominẽ ſibi perpetuò perſequendũ, nec

cuiquam

cuiquã Anglorum omniũ deinceps aliquid donorum dandũ, adeo datorũ iam pœnitebat: nã Franciſcus more maiorum aliàs nonnullis Henrici cõſiliarijs in ſingulos annos munera mittebat, quò ſibi iuſtè fauerent, & quia Volſæo plus largitus erat, plus ei meritò ſuccenſebat, vti iniuriæ capiti. Quanquã quis dicere poteſt, Franciſci odium minimè iuſtũ minimeq; Volſæo debitum? etenim ſi hominis naturã cognouiſſet, cognouiſſet autẽ ſi non diſsimulaſſet, facilè cõperiſſet nihil illi confidendũ, vtpote qui in ſua non eſſet interdum poteſtate, nec pro ſuo ageret iure, plerunque eò tractus, quò rapiebat auiditas lucri, quò furor, quò libido, quò denique leuitas. Nec vſque eò tamẽ iracundia agitauit Franciſcum, vt aliqua in Henricũ maledicta palàm contulerit, quin haud multò pòſt per literas, etſi fortaſſè diſsimulantèr, oſtẽdit ſe in eius amicitia manere, quò ne cum duobus potentiſsimis hoſtibus vno momento ſibi certandum eſſet. Cæterùm tunc bellũ longè teterrimũ, cùm terra tum mari, inter ipſum Francum & Carolum ex diſcordia natum eſt: quare Carolus Hugonẽ Moncada, hominẽ Hiſpanum, virum fortẽ æquè vt prudentẽ, cum parte copiarũ Tornacum mittit, vt vrbẽ circumſedeat: qui vt imperatũ eſt, feſtinanter confecto itinere, multos in agris necopinantes deprehendit, ciues mœnibus includit, alteram verò partẽ exercitus cũ equitibus leuis armaturæ extẽplò quoquouerſus ire iubet, ad om-

nium viarũ aditus antecapiendos,vt ne Tornacẽ
ſibus ſubueniatur. Franciſcus rex contrà miſsis
omni feſtinatione properantibus aliquot cohor
tibus,primùm Flandrorũ fines vaſtat, nonnullis
ex fuga diſperſis exceptis,cũ benè magno pecoris
numero,dein exercitũ validum cum curribus cõ
meatuũ plenis ſubſequi iubet, qui ſuis ciuib.ſuc-
currat.Exercitus bis térve ſumma vi nequicquã
niſus,cum non modico detrimento repellitur,nõ
ſine tamen hoſtiũ vulnere ac cæde,qui aliquot du
ces amiſerunt.Quibus rebus cognitis, Tornacen
ſes pariter armis ac fame domiti,ſpe ſimul abiecta
ſubſidij,ſe Carolo dedunt.Sed multò grauius bel
lum interea mari gerebatur,hinc Francis,illinc Hiſ
panis cum Flandris,omnia litora latrocinijs infe-
ſta facientibus:veruntamen plus lucri Franco erat
qui ſæpè hoſtium naues pretioſis rebus onuſtas
capiebat,& ipſe ſiquas amittebat, amittebat autẽ
ider tidẽ,parum omnino dãni faciebat,quòd vili-
ores vt plurimũ circumfert merces.Itẽ & pro Tor
naco amiſſo,cœpit de Carolo Fontirabeũ oppi-
dum Cantabriæ maritimum,quòd cùm audiuiſ
ſet paruo teneri præſidio,illuc aduolauit,acriterq;
obſedit.Oppidani repentino hoſtiũ aduentu ter-
rore [illegible] ac ob cõmeatus defenſorumq; inopiã
[illegible]tẽ deſperantes,deditionẽ fecerũt. Gallus oppi
do potitus, illud vt ne eodẽ modo amitteret atq;
acquiſiuiſſet,rebus omnibus cõmuniuit.Interim
[illegible]ia ad Parmã,vbi ſumma rei Francorũ erat,
aliquandiu

aliquandiu nec ceſſatum in armis,nec grauiter pū-
gnatum,in laceſſendo quietos, & cedendo reſiſtē-
tibus,adeo vt Leonis ac Caroli fœderatorum ex-
ercitus,fractis muris,in vrbē ſe iniecerit:ſed veri-
tus inſidias, quòd bona hoſtium pars mœnibus
egreſſa ad pugnā ſe expedire ferebatur, non medi-
ocri & præda & cæde facta,in caſtra ſponte rediit.
Ita dies abſumebantur, cùm Heluetiorū manus
ingens à fœderatis conducta deſcendit in Medio-
lanenſem agrū,quam cùm præſidiū Gallicum lo-
cis idoneis ad reſiſtendū diſpoſitum morari non
potuiſſet,tum Galli rectà Mediolanū quadrato ag-
mine pedē referre cœperunt,quos hoſtes ſecuti &
in itinere conſecuti ad pugnā bellicum canentes
prouocarunt,quā illi tormentis cōmiſſam pūcto
temporis ſedantes,inceptum iter ire perrexerunt.
Duces fœderatorum poſthac vt ne rem prælio te-
merè cōmitterent,expectandum rati dum Helue-
tij aduenirent,longo interuallo hoſtium veſtigia
ſecuti ſunt Interim copiæ vtrinq; augentur,Vene-
tis exercitum duce Theodoro Triuultio, Gallis
auxilium mittentibus, & Heluetijs ad fœderato-
rum duces ſe adiungentibus: Mediolanenſiū ve-
rò optimates victorē ſequi conſtituunt,& qui Frā-
ciſco Sfortiæ fauebant, arbitrantes tempus veniſſe
cùm iniurias à Gallis acceptas tutò vlciſci poſſent,
priuſquā ad manus veniatur, per fidum admodū
nuntium ſignificarunt Hieronymo Morono ho-
mini eorum ciuitatis electiſsimo,& iuris perinde

Vt veritatis amiciſsimo, cui multum ob eas virtu
tes tribuebant, ſe quãparatiſsimos eſſe, in Gallos
quibus maximè infenſi erant, arma ſumere, vrbe
ꝗ expellere, ſi modò velit cum copijs propius ac-
cedere, ac manum cum hoſte protinus conſerere.
Moronus oblatã rei benè gerendæ occaſionẽ ne-
quaquam negligendã ducens, rẽ cum Iulio Medi
ces pontificio legato ac Cæſarianis ducib. Proſpe
ro & Ferdinando Daualo Piſchariæ marchione,
excellenti animo ac virtute viro cõmunicat. Du-
ces inter ſe conſilium ad ſequendum capiunt, atꝗ
ipſe Daualus pręcedit ad locũ proximum nomi
ne Vicentinum, quod Theodorus Veneti exerci-
tus dũctor præſidio tenebat, vbi cõmiſſo prælio,
Theodorus capitur, effuſis in fugam eius militi-
bus. Proſper verò cũ exercitus robore Mediolanũ
properat, & circumuallat, quẽ vbi appropinquare
Lautrechus per nuntios cognouit, ex vrbe cũ prę
ſidij parte in arcẽ ſe recipit, ac ſtatim poſt Comũ
verſus iter facit. Interea ciues expulſo præſidio
Gallico, Iulium legatum & duces Cæſarianos in
vrbẽ, in domos introducunt, quibus introductis,
magni fuit repentè laboris militẽ continere, ne lo
cum diriperet, quod ille factum iri antè putauerat
Poſt [illegible] Daualus Comum petit, atque capit, præ
[illegible] inde bonis conditionibus dimiſſo. At Lau-
[illegible]echus ita rebus malè cadentibus, Cremonã ſe
contulit, vt ibi hyemaret, cùm hoſtes quoque hy
[illegible] quærerent, ineunte iam hyeme. Atque ſic

Cęſariani

Cæſariani duces Mediolano potiti ſunt, Caroliq; nomine in poſſeſsionē vrbis venerunt. Exin Proſper cum parte victoris exercitus, Genuā oppugnatum pergit, quæ Fregoſianæ factionis, cuius caput erat Octauianus Fregoſius, vir ob ſingularē modeſtiā, perinde omnib. ac optimo cuique chariſsimus, armis munita in Gallorum fide manebat; qui vbi in conſpectū vrbis venit, poſitis loco idoneo caſtris, cœpit de matura deditione cum ciuibus agere, quā ne faciāt, Petrus Nauarra eodē momento cum benè magno Vaſconum numero, tā ſuo malo quā vrbis fato, illuc ſecundo vento vectus impedimento eſt: is ciuitatē pauore perterritā mirificè confirmat, ac ad reſiſtendum excitans, ante omnes ad portā vbi certamen futurum erat, ſe locat, ſuoſq; locis opportunis diſponit. Mirum dictu eſt quantā ad ſpē retinendæ libertatis omnes reuiuiſcere cœperunt, ob Petri interuentum, cuius tanta erat opinio virtutis, vt nihil non feliciter tali duce ſucceſſurum putarent. Igitur populus vniuerſus omni concordiæ aut deditionis mentione ſublata, ferociter reſpondet ijs qui vltrò citroque mandata deferebant, ſeſe vrbē ſuā omnibus modis defenſurum, atque ad arcendum hoſtē armis & munitionibus eſſe perquā paratum. Proſper cognito ciuium conſilio, propius adhære[illegible] militéq; hortatur, vt vrbē totius Italiæ longè op[illegible]lentiſsimā, tanquā ad omnium laborum finē & præmium enites, velit fortiter aggredi, ed[illegible]que,

vt ſi expugnet, prædæ habeat. Milites tanta expectatione prædæ incitati, confeſtim teſtudine facta in vrbẽ perrumpunt, deturbatisque Vaſconibus qui circa portã erant, muros magna vi, ſed maiore detrimento accepto, ãplius enim tria millia in ipſo veſtigio cecidêre, occupare incipiunt, ac Adornorum factione intus adiuuante, hoſtẽ ſuperant, captis ducibus Octauiano Fregoſio ciuitatis principe, & Petro Nauarra, deinde ad ſpoliandas nobilium domos conuerſi, in loca interiora vrbis penetrant, atque hoſtiliter diripiunt. Plus prædæ eo ipſo die ibidẽ factum eſt, quã toto anno per Mediolanenſem principatum ex victis hoſtibus partũ: id tamen malum Genuenſes quãmaximè potuerunt diſsimulauêre, vt quia omnium ferè facultates in mercibus cõſiſtunt, ne minus fidei ſuis mercatoribus, qui apud omnes gentes negotiãtur, aliquando haberetur. Dum Genua oppugnatur, ecce ſubito nuntius mortis Leonis pontificis adfertur, id quod ſi paulò antè accidiſſet, non eſt dubium quin aut victoriã è manibus ducum eripuiſſet, aut in aliud tẽpus diſtuliſſet. Cæterùm Carolus omiſſo belli ſocio, ſolus rerum potitus, Mediolanenſem principatum in ſuã poteſtatẽ redegit, cuius haud multò poſt, animi benigni, conſilij boni magnitudine, cùm ſua ſponte, tum Mediolanẽſium rogatu, poſſeſsionẽ Franciſco Sfortiæ optimo adoleſcenti dedit, qui ita maluit Italiã in priſtinum reſtituere ſtatum, quã ſibi conſulendo, no-

uo turbare dominatu.Poſt hæc Galli aliquot mē ſibus confligendo cum hoſte,demum profligati, rurſus terra Italia ſuo ſanguine paſsim madefacta cedere, ac tumultuoſè in patriā concedere coacti ſunt. Cognita autē morte Leonis facilè hominum ſtudia immutantur, Iulius enim Medices & Matthæus Sedunenſis Cardinales,qui Mediolani erant,omiſſa omni belli cura,Romā ad noui pontificis lectionē aduolant.Carolus & Franciſcus reges pro ſe quiſque amicum Pontificē renunciandum curant. Veneti à bello conſultò abſunt, ad res ſuas conſeruandas,duntaxat intenti.Alphonſus dux Ferrariꝫ metu in quo erat,liberatus,cum Cardinalium collegio agit,ut ſibi Mutina & Rhegium reſtituatur.Sed Franciſcus Maria ſimul atq; audiuit de Leonis interitu, omnium opinione celerius Vrbinum contendit,ſuoq; Marte principatum recepit,quippe qui ſciebat,vt ait Cic.ius ſemper fuiſſe,vt quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrannis ſublatis,hi quibus erepta eſſent, recuperarent.

Vt autē rumor ad Anglos attulit Leonē animā efflaſſe,& Cardinales parum inter ſe conſentientes nemini vni planè ſuffragari,ac ea de cauſa nōdum quempiā eſſe deſignatum pontificē, Volſæus cœpit aut potius ſimulauit ſpē habere conſequendi pontificatus,qui ſedulò cum Henrico [illegible] vt eius rei tentandæ gratia,mitteret Romā Ri[illegible]dum Pacæum, qui eius verbis ſingulos rogaret Cardinales,vt in pontificatus petitione V[illegible]

fuerent. Pacæus à rege de rebus agendis edoctus, ſi
ne vlla mora diſceſsit, ac mutatis toto itinere ad
celeritatẽ equis, volabat ad vrbẽ, cùm in Flandria
audiuit Hadrianum eo nomine ſextũ, eſſe Roma
num pontificẽ factum. Tum ille, tametſi nõ igno
rabat, nihil amplius eſſe quod properaret, tamen
quia ita mandatum erat, nihilo ſecius Romã per-
rexit, vbi aliquot menſes otioſus vſq; eò manſit,
dum ire Venetias iuſſus eſt procuratum negotiũ
pacis conciliandæ inter Carolum & Venetos ip-
ſos: ſed quò illa inanis legationis miſsio pertine-
ret, iam planũ faciamus. Pacæus enim vir bonꝰ
frugi, in ſenatu regio rectè conſulebat, itẽ optimè
moratus, literatus, muſicus & facetus incredibili-
ter regis animum delectabat, à quo in rebus etiã
grauioribus libenter audiebatur. Atqui quanto
principi charior fiebat, tanto ei inimicior erat Vol
ſæus, qui apud regẽ primas omnino ferre volebat
atque idcirco hominẽ ſpecie eiuſmodi obeunda-
rum legationũ, longiſsimè ab Henrico, à domo, à
patria abfuturum enixè curabat. Iam inſtabat ini
tium anni humanæ ſalutis MDXXII, & regni Hẽ
rici XIIII, cùm Henricus animaduertens pacem
quam cum Franciſco rege habebat, in dies magis
inf[illegible]ſcere, debilitari, iam tum cœpit
a[illegible]ma quærere, prouidere, proſpicere, & primũ
G[illegible]lielmum Knyght Iureconſultum ac ſacerdotẽ
modeſtum ad Heluetios, qui id tẽporis inter ſe cõ
[illegible]habebant, miſit, vt aliquam eorum partẽ

in ſua retineret amicitia,ne omnes Franco inſerui rent: dein Robertum Vyngfildum ad Carolum legauit,quẽ res omnes gerendas moneret. Gulielmus pari propémodum celeritate ad Heluetios profectus,atque reuerſus eſt,qui nuntiauit ſe nihil profeciſſe,quòd Heluetij pecunia antecapti cũ Gallo ſtarent. Inter hæc Volſęus fruebatur vtebaturq; auidè ſua legatione fructuoſiſsima, quare multum quotidie malè audire,ſic, vt ei in mentẽ venerit,ipſius fructus partẽ aliquam impertire,ad ſalutẽ animarum multitudini, vt tali munere eã leniret,notãq; nominis ab ſeſe deprecaretur. Proinde cùm appropinquaret quadrageſima, pronũciandum per concionatores, ad crucẽ diui Pauli curauit,vt per eos quadrageſimæ dies,cunctis generatim liceret veſci lacte,caſeo,ouis: & vt id nemo homo perhorreſceret ſua autoritate delictorum remiſsionẽ veſcentibus pollicitus eſt, vtpote qui quaſi pro certo habebat populum religionis haudquaquam negligentẽ non facilè adduci poſſe vt vetus ieiunij inſtitutum pollueret,violaret,repudiaretq;.Non fefellit Volſæum ſuſpitio,quia tãtum abfuit vt id Volſæanum beneficium pro beneficio, vt etiam pro maleficio acceptum fuerit, quando paucos admodum,hoc eſt, [illegible]: impulit ad diſſoluendam priſtinam degendæ v[illegible] legem.

Apud Anglum & Francum interea o[illegible]nia erant plena offenſarum,plena diſcordiarum, plena ſimulta[illegible]

ſimultatum, ex quibus bellum breui futurum videbatur, veruntamen neuter pacem nolebat, ſed pacis nomine bellum inuolutũ formidabat. Quare aliquandiu diſsimulatum eſt, cùm tandem cauſam gerendi belli dedit Ioannes dux Albaniæ, qui aduerſum fœderis leges, in Scotiam reuertit, habitoq́ militum delectu, paucis diebus ad octoginta armatorũ millia exercitum collegit. Quo cognito, Henricus ſubitæ rei periculo pariter atque iuſta ira commotus, quòd imparatus eſſet, & Franciſcus rex contra ſponſionem feciſſet, tam aculeatis literis quàm acerbis verbis Franciſci fidem accuſat, expoſtulat, docet latronum eſſe, non regum non ſtare pacto. Ad ea Francus reſpondet, ducem ſe neſciente in Scotiam abijſſe, & propterea id ei omnino aliquando fraudi fore. Anglus reſcribit, ea verba eſſe, ſic Francum ſolere, aliud clàm moliendo, aliud ſpecie ſimulationis palàm oſtentando pacem ſemper irritam facere, nec ſe morari, poſtquam ita velit, bellum ſuſcipere, tametſi hæc ludibria religionis pudebat in medium proferri. Atq́ ita pro pace, infenſiſsimum renatum eſt bellum: nam Franciſcus ea Henrici ſtomachoſa expoſtulatione offenſus, ſtatim pòſt Anglos toto regno comprehendi, ac comprehenſos ad redimendũ ſe [illegible]iuſsit: ſed ante alios indignè actum eſt cũ mercatoribus, qui Burdegalam ad emendum vinum ſub idem tempus iuerant, ij enim poſtquã [illegible] mercati erant, portoriumq́; ſoluerant, vno

 omnes

omnes momento capiuntur, fortuniſq; ſpoliantur, ac ad vltimum acerbè mulctantur, perinde quaſi aliquid graue commiſiſſent, quamobrem tã malè accepti eſſe debuiſſent, licet illi non belli, quod nondum erat, ſed pacis tempore negotiarẽtur. Inter hæc vnus ex captiuis Anglis domum dimiſſus vt pretium mulctæ alijs irrogatæ parandũ curaret, aperuit regi, quãta ſæuitia in ſuos Anglos vndiq; in Gallia erupiſſet, qui rei atrocitate commotus ſtatuit, vt omnes Galli qui Londini erant, caperentur ſimiliter, ac mulctarentur: ſed cum ijs mitius actum eſt, quàm cum Anglis apud Frãcos: nanq; poſt decimum diem, cùm in vincula coniecti fuerant, datis vadibus vt ad certum diem adeſſent ad curiã prætoris, vel in ſenatu regio, & mulctam quæ eis dicta eſſet, ſoluerent, liberati ſunt: quam rex mulctam permultis qui tenuiores erãt, piè grateq; remiſit. Atque præ nomine Scotico, parum omnino Gallicum in odio fuiſſe diceres, quãdò non ſolum in terra Scotia nati, ſed etiam quãplurimi Angli honeſti viri per inuidiam Scoti appellati, in vincula abrepti ac mulctati ſunt, ſed nõnulli ex his cùm per conquiſitionem duram inuẽti eſſent Angli, eam pœnam mulctæ demum effugerunt. Secundum hæc, delectus m[illegible]ue diligenter habetur, qui ira odioque ardent[illegible] nium propè voluntariorum fuit: item claſsis pa[illegible]ratur, ac primo quoque die Gulielmus Fizguliel-mus eques fortis ac ſtrenuus, qui Thomæ [illegible]

ſti vicarius erat, cum aliquot nauibus inſtructis in altum exiuit, qui oram regni primam tutam conſeruaret. Ita terra mariq; belli initium factum ſed ocyus tumultus maritimus extitit, piratis circuncurſantibus, ac in omnium fortunas imminẽtibus. Vnde Anglici mercatores qui cùm audaciores erant, tum pretioſiores merces aliò importabant; damna immenſa fecerunt.

Dum iſta geruntur, Carolus qui in Hiſpaniã iter habebat, poſtquam in Flandria rebus ſuis maturè prouiderat, earumq; curam principibus viris, adhibita ad conſilium Margarita amita, demãdarat, ad quartum nonas Iunias venit in Angliam hoſpitalitate ſumma ab Henrico rege acceptus, adeò vt ob eius aduentum, publicum gaudiũ Londini præſertim cuncti gauiſi ſint; atque militares ludi celebrati, quò tanto principi plus honoris fieret, qui aliquot dies apud Henricum expectauit, dum claſsis in Suthantonenſem portum accederet. At interim ad pactionem noui fœderis venitur; & primò perappoſitè modiceq; exponitur, quemadmodum Henricus & eius conſiliarij iacturam nonnullam feciſſent, ob depoſitam Franciſci regis amicitiam, quòd ille certã pecuniæ ſum [illegible] Tornaci poſſeſsione, pro munere [illegible]iſſo regio conſilio, quotannis pependiſſet, ac idcirco ratio poſceret, vt Carolus illud onus cum commodo ſuſciperet, cùm eius cauſa, Franci ne[illegible]tudo repudiata foret. Carolus pro tempore,

atq; rerum ſuarum ſtatu, nihil non concedendũ ratus, promittit dare in ſingulos annos quatuor & viginti aureorum millia, quorum vna pars Hẽrico, altera eius conſiliarijs impertiretur ad arbitrium Volſæi, qui id cum primis cupiuit, vt ſibi Frãcorum inimicitiæ damno non eſſent. Secundo autem loco conuenit, vt pro ſe quiſque quindecim peditum millia, ac equitum tria parata haberet, cũ aduerſus cõmunes hoſtes eundum eſſet. His demum conditionibus ictum fœdus eſt, & Carolus non admodum pecunia tunc abundans in ſumptum, ab Henrico mutuatus in Hiſpaniam tranſmiſit; vbi quamprimum habita quæſtione, quos comperit autores tumultus, de quo ſuprà memini, merita affecit pęna, regnumq; reddidit pacatũ. Comitatus eſt Carolum vſque ad Cantabricum litus Thomas Hauardus pręfectus claſsis, qui paucis antè diebus ex Hybernia, quam prouinciam aliquot menſes obtinuerat, reuerſus eſt: is redeundo nactus idoneam tempeſtatem, in Britanniam citeriorem curſum flectit, emiſſaq; in terram bona militum parte, Morleum maritimum oppidũ opulentiſsimum per vim capit, ac diripit: ſed non omnis præda ex hoſtium fortunis facta eſt, nam plerique mercatores Angli data p[illegible] dem merces habebant quas per Britanniã [illegible] trahendo vendere ſolebant, quæ per hunc mod[illegible] Anglis prędæ fuerunt. Ita Thomas Hauardus claſſem partim hoſtium, partim ſuorum ſpolijs refer

tam, domũ reduxit, quam poſtea deponi placuit, relictis tantum inſtructis paucis admodum nauibus, quæ præfecto Gulielmo Fizgulielmo, ad orã maritimã tuendam præſtò eſſent.

At exercitus interim Caletum conuenerat, cui Thomas Hauardus ipſe præficitur. Adfuit & non multò pòſt in Odomarenſium agro magna Burgundionũ manus miſſa ex fœdere à Margarita principe, ſeque cum Anglis in itinere coniunxit, qui ſimul Viromanduorum fines ingreſsi, rectà Hyſdinum oppidum petunt atque capiunt, captũq; diripiunt, vbi aliquot dies morati arcẽ tormẽtis vndiq; verberant, ſed videntes eam tutius natura vallatam quã vt citò potiri queant, hinc diſcedunt, ac breuiori itinere ad Sommã fluuium veniunt. Hîc de rebus gerendis conſultò in vtranq; partẽ agunt: Thomæ Hauardo placebat copias flumen traducere, cuius ſententiã quantum alij duces collaudabant, quòd plena animi, plena roboris eſſet, tantum alij minus probabant, quòd intẽpeſtiua, ac maior viribus videretur, nam iam hyemis inſtabat, & omnes copiæ vix militum numero amplius erant duodeuiginti millia. Hac ratione vltrà non proceditur, ſed dimiſsis Burgundionibus [illegible] remeatur, deformata incendijs at [illegible]nis omni eius regionis parte, qua hoſtilis exercitus profectus erat. Eam celerem reuerſionem Franci viſi ſunt iam animo proſpexiſſe, qui munitis præſidio locis magis opportunis, quò agreſtes

greſſes ante Anglorum aduentum bona ſua im-
portauerant, noluerunt ſe hoſti opponere, vt ne
rem prælio temerè cōmittere cogerētur. Nec alio
euentu res bellica quæ inter Anglum & Scotum
intercedebat, peracta eſt: Scotus enim etſi multitu
dine militum nuper conſcripta præſtabat, tamen
totam æſtatē cunctando, minimè ſe mouit in An
glum; id quod illi tam admirationi quàm vtilitati
fuit; quippe qui ab initio denuntiati belli, cùm re-
bus omnibus longè imparatiſsimus eſſet, nulla
dubitatio relinquitur, quin paruo hoſtium cona-
tu, potuerit magno affici incōmodo. Quocirca to
to eo tēpore Thomas Dacris, cui curæ erat eam
partē regni tueri, militem ſuum in armis habuit,
vt hoſtē ſi accederet, finibus eatenus arceret, quo-
ad maior ſuorum manus cogeretur, quæ iam paſ
ſim ad bellū delecta erat. Moram autē inuadendi
hoſtis Albaniæ duci attulit diffidentia ſuorū; qui
ob id egerat cum Franciſco rege, vt ſibi auxilio eſ
ſet, mitteretq́; ſex Germanorum millia, quos fru-
ſtrà expectando, tēpus contriuit, dum æſtas in exi
tu iam eſſet, qui tum demum inducias in aliquot
menſes ab Henrico petiuit, & impetrauit. Porrò
dux, queādmodum ſuprà memorauimus, exein-
xerat Alexandrum Hohomum c[illegible]
ius factionē & multorum in ſe odium no[illegible]
id quod paulò pòſt apertè diluxit, nanque ipſe [illegible]
nonnullis de cauſis in Galliam, vbi vxorē & libe
ros habebat, reuocaretur, vicarium ſuum cū pri-
[illegible]

mis reliquit hominem Francum quē paucis pòſt diebus Hohomorum partes interfecêre. Reuerſus poſtea dux & ſuorum iniurias vltus, bellum, vt diximus, in Anglum nequicquam parauit, qui cùm ſibi in Gallias redeundum putaret, nihil prius habuit, quàm vt Archibaldum Anguſiæ comitem Margaritę reginę virum, ac aduerſę factionis fautorem bono modo aliquò terratum relegaret. Itaque multa cōmiſſa comiti aſsignat, quare debeat bonis omnibus mulctari, atque interea cū Iacobo Betono archiepiſcopo Glaſguenſi agit, vt eum admoneat, horteturq; vti malit ſua ſponte patria ad tēpus cedere, quàm manendo periculū amittendi patrimonij adire. Archibaldus his minis territus, in loco ad extremum beneficij numerans ſaluis fortunis ſibi licere ire quò velit, in Galliam cum altero fratre proficiſcitur. Id nō inuita regina factum ferunt, nempe quæ adduci non poterat, vt Archibaldum virum, perinde ac virum diligeret, etſi homo erat ornatus atq; honeſtus. Dux quoque breui pòſt cōpoſitis rebus in Scotia, quæ ad ſuum quocunque tēpore nutum paratę eſſent in Galliā ſe recepit. Sub idem tēpus Henricus legauit ad Carolum in Hiſpaniā Thomam Bulleyne & [redacted]ampſonē ſacerdotem Iuriſperitū [redacted] eum ſua negotia gerenda procurarent. [redacted]um noſtri Chriſtiani principes per hunc modū bello, vt ita dicā ciuili diſtinentur, Turcæ, qui nē punctum quidem tēporis ſuis indormiūnt rebus

Rhodum

Rhodum infeſtis armis petunt, atque obſident, ac breui nullis (proh bone Deus) opē ferentibus, per deditionē capiunt. Sic tandē toto ferè Oriente à barbaris turpiter excluſi ſumus. Atque hæc maiori ex parte initio eius anni geſta ſunt, qui annus fuit Henrico à gubernatione regni XV. & à ſalute humana MDXXIIII.

Poſteaquā foris ab armis propémodum diſceſſum eſt, tum rex cenſum habuit, partim vt conſtaret de populi ſui ſtatu, partim verò quò ex cenſu cognoſci liceret, quantum quiſque tributum conferre deberet, ad cōmunem reipublicę vtilitatem qua æſtimatione habita, ille facilè nouit populū non egentē eſſe, & gauiſus eſt quoniā quæ populi ſunt, ſunt etiā principis, quando opus eſt bonis eius vti, pro cōmodo totius regni. Quare cùm proſpiceret Scotos Galloſq; non diu quieturos volu it periculum beneuolentiæ & voluntatis populi erga ſe facere, qui ab eo & præſertim à locupletibus petijt atque accepit pecunias per mutuationē pro quibus ſyngraphas fecit, vt ſuo tēpore redderet omnibus quicquid mutuatus eſſet, imitatus Henricum patrē, qui cùm bellis propè continuis ab aduerſa principum factione vexatus egeret, creditas ſibi pecunias accepit à ſuis, quas ad certum diē & diſſoluit. Atqui Volſæus in aliam pa[illegible] ſum illum accipiendum iudicare, qui ex eo primùm grande tributi onus imponendum populo ſtatuebat, deinde pecunias veluti dono datas [illegible]

quam[illegible]

quā rēſtituendas eſſe putabat, Quapropter cùm non longo poſt tēpore reddendum foret quaſi depoſitum apud regē, quod ex mutuatione acceptū fuiſſet, Gulielmus Cantuarienſis veritus improbitatē Volſęi, interrogauit regē num vellet ſatisfactum iri ſuis creditoribus. Tum ille: Quid ni? ego enim ea de cauſa dedi ſingulis meis ſyngraphas, vt illi repeterent ſuum, ac ipſe ſoluerē quod ab ei mutuatus fuerim. Cantuarienſis perſpiciens eſſe in principe ſummā bonitatem & iuſtitiæ rationē inquit: Scio eſſe, qui à te ex alieno inire gratiā optimè maximè rex ſtudeant, nullum certè ad ius, fas decusq́; tuum in hac parte reſpectum habentes. Ego igitur, ſicuti debeo, non dubitaui agere cauſam tui populi, & vt tibi in primis conſtaret hoc eſſe quāuerisſimum, ecce ſcriptum tuum de mutuatione pecuniæ à me datæ, quod vehementer quæſo oroque accipias, & quod ego facio, non dubito quin quāplures, mihi crede, facturi ſint. Henricus plurimum collaudauit Cantuariēſis humanitatē, gratoq́; animo donum cepit, dixitque breui futurum vti vnuſquiſque ſuum haberet, quod tamen vt ne fieret, Volſæus impediebat, prædicās nemine hominem repetiturum eſſe id, quod gra [illegible]o æquè de omnibus benè meri- [illegible]ante dediſſet, qui vt imprudens nihil cogitabat [illegible]que de creditorum futura offenſione animorum, neque de macula, quæ nomini regio aſperg poſſet. Ita pecuniæ creditæ ad ſuos creditores mi

nimè

nimè poſtea rediêre. Anno eodē Thomas Dunelmenſis epiſcopus homo valdè diues moritur, cui nihil licuit dare, legare ex tantis opibus; in quarũ pariter atque epiſcopatus poſſeſsionē ſubitò Volſęus irruit, pedéq; in ea poſuit, relicto Bathōnienſi & Vuelléſi epiſcopatu, qui ad nutũ regis mox mādatur Ioāni Clerco, qui orator ipſius Hērici, ac Volſæi cũ primis Romæ aliquādiu procurator fuerat. Itē occupauit Volſæus cęnobiũ diui Albani, loco Abbatis, quē vocant, vetuſtiſsimum tā religionis quā omnis ſanctimoniæ domicilium; quas quidē duas deas Volſæus illicò foras eiecit. Sub idē tempus conciliũ ſimul cum ſacerdotũ conuētu, quēadmodum moris eſt cōuocatur. Ac paulò antè Ferdinādus archidux Auſtriæ, frater Caroli Imperatoris, factus eſt eques Garterij ordinis, qui ſibi magno honori duxit, in id nobile equitũ collegiũ aggregari, vir ipſe multò nobilis clariſsimuſq;.

Dum hæc alibi fiunt, Hadrianus ſextus Romanus pontifex, qui à Carolo, cuius præceptor fuerat, in Hiſpaniā miſſus, Cantabriā obtinebat, & ad id dignitatis vocatus erat, Romā peruenit, cœpitq; magna omnium expectatione pontifi[illegible] gerere, quòd in multis magniſq; rebus ſpectata eius integritas eſſet. Hunc Volſæus, [illegible] miſſo ad eum nomine regis, Thoma Ann[illegible] ſacerdote ac Iureconſulto, orat, rogat, petit per literas, per Carolum, & poſtquam Romā venit, per amicos Cardinales, vt ſibi legationē proroget. Po-

tifex tot precibus fatigatus & quaſi territus ab amicis mole incōmodorum, quæ ſi negaret, ſibi dari poſſent, paruit neceſsitati, morē geſsit amicis, cōceſsit Volſæo quod tantopere efflagitabat, non tamen ſine ſuæ famæ labecula: nam iam tum apud Anglos rumor increbruit, aut pontificē non ea eſſe bonitate ſapientiáve præditum, quā præ ſe ferebat, vel ei Volſæi cupiditatē omnino incognitam eſſe, quòd iuriſdictionē dediſſet, quam hactenus ille venalē habuiſſet. Eodē quoque tempore Ricardus Londinenſis epiſcopus deceſsit, in cuius locum ſufficitur Cuthbertus Tonſtallus, magno ciuium gaudio & congratulatione, quòd eſſet in ciuitatis deſiderio, ob celebre virtutis nomen.

Conuenerant interea Londinum omnium ordinum principes, & alij, hoc eſt, procuratores ciuitatum, qui in cœnobio monachorum, prædicatorum, & ſacerdotes quatriduo pòſt, in æde diui Pauli conuentū celebrare cœperunt. Acciuerat& illuc Volſęus ſacerdotes prouincię ſuæ Eboracēſis, & quia eorū paucitas nō videbatur poſſe eius pontificalē dignitatē decorare, rogauit Gulielmū Cantuarienſem archiepiſcopū permittere, vt omnis ſacerdotū cœtus eius iuſſu cōuocatus ad ſuū conuentum, quē in cęnobio ad Vueſtmonaſteriū [illegible]ſtituerat, accederet, ibiq; de ſūma rerū cōſultaretur. Cantuariēſis qui ſapiētiſs. erat ad cōiecturā futurarum rerū, facilè aſſenſus eſt, quò ille inuidiam cum honore ſecum ferret. Proinde patres

tres ac reliqui ſacerdotes per aliquot dies in ſena-
tu Volſæano adfuerunt, vbi Volſæus ipſe in aurea
ſedens ſella, multa primò polliceri, quæ ad religio
nem pertinerent, dein de re pecuniaria, cuius cau
ſa eò conuentum erat, agere cœpit: ſed homo om
nibus conſilijs præceps ac deuius, cùm paulò pòſt
cognouiſſet per leges, non licere in prouincia Cã
tuarienſi, niſi Cantuarienſis autoritate, id negotij
confici, remiſit patres ad ædẽ diui Pauli, ipſe verò
ad ſuum conſeſſum reſedit.

Ita ſacerdotum ac principum concilium vno
tempore habebatur, ac vnum tantùm agebatur,
vt pecunia imperaretur: Quæ res audita in diſcep
tationẽ non modicam venit: principes enim con
ſtanter negabant populum poſſe aliquod tributũ
ferre, cùm præſertim de eius bonis tantum dimi-
nutum eſſet, propter mutuationẽ pecuniarum,
quæ in ærarium antè relatæ fuiſſent, nec redden-
dæ viderentur, ac nihil appareret, quamobrẽ ille
tali onere in præſentia premeretur. Poſt hæc Vol-
ſæus ſe contulit in concilium, corãq; cauſam per-
orauit, oſtendens Scotos & Gallos perpetuos An
glorum inimicos, iam in armis eſſe, idq; vicinis
Anglis, qui ad fines eorum ſunt, ſatis eſſe cogni-
tum, quòd ſibi iuxtà rebuſq; ſu[illegible]
rent àb vtriſq;. Sed ipſe renuntiauit recen[illegible]
tus belli iam fieri, atque docuit ea de cauſa Caro-
lum Imperatorem fœdus nuper renouaſſe cum
Henrico, quò ambo vnà hoſtium impetum pro-
pellerent.

pellerent, & illud ſine auxilio populi ſequi minimè poſſe, quare flagitauit, vehementerq; rogauit concilium, vt non deeſſet patriæ, non negaret regi, quod ad regni præſidium, quod ad ſalutem, quod denique ad gloriam pertineret: & id officioſè factum fore, ſi tandē ſine vlla dubitatione moráve, imperauerint ex ſingulis libris quaternos ſolidos quotannis ſoluendos in quatuor annos. Hāc poſtulationē Thomas Morus eques ſingulari virtute vir declarauit procuratoribus ciuitatum, inter quos prolocutor, quem dicunt, erat, quæ ſanè cunctis viſa eſt tam inhoneſta quā acerba, qui idcirco aliquot ex ſuis, viros graues, ad Volſæum protinus allegarunt, qui eum maximoperè orarent, vt apud regē agere vellet, vt ſumma illa pecuniæ petita minueretur. Aſt ille homo agreſtis ingenij repentè ira percitus reſpondit: Mallem equidē mihi linguam euulſum iri, quàm loqui cum rege de alicuius partis deductione ſummæ, contrà ac in concilio iam à principibus deliberatum, decretum, conceſſumq; ſit. Iſtuc mox falſum eſſe manifeſtò cōpertum, in quo perſpicuum mendacium erat: atqui nihil mirum, nanque Volſæo haud quicquā antiquius iam inde à pueritia fuerat quàm mentiri, quod improbi hominis [redacted] magnis & impudentibus mendacijs iſtiuſmodi rex acriter Volſæum caſtigauit, dixitque ſe breui ſine vicario vllo rem ſuam curaturum. Mirum profectò dictu eſt, quantum ſeſe Vollæus ea

caſtigatione coërcuerit, quantumque ſummiſſè geſſerit: ex quo ſcire licet, ſeueritatē domini multum valere ad malam ſerui naturā cohibendam. Verùm Volſæus poſt aliquot dies, placato ſibi Hērico, nihilo melior euaſit. Sed repedemus eôdem.

Erat in ſacerdotum conuentu non minor decertatio, Volſæo multò acerbius cum eis agente, cui ſe opponebant: opponebant autē multi, & in primis Ricardus Vintonienſis, & Ioannes Roffenſis, epiſcopi, ſed ante omnes, Rolandus Philippus vicarius Croydonenſis, atque diui Pauli canonicus, concionatorum princeps. Hūc ex medio certamine Volſęus ad ſe vocauit, adeoq; deterruit, vt poſtea in conuentu non amplius apparuerit; qui ob id permagnā certè quidē ſuæ fecit innocentiæ iacturam. Ita duce ab infinita contentione deſiſtēte cęteri manus dantes, dimidium omnium ſacerdotiorum vectigaliū vnius anni, ad vſum belli imminentis, tributi nomine concedendum ſtatuerunt, & id in quinque annos futuros, quo ſumptus minus grauior foret. Principes verò in ſuo concilio deliberando, ſæpe animis in contrarias partes diſtractis, ad extremum pecunias populo imperant in annos quatuor, ad caſum belli incertum euentumq; conferēdas, ad hunc quippe modum, vt qui ex vectigalibus poſſeſsionum [illegible] libras quinquaginta quotannis caperent, u ternos ſolidos ex ſingulis libris penderent: qui minus quinquaginta, binos ſolidos: qui verò minus vi-

ginti,ſingulos ſolidos: ac poſtremò per ſingulorũ capita pauperum hominum quaternorum denariorum ſumma decernitur colligenda. Quod tributum nouum & graue quantum triſtitiæ populo,tantum lætitiæ Volſæo attulit, qui triumphabat,ſuoque iſto facinore gaudebat,& gloriabatur ſe omnes vias pecuniæ noſſe,vt qui omnia pecuniæ cauſa facere paratus eſſet. His rebus actis, poſtea leges aliquot conſentaneæ rationi benè viuẽdi datæ ſunt,quæ reipub.partibus morbo aliquo laborantibus mederentur:atque concilium dimiſſum.

Iam venerat tempus,cùm Giraldus Chyldariæ comes rediuit in gratiã cum Volſæo, quẽ ſuprà diximus ab eo in cuſtodiã traditum, qui ductã in matrimoniũ Elizabeth Graia ſorore Thomæ Dorſeſtriæ Marchionis,in Hyberniam reuerſus eſt,ſuamq́ prouinciam obtinuit. Erat tunc in ſulæ cancellarius,quem vocant, Hugo Hynk Dublinenſis archiepiſcopus, homo Anglus, virque probus,qui cum comite multis officijs atque familiaritate coniunctus, rempublicã collocauit in bono ſtatu, quantum per Hybernorum ſylueſtrium maleficia licuit. Item per idẽ temporis Chriſtiernus Dacorum rex exul cum Elizabeth vxore Caroli Imperatoris ſorore,ad ſalutandum Hẽricum in Angliam venit, à quo liberaliter accipitur,cui publicum hoſpitium datum: ſed paucis pòſt diebus in ſpẽ recuperandi regni ab amicis ad

ductus,munificè donatus in Flandriam abijt,vnde venerat.

Dum hæc domi geruntur, Henricus mittit ad bellum Scoticum,ſi bellum eſſet, Thomã Hauardum comitẽ Surræ ac claſsis præfectum, cum poteſtate in Eboracenſi atque Dunelmenſi agro, eius belli gerendi cauſa,quibus ei placeat,arma, equos,currus,naues,nautas,& cætera quæ ad bellum adminiſtrandum pertineant, imperandi, adiungitq́; ſocios ei cum primis Thomam Marchionem Dorceſtriæ,& Gulielmum Contonũ.Hunc vnum Volſæus laborabat eijcere,excludere,exterminare ex domo regia,quòd Henrico acceptiſsimus eſſet,& ſibi amicum, ob morum diſsimilitudinẽ,facere non poſſet:nam Gulielmus non probabat Volſæi ingenium importunũ, qui vt alijs potentia præſtaret,regię autoritati ſemper aliquid detrahebat,quod ad ſuam adiungeret. Igitur opera Volſæi ad id bellum Gulielmus mittitur, quò paulatim eum apud Henricũ in inuidiam adduceret:ſed nihil profecit,paucis enim pòſt diebus Gulielmus in regiã ab Henrico auocatur.

Thomas verò Hauardus celeriter profectus, ac equitatu pedeſtribusq́; copijs quàm diligenter in vnum coactis,in fines hoſtium [illegible] circũ quos breues excurſiones facit, quò illi intelligant, eum contra ſe paratum habere exercitum. Scotorum autẽ principes omnibus quoque rebus paratiſsimi ad omnẽ euentum erant,ſed ſeſe intra mu-

nitio

nitiones tenebant, expectantes dum Ioannes Albaniæ dux à Gallia veniret, qui propediẽ ſe adfuturum ſcribebat, qui ita totam æſtatẽ operiendo, mirabantur quid ſibi vellet illa procraſtinatio.

Tum altera factio Margarita regina hortante, cœpit cogitare de dando integro imperio Iacobo regi, deque à duce omni adminiſtratione auferenda. Hæc vbi Henrico fratri regina ſoror ſignificauit, confeſtim ille per literas & nuntios ſuadere cœpit principibus Scotis amicis, ne paterentur diutius ſuum regẽ in tutela eſſe, néve gubernatione regni fraudari, cùm ipſe id eſſet iam ętatis, qui per ſe agere, deliberare, decernere poſſet, ac operã ſuam pollicitus eſt, ſi collibitum eis fuerit, dimiſſa Francorũ amicitia, ſecum fœdere perpetuo ſtare, quò ſibi tandẽ liceret perinde vt cuperet, Iacobum nepotẽ charitate cõplecti, ac conſilio, opibus, monitiſq; iuuare. Principes negotio ad conſilium delato, aliquot dies inter ſe conſultarunt, quid factu optimum eſſet: & quia vtrinq; animi in ſpem ingreſsi erant affinitatis iungendæ, per quam ex duobus regnis, poſſet vnum longè potentiſsimum fieri, ſi Maria vnica filia & hæres Henrici, Iacobo adoleſcenti in matrimoniũ collocaretur, non fuit à [redacted] quã omnium, qui in iudicaret id ſe [redacted] republica futurum. Poſtea altera factio, quæ [redacted] bat, & idcirco à meliore forſitan regni ſtatu abhorrebat, cœpit multa prudenter dicere quapropter nihil temerè decerneretur: primũ

enim expoſuit Gallorum merita generatim in rẽ publicam, ac ſpeciatim in principes, vetus hoſpitium perpetuoq; inuiolatum iam inde ab initio intercesſiſſe Scoto cum Franco, contrà cum Anglo odium penitus inſitũ eſſe: item ponderandũ vulnus populi Anglici non ignotũ, quòd Henricus ſępè plus quàm par eſſet, tribueret Volſæo homini ſingulari inconſtantia, & propterea minus fidei pollicitationibus habendum, minusq; ſpei in eius præſidio ponendũ: & quia turpe eſt, falli, decipi, errare, ideo non relinquendã viam, quã maiores hactenus tenuiſſent. His auditis, bona pars principũ in eam ſententiam vno momento iuit, vt à Gallo non diſcederetur. Porrò haud multum aberat, vt res omnino quoquomodo cõponeretur, cùm ecce tibi, nuntius aduentus ducis, qui ſe demum [redacted] turũ ſcripſerat, cuncta turbauit. Quamobrẽ Scoti in præſentia minus ad Anglos ſe adiungere voluerunt, atque ita renouatis in paucos dies induciis, pro ſe quiſque ad arma vocare, ac vndique conclamare. Hoc interim ſpatio Franciſco Gallorũ regi parato domi ingenti equitatu, ac ex Heluetijs benè magno peditum numero conducto, iamiã Mediolanum verſus inſtabat iter, vt Venetos in amicitia retineret. Hos Carolus [redacted] ciſco auertere enixè ſtudebat, idẽ etiam [redacted] nus Romanus pontifex, Italiã paca[redacted]endi eiusq; vires ſimul coagmentandi cauſa curabat, iuuante Henrico rege, qui nuper Ioannẽ Bathoni

enſem epiſcopum alterum oratorē Romam miſe rat, qui Venetijs Pacæum habebat, qui domi vrge bat Antonium Surrianū equitem ipſius ſenatus Veneti legatū, virum nēpe virtute, doctrina, nobi litate ſummū. Quid, quòd cùm res amplius opi- nione extraheretur, retinuit tris Venetas triremes quæ in Suthantonienſi portu erant, vt Veneti in- telligerent, eius amicitiam ſibi poſſe multis in lo- cis vſui eſſe, ſi in ſocietatē venirent? Ita Veneti vn- dique ſolicitati, ſe ad extremū à Franciſco abalie- nant, atque nouum fœdus cum Carolo & Henri co paciſcuntur, cuius conditiones fuêre, vt Caro- lus cum Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce, cō ferret quoties opus fuerit, ſex peditū millia, equi- tum leuis armaturæ quingētos, grauis verò octin gentos: Veneti autē totidem, ac ad tuendā Apuliæ oram triremes inſtructas quatuordecim, necnon perſoluerent Carolo aureorum millia ducenta, pro nonnullis oppidis in Dalmatia receptis, quæ Maximilianus poſſederat. Itē Carolus Burbonij dux eodē tempore iratus regi Franciſco ob iniuri am ab eo, vti putabat, factam, quòd orta contro- uerſia, de parte hæreditatis paternæ ſibi lis indice retur, ſimulauit ſe Molini domi ſuæ ægrotare, vt ne cogeretur ire in Italiā cum eo: quē Franciſcus Lugdunum petens inuiſit, ſaluumque eſſe iuſsit, qui paulò pòſt per literas ab ipſo Franciſco voca- tus, tum lectica non paruo comitatu præmiſſa in qua ipſe iacere diceretur, in Burgundionū comita

tum Cæſaris ditionis clàm ſe contulit, vbi tam à Cæſare quàm ab Henrico rege in fidē recipitur. Sed antè dux ab Henrico ductus eſt ad id, vt libē ter ſeſe vellet fidei ac poteſtati eius & Caroli com mittere: nam vt Henricus odoratus eſt duci eſſe ſi multatē cum rege Franciſco, ſtatim miſit ad illum, dum domi erat, Ioannē Ruſſellum equitē pariter ſtrenuum atque prudentē, qui bono modo nego tium expediuit. Is memoria noſtra cuſtos eſt priuati regij ſigilli, quod ſanè munus nulli niſi fide, conſtantia ſolertiaq; prædito defertur. Ac ſic reges magis ambo parati erant in Gallū ad arma ſumē da. Quæ vbi Franciſcus rex accepit, ſibimetipſi pa triā defendendam ratus Lugduni conſtitit, atque mutato proficiſcendi cōſilio, copijs omnibus præ fecit Gulielmum Gonſierium maris præfectum, qui maturè in Italiā deſcendit, bellareq; fortiter cœpit. At vbi Henricus rex cognouit ex literis multorum & nuntijs Francos iter in Italiā habere, ſine vlla mora exercitum cui præfectus erat Carolus dux Suthfolchiæ, in continentē mittit ad refrenandum à progreſſu ipſum Francū. Dux ſub æſtatis exitum Caletum profectus, de inuadendo hoſte dum conſiliū capit, Gulielmus Fizgulielmus cum aliquot nauibus ad Normanicum litus delatus in terrā deſcendit, ac de improuiſo oppidum eius oræ maritimū, quod Triportum appellant, adoritur, cōmiſſaq; pugna ad munitiones, quas oppidani metuentes repentinos hoſtiū incurſus

antè fecerant,cum præſidio acriter præliatur, fractiſque munitionibus,intra mœnia illud repellit,ſed cùm oppidũ confluẽte ad clamorẽ agreſtium turba iam firmius eſſet, quã vt ſine ſudore capi poſſet,illato igne ſuburbanis ædificijs, ac prœda quæ repentè capi poterat abacta,ad naues pari celeritate atque venerat ſe cum ſuis recipit,non ſine ſuorum vulnere atque detrimento, id quod contingit,cùm quis imparatũ non offendit eum, quem inconſultè aggreditur. Atqui dux interea Diuum Odomarũ verſus,ſe de Caleto mouet,quò Caroli Imperatoris copiæ venturæ erant, ac proximã hoſtium arcẽ,quod Bellum caſtrũ vocabant, oppugnat vehementiſsimè, primumque tormentis quaſſatis muris,deinde circũducto exercitu,impetum facere parat, cùm præſidium omni penitus ſubſidio deſperato,deditionẽ fecit. Tum dux caſtello cõplanato,& hyeme iã obrepente,quamuis bella omnia iure gentiũ hyeme conquieſcant,progreditur in Picardiã,patriam olim Veromanduorum. At vbi rumor venit de Anglorum acceſſu, mirũ vtique dictu eſt,quantum vicini populi repentino metu perculſi ſint, qui paſsim cũ bonis ſuis ſe quaquauerſum proripiebant: ſed vis belli & furor in primis in oppidũ Braium,quod ad Sõnam flumen eſt peruadit,quod dux primùm obſidet & occupat incenſum prius ab oppidanis, hoſtis vt prædæ ne aliquid ibi faceret.Deinde copias traijcit Sõmam,ac pagum nomine Cappe ab incolis

lis relictum cum caſtello capit. Ad id loci Burgun
diones Cæſariani milites cum Anglis ſe coniun-
gunt, deinde oppido Roy per deditionē potitur.
Poſt hæc, ventū eſt ad oppidum Montidedū, vbi
aliquantulum pugnatur, ſed tandē in ditionem &
poteſtatē Anglorum redactū eſt. Hîc quia ſumma
iam hyēs erat, tēpeſtas frigida ac maximus imber
dux conſiliū capit redeundi trans fluuiū, quo fa-
cto, Boghan ad confinium imperij Cæſaris ſitum
in ditionē recipit, in quo tam ad cōmodum ipſius
Cæſaris quàm Henrici, Cęſarianos milites in prę
ſidijs collocauit, atque tormentis æneis ad Valen-
tianas oppidū relictis, domum reuertitur, cum ex
ercitu valde affecto infirmoq́; propter anni tem-
pus pergraue. Non multò poſt reditū ducis à Pi-
cardia, vbi bellum per aliquot menſes verſatum
eſt, in quod magnum ille ſumptum & laborē im
penderat, Volſæus qui ab initio promiſerat, ſicut
fama eſt, redditurum ſe Henricū regem ditiſsimū
ſi per eum aliquando licitum fuerit vti ratione fa
ciendæ pecuniæ, tributo alióve quouis honeſto
modo: hinc occaſionē nactus, creauit nouos quæ
ſtores ærarij, qui à populo tributi nomine exige-
rent ſextā bonorum partē, quæ poſsideret. Hæc
vniuerſis viſa eſt rapina, & eadē quidem importu
na, non itē tributum, quapropter cuncti planè ne
garunt ſe quicquā ſoluturos. Cæterum quæſto-
res inſtabant, quò factum eſt, vt nonnulli alibi tu-
multuari cœperint. Tum res ad conſilium refer-

tur,vbi turbæ autores ita argumentantur:Iampridem ab antiquis regibus conceſſum obſeruatumque eſſe, vt pecunia nunquam pōpulo imperaretur,niſi autoritate concilij,& propterea Volſæum tam legē quàm conſuetudinē violaſſe. Eiuſcemodi querelā iuſtam æquè vt honeſtā cùm rex audiuiſſet,primū populo ſi quid peccatum erat remiſit,condonauit,ignouit: deinde valde Volſæo ſuccenſuit,quòd temerè perperāq; ſuos populos expilandos curarit.Ille verò vafer & mendax,aiebat ſe prius de re ipſa iudices conſuluiſſe,ac reſpondiſſe illud ius eſſe.Iſtuc non ſecus erat omnino,apud ipſum ſolum, qui æquum eodem loco quo iniquum haberet. Volſæus exin quòd regi emolumentum facere ſtuduiſſet,nihil de rebus ſuis ſecūdio deturbatus,ad immenſa & vaſta mentem verſans,ſtatuit duo condere diſcipulorum collegia,alterum videlicet Oxonij, alterum ad Ipuuiche locum humilem,vbi ipſe natus erat, & id magis ad inanem gloriam,quàm ad religionis doctrinæue vtilitatem :& quia pietate vera ac liberalitate non mouebatur,voluit ex ſpolijs vnius altaris,quemadmodum vulgato prouerbio dicitur, alterū veſtire. Itaque primo ab Henrico impetrauit,vt aliqua minuta monachorum cœnobia ſibi diruere, complanare,& diripere liceret,deinde id factū Romani pontificis aſſenſione atque autoritate firmādum comprobandumque,ac bona eorum cœnobiorum ſuis collegijs aſſignanda curauit, exem-

plo

plo in omni ſeculorũ memoria inaudito. Quod equidem ſingulare nefas effecit, vt Romanus põtifex gratis in Anglia malè audiuerit, ſed Volſæus multò peius, quem non puduerit ſacrorum templorum deorumq́; ruinas impiè nefarieq́; edendi apud ſuos, authorem exiſtere.

At locus appoſitus opportunitatem facit perſequendi Scotorum res, quæ acciderunt. Ioannes dux Albaniæ ex Gallia domum redit, conuocatoque concilio, coràm exponit quàm grato ſit animo rex Franciſcus aduerſus omnes Scotos, quòd ille regnum Galliæ & Scotiæ non putat aliud eſſe niſi vnum corpus, ac alterum alterius membrum & id probari poſſe exemplo amicitiæ vtriuſq; populi, cùm tota Europa non alia diuturnior ſanctiorq; reperiatur, poſt hæc oſtendit literas ipſius regis, quas ipſe detulit & recitauit, ſumma cum omnium principum attẽtione: item dicit ſe validam Francorum militum manum ſecum adduxiſſe, quę contra hoſtes conſtantius ſtaret: atque deinũ hortatur patres ad voluntatem & beneuolẽtiam tanti regis pariter ſuſcipiendam atque conſeruandam. Fuit in concilio vnus vel alter, vti quidam ſcribunt, qui ſuadebat, vt Henrici regis amicitia in primis retineretur, qui auunculus eſſet Iacobi regis, & vicinus, qui idcirco patriæ moleſtiſſimis etiam temporibus beneuolè præſtò eſſe poſſet. In hoc non multum ſteterunt, ſed protinus ad rem militarem curandam ſe conferunt, dimiſſoq; con

ercitu,paucis diebus exercitum faciunt,perguntque ad obſidendam arcem, quam Vuerk vocant ad Tuedam fluuium poſitam. Erat intus firmum præſidium, cui præerat Gullielmus Lylle eques ſtrenuus,qui certior factus de hoſtium aduentu, magno ſtudio arcem nouo vallo & foſſa circundat, in lociſq́ ad defenſionem aptis milites locat, alijs præcipit,vt noctu vigilias agãt, cùm ecce Scoti appropinquarunt, impetumq́ facere vndique cœperunt,tam multis ex illis,quàm paucis ex incluſis,tormentorum ictibus percuſsis cadentibus. Dum ita ad arcem dimicatur, Hauardus nuntiũ accipit hoſtes vexare fines regni, quare ex agro Dunelmenſi feſtinanter cum exercitu venit ſuis ſubſidio,paratus ad vlciſcendam iniuriam, ſed rumore de eius aduentu ſparſo, Scoti breui ad ſe ſuos receperunt,vt diſceſſus hic nihil fugæ ſimile haberet. Hauardus verò eos non eſt perſecutus,quoniam mandatum ab Henrico rege ſuo habebat, vt neque Scotos pateretur irrumpere in Angliam neque ipſe in Scotiam inuadere tentaret: & hoc factum eſt, quòd Henricus totus cum Cęſare in bellum Gallicum incumberet. Sed rurſum oratio reuertatur eòdem. Fuit hic annus ſalutis humanæ MDXXV. & cùm regnare cœpit Henricus,XVI. Galli duce Gullielmo Gonfierio,ſicut ſuprà dictum eſt, in Italiam iterum eruperunt, vbique cõtra Cæſarianos acriter confligentes: dij boni quas inter ſe pugnas, quas ſtrages ediderunt? Quo tempore

pore Carolus Burbonius dux ex Burgundia in Italiam perrexit, qui vt ſuum in Cæſarem ſtudiū perquàm multum declararet, omnibus officijs cū alijs ducibus certando, nunquam eius rebus defuit. At poſt aliquot menſes, Galli in aliena terra hoſtium multitudine oppreſsi profligatiq́ʒ, domum pedem referre coacti ſunt. Tum duces Cæſariani victores conſilio longè in poſterū prouidere cupientes, concilium inter ſe habent, in quo ſanè concilio pars exercitus Burbonio tribuitur, & alijs præfectis altera, cùm per idem temporis allatę literæ ſunt ſimiliter à Carolo Cæſare, atque ab Henrico rege, coramq́ʒ recitatæ, qui ſcribebant ſe nouum in Gallum comparare bellū. Item pecuniæ ſumma grandis ex Hiſpania ad duces miſſa, & illuc ſimul peruenit Ricardus Pacæus Venetijs profectus Henrici legatus, qui magnam pecuniam in illud bellum nomine ſui regis dedit, & maiorem pollicitus eſt. Hoc nuntio accepto, putarunt omnes expedire, vt Gallus alibi etiam armis vexaretur, quare ex conſilij ſententia decretum eſt, vti Burbonius ad oppugnandam Maſsiliam vrbem in Narbonenſi prouincia bello valde opportunā proficiſceretur, qui vbi eò aduenit, caſtra primùm quamproximè muros poſuit, valloq́ʒ ac aggere latiſsimo cinxit, deinde mœnia ipſa tormentis continenter percutiebat. Maſsilienſes autem cùm audierint aduentare hoſtem, vrbem ſuam commeatu & præſidijs valentioribus à Franciſco rege mis-

ſis munierant, quo illa capi non facilè poſſet obſidione: Ita vtrinque pro ſe quiſque armatus quotidie pugnabat. Durauit vehemens & laborioſa obſeſsio ad menſes quatuor, cùm Burbonius animaduertens ſe partim ob præſidij Gallici virtutẽ, partim ob loci naturam parum proficere, ab ea oppugnatione diſceſsit. At Franciſcus poſtquam intellexit Burbonium à Maſsilia abijſſe, & Cæſarem in Hiſpania multis negotijs diſtineri, ac Anglum bello Scotico implicari, nõ dubitauit in Italiam poſt tot etſi acceptas ibidem clades, redire, fretus magno equitatu ſuo, atque Italorum Germanorumq́ꝫ peditatu, quos conduxerat, nec alium quenquam exercitui præfici voluit, niſi ſeipſum, quòd paucis annis res in terra Italia ſæpè malè geſta fuiſſet à ſuis ducibus. Quocirca ineunte vere, paratis rebus omnibus quæ ad iter, quæ ad bellũ faciendum opus eſſent, Alpes tranſijt tanta celeritate, vt Vercellas propemodũ prius attigerit, quã adueniſſe nuntiaretur, vnde rectà Mediolanum petit & capit. Caſus amiſſæ vrbis ita Sfortiam ducem ſolicitum habuit, vt Cremonam ad locum tutum continuò ſe contulerit. Cæſariani verò Papiam vrbem ad Ticinum flumen veluti arcem totius belli ad ſe defendendum ſtudio muniunt, bellica tormenta eò deferunt, præſidium collocant, duce Antonio Leua viro multò fortiſsimo, reiq́ꝫ militaris longè peritiſsimo: & hoc illud accuratiſ- [illegible] quòd animis proſpiciebant regem pri

mo

mo quoque tempore ad oppugnandam Papiam venturum. Nihil equidem fefellit opinio, rex etenim ſtatim pòſt acceſsit, ibiq; commiſſo prælio capitur, duciturq; captiuus in Hiſpaniam ad Cæſarem.

Poſthac non erat quiſquam omnium Chriſtianorum principum, quin teneretur magno deſiderio audiendi Franciſcum regem miſſum eſſe factum à Cæſare, & id in primis erat in optatis Hẽrico regi, qui pij, benigni, ac liberalis animi eſſe putabat diligere etiam hominem qui cum tibi ſimultas eſſet, quemadmodum Chriſtus factum vult: quare miſit Cuthbertum epiſcopum Londinenſem, & Ricardum Vuyngfildum equitem oratores ſuos in Hiſpaniam ad Cæſarem, qui negotio Franciſci adeſſent, incumberentque animo & omni ſtudio in vnam præſertim rem, vt in pacis atq; concordiæ conciliatione, ipſius ratio maximè haberetur, cùm paulò antè belli gerendi ſimul ſocij, velut ſuprà dictum eſt, fuerint. Atqui Franciſcus videns nõ poſſe ſe eripere à manu inimici, in libertatemque vindicare, niſi poſthabitis permultis ſuarum fortunarum commodis, ad eiuſmodi pacis conditiones deſcendit, quæ erant, vt ille de ſuo quocunque iure decederet in Italia, Burgundia, Flandria, ſic, vt nulli Flandrorum prouocare deinceps ad Pariſienſes iudices, neque prouocatio vlla amplius cuiquam daretur à magiſtratibus, & iuuaret certo armatorum numero Cæ-

rem, cùm Italiam peteret, vt Romæ corona redimiretur, ac ſuo tẽpore redderet Henrico pro Cæſare, ducenta millia coronatorum, quas antea pecunias ipſe Cæſar ab Henrico in Anglia mutuatus fuiſſet, & filios duos maiores natu obſides daret, qui eatenus apud Cæſarem eſſent, quoad fœdus ritè ſancitum, & promiſſa firma, rata, exoluta forent. Atque his actis rebus, rex Gallus iter ad ſuam Galliam direxit, ad quem redeuntem Henricus miſit Thomam Cheyney virum nobilem, vt ei ſuo nomine de ſalute gratularetur, ex quo Frãciſcus agnouit ſingularem erga ſe Henrici humanitatem, gratiaſque egit. Fuit is annus XVII. cùm regnare cœpit Henricus, & ſalutis humanæ MDXXVI. ac menſis XIII. cùm Gallus rex captus fuerat. Verùm ſimulac rex domum peruenit, nihil ei prius fuit, quàm Henrici regis inueteratã ſine vlla offenſione, velut ipſe prædicabat, amicitiam ſeruare & retinere, qui Ioannem Ioachim hominẽ Genuenſem perſpicacem ſagacemque miſit in Angliam rogatum Henricum regem, vti fœdus inter ſe renouaretur, quod Anglus, qui benè omnibus cupiebat, non aſpernatus eſt. Ita beneuolentia reconciliata. Dein rex Franciſcus intellexit Franciſcum Sfortiam Mediolani ducem Cæſari in ſuſpicionẽ [illegible] ſuo delicto, ſed ducum Cæſarianorum in[illegible]iſſe, indeque terram Inſubriam bello in[illegible] ardeſcere, quòd Veneti & Clemens, qui [illegible] Adriani demortui locum paulò antè ſucceſſe

rat, pontifex Romanus, ducis fortunæ euentum miſerati; eius cauſam defendendam ſuſcepiſſent, veriti ne Cæſar Italiæ dominatum non quæreret occuparetque. Quocirca Gallus ipſe rex ſtatim animũ ad bellum intendere cœpit, penitus omne promiſſum iureiurando factum oblitus, ac ſolũ agitabat animo, quomodo culpam acutis rationibus ab ſe dimoueret. Quid, quòd fœdus cum põtifice & Venetis icit, atque Vaſconũ quatuor millia, cum equitibus grauis armaturæ quingentis, duce Michaële Antonio Salutiorum Marchione, ad ſociorum exercitum in Italiam mittit. Cùm interea Burbonius in Pontificem cum electa militum manu repentinò profectus Vrbem cepit Clementem in arce Sancti Angeli incluſit, at ipſe ſclõpo ſaucius ibi occubuit, Cæſarianus verò miles fœdè hoſtiliterque vrbem diripuit, Pontificem in poteſtatem ſuam venire impulit. Poſtea Galli duce Lautrecho Neapolim profecti, aliquot menſibus obſederunt, qui cùm deditionem præſtolarentur, ecce media æſtate, ſubitò propter cœli grauitatem morbis affecti, intra paucos dies omnes fermè cum ſuo duce perierunt, id quod cuncti propè mortales nutu Dei Optimi Maximi factum affirmabant, qui ita voluiſſet Franciſci regis conatum manu ſua diuina vlciſci. Quare dein rex à Cæſare pacem petijt, & impetrauit, cùm interim [illegible]cus rex meritò iratus Cæſari, quia non [illegible]didiſſet ſibi debitam pecuniam, quam F[illegible]

tametſi pro eo ſoluere promiſerat, vti antè dictũ eſt, miſerit ad eum in Hiſpaniam legatum ſuum, Franciſcum Poynes equitem cum hiſce mandatis, vt primũ repeteret pecuniam, item partẽ prædæ ad Papiam captæ, cùm ipſe fuerit ſocius belli, & in id pro rata parte ſumptũ fecerit, deinde alterum obſidem ex duobus, quos Franciſcus dediſſet, & ſi negaretur, quod iure quàm optimo repoſcebatur, tum bellum denuntiaretur. Cæſar his auditis rebus, paulò pòſt vocauit ad ſe Franciſcum & Edouardum Lee, qui apud eum Henrici quoque legatus erat, ac reſpondit: Quod rex Hẽricus amicus meus petit à me, permagnum habet pondus in vtranque partem, vel ad concedendũ, vel negandum, quare dubitanti mihi quid facere par [illegible]onſilio, vt & beneuolẽtia erga ipſum mea conſeruetur, & Franciſco regi par pari, vt di-[illegible]eratur, qui propè fidem prius fregit, quã obligauit. Igitur ſtatui quamprimum ſententiam meam per literas Henrico declarare, vos verò interim [illegible]triuſq; noſtrum expectabitis reſponſum. [illegible] de induſtria cunctabatur, quò ne iſtiuſmodi longè moleſtiſsimis querimonijs reſponderet, quòd quaſi diuinabat breui futurum [illegible] rex Gallus pacis factæ conditionibus ſpõtè [illegible] quas ipſe vltrò obtuliſſet à principio, te[illegible]odum haud multò pòſt accidit. Aſt in-[illegible] Cæ[illegible]ris humanitas non potuit Volſæi [illegible]ſum ſedare, quippe cui quanquã

ille in ſingulos annos grande munus largiebatur, vti hominem in officio retineret, quia tamen archiepiſcopatum Toletanū totius Hiſpaniæ locupletiſsimum vacantem,ad quem vehementer aſpirabat,conſequi nequiuit,bellum Cæſari Henrici nomine publicè indicendum curauit. Sed ambo reges inter ſe amabant , idcirco bellum naſcēs illicò pace mutatum eſt , & Volſæi cupiditatis ſitim expleuit ſatiauitque epiſcopatus Vintonienſis,quem mortuo Ricardo Fox,ille adeptus eſt,dimiſſo Dunelmenſi epiſcopatu, quem conſecutus eſt Cuthbertus Tonſtallus Londinenſis epiſcopus,cui ſucceſsit Ioannes Stokesley.Sed egreſsi à propoſito foras, domum redeamus.

Impendebat iam fatum,quod Volſæo venturum erat,cùm ille tanquam ferox e[illegible] ſtare loco. Porrò ei in mentem venit mu[illegible] dominam,& vnam alteram quærere,quam [illegible] ta vt moribus ſibi ſimilem eſſe volebat: quanquā Catherina regina hominem non offendebat, nō lædebat,ſed eius tantū malos oderat mores,quos vt continentia emendaret,identidē [illegible] nebat.Is proinde quod cogitarat,cum [illegible] magna id exequi cupiens,cum Ioanne Longland Lincol[illegible] nienſi epiſcopo de quæſtione futura amicè [illegible] nicat,quòd is eſſet,qui regis confeſ[illegible] Epiſcopus qui ex ſua opinione n[illegible] ſed rectè facere affirmabat, iampridē co[illegible] m regium veluti infirmum labefact[illegible] at.

bat, idq́ clã ſuis ſæpe intimis amicis inſuſurrabat oppidò quàm libenter audiuit Volſæũ, ſic, vt ambo m[illegible] inter ſe diſceptare cœperint, vtrum ius matrimonij Henrici & Catherinę legitimũ foret nec ne. Hi plus ſibi ſumentes quàm par erat, veluti peritiores theologi, ſed magis arrogãtiores, qui quærerent nodum in ſcirpo, vt dicitur, facilè iudicarunt non eſſe neque firmum neque ratum, eò quòd Catherina olim nupſiſſet Arthuro Henrici fratri, in eaque ſententia conſentientes inter ſe deliberant eum periculoſum connubij ſtatum eſſe quamprimũ regi patefaciundum, perinde quaſi à principio ex ipſa affinitate ſcrupulus omnis ortus nondum animis hominũ fuiſſet euulſus. Quo capto conſilio, placuit Volſæo prouinciã ſuſcipere, [illegible]pore ad regẽ adiuit, ac eum ſpecie charitat[illegible] & iuſtitiæ de eiuſmodi iure matrimonij ad[illegible]t, aſſeritque id parum viriũ vel roboris ha[illegible]re, propter nuptias Catherinæ cum eius fratre [illegible]iunctas, vehementerque orat, ne ſe patiatur [illegible]s in tanto verſari diſcrimine, cùm hîc de ſa[illegible]e poſteritate vera regum, de hone[illegible]ate vit[illegible]mmaximè agatur. His auditis, rex [illegible]imũ pauliſper ſtetit tacitus, vt qui plurimũ mi[illegible] coniugium ſuũ damnari, quod initio ve[illegible]quũque à pontifice Romano, ab op[illegible] a[illegible]ſsimis quibuſque epiſcopis probatũ [illegible]e ſententia ſancitum fuiſſet, dein in[illegible]ter vide benè, quale ſaxum ſuo loco

iacens mouere coneris,ſicut in prouerbio eſt, habeo equidẽ vxorem fœminam multò nobiliſsimam,longè electiſsimã ſanctiſsimamque, cui nihil obijci poteſt diuortio dignũ. Quod verò mulierem nuptã fuiſſe fratri meo ais, id minimè obſtat,quoniã ipſa aliàs ſæpe iureiurando teſtata eſt, illum propter imbecillitatem tum ætatis tum naturæ,nunquã ſecum corpus commiſcuiſſe. Ita eo die ſermo de re ipſa haud longius proceſsit. At triduo pòſt Volſęus incredibili armatus audacia Lincolnienſem conuenit,eumque ducit ad regẽ, quẽ ille ſic affatur: Sumus coram te, optime maxime princeps,vt officium faciamus, & ego in primis, cùm iam te non fugiat connubiũ tuum in dubiũ in incertumque venire apud populum,nos de eo quæſiuimus: & cùm ſatis liqueat cla[illegible] co ipſe cui de ſalute animæ tuæ curæ eſt, hortor, rogo,perſuadeo,vt tibi denique libeat cau[illegible] caſe ad iudiciũ, quò quid firmamenti in eo i[illegible] inter omnes conſtet,atque ita iuſtitiam,que[illegible] modum ſemper ſoles,colere dicaris. Ratio[illegible] qua,honeſta,bona Henrico viſa eſt, q[illegible] cępit eius animũ flectere ad proba[illegible] rei hu[illegible] cemodi. Tum Volſæus negotiũ omne pro co[illegible] cto habens, regẽ vt ad diuortium primo q[illegible] die faciendum magis incitaret, Eſt, inquit[illegible] præter cæteras digna tuo matrimonio ſoror Fr[illegible] ciſci regis Gallorũ vidua,quæ vxor fuit [illegible] lanſonij,ætate & virtute quãflorentiſsima[illegible]

poſtremò Henricus ait, maioris conſilij ſunt, ideo in aliud reijcienda tempus duco. Verùm vbi rumor iudicij futuri ad aures Catherinæ peruenit, in luctu tota & ſqualore fuit, dolens, conquerens, quòd hactenus reſeruata foret tam inſigni ærumnoſǽque miſeriæ. Sed eam rex conſolabatur, affirmans cognitionē cauſæ eſſe omnino facturā veritatis cognitionem.

Sub eoſdē dies nuntius affertur Clementem Romanum pontificē in poteſtatem Cęſarianorū militum veniſſe, quo certè nuntio Volſæus ante omnes valde perculſus, qui ſuæ iam legationi timebat, cœpit orare regē Henricum, vt ſuis opibus & auxilio vellet iuuare communē Chriſtianorū omnium patrē: & cùm animaduerteret regē non [illegible] magni rem facere, de ea ſic argumentatur: Optime princeps, cùm ſis fidei defenſor, tua [illegible]me intereſt gubernatorē, cuſtodem, & caput [illegible]dei, hoc eſt, religionis, tueri. Ad ea Henricus reſ[illegible]ndit: Si Romanus pontifex pugnaſſet pro reli[illegible]e, non item pro imperio, illud ipſum mihi fa[illegible]tarē: ſed vt manifeſtum ac notum ſit [illegible]mihi curæ eſſe de ſalute ſummi Pontificis, tu nulla interpoſita mora, adibis Franciſcum [illegible]em Francorū, hortabereque noſtris verbis, vti [illegible]ercitum quē habet paratum, velit mittere in I[illegible] Cæſarianos cōpellendi cauſa ad miſſum [illegible] pontificē, ac nomine meo in partem [illegible]cuniam curabis, dabis. Quibus rebus

conſtitutis, quarũ myſteria tacita ipſi duo tene-
bant, Volſæus ſeſe ad iter tam optabiliter quã ce-
leriter ineundum expediebat: cùm percrebuit, in
ore atque ſermone omnium cœpit eſſe, eum itu-
rum in Galliã, ad importandã pecuniam, pro bel-
lo gerendo contra Cæſarem, & ducturũ ſecum
ſororem regis, quæ nuberet Henrico. Hæc eius ar
te & ſtudio in Vulgus emanaſſe ferebant, quò fa
ma eſſet connubium inter regem ipſum & Cathe
rinam, iam apertè infirmari. Volſæus itaque poſt
quam ad res cum Franciſco agendas in legatione
duos collegas habuit, epiſcopum Londinenſem,
qui nuper ex Hiſpania redierat, & Gulielmũ San
des regij cubiculi præfectũ, magno apparatu Am
bianum tranſmiſit, vbi dij boni, quemadmodum
à Franciſco rege hoſpitio accipitur, gra[illegible]
que tractatur, non ſecus ac ſi eſſet rex: item à [illegible]
douica eius matre liberaliter eodẽ fermè ha[illegible]
loco. Poſtea ad negotiũ venitur, ac primũ omni[illegible]
de bello conſiliũ initur, quo Cæſariani preſſi c[illegible]
gerentur Clementẽ Romanum pontificem [illegible]
mittere, ad idque pecunia numeratur [illegible]
parua: deinde de fœdere ſanciundo, de rebus ſe[illegible]
cretioribus per aliquot dies actum eſt: in quod ſa[illegible]
nè conſilium duo Volſæi collegæ minimè adhibi[illegible]
ti ſunt, adeo vt illi poſtea domi palàm dixerin[illegible]
haud noſſe ſe quid Volſæus cum Gallo tranſegi[illegible]
ſet, vnde ſuſpicio orta eſt de nouo con[illegible]ubio ſoror[illegible]
ris Franciſci eſſe conſultatum, & illud [illegible]
[illegible] confectu[illegible]

confectũ concluſumque velut ipſe Volſæus prædicabat: quamuis re vera princeps illa mulier optima, noluerit quicquã audire de nuptijs, quæ nuptiæ non poſſent coniungi ſine miſerabili Catharinæ caſu atque adeo interitu. Volſęus verò expeditis fortunatè, ita aiebat, rebus, in Angliã redijt, legationemque ſuam regi, prout libuit, diligenter renuntiauit, cui pergratum fuit cognouiſſe, & quod geſtũ fuiſſet, & quod agendum foret, tam ad ſuũ quàm ad amicorũ commodum. Item vt regum amicitia quadã arctiori colligatione deuinciretur eodem tẽpore Franciſcus rex cooptatur in collegium equitũ Garterij, & Henricus in ordinẽ diui Michaëlis, quod eſt apud Gallos æquè religioſiſſimum atque decus honorificentiſſimũ. Fuit is an[illegible]o à gubernatione regni ſui XIX. & ab [illegible]na ſalute MDXXVII. cùm Clemens ponti[illegible]e in libertatẽ vindicauit ſine ope vlla & auxilio Franciſci regis, qui quod ob id argentum ab [illegible]lſæo paulò antè accepit, in ſuis lucris cupidè [illegible]it. Henricus rex valde gauiſus eſt, quòd Cle[illegible]ex Romanus ab hoſtibus miſſus fa[illegible]que per literas congratulatus, qui ita [illegible]m bellorũ furorem paululum foris conſediſſe [illegible]eret, res ſuas domi graues & odioſas pertractã[illegible]s, ſicut infrà demonſtrabitur, demũ curauit, tũ [illegible] ſibi Stephanũ Gardinerum Iuriſcon[illegible], virum præclaro ingenio præditũ familia[illegible]ſe, eiuſque opera maximè eſt deinde vſus,

vſus,cuius locũ apud eum tenebat Ricardus Pa-
cæus,ſed is legationibus frequẽtioribus & ijs qui
dem nonnunquã minus neceſſarijs ab Wolſæo
datis,vt diutius à latere regis abeſſet,oppreſſus,pe
nè eſt exilio affectus procul à patria, ex quo tan-
tum moleſtiæ animo cepit, vt paulò pòſt interdũ
deliraret.

Initio huiuſce anni ſequẽtis,rex & regina quã
quàm ambo inuiti in cauſam deſcendunt foren-
ſem,qua in iudicium vocata,ac lite conteſtata, dã
tur vtrique parti aduocati viri iuris & theologiæ
peritiſsimi,atque ſimul procuratores ,cauſidiciq;
experientes.Interim rex qui omnia bona fide age
bat,quò veritas cauſæ in lucẽ proferretur, & ita
poſteritati regũ legitimæ conſuleretur, per literas
rogauit Romanũ pontificẽ,vti vellet [illegible]
tum in Angliã,ad cauſam cognoſcendã: it[illegible]os
procuratores ad omnes Galliæ & Italiæ ac[illegible]
as miſit,qui agerent cum illis academicis Iuris [illegible]
ctiſsimis,vt de coniugio ſuo ſententiã dicere[illegible]
que per ſcripta ſingulorum conſtaret . Non [illegible]
tò pòſt aduenit legatus pontificis La[illegible]
pegius Cardinalis,qui collegã haberet [illegible]
Hi vnà ſtatuto die Lõdini in cœnobio monach[illegible]
rum Dominicanorũ conſident,compareţqu[illegible]
mus corã Henricus rex,ac de re verba facit: Op[illegible]
mi patres,breuiter dicam: Habeo in [illegible]
Catherinã vxorem mihi chariſsimã, [illegible]
ter animi ſingulares virtutes,atque [illegible]

tatem, ſed cùm ſim magni regni rex, me oportet prouidere, vt liceat mihi cum ea ritè, legitimè, iuſtè, ſanctèque viuere, & ex eadē gignere filios, quibus hæreditas ipſa regni iure quāoptimo veniat. Vtrumque conſequetur, ſi vos noſtrū connubiū legitimū dijudicaueritis: quòd ſi quid quæſtionis habet, illud veſtra autoritate declaretis, tollatisúe rogo, vt in ea ipſa re & conſciētia mea, & animus populi noſtri acquieſcat in perpetuū. Deinde regina adeſt, quæ corā grauiſsimè accuſat Volſæum perfidiæ, fallaciæ, iniquitatis & improbitatis, qui diſſenſionē feciſſet, inter ipſam & virum ſuum, ac propterea palā inquit: Ego talem iudicē tam meū quā iuris & iuſtitiæ inimicum infenſiſsimū refuto, abhorreo, fugio, atque ad Romanum pontificem ſolum prouoco, eidēque cauſam meam iudicandam cōmitto. Hæc illa flebiliter dicente, viſus Volſæum infeſtis ferè omniū oculis conſpici. Ac ſic deſitum eſt de quæſtione agi. Legati tamen iudices ſæpe deinceps ſederunt ea tum tractando, quæ ad inquiſitionē cauſæ pertinerent, tū [illegible] ſi quo pacto regina vellet prouocatione [illegible], id quod illa facere conſtanter abnuit. Sed cum legati tēpus tererent, quoniā nihil decernebant, inde regi nata eſt ſuſpitio illud fieri de [illegible] quo ſic operā apud ſeſe perderent. Dū [illegible] di geruntur, Volſæus homo ſagax ani [illegible] Henricum adijcere oculum cuidā pu- [illegible] Annæ filię Thomæ Bulleyne viceco

mitis

mitis Rochefordiæ,quæ reginæ inſeruiebat,tũ ille
permagna ſolicitudine affectus eſt,vt qui proſpi-
ceret futurum,vti eam rex in matrimoniũ duce-
ret,ſi diuortium fieret: quare ſubitò ſummo ſtu-
dio,omni cura,diligentiaque agere,prouidere, cõ
ſulere cœpit,ne id õnino accideret, quod propter
puellæ inſolentiã,morte magis fugiendũ putabat
Cùm res ſic ſe haberent,& cauſa Catherinæ Ro-
mæ tractanda iudicandaque foret, appellatione
adhuc ſtante,quæ interceſsiſſet, Volſæus occultè
literis & nuntijs ſecretioribus cũ Clemente pon-
tifice agebat,vt diuortij iudiciũ extraheretur, do-
nec ipſe confirmaret Henrici animũ ad ſuam vo
luntatẽ: verùm nihil ſuis machinis moliebatur,
quod regi latêre valeret, qui idcirco hominẽ tot
beneficiorum immemorẽ in ordinẽ i[illegible] re-
digere ſtatuit: itaque primum Cãpegium Cardi-
nalem honeſtiſsimè ab ſe dimiſit, deinde [illegible]
multò poſt iuſsit Thomã Northfolchiæ ducẽ i[illegible]
ad Volſæum,eumque omni dignitate & fort[illegible]
ſpoliare,ac ducere ad villã epiſcopatus Vinto[illegible]
ſis nomine Ashet, vbi fuit aliquot [illegible]
extremũ in diœceſim ſuam Eborac[illegible]elega-
tur,vt ibidẽ diſceret melius temperatiuſque viue-
re: quod tantum abfuit,vt faceret,vt libidinẽ [illegible]
rupti animi nullo modo continere po[illegible]
delictorũ pęna eum iam circunſtaba[illegible] cui in men-
tem venit proficiſci Eboracum, atqu[illegible] eo i[illegible]
ſede pontificali veluti conſuetudo e[illegible] triũp[illegible]

more,primo reſidere, qui dies & multi deinceps cerimonijs,conuiuijs,ludis celebrantur,ſcilicet vt ita in [illegible] cui iã miſericordia opitulari incipiebat,in uidia quęreret:& quoniã carebat ſacris veſtimentis pretioſis,quibus indutus magis conſpiciendus foret,ideo non dubitauit ſcribere ad Henricũ, vt ſibi cõmodaret mitrã & pallium,quibus aliàs ſolebat rem diuinã faciendo vti. Rex viſis literis nõ potuit magno non mirari opere audaciã & inſolentiã Volſæi, qui inquit: Superbia adhuc eſt in homine, qui planè iacet? Sed cùm rerũ & hominum qui tantæ celebritati intereſſent, apparatus vbique in ea prouincia forent, rex non amplius ferendũ ratus mandauit Henrico Northũbrię comiti, vt Volſæum in cuſtodiam includeret, quo [illegible]bior fieri ac inſanire deſineret, qui paulò poſt dum Londinũ duceretur,ad oppidum Lece[illegible] valde exanimatus mortem obijt, eodéque loco humatur. O conditionẽ humanam tam naſcendi incertã,quàm viuendi infirmã. Volſæus flo[illegible]it dignitate & opibus, cùm negotiũ nuptiale [illegible] quod ſibi fore gaudium putauit,id extitit [illegible]. Qui ãnus fuit humanę ſalutis MDXXX.& cùm regnare cœpit Henricus XXII. cùm Stephanus Gardinerus eſt factus Vintonienſis epiſcopus [illegible]gis ſe deinde ad diuinas literas diſcendis dedit, in quibus tantũ breui profecit, vt optimus [illegible] concionator euaſerit, qui ſtatim pòſt longã [illegible]tionẽ apud Franciſcũ Gallorum regẽ obiuit.

Poſt

Poſt hæc,ſecutum eſt diuortium inter Henricum & Catherinã,per hunc ſanè modum: Dũ enim Catherinę appellationis cauſa de qua ſuprà memini,apud pontificẽ Romanũ agebatur,Archiepiſcopus Cantuarienſis cum ſua epiſcoporũ cohorte,ac aduocatorum cœtu,in meſſem alienam falcẽ immiſſurus,vt vulgò dicitur, acceſsit ad pagum Dunſtablũ, propè villã regiam nomine Ampthill,ad ſex millia paſſuũ,vbi Catherina id tẽporis manebat.Hic illa in dies ſingulos citata, cùm poſt decimum quintum diẽ,neque adfuiſſet, neque reſpondiſſet iudici vtpote extraordinario,ecce ſubitũ diuortium: diſceſsit à Catherina Henricus ,atque in matrimoniũ duxit Annã Bulleyne, quã paulò antè amare cœperat,ex qua ſuſcepit filiã nomine Elizabeth.Interea habetur concilium Londini,in quo eccleſia Anglicana formã poteſtatis nullis antè tẽporibus viſam induit: Henricus enim rex caput ipſius eccleſiæ conſtituitur, eique ob id munus primi fructus omniũ ſacerdotiorũ vacantium,ac eorundẽ decimæ quotannis perpetuæ aſsignantur.

Itẽ cauſarum modus ponitur , vt reus primò prouocare deberet ad epiſcopũ,deinde ad archiepiſcopum,& poſtremò ad ipſum regẽ, quo ſic in vlla adminiſtratione rerum, quæ ad ecc[illegible] nerent, Romani pontificis autoritate minimè opus foret. Iſtuc autẽ decretum non o[illegible] omnibus initio probatur,& cum prin[illegible]s à [illegible]

ne Fysherio epiſcopo Roffenſi viro magna doctri na, ſumma integritate & innocentia, itē à Thoma Moro equite, literis, ac bonis moribus ornatiſsimo, qui demū ambo maluerunt de vita, quàm de ea ſententia decedere, vt ocyus in cœlo, quēadmodum ipſi ſperabant, fruerentur æuo: aliquotque alij idē ſponte fecerunt. In eodē prætereа concilio maxima cum cura atque diligentia, prouiſum eſt vt illa tanta poteſtas quæ loco inſignis tituli iā vſurpabatur, in poſterū tēpus retineretur, conſeruaretur que, per quā rex Henricus deſtinabat nouos religionis ritus, regulas vel longè alias colendi Dei in ſuā inducere Angliā, ſimul & monachorum familias diminuere, cæterorūq; ſacerdotum opes extenuare, vti ne luxuries inde erumperet magis. Quapropter poſteaquā ad ea omnia corroborandum viſum eſt ſatis prouiſum eſſe, leges latæ ſunt, pœnæque multo grauiſsimæ conſtitutæ illis, qui ...iſſent contrà atq; leges ipſæ ſanxiſſent, aut ver... dictoúe aliter ac liceret, acta edictaque concilij ...obaſſent. Cæterùm ad Catherinā redeamus ...ſt diuortiū à viro factum, ſe contulit in co... ...m Bedfordienſem, ad villā regiam, quā appellant Kymbalton, locū minus ſalubrē, vbi vera ...atiētia mirificè armata, vitā degebat ſanctā. Pòſt ... mœrore confecta, cùm cœpit ægrotare Henricus ſtatim atque audiuit, cùm Euſtachio Capucio ...atore Cæſaris egit, vt eā viſeret, ſuis ...rbis ...luere iuberet. Euſtachius diligenter

æquè

æquè vt celeriter officium fecit. At Catherina ſexto pòſt die grauiori morbo affecta, cum animo præſentiret mortẽ aduentare, ancillã non indoctã iuſsit binas ſcribere literas eodẽ exẽplo, v[illegible] ad regẽ, alteras ád Euſtachium, quas ipſa dictauit, in hæc verba:.

Domine mi rex marite ſemper chariſsime, ſalue. Iã aduenit hora mortis meæ, in quo tẽporis puncto, amor facit vt te paucis admoneã de ſalute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quã & me in multas miſerias, & teipſum in ſolicitudines plures conieciſti: ſed hoc tibi ignoſco, ac Deus tibi ignoſcat, tã velim, quã preci bus pijs oro. Quod ſupereſt, cõmendo tibi filiam communẽ noſtram, in quam, quæſo, officium illud paternè totũ conferas, quod ego à te aliàs deſideraui. Præterea precor ſummè, vti ancillas meas reſpicias, eaſque ſuo tẽpore benè locare nupt[illegible] placeat, quod multum non eſt, cùm non ſint [illegible] tres, & dare meis miniſtris ſtipendiũ debitu[illegible] que in vnum etiam annum ex tua gratia, be[illegible] tate, liberalitate futurũ, ne deſerti vel ino[illegible] videantur. Poſtremò illud vnũ teſtor: Oculi me[i] te ſolum deſiderant. Vale.

In literis verò ad Euſtachiũ addidit, [illegible] fieret quod ad extremum rogauerat, ille curaret vt Cæſar redderet Henricum mem[illegible]ẽ officii. Illa autẽ eodem die, ad VIII. Idus Ianuarij à vita [illegible]

ceſsit, anno ſalutis MDXXXV. & cũ regnare cœpit Henricus XXVII. At rex vbi literas legit, amãter lachrimauit: ecquis enim tã durus & ferreus fuiſſet, qui non ea pura & ſyncera erga ſe beneuolentia cõmoueretur? Corpus optimæ principis ad Burgum Petri delatũ, in cœnobio monachorum diui Benedicti ſepulchro honorificè conditur. At qui res vxorias proſequamur licet. Anna regina, mortua Catherina coniugij regij conſorte, lætata eſt, quòd nulla amplius quæſtio de eo matrimonio futura eſſet: rex itidẽ in bonam ſpem venit procreãdi deinceps liberos, præſertim mares, quos maximopere cupiebat, cùm eſſet ei vxor plena fœtus. At vide, quã citò rerum ſecundarum reflectatur curſus: Anna etenim paulò pòſt in adulterio deprehenſa, cum ſuis mœchis capite repentè plectitur.

Deinde Henricus duxit vxorẽ Ioannam, filiã Ioannis Seymer equitis probatiſsimã, formaque æquè vt moribus ornatiſsimã fœminã, ex qua genuit filiũ Edouardum ſextũ, qui nũc regnat, adoleſcentẽ quidẽ certè natus ad imperium, ad virtutem & prudentiã, qui ſumma ingenij indole præditus, mirificã cunctis populis ſui expectationẽ facit: mater verò in puerperio mortua eſt, biduo poſt partum, nã III. Idus Octobris peperit, qui fuit annus cùm Henricus regnare cœperat, XXX. & humanæ ſalutis MDXXXVIII.

FINIS.

POLYDORVS VERGILIVS LECTORI S.

MONITVM te optime Lector volo, permulta verba minus Latina, longo v[illegible] ſitē ratione, iampridem in conſuetudinē quotidiani ſermonis veniſſe ſic, vt, velimus nolimus, ea interdum vſurpare cogamur: cuiuſmodi ſunt Dux & comes, olim officij tantum, at ſummæ nunc dignitatis vocabula. Itē comitatus, pro regione: cancellarius, pro ſcribarum, abbas, prior, pro monachorum præfecto. Iſta paucula (nā cętera facilè declinauimus) cùm legēdo in ea incideris, nō mihi vitio des, ſed atque adeò noſtris tēporibus quę ita quondam vt barbara facta ſunt, nō dū eiuſmodi nęuis purgari ad vnguem potuerint. Vale.

INDEX HIC TIBI LECTOR, ANGLIÆ PRIMVM TOPOGRAphiam, Galliæ deinde confiniumque locorum ſi[illegible] [illegible]m rerum geſtarum omnium circunſtãtias, & exempla innumera quædam, communi mortalium vitæ apprimè conducibilia, velut digito monſtrat: quare varijs quidem ſtudiorum inſtitutis, maximè verò publicæ adminiſtrationi vtilis eſſe poterit.

Prior quiſque numerus paginarũ, poſterior verſuum eſt.

✽✽✽

A

ABBATISVILLA oppidum. 790. 5.
Aberdonia vrbs. 9.20.
ab Anglo capitur. 929. 8.
Abe[illegible]na. 833. 7.
Abies in Anglia nulla. 23.22.
Abyndonia pagus. 250. 25.
Ab[illegible]ndonẽſe cœnobiũ. 287.1
¶ A[illegible]CHEA quando floruerit. 241.14.
¶ A[illegible]ELA Gulielmi regis filia, Stephani Bleſenſium comitis vxor. 410. 11. & 479. 3.
[illegible]dela Ricardi nupta, à parẽte compre[illegible]a. 607.13. à marito repudi[illegible]tur. 615.14. & 626.29. & [illegible]37.6.
Adela Ludouici regis Galliæ filia Ricardi comitis Aquitaniæ vxor. 590.27. & 599. 8.
Adelicia ex Lotharingiæ ducum proſapia Henrici regis vxor. 485.14.
Aderſtonia vicus. 1422. 11.
Adulationi regis aures non vacare debere, pulcherrimum exemplum. 338.14.
Adulphi regis Germaniæ cũ Anglo fœdus. 845. 19.
¶ AEGIDIVS Dabeneius regulus. 1437.8. cubiculi præfectus. 1505.17. Caleti præfectus ab Anglo auxilio mittitur Maximiliano. 1479.

1479.9. exercit⁹ in Scotos miſsi dux.1517.25.eius obitus. 1558.14.
AEmonia inſula. 7.11.
AEs Britannicum Cæſaris imagine quando ſignatū. 76.18.
AEtas legitima. 1022.19.
Aetius dux Burgundionibus bellum facit. 105.6.
Aetius Britannis auxilia mittit. 123.12.
¶AFRICVM bellū.1065.9
¶AGATHA Edouardi cõiunx Edgari mater.381.7.
Agathyrſi populi. 89.20.
Agnerus & Hubo fratres Dacorum duces creãtur.170.24.& 245.7.
Agnerus Dacus orientalem Angliam occupat.170.27 & ſeq.& 211.13.
¶AIDANVS epiſcopus in Angliam accerſitur.201.8. & 261.12.
¶ALBAMMALLAE obſidio.654.21. eius arx ſolo æquatur. 655.11.
Albanus martyr.107.18. eius ſepulchrum ac cœnobiū. 182.21. 797.3.
Albatorū cõſpiratio. 1029.13
Albericus diaconus. 412.4.
Albericus Northumbriæ comes. 402.3.
Albertus Lapidenſis Heluetius. [illegible]
Albigenſium hæreſis. 754.1.
Albigenſes à Simone Montifortēſi comite victi.772.18
Albion olim Britannia dicebatur. 32.28.& 38.12.
Albinus ſeu Alchuinus eruditione nobilis. 264.7. 16.& 265.6.
Aldelmus epiſcopus. 298.23.
Aldermanorū magiſtratus apud Londinenſes.619.17
Alectum oppidum. 8.12.
Alenconium in Angli poteſtatem venit. 1147.20.
Aleonora Hērici tertij uxor. 768.16.& 972.6.
Aleonora à marito in carcerem conijcitur. 585.29. liberatur.614.23. eius petulantia.570.19. filios aduerſus maritum incitat. 571.19.& 586.1.
Aleonoram à Lud.rege Frãcorum repudiatam Henricus ſecundus ducit.531.5
Aleonora Caſtellæ regina, Edouardi tertij coniunx. 789.26.& 792.2.
Aleonora Simonis Montifortenſis

fortenſis filia. 819. 23. ab Edouardo capitur. Ibi. 28.
Aleonora Ioannis filia comi[tiſſ]a Glocestriæ. 716. 24. & 730. 13.
Aleonora Gaſtonis Fluſſatium comitis vxor. 1587. 2.
Alexander dux Albaniæ. 1365. 9. Ibid. 23
Alexãder inſularum regulus Scotis Syluestribus ſe iungit. 1160. 6.
Alexander rex in Scotiam ex Anglia reuerſus. 740. 8.
Alexander Setonus. 926. 18. Scotici regni administrator. 927. 12.
Alfreda virgo caſtitatem vo[uet]. 169. 12. & 183. 20.
Alfredæ Horgerij filiæ elegãtia 295. 6. & ſeq.
Alfreda nouercali odio Edoardo priuigno necem ſtruit. 302. 12. eius pœnitẽtia. 303. 17.
Alfredi Etheldredi filij interitus. 350. 16.
Alla ſiue Ella primus Northumbriæ rex Deiram occupat. 187. 22.
Alliæ fluuij origo. 52. 20.
Allienſis pugna. 52. 22.
Allobroges quondã Delphinatium partes tenuerunt. 961. 26.
Almericus Caleti præfectus. 960. 22.
Almericus Montifortẽſis comes. 487. 7. Franciam abſente rege tuetur. 483. 24.
Almericus Britannorũ dux capitur. 690. 13.
Alneuici opp. obſidio. 581. 4.
Alneuichum opp. Northũbriæ Scoti depopulantur. 435. 3.
Aloſæ piſces. 28. 27.
Alphegius martyrio coronatur. 359. 17.
Alphonſi Caſtellæ, & Garſiæ Nauarræ regum de finibus contentio. 597. 24. cum Henrico III. affinitas. 789. 13. Ro. rex eligitur 792. 16.
Alphonſus octauus Caſtellæ rex. 672. 27.
Alphonſus Neapol. rex regno & vita priuatꝰ. 1491. 12.
Alphonſ. Calabriæ dux in Garterium ordinẽ cooptatus. 1488. 7.
Alſuinus epiſcopus monaſterium condidit. 172. 24.
Altiſiodorenſes in Franci poteſtatem veniunt. 1290. 19

& 1201.17.
Aluarij Perreſæi fuga. 1056. 10.
Aluchefreda Pedæ regi chriſtianiſmi conditionib. locata. 178. 17. & 208. 8.
Aluredus rex quantũ in ſtudio literarum præſtiterit. 262. 23.
Aluſtum oppidum à Gulielmo Flandriæ comite obſidetur. 490. 21.
¶AMBASIA villa. 1318. 14.
Ambiani ab Anglis affligũtur. 1244. 9. & ſeq.
Ambitionis repulſæ laudabile exemplum. 425. 12.
Ambroſius Delorus fani Suſannæ præfectus. 1177. 13. eius res geſtæ. 1208. 19. & 1215. 6. capitur. 1216. 9.
Ambroſij Bochanigri victoria. 1003. 23.
Ambroſij de republica bene meriti magnificum ſepulchrum. 140. 21.
Amisberia pagus. 140. 28.
Amisberiæ cœnobiũ. 303. 22
Amlethus Dacorum rex Britannos ſubigit. 173. 11.
Amphibolus martyr D. Albani præceptor. 599. 1.
Amore nihil eſſe nobilius. 965. 12.
¶ANALAPHUS Adelſtanum tantum non noctu interfecit. 2[illegible]
Analaphus & Gotfredus Sithrici filij nouas res molientes fuga tandem elapſi ſunt. 282. 2. & ſequentib.
Ancalites ſe Cæſari dedunt. 73. 26. & 87. 28.
Andegauenſes pop. 465. 3.
Andegauenſes in Arthuri poteſtatẽ vltrò veniunt. 666. 20. recipiuntur. 670. 20. in Philippi fidem veniunt. 676. 7.
Andegauenſium ciuitas à Ioanne capitur, ciues plectuntur. 667[illegible]
Andegaui mœnia à Ioanne rege ſolo æquantur. 690. 3 reſtaurantur. Ibid. 27.
Andegauũ inſtauratur 7[illegible]. 2
Andes populi. 465. 4.
Andouera pagus. [illegible] 24.
D. Andræas epiſcopus in Scotia. 394. 14.
Andræas Paimontæ rex in Aſiam proficiſcitur. 742. 5
Andræas Morauius. 926. [illegible] capitur. Ibid. 23.
Andræas Carloſenſis comitis proditio. 899. 19. proditionis

tionis pœna. 900.13.
Andreæ Trolopij facinus. 1287.22. interitus. 1296.18.
[illegible]m opp. 1410.11.
Anglus ſagittipotens. 957.2.
Angliæ nomen. 80.21. & 233.14. & 269.9. generalis deſcriptio. 1.6. & ſeq. à quatuor plagis confinia. 4.11. comitatus XXXIX. 1.15. diuiſio. 1.12. diœceſes XVIII 2.12. vrbes magnificæ 30.16
Angliæ aura ſaluberrima. 23.13. nubilum cœlum & nubiferum habet. 22.28. fœcunditas. 23.19. nulla vina producit. 23.25. quæ animantia habeat, quibuſq; careat. 26.16 quas aues ha[illegible] 17. pecora quam homines benignius alit. 5.17. quare ſit opulentiſsima 26.2.
Angli quando in Britãniam venerint. 374.25
Angli gallico veſtitu vtuntur. 30.14.
Angli hodie literis clarẽt. 30.11. [illegible] præſtantiſsimi. 30.3. in morte etiam non cõcidunt animo. 1260.12.
Anglorũ cõtra Gallos victoria. 707.12.
Anglorũ pronuntiatio. 15.11.
Anglorum ſtudioſorum Romæ collegium. 240. 13.
Anglorum diadema regium Conſtantini munus. 118.1
Angliæ conſtans tranquillitas. 352.24. & ſequentib.
Anglici regni infantia. 269.16. adoleſcentia. Ibid 18. virilis ætas. Ibid. 29.
Anglici reges indigenæ quãdo imperare cœperint. 609.10. & 616.9.
Angliæ regnum Deo curæ. 358. 5.
Angliæ reges regni Hieroſolymitani titulum aliquandiu vſurparunt. 634. 23.
Angli Britannia potiti. 14.8.
Anglorum contra Scotos victoria. 510.19. & ſequenti. & 959.14.
Anglorum contra Flandros naualis victoria. 1007. 23.
Anglię oligarchia ad monarchiam redacta. 152.5.
Angliæ regnum in Normanorum poteſtatem venit. 375.15. & 377.22.
Anglia Dacis vectigalis facta. 307.13. vectigal redimitur. 311.2.
Anglia in Dacorum poteſta tem

tem venit. 313.20.
Angliæ regnum ad Francos peruenit. 498.26.
Anglorum quadraginta millia aduerſus Turcam proficiſcuntur. 757.13.& ſeq.
Angli populares ſpōte in Ludouici Philippi filij poteſtatem veniunt. 726.5.
Anglici regni inueſtitura pōtifici Rom. cedit. 703.5.
Angliæ regnum Rom. ſedi feudatarium eſſe. 557.8.
Anglia pontifici Romano vectigalis facta. 221.26.& 240.1.
Angli excommunicationis Romanæ moleſtiā excutiunt. 1061.14.
Angli Gulielmi tyrānide pertæſi ſolitudines petūt. 395 10.
Angli ad libertatem ſpirant. 866.26.
Anglorum maxima clades à Dacis accepta. 233 20.& 343 28 & 328.16.
Anglorum in Scotia clades. 855.20.& 864.14.& 872.28.& 886.4.& 928.12.& 1050.1. fuga. 897.26. in Gallijs. 841.14.& 998.4.& 1184.16.& 1197.& 1216.5.& 1234.17. In Rothomagenſi agro. 1137.3. In Hiſpania. 1004.12. In Aquitania. 1260.20.& 127[illegible]
Anglorum robur cum imperio cecidit. 373.
Anglorū dolus malus. 1059.9
Anglici ſudoris origo. 1439.12. eiuſq; remedium optimum. 1440.17.
Anglorum orientaliū regni deſcriptio. 165.18.
Angli orientales à Dacis ſuperati. 165.18. In varias per vices veniunt poteſtates. 169.29. Chriſtū induunt 196.11. de Mercijs ſe vlciſcuntur. 231.16. In Eduardi poteſtatē veniunt. 27[illegible] 26.
Angli per inuidiam Scoti dicti. 1700.21.
Angli in Gallia comprehēſi, pecunia ſe redimere coguntur. Ibid. 6.
Angli nullo alio duce, niſi rege, feliciter bellum gerūt. 1604.24.
Angloſaxones quomodo in Britanniam venerint. 132.24.& ſeq.
Angloſaxones Britannia tota potiuntur. 149.2. Vide infra

infra Saxones.
Angliſea inſula. 22.15. à Ruffo grauiter afflicta. 445.13.
Anguſia fluuius. 8.15.
Animal apud Anglos venenoſum aut nocuũ nullum. 26.18.
Aniſia filia comitis Gloceſtriȩ, Ioãnis regis vxor 614.18.
Annam Britanni ducis filiã Carolus octauus ducit vxorem. 1477.28.
Annæ Ricardi vxoris obitus 1067.7.& 1414.15.
Anna filia Roberti, Mortimerij familiæ regnum hæreditate attulit. 995.28.
Annalium autoritas. 622.24
Annandiæ vallis. 6.27.
Annibalẽ quopacto Romani à ceruicibus excuſſerint 952.27.
Annuli quotannis ab Anglicis regibus aduerſus comitialem morbum conſecrãtur. 360.12.
Anſeres iuniores in lautitijs apud Anglos habẽtur. 27.19.
Anſhelmi epiſcopi exilium. 448.8. reuocatur. 453.4.
Anſhelmi Cantuarienſis epiſcopi vita, & monimenta. 470.23. & ſequentib.
Anſleiana contra regem conſpiratio. 1035.23.
Antona fluuius. 13.15. & 78.8
Antonium oppidum. 19.21.
Antonenſis portus. 420.20.
Antonius Caracalla Dacos domuit. 236.9.
Antonius Riuerius Edouardi principis tutor. 1370.9. capitur. 1371.10. & 1373.23. interimitur. 1380.6. & 1385.18.
¶ APPELBIA arx capitur. 581.1.
Apes etiam in Hybernia. 562.8.
Apulia Normani potiuntur 441.1.
AQVILA oppidũ. 609.19.
Aquitania Galliæ pars. 531.8
Aquitaniæ ſitus. 800.12.
Aquitaniȩ ſeditiones per Hẽricum tertiũ ſedantur. 788.6.
Aquitaniam Philippus Pulcher Anglo reſtituit. 869.5.
Aquitania bello ardet. 951.15
Aquitani vectigalis onere preſſi, defectionem faciũt. 990.20. & 998.20.

Aquitani Lancaſtrij imperiũ renuunt. 1063.18.
Aquitaniam Talbotus in Angli poteſtatẽ recipit. 1272. 25.
Aquitani ab Anglo deficiũt. 1256.13.& 1259.23.
¶ARAGONVM regis contra Mauros bellum. 761.1.
Aragonum cum Siculis bella 829.18.& ſeq.
Arcadius vita functus. 122.2.
Archæ pons. 953.18.
Archibaldus Douglaſſatium comes. 1098.29.& 1161.24
Archibaldus Douglas Margaritam Scotiæ reginã ducit. 1624.11.
Archibaldus Stuartus ab Anglo vincitur. 926.28.
Archigallus regno deijcitur. 47.24. reſtituitur. 48.1.
Arcium ædificandarũ hodie nulla cura. 30.8.
Ardearum aucupatu Angliæ nobiles delectantur. 28.13.
Areflorum oppidum. 592.12.
Argatelia regio Scotiæ. 8.18.
Argentonio Anglus potitur 1147.20.
Aricuriæ principatus in comitatum redigitur. 851.6.
Armachum Hultoniæ empo rium. 563.5.
Armeniacus & Petragoric Aquitanicæ defectionis autores. [illegible]
Armoricæ Britanniæ ciuitates. 120.13.
Arnoldus Flandriæ comitatum ſibi armis vendicare nititur. 490.8
Arnulphi Flandrenſis principis dolus. 280.4.& ſeq.& 289.3.
¶ARRAS ciuitas eadẽ quæ Atrebatium. 657.29
Arrio exilium indictum. 114. 17.
Arthuri cognomentum vnde. 35.17.
Arthuri regis res geſtæ, & ſepulchrũ magnificũ. 146.1.
Arthurus fili⁹ Gaufredi. 604. 20.
Arthurus regni hæres à Ricardo ſcribitur. 621.24. & apud Gallorum regem educatur. 667.19. in verba Ioannis iurat. 674.25. Andegauenſium comes dicitur. 676.6. [illegible] 677.9. in Normanniam mittitur. 1239.28.
Arthurus Henrici ſeptimi filius naſcitur 1443.20. [illegible]

& Catharinæ Ferdinandi Hiſpanorũ regis filiæ ſpõſalia facta.1530.7. nuptiæ. [illegible].& 1546.10.eius familia aulica.Ibid.14. moritur. 1550.13.
Arualium fratrũ origo. 965.2.
Arundellum caſtellum.459.22.oppidum. 514.23
¶ ARSACIDAE Saracenis ſicarij. 811.9
Arx Mediolanenſis de cœlo tacta.1687.6.
ASCALON mœnib.nudatum. 630.27.& 635.27.
Aſellus piſcis. 28.24.
Aſſauenſis epiſcopatus.15.5.
¶ ATHELNEA inſula.262 13.
Atheſis flumen.144.26.
Atholia.8.9.Ibid.17.
Atrebatium ciuitas à Flandris bello petitur.657.29.
Atrebatium comitum ſeries 931.18.
Atrebates ab Edouardo quĩto victi. 956.6.
¶ AVARITIA ſacerdotum 299.8.
Auaritia quantum principi officiat. 241.3.
Audiatur altera pars, exemplum. 920.26.
Aues quas Anglia habeat.27 17.
Aues innumeræ aperto cœlo dimicantes in terrã decidunt. 494.2.
Auenionem vrbem Volcaſiorum oppidum quondam fuiſſe. 754.9.
Auguſta ad radices alpium ciuitas. 470.2.
Auguſti temporibus pax vbique terrarum. 75.5.
Auguſtinus monachus Chriſtum in Britannia prædicat.154.15.& 155.23.& 188 18.archiepiſcopus Cãtuarienſis creatur.155.25.obitꝰ. 157.26.
Aula regia bonorum ſtudiorum Cantabrigiæ collegium. 1016.6.
Aulerci Rothomagum ciuitatem tenuerunt. 254.5.
Au.Plautius Cl. Cæſaris in Britannia legatus. 77.29.
Aurelianũ ciuitas.1188.7.olim Genebũ dictum. 494.21.
Aurelianenſium contra Burgundiones factio. 1109.1.
Aurelianum Sariſberienſis obſidet.1189.2.obſidio ſoluitur.1194.9.

Aurelianenſes

Aurelianenſes Philippi Burgundionis fidei ſe commit tunt 1193.5.

Aurelius Ambroſius Britannorum dux contra Saxones pugnat.137.4.& 139.8 & ſeq.eius interitus. 140. 16.ſepulchrum. Ibid.21.

Auſtria quondam Pānonia ſuperior. 642.14.

Auſtri prodigioſus impetus. 981.2.

Aui peccatum ad nepotes redundaſſe. 1348.3.

Auxolmea inſula. 5.11.

Auxolmeæ fœcunditas.5.16

B

BACVLVS domeſticæ regiæ præfecturæ inſigne. 1084.10.

Badudus rex Icarium volatū volans interijt. 42.28.

Badonicus mons. 144.23.

Baiona quondam Tarbellorum ciuitas. 845.17.

Baionenſe prælium. 856.13.

Baiocenſium vrbe Gall⁹ potitur. 1258.20.

Baiocenſes ijdem qui Bellocaſsi. 1146.20.

Balduinus quartus Hieroſōlymitanus rex elephantico morbo laborās cælebs viuit. 602.1.

Balduinus Reduerſus in exilium miſſus. 504.7

Balduinus Flandriæ comes. 309.8. Anglicanarum partium caput. 671.7.

Balduinus Ricardo regi ſe iūgit.657.4.& ſeq.eius cum Ioanne rege fœdus.671.13 & 673.23.cū Franco amicitia.673.25. Aſiatico bello ſeparat 673.26.& 675. 25.interit⁹.479.29.& 481 14.& 482.18.

Baliſtæ qui.956.1.

Balliui,id eſt,conſules,magiſtratus Lōdinenſis.617.11

Bamburgum arx.205.22.& 439.17.

Banbericus pagus. 1311.22.

Bangorienſis epiſcopat⁹.15.4

Bangoriēſes monachi.188.12

Baptiſmi,euchariſtiæ,& coniugij inſecutores hæreſeos conuicti pœnas luunt.538 22.

Barbaſaui ſtrenuitas.1157.3. in carcerē mittitur.Ibid.9

Barchyngij cœnobium.160. 13.

Barkeleij arx. 912.29.

Barnard⁹ Syluanectis comes pro Ricardo Normano principe

principe puero Ludouico regi reſiſtit. 290.10.
Barnetus pagus. 1335.25.
Barnetēſis pugna. 1337.16. clades. 1338.12.
Baro, id eſt, præfectus ſtatarius. 619.22.
Baronum officium. 389.24.
Bartholomęus quidam Cantaber literas prim⁹ in Anglia docet. 267.9.
Bartholomęus Aluianus Venetus capitur. 1574.24
Baſsianus Anton. Caracalla quibus rationibus Britannos in officio retinuerit. 105.14. fratrem Getam interficit. Ibid. 19. eius interitus. 106.14.
Baſilica VVeſtmonaſterij. 389.9.
Baſyngſtochus pagus. 273.11
Bathoniam oppidum quis ędificarit. 42.17.
Bathonię epiſcopatus. 399.9
Bathonienſis & VVellenſis Angliæ dioeceſes. 2.22.
Bathonia igne, ferroque vaſtata. 417.16.
Bathonia thermis nobilis. 42.18.
Bathonienſe cęnobiū. 182.26
BEBBA vrbs. 530.13.
Bedæ elogium, & quo tēpore is floruerit. 32.19. & 214 1. eius diſcipuli. 265.3. Ceoloulpho eccleſiaſticam hiſtoriam inſcripſit. 214.1. eius monumenta publicata. Ibid. 7.
Bedfordia oppidum. 505.27.
Bedfordienſis Angliæ comitatus. 1.29.
Bedfordia à rege cū arce capta Falcaſio donatur. 723. 1.
Bedfordienſis arx coniuratis principibus deditur. 717. 25.
Bela Pannoniæ rex. 601.3.
Belli incommoda. 1314.16.
Bellicis rebus monarchia optima. 736.10.
Bellum Francis ab Anglo indictum. 1582.18.
Ad Bellum cœnobium. 407 11.
Belgæ Britanniam occuparunt. 32.7.
Belliloci aſylum. 1534.12.
Belliloci direptio. 1112.4
Belliloci vici cœnobiū. 1340 19.
Bellinus primus regum Britānię crematus eſt. 56.10.
Bellini regis laus amplißima.

ma. 55.18.
Bellocaſsiorũ ciuitas ab Anglis capitur. 1146.26.
Bellouacos Francus recipit. 1206.14.
Bellouacenſis pugna. 1213.22
Belſia Celticæ pars. 1162.9.
D. Benedicti cœnobium. 336 26.
Beneficentiæ in ingratos exẽplum. 1035.4. & 1401.27.
Beneficiarius quis. 569.19.
Benettibrigium opp. 563.21.
Berchanſtedus pagus. 794.5 & 795.9.
Bercheria Angliȩ comitatus 1.17.
Berchyngij cœnobium. 222.26.
Berengariarius diaconus corpus Chriſti euchariſtiæ συμβολικῶς tantum in eſſe aſſerit. 411.27.
Berengaria filia Garſiæ regis Nauarræ, ſponſa Ricardi ducis Normaniæ. 615.17. & 626.28. & 627.14. & 642.7.
Berinus epiſcopus. 217.12.
Bernardinus Cardinalis concilium Piſas vocat. 1578.16.
D. Bernardus claret. 534.7. & 613.1.
Bernardus Baiocenſis epiſcopus. 621.[illegible]
Bernardus Nouimo[illegible]tenſis 417.22.
Berniciorum regnũ. 187.7.
Bernicia Northumbriȩ pars Ibid 21.
Berthæ reginæ Cantij laus. 154.6.
Bertrandi Geſquini res geſtȩ 984.13. capitur. 987.7. & 998.1.
Beuerlacus pagus. 213.7.
Beuerlacum oppidum. Ibi. 13
Beruicum oppidum. 6.24. & 591.14. & 620.6. Anglus Scoto donat. 1297.20. à Scotis capitur 889.[illegible] ab Anglis capitur. 856.1. & 873.16. & 926.29. & 1366 10.
Bedfordienſis arx ab Henrico tertio diripitur. 751.9.
Bethleem Carthuſianorum cęnobiũ. 1117.27. & 1540. 29.
BIBROCI ſe Cæſari dedunt. [illegible]6.7. & 87.28.
Bithynia regio. 349.[illegible]
Bithynia à Gothis vaſtata. 236.24.
Bituriges Delphini bello occupati

cupati. 1161.25. & ſeq.
BLACHEMORA mons. 144.25.
Blaketſus mons. 1024.4.
Blacmura Scotiæ locus 898. 9.
Blangius amnis. 1611.18.
Blangium oppidum.1129.24
Blancha Ioannis Aragoniæ regis vxor. 1586.26.
Blancha regina Caſtellæ Ludouici Francorum regis vxor.672.28.& 754.19. pro puero regnū gubernat.Ibid.29.
Blancha Lancaſtri filia Ioannis Gandauenſis coniūx. 980.10.
BOANDVS fluui⁹.563.3.
Bodotria flumen.8.4.& 94. 3.
Boëmij religionis tuēdæ cauſa arma mouent. 1203 1.
Bombardarum vſus quādo in Gallijs nouus. 1177.1.
Bononia Galliæ. 18.1.
Bononienſis oppugnatio. 1485.26.& 1487.27.
Bonrysiylua 1453.23.
Borburgum Anglis deditur. 1032.23.
Boſuuorthus pagus. 1426.5.
Boſuuorthenſis pugna.1428. 10.
Boues in Anglia æquè vt capita cenſentur. 402.23.
Boues candidi inſtar leonū iubati. 9.3.
Boum Anglicorum natura. 27.3.
Braium oppidum ab oppidanis incenſum. 1219.25.
BRECHENOTVM oppidum. 434.20.
Brennus ſtipendia facturus, in Galliā traijcit. 50.29.
Brenni,ſiue,vt Liuius habet Brennonis Gallogræcorum ducis in Aſiam expeditio. 55.6.
Brenno quo tempore vrbem ceperit.45.15.& ſequent.
Brenni & Bellini de imperio contentio. 50.13.
Brenniæ piſces. 28.26.
Breſtum à Britanno capitur 947.19.
Breſti oppidi fides. 1003.6.
Bria regio Campaniæ confinis. 1171.10.
Brigantum ſitus. 78.28.
Briſcni arx ab Anglis capitur,ac diruitur. 654.10
Briſtollium ab Iſabella obſidetur.907.13.deditur Ibi. 9.
Briſtollij oppidi ſitus. 249.

Britanniæ

Britanniæ nomen & origo. 32.23. eius diuiſio. 1.9. forma triquetra. 17.16. vetis expoſita. 4 28. vini & olei expers. 76.11.

Britanniæ religio. 30.23.

Britannia ab orbe ferè condito habita fuit. 38.21. qui mortales eam ab initio coluerint. 31.20.

Britanniæ populi lingua, & moribus differũt. 1.11.

Britanniæ inſulæ. 10.24.

Britãniæ vrbes cur minus celebres. 5.1.

Britannicę vrbes ſuo iure vſæ. 58.7.

Britanniæ principes olim reges. an tyranni fuerint incertum. 33.19.

Britannia quo anno à Cæſare deuicta. 69.26. Romanis vectigalis facta. 68.22 quando amiſſa, quamdiu ſub Rom. imperio fuerit. 125.22. à Romanis recuperatur. 107.11. & 121.27.

Britannia mores cultos Romanis debet. 125.15.

Britannica monarchia in pẽtarchiam redacta. 45.1.

Britãniæ Reſpub. ad monarchiam redit. 46.19.

Britanniæ Reſp. forma qualis ſub regib⁹ fuerit ante Cæſaris aduentum. 72 per totam præfationem.

Britannia tota in Anglorũ Saxonum poteſtatem venit. 149.2.

Britannia qualis noſtra tempeſtate ſit. 12.26

Britannia quando nomen amiſerit. 233.10.

Britannia lanitio hodie celebris. 24.28.

Britãnus Ambroſio duci magnificum ſepulchrum poſuit. 140.21.

Britanni imbelles. 76.8.

Britanni bonos mores quando imbiberint. 95.38

Britanni per Romanos multò cultiores effecti. 59.20

Britannos ciuilis diſcordia libertate priuauit. 144.15. & 147.27. & ſeq.

Britanni libertatem cum imperio amittunt. 120.8. cũ regno nomen amiſerunt. 14.13. ad Cæſarem de pace legatos mittunt. 64.4. & 65.11. à Claudio Cæſare ſine prælio ſuperati 75 15. eos Rom. legati in officio retinent. 77.22. defectionem

ctionem cogitant.83.25.
Britannorum triginta millia à Romanis cæſa. 86.16.
Britannorũ rebellio .100.20. & 101.15.& 107.29.
Britanni græcas literas diſcebant. 60.15.
Britanni Romanorum iugũ excutiunt.106.28.à Scotis Pictiſque affliguntur.122. 24.& 124.6.à Romanis in uiti deficiunt.125.11. à Saxonibus Britannia pulſi alibi ſedes quærunt.133.23. & 133.24.
Britannorum contra Pictos victoria.144.9.cõtra Scotos.129.26.
Britannorum clades..218.29.
Britannorũ diuitiæ.60.6. ædificia.Ibid.14.
Britannis varios corporũ habitus fuiſſe.59.6.
Britãnicus Claudij Cæſaris filius.77.12.
Britãniam tranſmarinã Gallus inuadit.688.11.
Britannia citerior ab Anglis vexatur. 1184.27.
Britanniæ ſeditio. 1002.3.
Britanni citeriores in Franci poteſtatem veniunt.1480.12.
Britannię citerioris principũ ſeries,& hæreditas.1259.11
Britãnicę familię ſeries.946 14.& ſeq.
Britannicum bellum.946.12
Britones Britonantes.16.15.
Brutus quidã Aſcanij nepos, ſecundum quoſdam Britãnici generis autor. 36.7.
¶ BVBVLAM carnem Angli in delicijs habẽt.27.10.
Bucanus capitur.1173.8.interimitur. 1181.16.
Buchynhgamiẽſis Angliæ comitatus. 1.27.
Burdegalenſes de proditione cogitant. 828.27.
Burdegala ad defectionẽ inclinans à Franco capitur. 842.6.clades.851.23.eã Frãcus recipit.1261.1.ad Anglũ ſe inclinat.1270.20.in eius poteſtatem venit.1272.24
Francus recipit. 1274.24.
Burenſe caſtellum à Rufo capitur. 437.5.
Burgundiones ijdem qui Sequani. 255.3.
Burgundiones Galliam infeſtant. 123.28.
Burgũdionum aduerſus Aurelianos factio. 1109.2.
Burgũ Petri,cœnobium.321 00. 20.

20.ſpoliatur. 728.11
Burgthum arx capitur. 580.29.
Buria pagus. 172.26.
Burienſe cœnobiũ diripitur. 314.5.
Burtonus vicus. 893.28.
Butauentum à Britannis occupatur. 670.19.

C

CADOMI oppidi ſitus. 1142.20. obſidio. Ibi. 24. deditio. 1144.11.
Cadomũ ab Edouardo quinto capitur. 951.25. à Franco recipitur 1258.15.
Cadomi cœnobium. 407.15
Cadouallonis defectio. 196.28. & ſeq.
Cadouallonis interitus, & proſopographia. 200.24.
¶ CARLEONVM oppidum. 55.21.
Cæſarea mœnibus nudata. 1.630.27.
Cæſarum declaratio non tã imperij dignitas, quàm ad imperia gradus. 111.22
Ceſar quando Britannis bellũ fecerit. 57.23. quare. 61.4.
Cæſaris in Britanniam expeditio prima. 63.5. ſecunda. 65.21.
Cæſar Britanniam poſteris non tradidit, ſed oſtendit 69.5.
Cæſaris dictum. 376.16
C. Voluſenus Ceſaris ad Britannos legatus. 61.15. & 63.2.
Calamitatem aliquoties ad laudẽ prodeſſe exemplũ. 48.11.
Caleti ſitus. 958.11.
Caletum Anglica Colonia. 982.21. ab Anglo obſeſſum. 957.20. deditur Ibi. 27. Colonia Anglica eò deducta. 958.17. à Burgũdione obſidetur. 1235.29.
Calgaco viro magni conſilij ſumma imperij à Britannis committitur. 96.5
Calgacus infeliciter contra Rom. pugnat. 96.13. & ſe.
Calidonia. 9.1. & 879.5.
Calidonia ſylua boues producit candidos, inſtar leonum iubatos. 9.3.
Camber Bruti ſeu Britonis filius. 41.6.
Cameraci obſidio. 938.
Camill⁹ ab exilio reuocatus 53.28.
Camilli contra Gallos victoria.

ria. 54.18. & ſequent.
Campi cœleſtis templũ miraculis claret. 203.2.
Camſudola hodie Colceſtria 87.17.
Camulodunũ Colonia. 79. 12. Ibid.15. & 84.11.
Cancellarij munus. 390.1. & 478.9.
Cancellarius magni regni. 541.10.
Candaliæ ſitus. 79.3. & 581.9
Candebecum arx. 1125.15.
Candidacaſa oppidum. 7.21.
Cangorum ſitus. 78.23.
Cangi rebelles ab Oſtorio Scapula domiti. 78.13.
Cantabrigiæ origo & nomẽ 267.11.
Cantabrigienſes Angliæ comitatus. 1.26. & 165.23.
Cantabrigienſem agrũ Rogerius Montigomericenſis iniuria afficit. 417.19.
Cantabrigiæ gymnaſium. 267.1.
Cãtabrigia literis claret. 166. 22. collegia ſcolaſtica. 815. 4. & 901. & 1351.15. collegium reginæ. 1449.28. binæ ſcholæ inſtitutæ. 156.9.
Cantium à Ludouico Philippi filio ſubigitur. 725.14.
Cantium Angliæ comitat^9. 1.17.
Cantianæ gallinæ maximæ. 27.18.
Cantiani ſeditionibus delectantur. 1264.1.
Cantianorum quatuor reguli infeliciter pro Britannis aduerſus Cæſarẽ pugnant. 68.15.
Cantiani Humfredum inuadunt profligantque. 1264. 23.
Cantiani iniuriarum impatientes. 1264.11. Londinium contendunt. Ibid. 10. ciuium domos ſpoliant. 1265. 1. Ioannem Sayum principem Angliæ quæſtorem cum plæriſque nobilibus ſecuri percutiunt. Ibid. 11. domibus ſuper pontẽ cõſtructis ignẽ inijciũt. 1266. 8. 10. Caddus Cantianorum dux capite mulctatur. Ibid. 26.
Cantium in Britannia Angloſaxonum prima ſedes 133.7. cõtra regem ſeditio 1023.14. & ſeq.
Cantianorum fides erga Hẽricum ſeptimum. 1509.18

& 1523.1.
Cantij regni deſcriptio. 153. 6. & ſeq. & 374.18.
Cantianorum imperium in Occidentalium poteſtatē venit. 164.14. & 165.10.
Cātianos Chriſtiana fide imbuit Auguſtinus. 156.7.
Cantuaria à quo cōdita. 42. 8. à Dacis capta. 321.26.
Cantuarienſis Angliæ diœceſis. 2.15. & 3.9. & 155.29.
Cantuaria Archipræſulis ſedes. 156.1.
Cantuarienſis archiepiſcopatus Lichefeldiam tranſlatus. 181.23.
Cantuarienſis epiſcopi eſt reges iungere. 547.18.
Cantuarienſes epiſcopi omnes legati pontificij. 541.3.
Canutus Suenonis filius Dacorum rex humanitate Anglos in officio cōtinet. 313. 21.
Canuti in Northumbriam expeditio. 320.9. totius Angliæ imperiū obtinet. Ibi. 17. & 332.10. & 333.22.
Canuti aliquot cum Anglis pugna. 324.10. ab Anglis profligatur. 325.19.
Canuti regis admirabilis χρεία. 338.14.
Canutus tertius Dacorum rex. 340.21. Noruegiam recuperat. 335.17. eius obitus 337.28.
Canutus quartus Dacorum rex Normanis, Angliā petitus bellum facit. 383.27. eius victoria. 385.27.
Capitium. 1029.21.
Capitolium à Gallis obſeſſū anſerum beneficio liberatur. 53.25.
Capo piſcis. 28.23.
Carantus fluuius. 800.13.
Carataci Ordolucarum reguli res geſtæ. 81.9. & ſeq. & 83.23.
Caratacus capitur. 82.27.
Carauſius Britanniam dolo occupat. 105.22. & 106.15. & 107.1.
Cardiffum oppidū. 467.28.
Carlioli oppidi conditor, & ſitus. 42.1.
Carliolēſis epiſcopalis in Anglia ſedes. 3.15. & 79.1. & 495.24.
Carliolum oppidum reſtauratum & Colonia eò deducta. 429.15. à Scoto capitur 502.24.
Carlioli obſidio. 580.24. à

Scotis incenditur. 855.8.

Carnuces obſeſsi à Rollone 255.1.à Delphino.1161. 20.

Carrae Meſopotamiæ vrbs. 106.4.

Carolus Canuti Dacorum regis filius.. 482.19.

Carolus Delphinus . 1156.9.

Carolus M. duo gymnaſia condidit. .182.13.& 264. 20.

Carolus quartus Imp.pacis inter AnglumGallumque interpres. .1021.3.& ſeq.

Caroli magni cum Scotis fœdus. 126.23.& 946.1.

Caroli quinti imperatoris genus.1556.2.Imperator deſignatur.1665.10.In Angliam venit. 1674.29.

Carolus Simplex Gallorum rex Eduinam vxorem duxit.276.22.& 278.9.inducias à Rollone petit. 254. 24.filiã Rolloni locat.256 18.per dolum capitur.278. 24.& ſeq.moritur.279.6.

Caroli Pulchri regis Francorum cum Edouardo IIII. pax. 899.7.

Carolus Ioannis regis Franciæ filius primus Delphinus. 961.23

Carolus Delphinus conditiones Anglicas detrectat. 975.5.vita excedit. 918.4.

Carolus V.rex Francorum. 983.9.

Carolus quintus Edouardo principi diem dicit.981.11. &992.22.Edouardo quinto patri bellũ indicit.Ibid 25.cũ Anglo induciæ.1011. 27.moritur. 1021.16.

Carolus ſextus rex Franciæ. 1021.17.Angliam inuadit. 1039.20.cum Ricardo ſecũdo pax,1061. 2. affinitas. 1067.13.eius cum Henrico quarto inducię.1097.9.& ſeq.& 1102.22. res gerere neſcit.1145.25.Ricardi ſecũdi mortem vlciſcitur.1091 5.eius inſania. Ibid.12. à rebus gerendis abſtinet.1108 23.à vita excedit. 1168.20.

Carolus Delphinus Caroli ſexti filius perpetuꝰ patriȩ hoſtis iudicatur. 1149. 9

Caroli Delphini fuga. 969. 29.pacem petit.977.21. ſe regem dicit.1200.12.inungitur. 1201.10.

Carolus ſeptimus Burgundionis amicitiã curat. 1206. 20.& ſeq.Bedfordienſi inducias

ducias in ſexennium fran-git.1218.5.Normaniam recipere conatur.1239.24.periculum ex filij conſpiratione.1214.4 cum Anglo inducię.1245.24.fractę.1254 21. Normaniam affectat. 1254.27.pugnando reſtituit rem.1262.12 Talboto obuiam it.1273.5.eius obit⁹. 1279.8.

Carolus octauus rex Francię 1403.22.

Caroli octaui regis Franciæ cum Maximiliano & Frãciſco Britanno bellũ.1460 7.contra Britannos victoria.1470.1. Britannia potitur.1480.12. Annam Maximiliani ſponſam intercipit, ducitque.1480.10. Anglis vectigalis. 1487.9 . cũ Ferdinando Hiſpaniæ rege fœdus.1488.26.ad Henricum ſeptimum de cõcordia legatio.1521.28.& 1529 17.

Carolus rex Nauarræ capitur. 968.3. & 999.19.

Carolus Nauarrę rex Anglo auxilia offert. Ibid.16.

Carolus Andegauẽſis comes Siciliæ rex factus. 793.11.

Carolus rex Sicilię 811.25.& 829.15.obitus. 850.25.

Carolus Caroli regis Siciliæ filius in prælio ab Aragone capitur. Ibid.21.

Carolus Alenconij comes. 937.2.eius interit⁹.956.22

Carolus Aurelianus dux ſui cauſam cum Burgundione gratiam iniuit.1109.20.eorum bellum. Ibid.27.

Carolus Aurelianus captus in Angliam ducitur.1136.8 dimittitur. 1243.12.

Carolus Burgũdio patri Philippo in regno ſuccedit. 1306.12. Edouardum ſextũ contra fratrem iuuat.1322 1.

Caroli Burgundionis cũ Frãco diſcordia. 1355.29.

Carolus Flandriæ comes per proditionem in templo occiſus. 487 26.

Carolus Valeſij comes Philippi Pulchri regis frater. 841.4.

Caroli Bleſenſis comitis de Britannico imperio contẽtio 946.25.& ſeq.cũ Montifortẽſi de principatu cõtentio.973.20.cum duob⁹ filijs capitur.960.12.dimittitur.

titur. Ibid. 14. eius interit⁹ 983. 10.
Carolus Brādonus eques fit dux Suthfolchiæ. 1625. 12. in continente exercitū ducit. 1716. 24.
Carolus Burbonij dux Francisco regi iratus. 1717. 20. Masſiliā oppugnat. 1724. 22. Romam capit. 1227. 1. eius interitus. Ibidē.
Carthaginis origo. 403. 11.
Carthumandua regina Brigantum. 81. 25. & 83. 10.
Cathalanenſes Franco ſe dedunt. 1201. 3.
Crolandia locus. 169. 18
Caſſetum à Philippo Fräciæ rege capitur. 705. 16.
Caſſellum ciuitas. 560. 16.
Caſsi in Cæſaris fidem veniunt. 68. 7. & 87. 28.
Caſsiuellauno Britanni totā contra Cæſarem belli fortunam committunt. 62. 16
Caſsiuellauni Britannici regis obitus. 69. 27.
Caſtellum Puellarum. 620. 6.
Caſtellana pugna. 986. 28. & ſequent.
Caſtellanorum cum Luſitanis bellum. 1043. 24. clades. 1045. 6.
Caſtellæ regum genealogia. 789. 15.
Caſtellæ regnum dotis nomine Flandriæ duci cedit. 1553. 9.
Caſtillionenſe prælium. 1273. 14.
Caſtillio à Francis obſidetur 1273. 13. per deditionem capitur. 1274. 11.
Caſtitatis prodigioſum exēplum. 209. 15. & 222. 15.
Caſtrinoui obſidio. 1020. 28.
Caſus inopinatus in bello multum valet. 1612. 16.
Cathaneſia Scotiæ locus. 10 11. Britanniæ portiuncula 90. 18.
Cati Deciani fuga. 85. 23.
Catina Siciliæ vrbs à Roberto Atrebate occupatur. 831 12.
Catharina Caroli ſexti filia, Henrici quinti vxor, regina coronatur. 1158. 23. eius forma. 1151. 8.
Catharinę Henrici ſexti matris obitus. 1237. 21. coniugia & liberi. Ibid. 23.
Catharina regina Hiſpaniæ, Arthuri principis VValliæ vxor. 1546. 28 Hērico octa

uo Arthuri fratri nupſit. 1569.6. corona redimitur. 1573.2. ab Henrico repudiata. 1738.8. moritur. 1740. 13.
¶ CECILIA monacha, Gulielmi regis filia. 410.9
Celtæ. 253.27.
Celtica pars Galliæ. 1188.10.
Cenimagni ſe Cæſari dedũt 68.6. & 87.27.
Cenomani Gallo ſe dedunt. 608.4. Sariſberienſi ſe dedunt. 1177.7. defectionem cogitãt. 1185.17. Gallos cõtra fidem in vrbem recipiunt. 1187.4. Anglos recipiunt. Ibid.9.
Cenoualchi⁹ occidẽtalis rex Vecte inſula mulctat⁹. 179 8.
Cenſuræ apud Romanos origo. 965.6.
Cephali piſces. 28.25.
Ceruiſia Anglis in vſu. 24.7
Ceruiſia ex hordeo cõficitur Ibid.7.
Ceſtria oppidum. 13.22. & 55 28.
Ceſtrenſis Angliæ comitat⁹ 2.7.
Ceſtriæ diœceſis. 260.29. & 399.10. & 452.19.
¶ CHARRIS oppidũ. 562. 26.
Charyngium oppidum. 562 26.
Chelmisfordia villa. 1071.23
Chepſtollium oppidum 829 11.
Chereburgi arcis conſtantia 1259.1. deditio. Ibid.2.
Chergrantium oppidũ. 267. 6.
Cherrium oppidum. 562.28.
Charteſſeius vicus. 1349.29.
Charteſſeium monaſterium 160.12.
Cheuiota mons. 6.29.
Childaria oppidum. 563.20.
Childemium oppidum. Ibi. 21.
Chinon oppidum. 538.2. expugnatur. 689.2. & ſeq.
Chipenhamus pagus. 249. 21.
Chriæ mixtæ elegantiſsimũ exemplum. 338.14.
Chriſtiani conditiones à Sultano accipiunt. 748.4.
Chriſtianus Dacorum rex ſororem Caroli in matrimonium habuit. 1689.10. in Angliam venit. 1713.27
Chriſtophorus Vrſuychus regius legatus inter Francũ

&Britãnos pacem nequicquam facere conatur 1462 14. & 1464.16.
Chriſtophorus Benbricus Eboracenſis archiep. Romã. legatus mittitur. 1574.9.
Chyneſuida regina Merciorum ſeptem filiorum mater. 178.5.
Ciceſtrenſis Angliæ diœceſis 2.18. & 165.13. & 399.10.
Cimbrorum quõdam ſedes 237.27.
Cineardi fratris Sigiberti regis Saxonum exilium, & interitus. 224.11.
Clarentia pagus. 996.12.
Clarentiæ duces vnde nominati. 996.2.
Clarentius fluuius. 996.14.
Claromõtanum concilium. 494.19.
Claromons vrbs. 441.23
Claromontem Angli capiunt. 1209.3.
Claudius Cæſar qua via in Britanniam traijcere conſueuerit. 18.10.
Claud. Cæſar quare Britannis bellum intulerit. 75.15 de Britannis triumphat. Ibid. 15. eius filiæ quibus maritis nupſerint. 77.1. templum. 79.27. & 84.14. ſimulachrum. 79.24.
Claudij Cæſaris tẽpore aurum & argentum effigie Cæſaris cœptum ſignari. 60.12.
Claudius Ptolemæus AEgiptius taxatus. 87.18.
Claudius ſecundus Gothos tantum non deleuit. 276 26.
Claudia Ludouici comitis Flandriæ ſoror. 947.28.
Clauo S. Crucis Conſtantinus pro cono galeæ vſus. 113.19.
Clemens monachus in Gallijs ſapientiam venalẽ exponit. 264.25.
Clæliæ virtus. 1210.23.
Clomellum oppidũ. 562.26.
Clupeæ piſces. 28.28.
Cluſæ oppidum. 940.22.
Cluſini à Senonibus obſidẽtur. 51.13.
¶ COCHETA inſula. 206 9.
Cœleſtinus pontifex Roma. 635.24.
Cœlum ardere viſum. 446. 21. & 683.10.
Colceſtria oppidum. 143.5.

Coldingha

Coldingha cœnobium.210.
26.
Coleti ſchola. 1577.4.
Colnamum aſylum.1443.9
D.Columbæ inſula. 7.10.
Columella quo tempore flo
ruerit. 25.7.
Cometes apparuit. 373.29.
& 467.15.& 748.12.&
776.4.& 791.19.
Commodus imp. 101.27.
Compendium oppidum à
Delphino captum.1173.
14.ab Anglo recuperatur
Ibid.16.à Franco recupe-
ratur. 1209.9.
Conanus Britanniæ citerio-
ris dux. 545.9.
Concilium Vintonienſe.802
29.
Concordiæ domeſticæ vin-
culũ timor extern9.867.
14.
Conenſium ſitus & obſidio
1163.2.
Confaloncrius quid.1598.16
Coniugalis amoris pulcher-
rimum exemplum.110.14
Coniugalis odij cauſa.744
23.
Coniuratio Buchyngamia-
na.1391.20.& ſeq.Ebora
cenſis epiſcopi aduerſus
Hẽricum quartum.1104.
23.hybernica.1445.7.&
ſeq.ſupprimitur.1456.26
Conſpiratio contra Henricũ
quartũ.1093.5.cõtra Hen
ricum quintum. 1122.18.
Ludouici in patrem Ca-
rolum ſeptimum.1214.4.
Margaritana. 1394.28.
Scotorum in regem ſuũ
Iacobum quartum.1470
21.Principum Anglorum
& Petri.1496.4.
Connacia Hyberniæ pars.
562.15.Ibid.21.& 563.23.
Connubia ſacerdotumquan
do in Anglia abrogatã.
298.4.
Cõnubia apud Scotos olim
promiſcua.431.4.
Conrardus Montiferat à ſi-
carijs interfect9.632.18.&
634.14.
Conſcientiæ erectæ pulcher
rimum paradigma.352.12
Conſcientiæ vis.1376.1.&
1426.19.
Conſilij celeritas officit.29
24.
Cõſiliariorũ principũ mo
leſtia. 1519.3.
Conſtantienſe conciliũ.1120
6.

Conſtantia

Cōſtātia Normaniæ olim Auguſta dicta. 446. 23. eiuſque obſidio. Ibid. 25. ab Andegauenſi comite capitur. 472. 16. in Angli poteſtatem venit. 1147. 23.
Conſtantia Gallus potitur. 1256. 22.
Conſtantia Ludouici regis Galliæ gnata, Euſtachio Stephani regis filio in matrimonium datur. 514. 10. mortuo marito ad fratrem Ludouicū reuertitur. 527. 29.
Conſtantia Gulielmi regis filia Alani Britannorū principis vxor. 410. 10.
Conſtantia Arthuri mater. 667. 6. & 677. 25.
Conſtantini plena hiſtoria. 109. 15.
Conſtantinus Galliā & Occidentem tenet. 110. 21. totius orbis imperium affectat. Ibid. 25. à matre Helena religione imbut⁹. 112. 3. baptizatur. 115. 25. Chriſtianam religionem maximè omnium auxit. 112. 11. ei⁹ laus ampliſsima. 115. 23. Arrianus factus. 116. 17.
Conſtantini obitus. 116. 4. tres filios in imperio ſucceſſores reliquit. 118. 5.
Conſtantinus Conſtantij filius militum fauore Imp. ſalutatus. 109. 10.
Cōſtantino filio Gallia, Hiſpania, Britannia, & Orchades ſorte obueniunt. 118. 7. à fratre Conſtantino interficitur. Ibid. 9.
Conſtantinus Ducas Conſtantinopol. Imperator. 348. 17.
Conſtantinus Londinenſis Ciuis ſeditionis pœnam luit. 747. 10.
Conſtans ex monacho Cæſar factus. 121. 17. à ſuo comite occiſus. Ibid. 25.
Conſtantius Claudij nepos Cæſar declaratus. 108. 2. & Ibid. 14.
Conſtantius Imp. Occidentem ſortitus. 108. 20. vita functus, inter diuos relat⁹ eſt. Ibid. 25. eius frugalitas Ibid. 27.
Conſtantius interfecto fratre, Britannia potitur. 118. 11.
Conſtantius Conſtantinū interficit. 121. 17.
Conſtantius Britanniam recuperat

cuperat Romanis 121.26.
Conſtantinopolis prius Bizantium.115.29. Romæ æmula. 116.7.
Conuentrēſes. 87.29.
Conuentrenſis Angliæ diœceſis. 2.26.
Copſius Northumbriæ comes. 402.1.
Corbolium à Franco capitur. 1213.9.&1228.2.
Corcagia oppidum. 562.27.
Corcella arx diruitur. 658.4
Cordillæ memorabile pietatis erga parentes exemplū 44.1. mortem ſibi conſciuit. Ibid.14.
Cor leonis Ricardi regis cognomentum. 664.12.
Cornelius Fuſcus aduerſus Getas miſſus. 236.5.
Cornelius Vitellius bonarū literarū profeſſor.1566.12.
Cornelij taciti locus. 59.7.
Cornicū maxima apud Anglos multitudo. 28.1.
Cornices auium genus maleficum.28.2.& ſeq. quare in Anglia conſeruētur.Ibi.3.
Cornubiæ deſcriptio. 15.17. eius ſterilitas.16.2. lingua. Ibid.13.
Cornubia infœcunda.1518.4
Cornubia Angliæ comitatus 1.19.
Cornubienſes quartam Britanniæ partem incolunt. 10.12.
Cornubienſium ob imperatam pecuniam ſeditio.1518 4. clades.1524.25. denuo arma capiunt. 1531.10.
Cornugallia eadē quę Cornubia. 16.18.
Corphis arx. 302.25.
¶ CRAVATENSIS cędes 1173.3.
Creſciacum opp. 955.12.
Criſpini & Criſpiniani dies cur Anglis ſacer. 1135.27.
Criſpus Saluſtius excuſatus ob conuitiū in Romanos. 36.1.
Crolandienſe cœnobium à Ioanne ſpoliatur. 728.28.
Croteium oppidum Delphinus capit. 1173.15
Crudelitas pluſquam crudelis. 445.16.
S. Crucis inuentio. 113.6.
Crux Ricardo regi cum pendēte hominis imagine apparuit. 621.17
Cumbria Angliæ comitatus 2.9.
Cuprum oppidum. 7.14.

Cuprum ab Anglo capitur. 929.11.
Curtracenſis pugna. 931. 24.
CIMBELINVS rex Romanis tributum pendere detrectat. 75.10
Cyngnorũ in Anglia copia. 27.26.
Cynthia vel Sanctia comitis Prouinciæ filia, Ricardi comitis Cornubiæ coniunx 781.22.
Cyprium regnum quomodo in Luſinianorum manus venerit. 634.25.

D

DACIA Germaniæ pars 237.16.& Ibid.26.
Dacorum origo. 235. 11
Daci Britanniam occupant. 225.20.& 226.1. Angliam inuadunt. 306.10. & 384. 23. in Anglia prædam agũt 233.22.& 239.17. & 244. 29.& 247.3. quãdo in Angliam venerint. 170.29. & 173.4.& ſeq. Merciorũ regnum inuadunt. 186.5. & Ibid.16.
Dacorum contra Anglos victoria. 246.5. Anglia potiuntur. 313.22. fœdus violãt 248.22.& 258.9.
Daci Piratæ Angliam infeſtãtes, fuſi, fugatique ſunt. 234.22.& 239.23.& 241.24 & ſeq.& 342.22.& ſeq.& 352.20.
Dacorum imperium diminutum. 340.22. quando in Anglia regnare deſierint. 345.14.
Dacia à Noruegis vaſtatur. 335.4.
Daci ab Occiduis conditiones accipiunt. 248.22. & 252.19. à Normanis fuſi fugatique. 386.22.
Dacorum cum Anglis tam cruentæ quam dubiæ pugnæ. 251.10.& 327.7. quibus ordine cladibus afflicti. 236. 3.& ſeq. quando Chriſtianũ dogma acceperint. 315. 6.
Dęmonum prętigia fallacia eſſe, exemplum. 1362.25.
Dagincurtum vicus. 1129.26
Dagincurtenſis nobilis pugna. 1130.1.& ſeq. & 1135. 10.
Dalla locus. 1419.23.
Damiata quondam Heliopolis. 742.9. à Chriſtianis obſeſſa. Ibid. capta. 745.5. redditur. 748.7.

Damiata à Ludouico rege Franciæ oppugnatur. 785. 19.

Dammi oppidi oppugnatio. 1032.13.

Damaſſæ obſidio. 654.21.

Dancaſtrum. 79 16. & 159.27

Danfrontem Philippus capit 680.22.

Dani quondam, nunc Daci vocantur. 235.12.

Dani à Dacis quid differant. 238.13.

Dani Valachorũ factio. 238. 5.

Darbieñſis comitatus Angliæ vmbilicus. 217.

Dauid Hall⁹. 1257.13. & 1293 21.

Dauid Scotiæ rex Angliam cum exercitu ingreditur. 502.20. & ſeq. eius in Angliam expeditio. 506.8. & 508.12. Northumbriã Mathildis permiſſu poſsidet. 518.1.

Dauidis Leolini filij erga fratrẽ impietas. 772.3. & 776 18. & ſeq. eius ab Edouardo tranſitus. 824.12. ingratitudinis pęnas ſoluit. 827 11.

Dauid profligatur. 777.1. & rurſum à Vuallis princeps conſtituitur. 782.29. & ſeq. & 784.11. & ſeq. In Scotiam fugit. Ibid. 20.

Dauid Vuallorum princeps moritur. 796.8.

Dauidis Scotorum regis cum Anglis tumultuaria aliquot prælia. 945.19. & ſe. inducias violat. 958.28. & ſeq. capitur. 959.22. & ſeq.

Dauidis filij regis Scotiæ res geſtæ, & obitus 1098.27. & 1107.1. & 1113.23.

Dauidis Gulielmi Scotorum regis fratris genealogia. 837.17. & ſeq.

Dauid Menenenſis epiſcop. claret. 149.18. & ſeq.

Dauid Cumin Atholiæ comitis interitus. 929.2. & ſeq.

Dammus portus. 705.12. & 706.8.

Danorum ſedes. 235.26.

Dea fluuius. 6.14. & 9.21. & 55.29.

Deum non auro, ſed precib⁹ placari. 558.1. & ſeq.

Decimæ à Romano põtifice ſacerdotib⁹ Anglicis remiſſa. 1031.17.

Decimæ Anglicæ in bellum

contra

contra Saracenos impenduntur. 753.26. & ſeq. & 769.24.
Deidonum oppidum. 8.12.
Deira Northumbriæ pars. 187.7.
Deierãtes voti compotes fieri, exemplum. 355.19.
Delatorum mores. 1076.17.
Debba vrbs. 205.13
Delphici tripodes à Conſtantino euerſi. 1141.22.
Delphini Gallici regni hæredes futuri vocabãtur. 961.25. & ſeq.
Delphinatium princeps Galliæ regem heredem ſcripſit 961.21. & ſeq.
Derbienſes. 88.1.
Dermonth portus. 1317.28. & 1322.7.
Deruallũ expugnatũ. 1003.8.
Deruenta. 366.11.
Deuonia Angliæ comitat⁹. 1.19.
¶ DICTATORIA poteſtas. 54.15.
Dieppam Frãcus capit. 1226.28.
Dieppenſis pugna. 1244.22.
Dieppæ obſidio. 1244.2.
Dies quare æſtate in Anglia longiores. 23.5
Dignitates eccleſiaſticæ regib⁹ quo tempore venales eſſe cęperint. 426.7. & ſe.
Dinanum ab Anglo capitur 949.16.
Dionotus D. Vrſulæ parens Cornubiæ regulus. 120.26.
Diocletian⁹ Imperator. 106.25. Chriſtianos affligit. 107.13. & ſeq. & 98.19. & ſeq. abdicato imperio ſua ſponte priuatam agit vitam. 108.29. & ſeq.
Diſputatio de fide. 193.11. & ſeq.
Diuitias inteſtinæ diſcordiæ materiam eſſe exemplũ. 1552.6. & ſeq.
¶ DOLENSIS in Britãnia arx capitur. 576.17.
Domitianus virtutis minimè amicus. 97.9. & ſeq.
D. Dominicus Albigenſium hæreſim domat. 753.29. & ſeq.
Donaldus marrię com. regni Scotici adminiſtrator. 925.22. interficitur. 926.2
Dona fluuius. 9.21.
Dõgcaſtrũ oppidũ. 245.24.
Dorceſtria oppidum. 451.14.

Dorceſtria

Dorceſtria Angliæ comitat⁹ 1.18.
Dorceſtriæ epiſcopatus.217.17.
Dorouernia eadem quæ Cãtuaria. 42.10.&.155.28.
Dotium querendarum ratio & origo. 475.4. & ſeq.
Douerum à Lud.Franc.rege obſidetur.727.3.&.732.23.
Douerum diripitur.848.28.
Douerus portus. 17.28
Douſreium. 7.20.
Douſermilis oppidũ Scotiæ archiepiſcopatus. 7.14.
Douſermilis ab Anglo capitur.929.11.
Douglaſſium. 7.19.
Doumbar oppidum. 7.5.
Doumbar arx ab Anglis capitur. 856.2.
Doumbritonum caſtellum. 8.3.
Dounkeldinum oppidũ. 9.7.& 879.6.
DRVDA oppidum. 563.3.
Drepanam Conſtantin⁹ Helenopoli nominauit. 116.2.& ſeq.
Druides quas diſciplinas in Britannia inuentas tradiderint. 60.21.
Druſchenus Pictorum rex à Scotis captus ſupplicio afficitur. 227.15
DVBLINVM Hyberniæ ciuitas. 563.19.
Duncani tyrannis. 581.5.
Duncanus patruum regno pellit.435.16.pulſus & ipſe.Ibid.19.eius interitus. Ibid.29.& ſeq.
Dunelmi ſitus. 261.13.
Dunelmenſis Angliæ comitatus. 2.10.
Dunelmenſis Angliæ diœceſis. 3.14.
Dunelmenſis contra Henricum quartum coniurant 1104.10. tributa pendere detrectant. 1468.29.
Dunelmenſis ager à Scotis vaſtatur. 896.25.
Duno fluuius.5.6.& 139.26.
Dunſtan⁹ abbas exulat.293.6.reuocatur.294.21.&.300.17.
Dunuallo Molmicius quando,& quomodo regnauerit.45.10.& 49.5.& ſeq.

E

EBBA virgo fratres in Scotiam ſecuta.190.25.
Ebba promontorium. 190.26.

Eboracum vrbem quis condiderit, eiuſque ſitus.41.20
Eboracenſis Angliæ comitatus.2.8.
Eboracenſis Angliæ diœceſis.3.13.& 79.1.& 198.18.
Eboracenſis epiſcopus, Scotorum, Saxonum, & Orchadum primas.594.9& ſeq. eius priuilegium.394 19.& ſeq.
Eboracum archiepiſcopalis ſedes facta.98.13. & 196. 16.
Eboracenſium ducum ſtirps 1047.26.
Eboracenſis & Lancaſtria familia in vnā coëunt.1438 12.
Eboraci præſtantia.79.5. diripitur. 247.10.& ſeq.
Eboracenſes contra Henricū quartum coniurant. 1104 10.
Eboracenſium duces regni hæreditatem ſibi arrogarunt perpetuam.1047.23.
Eboracen. ruſticorum tumultus.1309.1. victoria.1310. 28.& 1312.2.
Eboracenſes tributum perſoluere detrectant.1468. 28.
Eboracenſe prælium.1293.8. alterum. 1294.4.
Ebrietatem principibus peſſima quæque cōſulere, exemplum memorabile.1359.
Eburouicum ciuitas à Gallis capitur. 651.20
ECCLESIAE facultates quomodo Gregorij iuſſū in Contio diſtributę ſint 156.13.
Eccleſiæ facultates in vſum belli conuerſæ.652.21.& ſeq.
EDENA fluuius. 580.28.
Edgari regis Anglorum flagitia.295.3.& ſeq. virtutes. 297.2.
Edgarus cognomento Ethelyngius. 361.20.
Edgarus Edouardi filius cū matre & ſororib. in Pannoniam migrat 381.7.& ſeq. magnā in Anglia ſtragem facit.383.11. Dacis aduerſus Normanos proficiſcentibus ſe iungit.384. 29.& ſeq. in gratiam regis venit. 398.2.& ſeq.
Edgina Edouardi filia Caroli ſimplicis cōiunx. 276. 22. capto marito ad fratrē

Adelſtanũ cõfugit. 279. 1.
Edictũ de repetundis. 1570. 28.
Edinburgi arx. 41. 27.
Edinburgum Scotiæ regia ſedes. 7. 6. Anglo deditur. 857. 27. & ſeq. ab Anglo diripitur. 1042. 19.
Editham Goduini filiá Edouardus ducit. 353. 8. & ſeq. repudiat. 354. 15. & ſeq.
Editha monacha in diuûm numerum relata. 296. 29. & ſeq.
Edmundus Hardel. 697. 5.
Edmundus rex. 170. 3. eius interitus. Ibid. 6.
Edmundus rex Angliam recuperat. 323. 20. & ſeq. aliquos cum Canuto pugnæ. 324. 21. & ſeq. cum Canuto ſingulare certamen. 330. 25 & ſeq. moritur. 331. 21. & ſequentib.
Edmundus filius à Canuto proſcriptus in exilio moritur. 333. 25. & ſeq.
Edmundus Edouardi frater infeliciter cum Vuallis pugnat. 847. 13. & ſeq. In Aquitaniam contra Francos proficiſcitur. 850. eius obitus. 852. 9.
Edmundus Edouardi quinti filius, regis parẽtis iuſſu Ioannem Britannum iuuat. 1010. 28. & ſequentib.
Edmundus Hẽrici tertij filius Lancaſtri comes. 791. 9.
Edmundi Etheldredi regis filij virtus bellica. 319. 1. & ſeq.
Edmundus comes Cãtabrigiæ. 982. 1. in Aquitaniam mittitur. 998. 29. & ſeq. eius in Hiſpania victoria 1045. 18. Eboracẽſium dux creatur. 1015. 6. & 1045. 26. regnum adminiſtrat. 1010. 8. & ſeq.
Edmundus primus Eboracẽſiũ dux. 1047. 26. eius ſoboles Ibid. 27. prudẽtia. 1079. 12. obitus. 1090. 16. progenies. Ibid. 18.
Edmundus Cantij comes regis iuſſu in Aquitanniam proficiſcitur. 897. 19. & 898. 26.
Edmundus Cantianus, comes Edouardi quinti tutor 912. 20. proditionis damnatur. 923. 1. & ſeq.
Edmundi comitis Cornubiæ obitus. 875. 1.
Edmundus Holandius Cantianus

ſianus contra piratas proficiſcitur.1107.21. vulnere interijt. 1108.7.& ſeq.
Edmundus Richemondiæ comes. 1180.14.&.1238.4
Edmundus comes Rutlandiæ.1048.5.
Edmundi Somerſeti ducis res geſtæ. 1180.7.
Edmundus Somerſeti dux Normaniæ præficitur. 1160.23 & ſeq.
Edmundus Somerſeti dux Galliæ regens,1234.2.Eboracenſis conatibus vehementer reſiſtit.1267.17.& ſeq.interitus.1278.9 .ſoboles.Ibid.20.fuga.1338.24. & ſeq.capitur.1245.7.&
Edmundi Mortimerij cõtra Vuallos victoria.826. 17. & ſeq.
Edmundus Mortimerius comes Merchiæ.995.26.regis hæres declaratur.1046 19.eius genus.1047.7.interitus. 1066.19.
Edmundi Polæ audacia & parricidium.1547.1.& ſeq.
Edmundus Pola profugus ſeditiones aduerſus maieſtatem molitur.1547.13. incertis errat ſedibus, 1549.13.& ſeq. in Philippi Flandri poteſtatem ſe permittit.Ibid.20.
Edmundus Dudleius fiſcalis iudex. 1552.20.
Edmundus Hauardus cum ſuis in fugam ſe dat. 1621. 14.
Edouardus Ricardi tertij filius 1389.8.princeps Vualliæ factus.Ibid. 14.
Edouardi regis miſer interitus.303.2.& ſeq.
Edouardi regis virtus aduerſus ſtrumas.359.13.obitus. 360.3.& ſeq.
Edouardus Ferreum latus cognomento.361.21.& ſeq
Edouardus rex malcolmum Scotiæ regno reſtituit.381 23.& ſeq.
Edouardus princeps captus, Gilberti comitis Gloceſtriæ opera è vinculis euadit.805.28.cõtra principes pugnans erepto patre victor euadit.806.22.in bellũ Aſiaticũ proficiſcitur.810 23.& ſeq.eiuſq; Ptolemai de periculũ.Ibid.29.& ſeq
Edouardi tertij nuptiæ.792. 1.& ſeq.
Edouardus tertius Vualliæ Aquitaniæ

Aquitaniæ & Hiberniæ preponitur.791.6.& ſeq.
Edouardi primi contra Rhilippum odium.819.3.eius cum Franco bellum.840.1.& ſeq.in Scotiam expeditio.854.24.cõtra Scotos victoria.856.1.& ſeq.altera in Scotiam expeditio.869.14.Tertia.871.24.& ſeq.Guidoni Flandro auxilium fert.861.17.& ſeq. & 863.9.moritur.880.10.& ſeq.eius poſteri. Ibid.21.
Edouardus Edouardi tertij filius naſcitur. 828.4.
Edouardus Edouardi tertij fili⁹ Vualliæ princeps.874 22.à patre contra Scotos mittitur.877.26.eius victoria. 879.22.& ſeq.
Edouardi quarti fuga.897.23.capitur.909.10.ſeſe regno abdicat.911.28.& ſeq. interitus. 891.
Edouardus Edouardi quarti filius VValliæ & Aquitaniæ prĩceps creatur.896 4.& ſeq.& 899.12.& ſeq.
Edouardus Henrici tertij creatur VVaſliæ princeps, Aquitaniaque ac Hyberniȩ præfectus. 791.6.& ſeq.
Edouard⁹ Hauardus aliquot pagos in Britannia inflammat. 1593.5.& ſeq.
Edouardus Ponyngus auxilio mittitur Carolo Caſtellæ principi. 1577.9.
Edouardi quinti in Scotiam expeditio.917.6.fœdus cũ Scotis flectit.926.10.& ſe. Galliæ regnum hæreditatis iure affectat.919.18.bellum Gallo parat.934.9.& 937.22.nauallis victoria. 941.24.contra Carolum Bleſenſe proficiſcitur.949 12.& ſeq.cũ Philippo Valeſio pugna.956.3.& ſeq. victoria 957.4.cum Gallo induciæ.960.15.& ſeq.quibus conditionibus pacem cum Ioãne.fecerit.973.16. 977.23.& ſeq.ei à Carolo Franco alterũ indictũ bellũ.991.20.& ſeq. obitus 14.7.& ſe.ſoboles.Ibi.27.
Edouardus quintus fili⁹ naſcitur. 923.11.
Edouardi quinti filius princeps VVallię & Cornubię dux creatur.930.29.& ſeq. & 955.16.à patre Edouardo V.contra Gallos in Aquitanniam mittitur.966

23.cum Ioãne rege Francorum prælium.969.21.dux Aquitaniæ 980.28.eius ſoboles.Ibid.21.Petrum Caſtellæ regem regno reſtituere conatur.985.23.& ſeq. victoria.987.13.dies ei dicitur. 991.10

Edouardus Ioannis Balioli filius patrium regnum recuperare conatur.923.24.

Edouardi ſexti popularitas. 1302.19.& ſeq.coniugium 1303.27.& ſeq.

Edouardus ſextus rex cũ Hẽrico V.pugnam iniit.1296. 6.eius victoria.Ibid.25.& ſeq.capitur.1312.11. & ſeq. elabitur 1313.13.patriæ hoſtis iudicatur.1323.20. eius perfidia.1329.25.& ſeq. in ſignis victoria.1339.2.iterũ ſumma rerũ potitus.1346. 3. Burgundionem contra Francum iuuat.1354.5. & ſeq.parricidium.1362.13& ſeq.& 1388.27.perfidia.Ibi 23.

Edouardus Edouardi ſexti filius naſcitur.1323.1.VVal liæ princeps. 1367 . & 1369.17.à patruo cum fratre morti traditur.1386.9.

Edouardus Henrici tertij filius naſcitur.771.19 capitur 802.1.& ſeq.

Edouardus Henrici ſexti filius naſcitur.1271. 8 .& ſe. & 1306.28.ei⁹ nuptiæ.1320 16.capitur.1245.7. & ſeq. trucidatur Ibid.17. & ſeq. & 1379.1.& ſeq.

Edouardus Edmundi filius in Pannonia exul moritur 333.27 &ſeq. eius proſapia Ibid.28.& ſeq.

Edouardus Edmundi Eboracenſium ducis filius Albermaliæ dux creatur. 1075 5.& 1079. 24.

Edouardus Eboracenſis dux à rege legatus in Galliam mittitur. 1096.26.

Edouardus Edmundi filius Eboracẽſium dux.1110. 29 & 1111.22.

Edouardus Buchyngamius ſuis facultatibus reſtituitur. 1436.10.

Edouardus ſextus naſcitur. 1743.21.

Edouard⁹ Merchiæ comes à ſuis rex ſalutatur.1294.24

Edouard⁹ comes Rutlandiæ 1046.4.& 1047.27.

Edouardus Varuic⁹ Georgij

Clarentiæ ducis filius per Henricū ſeptimū in cuſtodiam cōijcitur. 1433.23. & ſeq. eius caſus. 1540.7. & ſeq. & 1541.13. & ſeq. interitus. 1543.28. & ſeq.

Edouardus Vdeuijlla vectis pręfectus cōtra reges miſſum ſe Britanno iungit. 1465.10. & ſeq. iterit. 1467.22.

Edouardus Bruſtus Hyberniam vaſtat. 887.29. interit. 888.18.

Edrici callida malitia. 329.13. & 331.29. & ſeq.

Edricus Strratonius perfidus conſultor. 319.11. ſuæ malitiæ dignas pœnas luit. 332.10. & ſequentib.

Eduardi Eboracenſis glorioſus interitus. 1135.17.

Eduardus malcolmi regis Scotorum filius cū patre interijt. 435.6.

Eduardus occidentaliū Anglorum rex. 174.7. & ſeq.

Eduinus rex difficulter, ſed feliciter ad Chriſtum ducitur. 202.21. & ſequenti. baptizatur. 196.1. eius fortis interitus. Ibid. 4.

Edulphus Northumbrię comes. 339.26

Edouinus Merciæ comes. 366.1. & 373.21. & 379.10. & 381.6. & 395.22.

Eduinus rex conſanguiniam ſuam ſtuprat. 293.2.

Educatio quantum momēti ad imperij munus afferat. 235.5. & 240.29. & ſeq. & 617.16. & ſeq.

Educationis exemplū. 167.10.

EGBERTVS male cū Dacis piratis pugnat. 234.1. & ſeq.

Egeluinus Dunelmenſis epiſcopus. 395.13. & ſeq. & 396.14.

ELECTRIDES inſulæ 336.6.

Elephas in Anglia viſus, 791.13. & ſeq.

Elfreda regina ob partus dolorem Veneri renuntiat. 268.3. moritur. 271.29. & ſeq. & 295.1.

Elfricus Anglorum contra Dacos īperator ad hoſtes deficit. 306.18. transfuga oculis mulctatur. 307.20.

El[illegible] oppidum. 9.24.

ELGONIA Scotiæ regio. 7.28.

Eliodeus

Eliodorus Pius à fratibus in carcerem conijcitur.48.13. & ſeq. tertio ad regnum vocatur. 47.26.
Eliſabeth Edouardi quarti filia Carolo Franco Ludouici nato pacta.1357.18. & ſequentib.
Eliſabeth Edouardi ſexti vidua dolum ſuſpicata violẽtiam in aſijlo vitat.1371.18 & ſeq. iniuriarũ oblita, Ricardo tertio reconciliatur. 1413.7. poſſeſſionibus mulctatur.1448.28. & ſeq.
Eliſabeth Edouardi ſexti filia Henrici ſeptimi cõiunx 1438.10.
Eliſabeth reginæ Hiſpaniarũ præconiũ.1528.12. moritur 1553.4.
Eliſabeth reginæ Hẽrici ſeptimi vxor moritur.1550.21
Eliſabeth Leonelli vxor Clarentiæ domina. 996.8.
Eliſabeth Henrici octaui filia naſcitur. 1740.15.
Elyopagus. 212.7.
Elys inſula 3.8.&.210.29.& 211.25.& 395.15.
Elys inſula à Ioanne ſacrilego rege ſpoliatur. 723.3.
Elyenſis Angliæ epiſcopat⁹ 3.7.&.165.21. & 212.8. & 471.21.
Elyenſe collegium. 179.17.
EMMA Ricardi filia Etheldredi vxor 292.23.& 313.4.
Emma Etheldredi vidua Canuto nupſit.334.7. à priugno proſcripta.342.3. reuocatur. Ibid.27. & ſeq. quibus nominibus Alfredo filio regi infenſa 351. 22. & ſeq. læſæ pudicitiæ falſo accuſatur.352.1.& ſeq. & 360 22.& ſeq.
ENFREDVS Berniciæ rex 199.6.
Enfredus Ethelfredi filius in Scotiam fugit. 190.19. & ſeq.
Engoliſmum à Lancaſtrio capitur.951.14. recipitur Ibid 9.
EPISCOPVS Ceſtrienſis Dunelmenſi comitatu auctus.261.1.
Epiſcopi olim non plus opũ ſed plus doctrinæ quàm vulgus habebant.294.27.
Epiſcoporum grauitas quã fit etiam infeſtis venerabilis, exemplum luculentiſsimum. 686. 13. & ſequentib.

Epiſcopi domus hoſpitalis eſto. 156.12.

Epiſcopo non licebat duas prouincias obtinere.821.2. & ſeq.

Epiſcopales ſedes ex pagis in ciuitates celebres tranſlatę 399.4.& ſeq.

Epiſcoporum creandorũ ius quando penes principes eſſe cœperit. 460.4.& ſeq.

Epiſcoporum confirmandorum facultas penes regem non penes pontificẽ 1007. 26.& ſeq.

Epiſcopi quomodo ſuos conuentus celebrent. 478. 11.

Epiſcoporum inteſtina odia 552.10.

Epiſcoporum de honoribus contentio.477.13. & ſeq.

Equitatus arcendi ratio noua. 1130.6.& ſeq.

Equorum Anglicorum greſſus. 26.29.& ſeq.

D. Ebrulphi cœnobiũ. 609. 17.& ſeq.

¶ ERICVS Dacus Anglos orientales tyrannide premit. 173.27

Erna fluuius. 925.26.

Errare cuiuſuis hominis.939 8.

¶ ESCHA fluuius. 101 11.

Eſſexia Angliæ comitatus.1. 24.& 1028.16.

Eſſedæ vehiculi genus apud Britannos. 65.1.

¶ ETHANFREDA Eduini regis filia naſcitur. 192. 14.

Ethelbertus Cantij rex fidẽ accipit. 154.29.

Ethelbertus nihil contra ius belli feciſſe viſus.153.24& ſeq.

Ethelberti regis pia vita 167 19.& ſeq.eiuſque miſerabilis interitus.169.9. & ſeq.

Ethelburga regina monacha fit.222.23.

Etheldreda duodecim annos caſta cũ coniuge vixit.209 20.& ſeq.

Etheldredus excrementa in baptiſmatis fontem miſit 296.21.eius tyrannis. 307. 21.& ſeq.ad ſororium Ricardum ſecundum confugit.313.1[illegible].& ſeq. amiſſam Angliam recuperat. 3[illegible]. eius obitus & ſoboles.320 2[illegible] ſeq.

Ethelgera, aliàs Elgina, Aluredi regis filia. 262.2.

Ethelingea inſula. 262.12.

Ethelredus

Ethelredus Merciorum regis filius. 178.6.
Etheluoldus monachus claret ſanctimonia. 286.28.
Etheluoldus epiſcop⁹. 211.20
Etheluoldi venereum ſtrategema. 295.9. eius interitus 296.2.
¶EVANGELII in Britannis prima ſeminaria. 88.22.
Eueſhamenſe prælium. 812.16.
Euidentiæ, id eſt, ſyngrapha 822.15.
Euſtachi⁹ abbas doctiſſ. quãdo floruerit. 730.25.
Euſtachius comes Bononiẽſis. 500.10. & ſeq. cõtra ius hoſpitale in Anglia acceptus. 353.23. & ſeq.
Euſtachius Stephani regis filius dux Normaniæ. 505.19. matris hortatu bellum aduerſus Auguſtã mouet. 518.19. & ſeq. eius obitus. 527.23. & ſeq.
¶EXEMPLIS quæſtuoſis facile inhæremus. 434.18.
Exhamus pagus, & pugna ibidem facta. [illegible].10.
Exilij indicendi ratio. 468.12
Exonienſium ſitus. 98.19.
Exonia à Petro Varbecho obſidetur. 1511.8. & ſeq.
Exonia à Dacis per vim capitur. 249.11.
Exoniæ vrbis ſitus. 249.12.
Exonienſis Angliæ diœceſis 2.22. & 399.10.

F

FABII ius gentium violant. 52.2.
Falleſia à Gallo capitur 680.21. & ſeq. & 1258.21. in Angli poteſtatẽ venit. 1147 23.
Fames graſſatur. 410.23. & 788.21. & 798.26. & 828.10. & 847.25. & 887.19. & 929.20. & 960.24.
Familia medices exilio mulctata. 1597.19.
Fanum Albani pagus. 87.8. & 107.21. diripitur. 735.24
Fani Albani prælium. 1277.24. & .294.6. & 1467.14.
Fanum Amati dirutum direptumque. 943.26.
Fanũ Brioci diripitur. 1108.3.
Fanum Dauid. 15.1.
Fanum Dyoniſij vno anno bis captũ. 1227.29. & 1234.10. à Carolo ſeptimo per proditionem occupatur. 1208.7. Angli recuperant. Ibid. 15

Fanum Germani. 15.21
Fanum Iamæ oppidum reparatur. 1181.22.
Fanum Ioannis oppidũ.8.11.
Fanum Ioannis ab Anglo capitur.858.2. & 925.19. & 928.3.
Fanum Landi in Angli poteſtatem venit. 1147.23.
Fanum Macharij oppidum. 751.14.diripitur. 752.17.
Fani Michaëlis promontorium. 19.2.
Fanũ Odomari opp.ab Arnoldo capitur.490.9.à Balduino Flandriæ comite capitur. 659.3.
Fani Selerini arx ab Harundellio capitur. 1224.12
Fanum Seueræ per deditionem hoſti traditur.845.9. recipitur. Ibi.25.
Fanum Suſannæ opp. 1177.12.Sarisberiẽſi deditur.1178 8.
Fanum Valerij vbi ſitũ.1222.5.capitur à Francis.Ibid.recipitur.1223.2.à Ruſo capitur. 427.13.
Farnis inſula.202.12.& 206.1
Fauſtæ Conſtantini vxoris coniugalis fides. 110.12.
¶FELIX epiſcopus magnus literarũ patronus.166.17.
Ferdinandi Hiſpaniæ regis cum Franco fœdus.1488.26. Neapolitano regno potitur.1489.6.de Venetis victoria.Ibid.9.ad Anglos, Scotoſque legatio. 1528.8 eius cum Anglo affinitas. 1545.26.
Ferdinandi Aragoniæ regis cum Iacobo Siciliæ rege bellum. 851.5.
Ferdinãdus Flandriæ comes à Philippo Galliæ rege bello affligitur.705.11.capitur.713.16.Ioanni regi auxilia mittit contra coniuratos. 721.21.
Ferrex à fratre dominandi cupidine interfectus.44.20.
Feſtilocus. 569.23.
Feuerſami vici cœnobiũ.532 14.
¶FIDEI defenſores pro religione pugnantes prelio ſuccumbere manifeſtiſſimũ exemplum.167.13.& 197.18.
Fiſa regio Scotiæ.7.13.&8.16
Filij [illegible]as in parẽtem hoſtẽ exemplum memorabile. 401.5.
Fiſcalium iudiciũ origo.1552.19.

19.peſtis. 1557.8.
¶ FLAMINES Britanniæ ſacerdotes. 98.9.
Flandri Oceani exundatione pulſi in Angliam migrant 469.1. defectionem à Gulielmo comite cogitát. 489.15.
Flandriç comitatu Alſaticus comes potitur. 491.3.
Flandris debitum remiſſum. 944.17.
Flandrorum naualis clades. 1006.23.
Flandrorum inteſtina ſeditio. 774.1.
Flandricum bellum. 1032.13.
Flandri à Maximiliano domiti. 1479.6.
Floddo mons. 1619.10.
Florentini cum Ludouico rege Francorum coniuncti. 1596.27.
Florentia in deditionem Iulij pont. venit. 1598.22.
Flyntum arx. 1682.28.
FOEMINAE Angliçę quales. 30.15.
Fons ſanguine manat. 446.18.
Fontanctum opp. co[illegible]ana tum. 759.27.
Fordunum opp. 9.17.
Forne[illegible]m oppidum. 563.20.
Foreſta noua ſaltus. 302.19.
Fortea fluuius. 7.7. & 93.25.
Fortho Dacorum rex Britãnos ſubigit. 173.11.
Fortuna quãtum in bello valeat. 1347.9.
Foſſa fluuius. 41.22.
¶ FRANCIO Rothomagẽſis epiſcopus. 256.8. & 257.23.
Franciæ regnum per legẽ fœmineo ſexui nõ debetur. 920.3. & ſeq.
Franci ad vltionem præcipites. 1465.19.
Franci prædam in Cantio faciunt. 1281.24.
Franci plus in largitionibus, quã in armis ponũt. 1476.23.
Francorum imperium propter exactiones graue. 1092.18.
Francorum de Anglis victoria. 845.13.
Franci inteſtinis ſeditionib⁹ laborant. 1103.24.
Francis Anglia interdicitur 975.22.
Franciam inferiorem Gulielmus igne ferroque vaſtat. 408.21.

Francorũ

Francorum regnum cur Angli ſibi vendicent.918.4.& 919.15.& 1118.23.
Francorum inſignis ad Vernolium clades.1174.18. ad Crauantum. 1173.3.
Francorum exercitus in Italia ob negotium papiſticũ deletus. 1031.6
Francorũ turpis fuga ad Dagincurtum.1135.11. in Normania.1237.1. in Ambianis fuga & clades: 1244.13. in Anglia.482.15.& 956. 20. reliqua require infra in Galliæ nomenclatura.
Francus Hallus. 966.29
Franciſca lana. 25.22.
Franciſci primi ducis Britanniæ obitus. 1259.12.
Franciſcus ſecundus dux Britanniæ. 1259.19.
Franciſcus Britãniæ dux hoſpitij ius per imprudentiã violat.1359.11. Richemondium hoſpitem contra Ricardum tertiũ iuuat.1409 24. malè contra Gallos pugnat. 1467. 13. moritur. 1468.14.
Franciſci Lonelli contra Hẽricum ſeptimum motus. 1441.20. interitus.1456.29
Frãciſcus Galliarum rex Mediolanum recipit.1630. 9. apud Papiã capitur. 1726. 2. liberatur. Ibid.29.
Franciſc⁹ Maria Vrbini dux. 1577.22. Vrbini principatũ recipit. 1696.7.
Franciſcani monachi duo igne cremati. 974.3.
Fraternæ pietatis memorabile exemplum.47. 25. & 485.10.
Fremyngamia arx.585.17.
Frideſuidæ virginis caſtitas. 223.3.
Friderici ſecundi Imp. cum Ludouico Gallorum rege amicitia.747.14. põtificia autoritate de imperiali faſtigio deturbatur.Ibid. 16. Italiam petit.770.9. eius contra pontificem bellum 773.1.
Frigus inſolitum.404.21. & 988.4.& 1108.13.
¶ FVGATIVS, & Damianus Chriſtianam Remp. apud Britannos inſtituunt. 98.4.
Fulcaſius agros vaſtat. 736. 20. eiuſque penitentia. Ibi. 25. prædatorum dux. 740. 21. nouis rebus ſtudet. 750

29. eius exilium. 751.10.
Fulcaſius Brentæus. 721. 22.
Fulconis Andegauię comitis res geſtæ. 479.10.
Fulco Andegauenſis comes Conſtantiam Normanię capit. 472.16. recuperatur. Ibid. 20.
Fulco comes pacē inter Henricum & Craſſum firmat. 483.27.
Fulgeras oppidum Franciſc⁹ Aragonenſis contra induci as capit. 1253.16.
Fulmina ac tonitrua Anglis prodigij loco. 23.18. & 410 23.
Furcæ cruciatus gen⁹. 902. 2.
Furnenſe prælium. 853.13.
Furti anſa ampla, & licentioſa Anglis vnde. 1543. 3.
Furum ſtigma. 1542.25
G
GAGATES lapis. 29.16
Galerius Maximianus Cæſar declarat⁹. 108 4. & Ibid. 13.
Galerius Orientem ſortitus Ibid. 19.
Galiardarum caſtrum ædificatur. 678.19. capit. 679. 10. & 1256.23.
Galnia ciuitas. 563.28.
Gallia lanitio celebris. 25. 11.
Gallus totius Italiæ imperium affectat. 1575.14.
Galli quando Romam ceperint. 45.14.
Galli non in auro, ſed ditionum poſſeſsione gloriātur 1258.24.
Galli primo cōgreſſu ferè inuicti. 579.4.
Gallorū perpetua cum Scotis amicitia. 245.27.
Gallorum in Anglos natiuū odium. 1225.18. & 1262.6.
Gallica bella. 51.7. & 478.24 & 480.4. & 531.5. & 674. 9. & 656.10.
Galli ab Anglis victi fugā faciunt. 579.12. à Siculis cędūtur. 830.2.
Gallorum cum Atrebate pugna. 942.20. naualis clades 941.25. in Turonib⁹ clades 969.25. in Londunēſi agro clades. 1223.20.
Galli ſuis cladibus Italiā nobilitarunt. 1585.15
Galli Anglicū imperiū prorſus abijciunt. 1233. 24. & 1235.11. Reliqua vide ſuprà in Franciæ nomenclatura.
Gallouidia Scotiæ regio. 7. 20.
Gandaui

Gandaui ſitus. 705.21.
Gandauenſiũ res geſtæ. 1029 12.& 1032.7.
Garterius ordo inſtituitur. 963.9. eius inſigne. Ibi.16. leges. 964.2.
Garumna fluuius. 254.10. & 967.9.
Gaſpar Pẽbruchi comes. 1238 5.& 1324.16.& 1347.19. & 1456.6.& 1442.12.& 1482 12.
Gaſpar Pous pontificius legatus. 1544.22.
Gaſto Fluſſatium comes Venetos profligat, 1583.5. eiꝰ crudelitas. Ibidem
Gathelꝰ. Scotiæ gentis autor 127.1.
Gaudio nimio quoſdam expiraſſe. 1547.25.
Gaufredus Andegauenſis comes in Normania omnia turbat. 504.28. profligatur. 505.14.
Gaufredus Mathildis vxoris victoria fretus, Normaniam occupat. 515.24. eiꝰ obitus. 525.14.
Gaufredi comitis Andegauẽſis ſoboles;& teſtamentũ 537.26.& Ibid.28.
Gaufredus Plãtageneta Hẽrici ſecundi regis parens. 488. 29.
Gaufredus Britanniæ regis filius moritur. 604.18
Gaufredus Gaufredi filiꝰ ditione ſua ſpoliatus moritur. 538.21.
Gaufredi Charni præfecti caſus. 962.4.
Gaufredi Mariſcenſis interitus. 767.11.
Gaufredi ſcriptoris vanitas. 35.16.
Gauini Douglas Doucheldenſis epiſcopi de rebus Scoticis commentariolꝰ. 126.19.
Gazamenibus diſcincta. 630. 27.
GENEBVM oppi. nũc Aurelianum. 494.21.& 1188. 7.
Gennisa falſò Claudij Cæſaris filia traditur. 76.23.
Genſolinum oppidum à Britannis occupatur. 670.19
D. Georgij ordo equeſtris. 963.24.
Georgius Clarẽtiæ dux. 996 26.& 1299.23.
Georgij Clarentiæ malus erga fratrem regem animus 1307.27. ad fratrẽ rurſus deficit.

deficit.1332.23.& 1333.11.à fratre rege necari iuſſus. 1362.13.& 1388.27.
Georgius Doũbar Merchiæ comes.1098 25.&1106.28
Georgius Neuyllus.1556.19. in carcerẽ cõijcitur.1684. 11.liberatur. Ibid. 29.
Georgij Bruni interitus.1405 17.
Geraldus comes Chyldariæ capitur. 1507.20.
Gerbetoia arx reſtauratur. 1227.3.
Gergeum Franci recipiunt. 1198.15.
Gergobia vrbs. 441.24.
Germanus epiſcopus Britannorum contra Pictos dux 143.23.
Germanus Altiſiodorenſis epiſcopus contra Pelagianos in Britãniam miſſus. 141.28.
Germania quondam à literis prorſus aliena, nunc literatiſsima. 1563.24.
Germanicus Claudij Cæſaris filius. 77,12.
Gerunda Aragoniæ ciuitas à Franco capitur. [illegible]1.1.
Geſſoriacus pagus. 18.9.
Gethæ populi.235.21.Ibi.28.
Geta imperator à fratre Caracalla interficitur.105.18
GILBERTVS Glocestriæ comes, Edouardi tertij gener.839.28.contra principes Anglos victoria.807.5.moritur.850.21. 887.6.
Gilbertus Clarentiæ dominus. 801.9.
Gilbertus Mareſcallus Henrico tertio reconciliatur. 767.26.
Gilberti Mideltonij audacia 890.19.capitur. Ibid.23.
Gildas ſcriptor fide dign⁹.33 4.& 35.4.
Gildas Conſtantinum regẽ ſummo ſtudio à vitijs dehortatur. 146.18.
Gildæ teſtimonium.60.14.
Gilla Aldanus Candidæ caſę epiſcopus. 473.24.
Gintolinus rex Britannicam Rempu.ſuo ſplendori reſtituit. 46.20.
Girardus Auxitanus archiepiſcopus. 621.11.
Giſortium oppidum & arx. 480.21.& 481.18.
Giſortium Normaniæ oppi. à Franco capitur.637.16. & 1256.23.á Ricardo obſidetur. 658.2.
Glaſguenſis

GLASGVENSIS ciuitas & Academia. 9.15.
Glaſconia cœnobiũ Benedictinum. 89.4. & 146.13. & 1221.15.
Glaſti herbæ vſus. 59.13
Glaſſariæ inſulæ. 336.5.
Gloceſtria oppidum. 434.25
Gloceſtrenſis Angliæ comitatus. 2.5.
Gloceſtriæ cœnobium monachorum. 613.16.
Gloceſtrenſe nomen principibus ad pernicicm fatale. 1256.13.
Gloceſtrenſis conuentus decreta. 827.25.
Gloceſtria à Stephano ad Mathildem deficit. 515.13. diripitur. 802.8.
Glota fluuius. 8.5. & 9.9. & 94.1.
Glotænallis vallis. 9.13.
Goduinus Cantij comes. 342 29. & 350.16. & 354.17.
Gordianus Dacos compeſcuit. 236.13.
Gorgias Leontinus legatus ob eruditionem ab Athenienſibus detentus. 264. 14.
Gormo Dacorum rex Chriſtianiſmo initiatur. 260. 7.
Gornardus piſcis. 18.23.
Gorneana pugna. 1213.29.
Gothia inſula. 237.23.
Gothi populi. 235.19.
Gothi Aſiam inuadunt. 236. 24.
Gotthofredus Normanorũ rex. 257.9.
Gotthofredus Bolionis dux contra Saracenos. 442.5. rex Hieroſolymitan⁹ creatur. 457.16.
Gotthofredus Sithrici filius Dunelmum circumſedit. 282.20.
GRAMPIVS mons. 66.3 & Ibid. 11. & 90.21.
Grapeliti promontorij arx à Gallis expugnatur. 689 11.
Gratianus Imp. 118.16. eius interitus. 119.3.
Grauelinga oppidum. 585.5. & 1032.12.
Greneuychi Franciſcanum cœnobinm. 1562.18.
Griffini Leolini filij captiuitas, & interitus. 772.5. & 776 18. & 796.9.
Groſi Anglici. 786.8. & 1303 5.
GVALTERI Ferryſij regis

[Gual]terus Hungerfordius … interitus. 1429.26.
Gualterus Tylerus ſeditionis inteſtinæ dux. 1028.25.
Gualterus Tyrellus miles Gulielmum Rufum inter venandum ſagitta traijcit. 449.23.
Gualterus Scbi⁹ capitur. 891 3.
Gualterus Scotię regnum affectat. 1238.27.
Gualterus innocẽs ſupplicio afficitur. 398.26.
Gualteri Dunelmenſis epiſcopi interitus. 401.23.
Gualterus Hungerfordius à Ricardo tertio ad Henricum tranſit. 1424.10.
Gualterus Stapyltonus Exonienſis epiſcopus. 903.17. & 905.3. & 906.7. & 922 19.
Guido vicecomes Toarcenſis Britanniam adipiſcitur 677.18. & 689.13.
Guidonis Caſtrenſis audacia. 1152.6.
Guido Dennenſis comes capitur. 987.9.
Guido comes Flandriæ 852. 23. & 856.10 moritur. 932. 29. eius ſoboles. 933.1.
Guido Luſinianus rex Hieroſolymorum creatur. 602 20. rex Cypriorum. 634.25 ab Ægyptio bello premitur. 599.26.
Guido Vrbini dux in Garterium ordinem cooptatus. 1558.18.
Guinæ oppidum. 962.12. & 1289.25.
Guindelona maritum regẽ interficit. 41.10.
Guiſcard⁹ Normanorũ dux Apulia potitur. 441.2.
Gulielm⁹ Edouardc. 1347.1.
Gulielmus Morus. 1069.3.
Gulielmus Pluntonus eques 1104.5.
Gulielmus Rom. rex à Friſonibus interfectus. 792.13.
Gulielmus rex Siciliæ. 610.11 moritur. 623.28.
Gulielm⁹ patri ſucceſsit. 349 21.
Gulielmus à filio ſauciatur. 401.11.
Gulielmi regis tyrannis & auaritia. 387.21. & 402.12. progenies. 409.29. regis exitus. 410.17
Gulielmi cum Haraldo rege pugna. 37.24. victoria. 373.8. trucidatur. 280.10.
Gulielmus Albanactus. 721. 10.

10.eius obitus.748.21. & ſequentib.
Gulielmus Aquitaniæ dux 539.6.
Gulielm⁹ Barleius ad fictitiũ regem deficit.1446.18.reſipiſcit.1498.5.
Gulielmi Brandoni interit⁹. 1430.16.
Gulielmus Bellicãp⁹.717.26.
Gulielmus Bononius Northantoni comes. 931.3.
Gulielmus Calabriæ dux patri contra Papam auxilia fert. 493.17.
Gulielmus Cortencius maieſtatis leſę notatus.1548 22. miſſus factus.1549.1 Pleureſi interijt. Ibid.6.
Guliel. Clijntonius Huntijngtonæ comes.931.5.
Gulielmus Dabeneius proditionis dãnatur.1501.16
Gulielmus Ferrijſus capitur. 802.19.
Gulielmus Flandriæ comes 488.9.interit.490.28.& ſequentib.
Gulielmus Fortis. 776.2.
Gulielmus Harbertus.1310. 21 interijt.1312.3.&.1324. 21.& ſequentib.
Gulielmus Haſtijngius.1377 13.&.1378.10.&.1379.19.
Gulielmus Helmus repetundarum reus abſoluitur. 1049.29.
Gulielmus Heluinus Normanus. 487.9.
Gulielmus Lõgaſpatha.706 4.&.5.in Aſiam proficiſcitur. 785.23.& ſeq.
Gulielmus Lilius Londinenſis pedodidaſcalus.1566.5
Gulielmus Mercellus capitur. 522.10.
Gulielmus magniuillæ comes.523.28. & ſequentib.
Gulielmi Mariſcenſis ſupplicium. 781.15.
Guido Simonis Montifortẽſis filius Henricum Ricardi Cæſaris filium interficit.812.12. & ſeq. excommunicatur. 819.15.& ſeq.
Gulielmi Mãduillenſis ſecta 1218.21.interitus. Ibid.
Gulielmus Mort[illegible]us cancellarius.818.14. & 828.16.
Gulielmus comes Moritonius in Normanico bello capitur. 467.8.
Gulielmus comes Montisferrati. 602.4.
Gulielmus Mareſchallus 716.

716.23.& ſeq. &.733.22.
Gulielmus Marchianus quæſtor regius. 845.27.
Gulielmi Marini interitus. 1171.14.
Gulielmus Henrici regis filius Normaniæ præficitur. 475.15.
Gulielmi Henrici regis filij interit⁹.484.14.&.497.8
Gulielmus Henrici regis ex filia nepos. 496.16.
Gulielmus Roberti Normaniæ ducis filius. 468. 24. dux Normaniæ dicitur. 481.7.Flandriæ comes conſtituitur. 488.9.& ſeq.
Gulielmus Normaniæ rex 334.2.
Gulielmus Normaniæ dux naſcitur. 347.12.
Gulielmi Normani genealogia 362.8.regnum affectat. 361.28.&.362.24.in Angliā expeditio.368.18.Angliæ regnum obtinuit.258. 4.de integro conſtituit. 378.10.
Gulielmus Normanus monachus. 309.5.
Gulielmus Neuburgus hiſtoricus quo tempore floruerit. 34.29.
Gulielmus Stephani regis filius Nortfolchiæ comes creatur. 529.15.
Gulielmus Pola læſæ maieſtatis notatus. 1548.26.
Gulielmus Rollonis filius, eiuſque laus & res geſtæ. 278.5.
Gulielmus Rufus Gulielmi Normani filius Normaniæ princeps.401.11. & 410.3.res geſtæ. 420.26. 424.13.&.427.9.&.432.23.&.442.23. eius virtutes.450.21.ſtatura & cognomen.451.4. interitus 449.20.
Gulielmus Rupeus. 672.11.
Gulielmus rex Scotorum capitur.583.27. liberatur. 591.11.
Guliel. Sarisberienſis comes à Philippo capt⁹.732.26. eius res geſtę.737.11. capitur.713.17.moritur.741.3
Gulielmus Mōtacutus Sariſberiæ comes.931.3.capitur 940.2&.946.7.
Gulielmi Scrupi obit⁹1104.21
Gulielmus Senonēſis epiſcopus. 588.16.
Gulielmus Stanleius regius cubicularius.1502.27.capite mulctatur. 1503.25.

Gulielmus Suthfolchius ex Marchione dux factus. 1253.4.& 1256.4.& 1262. 21. Cenomanis præficitur 1177.10. reus peculatus. 1262. 26. carcer 1263.1. exilium. Ibid.10. interitus. Ibid.16

Gulielmus Valla Scotis defectionis dux. 862.16. cuius pertinacia. 873.27. interitus. 878.22.

Gulielmi Valuorthi Londinenſis prætoris fortitudo 1027.2. equeſtri ordine donatus. 1028.13

Guthlaci monachi ſepulchrū 169.22.

Guthormus Dacorum dux, Anglorum orientalium rex appellatur. 173.23

H

HADINTONA oppidum. 7.5.

Hadrianus Imp. 100.29

Hadrianus Caſtellenſis pontificius legatus. 1472.10. & queſtor in Anglia. 1473 4. modos loquendi ſingulares collegit. Ibid.14.

Hereditatis ius apud Anglos 743.2.

Halani populi. 118.27.

Hammū arx. 1352.4.& 1415. 11.

Haraldus Dacorū rex quintus à filio regno pulſus. 290.23.& 291.23.

Harald: regis cadauer exhumatur. 342.19

Haraldus Noruegię rex. 346 16. cum Leone luctatur. Ibid.21. Toſti ſuaſu Angliæ bellum facit. 365.2. à Gulielmo victus perit. 342.5.& 373.5.

Haraldorum officium. 964. 6.

Harfleum oppidum. 1125.7. Anglo deditur. 1126.13. Franci recipere ſtatuunt. 1138.5. Francus capit. 1257. 27.

Haſtyngus vicus. 368.26.

Hauenſanctus fluuius. 825.19

Hauerfordium oppidū. 1415 26.

Haylenſe cœnobium 796.3

Hayreæ fluuij pons frangitur. 533.20

Hæbraicæ literæ quantum iuuent rem Chriſtianam 835.1.

Hebrides inſulæ. 10.29.

HELENA Coylli filia Cōſtantij Cæſaris vxor. 108 6.

Helenæ

Helena ſanctæ crucis repertrix.112.27.
Helenopolis prius Drepana 116.3.
Heliæ Francorum ducis ignauia. 447.10.
Heluetij Italiã ingreſsi Gallos vſque ad alpes perſequuntur. 1585.10.
Heluetij in Italia agros habent. 1630.20.
Heluetij bellicoſi.Ibid.24.
Henricus Aluini filiꝰ.697.14
Henricus Percius Northumbriæ comes. 1046.7.
Henricus quintus Imp.441.7.Henrici Regis Angliæ filiam vxorẽ petit.469.20. eius in Francos ira.482.28 Sicilia potitur.645.23.Ricardum regem captũ grãdi pecunia mulctat.646.22.& 647.13.obit.659.13.
Henricus Ricardi Cæſaris filius [illegible]ficitur.812.13.
Henricus Francorũ rex Conſtantiam matrem infeſtã habet.347.8. eius in Gulielmum odium.403.21.à Gulielmo profligatur. 406.16.
Henricus rex eccleſiaſtica negotia ſibi arrogat.460.4. contra fratrem pugnãs victoria potitur.467 19. eiuſdem auaritia.472.27.de VVallis triumphus.474.29.glorioſa contra Francos victoria.482.22. Franciam ingreditur.483.22.repulſus inuadit iterũ.490.13.filijs orbatus.485.10. ciꝰ pœnitentia.493.1.in mari periclitatur.495.10.ciꝰobitus.496.27. mores 17.
Henrici ſecundi progenies. 537 26.eius cum filijs inimicitiæ.566.17.reconciliatio.590.15.contra Lud.regem Galliæ victoria.680.9.inter Alphõſum & Garſiam reges arbiter.597.24 auxilium aduerſus Turcã detrectat.603.22.& 612.14.moritur.608.29.theſauri relicti.615.27.
Henricus filius Henrici ſecũdi moritur. 600.14.
Henrici tertij cauillum in patrem ſuperbiſsimum. 548 10.liuor contra patrẽ.567.16.
Henricus filius parenti nefaria facit bella. 571.2.
Henricus tertius in Britannos mouet.755.21.in Gal

ios.758.27.& 778.29.Hiſpanos contra Mauros iuuat.760.23.patrias poſſeſſiones à Philippo poſſeſſas repetit.746.16.inſidię fiunt à milite.770.21.quinquennales cum Franco induciæ.780.18.populo promiſſa negat.799.12. & ſe. cum Franco pacificatio. Ibidem 26.cum fratre, ac filio ab optimatibus capitur.805.4.& ſeq.in pugna à ſuis ſeruatur. 806.22. & ſeq.& 807.17.domeſticum bellum.800.28.obitus.813 13.

Henricus Herefordiæ dux. 1075.Ibid.29.falſò delat⁹. 1076.17.& ſeq.exiliū 1077 18.& ſeq.dux Lancaſtri appellatur.1081.1.& ſeq.ad regnum inuitatur. 1083. 27. & ſeq.Ricardum ſecundū capit.1084.14.regnum adipiſcitur.1087.9.& ſeq. rex creatur nomine Henricus quartus.1089.10. dicterijs publicè petitus.1097. 28. & ſeq vnó prælio triginta ſex homines īterfecit. 1102 2.& ſeq.Burgundionē cōtra Aurelianum iuuat,1110 1.& ſeq.Aurelianum contra Burgundionem iuuat. 1111.14.& ſeq.filij.1110. 26. & 1113.10.obitus.1113.5.regnum ab eo quondam per vim queſitum.1347.29.& ſeq.eius genus quando defecerit. 1392.18.

Henricus Henrici quarti filius VValliæ princeps, Cornubię dux, Ceſtrię comes 1090.13.& ſeq.& 1110. 27. & ſeq. & 1113.12. VVallos domat.1101.9.& ſeq.contra Scotos mittitur.1105.9 & ſeq.

Henricus princeps patri in regno ſuccedit,huius nominis quintus.1115.16.& ſeq. regnum Franciæ per legatos repetit.1118.23. VVyteliffianos perſequitur.1121 7.& ſeq.in Normaniā nauigat.1125.3.altera in Normaniam expeditio.[illegible]23 & ſeq.glorioſa in Anglia victoria.1135.23.cum Carolo ſexto pacificatio,& affinitas.1154.18.& ſeq.Franciæ regnum ſuſcipit.1194. 21.& ſeq.contra Delphinū expeditio.1256.25. & ſeq. eius laus,1147.1.& ſeq. obitus.

tus.1164. Henricus eius filius naſcitur.1161.9. & ſeq. benè educatur.1167.24.
Henricus ſextus regno inauguratur.1169.29. coronatur.1191.2. & ſeq. in Galliã proficiſcitur.1211.26. & ſeq rex Galliæ coronatur.1213.1. ingenium.1248.19. bellũ Gallicum inſtaurat1271.21 in aduerſariorum poteſtatem venit.1291.24. ei⁹ prodigium.1292.21. liberatur.1294.7. eius fuga.1296.15. & ſeq. rurſum in aduerſariorum poteſtatem venit. 1302.6. liberatur rurſus. 1323.7. & ſeq. in regnum reſtituitur.1305.11. & ſeq. capitur rurſus.1334.13. in carcere necatus.1349.14. & ſe. inter diuos referendus.1351 12. & ſeq.
Henrici Richemondiæ comitis ortus.1238.11. & ſeq. is diuinitus ad regnum venit.1325.9. cuſtodia liberatur.1394.6. profectionem in Angliam parans, ventis prohibetur. 1402.23. cum Margaritanis fœdus icit. 1404.24. proditionis periculum euadit.1407.24. & ſequentib. in Angliam nauigat 1419.19. & ſeque. nobili victoria Ricardum tertium ſuperat. 1431.12 rex creatur nomine Henrici ſeptimi. 1435.8. eius conſiliarij. 1436.26. & ſe. eius cum Scoto fœdus. 1459.22. & ſequentibus. Franciſcum Britannum cõtra Francos iuuat.1466.17 Maximilianum iuuat contra Francum. 1479. 26. & ſequent. cum Carolo octauo pacem facit. 1487. 3. eius conſiliarijs munera Francus conſtituit ex ærario ſuo quotannis. Ibid. 13. Scotorum iniuriam armis vlciſcitur. 1520.14. & ſeq. Margaritam filiam Iacobo quarto Scoto locat. 1540.3. & ſeq. cum Scoto & Hiſpano regibus affinitas.1545.25. & ſeq. obitus. 1559.29. & ſeq. & 1561.26.
Henricus octauus Catherinam Arthuri fratris vxorẽ ducit.1569.6. corona redimitur.1573.1. Tornacũ expugnat. 1680. 20. ducit Ioannam Seymer. 1743. 18. & ſeq.

Hērici octaui proſapia.1048. 14.
Henrici octaui in Oxonium ingreſſus. 223.16.
Henricus nothus Caſtellæ regnum affectat.983.21.occupat.985.1.eius fuga.987 6.Caſtellæ regno potitur denuò.988.1.Carolū quintum contra Anglum iuuat 1003.21.
Henricus Baldulphus Anglicæ claſsis dux in bello Hieroſolymitano. 621.13.
Henricus Bolyngbroch⁹ paterna hæreditate fraudat⁹ 570.8.
Henricus Barri dux, Edouardi tertij gener. 839.25.& 852.24.
Henricus Bellimontenſis comes Atholiæ.924.10.
Henricus Buchyngamię dux falſam Ricardi Glocceſtriæ cauſam agit.1384.3.& ſeq. eius contra Ricardum tertium conſpiratio.1391.19. eius ortus.Ibid.26.eius fuga.1400.2. eius coniurati ad Henricum in Britanniam ſe conferunt. Ibid. 11. proditur ab hoſpite. 1401. 28.ſecuri percutitur.1402. 6.
Henricus Campaniæ comes 636.1.
Henricus Cāpanus rex Nauarræ.852.12.
Henricus Burſcherius Eſſexiæ comes.1299.25.eius ſoboles.1300.9.
Henricus Cornbyllus Balliuus.617.12.
Henrici D.Euſebij Cardinalis contra Boëmos expeditio. 1203.9.
Henricus Deneus monach⁹ regius Cancellarius. 1505. 24.
Henricus comes Herefordię moritur. 745.16.
Henricus Huntyngtoni⁹ hiſtoricus. 37.21.
Henricus Lancaſtrius comes Edouardum quartum perſequitur.908.12.& 909.3. capit.Ibi 9.Edouardi quīti tutor.912.18. A[illegible] præfectus fit.931.[illegible]. in Aquitania regio iuſſu bellū mouet.95[illegible].13.& 951.6.ex comite dux factus.963.7. regius ad pontificem legatus.96[illegible]5.eius ædes hoſpitale Ioannis Baptiſtę.972 2.regio iuſſu Montiforteń

.em comitem contra Bleſenſem iuuat.973.21. peſte abſumitur. 980.6.

Henricus Lacaſtrij fili⁹, Derbij comes. 931.2

Henrici Lincolnienſis comitis fuga. 856.21

Henricus comes Niuernenſis. 742.6.

Henricus Percius Northumbriæ comes. 1047. 13. & 1080.11. infeliciter contra Scotos pugnat. 1062.13. capitur. 1063.1. eius in Galliam legatio. 1090.27. poſſeſsionibus priuatur. 1099 7. eius in Scotia victoria. Ibid. 13. ad Georgium Merchiæ comitem cōfugit. 1101 25. vltionem hoſtium parat. 1106.21. capitur. 1107. 14.

Henricus Pichardus. 971.16.

Henrici tertij Northumbriæ [illegible] interitus. 1296.17.

Henricus Northumbriæ comes capitur. 1430.11. per ſeditionē interficitur. 1469. 14.

Henricus diui Pauli comes aduerſus Saracenos proficiſcitur. 675.24.

Henricus Somerſetenſis Caleti præfectus. 1289.9. prouincia prohibetur. Ibi. 20. ab Henrico ad Edouardū deficit. 1390.25. deficit rurſus ad Edouardum. 1301. 2 capitur. Ibid. 15. plectitur. Ibid. 17.

Henricus Somerſeti dux patri in principatu ſuccedit. 1208.14.

Henricus Dauidis Scotorum regis filius. 531.29. & 537.5

Henricus ex Stantonia rar⁹ literarum patron⁹. 901.14.

Henricus Staffordiæ comes ſecuri percutitur. 1101.21.

Henricus Scruppus coniurat contra Henricum quintū. 1122.21. interit. 1123.16.

Hengiſtus Angloſaxonum dux. 133.3. & Ibid. 29. & 134 26. eius interitus. 139. 28. Cantium tenuit, ſeque regem dixit. 153.7.

Heppia inſula. 155.3.

Hepta fluui⁹. 480.2. & 600 26.

Herefordenſis Angliæ comitatus. 2.6. & ibid. 25.

Herefordenſis cathedralis in Anglia ſedes. 2.6. & 2. 25 & 14.27.

Hereuardi audacia. 395.13

Heſtritha regis Angliæ ſoror, Ricardi Normani vxor 334.10.& 343.26. à Ricar repudiata. 337.16.
Hetonæ pagi ſchola. 1351.11.
¶ DE HIDA collegiũ. 298.20.
Hidronton Venetis oppigneratum. 1575.10.
Hieronymus Bonuiſius Iulij legatus à Gallis deprauatus. 1581.20. & ſeq.
Hieronymus Pragenſis. 1120 26.
Hieroſolyma quando à Saladino capta. 604.23. & ſeq. à Saracenis premitur. 441.14. & ſeq. à Chriſtianis recuperata. 456.24.
Hilmimolinus Saracenorum in Hiſpania dux. 697.23.
Hipponenſis epiſcopatus vaſtatur. 829.29.
Hircius Dacus Northũbriæ comes. 334.13. & 339.26.
Hiſpania à Saracenis affligitur. 697.21.
Hiſpani Neapolitano regno potiuntur. 1489.22.
Hiſpaniæ præfecturas Flandri obtinent. 1676.3.
Hiſtoria quid. 281.21.
Hiſtoriæ nulla lex impoſita 347.15.
Hiſtoriæ leges. 136.3.
Hiſtorici non eſt de re quam ſcribit iudicium facere. 281.27.
¶ HOMINES brutorum inſtar caudati, vbi naſcantur. 554.3.
Hominum formæ variæ in cœlo viſæ. 768.26.
Homicidarum apud Anglos ſtigmata. 1542.21.
Homicidiorum aperta feneſtra apud Anglos vnde. 1543.5.
Hononus Imp. 122.6.
Honorij pontificis ad Eduinum literæ. 193.19.
Horgerius Cornubiæ dux. 295.5.
Hornecaſtellum arx ſolo æquatur. 420.9.
Horſo Angloſaxonum dux. 133.4. & 134.27. interitus. 139.16.
HVBERTI Cantuarienſis epiſcopus. 668.11.
Hubertus Sariſberienſis epiſcopus. 649.24.
Hubertus Burgenſis Cantij comes factus. 756.22. eiuſque gloria & ignominia in ſequentibus.

¶ Huberti

Huberti Cãtij comitis cũ epiſcopo Cãtuarienſi diſcordia. 761.8. repetũdarũ acriter mulctatur. 763.27. regi conciliatur. 767.27.
Hubertus comes Moritonij 568.8.
Huberti comitis Burgẽſis cũ Scotiæ rege affinitas. 747.3
Huberti Doucrenſis naualis cõtra Gallos victoria. 739. 21.
Hubo Angeri frater prælio perit. 250.15.
Hugo Dunelmẽſis epiſcopꝰ, Northumbriæ comes fit. 1046.10.
Hugo magnꝰ Pariſiorũ comes, Ricardũ puerũ Ludouico regi armata manu eripit. 289.27. dux aduerſus Saracenos. 442.9.
Hugo Andlaius Gloceſtriæ comes. 931.4.
[illegible]gotus. 613.22.
Hugonis Bigoti res geſtæ. 572.25. & 578.8. & 584.10. & 585.18.
Hugo Carthuſianus quãdo floruerit. 601.5. & 685.18.
Hugo Chreſyngamius Scotiæ oligarcha. 858.27. eius interitus. 865.4.
Hugo Campanię comes Aquitanniam Gallico nomine tuetur. 752.21.
Hugo Caſtillionenſis capitur. 994.2.
Hugonis Cartoni contra regem conſpiratio. 1035.29. eius interitus. 1036.24
Hugo comes Ceſtrenſis. 576 14. eius crudelitas. 445.13.
Hugo epiſc. Ceſtrenſis. 628.6.
Hugo Guarnaius. 678.29.
Hugo Marchio Hẽricũ tertiũ priuignũ ſuũ cõtra Ludouicũ Galliæ regem iuuat. 755.8.
Hugo Marchianꝰ rebꝰ nouis ſtudet. 757.26. cũ Ludouico redit in gratiã. 760.18. eius turpis deditio. 779.12.
Hugo Marchianus comes, eiꝰque progenies. 797.16.
Hugo epiſc. Podiẽſis. 442.13
Hugo Quieretus. 940.19.
Hugonis Salopię comitis crudelitas, & interitꝰ. 445.13.
Hugo Veriꝰ Oxonij comes cõtra Gallos mittitur. 845 23.
Hugones Spenſerij ſceleſtiſſimi homines in aulã Edouardi quarti cooptantur. 884.25. & 893.12.

Hugo

Hugo pater capitur.907.22. crudeliter necatur.Ibi. 23.
Hugo Hync Angliæ Cancellarius. 1713.19.
Hullum oppidum. 5.13.
Hultonia Hyberniæ pars. 562 13.
Humanitatis officium quod Anglis ſit. 29.24.& 93.3.
Humbrus fluuius.4.19. eius ortus.5.3.quare non imbribus augeatur. 24.13.
Humfredus Banaſter hoſpitale ius violat. 1401.27.
Humfredus Gloceſtriæ dux 1110.28.& 1113.13.regni Gallici præfectus.1188.2.teſtamento regni adminiſtrator eſſe iubetur.1165. 9. & 1167.16.illicitum coniugiũ 1171.28.1179. 4. vxoris dotem bello affectat.Ibi. 15. ob ſeueritatem in inuidiã vocatur.1254.15.interitus. 1255.29.ĩdigna cædes.1340 7.
Humfredus Herefordenſis comes regis iuſſum detrectat.861.8.populi ad libertatem ſpirantis dux.867.7 res geſtæ.892.24.eius nuptiæ.880.28.in redemptione pro Iſabella Roberti Bruſij commutatur.887.13 eiũs interitus. 894.12.
Humfredus Magiſter equitũ 613.26.
Humfredi Staffordij ſeditio. 1441.28 .decollatio. 1443. 12.
Humfredus Staffordiæ, Buchyngamiæ dux.1246. 28. Cãtianæ ſeditioni reſiſtit. 1264.21.profligatur.Ibi. 23
Hunni Gothos vincunt. 237 6.
Huntyngtona Angliæ comitatus. 1.27.
Huntyngtona comitat⁹ Scotiæ regis filio donatur.503 17.& 505.28.Scoto aufertur. 854.20.
¶ HIBERNIA. 8.25.
Hyberniæ ſit⁹.& mores.560 26.nomen. 561.5.
Hybernorum duo hominũ genera. 1506.19
Hyberni Syluestres [illegible] nantur. 1079.29.
Hyberni iaculis plurimum valent.1069.18. nullis armis corpora cõtegũt.1456 15.& 1511.11.
Hyberni Henrico ſecundo ſine ſanguine deditur.558. 26.& 559.3.

Hyberniam Scoti à ſe Scotiam dixerunt. 561. 16. & Ibid. 24.
Hybernos defectionem cogitantes Ioannes bello terret. 696. 11. & ſeq.
Hybernorum in Vuallia prędatio. 767. 8. & ſeq.
Hyberniam Scoti vaſtant 887. 23. imperium in parte Inſulæ continent. 888. 8.
Hyberni Anglis bellum faciunt. 1065. 25. & ſeq. Ricardi regis fidei ſe committunt. 1066. 24. & ſeq.
Hybernorum motus contra Henricum ſeptimũ. 1446. 4. ſupprimitur. 1456. 19.
Hybernia factioſa pacatur. 1506. 2. & ſeq.
Hybernicus Oceanus margaritas habet. 362. 9. & ſeq
Hyda menſuræ genus. 403. 1
Hyems apud Anglos minima. 27. 23.
Hyems præter naturam frigida. 386. 3. & 575. 14.
Hyermuthus pagus. 19. 29. & 337. 7.
Hypras Philippus capit. 705 16.
Hyueram arcem Bedfordienſis capit. 1174. 2.

Iacobus Artiuilla notus homo à Britannis dux cõſtituitur. 933. 11. interficitur. 950. 24.
Iacobus Borbonienſis comes regio iuſſu exercitum cum Vuallis contra Anglũ iungit. 1102. & ſeq. accepta clade in Britanniam redit 1103. 6.
Iacobus Chennettus D. Andreæ archiepiſcopus, Iacobi tertij Scotorum regis prędeceptor. 1282. 29. & 1297. 8.
Iacobi Douglaſſatium comitis interitus. 1062. 20.
Iacobus Galeotus bello Britannico occiſus. 1467. 22.
Iacobus Steuartus filius regis Scotiæ capitur. 1113. 21.
Iacobus Scotus miſſus factus. 1159. 4. bonarum artium patronus. Ibid. 17.
Iacobus Scotorũ rex contra fędus Gallũ iuuat. 1178. 23
Iacobus Scotorum rex fœdifragus. 1238. 22. interitus. Ibid. 27.
Iacobus Scotus rex Petrũ fictitiũ regẽ fouet. 1513. 5.
Iacobus terti⁹ Scotorũ rex à ſuis

ſuis interficitur. 1472.6.
Iacobi quarti Scotorũ regis ad Henricum VII. legatio ad Margaritæ connubiũ petendũ. 1537.16. cum Anglo affinitas. 1545.25.
Iacob⁹ eo nomine quintus. 1624.1.
Iacobi Siculi regis cũ Aragone bellum. 831.5.
Iacobi Terelli ſanguinolẽtia 1387.7.
Iacob⁹ Terellus perduellionis reus. 1548.26. ſupplicio mactatur. 1549.12.
Iacobi Tuychetti ad Cornubienſes defectio. 1520.4.
Iacobi Tuchetti Andleij reguli interitus. 1286.10.
Iacobina illegitimo matrimonio Gloceſtrenſi ſe copulat. 1171.28. Brabantino redditur. 1180.3.
¶ IBERVS fluuius. 561.9.
Iberos Angliam occupaſſe. 32.17.
¶ ICENORVM ſitus. 78.2
Iceni populi ijdem qui Igeni 86.23.
Iceni populi ab Oſtorio Scapula victi. 78.1.
Icius portus. 18 5.
¶ IGNIS per terræ rimas ſpirat. 496.5.
¶ ILA inſula. 11.15.
¶ IMANVENTIVS à Caſſiuellauno ĩterfect⁹. 67.27.
Imperatoris officiũ. 1621. 23.
Imperij Romani inclinatio quando cœperit. 122.3.
Impijs nec vitam tranquillã, nec mortem fœlicem eſſe poſſe, exemplum. 714.18.
¶ INDOCILES à literarũ ſtudijs alienandi. 266.14.
Indulgentiæ pro ſtipendio erogatæ. 1031.17.
Infœlices miſericordia, potẽtes inuidia ſequitur. 913.9.
Ingratitudinis appoſitũ paradigma. 821.22. & 1304.13. & ſeq.
Inſignia regum Angliæ. 409 9. & ſeq.
Inſularum regnum. 1180.5. & ſeq.
Inſulæ oppidi obſidio. 909. 19. & ſeq.
Inteſtina bella Chriſtiano nomini damnoſa. 1577. 5.
Inundationes fluminũ inſolitæ. 675.17.
Inundatio tam maris quam fluminum. 436.7. & ſeq. & 791.18.

Inteſtinæ apud Anglos ſeditiones.715.2.& ſeq.1022.27.& 1262.16.& 1263.24.& ſeq.& 1275.1.apud Flãdros.1029.2.& ſeq.apud Francos.Ibid.28.

Inuidia potentum ferè ſemper comes. 430.2.

¶IOACHIMVS Abbas ſãctitatis fama præclarus. 639.1.

IoannesSeymer Hẽrici octaui vxor in puerperio perijt. 1743.5.

Ioannes Alanus iuriſconſultus. 1660.10.

Ioannes Ionys vir doctus. 1566.16.

Ioannes Optatus Orcadum epiſcopus. 513.25.

Ioannis regis vxores.614.18.

Ioãnes Ricardi fratris regnũ inuadit. 644.23

Ioannes à fratreRicardo honoribus priuatus, patriæ hoſtis iudicat⁹ eſt.649.13.

Ioannes fratri Ricardo ſupplicat. 655.10.

Ioannes Normaniæ principatum occupat. 666.18

Ioannes rex parricidij accuſatur. 677.26.

Ioannis aduerſus Philippũ expeditio. 689 19.

Ioannes rex excommunicatur.693.19.regia adminiſtratione pontificali autoritate abdicatur.699.14.pontificio legato pœnitẽtiæ ſponſionem facit.703 3.excommunicatione liberatur.510.6.eum pœnitentiæ pœnitet.Ibid.26.eius immanis crudelitas.727.22.luit pœnas.729.9 obitus.Ibid.19.

Ioannis nomen regibus infęlix. 1066.5.

Ioannis regis Franciæ cũ Edouardo induciæ in biennium. 962.29.

IoannesFrancorũ rex cũPhilippo filio capitur.969.27.conditiones ab Anglo accipit.975.5.& 978.17.dimiſſus.979.19.obitus.983.4.

Ioannes Francorum rex inauſpicatò cum Anglis cõflixit. 1065.6

Ioãnis primi regis Caſtellæ, & Legionis cũ Ioãne Luſitaniæ rege bellum.1043 24.

Ioãnes Scotiæ rex ab Anglo vict⁹, ſeſe illi tradit.858.21.

Ioan-

Ioanni Scotorum regi violati iuſiurandi dies dicitur. 853.23.& ſeq.
Ioannis Annonis cũ Anglo affinitas. 917.17.& ſeq.
Ioannes Armoniacus cum Franco in gratiam redit. 1136.24.
Ioãnes Aquitanię prçfectus 818. 24. Normaniam recuperatum mittitur. 1234.29. contra. Carolum regem coniurat 1214.7.
Ioãnis Alenconij ducis facta 1174.18.capitur. 1176.8.
Ioannes Albamarienſis comes in Syriam militatum proficiſcitur. 776.2.
Ioannes Albaniæ dux. 1366. 19.
Ioannes Boẽmiæ rex.936.24 interitus. 956.21.
Ioannes Bolijngbrochus comes Derbij. 1046.3.
Ioannes Bedfordiæ dux.1110 28.&.1113.13.&c. 1160 . 28.
Ioannes Bedfordienſis dux à fratre rege contra Armeniacum mittitur. 1139.3. eius naualis victoria.Ibid. 16.
Ioãnes Bedfordiẽſis dux regni adminiſtrator.1141.20. Franciæ gubernator.1165. 13.&.1168.14.eius connubium & nuptiæ.1172 .13 . in Normanos expeditio.1173 26. & ſeq . inſigne contra Alenconium prælиũ. 1175. 22.victoria.1176.15 . moritur. 1233.19
Ioãnes Berijngamius Hijbernorum contra Scotos dux 888.5.& ſeq.
Ioannes Biturigum dux pro patre rege obſes. 979.2.
Ioannes Biturigum dux capitur. 1004.18.
Ioannes Brabantiæ dux Edouardi tertij gener. 839.27
Ioannes Brenno Hieroſolimitanus rex. 742.8.
Ioannes Britannus contra Francos dux.643.14.victoria male vtitur . Ibid.24
Ioannes Britannus dux.93[illegible] 25.
Ioannes Britanniæ dux in Angli fidem venit .1150.[illegible] cũ Anglo affinitas.946.16. in verba Galli iurat.1058. 24.eius obitus.1096 . 10. progenies.Ibid. 11.
Ioannis Britanniæ ducis ad Carolum Delphinum de

rectio. 1181.8.
Ioannes Borght. 996.20.
Ioannes Philippo patri in ducatu Burgundiæ ſuccedit. 1108.16.
Ioannes Burgũdiæ dux Carolo ſexto reconciliatur. 1136.19. pacem inter Hẽricum ſextum & Carolũ ſextum facere ſtudet. Ibi.24
Ioannes Burſcherius. 948.24.
Ioannes Candius. 966.29.
Ioannes Candius Pictonum præfectus. 991.2. interitus. 1000.15.
Ioannes Cardinalis diſsidiũ inter regem Angliæ & Frãciæ componit. 605.18. in bello AEgyptiaco conſilium malum dat. 747.27.
Ioannis Chenletti pia cõmiſeratio. 1359.26.
Ioannis Coleti laus ampliſſima. 1565.3
Io[illegible] Coplandus Anglorum contra Scotos dux. 859.19.
Ioannes Cornubiæ comes moritur. 931.8.
Ioannes Landellus. 967.1.
Ioannes Dynham theſaurarius Henrici ſeptimi. 1437 6. & ſeq.
Ioannes Fyſherius Roffenſis epiſcopus. 1741.1
Ioannes Huntyngtonæ comes Exonienſis dux fact⁹ 1247.6.
Ioannes Hunyades Matthię regis Pannoniorum pater Danos á Turcis eripit. 258 9.
Ioannis Holãdij equitis duo filij, duces facti. 980.25.
Ioannes Holandius iunior, comes Huntyngtonæ creatur. 1046.4. ab Henrico quarto in gratiam recipitur. 1090.28. eidem inſidiatur. 1093.5. interficitur. 1095.7.
Ioãnes Hieroſolymitan⁹ rex in Angliam venit. 748.25.
Ioannes Henrici ſecundi filius Hyberniæ regul⁹. 598.15
Ioannes Helthami⁹ Edouardi quinti frater Cornubię comes fit. 922.1.
Ioan. Hauardus dux Northfolchiæ factus. 1389.15.
Ioan. Gandauenſis Edouardi quĩti fili⁹ naſcitur. 942. 8 nuptiæ 980.10. Caſtellę regnũ ſibi vẽdicat. 1001.27.
Ioannis Faltoli facta. 1190.18
Ioan. Egromõti turba. 1469 11. 19.

19.& 1470.2.

Ioan. Columnenſis Card. pō tificis in Aſia legatus. 742 1. & ſeq.

Ioan. Lincolnieſis nouosmo tus conatat. 1450.13. occidi tur. 1456.28.

Ioannes Lilius pontificis Ro in Anglia queſtor 1464.4

Ioannes Leo Flandrorum ſe ditionis inteſtinæ dux, 1029.9.

Ioan. dux Lancaſtrius Aqui taniæ principatu donatus. 1063.16 cum Luſitano fœ dus facit. 1055.14. cū Ioan ne Caſtellæ pax & affini tas. 1057.9 regem Luſita num iuuat. 1044.14 in Hiſ paniam Caſtellæ regnū re cuperatū proficiſcitur 1055 9 Carolo quinto obuiam mittitur. 993.16. & 998.28 obitus. 1078.20

Ioannes Stukton eques. 1333. 22.

Ioannes VVyndham perdu ellionis reus. 1548.27. ſup plicio mactatur. 1540.12.

Ioannes Montacuti Marchio ab Henrico ſexto prælio ſuperatur. 1391.10. in Edo uardi regis fidē venit. 1319. 26.

Ioan. comitis Montifort. de Britan. contentio. 946.25. eius cū Bleſenſi de princi patu cōtentio. 973.20.

Ioan. Lincolnius contra opſi ces externos cōiurat. 1647 3. ſupplicio mactatur. 1648 11.

Ioan. Medices Cardinalis ca pitur. 1584.22. in libertatē ab agreſtibus vindicatur. 1585.23.

Ioannis Nauarrę regis inçon ſtantia. 1568.24. ſponte ſe regno ſpoliat. 1589.20

Ioan. Monumeten. rē infęli citer cōtra VVallos gerit. 765.24.

Ioan. Morganus iureconſul tus. 1419.6.

Ioan. Normaniæ dux patri Philippo ſuppetias fert. 957.14. in regno ſuccedit 961.18. ſuis ſuppetias fert. 951.11. in Britanniā ad Carolū auxilio venit. 947.21

Ioan. Omcbij Scotiæ oligar chia. 858.27.

Ioan. Oxonieſis comitis fu ga. 1348.25. captiuitas. 1352. 5. vinculis liberat⁹ Hērico VII. auxilio venit. 1410.22

Ioannes

Ioan.Palæolog⁹ Græc⁹ Im. 829.16.
Ioan.Parochita Sicul⁹ magnam ſtragem in Gallos facit. 829.24.
Ioan. Pēbruchi⁹ redimitur. 1013.13.
Ioan.Philippot⁹ eques.1028.14.
Ioã.Rateclyffus proditionis reus in perpetuã cuſtodiã conijcitur.1501.22. capite mulctatur. Ibid.25
Ioan.Rufi filius dux Britanniæ. 946.14.
Ioã.Sauagij interit⁹.1487.24
Ioan.Scotus in Angliã doctrina claret. 265.6.
Ioan.Segrauenſis imprudentia. 871.24.
Ioan.Strauus ſeditionis inteſtinæ dux. 1023.25.
Ioan.Stuartus Burchaniæ comes. 1261.22.
[illegible]uarti Scoti interitus. 1178.5.
Ioan.comes Somerſeti Marchio Dorceſtriæ. 1180.16.
Ioan.Talboti res geſtæ.1183.16.& 1186.27.
Ioã.Talbot⁹ Salopiæ comes fact⁹.1247.8.capitur.1199.23.in Gallias exercitũ ducit.1225.27.eius in Aquitaniam expeditio.1271.28. interitus. 1291.17.
Ioan.Varani⁹ Scotiæ oligarcha 858.26 obitus.874.29.
Ioan.Varuici comes, Montacuti Marchio. 1299.24
Ioã.Vēlochij interit⁹.1245.6
Ioan.Vienneſis in Scotiam nauigatio.1040.22. Northumbris bellũ facit.1041.9.à Scoto ſpoliatus domũ redit. 1043.11.
Ioan.Hus cõbuſtus.1120.26.
Ioan. VVythcliffus quando floruerit. 1016.20.
Ioã.VVytcliffi dogmata dãnantur. 1120.25.
Ioan.Oldecaſtellius VVythclyffianus captus elabitur. 1121.22.
Ioanna Apuliæ regina.1031.5
Ioanna Edmundi Cantij comitis filia, Edouardi principis vxor. 980.13.
Ioãnę claudę de Britannia contentio. 946.25.
Ioãna filia Hen.Nauarræ regis Philippi Pulchri cõiũx 852.13.
Ioanna Henrici ſecundi filia regina Siciliæ.595.26.& 625.28.

Ioanna Edouardi quinti ſoror, Dauidis Scotorum regis coniunx. 921.7.
Ioanna Ioannis filia regina Scotorum. 747.2.
Ioannæ Scotiæ reginę obit⁹. 770.11.
Ioãna puella fatidica. 1194.16
Iocos non ſemper benè cadere, exemplum. 355.8.
Iocus Flandrorum in Valeſium. 917.21. & 918.6. Gulielmi Varami. 1499.8. Eboracenſis antiſtitis. 548.7. Ricardi regis. 616.28.
Iona fluuius. 1151.23.
Iona inſula monumẽtis Scotiæ regum clara. 10.28.
Ioppe Chriſtianorum colonia. 630.29.
Ioſellinus Bathoniẽſis epiſcopus. 734.2.
Ioſeph de Arimathæa Euangelium in Britannia prædicauit. 88.18. & 98.15. & 221 19.
¶ ISABELLA Friderici ſecũdi Imp. vxor. 768.12. moritur. 777.6.
Iſabella Philippi Pulchri filia, inter maritum & fratrem negotium componit. 899.1. à marito hoſtis patriæ cũ filio iudicata. 902. 28. Hugones vlciſcitur. 903.7.
Iſabellę Edouardi quinti matris obitus. 974.6.
Iſabella Ioannis regis coniũx 674.27. & 676.2.
Iſabella Ioãnis vidua Hugoni comiti Marchiæ nupſit 741.15.
Iſabella Ricardi ſecundi vxor Caroli ſexti filia. 1068.13
Iſabella Philippi Pulchri filia, Edouardi quarti vxor. 882.16.
Iſabella Roberti Bruſij capta 880.3.
Iſlandia. 11.17.
Iſſodunum oppidum. 654.5.
ITALIA quondam ſibijpſi ruinæ cauſa fuit. 1490.8.
Italię calamitas martia. 1489 28.
IVARVS Dacorum rex Angliam bello vexat. 3[illegible].20 prælio cecidit. 245.1.
Iubilæus annus. 1544.26.
Iubilei celebrãdi ratio. 981.7.
Iudæa vicus. 997.20.
Iudæi cœmeteria cadaueribus in Anglia vbiuis locorum impetrant. 598.27.
Iudæi graui pecunia cenſentur.

tur. 789.4.
Iudęorum in Anglia afflictio 629.14.& 696.2.
Iudæi captum Chriſtianum puerum cruci affigere volentes, plectuntur. 768.3.
Iudæi ex Anglia pelluntur. 834.22.
Iudicandi Normanos mod⁹ apud Anglos qui ſit. 391.2.
Iudices ſine prouocatione cōſtituuntur. 389.4.
Iudices fiſcales à plebe ad pęnam vocantur. 1571.26.
Iuditha Balduini comitis Flādriæ filia. 354.19.
Iugerum acre. 403.2.
Iulianus Cæſarinus Cardinalis contra Boëmos profectus. 1206.9.
Iulij Agricolæ in Britannia res geſtæ. 91.26.
Iulij Cæſaris locus. 60.3. & Ibid. 28. & 569.22.
[illegible] Agricola qui ſub Domitiano Britanniā obtinuit. 32.11. legatus Monā inſulam domu[illegible].21.6. ex Britānis reuocatu[illegible]. 97.11.
Iulio pont. cun[illegible]a autoritas abrogatur. 15[illegible].19. moritur. 1606.6.
Ius non niſi imperij gratia violandum. 376.17.
Iuris fundamentum dilectio proximi. 356.22.
Iuris dicendi forma apud Anglos. 389.8.
Iuriſiurandi negligentia Romani pont. permiſſu conceditur. 538.16.
Iuſtiniani Cæſaris locus. 618 20.
Iuſtitiarij pacis magiſtratus. 389.15. & 392.3. & 751.4. & 823.8.
Iuſtitiarij maiores. 392.7.

K

KENDALA oppidum. 581.9.
Keneluorth⁹ arx. 806. 4. à rege oppugnatur. 809. 13.
Kyngeſtonum oppidum. 5. 12. & 280.29.

L

LAGINIA Hyberniæ pars. 562.14. & Ibi. 19
Lambertus quidam regnum per ſimulationem inuadit. 1452. 23. capitur. 1457.6.
Lamchitus vicus. 343 18.
Lanam mollem læta pabula non ferunt. 24.27.
Lancaſtri ſitus. 79.2.

Lancaſtrenſis Angliæ comitatus. 2.8.
Lancaſtrenſis familiæ infortunium. 1347.27.
Landauēſis epiſcopat⁹.15.24.
Lāfranci Cantuariēſis epiſcopi libell⁹ de erroribꝰ Berengarij.412.7. &422.25.
Langleium cœnobiū.1096.3
Lantio quæ regiones nobiles. 24.28.
Lapides nigri ignis fomentū 11.27.
Larchæ opp. ſitus.1148.8. An glo deditur. Ibi.29.
Larcha per proditionē à Gal lo capta. 1254.19.
Lateranenſe concilium probatur. 1599.21
Lateranenſis ædes à Conſtātino conſtructa. 112.19.
Latiniaci ſit⁹.1208.20.&Ibi.26. Carolo VII. traditur. 1209.28.
Lauallum per Talbotum capitur. 1198.21.
Laudonia quondam Pictlandia. 7.1.
Laudunenſem agrum Angli recipiunt. 1173.11.
Laurentius Campedius iuriſconſultus.1655.16. fit Sariſberienſis epiſcopus.1656.1.
D. Laurentij templum.1133.29 & ſeq.
¶ LEA fluuius. 374.9.
Leceſtrenſes. 88.1.
Leceſtrenſis Angliæ comitatus. 2.3.
Leceſtriæ oppidi origo.43 7.
Leceſtriæ oppugnatio. 576.29.
Leceſtria capitur. 802.15
Leges iniquas reſcindere nephas non eſt. 390.8.
Leges Angliæ non ſine iniquitate Normanicè ſcriptæ. Ibid.13.
Leges correctæ ab Edouardo ſecundo. 818.22.
Leges populares populo datæ per Edouardum regem 834.12.
Leges Anglicæ.
Aluredi.392.2. Agraria.388.12 Aurum in continentē non effertor.930.18. Communes.357.5. Exilij in[illegible] 468.13. Frumenti precium certum in populi gratiam conſtitutum.1246.14. Fures literato ſtigmate notantor.1542.15.&1551.14. Gulielmi.38[illegible]1. Iudicia Anglica non peregrina linguace lebrantor. Ibid. Magnæ chartæ

chartæ.810.19.&835.12.& 874.17.& 982.5. Manus mortua.835.18.&847.1.& 881.15.
Martianæ leges.47.8.
Merces in regnum importatæ alienis non venduntor 1239.19. Monachis nullum prædium dato.835.15.
Molmicinę leges.49.13.
Parricidæ literati ſtigmate notātor.1542.22.& 1551 15. pecuniam aliò terrarum ne exportato.26.3.& ſeq.
Pudicitia nuptæ aureo redimator, lex Scotica.431.15 regno ne exeas.434.17. rex citra concilij conſenſum tributum non iniungito. 867.24. Sacerdos furti reus epiſcopo repreſ.tator.824.5. Sacerdos poſſeſsiones nō emito.835.15. Sacerdos Gallicus ſacerdotiū in An glia non occupato.1119 23.
Sacerdotij violator anathematiſator.523.18.
Legionum oppidum. 55.25.
Legionum vrbs archiepiſcopatus. 98.11.
Lemouicum diruitur.999.3.
Leo rex Armeniæ bello Turcico preſſus auxilia petit, 1038.14.
Leo rubeus Britannorū inſigne. 128.11.
Leones tres iubati regū Angliæ inſigne. 409.11.
Leolin⁹ Griffini fili⁹ à VVallis dux conſtituitur. 796. 8.& ſeq. princeps nouas ſeditiones in Anglia facit. 819.19.& ſeq. & 5. Angliæ bellum facit.824.15. in Anglia ſæuit.745.26. eius ſcelera punita.758.20.& ſeq. Angliam vaſtat.762.5. à rege domatur. Ibid.22.& ſe. eius obitus.771.29.& ſeq. dux pugna cecidit 826.15.
Leonellus Edouardi quinti filius naſcitur.936 15. nuptiæ.995.18. obitus.995.18. obitus.905 24. dux Clarētiæ factus.981.29. & ſeq. & 995.19 & 996.24.& 1046.29.
Leonell⁹ Cōcordieſis epiſcop⁹ Pōtifici⁹ legat⁹.1465.19
Leopold⁹ dux Auſtriæ Ricardū regē Angliæ capit 643. 17. poſtea interijt. 655.25.
Letha oppidum. 7.5.
Lethardus Cantij apoſtolus 154.8.
Lendunum oppidum.538.2.

Leuinus fluuius. 8.5.
Leuiſum oppidum. 803.18.
Lex apud Gallos fęminis regni hæreditatem abrogat 1587.28.
Lexouiorum oppidum ab Anglis capitur. 1146.28.
Lexouium ab Anglo deficit 1255.5. recipitur. Ibid.
Leyrus à generis regno exutus, à Cordilla filia dignitati priſtinę reſtituitur. 44 1. & ſeq.
¶ LIBERTATIS pretium. 92.16.
Libræ Anglicæ æſtimatio. 433.21.
Licinius Illyricum tenet. 110. 24. Cæſar appellatus. Ibi. 20. Conſtantini iuſſu interfectus. 111.12.
Lichefeldēſis pugna. 1286.17
Ligeris fluuius. 254.9.
Ligures ſagittarij ſtipendiū in Normania faciunt. 952 23. & 956.4.
Limiricum ciuitas Hybernię 563.14.
Lincolnienſis epiſcopatus. 3. 4. & 217.19. & 399.9. & 432.25. & 451.16. & 545.25 & 596.23.
Lincolnienſis arx à Franco obſeſſa. 737.14.
Lincolnia diripitur. 738.23.
Lincolnia à Stephano rege obſidetur. 516.22.
Lincolniæ vrbis ſitus. 316.24
Lindifarnis inſulæ topographia. 202.9. & 205.23.
Lindifarnis inſulæ nomēclatura. 206.3.
Lindifarnis diœceſis Dunelmum transfertur. 323.16. Ceſtriam. Ibid. 29.
Lincolnienſis Angliæ comitatus. 2.4.
Lindifarnis inſula à Barbaris vaſtata. 261.6.
Lindus amnis. 206.4.
Literæ quantum momenti rebus mortalium afferant 814.29. & 828.16. & 1563. 29.
Literæ bonæ quādo ſe in Germaniam, Angliam, Galliamque perfuderunt. Ibid. 20.
¶ LOCHIAS Anglis capitur 651.25.
Lochiarum vrbs à Gallo capitur. 688.14.
Logſoylus lacus. 563.11.
Logus fluuius. 13 11
Lomundus lacus. 6.16. & 7. 29.

Londini ſitus.3.25.& 23.10.
& 86.27.
Londinenſis ciuitatis formà
617.13.& ſeq & 697.1.mutatio, & eius cauſa. Ibid. 2.
Londinum olim minus celebre.56.27.hodiè Britanniæ regia ſedes. 57.5.
Londinenſis Angliæ diœceſis.2 17.& 98.12.& 174.19
Londinũ vrbium in Anglia pontificalium princeps.3.21.regni Saxonum Orientalium caput.174.16.trans Thameſim pons mirabilis 4.6.& 57.8.pontis ædificia igne abſumpta.700.25 à Ludouico rege inſtauratum, in eo ſchola à Ioanne Coleto inſtituta. 1566.2.
Londinenſium magiſtratus, & comitia. 617.8.
Londinum à Dacis obſidetur.307.2.& 310.3.& 326.
Londinenſes ſeſe Gulielmo dedunt.379.15. deditionẽ coniuratis contra Ioannẽ offerunt. 717.28
Londinenſes cõtra regis mãdatum principibus portas aperiunt. 1073.10.
Londinum Cantiana ſeditione obſeſſum.1264.3. inteſtina ſeditione vaſtatur. 1026.1.
Londinenſium conſtantia & fides.524.17.eorundem in conſtantia. 1277.20.
Lotharius Gallorũ rex. 257.9.pro patre Lu.obſes.291.15.contra Ricard. Normanum inimicitiæ. 192.6.
Lotharius Germanorum rex Innocentio papæ auxilio venit. 495.6.
Lothebrici Daci nobilis aucupis hiſtoria. 170.8.
Lothus Pictorum rex ab Ida Humbrorum rege victus. 187.28.
Louerium Burgundiæ oppidum captũ ab Anglis.1225 9.
¶ LVCERNA claſsici ſignum Oceanum accolentibus. 1416.18.
Lucius piſcis. 28.29.
Lucius rex. 89.5 & 188.14.
Lud porta. 59.26.
Ludorum apud Anglos magnificentia. 546.19.
Ludlollij principis VValliæ oppidi expugnatio.5.2.10
Ludouallus VVallorum regulus. 294.5.

Ludoui-

Ludouicus Bauarus Imperator. 936.8.
Ludouicus Caroli Simplicis filius rex Franciæ.278.12. rex ſalutatur 279.9. eiuſdem cum Rollone fœdus. 278.13. Normaniæ principatum affectat.287.22. à Normanis capitur.291.14.
Ludouicus Craſſus patrem Philippum in regno ſequitur.469. contra Henricũ ſecundum bellum facit. 478.26. infœliciter contra Anglum pugnat.482.6.& ſeq. eius in Carnutes impetus. Ibid.29.& ſeq. Germanico bello implicatur. 483 20. Flandrum contra Alſatiæ Comitẽ iuuat.490.7.
Ludouici ſeptimi cũ Stephano Anglo ſocietas, & affinitas.503.17.& 514.8. Henrico ſecundo bellum facit.531.14.& ſeq. moritur 600.7.& ſeq.
Ludouic⁹ Philippi VII. fili⁹, rex Frãciæ.713.3. Pictones in poteſtatem redigit. Ibi. 8. a coniuratis contra Ioannem regem principib⁹ rex Angliæ optatur.723.20. auxiliatur.724.26.& ſeq. rex declaratur.725.16. amicitiam cũ Federico ſecundo facit.747.14. moritur.754 16.
Lud. Ludouico patri in regno ſuccedit.754.18. contra Hen. III victoria.760.4. Hiſpanos contra Mauros iuuat.761.6. Damiatã oppugnat.785.17.& ſeq. conditiones à Barbaro accipit. 786.12.& ſeq. in Africa interijt. 811.15.
Lud. Hutinus Galliæ & Nauarræ rex. 885.28.
Lud. Caroli VII. filij ingenium imane.1214.4.& 1354 16. aduerſus patrẽ conſpiratio.1214.6. ei⁹ cũ Anglis pugna.1245.1. patri in regno ſuccedit.1279.14. Varuicenſem cõtra Edouar. regẽ iuuat.1320.28. Anglo. vectigal pẽdit.1357.13. negat.
Lud. Caroli VIII. fili⁹ Italos bello inuadit.1489.10. Mediolanẽſem principatum amittit. Ibid.14.
Ludouicus Andegauenſium dux pro patre rege obſes. 979.1. ſ[illegible]dis transfugiũ. 988.19.

Ludouici

Lud. Aurelianen. ducis vitia. 1108.25. interficitur. 1109 12
Lud. Aurelianēſiū dux caput belli inter Fracū & Britannū. 1460.13. capitur. 1407. 16.
Lud. Borboniēſis pro Delphino obſes. 979.3. eius fuga. 1109.24.
Lud. Borbonienſis captiu⁹ in Angliam ducitur. 1136.8.
Lud. Flādriæ comes duos parietes ex eadē fidelia dealbat. 988.9. filiam Edmūdo Cantabrigiæ com. locat. Ibi. 14. & 992.14. locatam alij tradit. Ibid. 15. populū tributo iniquo aggrauat. 1029 3. ad Philippū Valeſiū confugit. 933. 8 Flādriæ reſtituitur. 944.20. interitus. 956.23. & 976.1.
Lud. com. Flandriæ ad Francum cōfugit. 1032.28. eius obitus 1033.20
Lud ducis Lotharingiæ interitus. 956.23.
Lud. Lucēburgēſis captus. plectitur. 1358.12.
Lud. Nauarræ rex. 936.25.
Lud. Sabaudiæ com. ducit ſ⁹ Sarac. proficiſcitur. 675.26
Lud. Sfortiæ ducis Mediolani cū Ferd. Neapoli. diſcordia. 1484.18 belli Italici cauſa. 1491.6. proditione capt⁹ in Gal. vitam miſerè finiuit. Ibid. 16.
Lud. VVallo medic⁹. 1395. 4.
Lugdunēſe conciliū. 660.2.
Lūbricis quare Ang. abūdet. 28.4.
Lundoniæ turres. 56.24.
Lunæ templum. 106.5
Lunæ duæ viſæ. 467.17.
Lunæ quinque ſimul viſæ. 675.7.
Lupara Lutetiæ arx. 947.25.
Lup⁹ Tracaſen⁹ epiſc. cōtra Pelagia. in Britan. miſſus. 141.28.
Lupis Ang. referta. 294.13.
Lupos tricenos Vualli Anglorū regi quotānis vectigalis nomine pēdunt. 294.12.
Luſitania nūc Portugallia. 623.11.
Luſinianorū familia Cypriorū regnū adepta. 634.26.
Lutetia regni Francorum caput. 1020.11.
Lutet. Acade. origo. 227.6.
Lutetia oppugnatur ab Edouardo quinto. 976.19. quā diu in Anglorum poteſtate fuerit. 1235.11.

Luthe-

Lutherana doctrina.1680.12
Lutherani libri in Anglia cõbuſti. Ibid.22.
Lynus portus. 396.6.
Lynum oppidum. Ibi.8.

M

MACHABAEVS Scotiæ tyrann⁹ imperio & vita priuatus.286 22.& 381.21.
Macharelli piſces. 128.26.
Magnanimitatis inſigne exemplum. 430.19.
Maieſtatis læſæ crimen publicè omnibus ab Henrico ſeptimo condonatur.1559 23.
Maiorum peccata in poſteritatem redundare.1388.20.
Malcolmus fœd⁹ violat.401 15.
Malcolmi regis Scotiæ magnanimum facinus.430.19. cõiugij abuſus ſuſtulit.413 11.
Malcolmi Scotici regis interitus. 435.3.
Mali autor malo ſæpè peior. 669.29.
Malus nemó omnibus horis 425.15.
Malmisburia pagus.526.7.
Mandubratius Britann⁹ Cæſaris fidem ſequitur.67.25
Manlius à fratre Memprício imperij contentione occiditur. 41.15.
Manlij Valentis legio in Britannia profligata. 83.8.
Mantenſium ab Anglo defectio. 1255.7.
M.Antoninus Imp. 101.23.
Marchum vicum Valeranus diripit. 1103.18.
Mare Scoticum. 7.9.
D.Marcelli obſidio.977.15.
Marchæ Anglicæ æſtimatio. 421.9.
Marci Tullij Ciceronis locus 1251.11.
Margaritæ in Anglia reperiuntur. 29.16.
Margaritæ in Hybernico Oceano. 562.9.
Margarita Henrici tertij vxor. 598.20
Margarita Henrici vidua Belæ Pannoniorum regi nubit. 601.
Margarita Lu. regis filia, Henrico Henrici ſecundi filio nuptui datur. 540.21.
Margarita Henrici tertij filia Alexandri tertij Scotorũ regis vxor. 787.9.
Margarita regina Siciliæ Henrici

rici ſexti coniunx.1245.26. & 1249.2.& 1256.14.
Margarita Edgari ſoror Malcolmi regis Scotorum cōiunx. 334.1.
Margarita Hērici octaui mater literata, binas ſcholas inſtituit. 1564.6.
Margarita Maximiliani filia. 1446.20.
Margaritæ Edouardi ſororis res geſtæ.1486.25.& 1491.27.
Margaritæ Henrici ſexti vxoris res fortiter geſtæ. 1280.27.&1285.29.&1293.17.& 1294.6.
Margaritæ matris Henrici ſeptimi res geſtæ.1395.7. & 1406.2.
Maria Edouardi quinti filia, Ioannis Britanniæ ducis vxor. 948.20.
Maria Caroli Burgundionis filia, Maximiliani Imperatoris vxor. 1446.18.
Maria Henrici octaui ſoror, Ludduico Francorum regi in matrimonium traditur. 1626.9.
Maria Hērici octaui filia, Frāciſco infanti pacta.1652.2.
Marlebrigius pag⁹.526.6.& 810.16.& 1543.26.
Mars belli omnis communis Deus. 778.22.
Martinus Suardus German⁹ Hybernicum motum iuuat.1452.21.occiditur 1456 29.
Martinus Turonenſis epiſcopus. 120.1.
Maſsilia Narbonenſis ciuitas. 622.14.
Mattheus Gothus Cantianis reſiſtit.1265.20.& Ibi. 28.eius interitus. 1266.16.
Mattheus Sedunenſis Cardinalis. 1578.6.
Mathildis Edgari regis Scotorum ſoror Henrici regis Angliæ coniunx prolē diris execratur. 456.14.& 485.2.
Mathildis Henrici regis Angliæ filia Hērici quinti Im. nupta.469.23 &475.4.& 483.15.& 485.7.& 487.17.
Mathildis Auguſta dicta.487 20.Gaufredo Plantagenetæ poſt Henricum Imp. nupſit.Ibid 24.& 489.1. repudiatur.493.3.à patre rege hæres ſcribitur. 488. 18.regnum ſibi teſtamēto decretū aufertur.569.16.

regnum repetitum Angliã ingreditur.514 21.eiuſdem ſtrategema.521 28.eam ex Stephano enixam eſſe opinio.529.24.ei⁹ contra Stephanum regem victoria. 517.19.moritur. 532 1.
Matrimonia ante pubertatẽ quãdo inoleuerint.743.29
Matrimonialis odij cauſa. 744.24.
Matrona fluuius. 1171.12.
Mauri Hiſpanos vexãt.761.1
Mauritius Barcleienſis ob regis cædem ſupplicio afficitur. 923.15.
Maxentius Auguſtus ſalutatus.109.3.Italiã,Africã, & AEgyptum tenet.119.22. in Tyberim præcipitatur. 111 3.
Maximianus Herculeus Diocletiani in imperio cõſors 109.20.priuatam colit vitã Ibid.22. imperium rurſus affectat.Ibid.24.& ſeq.ei⁹ interitus. 110 16
Maximianus iunior à Galleno Cæſar creatus Orientẽ tenet.110.23. obit.111.11.
Maximilianus Imp.in Flãdria captus.1479 6.& ſe. vlciſcitur.Ibid.12.eius cũ Carolo octauo inimicitia Ibid.13.numorum caritate preſſus Gallicam iniuriam negligit.1482.23.probis. 1446.20.
Maximilian⁹ Ludouici Sfortiæ filius in auitum principatum à Mattheo Gurgenſi epiſcopo reſtituitur 1599.11.
Maximus Imp.militari fauore creatus. 118.18.
Maximi interitus. 119.20.
¶ MEDEGVARA fluuius. 326.13.
Mediolanum capitur.1694.8
Mediolanenſis principatus Franciſco Sfortiæ datur. 1695.27.
Medueia fluuius.Ibid.14.& 553.26.
Meldem per deditionem Anglus capit. 1157.12.
Meledunum Henrico quinto deditur.1157.[illegible] Franco recipitur. 1213.[illegible]
Melroſæ cœnobium.1538.2[illegible]
Meltoniæ cœnobium .284. 23.
Memprícij regis miſerabilis interitus. 41.17.
Menaia [illegible]e Sariſberienſis potitur. 1178.8.

Mende-

Mendepeius mons. 221.11.
Mencuenſis VValliæ epiſcopatus. 14.24.
Mercatores Angli Burdegalæ ſpoliantur. 1699.27
Mercatura quantum commoditatum rebus mortalium afferat. 1561.24.
Merdua regio. 6.20.
Merciorum regnum deſcribitur. 176.16.
Mercij Chriſtum amplectũtu..178.22.& 208.1. & ſe. à Dacis vincuntur. 309. 29.
Merciorum regnum Papæ tributarium factum. 185. 9. eorum clades. 218.29. eorum regnum in Occiduorum poteſtatem venit. 232.29. & ſequentib. & 260.19.
Mercios, ac Mediterraneos cis Trentam, & ad Occaſum Anam fuiſſe gentẽ. 177.
Mercinonis in Edouardi poteſtatem ... 275.3.
Mercij ab Oſu... deficiunt. 208.14. & ſeq.
Merlini diuinatio...es vanæ. 35.21.
Mernia regio Scotiæ. 9.17.
Mertonus pagus Surræ. 769 2. & ſeq.
Merualdus Pendæ regis filius. 178.7.
Meſſana Siciliæ ciuitas. 623. 22. Ricardus rex Angliæ potitur. 625.11.
Meſſanenſium cõtra Anglos tumultus. 624.19.
Metalla quæ in Anglia reperiantur. 29.12.
Meuaniæ inſulæ. 10. 25. & 191.2.
Meulanum oppidum Delphinus capit. 1170.22. recuperatur. 1171.3. Franc⁹ iterũ in poteſtatem redigit. 1228.2.
¶ MICHAEL Glaſguenſis epiſcopus Scotiæ. 394 10
Michaël Ioſeph Cornubienſis ſeditionis dux. 1518 .5. ſupplicio afficitur. 1524.28
Micha. Pola co. Suthfolchiæ 1046.6. Angliæ cãcel. Ibi. 13. in exilio iterijt. 1052.17
Michilney cœnob. 284.24.
Mideſſexia Angliæ comitat⁹ 1.24.
Middelamia arx. 1312.17.
Midia vrbs. 563.4.
Milburga virgo ſancta. 178.8
Mildreda. Ibid.

Miletus Aſiæ ciuitas. 25.6.
Mileſia lanitio apud ſcriptores celebris. Ibid.1.
Miletus monachus Chriſtũ in Britannia prædicat.154. 15. epiſcopus Londinẽſis factus.156.2.& 174.27. à Siberto rege pulſus.175.8.
Millionem oppidum Angli complanant. 655.3.
Miluida virgo ſancta. 178.8.
Minimi quique aliquando iniurias potentum vlciſcuntur, exemplum. 771.13.
Mirabellum oppidum.538.3. ab Arthuro capitur. 676.11. recipitur.677.6. moritur. Ib.15.
Miracula ab Edouardo rege edita.357.15.
¶D.MODEVENA quando floruerit. 241.13.
Mœror lætitiæ comes. 1573.6.
Molmicinæ leges. 49.13.
Molonis interitus.163.15. & 219.13.
Momonià Hyberniæ pars. 562.12.& Ibid.19.
Mona, aliàs Mañ a, inſula celeberrima.. 20.25.
Mona inſula à Romanis domita. 21.6.& 83.22.
Mona quæ defecerat recipitur. 87.1.
Monachirupis arx, eiusque obſidio. 712.26.
Monachorum cum Nordouicenſibus diſcordia. 813.4.& ſeq.
Monachi Cantuarienſes in exilium acti 691.26. poſtliminio redemit. 710.13.
Monachorum ambitio.425.16.
Monachi deſerta ſolitudine celebritatem colere & auaritiæ ſtudere quando in cœperint. 298.24.
Monachi ſæculares presbyteros ſuis ſedibus pellunt. 402.5.
Monachi octo læſæ maieſtatis rei plectuntur.1098.4.
Monachi in carcerem coniecti. 1648.22.
Monarchia cum politia epidictica comparatione cõfertur.876.15.
Monarchia militiæ optima. 736.10.
Moneta Anglica. 786.24.
Monſeratium oppidum dolo ab Anglis capitur, diripiturque. 1059.28.
Μονοπολιῶν. 918.17.

Monſte-

Monſteriolum oppidum.1151 22.
Monſteriolum ab Henrico quinto capitur. 1157.1.
Montargeum Angli obſidēt 1184.3.
Montem Annonię opp. Gloceſtrenſis dotis nomine capit. 1179.5.
Montidedum oppidum ab Anglis captum. 1720.4.
Montigomerienſe caſtrum Vualli demoliūtur.438.26
Morganus Vuallorum dux capitur. 847.9.
Morcat⁹ Merciæ comes.366 1.&373.21.&379.10.&381 6.&396.11.
Morcatus Northumbriæ comes. 361.14.
Moretum ab Henrico quinto capitur. 1156.29.
Morini legatos ad Cæſarem mittunt. 62.4.
Morinum oppidum.993.21.
Morouia Scotiæ regio.9.22.
Mōrtimeriorum familia regnū hæreditate aſſequitur. 160.24.
Moruidi⁹ rex temeritatis pęnam luit. 47.10
¶ MVGILES apud Anglos 28.24.
Muletti piſces. Ibid.25.
Mulierum diuerſa ingenia difficulter coniungi poſſunt. 664.18.
Municipale ius apud Anglos quibus cærimonijs cōſtet. 478.18.
¶ MILFORDIVS portus. 1419.21.

N

NADDERVS fluui⁹ 301.1.
Nanetū vrbs.760.22.
Nanetes Ioan Britan. capit. 947.18. recipitur. Ibid.23. Carolus octauus obſidet. 1463.16.
Naſamonum moriendi ratio 361.10.
Natalem iubileum Anglici reges celebrant. 982.7.
Naues duæ cum hominibus flāma conſumptæ.1596.11
Naufragium miſerabile.484 14.
¶ NEAPOLITANO regno Carol. VIII. potitur. 1489.6. Hiſpani potiūtur. Ibid.22.
Neglectæ religionis inſigne exemplum. 1388.21.
Neolus Athenienſium rex. 127.1.

Neoti monachi eruditio & probitas. 263.23.
Neſſa fluuius. 9.23.
Neuuarchi Franciſcanorum cœnobium. 1562.19.
Neuſtria Celticæ pars. 256. 20.
Neuſtria nunc Normania. 480.15. à Francis recepta. 683.3.
Neuuarci opp. arx. 513.2.
Neuuportus pagus. 1421.27.
¶ NICASIANVM oppidũ à Craſſo capitur. 482.1. recipitur. Ibid.16.
Nicol. Brẽbræus eques. 1028. 16. profug⁹ vita mulctatur 1053.12.
Nicol. Bochettus. 940.19.
Nicol. Borthus Britãnos bello vexat. 1184.27.
Nicol. S. crucis Card. pontificius legatus. 1217.17.
Nicol. Tuſculanus epiſc. pontificius legatus. 711.4.
Nicol. Tuuisfordius eques. 1028.15.
Nidisdalia regio Scot. 7.18.
Nili inundatio. 748.1.
D. Niniani templum. 7.22.
Niortum à Sauaro capitur. 752.3.
¶ NOACH tempora. 631.3.
Nobiles pecuarij. 1681.7.
Nobilitas vnde hodie æſtimetur. 39.11.
Nobilitas non ex ſanguine, ſed virtute æſtimanda eſt. 376.25.
Nomina patrũ filijs maioribus indere Anglis ſolemne 923.13.
Noramia arx à Scoto obſidetur. 1526.2.
Nordouicum vrbs. 452.2. ei⁹ epiſcopalis ſedes. Ibid.1. ſitus. 337.2.
Nordouicũ diruitur. 584.11.
Nordouicenſis arx à Ludo. Franco in poteſtatem redigitur. 726.22.
Normani Cornub. in comitatib⁹ eſſe voluere. 179.24
Normani regnũ de integro conſtituerunt. Ibid.
Normanorum origo. 252.11. noui motus. 487.1.
Nor. quõdã Neuſtria. 480.15
Norm. ducum ſeries. 287.20
Normania abſente principe ad defe[illegible]onẽ aſpirat. 597. 21. à [illegible]hilippo premitur. 649.[illegible]
Norma[illegible]is proprium præuaricari, [illegible]minalis artibusq; agere quæque. 390.25.

Norma-

Normanicæ nobilitatis cō-tra Gulielmum cōiuratio 403.28.
Normanorum nomen apud Italos celebre. 441.1.
Normanicū nomen oblite-ratum. 378.1.
Normania ab Henrico rege vexatur.464.6.Angliæ re gno adiuncta. 468.28.
Normaniæ ducatus filijs re-gum natu maioribus con-ferebatur. 475.17.
Normania regi Franciæ tri-butaria. 480.17.
Normani quādiu in Anglia regnarint.498.23.&609.6 &1259.7.periurijs fœdati 504.3.Edouardi quinti ar mis vexantur.951.16. ſeſe dedunt. 952.7.
Normania à Gaufredo occu patur.515.25.á Franco va-ſtatur.6[illegible].12.in Francorū pot[illegible]tatem reuertitur.683 1.iniuſtè ab Henrico ter-tio bonis ſpoliatur.782.25 quomodo olim in poteſta tem Anglorum venerit. 1540.2.
Normanorū aduer Anglos ingratitudo. 1225.21.
Nor.ad Gal.defectio 1256.18
Normanorum magna clā-des. 385.23.
Norhamum arx à Scotis ca-pitur. 897.27.
North,idem quod Septen-trio. 187.18.
Northantonum ciuitas. 87. 21.
Northantonenſis Angliæ co mitatus. 2.1
Northantonū à coniuratis principibus obſidetur.717. 22.
Northantonenſe prælium. 1310.24.
Northberuicum opp. 7.5.
Northfolchia Angliæ comi tatus. 1.25.
Northumbria vnde dicta.6. 21.
Northumbria Angliæ comi tatus.2.11.Scotis erepta va cat. 613.3.
Northumbrorum regnum. 187.6.
Northum.regni finis.214.14
North.reg.diuiditur.199.4.
Northumbrorum de fide diſ putatio. 193.9.
Northumbrorum regnū pie tate,& pace floret.196.26
Northumbrorū ditio Occi-duo regno iungitur,[illegible] 82.

Northū-

Northumbri apud Eboracũ victi.173.4. à Dacis victi. 247.9.
Northumbriam Henricus ſecundus recuperat. 536.25.
Northũbri ſe Dacis dedũt. 309.25.
Northũbriã in poteſtatẽ redigere Scotus fruſtra nititur.574.1.ea à Scotis vaſtatur. 866.3.
Northumbri cum Eboracenſibus contra Henr.quartũ conſpirant. 1104.14.
Noruegiæ deſcriptio.335.27
Noruegienſes Dacorum iugum excutiũt.317.17.eorũ in Daciã impetus.334.22.
Noruegia à Canuto recuperatur. 335.22.
Noruegienſiũ defectio & rebellio. 340.19.
Noruegia in Dacorum ditionem cecidit. 367.20.
Nothyngamiẽſis Angliæ comitatus. 2.3.
Nothyngamiæ ſitus & obſidio. 526.25.
Nothyngamia capitur,& incenditur. 584.25.
Noti prodigioſus impetus. 981.2.
Nouacortis oppidi obſidio. 654.12.deditio. Ibid.19.
Nouaforeſta ſaltus.404.35. & 449.22.
Nouimercati oppidi obſidio 531.17.
Nouumcaſtrum oppidũ.365 9.& 401.22.
Nouumcaſtrum à Scotis incenditur. 866.11.
Nouicaſtri præliũ. 1062.17.
Noui homines ſæpè virtute conſpicuos ſuperãt.376.28
Nouum monaſteriũ.261.27.
¶ NVMIDARVM mos. Ibid.16.
Nummi aurei regales & nobiles. 303.3.
¶ NINA fluuius.87.25.& 726.27.

O

OBRVNCARVM oppidi ſitus.1240.4. obſidio. Ibid.6.
¶ OCCIDENTALIVM regnum quando cœperit. 374.23.incrementum.231. 13.
Oceanus Anglicus quãto ſpatio æſtu concitetur.468.6
Oceani magna inũdatio.598 12.
Oceani inuſitatum decrementum. 475.23.

Oceanus cruento aſpectu fluit. 84.20.
Octauianus Fregoſius capitur. 1694.5.
¶ ODIHAM vicus. 974.20
Odomarus Valentianus Scotiæ præfectus. 874.3. & 877 17.
Odo Burgundiæ dux. 919.6. eius in Hieroſolymitano bello res geſtæ. 632.5. & 634.29. & 635.9. & 636.1.
Odo Baiocenſis epiſcop⁹. 380 12.
Odonis epiſcopi coniuratio cõtra Rufum ex fratre nepotem. 415.27. deditionem facit. 421.20. Normaniæ adminiſtratio ei traditur. Ibid. 24.
Odo in Normaniam ablegatur. 402.9.
¶ OFFA in Scotiã fugit. 190 20.
Offæ Merciorum regis nefandum facinus. 168.26.
Offredus Eduini filius fortiter occubuit. 197.26.
¶ OLAVVS Noruegienſiũ rex creatur. 517.2 . Daciam vaſtat. 334.24. alienas res turbat, ſuarũ iacturam facit. 335.25.
Olaui & Vleonis contra Canutum coniuratio. 336.8.
Oluca Sabrinæ inſula. 330.19
¶ OPPIDVM Britannis ſylua. 68.13.
Oppius Sabinus aduerſus Getas miſſus. 236.4
¶ OMEN Gulielmi Normani. 368.28. Henrici ſeptimi. 1325.7.
¶ ORACVLVM monaſtica impoſtura confictũ. 301. 25.
Oraculũ Eduini regis. 194.22
Orchades inſulæ XXX. 11.3. à Claud. Cæſare domitæ. 77.7.
Ordolucarũ opp. 6.25.
Ordouicum rebellio ſedata. 92.7.
Ordouicum & Nordouicũ eadem ciuitas. 88.3.
Oruellum vicus. 904.18
¶ OSBVRGA Etheluolphi Anglorũ regis vxor. 725.9
Oſca & Otha Saxonum duces interfecti. 145.13.
S. Oſitha quando floruerit. 241.14.
Oſmundus Ricardi Normani pueri præceptor. 289 19.
Oſric⁹ in Scot. fugit. 190.29.

Oſtrea in Anglia delicatiſsima. 29.11
Oſtorius Scapula in Britãnia legatus.78.1.eiuſque res geſtæ,in ſequentib. eius contra Caratacum victoria. 81.24.
Oſricus Deiræ rex. 199.6.
Oſualdi Northumbrorũ regis contra Britannos victoria. 147.17.
Oſualdus & Oſuuius extincto patre in Scotiam fugiunt. 190.19.
Oſualdus rex Aidani epiſcopi in re euangelica pro concione interpretẽ agit. 202.17.
Oſuuius Merciorum ſceptra armis adipiſcitur. 178.15.
Oſuuij vxor Enfreda.209.4.
Oſuinus Oſrici filius Deiræ rex.206.14.eius interitus. Ibid.24.
¶ OTHO Saxonię dux Im. eligitur.660.21.eius rẽ Flãdricam iuuantis fugà. 713.12.cum rege Ioanne de bello aduerſus Philippũ conſultat. 691.3.
Othonis Germanię regis cũ Lud.rege Franciæ amicitia 779.14.
Otho Cardinalis Diui Nicolai in carcere Tulliano põtificius in Anglia legatus. 769.13.& 770.16.& 773.7.& 776.10.
Othobonus pontifici⁹ in Anglia legatus.808.4.& Ibi. 29.& 810.3.
¶ OVES Anglicæ non potãdæ. 25.29.
Ouinus ſeditioſus. 1102.14.
Ouinus Tyderius VVallo. 1237.25.& ſeq. eius interit⁹. 1238.10.progenies.Ibid. 11.& ſeq.
Oxonienſis Angliæ comitatus. 2.1.
Oxonium cur formidarint reges ingredi.223.12. à Gulielmo rege deficit.382.19. eius deditio.Ibid.27.& ſe. à Stephano obſidetur.521.11.deditur. 522.3.
Oxonienſe concilium.798.3.
Oxonij gymnaſium inſtituitur. 263.26.
Oxoniẽſis gymnaſij collegia Baliolenſe.839.11. D.Bernardi.1148.8.Braſyn Noſe 1564.14. Ceruina aula. 922.28 Corporis Chriſti. 1564.2 Exonienſe.922.28 Marię Magdalenę.1252.26

Martonum. 828 21. Mariæ ſiue nouum collegiũ. 989. 20. Omnium animarum. 1222.29. & ſequ. Orial. 915. 10. Reginæ. 995.6.

P

PACEM multotiés vtrinque petitam inueniri non potuiſſe exemplũ 1064.16.

Pacem vel iniquiſsimã in Re pub. iuſtiſsimo etiã bello præferendã eſſe. 808.18.

Paganellorum Fulconis & Gulielmi fratrum geſta. 759.12.

Pagri ſeu Phagri piſces. 28.25

D. Palladius Scotorum apoſtolus. 9.18. & 142.14.

Pallium Archipræſulis inſigne. 197.15.

Palorum ſepta equitatus impetum arcent, inuentũ nouum. 1130.6.

Panjonia Orchadum caput. 11.6.

Pandulphus & Durãtus põtificij ad Ioannem regem legati. 697.2[illegible] & 698.1. & 701.1. & 703.8. & 741.6.

Pannoniam ſuperiorem hodie Auſtriam vocant. 542 15.

Papæ poteſtatis ſcilicet eſſe iuriſiurandi violationem æquitati donare. 16.

Papiæ gymnaſium. 264.21.

Paracolum oppidum ab Anglis capitur. 937.4.

Parci, id eſt, viuaria. 498.13.

Paremptitij qui. 618.24.

Parentum indulgentia pueri corrumpuntur. 617.17.

Parricidij immaniſsimum exemplum. 1387.8.

Pariſianæ academiæ origo. 227.6.

Pariſiorum fides erga Anglũ 1171.14.

Pariſiorum contra Anglum factiones. 1172.14.

Pariſij per rebellionem Anglorum iugum excutiũt. 1234.15.

Parliamenti Anglici inſtitutio. 477.18.

Parmę ciuitatis obſidio. 1687 9.

Paruis ex rebus ſæpè magna icremẽta venerũt. 964.26

Parua ſunt arma foris vbinõ eſt ſapiẽtia domi. 1438.25

Paſcendi ratio apud Anglos 25.26.

Patritius Northumbriæ comes.

S. Pauli oppidi ſitus. 1013. 18.
Paulinus Eboracenſium epiſcopus. 161. 11.
Paulinus fit Roceſtrēſis epiſcopus. 198. 9.
Paulinus Suetoni⁹ legatus, Moriam inſulam domuit. 21. 6.
Paulinū collegiū Sacerdotū quæ priuilegia ab Henrico tertio acceperit. 787. 29.
Pataicenſe prælium. 1199. 14.
Paternæ clementiæ exēplū, ferè per totum XIII. librū
Patritij Auguſtiniani monachi commentum & caſus. 1541. 18.
Patritius Doumbar Scotici regni adminiſtrator. 925. 21.
¶ PECVARI Arcs in Anglia frequens. 5. 16.
Pecunias ex Anglia, aliò terrarum referri lege vetitum 26. 3.
Pecuniæ ſacræ in vſum pub. conuertuntur. 846. 6.
Pelagiana hæreſis Britanniā peruaſit. 141. 12.
Pelagius homo Britannus. Ibid. 16.
Penda Merciorum tyrannus feliciter cōtra Chriſtianos pugnat. 167. 6. Ibid. 16.
Penynſei caſtelli obſidio. 420. 11.
Perfidiæ ſingulare exemplū 170. 18.
Perona oppidum. 938. 16.
Perticæ menſura. 403. 4.
Pertinax Imp. creatus. 102. 1.
Perthum oppidum. 8. 10.
Perthum, id eſt, Fanum Ioannis. 858. 3.
Perychin⁹ rex fictitius. 1492. 16.
Peſtis graſſatur. 149. 5. & 401 23.
Peti Cerealis exercitus à Britannis fuſus. 85. 22.
Petr⁹ Ambianenſis eremita. 441. 17.
Petrus Aragoniæ rex, Siciliæ rex conſalutatur. 830. 8. ei⁹ cōtra Siculos victoria. Ibi. 19. cum Ioanne Palæologo fœdus icit, Siciliæque regnum repetit. 829. 18. interitus. 830. 29.
Petri regis Caſtellæ tyrannis 983. 24. fuga. 984. 20. ſoboles. 985. 4.
Petrus regno reſtituitur. 987 14. à fratre rurſus victus occiditur. 987. 29
Petri Caſtellæ regis progeni

tis. 1001.16.
Petrus Capuanus pontifici⁹ ad reges Galliæ & Angliæ legatus. 659.23.
Petri Druidum comitis filij res geſtæ. 712.15
Petrus Duke primus Londini vicecomes. 697.15
Petrus Eremita vaticinio valet. 508.7.
Petrus Ganeſto Edouardo quarto prauitatis incẽtor. 883.2.eius exiliũ.884.1.obtruncatur. Ibid.17
Petrus Hyalas Ferdinãdi Hiſpaniæ regis in Angliam legatus. 1528.8.
Petrus Landoſus Richemondianum precio prodere fruſtra tentat. 1407.24.
Petrus Lucembergenſis bello victus, contra fidem facere cogitur. 1245.17.
Petrus Malolacenſis pro Rep. Chriſtiana in Syria militat. 776.3
Petrus Sabaudienſis princeps. 776.11.
Petri Rupifortenſis factum. 1226.26.
Petrus Varbechus Perychin⁹ Tornacenſis rex fictitius. 1493.11.eius in Cantio clades.1510.1.ad Scotum oratio.1511.15.Angliam cũ Scotis crudeliter ingreditur. 1614.12. Cornubienſibus ſe iungit.1531.6.fuga.1534.8.eius vxor capitur.1535.11. in Regis poteſtate ſe permittit.1536.3.elabitur.1540.21.ſuſpenditur. 1543.23.
Petrus Alenconienſis dux pro Delphino obſes. 979.3.
Petrus Medices tradit Piſas Carolo octauo Francorũ regi. 1597.23.
Petrus Nauarra Genuenſib⁹ ſubſidio venit.1694.10. capitur. 1695.9.
¶ PHARAONIS aduerſus Ethiopes bellum.127.4.
Philippa Edouardi vxor.917 21.
Philippa regina moritur. 994.29.
Philippus primus Rom. Imperatorum Chriſtian⁹.236 15.
Philippus Henrici V. Imperator,de Imperio cum Othone Saxone contendit. 661.4.
Philippus Maximiliani filius 1446.20.
Philippus rex Franciæ Gul-

ielmi victorias infirmare conatur.400.18.ei⁹ in Gulielmum regem Angliæ ſcōma.408.15.perfidiæ.438.4 moritur. 469.11.
Philippi regis & Henrici ſecundi odiū.600.23.&605.5.Henrico ſecundo arma infert.Ibid.10.iuſtum contra Henricum gerit bellū. 607.23,eius cum Ricardo fœdus.615.10.contra Saracenos expeditio.622.16.cū Ricardo Anglo in Sicilia diſcordia.626.7. quātū ea mali rebus Chriſtianis attulerit.631.6.& 634.5.& 637.24.ſimulato morbo habitum ex Aſiatico bello parat.632.1.Normaniam hoſtiliter ingreditur. 637.29.cum Ricardo par.655.5 īducie in quinquēniū.660 10.cū Ioanne rege fœd⁹ & affinitas.672.28.& 675.20.in Normaniam alia expeditio.670.13.& 678.1.& ſeq. inducias violat.670.23.nouas cum Ioanne pāgit.671.4.& ſeq.& 690.18.& ſeq.& 714.26.quibus artibus Arthuri ditiones ſibi vendicauerit.676 6.pontificis hortatu contra Ioannem Angliæ regē excommunicatum mouet 701.1.& 704.7.ſingularis contra Flandros victoria. 713.10.moritur. 747.12.
Philipp⁹ Ludouici regis Galliæ filius.600.10.comes Bononiæ.760.11.interijt. 830.27.
Philippi Ludouici filij ex Africa reditus. 811.25.
Philippus Pulcher rex Franciæ creatur.832.8.eius contra Anglos & bellū & iuris contentio.841.16.& ſe. in Angliā claſſe proficiſcitur. 848.18.& ſeq.cum Scotis ſocietas & affinitas.850.25.& 853.16. in biennium cum Anglo induciæ. Ibid. 21.renouatæ.856.27.contra Flandros victoria. Ibi. 9.moritur.885.27.progenies. 918.16.
Philipp⁹ Longus rex Frāciæ. 919.4.moritur. Ibid.8.
Philippus Valeſeus rex Franciæ.851.7.& 920.2.& 932.7.& ſeq. en.cum Scoto affinitas & fœdus.960.10. Carolū Bleſenſem iuuat. 947.21.obitus. 961.17.

Philipp⁹

Philippus Albanactus Anglorum dux aduerſus Saracenos. 757.19
Philippus comes Flandriæ. 586.7.
Philippus Burgũdiæ dux Flã driam adipiſcitur.1033. 22. Gãdauenſes domat. Ib.23
Philippi Burgũdię ducis obitus. 1108.15.
Philippus Burgundio pacẽ inter Francũ & Anglũ cõponit.1153.14.regni Gallici adminiſtrator.1165. 14. cũ Anglo affinitas. 1172.13. quib⁹ rationib⁹ ab Anglis ſit abalienatus.1194.6. & 1220.22.& ſeq.cum Lucẽburgenſi familia affinitas Ibid.27.impia ipſius pietas.1229.6.& 1132.10. cum Frãco recõciliatur.1230.25 Anglum perſequitur.1235. 23.vxores,& liberi.1237.8. moritur. 1306.11.
Philippus Archidux Flandriæ.1498.9.pacem fœduſque per legatos ab Henrico ſeptimo petit.1529.22 & ſequentib. fœdus confirmat. 1544. 18. princeps Caſtellę regnũ dotis nomine aſſequitur.1553.6. obitus.1555.28.eius proles. 1556.2.
¶PICTAVIA Gallię pars. 531.8.
Pictlandia. 7.1.
Picti populi eorumque mores. 88.6.& 104.5.
Picti deleti. 6.5. quando in Albionẽ venerint.122. 24. in Hybernia nouas ſedes quærunt.89.23.ſedes in Britannia firmant.90.27.eorum cũ Britannis bellũ.89 12. vnde dicti Ibidem 15.
Picti reges ex fœminei ſexus proſapia creantur. 91. 15. varijs cladibus affecti. 123. 15.fœdus cum Angloſaxonibus contra Britannos renouant.142.14. à Britannis ſine ſanguine victi.144 9.cum Scotis contra Britannos fœdus 122.21. eorũ genus ferè à Scotis deletũ. 227.17. funditus ſublatũ. 228.5.
Pictones Ricar. mulctare parat.662.10.ad Angl.regem deficiũt.712.4.à Lud.rege Franc.ad Henr.III. defeciunt.751.15.crebræ proditiones.778.1.& ſeq. in Anglia inſolẽtia.797.7.& ſe.

C.expellun-

expelluntur.798.7.in Hẽrici Lancaſtrij poteſtatem veniunt.957.17.ab Anglo deficiunt.1003.3.eos Lancaſtrius populatur. 1006. 9.
Pietas non verborũ, ſed rerũ pondere æſtimãda.737.1.
Pike piſcis. 29.1.
Piliolus mons. 1204.26.
Pinquiniacum opp. 1356.6.
Piſcium copia & nomina apud Anglos. 28.21.
Piſcium in ſicco noctu congreſſus bellicus. 609.27.
Pius Antoninus Imp.101.18.
¶ PLACENTIAE concilium. 441.10.
Pleureſis morbus in Anglia rarus. 1549.7.
Plimuthus portus. 971.2.
Plinij locus. 18.10.
Plũbi copia in Cornub .16.5
¶ POLA portus. 1403.1.
Pola à Piſanis capitur. 636. 10. à Venetis diripitur. Ib. 15.
Polychronicon de rebus Anglicis hiſtoria. 37.22.
Polydorus Romani pontificis in Anglia quæſtor.122 10, VVellenſis archidiaconus. 221.1.
Polydori Vergilij de rerũ inuentoribus locus explicatus.157.29.eiuſdem Adagiorum liber. 962.27.
Polygamia apud Scotos.431 4.
Pondera & menſuræ in Anglia reſtituuntur.756. 21.
Põteſcij expugnatio.844.17
Pons D.Clodoaldi. 1110.9.
Pons D.Dioniſij. Ibid.13.
Pontis Thameſis deſcriptio 4.6.
Pontis Londinenſis ædificia incendio abſumpta. 700. 25.
Pontifex Rom. omne ius in Anglia amittit. 1007.23.
Pontifracti ſitus. 79.18.
Pontiniacũ cœnobiũ.544.3.
Pontiſarę oppugnatio.1242. 16.
Pontinum regio. 790.4.
Pontiuenſium defectio.994 10.
Populationis nouum genus excogitatum à Ioanne rege. 695.7.
Populum quando reges conſultare cœperint.477. 2.
Porphiria nuris nudata.730 26.
Porca puerum enixa.47[illegible].

Porre

Porrex rex à matre interfect⁹ 44.25.
Porſenæ Hetruſchi humanitas. 1210.21.
Porthimutus portus.459.1.
Portugallia vnde dicta.127.9
Portugallia olim Luſitania. 623.11.
Poſſeſsiones ſyngrapha carentes rex ſibi vẽdicat nõ ſine publico fremitu.822.13.
¶PRAEFECTI ſtatarij in Anglia officium.619.21.
Preiudiciorum vſus in publicis quoque adminiſtrationibus vtilis. 1478.27.
Præſentes rerum ſtatus vulgò tædioſos eſſe, luculentiſsimũ exemplũ,1083.22.
Prætor maior. 697.16.
Prætoriæ apud Londinenſes dignitatis officium.619.20.iu. 1026.28.
Praſutagus Igenorũ rex Neronem Cæſarem hæredẽ ſcribit. 84.3.
Presbyteri ſæculares monachorum fraude locomoti 298.8.& 402.5.de repertũ dis contra monachos ne quicquam agunt.301.27. Vide Sacerdotum vocabulum.
Principis Chriſtiani exẽplũ. 193.24.
Principibus nuſquam gentium tutus à periculo loc⁹. 1251.11.
Principes quibus velamentis fidem fallere ſoleant.1234 29.
Princeps ſeſe non omnibus Reipub.periculis obijcere debet. 1139.1.
Princeps ceteros tam ſapientia præſtare debet, quàm præcellit poteſtate.1560.18.
Principes declarandorum epiſcoporum ius ſibi vẽdicãt. 460.7.
Principum Anglorum cõtra Ioannem regem coniuratio. 715.28.
Prodigia quædam planè prodigioſa.84.17.&313.26.& 472.6.
Proditionem diu deliteſcere nõ poſſe, exemplũ.900.7.
Prolocutores officium populi cauſas in Parliamento agere. 478.3.
Prouerbia.
Ab impio egreſſa eſt impietas. 107.5.

Ab ouo. 931.17.
Adulterinæ plantæ non dabũt radices altas. 498.22.
AEthiopem prius colorẽ mutaro. 1225.18.
A laſſo rixam quæris. 977. 20.
Altera manu panẽ, altera lapidẽ oſtentat. 577.14.
Alius ſeminat, alius metet. 472.1.
Anguis latet in herba. 515. 27.
Aperto pectore. 603.29.
Arare boue & aſino. 1250.1.
Argentum in Scoriam verſum. 148.26.
Aſinus ad lyram. 266.15.
Aureo hamo piſcari. 593.12.
Britanni non ſunt in bello fortes, nec in pace fideles. 76.8.
Canis Caninam non eſt. 735 16.
Cęcus parietem palpat. 885. 10.
Clauum clauo trudere. 1878. 22.
Cogitationes poſteriores ſapientiores. 589.26.
Contra ſtimulum calcitrare 397.31
Corrumpunt bonos mores colloquia praua. 599.16.
Culex circa ardẽtẽ cãdelã volitans. 1579.24.
Currentem incitare. 550. 17.
Duos parietes ex eadem fidelia dealbare. 988.11.
Duobus Dominis ſeruire nemo poteſt. 853.29.
Enſis vagina vacuus. 76. 15.
Equus Seianus. 215.4.
Ex equo Traiano. 989.27.
Factum infectum fieri non poteſt. 548.21.
Feſtucam in alterius oculo videre. 491.20.
Filius non plectetur propter iniquitatem patris. 734.15.
Fœnum habet in cornu. 525.1.
Fortem fortuna iuuat. 82. 19.
Homo Bulla. 499.26.
Homo homini Deus. 1361.13
Honores mutant mores. 1115 19.
Ideo nihil ſecũdi Ioãni ſuccedit, quia neque Deo neque hominib⁹ reconciliat⁹ 713.29.
Initiũ Sapie. timor Do. 14.8.

In

In qua menſura metimini in eadem.& ç. 519.26.
Intus & in cute. 669.24.
Laborantem Agricolā oportet primū de fructu percipere. 1302.19.
LEONINA pellis quo nō pertingat, vulpina aſſuenda eſt. 245.12.
Lupo ouem committere. 492.17.& 1359.14.
Lupum auribus tenēte. 312. 24.
Malum malo aptiſsimum eſſe. 967.28.
Mendacem memorem eſſe oportet. 456.22
Multum intereſt inter os & offam. 959.13.
Nihil opertum quod non reuelabitur. 184.17.
Nodum in Scirpo quæris. 841.26.
Non omnibus tuta inter Cyaneas petras contingit nauigatio. 1040.16.
Omne regnum aduerſum ſe diuiſum.& ç. 1231.18.
Paxillus infractus. 909.27.
Pares cum paribus facillimè congregantur. 698 28.
Propheta nemo in patria acceptus. 692.17.
Suo gladio iugulare. 1079.21
Quomodo cantabimus canticum in terra aliena. 372. 28.
Quomodo ceſſauit exactor, quicuit tributum. 455.21.
Rete fruſtra iecit &ç. 788. 28.
Sacerdos mundi ſpectaculū. 263.16.
Sanctum dare canibus. 188. 21.
Sardonius riſus. 679.15.
Si aſcendero in cęlū. 900.29.
Si iuxta Claudum habitaueris.& ç. 915.6.
Taurum tollet qui vitulum ſuſtulerit. 1412.8.
Terræ filius. 627.28.
Thraciū commentū. 962.26
Væ homini per quem ſcandalum venit. 1491.20.
Væ terrę cuius rex puer eſt. 1035.16.
Ptolemæi locus. 87.14.
Ptolemais quæ & Acconis. 627.6.& 630.4. eius oppugnatio. Ibid.
Ptolemais capitur. Ibid.
Puella fatidica. 1194.18.& ſe.capitur. 1209.24.& ſeq. veneficij accuſatur. 1210.2.& ſeq. crematur. Ibid. 15.

Puellarū

Puellarum caſtellum.7.6.& 41.26.& 591.15.
¶PIRENAEVS mõs.800.14.

Q

QVAESTORVM perfidiæ exẽplũ.1014.5.
Quæſtores repetundarum rei variè mulctantur 1049.19.
Quatterius menſuræ genus, 1246.15.
Quendredæ reginæ pluſquã nefandum commentum. 168.27.

R

RADEPONTEM oppidũ Philippus Galliæ rex capit.678.16.
Raimundus Fani A Egidij comes.539.13.in Henrici ſecundi fidem venit.568.6.
Raimũdus comes prouinciæ Hẽrici tertij ſocer.768.16
Raimundus Toloſatium comes dux aduerſus Saracenos.442.8.eius cũ Ricardo affinitas. 657.10.
Raimundus Tripolitan⁹ comes. 602.15.
Rainaldus comes Cornubiæ 576.26.
Ramiſiæ cœnobium.323.10.
Ranulphus comes Ceſtrẽſis 572.24. Stephanum prælio ſuperior capit. 520.5. poſt multas pugnas cum rege in gratiam redit.524 24.perfidia capitur. Ibid. 25.
Ranulphus Fulgerius Anglicæ claſsis in bello Hieroſolymitano dux.621.13.& 665.7.
Ranulphus Henrici tertij in Aſia legatus.742.17.reuertitur. 745.6.
Rauenis portus. 1326.17.
¶REDONES Britannus capit. 947.18.
Redones Lancaſtrio ſe dedũt 973.25.
Redyngieſe cœnobiũ.498.9.
Reginaldus Braius Margaritanæ coniurationis caput 1394.12.& 1396.10. pater patriæ moritur. 1550.23.
Reginald⁹ Caſtrimartini comes. 657.8.
Reginaldus comes Bononiæ 760.12.propter ſacrilegia impius iudicatur.698.23. capitur. 713.16.
Reginaldus Britannorum comes. 309.6.
Reginaldus Bathonienſis epiſcopus.

piſcopus. 645.26.
Reginaldus monach⁹ de pō-tiſicatu Cantuarienſi con tendit. 684.21.
Regia vrbs. 204.18.
Regiæ villæ incendiū.1544.8
Regem non ſine decore Euā gelij interpretē pro cōcio-ne agere, exēplū. 202.16.
Regem quibus dotibus prędi tum eſſe oporteat. 233.16.
Regis officiū magnū momē tum ad regni ſtatū affert. 746.27.
Regni ſocietas conſortis im-patiens. 110.28.
Reges negotiū ad populū re ferre vſus quando inoleue rit. 477.3.
Regū Angliæ hæreditaria vir t⁹ aduerſus ſtrumas.359.19
Regulorum dignitas.1436.9
Rex armorū, id eſt, Haraldus ſiue caduceator. 964.7.
Rex vnus, ſummus nēpe mo narcha. 339.2.
Repillus fluuius. 3.1.
Reum eſſe ignominioſum eſt 1547.8.
¶RHEMOS Delphinus re cipit. 1201.5.
Rhenatus dux Barri capitur 1121.26.
Rhenati Siciliæ regis obitus, & teſtamentum.1484.25.
Rhenatus Claromontis re-gulus capitur. 1614.7.
Rheſus Amereducus à VVal lis princeps conſtituitur. 832.13.
Rhombus piſcis. 28.25.
Roſſeia regio. 9.28.
¶RICARDVS Cæſar capi tur.805.5.eripitur.807.18.
Ricardus fictitius. 1094.14.
Ricardus Lec. 1323.9.
Ricardus rex apud Lud.regē Fran. pupillus duriter edu catur.289.11.Ludouico eri pitur. 289.27.
Ricardus ſecundus naſcitur. 980.22.nuptiæ. 1034.22.
Ricardus Scruppus Eboracē ſis archiepiſcopus.1104.21
Ricardus tertius Glouceſtrius ad regnum aſpirat.1369.18 regnū ſibi vēdicat.1384.16 rex creatur. 1385.26.
Ricardus & Gaufredus fra-tres Henricum fratrē con tra patrem ſequuntur.571. 19.
Ricardus ab Henrico fratre in Aquitan.miſſus. 752.8.
Ricard. Edouardi VI. fili⁹ à patruo neci traditur. 1486

12.
Ricardus Guilielmi filius. 410.2.
Ricard9 abbas Elyēſem epiſcopatum inſtituit.471.15.
Ricardus Burgundionū dux Rollonē perſequitur.255.3.
Ricard9 Cantabrigię comes 1047.18.contra Henricum quintum conſpiratio.1122 21.interitus. 1223.16.
Ricardus Clarentię Domin9 996.11.eius ſoboles Ib.16
Ricardus Henricum comitē Derbienſem contra Afros mittit.. 1065.11.
Ricard9 Eboracenſium dux, & poſtea Ricard9 quoque eius filius regnum hæredi tario iure affectat.1124. 27
Ricard9 dux Eboracēſis Edo uardi ſexti filius. 1367.20.
Ricardi Graij interitus. 1380 7.& 1385.19.
Ricardus Hardel. 790.29.
Ricardi Harundellij interit9. 1074.25.
Ricardus Hemſonus fiſcalis iudex. 1552.20.
Ricardus Laſcius.576.27. ei9 res geſtæ.378.12.& 613.25.
Ricardi Mareſcalli cōtra Hēricum tertium coniuratio, 764.4.& Ibid.16.
Ricard9 Gulielmi Normanorū principis filius. 280. 21.
Ricardus tertius Normanorum princeps. 309.10.
Ricardi Neuylli Varuici comitis pater & filius. 1276. 12.
Ricardus Nortfolchius populi ad libertatem aſpirantis dux. 867.7.
Ricardus Fizriuerius balliu9. 617.12.
Ricardus Foxus Exonienſis Bathonienſis, Vvellenſis, & Dunelmē.epiſc.1526.10
Ricardi Rateclyffi interitus. 1429 28.
Ricardus Riuerius comes, Edouardi ſexti ſocer.1303.28 eius interitus. 1311.26.
Ricardus Sarisberienſis iniuriam vlciſci parat.1285. 16. & ſequent.capitur.1293.26
Ricardi Simondi presbyteri ſeditio.1445.7.& ſequen. euentus. 1457.7.
Ricardus Suardus regi conciliatur.767.28.
Ricardus Plātageneta.1048. 1.
Ricardus Talbotus. 924.11.

Opinur.

capitur.928.15.
Ricardus Thomas in Henrici ſeptimi poteſtatem venit.1421.15. Vvalliæ præfectus fit. Ibid.17.
Ricardus Tonſtallus eques, regius legatus. 1464.6.
Ricardi Varuicenſis exilium 1074.26. Normaniæ præſes.1158.5. cum Francis congreditur.1213.28. eius obit⁹ 1238.15.
Ricardi Varuicenſis periculũ 1284.22. regem Henricum ſextum prælio ſuperat. 1291.15.
Ricardus Vvelles contra fidẽ à rege necatur.1316.12.
Ricardus Vvittyngtonus. 1073.7.
Richemondia villa. 1117.22.
Richemondiæ comitatus populatio. 890.28.
Rionenſis pugna. 844.12.
Riones expugnatio.844.24.
Riponis pagi collegium. 198 29.
ROBERTVS Bylles.1383 24.
Robertus rex Francorum Ricardi ope inſidias declinat 308.21.
Robertus Serlo 747.9.
Robertus Albaniæ dux Scotici regni adminiſtrator. 1114.6.
Robertus Aquitaniæ dux deletus. 278.18.
Robertus Atrebas Burdegalenſes contra Anglos iuuat 852.18. eius ad Anglũ tranſitus. 931.15.
Robertus Belyngton.791.1.
Roberti Brachyngburij interitus. 1429.27.
Robertus Bruſius.854.8 Anglicum regnum affectat. 862.28. ad Scoticũ regnũ aſpirat.875.7. eius cum Anglis pugna.879.12. fuga. Ib 20.
Robertus Canolus.966.29. Britanniam vaſtat.1058. 27.
Roberti Canoli res geſtæ. 997.9. obitus. 1106.8.
Robertus Clyffordius ad fictitium regẽ deficit. 1496. 17. & 1500.14. reſipiſcit. Ib 18.
Robertus Demochius capitur.1316.24. morte mulctatur. Ibidem,29
Roberti Ferryſij res fœliciter geſtæ.984.16. Ibid.23. & 613.24.

Robertus Gaytonus eques. 1028.16.
Robertus comes Glocestriæ 495.12.ſororis nomine exercitum parat.514.26. eius cum Stephano pugna.519 11.capitur. Ibi.22.
Roberti Huldemi interitus. 1310 2.
Roberti Hungerfordij comitis interitus. 1301.18.
Robertus comes Leceſtriæ Aquitaniæ præfectus. 613. 20.
Robertus Landreus eques. 1028.17.
Roberti Melani comitis in Normania motus.487.1. capitur. Ibid.12.
Robertus Mulberienſis.402 3.à Rufo rege bello victus 617.1.
Rober.Norm.princeps.309 3.Ibi.13.Hieroſolymā proficiſcitur.Ibi.28.eius res geſtæ.Ibi.obitus. 349.20.
Robertus Gulielmo parenti Normaniæ imperium extorquere conatur.400.13. patri Guliel.in Normanię ducatu ſuccedit. 415.1.
Rober.Northum.com. contra Rufum regē cōiuratio 459.5.capitur. Ibid.28.
Robertus oſtordius Suthfolchiæ comes. 931.6.
Robertus Patillocus à Scoto Delphino auxilio miſſus. 1178.24.
Robertus Ratclyffus proditionis damnatur.1501.18.
Rober.Sabeoll⁹ Angl.in bello Hieroſolymitano dux 621.12.
Roberti Salopiæ comitis exilium. 459.25.
Roberti Scoti annorū XIII. induciæ. 901.4.
Rober.Seneſcallus Scotici regni adminiſtrator bellum cū Anglo reditegrat.959. 24.
Roberti Tiptoſti nauale prælium. 840.8.
Robertus Tryuilianus repetundarum conuictus gratia elabitur.1050.5.à principibus popularib⁹ capt⁹ trucidatur. 1051.25.
Robertus Torbiſcus Vuallię præfectus. 827.21.
Robertus Verius Marchio dublinenſis.1045.28. eius res geſtæ.1051.13. in exilio moritur. 1052.14.& ſeq.
Roberti Viromandiorū co-

mitis dolus.278.21. & ſeq
Roberti Vuyllugbij facta 1215.1.victoria.1244.19.regulus.1436.8.regiæ domus præfectus. 1437.3.
Roceſtrenſis diæceſis.198.11.
Roceſtrenſis arx capitur.721 23.
Rodoricus Cõnaciæ regulus Henrico ſecundo reſiſtit. 559.6.
Rodoricus Pictorum dux.89 23.pacis oratores ad Henricum ſecundum mittit. 593.6.
Rodul. Affcheuuye.791.2.
Rodulphus Ricardi Burgundiæ ducis filius rex Franciæ dicitur. 279.4.
Rodulphus Fulgerius.576. 15.&.613.26.
Rodulphus Habſpurgenſis comes Ro.Imp.creatur. 792.21.
Rodulphus Lotharingię dux 936.26.
Rodul. Mortimerius.417.23.
Rodulphus Shaus corruptus pro concione non theologũ, ſed tragicũ agit.1381.21 pęnitudine conſumptus pœnas luit. 1383.7.
Rodulphus Staffordiæ comes dux factus. 963.8.
Roſtenſis diæceſis. 153.15.
Rogerius Alanus. 920.3.
Rogerius & Boëmundus fratres de Apulia contendentes totam Italiã diuexãt. 441.3.
Rogerius Houedemus annalium ſcriptor. 42.5.
Rogerio Siciliæ comiti papa bellum facit.493.8.& ſeq
Rogerius Siciliæ rex creatur 494.17.
Rogerius Actonus Vuythclythianus ſupplicio afficitur. 1121.22.& ſeq.
Rogerius abbas Beccenſis epiſcopatum Cantuar.recuſat. 568.1.
Rogerius Claryngtonus læſæ maieſtatis reus plectitur. 1098.3.
Rogerij Clyffordij interitus 1405.17.
Rogerij Herefordenſis comitis contra Gulielmum regem coniuratio. 398.6.
Rogerius Laſcius. 688.17.
Rogerius comes Merchiæ 1090.6.
Rogerij Mombraij res geſtæ 572.25.
Rogerius Montigõmericẽſis

epiſcopus. 417.18.
Rogerius Mortimerius Vuallorum præfectus. 797.1. &.801.29. exul. 903.23. Edouardi quinti tutor. 912.21. Vualliæ comes fit. 922.2. proditionis damnatur. 923.18.
Rogerius comes Salopię. 417 25.
Rogerius Vuagham inſidias dum facit, inſidijs perit, 1348.19.
Rogeri9 Vuyncheſtyr. 697.4
Rolandus Caroli magni nepos. 145.26.
Rollo dux Normaniæ. 480. 14. &. 683.4. &. 800.7.
Rollonis Daci hominis in Angliam aduentus. 252.14. Rothomagum ciuitatem capit 254.1. Galliā vaſtat. Ibid 10. circa matrimonium eius autorum diuerſitas. 257.5. baptizatus, Roberti nomē accepit. Ibid. 21. Normanis ducibus originem præbuit. 258.1. cū Ludouico rege fœdus. 278.12. & ſeq.
Roma ex Troianis reliquijs 151.19. & ſeq.
Romani originem ſuam ad deos referunt. 37.7. & ſeq
Roma à Gallis capta. 45.11. &. 53.21.
Romani imperij inclinatio quando cœperit. 122.1.
Romani in agro Pariſiorum ab Arthuro Britanniæ rege deleti. 146.3.
Romanus pontifex ſe communem omnium patrem appellat. 1679.6.
Romani in Britannia ōnia immutarunt, melioraque fecerunt. 59.2.
Romanorum militum in Britannia tyrannis intolerabilis. 84.2. & ſeq.
Romulus Annalium autor. 965.2.
Roſa rubra, albaque, duæ regiæ Anglici ſanguinis familiæ. 813.27.
Roſimunda Henrici ſecundi ſcortum. 611.21. eius epitaphium. 612.4.
Roſiium oppidum, 563.17.
Rotelandia Angliæ comitatus. 2.2.
Rothomagenſis antiſtes. 647.16.
Rothomagum Normaniæ caput. 953.12.
Rothomagum ciuitas Galliæ

bæ à Rollone Daco capta 254.1. eius ciuitatis erga Ricardum fides. 192.1. obſidio. 986.3. & ſeq.
Rothomagenſes deditionē Philippo regi faciunt. 682. 21.
Rothomagum Henr. quintus obſidet. 1149.8. in eius poteſtatem venit. Ibid. 29 eo Gallus potitur. 1256.28
Roxburgum caſtellum. 591. 15. ab Anglo capitur. 856.2 Scoti eo potiuntur. 1282. 23.
Roxburgenſe præliū. 926.24
Rupellæ obſidio. 1003. 11. à Sauaro capitur. 752.4.

S

SABRINA fluuius. 13.4.
Sabrinenſis pugna. 329.8
Sacerdos quidam exacta lingua loquebatur. 445.21
Sacerdotes in exercitum ſcribuntur. 959.16.
Sacerdotum auaritia quantū pietatis nomini officiat. 299.8.
Sacerdotum bona publicata 860.16.
Sacerdotum connubia quando in Anglia abrogata. 298 2. & ſequentibus.
Sacerdotū imunitas. 523.17.
Sacerdotibus mos viuendi præſcribitur. 400.9.
Sacerdotib. quis honos publicè apud Anglos habeatur. 1542.10.
Sacerdotibus venationibus interdicitur. 593.23.
Sacerdotalis redditus annuus cenſitus eſt. 1008.11.
Sacerdotalis ambitionis exemplum. 616.26.
Sacerdotalis raſura. 964.28.
Sacerdotium. 653.9
Sacerdotia. Ibid. 13.
Sacerdotia gentilia. 1663.18.
Sacrilegia temporis vſu honeſtatis faciem induerunt. 426.12.
Sagittarum apud maiores vſus. 956 28.
Saladinus AEgypti rex Hieroſolymitanum regē bello infeſtat. 599.27. Chriſtianos in Syria affligit. 601. 26. Ricardo prælio inferior. 635.3. eius interitus & funebris pompa. 648.19.
Salopia oppidum. 13.21. eius ſitus. 486.10.
Salopienſis Angliæ comitatus. 2.6.
Salutus portus. 13.3.

Sanctus monachus regius legatus. 1464.2.
Sanduicus portus. 17.28.
Sanguinem pluit. 598.17.
Sanguine fons triduo manauit. 446.19.
Santones Angli infeſtant. 937.3. in Lancaſtri poteſtatem veniunt. 957.17.
Saraceni Hieroſolymam premunt. 441.15.
Saracenorum clades. 630.16.
Sarisberiæ ſitus. 78.18.
Sarisberienſis Angliæ diœceſis. 2.20.
Sarisberiæ regio in ferarum luſtra redacta. 404.7.
Sauarus Britannorum dux capitur. 690.12.
Sauari Malleonēſis res geſtæ 721.29.
Sauoia xenodochium. 972.4
Saxonum cum Pictis fœdus. 136.15.
Saxones ab Ambroſio victi. 139.15. à Britannis magna cæde victi. 145.10.
Saxonum Auſtralium regni deſcriptio. 164.29. in nomen ditionemque Occiduorum veniunt. 165.7. Ro. pont. tributum pendunt. 221.24.
Saxonum Orientaliū regni deſcriptio. 174.12.
Saxones Orientales in Occiduorum poteſtatem veniunt. 232.26.
Saxonum Occiduorū regni deſcriptio. 215.25.
Saxonum Occidētaliū regni incrementum. 229.14.
Saxones Angli in Britanniā accerſiti. 132.22. Vide Anglo Saxones.
SCHACARIVM. 1026.15.
Schaddæ piſces. 28.28.
Schereshutton arx. 1433.17.
Schirburni arx cōditur 512.29
Sclaui Dacis rebellantes à Canuto rege domantur. 317.13.
Scribarum collegium. 389.29
Scrophæ ſtruma ferè laborāt 359.16.
Scrophula morbus. Ibid. 15.
Scombri piſces. 28.26.
Scoti arcem Vverckē obſidēt 1723.2.
Scotus quando primū Cumbriam & Huntyngtonam comitatus ſibi acquiſiuerit. 503.18.
Scotorum origo. 89.26.
Scotiæ generalis deſcriptio. 6.1.

Scotia Britanniæ pars.41.25.
Scotia olim Britannia. 1.6.
Scoti Britanniæ partẽ occupant. Ibid.11.
Scoti epiſcopi duodecim ſancti Andreæ primati ſubiecti. 1325.23.
Scoti Hyberniam aliquamdiu tenuerunt. 561.16.
Scotiæ regum ſtemma deficit. 835.29.
Scotiæ oppida nullis cincta muris.12.17.portus tuti.10 13.
Scotia meridionalis culta & humana. 11.24.
Scotia ſeptẽtrionalis montoſa & aſpera.Ibid. 28.
Scoti rei pecuariæ dediti. 12. 7.quando lanitio ſtudere cœperint.25.24. natura ab Anglis diuerſi.1459.20.ingenio valent.12.21. ab Anglis legibus differũt. Ibid. 8.eorum natura & mores Ibid.6.
Scotorum pueri ad vnũ omnes exercitationi cuipiam addicuntur. 1159.29.
Scotia fidem Chriſtianam amplectitur. 142.7.
Scotorum religioſa pietas 12.28.
Scoti Eboracenſem epiſcopum de trectant.594.9.iis cris interdicitur. 889.11.
Scoticum regnum in Rom. pontificis poteſtatem permiſſum.871.9. monarchia in oligarchiam tranſmutatur. 8 8 24.
Scotia haud facilè debellari poteſt.20.18. cũ inſulis in Arthuri poteſtatem venit 145.28.
Scoticum bellum. 271.21.
Scoticę iuuentutis in regem coniuratio. 430.4.
Scotorum perpetua cũ Gallis amicitia.945.16.eorundem cũ Pictis contra Britannos fœdus.122.5.cũ Carolo Magno fœdus.226.20 cum Gallis. 851.8.
Scoticum regnum Occiduo parêre cogitur. 281.12.
Scotiam Gulielmus bello vexat. 396.19.
Scoti Anglicum iugum excutere conantur.862.14.cũ Edouardo tertio induciæ. 871.21.rebellio.872.5. Edouardus tertius ea denuo potitur. 873.22.
Scotorum aliquot contra Anglos victoriæ.1062.27.contra

traius gentium agros Anglicos prædantur.1061.25. contra Henricum quartũ cum Eboracenſibus conſpirant.1104.14. Angliam populantur.1514.26. corũ cum Anglis tumultus. 1537.22.
Scotorum fuga. 510.21.
Scotorum aliquot clades.123.15.&.855.24.
Scotorum Syluestrium rebellio. 1160.1.
SEDANAE oppidi expugnatio. 1171.9.
Sedere,pro præeſſe,intereſſeque rebus ſacris, & adminiſtrare eccleſiã Dei.757.29.& ſequentib.
Segontiaci ſe Cæſari dedũt. 68.6.& 87.27.
Senonum Gallorum in Italiam tranſitus. 51.7.
Senonũ vrbe Henricus quintus potitur. 1156.28.
Sextoniæ oppidi conditor quis,eiuſque ſitus. 42.12.
Sequana fluuius. 253.29.
Sequanæ oſtium. 592.12.
Sequani ijdem qui Burgundiones. 255.3.
Seruanus Orchadũ apoſtolus. 142.10.
S.Seruatoris cœnobiũ.407.14.
Seuerus Imp.102.8. Ibid.24. eius in Britanniam profectio.103.9. filios diſcordes in concordiam difficulter redigit.102.29.eius obitus. 1105.21.
Sexburgæ reginæ præconiũ. 218.24.
Sexus apud Britannos in imperijs nihil diſcernebatur. 85.15.
Shaftesburia pagus.261.29.
Shaftesburim opp.olim Sextoniam vocitabant.42.13.
Shyreburniẽſe collegiũ. 298.17.
Sion cœnobium. 1118.5.
Sibertus Orientalium Saxonum rex eccleſiam inſectatur. 159.14.
Sibylla Hieroſolymitani Regis ſoror Gulielmo Montisferrati comiti nupſit. 602.4.
Sibyllæ reginæ Siciliæ obitus. 634.16.
Sicambrorum excidiũ.82.27.
Siccitas prodigioſa. 828.7.
Sicilia Henricus Imperator potitus. 645.24.
Siculorum cum Aragonibus bella

bella.830.9.à Carolo rege defectio. 829.23.
Sigiſmundus Rom. Imp. 1137 13. eius cum Henrico quinto fœdus. 1140.19.
Sillum oppidum per Harundellium expugnatũ.1225.3
Silurum gens.8.24. & Ibid. 27. & 79.7. eorũ habitus 32.16. eorundem rebellio contra Rom. 82.24.
Silurus piſcis. 28.29.
Simon Beuerleius repetundarum reus. 1049.27.
Simon Thuruaius magnus eruditionis iactator ſcientia priuatur. 730.27.
Simon Monfordius proditionis damnatus. 1501.18.
Simonis Montiſferrati comitis cum Henrico tertio affinitas.769.27. eius ſanctitas.772.14. eiuſdẽ de Albigenſibus victoria. Ibid.18. multitudinis contra Henricum tertium dux.801.12. eius ad regẽ de pace epiſtola.803.24. iteritus.806.26. filiorum poſt victoriam arrogantia. 805.16.
Simon Simonis filius regi reconciliatur.809.5. eius ad Francos tranſitus & honor. Ibid.24.
Simonis Redyngij obitus. 909.19.
Sinneus flu. 562.22.
Sithricus Northumbrorum princeps.275.18. & 276.23 moritur. 281.29.
Sixtus quartus Rom. pontifex. 1325.12.
¶ SLEFORDIA arx729.17
Slygarium oppidum.563.26.
Smytfildum forum equinũ Londini. 1027.13.
¶ SOLES duo viſi. 541.25.
Solis & lunæ eclipſis inuſitata. 496.3. & 777.7.
Solidus Anglicus quantum valeat. 402.25.
Soluens amnis. 6.28.
Somerſetus Angliæ comitatus. 1.19.
Somma fluuius. 790.6.
Somnium Brithouoldi monachi.340.25. Edginę 276 3. Emmæ.352.12. Gulielmi regis.373.8. Henrici regis.492.20. monachi cuiuſdam.449.13. Aluredi. 259.4.
Snonudenus mons. 825.5.
Spea fluuius. 9.23.
Spinarum inſula. 99.11.
Staffordienſis Angliæ comitatus

ratus. 2.6.
Statarium locus fiſci.389.26.
Stella inuſitatæ magnitudinis apparet. 771.22.
Stephanus rex cõtra Scotos bellum gerit.505.25. cõtra ius faſque regnũ adeptus 506.23.in ſuos ſæuities.513 4.capitur.520.4. liberatur Ibid.22.eius cum mathilde fœdus, fœderiſque con ditiones.528.21. fuga. 521.4 turpis triumphus. 525. 3. obitus. 532.5.
Stephani Andegauenſium præfecti captiuitas.614.12.
Stephanus Bauſanus à Vual lis circumuentus interficitur. 796.14.
Stephanus Bleſenſium comes rex Franciæ poſt Henricum. 410.11.
Stephanus comes Bononienſis. 488.25.
Stephani Hyri victoria.1184 16.
Sterlyng denarij Anglici.786 21.
Sterlingum caſtellum. 591. 15.&620.7.
Sterlyngius ager. 8.28.
Sterlyngenſis pons prælio inſignis. 864.5.
Steuartorum familia Scotorum regnũ aſſequuta.988. 29.& ſeq.
Stoke viculus. 1456.3.
Stonyngſtratfordia pagus 1371.7.
Stranfordia oppidum.563.6.
Strategema Ludouici regis Galliæ.575. 11. Sultani. 747.28.
Strodus vicus. 553.25.
Struma morbus qualis. 359. 15.& ſeq.
Sturio piſcis. 28.29.
Sturnus auis inſigne Anglicum. 786.27.
¶SVARDI Northumbri virilis interitus. 361.4.
Succeſſoris declarandi origo. 1046.23.
Sudoris Anglici origo. 1439. 12. remedium optimum. 1440.17.
Suellus fluuius. 891.18.
Sueno Daciæ rex. 346.15
Suenonis Dacorum regis cõtra Anglos expeditio.308. 7.&.309.15.311.15. Angliæ imperiũ adipiſcitur.313.20.
Sueno Chriſtianus factus. 314.26.
Suetia. 336.3.
Suetonij Paulini contra Britannos

tannos victoria.85.29. & 87.1.&.Ibid.10.
Suetonij Tranquilli locus.18 11.& ſeq.
Suineshedum cænobium. 729.29.
Suirus fluuius. 562.19.
Sultanus AEgypti rex quib. de cauſis in Chriſtianos mouerit. 747.21.
Superbiam pacis turbatricẽ eſſe exemplum appoſitisſimum 1026.16.
Superbiæ iuuenilis mirificum exemplum. 548.11.
Surra Angliç comitatus.1.17
Suthantonum à Francis diripitur. 937.12.
Suthfolchia comitatus.1.25. eius ſitus. 904.15.
Suthſexia Angliæ comitatus 1.17.
Suthſexia arx ab Anglo capitur. 896.21.
Syluapectum Franci recipiunt. 1206.13.
Syluestres Connaciæ populi 564.8.
Syluestres Hyberni, Petri factioni adhærent. 1507.6.
Syluestres Scotiæ ſeptentrionalis populi. 11.28.
Simeon Hieroſolymitanus epiſcopus. 441.28.
Synodorum Anglicarum habendi ratio. 477.2.
Synodi Anglicæ Cantuarienſis.823.23. Caſſellitana. 560.16. Londinenſes. 399.4.&.462.27.&.491.12.& 769.16. Northantoni.596 17. Othonis Cardinalis. 753 22. Vintonienſis.393.3

T

TALIONIS memorandum exemplũ.1094. 27.& ſeq.
Tanetos Cantij inſula.154. 25.& ſeq.
Tancredus pacem à Ricardo emit. 625.23.
Tancredus rex Siciliæ. 624. 2.&.645.25.
Tantonia opp. 262.15.
Tanus fluuius. 262.16.
Tarbellorum ciuitas.845.17.
Trenta fluuius. 3.86.9.
Taus fluuius & lacus. 8.7.
¶ TEGVLARIA arx. 405. 23. diruta. 406.2.
Templa à Conſtantino conſtructa. 113.25.
Tenentes qui ſint. 388.24.
Terrauana oppidum. 993.21.
Terræ caput promontoriũ 8.23.

Terramotus

Terræmotus in Anglia ferè nulli. 23.18. & 784.25.
Terræmotus horribilis. 404 16. & 496.2.
Teuchisberia vicus. 124.4.
Teuchisberiẽſis pugna. Ibid. 23. & ſeq.
¶ THAMESIS fluuius 3 26
Thameſis non facilè imbribus creſcit. 24.13.
Thameſis fluuij pons mirabilis. 4.6.
Theobaldus Bleſenſis comes 549.14. & 550.12.
Theobaldus pontificius in Syria legatus. 811.20.
Theobaldus Carnutum comes Lothario aduerſus Ricardum inimicitiarum incentor. 292.7.
Theobaldus Campanorum comes belli Gallici origo. 478. 29. & 755.1.
Theodoricus Alſatiæ comes Flandriæ comitatum à Gulielmo armis repetit. 489.27. potitur. 491.3
Theodorus Triuultius Venetus Gallis auxilio venit. 1692.22. capitur. 1693.15.
Theodoſius quando Impera tor fuerit. 105.4. & 119.7.
Theodoſius filius Orientis Imperator. Ibid. 9.
Theodoſius à Gratiano Imperij conſors factus. 119.12
Thomas Barcleienſis ob regiam cædem ſupplicio afficitur. 923.15.
Thomæ Belfordij præconiũ 1106.12.
Thomas Bochyngamiæ comes Gloceſtriæ dux. 1015. 2 & 1045.26.
Thomas Brogtonus coniurationis Hybernicæ princeps ſocius. 1453 2. occiditur. 1456.29.
Thomas Burgẽſis capitur. 726.25.
Thomas Burſcherius. 1424. 11. & ſeq.
Thomæ Cantuarienſis epiſcopi exilium. 542.21. martyrium. 554.10. tranſlatio. 734.21.
Thomæ Cantij comitis contra Henricum quartum conſpiratio. 1093.9.
Thomas Clarentiæ dux Hẽrici quarti regis filius. 996. 26. eius res geſtæ. 1103.14. interitus. 1160.19.
Thomæ Curſoni ſtrenuitas 1257 18.
Thomas Demochius contra eundem

ſidem à rege necatur. 1316. 13. & ſequentib.
Thomæ Deuoniæ comitis interitus. 1245.5.
Thomæ Dorceſtriæ comitis in Rothomagum agrum excurſiones. 1136.29. Marchio factus. 1247.2. metu tyrannidis in aſylū abdit. 1371.20. rurſum egreditur. 1400.20 ad Ricardum tertium deficit. 1417.17. reuertitur. Ibid. 27. priſtino loco reſtuitur. 1462.11.
Thomas Dorceſtriæ Marchio. 1586.4.
Thomæ Egromondiæ reguli interitus. 1291.19.
Thomæ Englefildi integritas. 1546.20.
Thomæ Faconbrigij tumultus. 1346.12 latrocinia. Ibi. 17. luit pœnas. 1348.4.
Thomas Flammochus Cornubienſis ſeditionis dux. 1518.14. ſupplicio afficitur. 1524.27.
Thomæ Turbuillæ fides 848.1. proditionis pœnas ſoluit. 850 4.
Thomas Edouardi quinti filius Gallias vaſtat. 1019. 21. & ſeq.
Thomas Gerardinus Hybernorum dux contra Henricum ſeptimum. 1452.26. occiditur. 1457.1.
Thomæ Gloceſtrij popularitas. 1048.25. in Gallos odium. 1068.17. inſidijs circūuentus. 1071.24. ſtrangulatus. 1072.11. cædes vlta. 1090.17.
Thomas Graius. 1122.22.
Thamas Grynus. 1556.20.
Thomæ Harundellij res geſtæ. 1213.13. interitus. 1227. 21. & ſeq.
Thomas Hauardus comes Surræ factus. 1389.17.
Thomas Holandius eques dux factus 980.26. captus. 1107.21.
Thomæ Lancaſtrij comitis res geſtæ. 892.24. capitur. 894.16.
Thomæ Mombraij nefandū facinus. 1072.11. dux fit Northfolchiæ. 1075.6. eius exilium. 1077.20. obitus. Ibid. 24.
Thomas Monachus in Douerenſi direptione interfectus. 849.19.
Thomæ Montacuti præconiū & res geſtæ. 1170. 26. interitus

interitus. 1191.12.
Thomas Morus equs.1711.9.
Thomas Neuyll. 1293.20.
Thomas Percius Pictonum præfectus.1000.20. Vigorniæ comes.fit.1046.6 eius factũ.1084.5.ab Hẽrico quarto in Aquitaniã miſſus.1092.26. contra regem tumultus. 1098.7. eius interitus. 1101.15
Thomæ Ramneij interitus. 1405.19.
Thomæ Roſſi interitus.1301 18.& ſeq.
Thomas Ruthal Dunelmenſis epiſcopus deſignatur. 1574.11.
Thomas Stanleius comes Derbij creatur. 1436.7.
Thomas Surræ in Henrici Richemondiæ victoris poteſtatem venit. 1430.12. captus, libertate donatus quæſtor regius factus, cõtra Scotos mittitur.1520. 16.& ſeq.
Thomæ Terelli ſtrenuitas. 1209.2.caſus.Ibid.12.
Thomæ Triuetti interitus. 1049.27.
Thomas Volſæus ſacerdos. 1600.8.primus ſacerdotũ in Anglia ſericum induit 1603.12.vectigalia epiſcopatus. Tornacenſis recipit.1616.22. Edouardum ducem Buchyngamiæ de proditione criminatur. 1683.4. Henrici nomine fœdus cum Carolo renouat.1689.16. à Franciſco Galliæ rege perfidiæ accuſatur.Ibidem.25. Author Diuorty inter Henricum & Catherinam. 1730.15.omnibus fortunis ſpoliatur.1738.20.à rege mitram & pallium petit.1739.4. eius interitus & ſepultura Ibidem. 17.
Thomas Vuagham cubicularius. Edouardi quarti. 1370.9.capitur.1371.10.interitus. 1380.7.
Thule inſula. 11.15.
Thrugillus Dacus Orientalium Anglorum comes. 334.14.
¶ TICINIANAE Academiæ origo. 227.6.
Tina fluuius.80.6.&.101.10.
Tituli principatuum ſine poſſeſſionibus dantur. 996.29.
Toloſatij agri prædatio 967

3.& ſe.
Thomuuorthus vicus.1425.5
Tonitrua in Anglia rara.748
16.
Tornacenſes ſe Carolo dedunt. 1691.13.
Tornaci obſidio. 943.15.
Toſtonum opp. 563.21.
Toſto comes. 361.14.
Toſto Goduini filius.354.19
Toſto proſcribitur. 364.9.
Tothadus D. Andreæ epiſcopus. 394.14.
Tonton viculus. 1295 25.
TRAIANVS Getas Ro. finibus pellit. 236.7.
Tranton opp. 87.24.
Tranſtuedana regio. 101.7. ab Agricola domita. 81.1.
Tranum Venetis oppignerátum. 1575.9.
Trecæ vrbs Campaniæ.1153. 18. deditione facta, Delphino ceſsit. 1201.1.
Trenta fluuius. 1. 22. per integrum diem non fluxit. 47.7.
Tributum ex decima quinta parte populo imponitur. 874.19.
Tributum ætati legitimæ imperatum. 1022.18.
Tributum bellorum cauſa populo imponendi mos quádo inoleuerit. 479.14
Tributum regi populo imponere niſi principũ conſenſu non licet. 867.24.
Trinobantum ſedes.87.3.defectio. 85.17.
Triplici corona Imp. decorari ſolet. 1675.10.
Triportum ſpoliatur.1718.17
Tucha arx. 1142. 11. capitur. Ibid.12.
Tueda fluuius. 4.14.
Tumbrigij arx capitur.420. 6.
Tumultus in Hiſpania ortꝰ. 1675.26.
Turbottus piſcis. 28.25.
Turcæ Danos penè deleuere. 238.8.
Turones à Franco in põteſtatem rediguntur. 608.7
Turris carceris nomen. 48. 16.
Tutberia pagus. 894.2.
TYNNA fluuius. 365.8.
Tynby oppidum. 1348.26.
Tyrannidem ſibi exitium parare, nobile exẽplum. 382.3.
Tyrannum nunquam nõ in periculo conſtitutum eſſe exemplum luculentiſsimum. 919.22.

V

INDEX.

VALENS Imp. 237.5. Valentinianus Im. 118. 17. metu profugus. 119. 6. Cæſar & Auguſtus appellatus. 122 8. Britannos per Gallionem Rauennatem in fide cõtinet. 124.9.
Vallinfordiẽſis arcis ſitus & obſidio. 516.10.
Valli regale cœnobium. 881. 19.
Vallo pontificius ad Philippum legatus. 724.8.
Varanij comitis Surriæ popularitas. 823.3.
VVarinus Salopiæ comes, & eius facinora. 486.4.
Varuicum opp. 807.19.
Varuicenſis Angliæ comitatus. 2.3.
Vaſconum clades. 845.8.
Vaymuthus portus. 1339.21.
Veius fluuius. 13.10.
Vectis inſulæ forma quo ſimilis. 20.13.
Vectem inſulã Veſpaſianus in ditionem Romanam redegit. ib. 22. pr[illegible] emodum ab Oc[illegible] Saxonibus deleta. [illegible] ſto capitur. 36[illegible] phano rege ca[illegible]
Vectigalis nouũ genus excogita[illegible]
VVelliæ ſitus. 221.9.
Vellera Anglica multò tenuiſsima. 24.22.
Vellocaſsinum Giſortiani agri pars. 600.25.
Veneti Galliæ populi. 62.1.
Venetorum Britanniæ obſidio. 949.19.
Veneti ſemper domi cõcordes. 1575.16. Brixiam recuperant. 1582.25.
VVenelochi cœnobium. 486.8.
Venti inuſitata tempeſtas. 431.22.
Verefredus Vigorniẽſis epiſcopus. 262.29.
Verueces Angli in delitijs habent. 27.7.
Vernolij ſitus & oppugnatio 574. 11. à Gallis obſidetur. 651.14.
Vernolienſe prælium. 1[illegible]5
Vernonis obſidio. 656.12.
Verulanũ municipiũ. 107.19
Veſpaſianus Claud. Cæſaris in Britanniam legatus. 77. 14. qu[illegible] proſpõgijs [illegible] 763.14.
[illegible] om. in Britannia [illegible] cæſi. 58.25.
[illegible] S magi[illegible]
[illegible] 89.16.
[illegible] .11.
[illegible] en-

Vicēnas Francus capit.1128.2
Vicentia in ditionem Venetorum redit. 1575.6.
Victona opp. 7.24.
Victonæ lacus. Ibi.
Victoria ignauos quoq; gloriabundos habet. 1182. 11.
Victoriã ſemper ad æquitatis partem inclinare,. 1119. 14.
Victoriæ ſimulachrũ.79.24.
Victor Maximi filius interficitur. 120.5
Vienna Delphinatium caput. 961.28.
Vienna Auſtriæ princeps ciuitas. 642.25.
Vigornienſis Angliæ epiſcopatus.2.24. ſitus. Ibid. 6.
Vigornia obſidetur.418.1.ob ſidione liberata. 419. 20. fere incendio abſumpta. 473. 27.
Vigorniæ ſitus. 419.20.
Villafranca à Lancaſtrio capitur 951.19.recipitur.Ib. 14.
Villarium opp. 759.27.
Villenouæ ſitus. ... 11. ab Anglo capitur. 116.2.
Vincelſeium opp. à Normanis capitur. 978.4.
Vincentianum nemus.1161.2
Venceslaus Ro.Im. 1034.23.
Vinchelcumbæ cœnobium 184.4.
Vinchelcombia vicus. 3.27.
Vindeſorium caſtrum.645.4
Vindeſora pagus. 67.10.
Vintoniæ vrbis ſitus.42.14.
Vintonieſe cænobiũ.261.27.
Vinto.Angliæ diœceſis.2.19
Viſis vici arx. 513.1.
Vitæ Germaniæ populi in Britanniam tranſmigrant. 134.18.
VVetbij pagi cænobiũ. 208. 17.
VOADICIA regina quantas à Romanis iniurias paſſa ſit.84.8. veneno ſibi mortem conſciſcit. 86.17
Volciorum opp. 754.10.
Vota principum ex alienis facultatibus. 579.4.
D.Vrſulæ hiſtoria. 120.25.
VSCA fluuius. 41.22.
Vſipij à Ro.deficiunt. 96.8.
VTHREDVS interficitur. 320.21.
VVAKEFILD pagi ſitus 1293.4.
Vvallia quatuor diæceſes habet. 3.11.
Vvallia ſterilis. Ibid.21.
Vvalliam filijs regum natu maioribus cedere. 791.11
Vualliæ & Vvallorum nomen

men vnde. 14.10.eius deſcriptio. 1.12.
Vvalliæ vates. 826.4.
Vvallorum principem potiturũ regno Anglico à vatibus prædictum. 826.7.
Vualli Occiduorum Saxonum regno iuncti.229.25.
Vvalli quietis impatientes. 777.3.nouarum rerum ſtudioſi. 1098.15.
Vvalli Domiti. 434.19.
Vvallorũ defectiones & rebelliones. 437.25. & ſeq.
Vvallorum ſtrages. 784.18.
Vvalthami vici colle.597.9.
Vvalthamus pagus. 374.3.
Vveda Pẽdæ Merciorũ regis filius. 178.7.
Vuelli.. epiſco.ſedes 452.18.
Vvenſdon fluuius. 337.5.
Vverke arx. 854.10.
Vvermiſtrum pagus. 301.1.
Vverus fluuius 261.15
Vveſthumb. Angl.com.3.15.
Vveſtmonaſterium 90.1. inſtina ſeditione diripitur. 1026.13.
Vvberuuellum c... 303. 24.
Vvilceria Angliæ ....18.
Vvilferus Pendæ ... rũ regis filius. ..6
Vvilfrena monach... ..i
regis ſcortum. 296.26.
Vviltoniæ cænobium .300. 22.
Vvytha fluuius. 316.29.
Vulgus omnia vtilitate probat 568.4.
Vulgi propriũ, nihil ſapere. 477.14.
Vulgo placere difficile 568. 4.
Vulſtani ſingularis ſanctitas. 400.4.
Vvythcliffus quando floruerit.1016.20. idem apud Boœmos in honore habitus. 1017.20.
Vvythcliffiani dogma ſuum armis defendere infæliciter conantur. 1120.29.
Vvythil mons. 267.7
Vvytingus piſcis 28.24.
VXORES à maritis hæredes ſcribi ex Repu. non eſſe 617:29.

X

XENODOCHIVM Eboracenſe. 1291.27

Quo

Iud.Ib. Caſsiuella. 57. 14.
Theomantius. 57.16.
Guinderius. 75.8.
Aruiragus. 76.21.
Codigun. 83.14. Mari.89. 10.
Coyllus. 97.19.
Lucius primus Chriſtianorum rex. 97.27.

BRITAN. IN ROmanorum ditionem redacta.

Seuerus Imp. 102.24.
Carauſius tyrannus. 105.22.
Alectus tyran... 107.3.
Diocletius Impe. Ibid.14.
Conſtan...s Claudij nepos Cæſar 108.
Conſtantinus. 109.15
Conſtantinus filius. 118. 6.
Conſtan. Conſtantini filius Ibid. 1:.
Maximus. Ibi. 18.
Conanus natione Britan. à Maximo ſubſtitutꝰ. 120.11
Gratianus. Ibi.28
Cõſtanti. homo nouꝰ. 121
Honorius Imp. Ibid. ...

ROMANOR. I... peratorum in Britannia P... conſules, ſiue Legati.

Aulus Plautius. 77...
...ſtorius Scapula. 78.1...
Aulus Didius. 83. 6.
Auitus. 83. 16.
Verannius. Ibi. 18.
Suetonius Paulinus. 83. 20.
Petronius Impilianus. 86.20
Trebellius. Max. 86.21.
Vectius Valanus. 91.21.
Petilius Cerealis. Ibi. 22.
Iulius Frontinus. Ibid. 23
Iulius Agricola. Ibid. 26.
Cn. Trebellius. 97. 13.
Lollius. Vrbicus. 101.18.
Calphul. Agric. legatus. Ibi. 25.
Pertinax legatus. Ibid. 27.
Clodius Albinus. 102. 2.
Heraclius. Ibi. 15.
Iunius Seuerus. Ibid. 5.
Maximus à Conſtantino in Britannia relictus. 117. 5.

QVI DESPERATO Romano auxilio dominati ſunt.

Vortigerius. 122. 7.
Vortimerius. 130...
Vtherius Pendraco. 140.29.
Arth. 145.21. Conſt. 146. 18.
Aurelius Conanus. 147. 6.
...rius. Ibidem.
... Ibi.
...duan. Ib.
... Ib.
... 147. 19.
... ...
...icto
requi-

QVO TIBI LECtor quærendi tædium leuaremus, totam Angliæ Scotiæque regum tũ Cãtuarienſis, item & Eboracenſis archi præſulum, quorum perpetuã ſeriẽ Autor obſeruauit, tũ etiã cæterorũ Anglici regni antiſtitum antropologiã ſuis quanque catalogis complexi ſumus.

BRVTVS Aſcanij nepos primus Brita. rex. 36.9.
Locrinus. 41.6.
Camber. idem.
Albanactus. ibid.
Madan. 41.12.
Memprícius. ibid.
Ebrancus. 41.20.
Lexius. 42.1,
Rudubras. 42.7
Brita cognomento Viride ſcutum. 41.28
Baudus Magus. 42,17.
Cordilla. 43.16.
Morganus prim[illegible] 44.3.
Conedagius. 44.4.17.
Riuallo. 44.18.
[illegible] alias Gorgunkius. 44 19.
Silius. ibidem.
Iagus. ibidem.
Chinermarcus. ibidem.
Gorbodio. 44 10
Ferrex ibid. Porrex. 45. 21
Dũuallo Molmicius. 45. 10
Pentarchia interceſsit. 45.8
Gintolinus. 46.20.
Martia defuncto Gintelino marito regnum adminiſtrat. 47.4.
Sicilius ib. Chimatiꝰ. 47.10
Danius ibi. Moruidius ibi.
Conia[illegible] 47.17
Archigallo. 47.20.
Eliodorus Pius. 47.26.
Reginus. 49.1. Morganꝰ. ib.
Ennanus. 49 2. Iduallo. ibi.
Rynio. ibi. Geruntius. I. ib.
Catellus. ib. Coyllus. 49.3
Porrex. ibi. Cherinus. ibi.
Fulgẽtius. ib. Eldalus. 49 4.
Androgeus. ibi. Vrianus. ib.
Eliud. ibi. Bellinus. 45. 10.
Brẽnus. 45. 11. Gurgũt. 56.11.
Merianus. 56.12. Bladinus. ib
Capenus. ibi. Ouinus. ibi.
Silius. ib. Bledgabred. 56.13.
Archem[illegible]. ib. Eldolus. ib.
Rodian. ib. Redargi 56 14.
Samulius. ib. Peniſellus. ib.
Pyrrhus. ib. Caporus. 56.15.
Dinellus. ibi. Helius. ibid.

quirit ordo claſſes ſin-lares. Primum igitur cum ſortiuntur CAN-IANI reges, quorum tempore adoleſcẽtiæ vi-orẽ nactum eſt regnum Britannicum,

Hengiſt.153.6. Oſca.ib.16.
Otha.ib. Himericus.ib.
Ethelbertus. ibid.17.
Edbaldus. 158.26.
Ercombertus. 160.26.
Egber.162.8. Lothar.ib.15.
Edricus.163.1. Vithred.ibid. 21.
Edber.164 9. Ethelber.ib.
Alricus.164.9. Edber.ib.15.
Cuthredus. 159.20.
Baldredus. ibidem 21.
Etheluolphus ibi.

SAXONVM AV-ſtralium Reges.

Ella 165.2. Siſca.ibid.14.
Ethelualchius. ibid.
Berutius ib.15 Aldinius.ib.

ORIENTALIVM Anglo[illegible] Reges.

V[illegible].165.25. T[illegible]us.ibid.
[illegible]edou[illegible]ldus. ib.26.
Carpualdus. [illegible] 166.8.
Sig[illegible] [illegible]arum patro-nus. 166.11.
Egricus.167.4. Annas.ibid.
Ethelherius. 167.17.
Ethelualđ.ib. Aldulph.ib.
Eluold.ib. Beornas.167.18.
Ethelred.ib. Ethelbert.ib.
Edmundus. 170.3.
Guthormus Dacus. 173.23.
Ericus Dacus. ib.27.

ORIENTALIVM Saxonum Regum catalogus.

Erchenui.174.15.Sladda.ib.
Sibertus. 159.14.
Serfedius. 175.2.
Sigibe[illegible]us. 175.24.
Suthelinus.6.[illegible] Sigerius.ib.
Sigehardus.ib [illegible]ffa.ib.5.
Colredus.ibid.9. Sutthre. ibidem.

MERCIOR. RE-gum ſeries.

Crida Saxo. 176.17.
Vibbas.177.7. Cearl.ib.10.
Penda.ib. Peda.178.6.
Vvilferus.ib. Ethelred.ib.
Chenredus.180.7.Celredus. ibidem.
Ethelbaldus. ib.15.
Berne[illegible]dus.ib.22.Offa.168.11.
Egfridus. 183.14.
Cenulphus. 181.27.
Chenelmus. 184.9.
C[illegible]lphus. 185 11.
[illegible]lphus, ibid.

Ludicenus.Ib. Vthlacus.Ib.
Berthulphus. Ibid.17.
Burthredus. 186.3.
Ceuolphus ſeruus. Ibid.23.
NORTHVMBRIAE Reges.
Idas.187.8. Alla.Ibid.23.
Addas.188.4. Clappas.Ib.5.
Theodulphus. Ibid.
Ereodulphus. Ibid.
Theodoricus. 188.6.
Ethelricus. Ibid.
Ethelfredus. Ibid.8.
Edui.189.9. Oſuald.177.25.
Oſuuius.178.1 Egfred.209. 7.
Alfred.212.21. Ofred.213.29.
Chenredus.Ib.Oſrichus.Ib.
Ceoloulph.Ib.Egber.214.11
Oſoulph.ib.16. Altred.ibid.
Ethelbertus. ibid.
Aſuald.ib.21.
Ethelbertus,ali.
214.26.
OCCIDE
lium Saxonun
Cerdici.215.28. C
Ceaulinus.
Celricus.
Ceoloulphus,alias
mus.
Cynigillus.
Cenoualchius.
Elcuinꝰ.218.27.Cētuinꝰ.1

Cedoualla, qui & Petr
163.4.
Inas.164.1. Ethelard.222.
Cuthredus. ibid.
Sigibertus. 223.2
Cineuolphus. 224
Britrichus. 225
ANGLICI REGN
virilis ætas.
Egbertus. 225
Etheluolphus. 235
Ethelbaldus. 240.26.
Ethelbert.ib.Ethelre.ib.27.
Aluredus. 215.19.
Edouardus primus. 174.7.
Adelſtanus. 215.23.
Edmun.276.25. Eldre.285.29.
Eduinus. ibi.26.
INGRAVESCENS

REGES ANGLIAE indigenæ.
Ricardus primus. 557.1.
Ioannes. 613.10.
Henricus tertius. 693.2.
Edouardus tertius. 771.19.
Verùm aduerte nos in Edouardi nomenclatura non autorem ſequutos eſſe: is enim hunc primum ponit in ordine, quem nos tertium ab Edouardo primo poſuimus.
Edouardus quartus ſecundũ autorem ſecundus. 880.22.
Edouardus quintus. 904.23.
Ricardus ſecundus. 980.22.
Henricus quartus. 10[illegible].8.
[illegible] quintus 1115.5
Henricus ſextus. 1010.15.
Edouardus ſextus. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
S [illegible]
[illegible]
Dongardus. ibid.25.
Conſtantinus. ibid.5.
Congallus. 149.25.
Conranus. ibid.26.
Eugenius tertius. 149.27.
Conuallus.ib. Amtillus.ib.
Aidanus. ib.28.
Chennethus. ibidem.
Eugenius quartus. ibid.
Ferquartus. 149.26.
Donaldus. ibid.29.
Maldumus. ibi.
Eugenius quintus. ibid.
Eugenius ſextus. 150.a
Ambercletus. ibid.
Eugenius ſeptimus. 226.13.
Mordacus. ibid.14.
Etſinus. ibidem.
Eugenius octauus. ibid.16.
Ferguſius tertius. ibid.17.
Soluatius. ibid.19.
Achaius. ibi.20.
[illegible] 227.8.
Dungallus.ib. [illegible] ib.
[illegible] ibid.
[illegible] ibid.29.

Chennethus tertius. ibi.15.
Grinus. ibid.19.
Malcolmus ſecundus. ib.20.
Duncanus. ibid.22.
Edgarus. 379.12.
Alexander. 381.14.
Dauid. ibid.
Malcolmus tertius. ibid.11.
Dunaldus tertius. 435.15.
Duncanus. ibid.16.
Malcolmus quartus. 531.29.
Gulielmus. 545.1.
Alexander ſecundus. 664.11.
Alexander tertius. 792.5.
Ioannes Baliolus. 8[illegible]7.14.
Robertus. 875.7.
Dauid ſecundus. 914.26.
Robertus Steuartus. 988.27. & 1041.10 & 1098.27.
Iacobus primus. 1113.21. & 1159.4.
Iacobus ſecundus. 1229.8, & 1281.26.
[illegible]
[illegible]

Miletus. 159.13.24.
Iuſtus. 160.5. & 191.18.
Honorius. 161.19 & 198.10.
Theodotus. 161.28.
Theodorus. ibidem.
Bithoualdus. 163.26. & 270. 20.
Taduinus. 270.26.
Notelmus. ibid.
Cuthebertus. ibid.27.
Brethuinus. ibid.28.
Lambertus. 270.28.
Adelardus. ibid.29.
Vvilfredus. 271.1.
Theologildus, ſiue Pleogildus. ibid.2.
Celnotus, ſeu Chelnotus. ib.
Athelredus. ibid.[illegible]
Pleimundus. [illegible]
Athelmus. 281.3. & [illegible]
Vvilfemus. ibid.15.
[illegible]
Dunſtanus. [illegible]
[illegible]

Edſinus. ibib. 9.
Robertus. 360.19.
Stigandus. ibi.28.
Lanfrancus. 393.26.
Anſhelmus. 432.14.
Rodulphus. 473.12.
Gulielmus. 486.22.
Theobaldus 513.13.
Thomas Bekettus. 541. 7.
Ricardus. 596.18.
Balduinus. 601.18.
Hubertus. 646. 24.
Stephanus Cardinalis Diui Chryſogoni. 691. 16.
Ricardus Magnus. 737. 24.
Edmundus. 761.29.
Bonifacius. 575.24.
Robertus. 813.2.
Ioannes. 820.18.
Robertus Vvyncelſeius. 8[illegible] 22.
Gualterus. 885.2[illegible]
Ioannes Stratfordius. [illegible]
[illegible]
Ioannes [illegible] 961[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

15.
Thomas Harundel. Ib. 16.
Henricus Cicheleius Meneuenſis epiſcopus. 1122. 10.
Ioan. Staffordius. 1248.12.
Ioannes Chempius. 1271.14.
Thomas Burſcherius. 1278. 28.
Ioannes Mortonus. 1458.16.
Henricus Deneus. 1545. 20.
Gulielmus Varamus. 1551.7.

EBORACENSES.

Paulinus. 191. 16.
Landiſfarnenſes epiſcopi tyrannicis tempore adminiſtrant. 198.17.
Cedda. Ibi.20.
Vvilfredus. Ibid. 22.
Boſas. 199. 2.
Vvilfredus ſecundus. 213.15
Egbertus. Ibid. 18
Albertus. Ibid. 20.
Eanbaldus primus. Ibid. 21.
Eanbaldus ſecundus. Ibid.
[illegible] Ibid.
[illegible] Ibid.

Vulſtanus. ibi.
Alfredus. ibid.
Chinſius. ibidem.
Aldredus. ibidem.
Thomas. 394.1
Gerardus. 460.23.
Thomas ſecundus. 472 7.
Thruſtinus. 473.15.
Henricus Murdacus. 513.17.
Gulielmus. 513.21.
Rogerius. 534.5.
Gaufredus. 616.11.
Gualterius Grayus. 711.22.
Seuallus. 701.24.
Gotthofredus. 798.22
Gualterus. ibid.
Gulielmus Vickeuanus. 823 21.
Ioannes Rom. 828.14.
Henricus 850.23.
Thomas Corbrigius. 871.6.
Guilielmus Gri[illegible]. 874 78.
Gulielmus Meltonus. 885 25.
Gulielmus Sopchis[illegible]
Ioannes T[illegible]
Alexander N[illegible]
Thom[illegible]

Georgius Neuyllus. 1306.1.
Laurentius Bothus. 1351 2.
Thomas Rotheramus. Ibid.
Thomas Sauagius. 1545.16.
Edouardus Leeus. 595.1[illegible]

LONDINENSES episcopi.

Miletus. 159.24.
Ceddas. 160.7
Vuinas. ibidem
Erchenualdus. Ibid. 8.
Dunſtanus. 322.1.
Robertus. 360.18.
Mauritius 454.22.
Gulielmus. 693.9.
Simon. 1008.24.
Thomas Sauagius. 1545.16.
Gulielmus Varamus. ibi.19.
Gulielmus Baronſius. 1558.[illegible]
Ricardus Fiziames. Ibid.[illegible]

ELYENSES.

Henricus. 471[illegible]
Gaufredus. 6[illegible]
Gulielmus Longeshampe [illegible]
Gu[illegible] ibid.
Euſtachius [illegible]
[illegible]

VINTONIENſes.

Firtheſtanus, 284.4.

Birſtanus. Ib.5

Etheluoldus. 297.21.

Elphegius, 321.26.

[illegible]ithouoldus. 240.25

VIGORNIENſes.

[illegible] 297.24

Dunſtanus. 194.21

[illegible]ulſtanus. 360.29.

LINCOLNIENſes.

[illegible]igius. 432.24.

[illegible]bertus. 433.15.

[illegible]xander: 5[illegible].26.

[illegible]ELMENſes.

[illegible] 401.25.

[illegible] 402.2

[illegible] 455.9

[illegible]ORDUVICENſes.

[illegible]enricus 4[illegible].10

[illegible] 4[illegible].27.

[illegible]

VVELLENSES.

Vvilfenus alias Vvilſelmus. 284.6.

Ioannes. 452.11

Ioſcellinus. 734.2

BATHONIENſes.

Robertus. 613.13.

Hadrianus, 1472.21.

Ricardus. 1526.10.

HEREFORDENſes.

Thomas. 821.13.

Adam. 906.25

Hadrianus. 1472.2

CARLIOLENſes.

Arnulphus. 459.25.

Nigellus. 513.5.

ROFFENSES.

Mar[illegible]nus. 828.24.

Ioannes Fiſcerius. 1564.5

LINDIFARNENſes.

Ai[illegible]nus. 201.8

[illegible] 209.10.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Cautum eſt Regio diplomate ne quis in vniuerſa ſua ditione Polydorum Vergilium de rebus geſtis Angliæ, præter Cornelium Manilium proximo biennio imprimat, alibique impreſſum diſtrahat, ſub pœnis in eodem contentis. Actum Bruxellis xij. Februarii Subſignatum.

I. dela Torre.

00036440

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 18 July, 2018